Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani
46797
115-127

~~37301, VIII, 7, c~~

Slovanska knjižnica 115-127

Henrik Sienkiewicz

Križarji

Roman v štirih delih.

~~45973~~

46.797

46797

DRŽ. BIBLIOTEKA V LJUBLJANI

IN=030002296

V GORICI 1902.
Tiska in zalaga »Goriška Tiskarna« A. Gabršček.

Prvi del.

I.

V Tinjcu, v krčmi »pri divjem bivolu«, katera je pripadala k opatiji, je sedelo nekoliko ljudij; poslušali so pripovedovanje izkušenega bojevnika, prišedšega iz daljnih krajev, ki je pravil o raznih dogodkih, katere je doživel na vojni in na svojem potovanju.

Bil je brkast človek v najboljših letih, širokopleč, naravnost orjaške postave, toda shujšan. Lase je imel spravljene v mrežico, posuto z biserji; na sebi je imel irhast jopič, na katerem je bilo videti prame, katere je ondi pustil za seboj oklep; čez jopič pa je imel zategnen pas, opremljen bogato z medenimi zaponami, za pasom mu je tičal nož v nožnici iz roga, a ob boku mu je visel kratek popotni meč.

Tesno poleg njega je sedel za mizo mladenič z dolgimi lasmi in veselega pogleda, očitno njegov tovariš in nemara njegov paže, kajti imel je na sebi takisto popotno obleko, irhast jopič, ki je kazal na sebi sledove orožja. Pri mizi sta dalje sedela dva kmeta iz krakovske okolice in trije meščanje v rdečih gubastih čapkah, od katerih so jim segali tanki šapelji uprav do ramen.

Krčmar, Nemec v sivkasti kučmi in po koncu stoječim ovratnikom, jim je nalival iz majolike v glinaste vrčke vino ter radovedno poslušal te bojne dogodke.

Še bolj pozorno pa so jih poslušali meščanje. Ob tem času se je že zdatno zmanjšala mržnja, katera je za časov kralja Laketkà ločila meščane od vitezov, in meščanje so ponosnejše dvigali svoje glave nego v poznejših letih. Še se je cenila njihova pripravljenost »ad concessionem pecuniarum«, zato pa si po krčmah pogostoma videl trgovce, ki so pili bratovščino s plemstvom. Dà, še kaj radi so jih videli ondi, kajti bili so to ljudje, katerim se ni smilil groš in kateri so ondi navadno tudi plačevali za plemiče.

Tako so sedeli skupaj tudi sedaj, razgovarjali se ter le sedaj pa sedaj pomignili krčmarju, da je nalil pijače v vrče.

»Torej sta, hrabra viteza, videla lep kos sveta,« reče jeden trgovec.

»Le malo je takšnih med onimi, ki sedaj od vseh stranij dohajajo v Krakov, da bi ga bili videli toliko,« odvrne vitez.

»Ne malo pa jih tudi zahaja v Krakov,« nadaljuje meščan. »Velike slavnosti in velika sreča za kraljestvo! Pravijo tudi, da je kralj zapovedal, naj se vsa kraljeva spalnica prevleče z zlato tkanino, izšito z biseri, in naj se nad njo razprostre tudi takšno nebo (baldahin). Tu bo toliko zabave in vitežkih iger, kakoršnih svet še ni videl.«

»Boter Gamroth,*) ne oviraj viteza!«

»Jaz ga ne oviram, boter Eyertreter,*) pač pa si mislim, da tudi on rad poizve, kaj se pripravlja, ker tudi sam bržkone potuje v Krakov. Jaz se danes itak več ne vrnem v mesto, kajti poprej, nego oni vrata zapró, itak ne dospem tjekaj, po noči pa imamo časa dovolj.«

»Toda vi odgovorite na jedno besedo celih dvajset; starate se, boter Gamroth!«

»Za to pa zavoj mokrega sukna še z jedno roko nesem pod pazduho!«

»O dà, takšnega redkega kakor je sito.«

Daljše pričkanje pretrga stari bojevnik, ki reče:

»Kajpada ostanem v Krakovu, ker sem že čul o vitežkih igrah, na katerih kaj rad poskusim svoje moči. Takisto tudi ta moj bratranec, ki je sicer videti še mlad in golobrad, pa je vsekako že videl marsikateri oklep na zemlji.«

Gostje pogledajo mladeniča, ki se je veselo nasmehljal in, popravivši si svoje dolge lase za ušesa, dvignil polagoma svoj vrč k ustom.

Stari vitez pa doda:

»A ko bi se tudi hotela vrniti, nimava kam.«

»Kako to?« vpraša ju jeden plemič. »Odkod sta in kako se imenujeta?«

»Jaz se imenujem Matija iz Bogdanca, ta-le mladenič pa je sin mojega brata ter se imenuje Zbišek. Grb nama je topa podkev, geslo pa: Grad!«

»Kje je vajin Bogdanec?«

---

*) Takratni imeni, ali bolje priimka.

»Dà, rajše vprašajte, gospod brat, kje je bil, kajti sedaj ga že ni več. Še ob času vojne Grimalčika z Naleči so nam požgali naš Bogdanec tako, da je ostala zgolj še jedna stara hiša; kar je bilo, so vojaki pobrali, in služabniki so zbežali. Ostala je zgolj goličava, ker tudi kmetje, ki so bivali v okolici, so odšli dalje v puščavo. Jaz sem znovič pozidal dvor z bratom, očetom tega mladeniča, pa že drugo leto nam ga je odnesla voda. Med tem mi je brat umrl in jaz sem ostal sam s tem sirotkom. Takrat sem si domislil: Ne nastanimo se! Tedaj so mnogo govorili o vojni in o tem, da Janko iz Olešnice, katerega je kralj Ladislav poslal k Mikolaju iz Moškorova v Vilno, išče na Poljskem trudoljubnih vitezov. Ker poznam prečastitega opata in našega rojaka Janka iz Tulče, dal sem mu zemljišče v najem, za denar pa sem kupil orožje in konja ter se pripravil tako, kakor za vojno; dečka, ki je štel takrat dvanajst let, sem posadil na konja in hajdi ž njim k Janku iz Olešnice.«

»Z mladeničem?«

»On takrat še ni bil mladenič, vsekako pa je bil krepak deček. Že v svojem dvanajstem letu je znal lok pritisniti k zemlji, podpreti ga ob trebuh in nategniti tetivo tako, da nobeden Anglež, kar smo jih videli pri Vilni, tega ni mogel storiti bolje.«

»Takó močan je bil?

»Čelado je nosil za menoj, in ko mu je minilo trinajsto leto, tudi ščit.«

»Torej sta šla na vojno! Dolgo na njo nista čakala.«

»Radi Vitolda. Knez je bil pri Križarjih ter je hodil vsako leto na Litvo pod Vilno. Ž njim so odhajali različni ljudje: Nemci, Francozi, Angleži, ki znajo najbolje napenjati loke, Čehi, Švicarji in Burgundci. Gozde so posekali, gradove ob cesti postavili in si končno vso Litvo okrutno z ognjem in mečem podvrgli, tako, da je hotel ves narod, ki prebiva v tej deželi, jo končno že zapustiti in iti poiskat si novo domovino, naj bi si bilo tudi na koncu sveta med otroki Beliala, samo da le daleč proč od Nemcev.«

»Tudi tukaj se je čula govorica, da so Litvinci hoteli oditi z ženami in z otroki, toda mi tega nismo verjeli.«

»Jaz sem sam gledal na to. Hej, ako bi ne bilo Mikolaja iz Moskorova, Janka iz Olešnice in — ne hvalim se — toda ko bi ne bilo tudi mene, ne bilo bi več Vilne.«

»Vemo. Vi niste dali mesta.«

»Kajpada, da ga nismo. Sedaj pa poslušajte, kar vam povem, ker sem izkušen človek in star vojak. Že nekdaj so govorili o »besni Litvi« in vedeli so zakaj. Litvinci se sicer dobro bijejo, toda z viteštvom se oni ne morejo meriti. Kjer obtičé Nemcem konji v močvirju, ali v gostem gozdu — ondi je to kaj drugega.«

»Nemci so vrli vitezi!« rečejo meščanje.

»Oni stojé kakor zid, mož pri možu, v svojih železnih oklepih tako pokriti, da jim komaj vidiš oči. Niso pa to sami Nemci, kajti kolikor je narodov na svetu, toliko jih služi Križarjem. A hrabri pa so vsi. Pogostoma se požene vitez naprej, nastavi kopje pred seboj ter se zapraši še pred bitko v celo vojsko kakor jastreb med prepelice.«

»Kristus!« zakliče Gamrot. »Ali kateri izmed njih so najboljši.«

»V tem si niso enaki. Najboljši lokostrelci so Angleži, ki prebijejo s svojimi pšicami vsak oklep ter pogodijo goloba na sto korakov daleč. Čehi znajo grozno sekati s sekirami; z mečem se boré najbolje Nemci; Švicarji kaj radi razbijajo z železnimi cepci čelade, toda največji vitezi prihajajo iz francoske dežele. Takšen bojevnik se bori peš in na konju ter izgovarja pri tem takšne bojevite besede, katerih ne razumeš, ker odmevajo tako nekako, kakor bi tolkel ob kositreno posodo; vsekako pa je ta narod zelo pobožen. Očitali so nam s posredovanjem Nemcev, da branimo pagane in Saracene pred kristijani, in hoteli so to dokazati z vitežkim dvobojem. Takšna sodba božja se ima tudi vršiti med štirimi njihovimi in štirimi našimi vitezi, in spoprijeti se imajo na dvoru Vaclava, kralja rimskega in češkega.«*)

Pri teh besedah se polasti še večja radovednost meščanov in kmetov, ki so vstali s sedežev ter se jeli riniti k vitezu iz Bogdanca, obsipaje ga z vprašanji:

»Kateri pa so izmed naših? Govorite urno!«

Matija pa dvigne vrč k ustom, se napije ter govori:

»Ej, ne bojte se za nje! Prvi je Jan iz Vloskove, kaštelan dobrinski, dalje Mikolaj iz Vašmuntova, Janko iz Zdakova ter Jaroš iz Čehova: vsi sami vrli vitezi in hrabri možje. Naj že pride do boja s kopjem, z mečem, ali s sekiro... ne bo jim to nič novega. Človeške oči bodo imele kaj gledati in ušesa kaj poslušati, kajti kakor sem rekel: ako Francozu tudi stopiš z nogo na grlo, on ti še vsekako poreče vitežke besede: „Tako mi pomagaj Bog in sveti križ!“ in kakor znajo ti govoriti, tako jih znajo naši pobijati.«

---

*) Zgodovinsko.

»To nam bo služilo v slavo, ako to Bog blagoslovi!« reče jeden plemič.

»In sveti Stanislav!« dodá drugi.

Na to se obrne k Matiji ter ga jame izpraševati:

»Nù, pripovedujte dalje! Hvalili ste Nemce in druge viteze, češ, da so hrabri in da Litvince lahko pokoré. Ali so z vami imeli težji opravek? Ali so radi šli nad vas! Kako se vam je godilo? Ali pohvalite tudi naše?«

Toda Matija očividno ni držal dosti na lastno hvalo, kajti odgovoril je skromno:

»Oni, ki so prišli iz daljnih pokrajin, so se z veseljem spoprijeli z nami, ko so pa to enkrat poskusili, niso šli drugič v boj s tako lahkim srcem, ker smo tudi mi žilavi ljudje in so nam to žilavost nasprotniki že večkrat očitali. »Vi prezirate smrt«, so dejali, »toda vi pomagate Saracenom, radi česar boste tudi pogubljeni.« Mi smo se vsled tega še bolj razsrdili, kajti to ni resnica. Kralj in kraljica sta dala Litvince krstiti, in ondi vsakdo spoznava Kristusa Gospoda, akoravno vsakdo tega nauka ne razume. Znano je takisto, da je naš milostljivi gospodar dal prižgati zlodju svečo, ko so ga telebnili v Plocku na tla, in še le duhovniki so mu komaj dopovedali, da je to neprilično. A kaj še le prostaki! Marsikateri pravi sam sebi: „Knez je zapovedal, naj se dam krstiti, in dal sem se krstiti; zapovedal je, naj se klanjam Kristusu — torej se mu klanjam, toda čemu naj bi ne privoščil starim bogovom ostankov tvaroga (kruha), čemu jim ne vrgel pečene repe, ali ne odlil pene od piva? Ako tega ne storim — pa mi pade konj, se preobjedo krave, ali postane njih mleko krvavo, ali pa trpim škodo ob žetvi.“ In mnogi tako delajo, radi česar tudi pada na nje sum. Toda oni tega ne delajo iz nevednosti, marveč vsled strahu pred zlodji. Ondi so se imeli zlodji poprej dobro. Imeli so svoje gaje, velike hiše in konje za ježo, imeli so ter pobirali desetino.

Ali sedaj so ti gaji posekani, jesti nimajo ničesar več, zvonovi zvonijo po mestih, radi tega se je ta druhal umaknila v najgostejše gozde ter ondi grozno tuli. Ako gre Litvin v hosto, pocuknejo ga ondi v goščavi za kožuh ter mu kličejo: »Daj!« Nekateri jim tudi dajo, pa so tudi nekateri drznejši, ki jim ne dajo ničesar, marveč jih še lové. Jeden kmet je nasul opraženega graha v volovski mehur, in mahoma se mu je prikradlo tjekaj trinajst zlodjev. In takoj je zavezal mehur z motvozom ter ga odnesel frančiškanom v Vilno na prodaj, kateri so mu radi plačali za to, ker je ugonobil sovražnike Kristusovega imena. Sam sem videl ta mehur, od katerega se je že razširjal smrad — ker s tem so kazali prekleti duhovi svoj strah pred blagoslovljeno vodo.«

»Ali kdo jih je preštel, da jih je bilo trinajst?« vpraša ga previdno trgovec Gamroth.

»Litvin jih je štel, ki je videl, kako so vanj lezli. Že po samem smradu je bilo môči opaziti, da so v mehurju, kajti mehurja se nihče ni smel dotakniti.«

»Čudno je to, čudno!« zakliče jeden plemič.

»Videl sem že marsikaj čudnega ondi, kajti treba je reči, da so to vrli ljudje, ki pa imajo svoje posebnosti. Vsi imajo kodraste lase in le kak knez si jih časih počeše; jedó pečeno repo, kateri dajejo prednost pred vsako drugo jedjo, ker pravijo, da človeku po njej raste moč. Stanujejo pa skupaj z živino in s kačami ter v jedi in pijači ne poznajo mere. Na omožene ne držijo mnogo, pač pa device visoko cenijo ter jim pripisujejo veliko moč, kajti pravijo, da človeka popusti kolika, ako mu deklica s posušenimi črevi drgne život.«

»Meni bi ondi ne bilo žal zboleti za koliko, zlasti ako so deklice zale!« omeni Eyertreter.

»Povprašajte to Zbiška!« odvrne vitez iz Bogdanca.

Zbišek se nasmeje, da se je kar klop tresla pod njim.

»So tudi zale nekatere,« odvrne; »kaj mar Ringala ni bila zala?«

»Kakšna Ringala je to? Nekaka čarovnica ali kaj? Nù?«

»Kako? Vi še niste čuli o Ringali?« jih vpraša Bogdanski.

»Nismo čuli niti besede.«

»Saj je to sestra kneza Vitolda, žena Henrika, kneza Mazoveškega.«

»Ne govorite! Kakega kneza Henrika? Bil je jeden mazoveški knez istega imena, elektor*) plocki, ki pa je umrl.«

»Prav ta je bil. Imel bi mu priti iz Rima dispens, toda smrt mu je dala poprej dispens, ker je s svojim prestopkom očividno razžalil Boga. Bil sem takrat poslan s pismom od Janka iz Olešnice h knezu Vitoldu, ko je dospel od kralja knez Henrik, elektor plocki. Uprav takrat se je zamerila Vitoldu vojna, a to največ radi tega, ker ni mogel dobiti Vilne; našemu kralju pa so se zamerili lastni bratje in njih razposajenost. Videč torej pri Vitoldu večjo gibčnost in večji razum nego pri svojih bratih, je poslal k njemu škofa z naročilom, naj ga nakloni k pokorščini, za kar mu hoče ta izročiti vlado nad Litvo. In Vitold je kaj rad zaslišal poslanca. Dal je prirediti gostije in vitežke igre. Elektor je tudi rad zasedel konja, dasiravno drugi škofje tega ne delajo, in rad je pokazal na borišču svojo moč. Mazoveški knezi pa so tudi vsi korenjaki, kajti znano je, da so celo dekleta njihove krvi z lahkoto lomile podkve. Zato je tudi enkrat prekotalil tri viteze raz sedla, a drugokrat celih pet; izmed naših je prekotalil mene in pod Zbiškom se je konj pri navalu povspel na zadnje noge. Nagrade za to pa je dobival iz rok zale Ringale, pred katero je oborožen pokleknil. In tako sta se zaljubila drug v drugega, da so njega na gostijah cukali za rokave kleriki, ki so ž njim dospeli, njo pa je krotil brat Vitold. Končno je knez dejal: »Sam si dam dispens, pa tudi papež mi ga dá, in ako ne rimski, pa oni avignonski mi ga potrdi; svatba pa mora biti izvršena takoj, sicer zgorim!« To je bilo veliko razžaljenje božje, toda Vitold temu ni hotel nasprotovati, da kraljevega poslanca ne bi razžalil. In praznovali so svatbo. Na to smo mi odšli v Suraž in še dalje v Stuck na veliko žalost tega Zbiška, ki si je bil po nemškem običaju izbral kneginjico Ringalo za vladarico svojega srca ter ji obljuboval večno zvestobo.«

---

*) Izbrani škof.

»Dà,« poseže mu Zbišek nakrat v besedo, »resnica je to! Toda pozneje so ljudje govorili, da je kneginja Ringala, zapazivši, da ni prilično, da bi bila žena izbranega škofa (kajti oni, dasiravno oženjen, se ni hotel odreči svojega duhovskega stanu) in da takim zakonom ne more biti božjega blagoslova, zastrupila svojega moža. Ko sem jaz to slišal, proprosil sem nekega svetega puščavnika pod Lublinom, da me odveže te moje obljube.«

»Bil je to sicer puščavnik,« dodá smejaje se Bogdanski, »toda ali je bil ob enem tudi svetnik, tega ne vem, kajti zasačili smo ga v petek v gozdu, kako je razbijal kosti medveda s sekiro in mozek sesal iz njih, da mu je kar vrelo po grlu.«

»Toda rekel nam je, da mozek ni meso in da si je bil izprosil dovoljenje, da sme v petek uživati mozek, a to radi tega, da potem vidi v snù čudne prikazni ter zamore drugega dné do poludne prerokovati.«

»Nù, nù!« odvrne Matija. »Zala Ringala je vdovica, ki te more pozvati v svojo službo.«

»Zamán bi me vabila, kajti jaz si izberem drugo gospodično, kateri hočem služiti do smrti, in jo potem tudi vzamem za ženo.«

»Poišči si poprej vitežki pas.«

»O da! Ali mar ne prirede vitežkih iger po kraljičinem porodu? In še pred porodom ali po porodu opaše kralj ne samo jednega z vitežkim pasom. In jaz se postavim vsakomur po robu. Knez bi me tudi ne bil prekotalil, če bi se mi ne bil konj povspel na zadnje noge.«

»Ondi bodo boljši nego si ti.«

Kmeta iz krakovske okolice jameta klicati na to:

»Mili Bog! Tukaj pred kraljico ne nastopijo zgolj taki kakor si ti, marveč vitezi, ki slové po vsem svetu. Tu se bodo borili Zaviš iz Garbova in Farurej, Dobeš iz Olesnice in Povala iz Tačeva, Pašek Zlodej iz Biskupic, Janko Našan, Abdank iz Gore, Andrej iz Brohotic, Kristin iz Ostrova in Jakob iz Kobilan. Kako se hočeš kosati s temi, s katerimi se niti tukaj, niti na dvoru češkem ali na ogerskem nihče ne more kosati. Kaj praviš? Ali si mar bolji nego oni? Koliko let imaš?«

»Osemnajst,« odvrne Zbišek.

»Torej te slednji kar stisne med prsti.«

»Bomo videli.«

Starejši Matija pa reče:

»Slišal sem, da kralj bogato obdaruje viteze, ki se vračajo iz litvinske vojne. Povejte, ki bivate tukaj, ali je to resnica?«

»Kajpada, da je to res!« odvrne jeden plemič. »Po vsem svetu je znana kraljeva darežljivost, samo da sedaj ne bo lahko priti k njemu, ker je došlo v Krakov dokaj gostov, ki so dospeli na kraljičin porod in na krščenje, da tako skažejo čast in poklon našemu kralju. Čujemo, da pride tudi kralj ogerski in pravijo, da dospe celo cesar rimski ter dokaj knezov in vitezov, ker se vsaki nadeja, da ne odide praznih rok od tod. Govorili so celo, da pride tudi sam papež Bonifacij, ki takisto potrebuje naklonjenost in pomoč našega vladarja zoper svojega protivnika v Avignonu. V takšni gneči bo težko dospeti h kralju; toda kdor tjekaj dospe ter mu pade k nogam, on dobi od njega bogato nagrado.«

»To hočem tudi storiti, ker sem si nagrado zaslužil, in ako napoči vojna, pa še pojdem na njo. Nekaj blaga sem naplenil, nekaj pa sem sprejel v nagrado od kneza Vitolda, torej pomanjkanja ne trpim; pač pa se mi bliža večer mojega življenja in na starost, kadar že moč zapušča človeške kosti, je človek zadovoljen, ako ima svoj miren kotiček.«

»Kralj je rad videl one, ki so se vrnili iz Litve z Jankom iz Olešnice; sedaj vsi ti živijo v izobilju.«

»Nù, vidite! Toda jaz se takrat še nisem vrnil, marveč sem se boril dalje. Treba vam je namreč vedeti, da so ono slogo med kraljem in knezom Vitoldom plačali Nemci. Knez si je pridobil zvito zastavnike, potem pa: hajd nad Nemce! Gradove jim je razdrl in oplenil, viteze pobil ter ugonobil dokaj ljudij. Nemci so se hoteli maščevati ob enem s Svidrigelom, ki je pobegnil k njim. Napočil je znovič velik pohod. Sam veliki mojster Kondrat je odšel z mnogimi vojaki na vojno. Oblegli so Vilno, poskušali z izdajstvom priti v mesto, toda ničesar niso dosegli. Ali na povratku jih je padlo toliko, da se vseh skupaj ni vrnila niti polovica.

Postavili smo se na bojnem polju po robu še Ulriku iz Jengingena, bratu velikega mojstra, ki je gospodar simbijski. Toda on se je kneza vstrašil ter potuhneno pobegnil, in od tega časa je vladal mir — mesto se zopet stavi. Neki sveti prerok, ki je po razbeljenem železu hodil bos, je prerokoval, da od tega časa dokler bo svet stal, ne dospe niti jeden oborožen Nemec več pod Vilno. Ali če bode tako, kdo je k temu največ pripomogel?«

Po teh besedah razprostre Matija iz Bogdanca pred se svoje široke in nenavadno močne roke in drugi, kimajoči z glavami, mu pritrjujejo:

»Dà, dà! Prav pravi! Tako je!«

Daljši razgovor jim pretrga trušč, dohajajoč v sobo skozi okna, ki so bila odprta, kajti noč je bila topla in nežna. Od daleč so se čuli človeški glasovi, rezgetanje konj in petje. Vsi so se temu začudili, kajti bilo je že pozno in mesec je že visoko priplaval na nebo. Gospodar, Nemec, steče venkaj pred krčmo, toda gostje še niso utegnili izprazniti svojih vrčev, kar se on urno vrne ter reče:

»Nekaki dvorniki se bližajo.«

Čez trenutek se pojavi pri vratih mladenič v modrem jopiču ter v rdeči gubasti kučmi na glavi. Obstane pri pragu, pogleda po sobi ter, zapazivši gospodarja, reče:

»Obrišite stole in mize ter prinesite luč; kneginja Ana Danuta se hoče tukaj vstaviti, da si počije.«

To rekši, je odšel. V krčmi je nastalo gibanje. Krčmar je klical skupaj družino, gostje pa so osuplo gledali drug drugega.

»Kneginja Ana Danuta,« spregovori jeden meščan, »ta je hči Kiejstutova in žena Janoša Mazoveškega. Ona biva že čez dva tedna v Krakovu, pa je zgolj za malo časa odšla v Zator obiskat svojega brata kneza Vaclava ter se bržkone sedaj vrača.«

»Boter Gamroth,« zakliče drugi meščan, »pojdimo v skedenj na seno, kajti to je za nas preveč odlična družba.«

»Da potujejo po noči, temu se ne čudim,« reče Matija, »kajti po dnevu je soparno; toda vprašanje je, čemu prihaja v krčmo, ko pa ima samostan pred nosom?«

Na to se obrne k Zbišku:

»To je prava sestra zale Ringale, ali razumeš?«

Zbišek mu pa odvrne:

»Tudi mazoveških gospodičin mora biti dokaj pri njej.«

II.

Med tem vstopi skozi vrata kneginja, žena srednjih let, s smehljajočim se licem, imajoča na sebi zeleno obleko, ogrnena z rdečim plaščem, opasana s pozlačenim pasom, opremljenim z veliko zapono. Za njo so šle dvorske gospodične, nekatere bolj priletne, druge pa še celo mlade, imajoče na glavah vence, spletene iz rož in lilij, ter nesoče večinoma pljunke v rokah. Bile so tudi take, ki so nesle v rokah cele kupe cvetlic, nabranih očividno na potovanju. Takoj se je napolnila vsa soba, kajti za gospodičnami so dospeli še dvorniki. Vsi so vstopili veselega lica, glasno se razgovarjaje ali popevaje, kakor bi bili napojeni od čara prekrasne noči in od jasnega odseva meseca. Med dvorniki sta bila tudi dva pevca, jeden s pljunko, drugi pa z gosli za pasom. Neka deklica, še povsem mlada, nemara je imela šele dvanajst let, je takisto nesla za kneginjo malo pljunko, ozaljšano z medenimi žreblji.

»Hvaljen bodi Jezus Kristus!« pozdravi kneginja navzoče ter obstane na sredi sobe.

»Na veke vekov, amen,« odvrnejo vsi ter se ji globoko priklonijo.

»A kje je gospodar?«

Nemec, zaslišavši te besede, stopi naprej ter po nemškem običaju poklekne pred kneginjo.

»Mi hočemo ostati tukaj, da si počijemo in se okrepčamo,« reče kneginja. »Toda požurite se, kajti lačni smo.«

Meščanje so bili že odšli, in sedaj sta hotela oditi tudi ona dva plemiča ter ž njim Matija iz Bogdanca in mladi Zbišek, ki dvornikom niso hoteli delati napotja. Predno so odšli, so se še priklonili navzočim.

Toda kneginja jih pridrži.

»Plemiči ste, ne boste nas ovirali. Seznanite se z mojimi dvorniki. Odkod vas je Bog pripeljal?«

Oni so takoj izpovedali svoja imena, svoje grbe in vasi, po katerih so se pisali. Kneginja, zaslišavši od gospodarja iz Bogdanske, odkod prihaja, zaploska z rokami ter reče:

»To je srečno naključje! Pripovedujte nam o Vilni, o mojem bratu in sestri. Ali pa dospe knez Vitold sem na kraljičin porod in na krščenje?«

»Rad bi prišel, toda ne vé, če bo mogel; zato pa je poslal po knezih in bojarih kraljici srebrno zibeljko v dar. S to zibeljko sva ob enem tudi midva dospela semkaj, čuvajoča jo na poti.«

»Ali je tukaj ta zibelka? Hotela bi jo videti. Ali je vsa iz srebra?«

»Vsa je iz srebra — toda ni je tukaj. Odpeljali so jo v Krakov.«

»A kaj vidva delata pri Tinjcu?«

»Pomudila sva se tukaj pri samostanskem prokuratorju, ki je najin sorodnik, da mu izročiva v varstvo to, kar nama je prinesla vojna in kar nama je knez daroval.«

»Nù, Bog vaju blagoslovi! Ali je bil plen obilen? Toda povejta mi, radi česa brat ne vé, ali bo mogel priti?«

»Ker se pripravlja na vojno s Tatarji.«

»Znano mi je to; muči me pa samo to, da kraljica ni napovedala srečnega konca tej vojni, ali to, kar ona reče, se vse izvrši.«

Matija se nasmeje.

»Ej, z bogoljubno našo vladarico se nikakor nočem pričkati, toda s knezom Vitoldom pojde množica naših vitezov, vrlih junakov, katerim se nihče rad ne postavi po robu.«

»A vi ne pojdete?«

»Bil sem poslan semkaj z drugimi vred, da čuvam zibelko, in že je sedaj preteklo pet let, da nisem odložil oklepa od sebe,« odvrne Matija, kažoč na pramena, ki jih je njegovem jopiču zapustil oklep. »Ko pa si nekoliko počijem, pojdem zopet; ako pa ne pojdem sam, odpošljem tega svojega bratranca Zbiška gospodu Spitku iz Melština, kajti pod njegovim poveljništvom pojdejo vsi naši vitezi.«

Kneginja pogleda brhko postavo mladega Zbiška in hotela ga je že baš ogovoriti, kar pretrga daljši razgovor redovnik, poslan semkaj iz samostana, kateri, pozdravivši kneginjo, jame jo z rahlimi besedami izpraševati, čemu ni poslala poslanca z naznanilom svojega prihoda in čemu se ni nastanila v samostanu, marveč rajše krenila v preprosto krčmo, ki ni primerna za njeno dostojanstvo. V samostanu imajo dokaj sob in drugih prostorov, v katerih tudi preprost človek najde zavetje, a kaj šele taka gospa, knezova soproga, od katerih so rojaki in predniki samostana prejeli že toliko dobrega.

Toda kneginja odvrne veselo: »Mi smo zašli semkaj zgolj radi tega, da si oddahnemo in jutri zarano odidemo v Krakov. Naspali smo se po dnevu ter potujemo radi hladu po noči. Ker pa so že zapeli petelini, nisem hotela buditi pobožnih redovnikov, zlasti s tako družbo, katera bolj misli na petje in na ples nego na počitek.

Ko pa je redovnik le še silil, je dodala:

»Ne. Mi hočemo ostati tukaj. Čas nam pri poslušanju veselih pesmij urno mine, jutri pa odrinemo k službi božji v cerkev, da dan z Bogom pričnemo.«

»Jutri se bo služila sveta maša za blagor milostljivega kneza in milostljive kneginje,« reče redovnik.

»Knez, moj soprog, dospe še le čez štiri ali pet dnij.«

»Gospod Bog zamore človeku tudi od daleč podeliti srečo; med tem pa naj bo nam revežem vsaj dovoljeno, da smemo prinesti sem vina iz samostana.«

»Kaj hvaležni vam bomo,« odvrne kneginja.

Ko je že redovnik odšel, jame klicati:

»Hej Danuša! Danuša! Poskoči na klop in razvedri naša srca z ono pesmijo, katero si popevala v Zatoru.«

Dvorniki postavijo, ko so to slišali, urno klop na sredo sobe, godci posedejo na obeh straneh, sredi njih pa se vstopi ona deklica, ki je za kneginjo nesla pljunko, ozalšano z medenimi žreblji. Na glavi je imela venec, lasje so se ji vsipavali na ramena, obleko je imela plavo, a rdeče čeveljce z dolgimi, kvišku zavihanimi rilci. Stoječa na klopi, je bila kakor malo dete, toda ob enem je bila tako zala, kakor nekaka slika v cerkvi ali kip pri božičnih jaslicah. Ni kazala najmanjše zadrege; očividno ni popevala tako prvokrat pred kneginjo.

»Zapoj, Danuša, zapoj!« so klicale dvorske gospodične.

Deklica je vzela pljunko, dvignila glavico kvišku kakor tič, ki hoče peti, in zaprši oči jela popevati s srebrnim glasom:

»Oh, ko bi imela
Kakor goska krila,
Pa bi za svojim Jankom
Tje v Šlezijo zletela!«

Godca sta ponovila napev jeden na goslih, drugi pa na večji pljunki. Kneginja, ki je ljubila vesele pesmi nad vse druge na svetu, je jela kimati z glavo, deklica pa je popevala dalje s tankim, otroškim in svežim glasom, kakor popevajo v pomladi ptičice v gozdu:

»Sedla bi na vrbo
In tako bi mu dejala:
Le poglej, o Janko,
Sirotico ubogo!...«

In ko je bila kitica izpeta, sta znovič godca ponovila napev.

Mladi Zbišek iz Bogdanca, ki se je bil že od mladih nog privadil vojni in njenih surovih običajev ter še nikdar v svojem življenju ni videl takega prizora, pocukne za rokav Mazura, stoječega poleg njega, ter ga vpraša:

»Kdo je ta deklica?«

»To je deva na kneginjinem dvoru. Pri nas sicer ne manjka pevcev, ki razveseljujejo dvor, toda to deklico posluša kneginja najrajše, ta ji je najljubša.«

»Temu se ne čudim. Mislil sem si, da je to poosobljen angelj, ter ne morem se je do sitega nagledati. Kako ji je ime?«

Ali tega niste čuli?... Danuša. Njen oče pa je Jurand iz Spihova, kaj premožen človek, ki pripada našemu odličnemu plemstvu.«

»Hej! takšne deklice še niso videle človeške oči!«

»Pa jo tudi vsi imajo radi, kakor radi petja, tako tudi radi njene lepote.«

»A kdo je njen vitez?«

»Saj je to še otrok!«

Daljši razgovor jima pretrga novo Danušino petje. Zbišek je ogledoval od strani svetle njene lase, njeno kvišku vzdignjeno glavo, zaprte oči in vso njeno postavo, osvetljeno od svetlobe voščenih sveč in meseca, ki je kukal skozi okno, ter jo občudoval čimdalje bolj. Zdelo se mu je, da jo je že nekje videl, toda ni vedel, ali v snù, ali nekje v Krakovu na cerkvenem oknu.

In pocuknivši znovič dvornika, vpraša ga z zamolklim glasom:

»Ali je ta deklica z vašega dvora?«

»Njena mati je dospela iz Litve s kneginjo Ano Danuto, ki se je bila omožila z grofom Jurandom iz Spihova. Bila je kaj zala ženska odličnega rodu, ki se je prikupila kneginji nad vse druge, pa tudi ona je ljubila kneginjo. Za to je tudi hčerki dala njeno ime: Ana Danuta. Toda pred petimi leti, ko so Nemci pri Zlatoriju napadli naš dvor, je ona od strahu umrla. Takrat je kneginja vzela dete k sebi in od tega časa jo ima kakor za svojo. Njen oče zahaja pogostoma na naš dvòr ter kaj rad vidi, da mu je dete zdravo in da uživa kneginje milost. Samo kolikorkrat jo pogleda, tolikokrat se mu zalijejo oči s solzami, ko se spominja svoje rajnke žene, na to pa se vrne, da si gasi svojo nevoljo nad Nemci. On je ljubil svojo ženo tako, kakor še nihče ni ljubil žene v vsej Mazoviji — in dokaj Nemcev je že pobil radi nje.«

Zbišku so se zalesketale oči in ob enem so se mu žile napele na čelu.

»Torej so njeno mater ubili Nemci?« vpraša.

»So in niso. Sama je umrla od strahu. Bilo je to pred petimi leti, bil je mir in nihče ni mislil na vojno, vsakdo je šel varno, kamor je hotel. Knez je šel v Zlatorijo, da si dá ondi postaviti neki stolp; potoval je brez vojakov, samo z dvorniki, kakor je navadno hodil v miru. Med tem so pridrvili iznenadoma brez vzroka izdajski Nemci, brez napovedi vojne. Kneza samega so zvezali, ne zmeneč se za kazen božjo, niti za to, da so jih njegovi predniki obsuli z mnogimi dobrotami, ter pobili njegove ljudi. Dolgo je prebil knez pri njih v sužnosti in še le potem, ko jim je kralj Ladislav zagrozil z vojno, so ga prestrašeni izpustili, toda pri tem napadu je Danušina mati od strahu umrla.«

»A vi, gospod, ste bili pri tem navzoč. Kako se imenujete, ker pozabil sem?«

»Imenujem se Nikolaj iz Dolgega lesa, moj priimek pa je Obuh. Bil sem pri napadu navzoč. Videl sem, kako je Danušino mater neki Nemec s pavovim perjem na čeladi hotel dvigniti na sedlo in kako je umrla pred njegovimi očmi. Bil sem takrat od haleparte ranjen, katero znamenje še sedaj nosim.«

Po teh besedah pokaže navzočim globoko brazgotino na lobanji, ki je segala od temena do obrvij.

Nastalo je za trenutek molčanje. Zbišek je znovič ogledoval Danušo, potem pa je vprašal:

»Rekli ste, gospod, da ona še nima viteza?«

Toda ni pričakal odgovora, kajti v tem hipu je petje utihnilo. Jeden izmed godcev, debel in težak človek, je urno vstal, radi česar se je klop nagnila na jedno stran. Danuša se je prestrašila in razprostrla roke, toda predno je utegnila odskočiti ali pasti, priskoči k njej Zbišek ter jo vjame v naročje.

Kneginja, ki je v prvem hipu prestrašena zakričala, se je veselo nasmejala ter zaklicala:

»To je Danušin vitez. Bodi zdrav, vitez, in daj nam našo drago pevko!«

»Drzno jo je vjel!« se oglasé glasovi med dvorniki.

Zbišek pa je šel h kneginji, pritiskajoč si k prsim Danušo, katera, objemši ga z jedno roko okrog vratu, je dvignila z drugo kvišku svojo pljunko, boječa se, da je ne bi poškodovala. Lice ji je bilo veselo in smehljajoče, dasi nekoliko prestrašeno.

Mladenič, prišedši h kneginji, je postavil pred njo Danušo, sam pa je pokleknil, dvignil glavo ter rekel z redko smelostjo v njegovih mladih letih:

»Nù, pa bodi po vašem, milostljiva gospa! Čas je že, da bi imela tudi ta zala deklica svojega viteza; čas pa je tudi zá-me, da imam vladarico, katere lepoti in kreposti se hočem uklanjati, zato pa tu z vašim dovoljenjem obljubujem, da ji hočem ostati v vsakih okoliščinah zvest do smrti.«

Na kneginjinem licu se pojavi začudenje, toda ne radi Zbiškovih besed, marveč radi tega, ker se je vse to zgodilo tako urno. Običaj vitežkih obljub sicer ni bil poljski, toda v Mazoviji, ležeči ob nemški meji, kjer so pogostoma videli viteze iz daljnih krajev, je bil bolj znan nego po drugih krajih, pa so ga tudi pogostoma posnemali. Kneginja je čula o njem že poprej na dvoru svojega velikega očeta, kjer so vse zapadne običaje smatrali za nekak zakon in za vzor vseh vitežkih bojevnikov; radi tega tudi v tej Zbiškovi želji ni videla nič takega, kar bi moglo žaliti njo ali Danušo. Dà, še vesela je bila, da je jela njena priljubljena dvornica obračati ná-se oči in srca vitezov. Veselega lica se je obrnila k deklici:

»Danuška, Danuška! ali hočeš imeti svojega viteza?«

Danuška z razpuščenimi lasmi in v svojih rdečih čreveljcih poskoči trikrat kvišku, a potem, prijemši kneginjo okrog vratu, jame klicati s tako radostjo, kakor bi ji bila obljubljena nekaka igrača, s katero se morejo zabavati samo odrastli ljudje.

»Hočem! Hočem! Hočem!...«

Kneginji pridrvé vsled smeha solze v oči in ž njo vred so se smejali vsi dvorniki; končno pa se kneginja oprosti Danušinih rok ter reče Zbišku:

»Nù, obljubi! Obljubi! A kaj ji hočeš preseči?«

»Zbišek, ki je ohranil sredi smeha svojo resnobo, reče odločno, ne dvignivši se s tal:

»Obljubujem, da dospevši v Krakov, obesim v krčmi na steno svoj ščit in na njem pismo, ki mi ga napiše učen klerik: da je gospodična Danuta Jurandova najzalša in najkrepostnejša izmed vseh gospodičen, kar se jih nahaja v vseh kraljestvih. A kdor bo nasprotoval temu, kar pravim, s tem se hočem boriti dotlej, dokler jeden od naju ne pogine, k večjemu, ako poprej ne padem v sužnost.«

»Prav! Že vidim, da poznaš vitežke običaje. Ali kaj pa dalje?«

»Dalje pa, ker sem izvedel od gospoda Nikolaja iz Dolgega lesa, da je mati gospodične Jurandove vsled napada jednega Nemca s pavovim perjem na čeladi izpustila svojo dušo, obljubujem, da hočem odtrgati vsaj tri take kitice z nemških čelad in položiti svoji vladarici pred noge.«

Kneginja naredi resen obraz ter vpraša:

»Ali ne obljubuješ tega zgolj za šalo?«

Zbišek ji odvrne:

»Tako mi pomagaj Bog in sveti križ; vrhu tega pa tudi hočem to obljubo v cerkvi pred duhovnikom ponoviti.«

»Hvalevredno je, boriti se s krutim sovražnikom našega plemena, toda pomilujem te, ker si še mlad in lahko najdeš v tej borbi smrt,« reče kneginja.

Sedaj pristopi k njim Matija iz Bogdanca, ki je doslej, kot prileten človek, zgolj skomigal z rameni, končno pa spoznal, da je primerno, ako spregovori vmes svojo besedo:

»Tega se ne bojte, milostljiva gospa! Smrt zamore najti v bitki vsakega, a za plemiča, naj si je on že star ali mlad, pa je taka smrt celo slavna. Temu mladeniču ni vojna nič novega, kajti dasiravno je še mlad, vendar se je boril že večkrat peš in na konju, s sekiro in kopjem, z dolgim in kratkim mečem, s ščitom in brez ščita. To je že nov običaj, da vitez deklici, katero rad vidi, napravi obljubo; toda tega, da je obljubil Zbišek svoji ljubljenki tri pavove kitice, mu ne zamerim. On je že pobil nekoliko Nemcev, naj jih torej pobija še dalje; ako pri tem razpoči par lobanj, bode mu to služilo zgolj v čast.«

»Že vidim, da mi ne ostaja nič drugega nego privoliti« odvrne kneginja in obrnivši se k Danuši, dodá:

»Vsedi se na moje mesto, ker si danes prva oseba, samo ne smejaj se, ker se to sedaj ne spodobi.«

Danuša sede na kneginjino mesto ter se trudi biti resnobna, toda njene plave oči so se smejale Zbišku, ki je še klečal pred njo, ter se ni mogla vzdržati, da ne bi cepetala z nogami od veselja.

»Daj mu svojo rokavico,« reče kneginja.

Danuša sleče rokavico in jo poda Zbišku; on pa jo sprejme z velikim spoštovanjem in, pritisnivši si jo k ustom reče:

»Pripeti jo hočem na svoj ščit in gorjé njemu, kdor poseže po njej.«

Na to poljubi Danuši roke in noge ter vstane. Toda takoj ga zapusti dosedanja resnoba in srce mu napolni velika radost, češ, da ga bo odslej smatral ves dvor za odrastlega človeka. Potresajoč Danušino rokavico, zakliče veselo in navdušeno:

»Čakajte, pasji bratje s pavovimi peresi, čakajte!«

V tem hipu dospe v krčmo oni redovnik, ki je bil že poprej prišel h kneginji, in ž njim vred še dva druga starejša tovariša. Samostanski služabniki prineso za njima pletene jerbase, napolnene s steklenicami z vinom, in različna urno pripravljena jedila. Redovnika pozdravita kneginjo ter jej rahlo očitata, čemu ni krenila v samostan; ona pa se opravičuje že vdrugič, da se je s svojimi dvorniki naspala po dnevu in da radi hladu potuje po noči in da jej torej počitka ni treba. Vrhu tega pa tudi ni hotela buditi prečastitega gospoda opata in drugih samostanskih bratov ter je rajše zašla v krčmo na kratek oddih.

Po mnogih uljudnih besedah je končno obveljal sklep, da se hoče kneginja z dvorniki po rani maši nekoliko okrepčati in odpočiti v samostanu. Prijazni redovniki povabijo razun Mazurov tudi krakovska kmeta in Matijo iz Bogdanca, kateri je bil že itak namenjen tjekaj, da izroči samostanu to, kar si je bil pridobil na vojni ali sprejel v dar od darežljivega Vitolda, toda mladi Zbišek ni čul vabila, marveč je poskočil k svojim in stričevim vozovom, katere so čuvali služabniki, da se preobleče in predstavi kneginji in Danuši v prilični obleki. Pogladivši si v naglici svoje lase, jih poveže s svilnatim trakom, na katerem je bilo nanizano jantarjevo zrno in spredaj pravi biserji. Na to obleče telovnik iz bele svile, prepasan s pozlačenim dvojnatim pasom, na katerem je visel meč, čegar nožnica je bila okovana s srebrom in slonovo kostjo. Vse to je bilo novo, sijajno in neomadeževano, dasi je to zaplenil od nekega mladega viteza, ki je služil Križarjem. Na to je še oblekel prižaste hlače, kjer so bili na jedni hlačnici našiti zeleni in rdeči prami, na drugi pa vijoličasti in žolti. Obuvši končno še rdeče čreveljce z dolgimi rilci, se je vrnil v sobo.

Ko se je pojavil pri vratih, so se mu vsi začudili. Kneginja, videča sedaj, kak zal vitez se je vdinjal njeni dragi Danuši, se je še bolj razveselila. Danuša pa je skočila proti njemu kakor srna. Toda bodisi da jo je pridržala mladeničeva lepota, ali glasno začudenje dvornikov, vstavila se je za korak pred njim, pobesila oči in jela sklepati roki, ne vedoča, kaj jej je početi.

Za njo pristopijo še drugi: kneginja, dvorniki in dvornice, godci in redovniki, ker so ga vsi hoteli dobro ogledati. Mazoveške gospodične so zrle vanj kakor v tarčo, kajti vsaka izmed njih si je želela, da bi bil njo izbral; starejše pa so občudovale njegovo dragoceno obleko in tako se je okrog njega nabralo dokaj radovednih ljudij. Zbišek pa je stal na sredi, s ponosnim smehom na svojem mladem licu, ter se vrtil na mestu, da so ga tem bolje videli.

»Kdo je ta?« vpraša jeden redovnik.

»Ta je mladi vitez, bratranec onega plemiča,« odvrne kneginja, pokazavši Bogdanskega, »ki se je ravnokar zaročil z Danušo.«

Toda redovniki se niso začudili, ker taka obljuba ga še ni prav nič vezala. Vitezi so pogostoma delali take obljube tudi omoženim ženam, in ženske odličnih rodbin, med katerimi je bil ta zapadni običaj znan, so imele skoro vsaka svojega viteza. Ako je vitez napravil obljubo gospodični, ni bil še radi tega njen zaročnik; kajpada si je ona najpogosteje vzela drugega moža, a on jej je, kolikor mu je to dopuščal značaj, še na dalje ostal zvest, dasiravno se je oženil z drugo.

Redovniki so se zgolj začudili nekoliko Danušini mladosti, vsekako tudi ne preveč, kajti v tem času so že šestnajstletni mladeniči postajali kaštelani. Celo kraljica Jadviga sama je štela komaj petnajst let, ko je prišla iz Ogrske; dà, celo trinajstletne deklice so že stopale v zakon. Sicer pa so v tem hipu vsi opirali svoje oči bolj v Zbiška nego v Danušo ter poslušali besede junaškega Matijca, ki je bil ponosen na svojega bratranca, ter je jel pripovedovati, kako je prišel mladenič do te dragocene obleke.

»Sedaj bo temu že jedno leto in devet tednov,« kar so naju povabili saksonski vitezi v goste. Pri njih je bil na gostiji tudi neki vitez iz oddaljenega naroda Frigov, ki prebivajo ondi ob morju, in ta je imel s seboj sina, za tri leta starejšega od Zbiška. Enkrat je jel ta sin Zbišku pri mizi nedostojno očitati, češ, da nima niti brk, niti brade. Zbišek, dasi je nagle jeze, je to mirno poslušal; končno pa ga je zgrabil za čeljust in mu izpulil brke. Na to pa sta se spoprijela ter se borila na življenje in smrt.«

»Kako to, da ste se tudi vi vmešali v to?« vpraša gospod iz Dolgega lesa.

»To je bilo vsled tega, ker se je bil oče potegnil za sina, jaz pa za Zbiška, in tako smo se borili štirje pred gosti na poteptani zemlji. Dogovorili pa smo se, da oni, ki premaga nasprotnika, dobí tudi voz in konja ter služabnika premaganega. In Bog je nama dal srečo. Premagala sva ona Friga, kajpada z nemalim trudom, ker sta bila drzna in močna, ter si pridobila lepi plen. Imela sta štiri vozove in pred vsakim sta bila vprežena dva konja, na njih štiri velike skrinje, devet služabnikov in odlično bojno orožje, kakoršno se pri nas le s težavo dobi. Čeladi sva si sicer pobila v borbi, za to pa je naju gospod Jezus razveselil z nečim drugim, kajti jedna velika skrinja je bila polna prekrasne obleke, med katero je bila tudi ta, katero je bil Zbišek ravnokar oblekel.«

Sedaj sta jela kmeta iz krakovske okolice ter oni Mazurji še z večjim spoštovanjem zreti na strica in na sinovca, gospod iz Dolgega lesa pa reče:

»Vidite ju, da sta oba drzna in neustrašljiva junaka.«

»Sedaj verjamemo, da prinese ta mladenič svoji zaročnici obljubljene tri pavove kitice.«

Matija pa se je smehljal, pri čemur je na resnem njegovem licu bilo zapaziti res nekaj lopovskega.

Samostanski služabniki so izvlekli med tem iz jerbasov vino in kruh, služabnice pa so prinesle sklede, polne kuhanih jajec s klobasami, in po vsej sobi se je razširila vonjava po svinjski masti. Večina izmed navzočih, ki so postali gladni na poti, se je rinilo k mizam.

Vsekako pa se nihče ni vsedel poprej, dokler se ni vsedla kneginja. Ona se je vsedla na sredi pri največji mizi ter naročila Zbišku in Danuši, naj sedeta drug drugemu nasproti. Ob enem pa je dejala Zbišku:

»Primerno je, da jesta z Danušo iz jedne sklede, toda ne stopaj jej na noge pod klopjo, niti je ne drezaj s kolenom, kakor to delajo drugi vitezi, ker je še premlada.«

Zbišek pa jej odvrne:

»Ne storim tega sedaj, milostjiva gospa, marveč še le čez dve ali tri leta, ko mi gospod Jezus dovoli, da izvršim svojo obljubo in ko ta jagodica dozori; na noge ji pa tudi ne morem stopati, ako bi tudi hotel, ker jej še visé v zraku.«

»To je resnica!« reče kneginja, »vsekako pa mi je kaj drago, da poznaš dostojnost.«

Na to nastane tišina, kajti vsi so jeli jesti. Zbišek je odrezal najlepše kosove klobase ter jih nudil Danuši, ali jih jej naravnost tlačil v usta; ona pa je bila zeló vesela, da jej dvorjani tako zal vitez, ter je jedla kolikor je mogla, pomežikujé z očmi ter smejé se sedaj njemu, pa zopet kneginji.

Ko so bile sklede prazne, so jeli samostanski služabniki nalivati sladko, duhteče vino, a to moškim v večji, ženskam pa v manjši meri. Ko so raznašali orehe, prinešene iz samostana, je pokazal Zbišek znovič svojo moč. Imeli so tudi lešnike, ki so bili ondi kaj redki in dragi, ker so jih dovažali iz daljnih krajev. Gostje so segli hlastno po njih, tako, da se je čulo čez nekaj časa po sobi, kako so se drobile njih lupine pod močnimi zobmi. Toda Zbišek ni mislil ná-se, marveč je kazal rajše kneginji in Danuši svojo moč in zmernost, ne hoteč se ponižati v njunih očeh do požrešnosti. Nabravši sedaj pa sedaj polno pest lešnikov ali orehov, jih ni grizel kakor drugi z zobmi, marveč jih je trl med prsti ter pobiraje jedrca iz lupin jih je polagal pred kneginjo in pred Danušo. Pri tem pa je dobil še drugo zabavo. Pokladal je namreč lupine na rahlo zaprto pest ter jih s krepkimi prsi odpihaval celo do stropa.

Danuša se je smejala tako, da mu je končno morala kneginja zapovedati, naj opusti to zabavo, boječa se, da deklici ne bi škodoval smeh. Videča pa dekličje veselo lice, je vprašala:

»Nù, Danuška, ali je dobro imeti svojega viteza?«

»O jako dobro!« odvrne deklica.

In potem, dotaknivši se z rožnatim kazalcem belega svilnatega vitezovega oprsnika, je vprašala:

»Ali bo jutri tudi moj?«

»Jutri in v nedeljo in tako naprej do smrti,« odvrne Zbišek.

Večerja se je nadaljevala, kajti po orehih so prinesli še sladke kolače, polne rozin. Nekateri izmed dvornikov so hoteli plesati, drugi so hoteli poslušati godce in Danušino petje, toda Danuši so se jela končno zapirati očesca, pokladala je glavico sedaj na jedno, pa zopet na drugo stran; še se je dva-, trikrat ozrla po kneginji in po Zbišku, odrgnila si z roko trepalnice in potem — oprši se z velikim zaupanjem ob vitezovo ramo — zaspala.

»Ali spi?« vpraša ga kneginja. »Sedaj imaš tukaj svojo „damo“.«

»Ona mi je ljubša v snù nego druga na plesišču,« odvrne Zbišek, sedeč ravno in nepremično, da ne bi sprebudil deve.

Toda Danuše ni sprebudila niti godba niti petje pevcev. Nekateri so dajali takt godbi, drugi so vdarjali po kositrenih skledicah; toda čim večji je bil trušč, tem čvrsteje je ona spala s polu odprtimi ustmi, kakor ribica.

Sprebudila se je še le tedaj, ko so na petelinovo petje in na odmev samostanskih zvonov vsi vstali ter zaklicali:

»K zornicam! K zornicam!«

»Pojdimo peš na slavo božjo,« reče kneginja.

In prijevši Danušo za roko, odide prva iz krčme za njo pa odide ves dvor.

Noč je že bledela. Na vshodu se je jasnilo, nebo barvajoče se od spodaj z rožnato, zgoraj pa z zelenkasto barvo; pod tem barvilom pa se je opažal ozek zlati pram, ki se je širil neprestano.

Na zapadu se ti je zdelo, da je bežal mesec pred to jasno svetlobo. Ta odsev je bil čimdalje bolj rudast in jasen. Svet se je sprebujal, ves moker od sveže rose, radosten in spočit.

»Bog nam je dal lepo vreme, toda sopara bo strašna,« rekó dvorniki kneginji.

»Nič ne škodi,« pomirja jih gospod iz Dolgega lesa. »Naspimo se v samostanu in proti večeru odrinemo v Krakov.«

»Gotovo zopet na gostijo.«

»Ondi je sedaj gostovanje na dnevnem redu, a po porodu in po vitežkih igrah jih bo še več.«

»Bomo videli, kako se ondi skaže Danušin vitez.«

»Hej, to sta možaka kakor hrusta! Ali ste čuli, kako sta se borila v oni borbi?«

»Nemara se pridružita našemu dvoru, ker se še nekaj posvetujeta.«

In ona sta se zares posvetovala, kajti staremu Matijcu ni bilo posebno po volji to, kar se je pripetilo; korakajoč zadej v sprevodu, je nalašč odlašal, da je mogel z Zbiškom na samem spregovoriti.

»Resnica, to še ni ničesar. Jaz se hočem nekako pririniti do kralja, bodisi tudi s tem dvorom in nemara vjamem nečesa. Jako rad bi imel nekak dvor ali gradič... Toda bomo videli. Bogdanec hočem na vsak način odkupiti, kajti to, kar so imeli naši očetje, moramo tudi mi obdržati. Toda odkod vzeti ljudi? Kar je opat dal, to vzame nazaj, toda zemlja brez ljudi ne znači ničesar. Toda pazi sedaj, kaj ti povem. Delaj komu obljube ali ne, vsekako pa pojdi z gospodom iz Melština h knezu Vitoldu in potem nad Tatarje. Ako se ta dvigne pred kraljičinim porodom, ne čakaj niti vitežkih iger, marveč kar pojdi, kajti ondi se utegneš okoristiti. Saj veš, kako je knez Vitold darežljiv, tebe pa tudi že pozna. Ako se boš odlikoval, pa te gotovo bogato nagradi. Ali kar je še najpoglavitnejše, ako se pohod posreči, moreš dobiti sužnjev brez števila. Tatarjev je kakor mravelj na svetu. V slučaju zmage pride jih po šestdeset na jednega.«

Tu spregovori Matija, ki je hlepel po zemlji in po gospodarstvu, dokaj živahnejše:

»Moj Bog! Ako priženeš kakih petdeset hlapcev, lahko jih nastaniš pri Bogdancu! S tem bi se obljudil kos puščave. S tem bi pridobila oba. A to pa vedi, da si nikjer ne moreš pridobiti toliko nego tamkaj!«

Toda Zbišek je vrtil glavo.

»O dà, same konjarje, ki jedó konjsko meso ter pluga ne poznajo. Kaj si naj počnem ž njimi v Bogdancu? Vrhu tega pa sem še obljubil nabaviti si one tri nemške šapelje. Kje jih naj najdem med Tatarji?«

»Obljubil si, ker si bedast, toda kaj te naj briga taka obljuba?«

»Toda moja mož-beseda in vitežka čast!«

»A kako je bilo z Ringalo?«

»Ringala je zastrupila kneza, in puščavnik me je odvezal.«

»Pa te sedaj tu v Tinjcu opat odveže. Opat je boljši nego puščavnik.«

»Toda jaz nočem tega.«

Matija obstane ter vpraša očividno jezen:

»Nù, ali kaj bo torej?

»Pojdite sami k Vitoldu, ker jaz tjekaj ne pojdem.«

»Ti sluga! A kdo se pokloni kralju? Ali ti mar ni žal mojih starih kostij?«

»Na vaše kosti pade drevo, pa jih še ne polomi. A ko bi mi bilo tudi vas žal, jaz ne pojdem k Vitoldu.«

»Ali kaj boš delal? Hočeš li biti sokolar ali pevec na mazoveškem dvoru?«

»Ali je mar kaj slabega biti sokolar? Ako pa rajše mrmrate nego bi mene poslušali, tedaj pa le mrmrajte.«

»Kam pojdeš? Ali ti ni mar za Bogdanec? Hočeš-li s svojimi nohti orati po njem brez ljudij?«

»Vi ne govorite resnice. Ta lov na Tatarje ste si izmislili sami. Ali ste že čuli, kaj so pripovedovali Rusini, da se Tatarjev dobi toliko, kolikor leží ubitih na bojnem polju, kajti sužnja izmed njih nihče ne dobi, ker ga ne more vjeti na stepi. S čim ga tudi hoče vjeti? Mar z onimi težkimi konji, ki smo jih pobrali Nemcem. Nu, tako vidite! A kaj bode moj plen? Ušivi kožuhi in ničesar več. Pa pridem nazaj v Bogdanec prazen in še za klativiteza me bodo imeli.«

Matija je le molčal, kajti v Zbiškovih besedah je bilo dokaj resnice. Še le čez nekaj časa reče:

»Kaj pa nagrada kneza Vitolda?«

Saj veste; on da jednemu preveč, drugemu pa nič.«

»Torej povej, kam hočeš iti?«

»K Jurandu iz Sjuhova.«

Matija zategne od jeze svoj pas na svojem irhastem jopiču ter reče:

»Bog daj, da oslepiš!«

»Poslušajte me,« odvrne na to povsem mirno Zbišek. »Govoril sem že z Nikolajem iz Dolgega lesa in ta mi je dejal, da se Jurand hoče znositi nad Nemci za svojo ženo. Pojdem, da mu pomagam. Še pred kratkim ste rekli sami, da se že znam z Nemci boriti, ker poznam nje in njihove šege. Dalje pa najdem ondi poprej ona pavova peresa nego kje drugje, in tretjič pa tudi veste, da pavova peresa ne nosi za klobukom kak sluga. Ako mi pa gospod Jezus dá pero, dá mi tudi plen, in končno nemški suženj ni noben Tatar. Nastaniti takega v gozdu, ne bi škodovalo.«

»Kaj, ali si se mar skregal s pametjo? Saj sedaj ni vojne in Bog vé, kedaj napoči?«

»O kajpada! Medvedje so sklenili mir s čebelami ter ne rušijo satovja in ne pojedajo medu! Ha! ha! Ali vam je mar to novo, ako tudi ni slišati o veliki vojni, ako je tudi kralj z ministrom pritisnil na pergament svoj pečat, da je vendar na meji velik metež? Ondi se spró za marsikaj, radi jedne krave se požge več vasij in oblegajo se gradovi. Ali ono odnašanje fantov in deklet? Ali ropanje trgovcev po krčmah? Spomnite se starih časov, o katerih ste mi sami pripovedovali. Kako je bilo, ko je oni Valend štirideset vitezov, ki so šli h Križarjem, zajel ter jih vrgel v ječo in jih ni izpustil poprej, dokler mu sam mojster ni poslal polnega voza srebrnjakov za-nje? Jurand iz Spihova tudi ne dela skoro ničesar drugega, a na meji ima zmeròm dovolj posla.«

Nekaj časa sta šla molčé, med tem pa se je popolnoma zdanilo in jasni solnčni žarki so osvetlili skale, s katerimi je bil ograjen samostan.

»Bog ti lahko povsod da srečo,« reče končno z dobrodušnim glasom; »poprosi ga, naj te blagoslovi.«

»Resnica je, da je vse odvisno od Njegove milosti.«

»Ter misli na Bodanec, kajti o tem me ne prepričaš, da le radi Bogdanca ne pa radi one brljave deklice želiš odriniti k Jurandu iz Spihova.«

»Ne govorite tako, da se ne razsrdim. Rad jo v resnici vidim, tega ne tajim, kajti to je drugačnejša obljuba nego ona zastran Ringale. Ali ste že videli kedaj katero lepšo?«

»Kaj je meni mar njena lepota? Več mi je mar za to, ako jo vzameš, da je hči premožnega viteza.«

Zbišku se od veselega smeha zjasni mlado lice.

»Lahko je tudi to. Nočem druge vladarice, niti druge žene! Kadar vam oslabé kosti, pa utegnete še moje in njene vnuke pestovati.«

Matija, že povsem udobren, se polnega grla nasmeje ter odvrne:

»Nú, pa naj jih bo kakor toče. Na starost radost, a po smrti rešitev. To nam daj, o Jezus!...«

III.

Kneginja, Danuta in Zbišek so bili že poprej v Tinjcu, toda v spremstvu je bilo mnogo takih dvornikov, ki so ga sedaj prvič videli. Ti pa, drgnivši oči, so osuplo ogledovali krasne stavbe, močno obzidje, zgrajeno na mogočnem skalovju ter obsevano od jasnih žarkov vshajajočega solnca. Po tem krepkem zidovju, po poslopjih in stavbah, odločenih za razne namene, po bujnih vrtovih in dobro obdelanem polju je bilo môči oceniti ogromno bogastvo, kakoršnemu so se morali čuditi prebivalci revne Mazovije. Bilo je sicer še več starih in premožnih benediktinskih samostanov po drugih krajinah domovine, na primer v Libuši nad Odro, v Plocku, v Veliki Poljski, v Mogilni in drugje, toda nobeden izmed njih se ni mogel kosati z onim v Tinjcu, ki je imel več premoženja nego marsikatera samostalna kneževina in čegar dohodki so mogli vzbujati zavist mnogih tedanjih kraljev.

Med dvorniki je naraščalo neprestano začudenje in nekateri niso hoteli verjeti lastnim očem. Kneginja, hoteča si prikrajšati pot in ob enem razvedriti svoje tovarišice, je naprosila nekega služabnika iz samostana, naj jim pripoveduje ono starodavno in krasno povest o Valkerju Močnem, katero je že slišala, toda le površno, v Krakovu.

Spremljevalke kneginje, zaslišavši ta poziv, stisnejo se tesno okrog kneginje ter korakajo počasi v solnčnih žarkih, podobne prižastim cvetkam.

»O Valkerju naj pripoveduje brat Hidulf, kateremu se je on v neki noči prikazal,« reče samostanec, pokazavši na svojega tovariša, že sivolasega človeka, ki je korakal nekoliko sklonjen poleg Mikolaja iz Dolgega lesa.

»Ali ste ga videli z lastnimi očmi, pobožni oče?« vpraša kneginja.

»Videl sem ga,« odvrne turobno samostanec, kajti časih napoči čas, ko zamore mrtev človek po volji božji zapustiti podzemlje ter se prikazati svetu.«

»Kedaj napoči to?«

Redovnik pogleda svoja tovariša ter ne odgovori niti besedice, kajti po ustnem izročilu se je Valkerjev duh pojavljal takrat, kadar so se v samostanu kvarili dobri običaji in ko so redovniki več, nego je bilo treba, mislili na posvetno vživanje.

Tega pa vendar ni hotel nobeden glasno priznati, dasiravno se je tudi govorilo, da ta prikazen napoveduje tudi vojno ali kako drugo nesrečo; zato pa je dejal brat Hidulf po kratkem molčanju:

»Ta prikazen ne najavlja ničesar dobrega.«

»Niti jaz bi ga ne hotela videti,« spregovori kneginja, prekrižavši se, »toda čemu je on prav v peklu, ker — kakor sem slišala — se je on grozno maščeval za hudo krivico, ki se mu je zgodila.«

»Ako bi mu bilo tudi vse življenje čednostno,« odvrne redovnik, »bil bi vsekako le pogubljen, ker je živel v paganskih časih ter s svetim krstom še ni bil opran izvirnega greha.«

Po teh besedah se kneginji naježé obrvi, kajti spomnila se je, da je tudi njen veliki oče, katerega je ljubila z vso dušo, umrl v paganskem praznoverju ter radi tega tudi mora goreti vso večnost.

»Mi poslušamo,« je rekla čez nekaj časa.

In brat Hidulf jame pripovedovati:

»Bil je v paganskih časih mogočen knez, katerega so radi njegove velikosti imenovali Valkerja Močnega. Ves ta kraj, kolikor ga obseže oko, je bil njegova last, in na bojne pohode je vodil razun pešcev po sto jezdecev, oboroženih s kopji; kajti vsi knezi na zapadu tje do Opolske, na vshodu pa do Sandomira, so bili njegovi vazali. Njegovih čred nihče ni mogel sešteti, v Tinjcu pa je imel še poln stolp denarja, kakor ga imajo sedaj Križarji v Marburgu.«

»Vem, da ga imajo!« poseže mu kneginja Danuta v besedo.

»Ali pri tem je bil kakor orjak,« nadaljuje redovnik, »ki je ruval hraste s korenino vred, v lepoti in v petju ter igri na pljunko se pa nihče ni mogel kosati ž njim. A enkrat, ko se je mudil na dvoru kralja francoskega, se je zaljubila vanj kraljica Helgunda, katero je hotel dati oče na slavo božjo v samostan, in je zbežala ž njim na Tinjec, kjer sta živela skupaj v divjem zakonu, ker ju nobeden duhovnik ni hotel poročiti. V Vislici pa je bival takrat Vislav Lepi, potomec rodu kralja Popela. Ta je enkrat za časa Valkerjeve nenavzočnosti opustošil ta tinjski kraj. Njega je Valker vjel in ga odpeljal v Tinjec v sužnost, ne zmeneč se za to, da je vsaka ženska, ki je zagledala Vislava, bila takoj pripravljena zapustiti očeta, mater in svojega moža, samo da ugasi ž njim svojo ljubavno poželjenje. Tako se je zgodilo tudi s Helgundo. Enkrat je za Valkerja izumila take vezi, da jih on, dasiravno orjak, ki je ruval hraste, ni mogel pretrgati, ter jih je dala Vislavu, ki je zvezal Valkerja in ga odpeljal v Vislico. Toda Ringa, Vislavova sestra, zaslišavši v ječi Valkerjevo petje, se je zaljubila vanj ter ga rešila iz ječe, on pa je razsekal Vislava in Helgundo z mečem in njuna trupla prepustil vranom, sam pa se je vrnil z Ringo v Tinjec.«

»Ali mar ni prav storil?« vpraša kneginja.

Brat Hidulf pa reče:

»Ako bi bil sprejel sveti krst ter Tinjec oddal Benediktincem, bil bi mu nemara Bog odpustil grehe; ker pa tega ni storil, radi tega ga je zemlja požrla.«

»Ali so že bili tedaj Benediktinci v tem kraju?«

»Benediktincev še ni bilo, kajti takrat so živeli tukaj zgolj pagani.«

»Ali kako je on mogel sprejeti sveti krst in pokloniti jim Tinjec?«

»Ni mogel... in prav radi tega je bil obsojen na večne muke v peklu!« odvrne redovnik resno.

»Resnica je, kar pravi!« ponovi nekoliko glasov.

Toda v tem hipu so se že približali k poglavitnim samostanskim vratom, pri katerih je pričakoval kneginjo opat na čelu velike množice redovnikov in plemstva. Posvetnih ljudij: ekonomov, odvetnikov, prokuratorjev in različnih samostanskih uradnikov je bilo zmerom mnogo v samostanu.

Mnogi kmetje in celo mogočni vitezi so dobivali dokaj samostanske zemlje v »leno« in ti so kot »vazali« radi prebivali na dvoru svojega prednika (suverena), kjer so pri velikem oltarju lahko dobivali darove in vsakoršne dobrote, a to večkrat za kako neznatno uslugo, za kako srečno izbrano besedo, ali za trenutek dobre volje mogočnega opata. Pripravljene slavnosti v glavnem mestu so tudi privabile množico kakih »vazalov« iz raznih in oddaljenih krajin in ti, katerim je bilo radi gneče težavno dobiti prenočišča v Krakovu, so se nastanili v Tinjcu. Vsled tega je »abas centum villarum« zamogel pozdraviti kneginjo s številnejšim spremstvom nego drugekrati.

Bil je to človek visoke rasti, suhega in razumnega lica, s plešo na temenu ter z nižje nad ušesi z osivelimi lasmi obraščeno glavo. Na čelu je imel brazgotino od rane, katero je dobil očividno v svojih mladostnih letih; oči je imel presunljive, ki so zrle kaj ponosno izpod košatih obrvij. Imel je na sebi habit, kakor drugi redovniki, toda vrh habita je nosil črn plašč, podšit s škrlatom; okrog vratu je imel zlato verižico, na katere koncu je bil obešen takisto zlat, toda z dragimi kamni ozaljšan križ kot znamenje opatske časti. Vsa njegova unanjost je kazala ponosnega, samozavestnega človeka, navajenega zapovedovati.

Kneginjo pa je vsekako sprejel uljudno, celo s pokorščino, ker se je spominjal, da je bil njen mož istega rodu mazoveških knezov, katerega potomca sta bila celo kralja Ladislav in Kazimir in po ženinem sorodstvu tudi sedanja kraljica, vladarica jedne izmed največjih držav na svetu.

Stopivši čez prag na vratih, je pripognil nizko glavo ter blagoslovivši kneginjo, Ano Danuto in ves dvor, dejal:

»Bodi nam pozdravljena, milostljiva gospa, na revnem samostanskem pragu. Naj te sveti Benedikt iz Mursije, sveti Mavricij, sveti Benedikt iz Aniane, sveti Bonifacij in sveti Janez iz Tolomeje, ti naši patroni v večnem veselju živeči — oblagodarijo z zdravjem in srečo, naj pošiljajo na-te sedemkrat na dan blagoslov ves čas tvojega življenja.«

»Morali bi biti gluhi, ako ne bi uslišali besed tega velikega opata,« reče kneginja, »to pa tim več, ker smo prišli semkaj k sveti maši, pri kateri se izročimo njihovemu varstvu.«

Po teh besedah poda kneginja opatu roko, katero on, poleknivši uljudno na jedno koleno, po vitežki šegi poljubi, in potem sta šla skupaj skozi vrata. Očividno so jih že pričakovali z mašo, kajti v tem hipu so zadoneli zvonovi in zvončki, trobci so zatrobili pri cerkvenih vratih kneginji na čast na velike rogove, katerih glas je široko odmeval okrog, zopet drugi so udarili po kotlih, narejenih iz medi ter prevlečenih s kožami. Na kneginjo, ki se je rodila v krščanski krajini, je imela doslej vsaka cerkev velik vtis; tim večji vtis pa je še imela na njo cerkev v Tinjcu, kajti kar se lepote tiče, se je le malokatera mogla kosati ž njo. Po cerkvi se je razprostiral mrak, samo pri velikem oltarju so prodirali skozi okna jasni trakovi svetlobe, mešajoči se z zarjo sveč, ki so osvetljevale pozlačene kipe in rezbarije.

Redovnik, imajoč na sebi mašno opravo, se je priklonil kneginji in na to jel služiti sveto mašo. Kmalu se je jel dvigati kvišku duhteč dim, kateri, zakrivši duhovnika in oltar, se je povspenjal v oblakih proti stropu, povekšajoč tajnost in slavnostni tip cerkve. Ana Danuta je pripognila glavo, podprla si lice z obema rokama ter jela vneto moliti. Ko pa so se oglasile še orglje, ki so bile takrat še kaj redka prikazen, ter jele časih bučeč pretresati ves ta prostor, časih pa zopet doneti s tihimi, rekel bi angeljskimi glasovi, pa je dvignila kneginja oči kvišku, in na njenem licu se je pojavljalo poleg pobožnosti in strahu tudi brezmejno razkošje, in onemu, ki jo je gledal, se je moglo zdeti, da vidi pred seboj nekako blaženo ženo, ki gre zamaknena v odprto nebo.

Tako je molila med pagani rojena hči Kiejstutova, katera se je v vsakdanjem življenju takisto, kakor vsi ljudje tistega časa, iskreno in zaupno spominjala imena božjega, ki pa je ipak dvigala oči v hiši Gospodovi z otroškim strahom in s pokorščino do njegove tajne in neizmerne moči.

A takisto pobožno, dasiravno nemara z manjšim strahom, so molili tudi ostali dvorniki. Zbišek je klečal med Mazurji, kajti samo dvornice so šle s kneginjo naprej, ter se priporočal varstvu božjemu. Časih pa se je ozrl po Danuši, katera je sedela s pobešenimi očmi poleg kneginje, ter si mislil, da je postal vitez take deklice in da ji ni obljubil kake malenkosti. S konopljeno vrvico na golem telesu se je bil opasal že takrat, ko se je bil preoblekel, toda v tem je tičala zgolj šele polovica obljube, po kateri je bilo treba izpolniti še drugo polovico, ki je bila še dokaj bolj težka in trudapolna. Torej sedaj, ko mu je vino in pivo, popito v krčmi, že izpuhtelo iz glave, ga tudi ni malo skrbelo, na kak način da izvrši svojo obljubo. Vojne ni bilo. V metežu na meji je bilo sicer lahko naleteti na kakega oboroženega Nemca, polomiti mu kosti, ali pa tudi sam izgubiti glavo. Tako je rekel tudi stricu Matiji. »Samo to, da vsak Nemec« — mislil si je sedaj — »ne nosi kitice iz pavovega ali nojevega perja na svoji čeladi«. Izmed križarskih gostov jih nosijo nemara samo grofje, a izmed Križarjev nemara sam komtur, pa še ne vsakteri. Ako ne bo vojne, utegnejo preteči leta in leta, predno on dobi svoje zaželjene tri šapelje; a tu pa mu je prišlo v glavo še to, da brez pasu more samo neopasane pozivati na dvoboj. Nadejal se je zares, da dobi vitežki pas iz kraljevih rok ob času bojnih iger, ki se bodo vršile po krščenju, in dolgo se je že tega veselil, toda kaj potem? Ako pojde k Jurandu iz Spihova, mu pomaga in potolče sam toliko »landsknehtov«, kolikor bo mogel, toda to bo vse. Vendar križarski »landsknehti« niso vitezi s pavovim perjem.

In videč v tej svoji stiski in muki, da brez posebne milosti božje ne more doprinesti ničesar, jame vneto moliti:

»Daj, o Jezus, vojno s Križarji in Nemci, ki so sovražniki tega kraljestva in vseh narodov, kateri z našim jezikom izgovarjajo Tvoje sveto ime. Nam daj svoj blagoslov, nje pa zatri, ker rajše služijo peklenščeku nego tebi ter nas sovražijo v svojem srcu in se strašno srdé, da je naš kralj s kraljico vred pokrstil Litvo ter njim strogo zabranil tvoje krščanske služabnike ugonobljati z mečem. Radi tega srda jih kaznuj!... Jaz pa, grešni Zbišek, se kesam pred Teboj ter od Tvojih peterih ran iščem pomoči in Te prosim, da mi pošlješ čim najurneje tri odlične Nemce s šapelji iz pavovega perja ter mi v svojem neizmernem usmiljenju dovoliš, da jih pobijem do smrti. Ali vse to pa radi tega, ker sem jaz obljubil te kitice gospodičini Danuši, Jurandovi hčerki in tvoji služabnici, ter prisegel na svojo vitežko čast. Ako se pri pobitih najde še kaj več, pa oddam od tega desetino Tvoji sveti cerkvi, da bodeš tudi Ti, sladki Jezus, imel od tega korist in slavo in da spoznaš, da sem Ti s čistim srcem, ne pa kar tako iz slavohlepja, napravil to obljubo. In kakor je to resnica, tako mi tudi pomagaj! Amen.«

In čim dalje je molil, tem bolj se mu je tudi v pobožnosti topilo srce, da je k prejšnji obljubi pridodal še novo, namreč, da hoče takoj, ko odkupi Bogdanec, pokloniti cerkvi tudi ves vosek, kolikor mu ga čebele čez vse leto znosijo skupaj. Nadejal se je, da stric Matija temu ne bo nasprotoval, gospod Jezus pa bo imel gotovo veselje nad voskom za sveče, in želeč ga čim poprej dobiti, hoče mu tudi čim poprej pomagati. Ta misel se mu je zdela tako pametna, da je napolnila z veseljem vso njegovo dušo; sedaj je bil povsem uverjen, da bo uslišan in da vojna takoj napoči, ako bi pa tudi ne napočila, da on vendar doseže svoj namen. Začutil je v rokah in nogah tako veliko moč, da bi bil planil samcat na celi polk. Mislil si je celo, da ker je napravil Bogu to obljubo, bi mogel Danuši pridodati še dva Nemca. Mladeniško navdušenje ga je spodbadalo k temu, vsekako pa je še prevladala ta zanos zrela pamet, kajti bal se je, da s prevelikimi zahtevami ne bi razžalil Boga.

Vendar njegovo zaupanje je še bolj narastlo, ko je začul po sveti maši in po daljšem počitku, kateremu se je bil udal ves dvor, razgovor, ki ga je imel opat pri zajtreku s kneginjo Ano Danuto.

Takratne žene kraljev in knezov so bile kaj naklonjene Križarjem, nekoliko radi svoje pobožnosti, nekoliko pa radi tega, ker so jim dajali mojstri tega reda bogate darove. Zlasti je bogoljubna Jadviga, dokler je živela, odklanjala od njih mogočno roko svojega kraljevega soproga. Samo jedina Ana Danuta, kateri so oni prizadeli toliko krivice v rodbini, jih je sovražila iz vse svoje duše. Torej, ko jo je opat povprašal po Mazoviji in ondotnih odnošajih, se je jela bridko pritoževati nad križarskim redom:

»Kako se ima goditi v kneževini, ki ima take sosede? Navidezno ondi vlada mir; menjavajo se pisma in poslanci, toda navzlic vsemu temu ne moreš biti varen niti jeden trenutek. Kdor se zvečer na meji vleže k počitku, pač nikakor ne vé, če se ne sprebudi že zvezan, ali z ostrim mečem na vratu, ali z zapaljeno streho nad glavo. Pred izdajstvom ondi ne čuvajo niti prisege, niti pisma, niti dogovori. Ni se zgodilo drugače niti pod Zlatorijem, kjer so ob času največjega miru odpeljali kneza v sužnost. Križarji so govorili, da utegne oni grad za nje postati strašen. Toda gradovi se zidajo radi obrambe, ne pa radi napadov, in kateri knez neki nima pravice, jih na svoji zemlji staviti ali popravljati? Njihovemu redu pa ni po volji oni, ki je slab, pa tudi ne oni, ki je močan, kajti slabega prezirajo, močnega pa hočejo pripraviti v pogin. Kdor jim skaže dobroto, temu vračajo za dobroto hudo. Ali je še na svetu kak red, ki bi bil prejel toliko dobrot, kolikor so jih prejeli Križarji od poljskih kraljev, toda kaka je bila njih hvaležnost? Odgovorili so na to z mržnjo, s prilaščevanjem zemlje, z vojno in izdajstvom! In brezuspešno je pritožiti se o njih, zaman prijaviti jih apostolski stolici, kajti oni v svoji trdovratnosti niti rimskega papeža ne poslušajo. Tudi sedaj so poslali poslance h kraljičinemu porodu in k pričakovanemu krščenju, toda zgolj radi tega, da odvrnejo od sebe jezo mogočnega kralja za vse to, kar so doprinesli na Litvi. V svojem srcu pa mislijo neprestano na ugonobitev kraljestva in vsega poljskega naroda.«

Opat je pozorno poslušal kneginjo, jej pritrjeval ter potem dejal:

»Znano mi je, da je dospel na čelu poslancev v Krakov komtur Lichtenstein, Križar znamenitega rodu ter radi svoje hrabrosti in razsodnosti obče spoštovan. Nemara ga, milostljiva gospa, zagledate celo tukaj, ker mi je poslal obvestilo, da dospe semkaj v Tinjec, ker hoče v našem svetišču nekoliko pomoliti.«

Ko je kneginja to slišala, se je jela znovič pritoževati.

»Ljudje pripovedujejo, in Bog daj, da bi bilo res, da napoči čez malo časa velika vojna, v kateri bodo stali na jedni strani poljsko kraljestvo in vsi narodi, ki govoré našemu podoben jezik, na drugi strani pa križarski red in vsi Nemci. To je prerokovanje neke svetnice...«

»Svete Brigite,« seže jej učeni opat v besedo, »katera je bila prišteta pred osmimi leti med svetnice. Pobožni Peter iz Alvastra in Matija iz Lirköpinga sta popisala njena razodenja, v katerih je velika vojna zares napovedana...«

Zbišek je kar zadrgetal od veselja po teh besedah, in ni se mogel zdržati, da ne bi vprašal:

»Ali ima biti to kmalu?«

Toda opat, razgovarjaje se s kneginjo, ga ni slišal, ali pa se je samo delal, kakor da ga ne sliši. Kneginja pa je nadaljevala:

»Mladi vitezi se pri nas že veselé te vojne, toda starejši in pametnejši pa govoré: »Mi se — pravijo — ne bojimo Nemcev, dasiravno je velika njihova moč in njihov napuh, ne njihovih sulic in mečev; pač pa se bojimo križarskih svetinj, ker proti njim človeška moč ne premore ničesar.«

Tŭ Ana Danuta pogleda bojazljivo opata ter dodá s tišjim glasom:

»Oni imajo zares kos lesa od svetega križa; kako se naj človek bojuje ž njimi?«

»Poslal ga jim je francoski kralj,« odvrne opat.

Nastalo je za trenutek molčanje, na kar se je oglasil Mikolaj iz Dolgega lesa, Obuh imenovan, kaj razumen in izkušen človek.

»Bil sem v sužnosti pri Križarjih,« je rekel, »in videl sem procesijo, v kateri so nosili to veliko svetinjo. Toda razun tega imajo v samostanu v Oliviji še množico drugih odličnih svetinj, brez katerih bi njihov red ne bil dosegel tako velike moči.«

Benediktinci so se približali po teh besedah Mikolaju ter ga vprašali z radovednostjo:

»Pripovedujte, kaj vse imajo?«

»Imajo kos obleke najsvetejše Device«, odvrne plemič iz Dolgega lesa, »dalje zob Marije Magdalene ter vejo iz ognjenega grma, v katerem se je sam Bog Oče prikazal Mojzesu, imajo roko svetega Liberija in toliko svetih kostij, da jih na prstih svojih rok in nog ne bi mogel našteti.«

»In kako naj se potem človek bojuje ž njimi?« ponovi, globoko vzdihnivši, kneginja.

Toda opat nagubanči svoje visoko čelo in, pomislivši nekoliko, odvrne:

»Težavno se je bojevati ž njimi, toda le radi tega, ker so redovniki ter nosijo križ na svojih plaščih; ako pa enkrat prekipi mera njihovih pregreh, pa postane nemara tem svetinjam bivanje pri njih zoperno, in ne samo, da jim ne povišajo njihove moči, marveč jim jo celo odvzamejo, da tako dospejo v druge pobožnejše roke. Bog naj prizanese krščanski krvi, toda ako res napoči velika vojna, pa imamo tudi mi v našem kraljestvu svetinje, ki se bodo za nas bojevale. Glas v razodenju svete Brigite pravi: »Prestvaril sem jih v koristne čebele in utrdil jih na meji krščanskih dežel. Tu pa so oni vstali zoper mene. Kajti oni se ne brigajo za duše ter ne pomilujejo teles tega naroda, ki je iz praznoverja prešel v krščansko vero in k meni. In napravili so iz njega sužnje, ne učé ga božjih zapovedij, odjemljejo mu svete zakramente ter ga izročajo še v večje peklenske muke, kakor bi jih bil dosegel v svojem paganstvu. Vojujejo pa se tudi le radi tega, da vstrežejo svojemu pohlepu. Radi tega napoči čas, ko jim bodo polomljeni zobje in odsekane desne roke; desne noge pa jim postanejo hrome, da spoznajo svoje grehe.«

»Bog daj to!« zakliče Zbišek.

Tudi drugi vitezi in redovniki se ojunačijo po teh preroških besedah, opat pa se obrne h kneginji ter reče:

»Zaupajte torej v Boga, milostljiva gospa, kajti njihovi dnevi bodo prej sešteti nego vaši; med tem pa sprejmite s hvaležnim srcem to škatljico, v kateri se nahaja prst z noge svetega Ptolomeja, jednega naših patronov.«

Kneginja stegne roko, ki se ji je tresla od sreče, na to pa poklekne ter sprejme škatljico, katero si takoj pritisne na svoja usta. Radost svoje vladarice so delili tudi dvorniki in dvornice, kajti nihče ni dvomil o tem, da radi tega daru porosí božji blagoslov in božja milost na njih vse in nemara na vso kneževino. Tudi Zbišek se je čutil srečnega, ker se mu je zdelo, da mora vojna napočiti takoj po krakovskih slavnostih.

IV.

Bilo je že precej čez poldan, ko se je odpravila kneginja s svojimi spremljevalci iz gostoljubnega Tinjca v Krakov. Takratni vitezi, vhajaje v velika mesta ali v gradove obiskat kako imenitno osebo, so se predstavljali v polni bojni opravi. Običajno je seveda bilo odložiti orožje takoj pri vratih, na kar jih je opomnil sam gospodar z besedami: »Odložite orožje, plemeniti gospod, kajti dospeli ste k prijatelju.« Vsekako pa je bil »bojni« vhod slavnostnejši ter je značno povzdignil vrednost viteza. Radi tega sta tudi Matija in Zbišek dela náse prekrasne oklepe in naramnice, sijajne in jasne ter semtertje celo pozlačene, ki sta jih pobrala frigijskima vitezoma.

Mikolaj iz Dolgega lesa, ki je v svojem življenju videl dokaj sveta in mnogo vitezov ter je izborno poznal bojne reči, spoznal je takoj, da so te oklepe skovali milanski, to je najslavnejši kovači na svetu, kakoršne so si le najbogatejši vitezi mogli omisliti; to pa radi njih nenavadno visoke cene. Iz tega je sledilo, da sta ona Frigijca morala gotovo biti odlična človeka v svojem narodu, vsled česar je jel še z večjim spoštovanjem zreti na Matijo in na Zbiška. Toda njuni čeladi, dasiravno nista bili poslednji, nista bili tako bogati, da bi obračali na-se pozornost; nasprotno pa sta velika konja, krasno opremljena, vzbujala med dvorniki zavist in začudenje. Toda Matija in Zbišek, sedeča na visokih sedlih, sta zrla z višave na ves dvor. Slednji od nju je držal v rokah dolgo sulico, ob boku jima je visel meč, sekiri pa sta imela pripeti k sedlu. Ščite sta radi večje ugodnosti položila na vozove, pa tudi brez njih je bilo videti oba, kakor da gresta v bitko, ne pa v mesto na posete.

Oba sta jezdila poleg voza, v katerem je na mehkem sedežu sedela kneginja z Danušo, spredaj pa ugledna dvornica Ofka, vdova po Krištofu iz Jarambkova, ter stari Mikolaj iz Dolgega lesa. Danuša je ogledovala z veliko radovednostjo železne viteze, kneginja pa je potegnila sedaj pa sedaj iz nedrij ono škatljico z ostanki svetega Ptolomeja ter jih pritiskala k ustnicam.

»Zelo sem radovedna, kakšne koščice so notri spravljene,« reče naposled, »toda sama škàtljice ne odprem, da svetnika ne razžalim. Naj jo odpre škof v Krakovu.«

Previdni Mikolaj iz Dolgega lesa pa jej reče:

»Ej, bolje bo, ne dajati te reči po nepotrebnem iz rok, kajti to je redka svetinja.«

»Nemara imate prav,« reče kneginja in čez trenutek dodá:

»Že dolgo me ni kdo razveselil tako, kakor ta opat s tem dičnim darom, kakor tudi s tem, da je pomanjšal moj strah pred križarskimi svetinjami.«

»Govoril je modro in resnično,« povzame Matija iz Bogdanca. »Oni so imeli tudi pod Vilno svoje svetinje, ali to radi tega, da prepričajo svoje goste, da se bojujejo s pagani. Toda kaj? Naši so spoznali, da je treba zgolj pljuniti si na dlan ter mahniti s sekiro, in takoj se je razpočila čelada in lobanja. Svetniki pomagajo ljudem ... bilo bi pregrešno, govoriti drugače... toda samo pravičnim, kateri v božjem imenu in za pravično stvar gredo v boj. Zato si tudi mislim, milostljiva gospa, da ako pride do velike vojne, in naj bi tudi vsi Nemci pomagali Križarjem, jih vendar pobijemo do dobrega, kajti naš narod je številnejši, vrhu tega pa je tudi gospod Jezus dal večjo moč našim kostem. Kar pa se tiče svetínj, ali mar v našem svetokrižkem samostanu ni lesa od svetega križa?«

»To je resnica, kakor ljubim Boga,« reče kneginja. »Toda pri nas ostane sveti les v samostanu, oni pa vozijo svojega ob potrebi s seboj.«

»To je vsejedno. Zoper božjo moč ni nikake daljave.«

»Ali je to res? Povejte, kako je?« vpraša kneginja, obrnivši se k modremu Mikolaju iz Dolgega lesa, on pa jej odvrne:

»Temu rad pritrdi vsak škof. V Rim je tudi daleč, a vendar vlada papež ves svet, ali kaj še le Bog!«

Te besede so končno pomirile kneginjo, da je obrnila govorico na Tinjec in na njegovo lepoto. Mazurji se niso čudili zgolj bogastvu opatije, marveč tudi blagostanju vse dežele, skozi katero so potovali. Povsod naokrog je bilo vse polno vasij, po katerih so bili sadniki polni sadnega drevja, lipovi gaji, čapljina gnezda na lipah ter dokaj čebelnih panjev s slamnatimi pokrivali. Poleg ceste so se razprostirali na obeh straneh ogoni z vsakoršnim žitom. Veter je včasih zagugal zelenkasto morje klasja, med katerim so se gosto nalik zvezdam na nebu kazale modre plavičice in jasno rdečkasti kokolj. Dalje za poljem se je tu pa tam razprostiral gozd, tu in tam je razveseljevalo oči hrastičje ali jelše, zalivane od solnčnih žarkov; ponekje so se razprostirale zelene livade, polne bujne trave in črnih vran, ki so krožile nad močvirjem, pa zopet griči, obsejani s hišami, potem pa zopet žitna polja; očividno je prebival v tem kraju številen in delaven rod, zaljubljen v svojo rojstno zemljo. Kamorkoli je segal pogled, je bila krajina taka, kakor da se pretaka po njej mleko in med, pa tudi miru in sreče niso pogrešali.

»To je Kazimirjevo kraljevo gospodarstvo,« reče kneginja. »Tu je mogoče le živeti, ne pa umreti.«

»Celo Jezus se smehlja taki krajini,« reče Mikolaj iz Dolgega lesa, »in blagoslov božji počiva nad njo, toda kako naj bi bilo drugače, ko ga pa tukaj ni kotička, kamor ne bi doletaval odmev zvona, kadar jamejo zvoniti.«

»Očividno je, da tega hudobni duhovi ne morejo prenesti in da morajo radi tega zbežati čez ogersko mejo v puste goščave.«

»Čudno se mi zdi to,« oglasi se Ofka, vdova po Krištofu iz Jarambkova, »da se more Valker Močni, o katerem so pravili redovniki, pojavljati v Tinjcu, kjer zvoné po sedemkrat na dan.«

Ta opomnja spravi Mikolaja za trenutek v zadrego in šele po kratkem premisleku jej odvrne:

»Pred vsem drugim so vse božje sodbe neizvedljive, dalje pa se tudi spomnite, da on za vsak slučaj dobi dovoljenje.«

»Bodi si kakor hoče, vsekako pa mi je ljubo, da nismo prenočili v samostanu. Jaz bi nemara umrla strahu, ako bi se mi prikazal tak peklenski orjak.«

»Ha, to je dvomljivo, ker pravijo, da je jako lep.»

»Ako bi bil tudi najlepši, vsekako bi ne hotela poljuba od človeka, čegar usta smrdé po žveplu.«

»Kako pa veste, da bi vas hotel on takoj poljubiti?«

Kneginja in za njim gospod Mikolaj ter oba viteza iz Bogdanca se jamejo na te besede smejati. Smejala se je, ne vedé čemu, tudi Danuša, Ofka iz Jarambkova pa obrne svoje srdito lice k Mikolaju iz Dolgega lesa ter reče:

»Rajše bi imela njega nego vas.«

»Ej, ne kličite volka iz hoste,« odvrne veselo Mazur, »kajti ta zlosin se pogostoma klati po cesti med Krakovim in Tinjcem, zlasti proti večeru, in ako vas čuje, pa se vam takoj prikaže v podobi orjaka.«

»Eh, v podobi starega kozla,« odvrne mu mrzko Ofka.

Toda v tem hipu potegne Matija iz Bogdanca, kateri je mogel, ker je sedel na visokem konju, dalje videti nego drugi, ki so sedeli v kočiji, vajeti in reče:

»O, v imenu božjem, kaj je to?«

»Kaj se je zgodilo?«

»Nekak orjak se nam bliža z griča.«

»Beseda je postala meso!« zakliče kneginja. »Ne govorite vsakoršnih budalostij.«

Toda Zbišek, dvignivši se v stremenih, reče tudi:

»Zares je to orjak Valker, nihče drugi.«

Na te besede vstavi voznik od strahu konje in, ne spustivši vajet iz rok, se jame križati, kajti tudi on je bil že opazil s svojega sedeža na nasprotnem griču orjaško postavo jezdeca.

Kneginja je tudi vstala, toda takoj zopet sedla, ker se jej je lice vse spremenilo od strahu. Danuša je skrila glavo v njenem krilu. Dvorniki, dvornice in pevci, ki so jahali za kočijo, zaslišavši zlokobno ime, so se tesneje tiščali okolo nje. Možakarji so se delali, kakor bi se smejali, toda iz očij si jim čital nemir, gospodičine so obledele, samo Mikolaj iz Dolgega lesa, ki je že iz mnogih pečij jedel kruh, je ostal povsem miren; hoteč kneginjo pomiriti, je dejal:

»Ne bojte se, milostljiva gospa, solnce še ni zašlo; ali ko bi tudi bila noč, pa bi vas sveti Ptolomej čuval pred Valkirjem.«

Med tem je nepoznani jezdec, dospevši na vrhunec griča, vstavil konja ter stal nepremično. V jasnih žarkih zahajajočega solnca ga je bilo moči razločno videti, in v resnici se ti je zdelo, da njegova postava nadkriljuje navadno človeško rast. Toda prostranstvo med njim in kneginjinim spremstvom ni bilo večje nego za tri sto korakov.

»Čemu neki čaka?« vpraša jeden pevec.

»Zato, ker tudi mi stojimo,« odvrne Matija.

»On se ozira po nas, kakor bi si hotel katerega izbrati,« omeni drugi pevec; »ako bi vedel, da je to človek, ne pa zli duh, pa bi zdirjal k njemu ter ga udaril s pljunko po glavi.«

Ženske so bile prestrašene ter so jele glasno moliti. Zbišek, hoté pred kneginjo in Danušo pokazati svoj pogum, pa reče:

»Jaz pa zdirjam tjekaj. Kaj je meni mar Valkir?«

Na to jame klicati Danuša na pol v joku: »Zbišek! Zbišek!« Toda on spodbode konja ter odjezdi urno, povsem prepričan, ako naleti tudi na pravega Valkirja, da ga prebode s svojim kopjem.

Ali Matija, ki je imel kaj oster pogled, pa reče:

»On je kakor orjak, ker stoji na višavi. Zares je to visok, toda navaden človek in ničesar več. Pojdem tudi jaz ter ne dopustim, da bi prišlo med njim in Zbiškom do prepira.

Med tem je Zbišek, korakoma jahaje, premišljeval, ali naj takoj nameri svoje kopje, ali pa si poprej ogleda od blizu, kak je ta človek, ki stoji na griču. Končno se odloči, da ga hoče najpoprej ogledati, in takoj se je prepričal, da je ta misel boljša, kajti čim bolj se mu je bližal, tem bolj se je izgubljala njegova velikost. Bil je to sicer visok človek, sedeč na ogromnem konju, ki je bil še večji nego Zbiškov, ki pa vendar človeške mere ni nadkriljeval. Vrhu tega je bil tudi brez oklepa z žametovo kučmo na glavi, na sebi je imel širok bel plašč, izpod katerega je kukala zelena oprava. Stoječ na griču, je dvignil kvišku glavo ter molil. Očevidno se je bil ustavil radi tega, da odmoli večerno molitev.

»Ej, kak Valkir je to?« pomisli si mladenič.

Dospel je bil že tako blizu, da bi bil mogel tujca doseči s kopjem. Tujec, vidé pred seboj krasno oblečenega viteza, se mu prijateljski nasmeje ter reče:

»Hvaljen bodi Jezus Kristus!«

»Na veke vekov.«

»Ali ni tam spodaj dvor kneginje mazoveške?«

»Dà.«

»Torej prihajate iz Tinjca?«

Toda na to vprašenje ni dobil odgovora, ker je bil Zbišek osupnen tako, da tega vprašanja ni slišal. Nekaj časa je stal kakor okamenel, ne hoteč verjeti lastnim očem, kajti kakih štiri sto korakov za nepoznanim človekom je bil zagledal nekoliko vitezov na konjih, katerim je jezdaril na čelu vitez v leskečem oklepu, imajoč na sebi bel suknen plašč s črnim križem in jekleno čelado s sijajnim šapeljem iz pavovega perja.

»Križar!« zašepeta Zbišek.

In takoj si domisli, da je Bog uslišal njegovo molitev, da mu v svojem milosrdju pošlje Nemca, za kojega ga je prosil v Tinjcu, ter da se mora okoristiti s to ugodno priliko. Ne omahujoč niti za trenutek, se je še poprej, nego mu je to šinilo v glavo, še poprej, nego se je popolnoma zavedel, dvignil na sedlu, položil kopje konju med ušesa ter izrekel glasno svoj bojni vzklik »Grad! Grad!« in drvil na vso moč nad Križarja.

Ta pa takisto osupnen ustavi konja in ne namerivši kopja, katero je imel v stremenu, je samo gledal pred se, kakor v negotovosti, da je ta napad njemu namerjen.

»Nastavi kopje!« zakliče mu Zbišek, zbadaje konja z železnimi ostrogami. »Grad! Grad!«

Prostor, ki ju je delil, je postajal čimdalje manjši. Križar, videč, da je napad namerjen nanj, je zbodel konja, dvignil orožje... in že se je Zbiškovo kopje imelo zasaditi v njegove prsi, kar mu ga nakrat neka močna roka odlomi pri samem držaju, uprav kakor bi bil drog narejen iz trsičja, na kar pograbi uzdo Zbiškovega konja tako močno, da se je konj z vsemi štirimi nogami zaril v zemljo, da je obstal kakor zakopan na mestu.

»Znoreli človek, kaj delaš?« oglasi se zamolkli, grozen glas; »poslanca napadaš ter kralja žališ.«

Zbišek se ozre ter spozna onega orjaškega moža, katerega so smatrali malo poprej za Valkirja in kateri je še pred trenutkom tako prestrašil kneginjine dvornike.

»Spusti me na Nemca! Kdo si ti?« zakliče Zbišek, mahaje s sekiro.

»Poč s sekiro! Proč s sekiro!« pravim ti, sicer te prekotalim s konja!« zakliče tujec še grozneje. »Razžalil si kraljevo veličanstvo in prideš pred sodnijo.«

Na to se obrne k ljudem, ki so jezdarili za Križarjem, ter zakliče:

»Pojdite semkaj!«

V tem hipu dospe tudi Matija z zlokobnim in nemirnim licem. Spoznal je, da je Zbišek postopal kakor norec in da iz tega dogodka morejo nastati zanj kaj neljubi nasledki, vsekako pa je bil pripravljen na boj. V tem spremstvu nepoznanega viteza in Križarja je bilo komaj petnajst ljudij, izmed katerih so bili nekateri oboroženi z loki, drugi pa s sulicami, torej bi se oba viteza mogla spustiti ž njimi v boj, nikakor ne brez nadeje na zmago. Pri tem pa si je Matija tudi mislil, ako ima njima groziti sodnija, da bi nemara bilo bolje, prodreti skozi te ljudi ter se kam skriti, dokler ta uima ne preide. In takoj se mu je zakremžilo lice nalik psu, ki namerava napasti volka. Dospevši s konjem med Zbiška in nepoznanega viteza, vpraša, posegši ob enem po meču:

»Kdo ste vi in kakšno je vaše právo?«

»Moje právo obstoji v tem, da mi je kralj zapovedal, naj čuvam nad varnostjo v tej okolici; imenujem pa se Povala iz Tačeva.«

Po teh besedah pogledata Matija in Zbišek viteza, na to pa spustita na pol izvlečene meče nazaj v nožnice in pobesita glave. Nista se zgolj prestrašila, marveč se tudi globoko poklonila pred tem slovečim in njima dobro znanim imenom, kajti Povala iz Tačeva je bil plemič odličnega rodu in bogat gospod, ki je imel dokaj posestev poleg Radomije; ob enem pa je bil tudi jeden izmed najslavnejših vitezov v poljski deželi. Pevci so popevali o njem pesmi kot o vzoru časti in moči, proslavljaje njegovo ime ob enem z imenom Zaviša iz Garbova, Tarureja in Skarbka z Gore, Dobka iz Olešnice, Janka Našana, Mikolaja iz Moskoreva in Zindrama iz Maškovic. V tem trenutku je on nekako predstavljal kraljevo osebo, in razhudovati se nanj, značilo bi toliko, kakor izročiti svojo glavo rablju pod meč.

Matija se je kmalu zavedel ter spregovoril z glasom, polnim spoštovanja:

»Čast in poklon vam, gospod, vaši slavi in moči.«

»Poklon tudi vam, gospod,« odvrne Povala, »dasiravno bi mi bilo ljubše, da se nisem seznanil z vama po tako težkem prestopku.«

»Kako to?« vpraša Matija.

Ali Povala se obrne k Zbišku:

»Kaj si storil ti, mladenič? Na javni cesti, skoro pred kraljevim gradom, si napadel poslanca? Ali veš, kaj te čaka?«

»Napadel je poslanca radi tega, ker je mlad in bedast radi česar mu je to lože storiti nego premisliti,« reče Matija. »Toda ne boste ga sodili prestrogo, ko vam vse izpovem.«

»Jaz ga ne bom sodil. Moja dolžnost samo je, zvezati ga.«

»Kako to?« oglasi se Matija mračen.

»Tako je kraljevo povelje.«

Na to nastane za nekaj časa molčanje.

»Plemič je,« reče končno Matija.

»Nù, pa naj priseže na svojo vitežko čast, da sam dospe pred sodnijo.«

»Prisežem!« zakliče Zbišek.

»Prav! Kako se imenujete?«

Matija mu pove ime in grb.

»Ako pripadata k dvoru Ane Danute, prosita jo, naj se potegne za vaju pri kraju.«

»Midva ne spadava k njenemu dvoru. Prihajava iz Litve od kneza Vitolda. Koliko bolje za naju, ako bi ne bila naletela na ta dvor! Radi tega srečanja je prihrula na mladeniča nesreča.«

Tu jame Matija pripovedovati, kaj se je bilo zgodilo v krčmi, kako so dospeli skupaj z dvorom, kako se je bil Zbišek zaobljubil; proti koncu pa ga pograbi taka jeza na Zbiška, ki je bil kriv, da sta dospela v ta neugoden položaj, da se obrne k njemu ter zakliče:

»Bolje bi bilo zá-te, da bi bil padel pod Vilno! Kaj si si, razbojnik, neki mislil?«

»I nù,« odvrne Zbišek, »po svoji obljubi sem prosil Jezusa, naj mi pošlje kakega Nemca, pa tudi dar sem mu obljubil; ko sem torej zagledal ono pavovo perje in poleg njega plašč s črnim križem, takoj je zaklical neki glas v meni: „Udri na Nemca, kajti to je pravi čudež!“ Nù in napadel sem ga... ali kdo bi ga ne bil napadel?«

»Poslušajta!« spregovori Povala. »Jaz vama ne želim nič hudega, ker razvidim, da se je pregrešil ta mladenič bolj vsled svoje prirojene lahkomišljenosti nego iz hudobije. Rad bi spregledal njegov prestopek ter pustil ga oditi dalje, kakor bi se ničesar ne bilo pripetilo. Toda to zamorem storiti samo takrat, ako bi nam ta komtur obljubil, da se pri kralju radi tega ne pritoži. Poprosite ga, nemara se tudi on usmili mladeniča.«

»Rajše odidem pred sodnijo nego bi se poklonil Križarju!« zakliče Zbišek. »To ni primerno moji plemiški časti.«

Na te besede ga Povala iz Tačeva strogo pogleda ter reče:

»Ti ne ravnaš pametno. Starejši ljudje bodo gotovo bolje vedeli nego ti, kaj je primerno tvoji vitežki časti. Tudi o meni so ljudje že čuli marsikaj, toda povem ti, da se ne bi sramoval prositi odpuščanja, ako bi storil kaj tako napačnega.«

Zbiška polije rdečica, vendar, ko se je ogledal še naokrog, odvrne:

»Tu je zemlja ravna, treba jo je zgolj nekoliko poteptati. Poprej, nego bi prosil Nemca odpuščanja, se rajše spoprimem ž njim bodisi na konju ali peš, na smrt ali sužnost.«

»Bedast si!« seže mu Matija v besedo. »Kako se neki moreš biti s poslancem? Ali se bo pa tudi on hotel biti s takim mladeničem.«

Na to se obrne k Povali:

»Oprostite, plemeniti gospod! Ta mladenič je kar podivjal na vojni, zatorej je bolje, da ne govorí z

Nemcem, da ga še huje ne razžali. Jaz sam hočem spregovoriti ž njim, jaz ga poprosim odpuščanja ; ako se bo pa komtur po vsem tem vendar-le hotel biti, pa se mu vsaki hip postavim po robu !«

»To je vitez visokega rodu, ki se s komur si bodi ne bori,« odvrne Povala.

»Kako? Ali mar ne nosim pasu in ostrog ? Z menoj se celo knez more boriti !«

»To je resnica, toda ne govorite mu tega, da sem vas jaz k temu napotil, ker se bojim, da vas ne bi uslišal. Nù, pomagaj vam v tem Bog!«

»Grem, da ti dam lep vzgled,« reče Matija Zbišku. »Ti me pa počakaj !«

Po teh besedah se približa Križarju, kateri je nekoliko korakov oddaljen sedel nepremično na svojem visokem konju, podoben kipu, izklesanemu iz kovine, ter z veliko malomarnostjo poslušal razgovor. Matija se je bil naučil v dolgih letih kolikor toliko nemški, torej je jel tolmačiti komturu v njegovem domačem jeziku, čemu se je vse to zgodilo, zvračaje vso krivdo na veliko mladost in na vročekrvnost mladeničevo, kateremu se je zdelo, da mu je poslal sam Bog viteza s pavovim perjem, končno pa ga je poprosil, naj odpusti Zbišku.

Toda komturjevo lice se ni niti zganilo. Hladen in glavo po koncu držé je gledal Matijca s svojimi jeklenimi očmi tako ostro, ali ob enem tako prezirljivo, kakor bi ne ogledoval človeka, marveč kak kol v plotu. Gospodar Bogdanca je to zapazil, in dasiravno njegove besede niso nehale biti uljudne, vendar se je jela duša buriti v njem ; čim dalje tem živahnejše se mu je vrtel jezik, in na zarujavelem licu se mu je pojavila temna rdečica. Bilo pa je očividno, da se je navzlic tej hladnoti boril sam s seboj, da ne bi zaškripal z zobmí in se ne bi razlila njegova jeza.

Povala je to zapazil, ker pa je bil dobrosrčen človek, je sklenil, prispeti mu na pomoč. Tudi on, iskaje v mladih letih na ogerskem, avstrijskem, burgundskem in češkem dvoru raznih dogodkov, se je bil naučil govoriti nemški; torej se obrne k Matijcu ter mu reče po nemški z mirnim in nalašč šaljivim glasom:

»Nù, ali vidite, gospod, da plemeniti komtur misli, da ves ta slučaj ne zazluži niti jedne same besede? Mladeniči niso nespametni zgolj v naši kraljevini, marveč povsod; tak vitez pa se tudi ne bojuje z otroki niti z mečem niti s postavo.«

Na te besede zaviha Lichtenstein zgolj svoje plave brke, ter ne spregovorivši niti besedice, odide, ne mené se niti za Matijo niti za Zbiška.

Onima dvema pa dvigne jeza lase pod čeladama in oba s trepetajočimi rokami sežeta po mečih.

»Le počakaj, križarski bahač,« reče gospodar iz Bogdanca, »sedaj pa ti jaz obljubujem, da te hočem najti, ko ne boš več poslanec.«

Ali Povala, kateremu se je srce takisto napolnjevalo s krvjo, reče:

»O tem pozneje. Naj se sedaj kneginja potegne za vaju, ker drugače bo slabo za mladeniča.«

Po teh besedah odjezdi za Križarjem, ga pridrží ter se nekaj časa živo razgovarja ž njim.

Matija in Zbišek sta zapazila, da nemški vitez ni zrl na Povalo tako ošabno kakor na nju, in to ju je še bolj dražilo.

Čez nekaj časa se vrne Povala ter reče:

»Potegnil sem se bil za vaju, toda to je kaj trdoglav človek. Rekel pa mi je, da vaju ne zatoži pri kralju, ako storita to, kar bode hotel.«

»Ali kaj neki hoče?«

»Rekel mi je: Ustavim se, da pozdravim kneginjo mazoveško; naj prideta — je dejal — naj stopita s konj in, snevši si čelade, naj me prosita odpuščanja.«

Tu pogleda Povala bistro Zbiška ter dodá:

»To je težavno za človeka plemenitega rodu... jaz to vem, toda opominjam te, da kdo vé, kaj vse te čaka, ako tega ne storiš, nemara še rabljev meč.«

Lice Matijevo in Zbiškovo je bilo kakor okamenelo. Nastalo je zopet molčanje.

»Nù in kaj?« vpraša ju Povala.

Zbišek odvrne mirno, toda tako resno, kakor bi se bil v tem hipu postaral za deset let:

»Eh kaj! Saj še božja moč bedí nad ljudmi.«

»Kako to?«

»Tako, ko bi imel dve glavi in bi mi rabelj imel obe odsekati — imam vendar le zgolj jedno čast, katere nočem omadeževati.«

Povala postane še resnobnejši in, obrnivši se k Matijcu, ga še vpraša:

»Nù, a kaj porečete vi?«

»Jaz pravim,« odvrne resno Matija, »da sem odgojil tega mladeniča od mladih nog... Na njem stojí naš rod, kajti jaz sem že star, toda on tega ne more storiti, ako bi moral radi tega tudi umreti.«

Tu nakrat strepeta njegovo strogo lice in nakrat se sprebudi ljubezen do svojega sinovca s tako močjo, da ga objame krepko s svojimi železnimi rokami ter zakliče:

»Zbišek! Zbišek!«

Mladi vitez se začudi, na to pa tudi on vneto objame strica ter reče:

»Ej, niti vedel nisem, da me imate tako radi!«

»Vidim, da sta prava viteza,« reče Povala ves ganjen, »in ker mi je ta mladenič dal svojo mož-besedo, da hoče dospeti sam, radi tega ga ne odpeljem v zapor, ker se takim ljudem, kakor sta vidva, mora verjeti. Ne bojta se nič hudega! Nemec prebije v Tinjcu jeden ali dva dni, torej bom jaz poprej videl kralja ter mu povem vso zadevo, da se nad tem tako hudo ne razsrdi. Sreča je, da se mi je posrečilo zlomiti kopje — velika sreča!«

Zbišek pa reče:

»Ako imam tudi položiti glavo rabelju pod meč, ostane mi vsaj ta tolažba, da sem polomil Križarju kosti.«

»Ti znaš braniti svojo čast, ali tega vendar ne spoznaš, da si osramotil s tem ves naš národ!« odvrne Povala nestrpljivo.

»Razumem, razumem,« reče Zbišek, »in radi tega obžalujem, da...«

Ali Povala se obrne k Matijcu:

»Vedite, gospod, ako se vam posreči, da se ta mladenič reši iz svojega položaja, morate mu natakniti kapo na glavo, kakoršna se natakne sokolu, ker sicer vam ne umre naravne smrti.«

»Posrečilo bi se mu izmuzniti, ako bi vi, gospod, hoteli pred kraljem utajiti to, kar se je pripetilo.«

»Ali kaj naj storim z Nemcem? Jezika mu vendar ne morem zavezati.«

»Resnica! Resnica!«

Tako se razgovarjaje so se vrnili h kneginjinemu dvoru. Povalovi služabniki, ki so bili doslej pomešani z Lichtensteinovimi ljudmi, so jezdarili za njimi. Od daleč je bilo videti med mazoveškimi kučmami tresočo se kitico iz pavovega perja ter njegovo jasno čelado, ki se je lesketala na solncu.

»Čuden je značaj Križarjev,« spregovori zamišljeno vitez iz Tačeva. »Kadar Križarju slabo prede, takrat je skromen kakor Frančiškan, pokoren kakor jagnje in sladek kakor med, tako, da si misliš, da ni môči najti boljšega človeka od njega. Toda kadar čuti za seboj moč, pa se nihče bolj ne napihne, pri nikomur drugem ne najdete manj usmiljenja.

Očividno jim je dal Jezus v prsi kamen namesto srca. Videl sem že razne národe in večkrat sem tudi videl, kako je močnejši vitez prizanesel slabejšemu, govoré sam sebi:

„To mi ne bo služilo v čast, ako potolčem onega, ki že leži na tleh.“ Toda Križar je prav takrat najbesnejši. Udri ga po buči in ne spusti ga k sebi, ker drugače gorje ti! Takšen je tudi ta poslanec. On ni hotel samo, da ga prosita odpuščanja, marveč da se pri tem tudi osramotita. Kaj ljubo mi je, da do tega ne pride!«

»Tega on ne dočaka!« zakliče Zbišek.

»Pazita, da pred njim ne kažeta strahu, ker nad tem bi se on le razveselil.«

Po teh besedah dospejo h kneginjinemu spremstvu ter se pridružijo njenim ljudem. Ko jih je zagledal križarski poslanec, ju je jel takoj prezirno in porogljivo gledati, toda ona sta se držala, kakor bi ga ne videla. Zbišek je takoj pristopil k Danuši ter ji jel vesel pripovedovati, da se z griča že povsem dobro vidi Krakov; Matija je pripovedoval nekemu pevcu o nenavadni moči starega viteza iz Tačeva, kateri je zlomil Zbiškovo kopje kakor kako suho tresko.

»Ali čemu ga je zlomil?« vpraša pevec.

»Ker je bil mladenič napadel Nemca, to pa samo v šali.«

Pevcu, ki je bil plemič in resnoben človek, se ta šala nikakor ni zdela umestna; videč pa, da Matija s tako lahkoto govori o njej, ni več mislil na to. Med tem pa je jelo Nemcu Zbiškovo ravnanje presedati. Dva-, trikrat je pogledal Matijo, pa zopet Zbiška, končno je pa razvidel, da nikakor ne nameravata stopiti s konj, marveč da se nalašč ne zmenita zanj. V očeh se mu je zalesketala jeza in brez odloga se je jel poslavljati.

Čez trenutek, ko je že odhajal, reče mu gospodar iz Tačeva za slovo:

»Jezdite brez strahu, mogočni vitez! Dežela je mirna in nihče vas ne napade, k večjemu kak lahkomišljen dečko.«

»Dasiravno so čudni običaji v tem kraju, vendar nisem iskal vaše obrambe, marveč vaše družbe,«

odvrne Lichtenstein, »in mislim si, da se še srečamo na tukajšnjem dvoru, ali pa kje drugje.«

V poslednjih besedah je tičala nekaka prikrita grožnja, zato mu odvrne Povala resno:

»Bog daj to!«

Po teh besedah se prikloni ter odjezdi na stran, tu pa stegne roke ter reče polglasno, tako, da so ga le najbližnji slišali:

»Prevzetnež! Najrajše bi te dvignil s svojim kopjem s sedla in te za toliko časa, da bi izmolil tri očenaše, držal v zraku.«

Na to se jame razgovarjati s kneginjo, katero je poznal dobro.

Ana Danuta ga je vprašala, kaj dela na cesti, ali on jej je najavil, da po kraljevem povelju pazi na mir v okolici, v kateri bi radi velikega števila gostov, ki prihajajo od vseh stranij v Krakov, lahko nastal kak prepir. In v dokaz, da je tu potreben, je povedal vse, ker se je bilo pred kratkim zgodilo. Ker pa si je mislil, da bo imel še dovolj časa, da preprosi kneginjo: potegniti se za Zbiška, kadar bode treba, radi tega ni pripisoval temu dogodku posebne važnosti, ne hoteč skaziti njene dobre volje. Kneginja se je smejala Zbišku, da se mu je tako mudilo, preskrbeti si one tri pavove kitice; drugi pa so se čudili gospodarju iz Tačeva, ko so čuli, da je kar igraje prelomil Zbiškovo kopje.

On pa se je, ker je bil nekoliko slavohlepen, veselil v svojem srcu ter je končno jel celo sam pripovedovati svoje junaške čine, ki so proslavili njegovo ime zlasti v Burgundiji na dvoru Filipa Drznega.

Nekoč je on tamkaj na nekem turnirju prelomil kopje nekemu ardenskemu vitezu, na to pa ga prijel okolo pasu, dvignil ga s sedla ter vrgel v zrak tako visoko, da bi komaj s kopjem dosegel, navzlic temu, da je bil ta ardenski vitez ves okovan z železom. Filip Drzni mu je daroval za to zlato verižico; od kneginje pa je dobil čreveljček iz žameta, katerega še sedaj nosi na čeladi.

Poslušalci so se vsi zelo čudili, ko so to slišali, razun Mikolaja iz Dolgega lesa, ki je dejal:

»V sedanjih mehkužnih časih ni nič več takih mož, kakoršni so bili za moje mladosti, ali takih, o kakoršnih mi je pripovedoval moj oče. Ako se sedaj kakemu plemiču posreči, da prebije oklep, ali napne lok brez napenjače, ali da zvije v rokah železen drog, pa ga že smatrajo za krepkega junaka ter ga povznašajo nad druge. Nekdaj pa so kaj takega doprinašale celo deklice.«

»Ne ugovarjam, da so bili ljudje svoje dni močnejši nego danes,« odvrne Povala, »pa še dandanašnji je môči najti krepke ljudi. Meni je dal gospod Jezus precej moči, pa vendar še ne slovim za najmočnejšega v našem kraljestvu. Ali ste že videli Zaviša iz Garbova? Ta bi me premagal.«

»Videl sem ga. V plečih je tako širok kakor krakovski zvon.«

»Ali Dobeš iz Olešnice? On je enkrat na turnirju, ki so ga priredili Križarji v Torunu, premagal dvanajst vitezov na veliko slavo zá-se in za naš národ.«

»Toda naš Mazur, Stašek Telek, je bil močnejši, gospod, nego vi, Zaviš ali Dobek. O njem so pripovedovali, da je vzel v roko svežo šibico ter izmel sok iz nje.«

»Sok tudi jaz iztisnem!« zakliče Zbišek.

In poprej, nego bi ga bil kdo povabil, je skočil kraj ceste ter odlomil vejo od drevesa in stisnil jo pred očmi kneginje in Danuše tako močno, da je zares jel sok kapati iz nje na zemljo.

»Oh, Jezus!« zakliče na to Ofka iz Jarambkova.

»Ne hodite na vojno, ker bi bilo škoda, da bi tak človek poginil poprej nego se oženi.«

»Dà, škoda bi ga bilo!« ponovi Matija ter se zamrači.

Toda Mikolaj iz Dolega lesa se jame smejati in ž njim vred tudi kneginja. Drugi so glasno hvalili Zbiškovo moč in, ker so takrat železno roko cenili nad vse drugo, torej so jele gospodičine klicati Danuši: »Raduj se!« In ona je bila tega v resnici vesela, dasiravno ni vedela, kaj bi mogla imeti od tega dobrega, da ima Zbišek tako moč. Zbišek, pozabivši popolnoma na Križarja, je gledal tako ponosno okrog sebe, in Mikolaj iz Dolgega lesa, hoteč ga nekoliko strezniti, mu je dejal:

»Ne ponašaj se s svojo močjo, ker so še boljši od tebe. Jaz tega nisem videl, toda moj oče je bil priča nekaj takemu, kar se je bilo pripetilo na dvoru Karola, rimskega cesarja. K njemu je prišel na posete kralj Kazimir z mnogimi dvorniki, med katerimi je bil tudi radi svoje moči sloveči Stašek Telek, sin vojvode Andreja. Cesar se jel hvaliti, da ima med svojimi ljudmi Čeha, ki objame medveda okrog pasu ter ga zadavi. Priredili so predstavo in Čeh je res dva medveda drugega za drugim zadavil na mestu.

Naš kralj se je temu zelo čudil in se ob enem bal, da bi moral osramočen oditi, torej je dejal: »Velika je v resnici moč tega človeka, toda moj Telek se ne da osramotiti od njega. Na to so sklenili, da se čez tri dni poskusita oba korenjaka. Sešlo se je mnogo gospode in slavnih vitezov, in čez tri dni sta se Čeh in Telek spoprijela na grajskem dvorišču; toda borba ni dolgo trajala. Komaj sta se dobro objela, je že zlomil Telek Čehu križ in mu polomil vsa rebra ter komaj nekoliko živega, pohvaljen od kralja, izpustil iz rok.*)

Od tega časa so ga imenovali hrusta. Enkrat je sam zanesel v stolp velik zvon, katerega je dvajset meščanov komaj moglo premakniti z mesta.«

»Ali koliko je bil star?« vpraša Zbišek.

»On je bil še mlad.«

Med tem se je Povala iz Tačeva, jezdé na desni strani kneginje, končno sklonil k njenemu ušesu in jej povedal čisto resnico o znanem nedavnem dogodku ter jo ob enem poprosil, naj podpre njegovo prošnjo, kadar se potegne pri kralju za Zbiška, katerega je radi njegove drznosti čakal težak odgovor. Kneginja, kateri je bil Zbišek všeč, je s tugo začula to novico ter je bila radi nje zelo vznemirjena.

»Krakovski škof mi je naklonjen,« je rekel Povala; »nemara se da naprositi, kakor tudi kraljica, toda čim več bo prošnjikov, tem bolje bo za mladeniča.«

---

*) Zgodovinsko.

»Ako se kraljica potegne zanj, pa mu niti jeden las ne pade z glave,« reče Ana Danuta, »ker jo kralj radi njenih čednostij in njene dote zelo spoštuje, ali to zlasti sedaj, ko je rešena sramote nerodovitnosti.

Toda v Krakovu je kraljeva najljubša sestra, kneginja Zemovitova, k tej pojdite! Jaz storim, kar mi bo mogoče, toda ona je njegova sestra, katero ima on rad, jaz pa sem zgolj njegova sorodnica.«

»Kralj ima rad tudi vas, milostljiva gospa.«

»Ej, ne tako, kakor njo,« odvrne dovolj otožno kneginja. »Meni podari zgolj prstan, njej pa celo verižico; meni lisičjo kožo, njej pa sobolovino. Nikogar izmed svojih sorodnikov ne ljubi kralj tako, kakor Aleksandro. Ne mine dan, da bi odšla od njega s praznimi rokami.«

Tako se razgovarjaje so se približali Krakovu. Njihovo spremstvo, ki je bilo številno že od Tinjca, se je tu še povečalo. Srečali so kmete, ki so šli v mesto na čelu svojih mladeničev, nekateri v vojaški, drugi pa v poletni opravi pod slamnatimi klobuki. Nekateri so jezdili na konjih, drugi so se peljali na vozeh z ženami in hčerkami, katere so hotele videti že davno napovedane bojne igre. Ponekje je bila cesta popolnoma zaphana z vozovi trgovcev, kateri se niso smeli izogniti Krakovu, da bi mesto ne imelo od tega dobička. Vozili so na vozovih sol, vosek, zrno, ribe, kože in kožuhovine, konopje in drva. Drugi vozovi so bili naloženi s suknom, s sodčki piva ter z raznim blagom, v mestu potrebnim. Krakov je bilo mogoče že dobro videti, kraljevi, gosposki in mestni vrtovi, ki so od vseh stranij obkoljevali mesto, za njimi pa grajsko obzidje in cerkveni stolpi. Čim bolj so se bližali mestu, tem večje je bilo gibanje, in skozi mestna vrata so se le s težavo prerili.

»To je mesto! Nemara ni temu drugega podobnega na svetu,« reče Matija.

»Tukaj je, kakor bi neprestano imeli semenj,« reče jeden pevec. »Ali je že dolgo, kar ste bili zadnjič tukaj?«

»Da, dolgo je že. Vsekakor pa se čudim, kakor bi ga videl prvikrat, ker prihajam iz divjih krajin.«

»Pravijo, da je Krakov od časov kralja Jagiela znatno narastel.

»To je tudi resnica. Od časa, kar je ta veliki knez litevski stopil na prestol, so bile neizmerne pokrajine litevske in ruske odprte krakovski trgovini in vsled tega se je nastanilo v mestu vsak dan več ljudij, postavilo več hiš in nakopičilo bogastva in mesto je postalo jedno izmed najodličnejših na svetu.«

»Križarska mesta so tudi znamenita,« oglasi se jeden izmed vitežkih pevcev.

»Ko bi le mogli vdreti va-nje!« odvrne Matija. »Ondi bi bilo dovolj plena.«

Toda Povala je mislil na nekaj drugega, zlasti na to, da mladi Zbišek, zapeljan po svoji vročekrvnosti, stopa sedaj nekako volku v žrelo. Gospodar iz Tačeva, strog in neizprosen ob času boja, je imel vendar v svojih krepkih prsih pravcato golobičje srce in ker je vedel bolje nego drugi, kaj pričakuje zločinca, zato mu je bilo žal za mladeniča.

»Neprestano premišljujem,« je dejal kneginji, »ali naj povem kralju, kar se je bilo pripetilo, ali ne. Ako se Križar ne pritoži, ne bo ničesar; ako se pa pritoži, bilo bi nemara bolje sporočiti to kralju poprej, da se preveč ne razsrdi.«

»Ako zamore Križar koga ugonobiti, gotovo ne opusti tega,« odvrne kneginja, »toda poprej še porečem temu mladeniču, naj se pridruži našemu dvoru. Nemara kralj našega dvornika ne bo prestrogo kaznoval.«

Po teh besedah pokliče Zbiška, kateri je skočil s konja, ko je poizvedel, za kaj gre, objel kneginji noge ter pritrdil z največjim veseljem, da hoče biti njen dvornik, ne toliko radi večje varnosti, marveč radi tega, da je mogel ostati blizu Danuše.

Med tem vpraša Povala Matijca:

»Kje se nameravate nastaniti?«

»V krčmi.«

»V krčmah že davno ni praznega prostora.«

»Tedaj pa krenem k znanemu trgovcu Amileju; nemara nas sprejme v svojo hišo?«

»Jaz vam pa pravim: Bodite moji gostje! Vaš bratranec bi se mogel s kneginjimi dvorniki nastaniti na gradu, toda bolje bode zanj, ako kralju ne pride takoj pred oči. Kar bi on storil v prvi jezi, tega ne stori v drugi. Vrhu tega bi morala tudi razdeliti svoj živež, vozove in služabnike, za to pa je treba časa. Dobro se boste imeli pri meni.«

Matija, dasiravno vznemirjen radi tega, da Povala toliko misli na nevarnost, ki ju čaka, sprejme hvaležno vabilo, na kar prispó v mesto. Toda oba z Zbiškom sta znovič pozabila za trenutek na svoje skrbi pri pogledu na čuda, ki so ju obkoljevala. Na

Litvi in za mejo sta videla zgolj posamezne gradove in izmed mest zgolj samo Vilno, neredno pozidano in požgano, vso v pepelu in blatu, in tu so pogostoma pozidane trgovske hiše bile lepše in večje, nego ondotni velikoknežji grad. Dokaj hiš je bilo seveda lesenih, pa tudi te so vzbujale začudenje vsled svojih visokih sten in lepih streh; zlasti okusno narejena so bila okna, obrobljena s svincem, od katerih so se odbijali žarki zahajajočega solnca, da si si lahko mislil, da je v hiši požar. V ulicah, blizo velikega trga, je bilo dokaj hiš iz rudeče opeke ali iz kamenja pozidanih, z visokimi stropi ter s črnimi kriworld po stenah. Stale so druga poleg druge v vrsti kakor vojaki, nekatere široke, druge ozke, vse pa lepe, z visokimi obokanimi vežami ter pogostoma opremljene s svetim razpelom, ali s sliko svete božje Porodnice nad vrati. Bile so ulice, v katerih je bilo videti dve vrsti hiš, nad katerimi se je razgrinjal kos neba; ulica je bila tlakovana s kamenjem, na obeh straneh pa, kamor je le moglo segati oko, so bile zgolj prodajalnice in prodajalnice, prenapolnjene vsakovrstnega, pogostoma povsem nepoznanega blaga, po katerem se je v boju na plen privajeni Matija oziral s poželjivim očesom. Še večje začudenje pa so vzbudile v njima javne stavbe, cerkev blažene Device Marije na »Rinku« (trgu), rotovž z ogromno kletjo, v kateri se je prodajalo mrzlo pivo, kakor tudi druge cerkve, skladnice sukna ter ogromni »mercatorium«, prirejen za tujezemske trgovce, poslopje, v katerem je bila spravljena mestna tehnica (vaga), brivnice, kopelji, poslopja, v katerih so topili vosek, zlatnina, srebro, pivovarne ter cele gore sodov poleg tako imenovanega »Schrotamta«, z jedno besedo: izobilje in bogastvo, katerega bi si celo premožen gospodar, ki ne pozna mesta, niti predstavljati ne mogel.

Povala odpelje Matijo in Zbiška v svojo hišo v ulici svete Ane in naroči, dati jima prostorno sobano ter priporoči svojim služabnikom, imeti skrb za nju; sam pa se poda na kraljevi dvor, od koder se še le po noči vrne. Ob enem ž njim je dospelo tudi nekoliko prijateljev, in uživajoči v izobilju vino in meso, so se kaj dobro imeli, samo gospodar je bil videti nekako zatopljen v skrbi. Ko so gostje že odšli domu, rekel je Matijcu:

»Govoril sem z nekim kanonikom, ki pozna pismo in postave, in ta mi je dejal, da onega, ki razžali poslanca, pričakuje celo obsodba k smrti. Prosita torej Boga, da se križar ne bi pritožil.«

Oba viteza, ki sta bila pri gostiji nekoliko preglasna, sta šla k počitku, toda z nič kaj veselim srcem. Matija dolgo ni mogel zaspati in čez nekaj časa, ko sta se bila že vlegla, spregovori svojemu bratrancu:

»Zbišek!«

»Kaj je?«

»Hm, ako vse to dobro premislim, razvidim, da ti končno le odtrgajo glavo.«

»Ali mislite?« vpraša Zbišek zaspano, in obrnivši se k steni, trdno zaspi, ker je bil vtrujen od potovanja.

Drugega dné odideta oba viteza iz Bogdanca s Povalo vred k rani sveti maši v Stolno cerkev, a to radi pobožnosti, kakor tudi radi tega, da bi videla dvor in goste, ki so se sešli na kraljevem gradu.

Potoma je srečal Povala mnogo znancev in med njimi dokaj vitezov, znanih v domovini in za mejami, na katere je zrl Zbišek z začudenjem, obljubujé si v duši, da si hoče prizadevati, da bi jim bil enak v hrabrosti in v vseh vrlinah, ako se njegova zadeva z Lichtensteinom srečno konča.

Jeden izmed teh vitezov, Toporčik, sorodnik krakovskega kaštelana, jim je povedal novico, da se je že vrnil iz Rima Vojteh Jastrembec, skolastik, ki je potoval k papežu Bonifaciju IX. s kraljevim pismom, vabečim ga na krščenje. Bonifacij je z veseljem sprejel to vabilo, vsekako pa je izrekel, da je dvomljivo, da bi mogel osebno dospeti tjekaj. Pač pa je pooblastil poslanca, naj bi pri svetem krstu v njegovem imenu držal otroka, ki se ima roditi, in ga ob enem prosil, da bi v dokaz njegove osebne naklonjenosti do kralja bilo otroku ime Bonifacij ali Bonifacija.

Govorili so takisto, da ima kmalu dospeti ogerski kralj Žiga, katerega so za gotovo pričakovali, kajti on je dospel, bodisi že prošen ali neprošen, kadar so tu imeli kake slavnosti in bojne igre, katerih se je jako rad udeleževal, želeč biti proslavljen po svetu kot vladar, kot pevec in kot jeden izmed prvih vitezov. Povala, Zaviš iz Garbova, Dobek iz Obešnice, Našan in drugi njim enaki možje, so se spominjali s smehom, kako jih je kralj Ladislav pri poslednjem obisku Žige prosil, naj pri turnirju ne napadajo preostro »ogerskega gosta«, čegar slavohlepje je bilo tako veliko, da so mu v slučaju neuspeha solze privrele v oči.

Toda največjo pozornost je vzbujala Vitoldova zadeva. Kakor o nekakem čudežu so pripovedovali o zibeljki, uliti iz čistega srebra, katero so prinesli v dar od Vitolda in njegove žene Ane litvinski knezi in bojarji. Pred božjo službo se je zbralo pred cerkvijo vselej dokaj ljudi, da so si pripovedovali novice.

Matija je slišal v jedni skupini izmed teh skupin pripovedovanje o zibeljki, na kar je jel z močnim glasom opisovati lepoto tega daru, pa še z večjo vnemo je pripovedoval o namerovanem velikem pohodu proti Tatarjem, ko so ga nekateri radi njega obsuli z vprašanji.

Vse je bilo že pripravljeno, velika vojska je že drvila v smeru proti vshodu v Rusijo in ako se ta pohod posreči, razširila bi se oblast Jagiela skoro čez polovico sveta, tje do nepoznanih globel azijatskih in do perzijske meje.

Matija, ki se je nahajal poprej v Vitoldovi bližini ter je mogel poznati njegove nakane, je vedel o njih pripovedovati tako lepo in tako živo, da se je nabralo okrog njega, predno je pozvonilo k maši, pred vhodom v cerkev dokaj radovednih ljudij. Posvetovali so se, je dejal, neprestano o križarski vojni. Vitold sam, dasiravno ga smatrajo za velikega kneza, vlada Litvo zgolj v Jagielovem imenu ter je samo njegov namestnik, za to pa tudi vsa ta zasluga pade na kralja. In kaka bo ta slava za novokrščeno Litvo, kako se ojači moč Poljske, kadar njihova hrabra vojska zanese križ v take pokrajine, v katerih se samo grdí Odrešenikovo ime, ako se ga spominjajo, v katerih še doslej ni stala noga niti Poljaka niti Litvina! Pregnani Tohtamiš se bo smatral, ko ga poljska in litevska vojska znovič posadita na prestol, za »sina« kralja Ladislava, in kakor je bil že obljubil, se z vso »Zlato ordo« pokloni križu.

Vsi so pozorno poslušali te besede, toda mnogi niso vedeli, za kaj gre, komu ima Vitold pomagati, s kom se bojevati, radi tega so ga vprašali:

»Povejte nam jasneje, s kom ima prav za prav biti vojna?«

»S kom? S Timurom Hromim«, odvrne Matija.

Nastane za trenutek molčanje. Na ušesa zapadnih vitezov so priletela zares pogostoma imena zlatih, sivih, azovskih in raznih drugih ord, toda tatarski odnošaji in domači boji med posameznimi plemeni jim niso bili znani. Vsekakor pa se ni našel v vsej Evropi niti jeden človek, ki bi še ne bil čul o Timuru Hromem ali Tamerlanu, čegar ime se ni omenjalo z manjšim strahom, nego nekdaj ime Atilovo. Bil je to »gospodar sveta« in »gospodar časa«, vladar nad sedemindvajsetimi osvojenimi državami, vladar moskovske Rusije, vladar Sibirije, Kitajske in Indije, Bagdada, Ispahana, Alepa in Damaska, čegar senca je čez arabski pesek padala na Egipet in čez Bosfor na grško cesarstvo — ugonobitelj človeškega rodu, ki je zidal ogromne piramide iz človeških glav, zmagovalec v vseh bitkah ali nikdar ne premagljiv »gospodar duš in teles«.

On je bil Tohtamiša posadil na prestol Zlate in Sive orde ter ga smatral za »sina«. Ko se je pa njegova država razširila od Urala do Krima preko več dežel, nego jih je bilo v vsej ostali Evropi, je hotel postati sin nepodložen vladar, za to pa je bil z »jednim prstom« strašnega očeta vržen s prestola ter je zbežal k litevskemu vladarju, da ga poprosi pomoči. In

Vitold mu je bil zares obljubil, da ga hoče posaditi nazaj na njegov prestol, toda poprej, nego je mogel to storiti, se je moral spoprijeti s svetovnim gospodarjem Šepavcem.

Radi tega je to ime napravilo na poslušalce velik vtis in po kratkem molčanju je dejal jeden izmed najstarejših vitezov, Vojteh iz Jeglova:

»To pa ne bo vojna s kakim....«

»Ej, da bi bil vsaj vzrok za njo,« spregovorí resnobno Mikolaj iz Dolgega lesa. »Kajti ako vlada ondi za deseto deželo kak Tohtamiš ali kak Kutluk Belijeve sinove, kaj nam je to mar?«

»Tohtamiš bi bil sprejel krščansko vero,« odvrne Matija.

»Sprejel ali ne sprejel. Ali se pa mora verjeti onim psom, ki ne spoznavajo Kristusa?«

»Toda za ime Kristusovo se je treba boriti,« odvrne Povala.

»In za vitežko čast,« doda Toporčik, kaštelanov sorodnik. »Tudi med nami so taki, ki pojdejo. Gospod Spîtko iz Melština ima mlado in ljubljeno ženo, pa je vendar že odšel k Vitoldu.«

»To ni nikako čudo,« omeni Janko iz Našana. »Ko bi imel tudi najtežji greh na svoji vesti, bode ti na tej vojni vsekako le odpuščen in zveličanje ti je zagotovljeno.«

»In slava na veke vekov,« pritrdi Povala iz Tačeva. »Vojna je vojna, in ako le ni s kakim nečimnikom, pa je še bolje. Timur je premagal svet ter ima sedemindvajset kraljestev pod seboj. To bi bilo slavno za naš národ, ako bi ga premagali.«

»Čemu ne?« odvrne Toporčik. »Ako bi imel tudi sto kraljestev, naj se ga kdo drugi bojí, ne pa mi. Prav pravite! Ko bi nas bilo samo deset tisoč dobrih suličarjev — pa premagamo svet.«

»Ali kateri narod naj spokori Šepavca, ako ne naš?«

Tako so se pomenkovali vitezi in Zbišek se je čudil, čemu se ga ni poprej polastila volja, odriniti z Vitoldom na divje stepe... Toda takrat po bivanju v Vilni je želel še videti Krakov in kraljevi dvor, biti navzoč na viteških igrah, in tudi sedaj je mislil na to, da ga čaka tukaj obsodba in sramota, dočim bi tam v najhujšem slučaju našel le slavno smrt...

Toda stoletni Vojteh iz Jeglova, kateremu se je od starosti tresla glava, čegar razum pa se je tudi vjemal z njegovo starostjo, polije vitezovo strast takoj s hladnim curkom, rekoč:

»Bedaki ste. Ali mar ni nihče od vas slišal, da je spregovorila slika Kristusova kraljici, in ako je sam Odrešenik do nje tako zaupljiv, čemu bi jej bil sveti Duh, ki je tretja oseba v presveti Trojici, manj milostjiv. Za to pa tudi ona vidi bodoče dogodke, kakor bi se vršili pred njo, a ona je rekla...«

Tu umolkne ter za trenutek potresa glavo, potem pa nadaljuje:

»Pozabil sem, kaj je rekla, toda takoj se tega spomnim.«

In jel je misliti, navzoči pa so radovedno čakali, kaj pove, ker je bilo splošno razširjeno mnenje, da kraljica vidi bodoče dogodke.

»Aha!« spregovorí naposled. »Sem se že spomnil. Kraljica je dejala, da bi bilo mogoče premagati pagansko silo, ako bi vse tukajšnje vitežtvo odrinilo s knezom Vitoldom nad Šepavca. Toda to je nemogoče, ker krščanski vladarji niso složni med seboj. Treba je čuvati mejo pred Čehi in Ogri ter pred križarskim redom, kajti nikomur ni moči zaupati. Ako pa le peščica Poljakov odrine z Vitoldom, pa ga premaga Timur Šepavec, ali kateri izmed njegovih bojnih poveljnikov, ker vojakov ima brez števila.«

»Saj je sedaj mir,« spregovorí Toporčik »in sam red gotovo rad podeli Vitoldu pomoč. Križarji niti ne morejo postopati drugače, ker morajo pokazati svetemu Očetu, da so pripravljeni boriti se s pagani. Dvorniki tudi pravijo, da Kuno Lichtenstein ni prišel toliko radi krsta, marveč radi tega, da se posvetuje v tej zadevi s kraljem.«

»In evo — tukaj je!« zakliče začuden Matija.

»Resnica!« pritrdí, ozrši se Povala. »Zares je to on. Samo malo časa se je pomudil pri opatu in je moral takoj drugi dan oditi iz Tinjca.«

»Gotovo se mu kam mudi,« odvrne Matija v skrbeh.

V tem gre Kuno Lichtenstein mimo njih. Matija ga je spoznal po križu, ki ga je nosil zašitega na plašču, toda on ni poznal niti njega, niti Zbiška, ker ju je videl poprej v čeladah, izpod katerih je bil videti le mali kos lica. Stopajoč mimo njih, je pokimal z glavo Povali iz Tačeva in Toporčiku, na to pa je spremljan od služabnikov jel korakati po stopnicah v Stolno cerkev.

Med tem se oglasé zvonovi, ki prestrašijo jato vran in golobov, ki so imeli svoja gnezda v zvoniku, ter ob enem naznanijo, da se služba božja takoj prične. Matija in Zbišek odideta z drugimi vred v cerkev, nekoliko vznemirjena vsled naglega Lichtensteinovega prihoda. Toda starejši tovariš je bil huje vznemirjen, kajti misli mlajšega je obrnil ná-se kraljevi dvor. Zbišek še nikdar v svojem življenju ni videl ničesar tako sijajnega, nego je bila ta cerkev in ta skupina ljudij. Na desni in levi strani so ga obkoljevali najodličnejši možje vsega kraljestva, sloveči na zboru kakor tudi v boju. Mnogi izmed teh, kakerih razum je pomogel, da se je oženil veliki knez litevski z lepo in mlado kraljico poljsko, so že pomrli, toda nekateri so še živeli in na te so zrli ljudje z največjim spoštovanjem. Mladi vitez se ni mogel dovolj nasititi s pogledom na krasno postavo Janka iz Tenčina, krakovskega kaštelana, v kateri se je združevala stroga resnoba z nepristransko pravičnostjo; občudoval je modra in resna lica drugih velikašev ter mračna lica vitezov z lasmi, prirezanimi tikoma nad obrvi, ki pa so se jim vsipavali na tilniku v dolgih kodrih na ramena. Nekateri so imeli na glavah mrežice, drugi pa samo trakove, ki so jim vezali lase. Tujezemski gostje, poslanci kraljev rimskega, češkega, avstrijskega in ogerskega, so bili oblečeni tako sijajno, da so se jim vsi čudili. Litovski knezi in bojarji, stoječi na kraljevi strani, so imeli, ne mené se za poletje in vročino, na sebi kožuhe, podšite z dragoceno krzno. Ruski knezi v široki, neokusni opravi so bili poleg pozlačenih cerkvenih sten kakor nekake bizantinske slike. Toda z največjo radovednostjo je pričakoval Zbišek prihod kralja in kraljice ter se rinil kolikor je le mogel k ograji pred oltarjem, kjer sta bili pripravljeni za nju dve vajšnici iz rudečega žameta, ker kraljeva dvojica je vedno klečala pri sveti maši.

In ni čakal dolgo. Kralj je dospel prvi skozi vrata zakristije; poprej nego je stopil pred oltar, si ga je mogel vsakdo dobro ogledati. Lase je imel črne kodraste, nad čelom nekoliko bolj redke, na straneh za ušesi počesane; lice mu je bilo zagorelo, popolnoma obrito, nos vzbočen in koničast, okrog ust je imel številne vraske, oči majhene, črne in leskeče, s katerimi se je oziral na vse strani, kakor bi hotel, predno dospe k oltarju, sešteti vse ljudi v cerkvi. Njegovo lice je imelo dobrotljiv, toda ob enem tudi resnoben izraz človeka, katerega je dvignila sreča nad vse njegovo pričakovanje, ki pa mora misliti neprestano na to, da so vsa njegova dela dobra, in kateri se boji zlobne graje. In uprav radi tega se je zrcalila na njegovem licu in v njegovem kretanju neka nestrpljivost. Lahko je bilo uganiti, da je njegova jeza morala biti nagla in strašna in da je to še zmerom oni knez, ki je ob svojem času vznemirjen radi križarskih spletk, zaklical njihovemu poslancu: »Ti prihajaš k meni s pergamentom, jaz pa pridem k tebi s kopjem!«

Toda sedaj je prirojeno vročekrvnost blažila velika in iskrena pobožnost. Ne samo pred nedavnim na katoliško vero spreobrnjeni knezi litevski, marveč že od krščanskih starišev rojeni poljski velikaši so bili ganjeni pri pogledu na kraljevo pobožnost v cerkvi. Pogostoma je odložil vajšnico ter klečal na golih kolenih, pogostoma je dvignil roki kvišku ter jih držal tako dotlej, dokler mu nista omahnili. Vsaki dan je bil najmanj pri treh svetih mašah. Pokritje keliha ter glas zvončka pri povzdigovanju je spravljal njegovo dušo v zanos, da je bil ves poln razkošja in svete groze.

Po končani maši je odšel iz cerkve kakor sprebujen iz sna miren in dobre volje, in njegovi dvorniki so takoj sprevideli, da je v tem hipu najbolje prositi ga bodisi odpuščanja ali darov.

Jadviga je prišla takisto skozi vrata zakristije. Ko so jo zagledali vitezi poleg ograje, so takoj pokleknili, dasiravno se sv. maša še ni bila pričela, dajáje jej čast kakor kaki svetnici. Tudi Zbišek je pokleknil, kajti med vsemi tukaj zbranimi ni bilo nikogar, ki bi bil dvomil o tem, da stojí pred njim zares svetnica, katere slika bo kmalu krasila oltarje. Zlasti je strogo in spokorno kraljičino življenje bilo že nekoliko let vzrok, da so jej skazovali še razun časti, katera jej gre kot kraljici, še nekako versko čast. Od ust do ust se je širila med gospôdo in narodom govorica o čudežih, katere je delala kraljica. Govorilo se je celo, da je zgolj dotikljaj njene roke ozdravljal bolnike; ljudje, ki niso mogli ganiti ne rok ne nog, so pridobili zopet moči, ako so se dotaknili kraljičine obleke. Verjetne priče so trdile, da so čule na svoja ušesa, kako je nekoč Kristus spregovoril na njo z oltarja. Klečé na kolenih so jej dajali čast tujezemski vladarji; spoštoval jo je in se bal jo razžaliti pa tudi ponosni križarski red. Papež Bonifacij jo je imenoval bogoljubno in izvoljeno hčerko svete cerkve. Svet je gledal na njena dela ter pomnil, da se je ta deklica Andegovencev in poljskih Piastov, hči mogočnega Ludovika, vzgojena na najsijajnejšem dvoru in pozneje najkrasnejša deva na zemlji, odrekla svoje sreče, odrekla svoje prve dekličje ljubezni, da se je zaročila kot kraljica z »divjim« litvinskim knezom, da je tako sklonila pod križ poslednji paganski narod v Evropi.

Česar niso mogle storiti moči vseh Nemcev, niti moč križarskega reda, niti morje prelite krvi, to je opravila sama jedna njena beseda. Nikdar še ni apostolska slava obsevala mlajšega in lepšega čela, nikdar še ni bilo združeno apostolstvo s takim navdušenjem in požrtvovalnostjo, nikdar še ni bila ženska krasota združena s tako angeljsko dobroto in s tako tiho udanostjo. O njej so popevali pevci na vseh evropejskih dvorih; v Krakov so dohajali vitezi iz najbolj oddaljenih pokrajin, samo da vidijo to »poljsko kraljico«; kakor zenico svojega očesa jo je ljubil njen narod, kateremu je s svojo poroko z Jagielom povekšala moč in slavo. Samo jedna skrb jo je morila in ž njo vred ves narod, da Bog svoji izvoljenki tako dolgo vrsto let ni dal potomcev.

Toda ko je prešla končno tudi ta skrb, spreletela je radostna novica o izprošenem blagoslovu kakor blisk od Baltiškega do Črnega morja in do Karpat ter napolnila z veseljem vse narode te obširne države. Razun križarske prestolnice so sprejeli to novico z veseljem tudi vsi tujezemski dvori. V Rimu so celo zapeli radi tega »Te Deum«. V poljski deželi se je vtrdilo prepričanje, da ta »sveta gospa« doseže od Boga vse, za kar ga le poprosi.

In dohajali so k njej ljudje s prošnjo, naj jim izprosi zdravja; dohajali so poslanci iz raznih krajev in dežel prosit jo, naj jim po potrebi izprosi dež ali lepo vreme za žetev, ali srečno košnjo, ali dovolj medu, izobiljo rib v jezerih ali množico divjačine v gozdih. Grozni vitezi v obmejnih gradičih in gradovih, ki so se vkvarjali po nemškem običaju z ropom, ali se bojevali med seboj, so vtaknili zgolj na njeno besedo svoj meč v nožnico, spuščali sužnje brez odkupnine, vračali zaplenjeno čredo ter si podavali roke k spravi. Vsaka nezgoda, vsaka revščina je prihajala pred vrata kraljevega dvora. Njen čisti duh je prodiral v človeška srca, blažil usodo sužnjev, napuh gospôde in strogost sodnikov ter se povznašal nalik žarkom sreče, kot angelj pravice in mirú nad vso pokrajino.

Vsi so pričakovali z utripajočim srcem dan božjega blagoslova.

Vitezi so ogledovali pozorno kraljičino postavo, hoté po tem ugibati, kako dolgo bodo morali še čakati na bodočega naslednika ali naslednico prestola. Krakovski škof Viš, ki je bil ob enem najizkušenejši zdravnik v kraljestvu, da se je širil njegov sloves celo v tujezemstvo, je dejal, da porod še ne napoči tako kmalu; ako so se pa vendarle pripravljali nanj, se je godilo to radi tega, ker je takrat bilo običajno, da so slavnosti pričele že pred porodom in trajale še po porodu po več tednov. In dasiravno se je kraljica držala nekoliko naprej, vendar je bila njena postava še zmerom vitka in mična. Obleko je imela povsem preprosto. Vzgojena na najsijajnejšem dvoru in najkrasnejša izmed vseh tedanjih kneginj je imela svoje dni kaj rada dragoceno tkanino, verižice, bisere, zlate prstane, zlate naramnike, ali sedaj je že nekoliko let nosila redovno obleko ter si je celo zakrivala obraz, bojé se, da misel na telesno lepoto ne bi vzbujala v njej nečimerne prevzetnosti. Ko je izvedel Jagielo, da je nosna, si je, prevzet od veselja, zaman prizadeval, naj dovoli, da se okrasi njena postelj z zlatimi tkaninami, z biseri in dragotinami. Ona mu je odgovorila, da se je odrekla že davno vsakemu posvetnemu lišpu, in ker vé, da ura poroda je pogostoma celo ura smrti, zato hoče v tihi pokorščini sprejeti milost, katero jej je Bog dal.

Zlato in dragotine so se uporabile za akademijo, ob enem pa je bilo tudi nekoliko ravnokar krščenih litvinskih mladeničev odposlanih na tujezemska vseučilišča.

Kraljica je spremenila samo za toliko svojo vnanjost, da si od tega časa, ko je bila prepričana, da je postala mati, ni zakrivala več lica, ker si je mislila, da se jej ne spodobi več nositi obleko spokornice.

Sedaj pa so ogledovali tudi z največjo ljubeznijo njeno mično obličje, kateremu niti zlato, niti drago kamenje ni moglo povečati lepote. Kraljica je šla od zakristijskih vrat polagoma k oltarju s kvišku dvignjenimi očmi; v jedni roki je nesla molitvenik, v drugi pa molek. Ko je Zbišek zagledal njeno nalik liliji belo lice, plave oči, črte naravnost angeljske, polne miru, dobrote in milosrdja, mu je začelo srce močno vtripati. Znano mu je bilo, da po božji zapovedi mora ljubiti svojega kralja in kraljico, pa ju je tudi ljubil po svoje, tudi sedaj se mu je srce razvnelo v veliki ljubezni, ki ne nastane na povelje, marveč ki izbruhne sama kakor plamen ter združuje v sebi največje spoštovanje, ponižnost in požrtvovalnost. Zbišek je bil mlad in vročekrven, zato pa se ga je polastilo koprnenje, storiti kaj za njo; mislil je, da mora kam zleteti ter nesti na prodaj svojo lastno glavo, samo da jej skaže svojo ljubezen in zvestobo.

»Pojdem, če je treba, celo s knezom Vitoldom«, je dejal sam sebi, »saj drugače bi sveti gospej ne mogel vstreči, ko pa tu blizu ni nikake vojne«.

Ni mu prišlo na misel, da bi jej mogel vstreči še drugače nego z mečem, kopjem ali sekiro, pač pa je bil pripravljen, planiti sam na vso oboroženo moč Timura Hromega. Takoj po končani službi božji bi bil rad zasedel konja ter se spoprijel, toda s kom? Tega sam ni vedel. Vedel je samo to, da tukaj ne obsedí, da ga palijo roke, da mu gori vsa duša.

Pozabil je bil popolnoma na nevarnost, ki mu je grozila, za trenutek je pozabil tudi na Danušo, in ko se je vsled petja v cerkvi končno zavedel, je čutil, da je to »nekaj povsem drugega«. Danuši je bil obljubil zvestobo, obljubil jej je tri Nemce — in to obljubo tudi izpolni — toda kraljica je nekaj več nego vse druge ženske, in ko je pomislil, koliko vitezov bi hotel pobiti za kraljico, je imel pred seboj cele gore oklepov, čelad, nojevih in pavovih peres ter je čutil, da bi bilo tega vsega še premalo.

Med tem ni odtrgal od kraljice svojih očij, spominjaje se v svojem ginjenem srcu, s kako molitvijo naj bi jo počastil, kajti mislil si je, da za kraljico ne velja katerasibodi molitev.

Znal je v resnici moliti: »Pater noster, qui es in coelis, santificetur nomen Tuum,« tega ga je bil naučil neki Frančiškan v Vilni, toda nemara o tem sam ni več vedel, ali pa je nemara že drugo pozabil; dovolj bodi, da ni znal izmoliti vsega »očenaša«. Tudi sedaj je jel ponavljati nekoliko besed, ki so značile v njegovi duši: »Daj naši ljubi gospej zdravje, srečo in vse... pobrini se za njo bolj nego za vse drugo.« In ker je tako molil človek, nad čegar glavo je visela sodba in kazen, radi tega gotovo v vsej cerkvi n bilo odkritosrčnejše molitve.

Po dokončani sveti maši si je mislil Zbišek, da bi mu bilo povsem malo mar, ko bi tudi nastal konec sveta, ako bi mu le bilo dovoljeno stopiti pred kraljico, pasti pred njo na kolena in objeti njene noge.

Toda po prvi maši je sledila takoj druga in tretja, na to pa je kraljica odšla v svoje sobane, ker se je navadno postila do poldneva ter se nalašč ni udeleževala truščnih zajutrekov, pri katerih so bile za razvedrilo kralja in gostov prirejene razne igre. Med tem je dospel k Zbišku stari vladika iz Dolgega lesa ter ga pozval h kneginji.

»Ti boš pri zajutreku stregel meni in Danuši kot moj dvornik,« mu je rekla kneginja, »mogoče, da se dobi prilika, da razvedriš kralja s kako primerno besedo ali s kakim ugodnim dejanjem ter si s tem pridobiš njegovo srce. Oni Križar pa, ako te pozna, se ne pritoži radi tebe, vidé, da mi strežeš pri kraljevi mizi.«

Zbišek poljubi kneginji roko, na to se obrne k Danuši, in dasiravno je bil bolj privajen na vojno in bitke nego na dvorske običaje, je vendar-le dobro spoznal, kaj ima storiti vitez, ki zagleda zarano gospo svojega srca, kajti umaknivši se osupel pred njo, se je prekrižal:

»V imenu Očeta, Sina in svetega Duha!«

Danuša je dvignila k njemu svoje modre oči ter ga vprašala, čemu se križa, ker je maša že končana?

»Radi tega, ker se je, lepa gospodična, tvoja lepota za toliko povečala čez noč, da se temu ne morem načuditi.«

Toda Mikolaj iz Dolgega lesa, ki kot prileten človek ni ljubil novotarij niti tujezemskih vitežkih običajev, pomigne na to z rameni ter reče:

»Čemu zamán zapravljaš zlati čas ter hvališ njeno lepoto? Saj je to še zgolj punčika, ki je komaj nekoliko odrastla od tál.«

Zbišek ga takoj jezno pogleda ter reče:

»Čuvajte se imenovati jo punčiko« reče ves bled od jeze, »ter vedite, ako bi bili nekoliko mlajši, bi dal takoj poteptati zemljo za gradom, na kar bi sledila bodisi že vaša ali moja smrt.«

»Tiho, golobradec; še bi ti dal kak dober svet.«

»Tiho!« ponovi kneginja. »Namesto tega, da misliš na lastno glavo, šele pričenjaš prepir! Ljubše bi mi bilo, ako bi bila našla za Danušo resnobnejšega viteza. Toda to ti povem, ako se hočeš prepirati, pa pojdi kamor hočeš, ker tukaj takih ni treba.«

Zbiška je bilo po teh kneginjinih besedah sram in jel jo je prositi odpuščanja. Pri tem je tudi pomislil, če mar Mikolaj iz Dolgega lesa nima odrastlega sina, da bi ga pozval na dvoboj, bodisi že peš ali na konju, ter se tako maščeval za ono »punčiko«. Vsekako pa je bil sklenil, da se hoče v kraljevih dvoranah obnašati povsem mirno, da noče nikogar izzivati, k večjemu ako bi tega ne zahtevala nujno njegova vitežka čast....

Glas trombe je naznanil, da je zajutrek že pripravljen. Kneginja Ana je prijela Danušo za roko ter šla v kraljeve sobane, pred katerimi so stali, čakaje njenega prihoda, razni dostojniki in vitezi. Kneginja Ziemovita je bila prišla že poprej, ker je kot kraljeva sestra zasedla odlično mesto za mizo.

V sobano so privreli gostje, tuji in domači, dostojniki in vitezi. Kralj je sedel na čelu mize ter imel na svoji strani krakovskega škofa in Vojteha Jastrebca, kateri je sedel na kraljevi desni strani, dasiravno je bil njegov stan nižji od škofa. Na to sta se vsedli obe kneginji. Za Ano Danuto se je vsedel na širokem sedežu bivši gnezdenski škof Jan, potomec šlezkih Piastov, sin Boleslava III., opolskega kneza. Zbišek je že čul o njem na Vitoldovem dvoru ter ga je sedaj, stojé za kneginjo in Danušo, takoj spoznal, to pa po nenavadno bujnih laseh, radi katerih mu je bila glava povsem podobna cerkvenemu škropilniku. Za to so ga na dvoru poljskih knezov porogljivo imenovali »Kropilo« in Križarji so mu celo pridodajali ime »Grapidlo«. Bil je to jako vesel in lahkomišljen človek. Dobivši zoper kraljevo voljo pallium (palij) gnezdenske nadškofije, se je hotel polastiti škofije z oboroženo roko, radi česar mu je bila odvzeta škofova čast, on sam pa je bil prognan ter se je združil s Križarji, kateri so mu dali v Primorju bedno kameniško škofijo. Spoznavši pa, da je bolje živeti z mogočnim kraljem v prijateljstvu, ga je prosil odpuščanja, vrnil se v domovino in čakal, da se izprazni kak škofovski sedež, nadejáje se, da ga dobi milostljívo iz rok dobrotljivega vladarja. Vedel je, da se v tem ne vara, zato si je prizadeval z vsakovrstnimi kratkočasnicami, nakloniti si kraljevo srce. Ostala pa mu je še nekdanja naklonjenost do Križarjev. Zato si je tudi tukaj na dvoru kralja Jagiela, kjer ga vitezi in drugi dostojniki niso radi videli, kaj rad poiskal Lichtensteinovo družbo ter sedel poleg njega pri mizi.

Tako je bilo tudi sedaj. Zbišek, stojé za kneginjinim sedežem, je bil tako blizu Križarja, da bi ga bil lahko dosegel z roko. In prsti so ga nehoté jeli srbeti, toda to se je zgodilo nehoté, kajti kmalu si je bil premagal svoje občutke ter ni pripustil k sebi nobene slabe misli. Vsekako pa se ni mogel vzdržati, da ne bi bil pogledal časih na temno plavo Lichtensteinovo glavo, na njegov vrat in ramena, premišljujé pri tem, koliko posla bi imel ž njim, ako bi ga srečal bodisi že v bitki ali dvoboju. — In zdelo se mu je, da bi ga to ne veljalo preveč truda, kajti dasiravno so njegove lopatice štrlele dovolj razločno izpod tanke sive križarske suknje, je bil on vendar pravcat slabotnež proti Povali, proti Krzonu iz Kozje glave in proti mnogim drugim vitezom, ki so sedeli za kraljevo mizo.

Zbišek je zrl na nje z začudenjem in z zavistjo, toda najbolj je obračal ná-se njegovo pozornost kralj, kateri, oziraje se na vse strani, si je vsaki hip gladil lase za ušesa kakor nejevoljen radi tega, da se zajutrek še ni pričel. Njegov pogled se je časih za trenutek vstavil tudi na Zbišku in pri tem je mladi vitez začutil nekak strah, ko se je spomnil, da bo nemara moral v kratkem stati pred licem razjarjenega kralja. Tu je sedaj prvič jel resno misliti na svojo krivdo in na kazen, ki ga je mogla zadeti, kajti doslej se mu je to vse zdelo še nekako nejasno in oddaljeno ter sploh nevredno, da bi se človek za to brigal.

Toda Nemec ni niti slutil, da tako blizu stoji vitez, ki ga je bil tako drzno napadel na poti. Med tem so prinesli zajutrek. Prinesli so vinsko juho, zabeljeno z jajci ter potreseno s cimetom, ingverom in žafranom tako močno, da je bila kmalu polna te vonjave vsa soba. Dvorski šaljivec, sedé na stolu pri vratih, je posnemal slavčkovo petje, kar je kralja očividno zabavalo. Razun njega je še drugi šaljivec hodil s strežaji okrog miz ter posnemal brenčanje čebel tako dobro, da je marsikateri odložil svojo žlico ter jih jel odganjati od sebe. Oni, ki so to videli, so se spustili v smeh. Zbišek je stregel marljivo kneginji in Danuši, toda ko se je Lichtenstein jel otepati z roko po plešasti glavi, je znovič pozabil na nevarnost in jel se smejati tako, da so mu solze privrele iz oči, a mladi litevski knez Jamut, ki je stal poleg njega, mu je pri tem tako čvrsto pomagal, da mu je skoro hrana odpadla iz rok.

Ko je Križar končno zapazil prevaro, je segel v žep, obrnil se k škofu Kropilu in mu rekel nekoliko besed po nemški, katere je škof takoj ponovil v poljskem jeziku.

»Plemeniti gospod ti veli,« je dejal, obrnivši se k šaljivcu: »tukaj imaš dva srebrnjaka, toda ne brenči mu tako blizu, ker čebel se otepamo, trote pa pobijamo.«

Na to spravi šaljivec srebrnjaka, ki mu jih je dal Križar, in okoristivši se s svobodo, kakoršno so uživali dvorski norci povsod, reče:

»Dokaj medu se nahaja v Dobrinski krajini*) in radi tega so jo zasedli trotje. Pobij jih, kralj Ladislav!«

»Tu imaš tudi od mene groš, ker si tako dobro odgovoril,« reče Kropilo, »toda zapomni si, da si čebelar zlomi vrat, ako se mu zlomi lestva. Čebele, ki so zasedle Dobrin, imajo žela, in radi tega je nevarno plezati na njihov čebelnjak.«

»Oh, da!« zakliče Zindram iz Maškova, krakovski mečnik, »čebele je môči pregnati.«

»S čim?«

»S smodilom.«

»Ali pa je treba s sekiro podreti čebelnjak in čebele opleniti,« reče orjaški Pašek Zlodej iz Biskupic.

Zbišku je rastlo srce od nadeje, ker si je mislil, da te besede napovedujejo vojno. Toda razumel jih je tudi Kuno Lichtenstein, kateri, prebiváje dolgo v Torunu pri Helmuju, se je bil tega jezika naučil, pač pa vsled napuha ni hotel poljski govoriti. Razdražen vsekakor po besedah Zindrama iz Maškova, je uprl vanj svoje sive oči ter dejal:

»Bomo videli.«

---

*) Dobrinsko krajino so na temelju neopravičenega dogovora z Ladislavom Opolčikom bili zasedli Križarji.

»Videli so to naši očetje pod Plovcem, mi pa smo to videli pod Vilno,« odvrne Zindram.

»Pax vobiscum!« zakliče Kropilo. »Pax, pax! Brž ko škof Mikolaj iz Kurova zapusti kujavsko škofijo ter mene milostljivi kralj napravi za svojega namestnika, pa vam zapridigam tako lepo o ljubezni med krščanskimi národi, da vas bo to ganilo do dna duše. Kaj neki je sovraštvo, ako ne ignis, a pri tem je ignis infernalis... ogenj sovraštva tako okruten, da ga ne more pogasiti voda, marveč se mora zaliti le z vinom. Dajte vina! ,,Pojdimo na opice!“ kakor je govoril škof Zaviš iz Kurozvuka.«

»Od ondot pa v pekel, kakor je rekel zlodej!« ponovi šaljivec.

»Naj te odnese!«

»Bilo bi lepše, ako bi zlodej odnesel vas! Nikdar še nihče ni videl zlodja s kropilnikom, ali sedaj si mislim, bi vsi imeli to veselje.«

»Poprej pa še tebe pokropim. Dajte vina. Naj živi ljubezen med kristijani!«

»Med pravimi kristijani!« ponovi s povdarkom Kuno Lichtenstein.

»Kako?« vpraša krakovski škof Viš, dvignivši glavo. »Mar se ne nahajate sedaj v pravem krščanskem kraljestvu? Mar naše cerkve niso starejše nego one v Marburgu?«

Kralj je bil jako rahločuten, kadar je nanesla govorica na krščanstvo. Zdelo se mu je, da Križar meri s svojimi opazkami na njega, radi tega mu lice zarudi in oči se mu zalesketajo.

»Kaj?« vpraša z močnim glasom. »Mar nisem jaz krščanski vladar?«

»Kraljevina je krščanska,« odvrne hladnokrvno Križar, »toda običaji v njej so paganski.«

Na te besede vstanejo grozni vitezi: Martin iz Vrotimovic, Florijan iz Rokitnice, Bartoš iz Vodzinke, Domarat iz Kobiljana, Povala iz Tačeva, Pašek Zlodej iz Biskupic, Zindram iz Maškovic, Jakša iz Targoviška, Kren iz Kozjeglave, Zigmund iz Bobove ter Stanko iz Harbimovic, vsi sami močni in sloveči možje, zmagovalci v mnogih bitkah in mnogih bojnih igrah, in zardeli pa zopet bledi od jeze in škripaje z zobmi jamejo govoriti drug drugemu:

»Gorjé nam, kajti gost je ter ne more biti pozvan na dvoboj.«

Zaviš Černi, Sulimčik, najslavnejši med slovečimi, »vzor vitežtva,« pa obrne svoje nagrbančeno čelo k Lichtensteinu ter reče:

»Ne poznam te, Kuno. Kako moreš kot vitez žaliti plemeniti národ, vedé, da te kot poslanca za to ne more zadeti kazen.«

Toda Kuno prenese mirno grozne poglede ter reče počasi in zmagovito:

»Naš red se je, predno je dospel semkaj, bojeval v Palestini, toda ondi so spoštovali celo Saraceni poslance. Samo vi jih ne spoštujete... in radi tega sem imenoval vaše običaje paganske.«

Na to nastane še večji trušč. Okrog mize se začuje znovič tarnanje: »Gorjé! Gorjé nam!«

Na to so vsi utihnili, ker je kralj, kateremu je bila na licu opaziti jeza, zaploskal nekolikokrat po litvinski šegi z rokami. Tu vstane stari Janko Topor iz Tenčina, krakovski kaštelan, osivel in dostojanstven človek, katerega so se radi njegove časti vsi bali, ter reče:

»Plemeniti vitez iz Lichtensteina, ako vas je kot poslanca doletela kaka nezgoda, le povejte, kajti takoj najdete po strogi pravičnosti zadoščenje.«

»Kaj takega se mi še ni pripetilo v nobeni drugi krščanski državi,« odvrne Kuno. »Včeraj me je na poti v Tinjec napadel jeden izmed vaših vitezov, in dasiravno je na mojem plašču lahko mogel videti križ in po njem spoznati, kdo da sem, je vendar grozil mojemu življenju.«

Zbišek je slišal te besede in močno obledel ter nehoté pogledal kralja, čegar lice je bilo naravnost strašno. Janko iz Tenčina se nekoliko zamisli, potem pa vpraša:

»Ali je to mogoče?«

»Vprašajte gospoda iz Tačeva, ki je bil priča tega dogodka.«

Oči vseh se obrnejo na Povalo, ki je stal nekaj časa mračen s pobešenimi očmi, na to pa je dejal:

»Dà, temu je res tako.«

Vitezi, ki so to slišali, so jeli klicati: »Sramota! Sramota! Ko bi se vgreznil v zemljo tak človek!« In nekateri so se trkali od jeze ob prsi, drugi pa so vrtili z rokami cinaste skledice na mizi, ne vedé, kam bi pogledali.

»Čemu ga nisi ubil?« zagrmi kralj.

»Ker njegova glava spada pred sodnijo,« odvrne Povala.

»Ali ste ga že zaprli?« vpraša kaštelan Topor iz Tenčina.

»Ne, ker je prisegel na svojo vitežko čast, da dospe k sodniji sam.«

»Toda on ne dospe,« reče porogljivo Kuno ter dvigne glavo.

Med tem se oglasi mlad otožen glas za Križarjevim hrbtom:

»Ne daj Bog, da bi mi bila ljubša sramota nego smrt. To sem storil jaz: Zbišek iz Bogdanca.«

Po teh besedah poskočijo vitezi k nesrečnemu Zbišku, toda grozen kraljev pogled jih ustavi. Kralju so zaiskrile od jeze oči in jel je klicati z zamolklim, hripavim glasom, podobnim škripanju voza po robatem kamenju:

»Odsekajte mu glavo! Odsekajte mu glavo! Naj pošlje Križar njegovo glavo v Marburg velikemu mojstru.«

Na to zakliče mlademu knezu litevskemu, sinu smolenskega namestnika, ki je stal v bližini:

»Drži ga, Jamont!«

Prestrašen od kraljeve jeze, položi Jamont svojo drhtečo roko na Zbiškovo ramo; ta pa se obrne k njemu ter reče:

»Ne zbežim!«

Belobradi kaštelan krakovski, Topor iz Tenčina, dvigne roko kvišku v znamenje, da hoče govoriti, in ko je vse utihnilo, je dejal:

»Milostljivi kralj! Naj se ta komtur prepriča, da je naša pravica, ne pa tvoja nagla jeza kaznovala s smrtjo napadovalca na njegovo osebo. Drugače bi si mogel res misliti, da ni več krščanske pravice v tvojem kraljestvu. Jutri se izvrši sodba nad zločincem!«

Poslednje besede je spregovoril s povzdignjenim glasom ter ne hoté niti za trenutek misliti, da bi bil preslišan njegov glas, je zaklical Jamontu:

»Odpelji ga v zapor. Vi pa, gospod iz Tačeva, nastopite za pričo.«

»Izpovem ves prestopek tega mladeniča, katerega ne bi storil nikak zrel mož izmed nas, odvrne Povala, mračno zroč na Lichtensteina.

»Prav pravi!« ponové drugi. »To je še dečko! Čemu smo vsi osramočeni radi njega?«

Nastane za trenutek molčanje. Vsi so zrli na Križarja nekako mrzko. Jamont pa je med tem odpeljal Zbiška, da ga izroči lokostrelcem, ki so stali na straži na dvorišču. On je čutil v svojem mladem srcu sočutje do jetnika, katero je še potrjevalo prirojeno mu sovraštvo do Nemcev. Toda kot Litvin, navajen slepo izvrševati vsa povelja velikega kneza in sam prestrašen od kraljeve jeze, je jel šepetati mlademu vitezu na ušesa, prigovarjáje mu živo:

»Čuj, kaj ti povem: obesi se! Najbolje bo, ako se takoj obesiš! Kralj se je zelo razsrdil, in gotovo ti rabelj odseče glavo. Čemu bi mu delal veselje? Obesi se, tovariš. Pri nas je to običajno.«

Zbišek, ves zbegan od strahu in sramote, se je delal, kakor ne bi razumel knezovih besed, končno pa je spregovoril osupnjen:

»Kaj praviš?«

»Obesi se! Čemu bi te sodili? Kralja razveseliš!« ponovi Jamont.

»Obesi se ti sam!« zakliče mladi vitez. »Tebe so zares krstili, toda koža na tebi je ostala paganska, ker ne veš, da je za kristijana greh, učiniti kaj takega.«

Jamont pomigne z rameni.

»Torej ne umreš prostovoljno. Saj glavo ti vzamejo na vsak način.«

Zbišku šine v glavo, da bi za te besede moral mladega boljarja takoj pozvati na dvoboj, bodisi že peš ali na konju, na meč ali sekiro, toda potlačil je v sebi to željo, vidé, da za tak posel nima več časa. Otožno je pobesil glavo ter se molčé dal odpeljati strelcem.

V dvorani se je med tem obrnila pozornost navzočih na drugo stran. Danuša, vidé, kaj se godí, se je prestrašila iz početka tako, da jej je sapa zastala v prsih. Lice jej je obledelo kakor platno, oči so jej vsled osupnenja izstopile iz jamic, gledala je v kralja kakor kip iz voska v cerkvi. Ko je pa začula, da ima njen Zbišek izgubiti glavo, ko so ga pograbili ter odpeljali iz dvorane, polastila se je je neizmerna tuga, usta in obrvi so se jej jele tresti, ni jej pomagal niti strah pred kraljem, niti napor, s katerim je stiskala roke, kajti nakrat se je zjokala tako žalostno, da so se vsi obrnili k njej in je sam kralj vprašal:

»Kdo je ta?«

»Milostljivi kralj!« spregovorí kneginja Ana. »To je hči Juranda iz Spihova, v katero se je ta mladi vitez zaljubil. Obljubil jej je bil tri pavova peresa in ko je zagledal tako kitico na čeladi tega viteza, si je domislil, da mu ga je sam Bog poslal na pot. Ni pa storil tega, gospod, iz zlobe, marveč vsled neumnosti, za to bodi mu milostljiv ter ne kaznuj ga, na kolenih te za to prosive.«

Po teh besedah vstane ter, prijevši Danušo za roko, se približa h kralju, kateri, to vidé, se jame umikati. Toda že sta se zgrudili pred njim na kolena in Danuša, objemši z rokami kraljeve noge, jame klicati:

»Odpusti, kralj, Zbišku! Odpusti Zbišku!«

In v svojem zanosu in strahu skrije svojo zlato glavico v gube kraljeve obleke, poljubujé mu pri tem kolena ter drhté kakor topolov list. Kneginja Ana Ziemovita je pokleknila na drugi strani in sklenivši roke proseče zrla kralja, kateremu se je bralo z lica, da se nahaja v zadregi. Umikal se je ob enem s stolom vred, toda ni se mogel oprostiti Danuše, marveč je samo mahal z rokami, kakor bi jo odganjal.

»Dajte mi mir!« je klical. »Osramotil je vse kraljestvo in radi tega izgubi glavo.«

Toda drobne ročice so čimdalje bolj stiskale njegova kolena, in otroški glas je klical čimdalje bolestnejše:

»Odpusti, kralj, Zbišku! Odpusti Zbišku!«

Med tem se začujejo glasovi vitezov:

»Jurand iz Spihova je sloveč vitez, strah in trepet Nemcev.«

»Ali tudi ta mladenič se je bil že proslavil pod Vilno ter si pridobil zaslug!« doda Povala.

Toda kralj se je branil dalje, dasiravno ni mogel skriti, da ga je ganila Danušina prošnja.

»Dajte mi mir! On se ni pregrešil zoper mene, in jaz mu ne morem odpustiti. Naj mu odpusti ta križarski poslanec, pa mu odpustim tudi jaz; ako ne, pa naj mu odsekajo glavo!«

»Odpusti mu gospod!« zakličeta obe kneginji.

»Odpusti mu, Kuno!« reče Zaviš Černi, Sulimčik. »Niti najvišji mojster ti ne zameri tega.«

»Odpusti mu, odpusti!« ponové glasovi vitezov.

Kuno je zaprl oči ter dvignil glavo, kakor bi se radoval tega, da sta ga prosili kneginji in tako odlični vitezi. Nakrat pa se ves spremeni, pobesi glavo, prekriža roke na prsih, postane ponižen ter spregovori s tihim, nežnim glasom:

»Kristus, naš Odrešenik, je odpustil razbojniku na križu in vsem svojim sovražnikom.«

»Tako govorí pravi vitez« zakliče škof Viš.

»Pravi! Pravi!«

»In kako naj ne odpustim jaz,« nadaljuje Kuno, »ki nisem zgolj kristijan, marveč še celó redovnik? Zato mu kot Kristusov služabnik in redovnik odpustim iz vse duše!

»Slava mu!« zakliče Povala iz Tačeva.

»Slava!« ponové drugi.

»Toda,« povzame Križar, »jaz sem tu poslanec med vami ter nosim v sebi veličanstvo vsega reda, ki je red Kristusov. In kdor je razžalil mene kot poslanca, ta je razžalil red, razžalil samega Kristusa, in take krivice ne morem odpustiti jaz pred Bogom in pred ljudmi, in ako jo tudi odpusti vaše právo, naj poizvedó za to vsi krščanski vladarji.«

Po teh besedah nastane globoko molčanje. Le semtertje se začuje škripanje z zobmí, težavno dihanje vsled potlačevane jeze in Danušin jok.

Do večera so bila že vsa srca naklonjena Zbišku. Oni vitezi, ki so bili poprej pripravljeni, posekati ga s sabljami na jedini kraljev migljej, so sedaj napenjali vse moči, da bi iznašli sredstvo, kako bi Zbišku pomagali.

Kneginji sta sklenili med tem, da pojdeta h kraljici, češ, naj ta nakloni Lichtensteina, da odstopi od tožbe, ali naj napiše pismo velikemu mojstru križarskega reda, prosé ga, naj naroči svojemu poslancu, naj pusti zaspati to zadevo. To ravnanje je obetalo imeti najboljši vspeh, kajti kraljica je uživala nenavadno spoštovanje, da bi si bil veliki mojster naperil ná-se celo papeževo jezo in nevoljo vseh krščanskih vladarjev, ako bi jej odklonil to prošnjo. Da bi tega ne storil, to pa ni bilo verjetno že radi tega, ker je Konrad von Juningen bil kaj miroljuben človek in dokaj blažje nravi nego vsi njegovi predniki. Toda na nesrečo je zabranil Viš, krakovski škof, ki je bil kraljičin glavni zdravnik, da jej niso smele niti z jedno besedo omeniti te zadeve. »Ona nikdar ne čuje rada o smrtni kazni,« je dejal »in naj si že pojde za preprostega razbojnika, ona si to takoj zelo žene k srcu; kaj še le tukaj, ko gre za glavo mladeniča, kateri ima pravico, zateči se k njenemu milosrdju. Vsak nemir bi jej utegnil zelo škodovati, njeno zdravje pa je vendar za kraljestvo več vredno nego deset vitežkih glav!« Končno je še rekel, da grozna kraljeva jeza doseže vsakega, kdor bi si drznil kraljico vznemirjati, in vrhu tega ga doleti še cerkveno prokletstvo.

Tega sta se obe kneginji zelo prestrašili ter sklenili molčati pred kraljico; pač pa sta se odločili, prositi kralja tako dolgo, dokler Zbišku ne odpusti. Vsi dvorniki in vsi vitezi so že stali na Zbiškovi strani. Povala iz Tačeva je obljubil, da izpove čisto resnico in da hoče pričati v prid mladeniču ter ves dogodek predstaviti kot nekako otročjo lahkomišljenost. Toda pri tem je vsakdo vedel, da se mora vstreči strogi pravici, ako ostane Križar trdovraten.

Radi tega so se tim huje razburjala proti Lichtensteinu vitežka srca, in marsikateri je pomislil ter celo glasno spregovoril: »On je poslanec ter ne more biti pozvan na odgovor, toda kadar se vrne v Marburg, ne daj Bog, da bi umrl naravne smrti:« Niso pa to bile prazne grožnje, kajti vitezi, ki so nosili pasove, niso smeli ziniti nobene besede po nepotrebnem, marveč je vsakteri, ki je kaj obljubil, moral to tudi izpolniti. Strašni Povala se je kazal v teh namenih najodločnejši, kajti imel je v Tačevu hčerko, katero je zelo ljubil, ki je bila v Danušinih letih, torej so tudi Danušine solze še posebej ganile njegovo srce.

Še tega dné je obiskal Zbiška v ječi ter mu dejal, naj bo dobre volje, ob enem pa mu je tudi povedal, kako sta prosili zanj obe kneginji in kako se je radi njega jokala Danuša... In ko je Zbišek slišal, da se je deva zgrudila radi njega kralju k nogam, je bil ganjen do solz in ne vedé, kako bi jej sporočil svojo hvaležnost, je dejal, otiraje si z roko svoje oči:

»Ej, naj jo Bog blagoslovi, meni pa naj čim poprej dovoli, da se peš ali na konju spustim za njo v boj! Obljubil sem jej še premalo Nemcev, ker bi jih jej moral obljubiti toliko, kolikor ima let. Naj me le Kristus reši iz te zadrege, in potruditi se hočem, da ji skažem svojo hvaležnost!«

Na to dvigne kvišku oči, polne iskrene hvaležnosti.

»Obljubi najprej nekaj cerkvi,« reče mu gospod iz Tačeva, »in ako bo tvoja žrtev po volji Bogu, pa bodeš gotovo rešen. Sedaj pa poslušaj: Tvoj stric je že odšel k Lichtensteinu, pa tudi jaz pojdem k njemu. Nikakor ne bo sramotno zá-te, ako ga poprosiš, naj ti odpusti tvoj greh, kajti pregrešil si se v resnici, in vrhu tega ne boš prosil zgolj Lichtensteina, marveč tudi križarskega poslanca. Ali si pripravljen?«

»Kadar mi to zapoveduje tak vitez, kakor ste vaša milost, pa hočem to storiti; toda ako bode zahteval, naj ga poprosim tako, kakor je zahteval na poti v Tinjec, pa naj mi rajše vzamejo glavo. Za menoj še ostane stric, ki se bo maščeval, ko bo dovršeno njegovo poslanstvo.

»Bomo videli, kaj on poreče Matijcu,« reče Povala.

Zbiškov stric je bil zares tega večera pri Nemcu, toda odšel je od njega turoben kakor noč ter korakal naravnost h kralju, h kateremu ga je spremil sam kaštelan. Kralj ga je milostljivo sprejel, in ko je Matija poklekinil, rekel mu je takoj, naj vstane, ter ga vprašal, česa želí.

»Milostljivi gospodar,« je rekel Matija; »bil je greh, torej mora biti tudi kazen, kajti sicer bi ne bilo nobene pravice na svetu. Tudi jaz sem kriv, da nagle jeze mladeničeve nisem krotil, marveč jo še celo odobraval. Tako sem ga odgojeval jaz, tako ga je odgojevala vojna. Moja je to krivda, milostljivi kralj, ker sem mu vedno govoril: »Najprej udari, potem še le poglej, koga si udaril!« Tako je bilo prav na vojni, ali to se mu je slabo obneslo na dvoru. Vendar pa je ta mladenič kakor čisto zlato, poslednji svojega rodu, in meni je jako žal zanj.«

»Mene je osramotil, kraljestvo je osramotil,« odvrne kralj, »ali naj ga radi tega namažem z medom?«

Matija je umolknil, ker se mu je nakrat stisnilo pri spominu na Zbiška grlo, in še le čez nekaj časa je jel govoriti s tresočim se glasom:

»Še vedel nisem, kako ga ljubim, in še le sedaj sem to spoznal, ko je prišla nanj nezgoda. Toda jaz sem že star, on pa je poslednji potomec našega rodu. Kadar ne bo njega, ne bo tudi nas. Milostljivi kralj in gospodar, usmilite se našega rodú!«

Pri tem je Matija zopet pokleknil ter dvignil kvišku svoje v vojni utrujene roke in spregovoril skozi solze:

»Branila sva Vilno, in Bog nama je dal krasen plen, toda komu naj ga zapustim? Ako le Križar zahteva kazen, nù, naj pa sledi kazen, toda dovolite mi, da jaz dam za to svojo glavo. Kaj je meni mar življenje brez Zbiška? On je še mlad, naj torej odkupi posestvo in redi potomce, kakor je Bog zapovedal. Križar niti ne povpraša, čegava glava pade, samo da pade! Radi tega itak ne pade na naš rod nikaka sramota. Človeku je težko iti v smrt, toda ako dobro premisli vse to, pa je vsekakor bolje, da pogine jeden človek nego da pogine ves rod.«

Tako govoré je objemal kraljeve noge; kralj pa je jel pomežikavati z očmi, kar je bilo znamenje, da je jako ganjen; končno pa reče:

»To se ne zgodí, da bi jaz dopustil, da bi se opasanemu vitezu po krivem odsekala glava; to se ne zgodí!«

»To bi tudi ne bilo pravično!« doda kaštelan. »Pravica mora poiskati krivca, toda pravi zmaj je oni, ki ne gleda, čegavo kri pije. To pomislite, da bi baš takrat padla na vaš rod sramota, ako bi se vaš brat-ranec strinjal z vašim predlogom, kajti takrat bi smatrali njega in njegove potomce za ljudi brez časti.«

Ali Matija odvrne:

»On bi se ne strinjal s tem. Toda ko bi se to zgodilo brez njegove vednosti, gotovo bi se pozneje zá-me maščeval, kakor se tudi jaz maščujem zanj.«

»Nagovorite Križarja,« reče Tenčinski, »naj odstopi od tožbe!«

»Sem bil že pri njem.«

»In kaj?« vpraša kralj radoveden: »kaj je rekel na to?«

»Rekel mi je: Vidva bi me na poti v Tinjec imela prositi odpuščanja, toda takrat nista hotela, sedaj pa nočem jaz tega.«

»Ali zakaj nista hotela?«

»Ker je zahteval, da naj stopiva s konj in ga peš prosiva odpuščanja.«

Kralj si pogladi lase za ušesa ter hoče nekaj odgovoriti, toda med tem stopi v sobo dvornik ter napove Lichtensteina, ki prosi, če sme vstopiti.

Ko je kralj to čul, je pogledal najprej Janka iz Tenčina, potem pa Matijca, nakar jima reče, naj ostaneta, nemara v nadeji, da se jim posreči poravnati to zadevo s kraljevim ugledom.

Križar pride, se pokloni kralju ter reče:

»Milostljivi gospod, tukaj je napisana tožba o osramotenju, ki me je doletelo v vašem kraljestvu.«

»Pritožite se pri tem,« odvrne kralj ter pokaže na Janka iz Tenčina.

Križar pa, zroč kralju v lice, nadaljuje:

»Ne poznam vaših postav in sodnij; vem pa, da se križarski podložnik more pritožiti pri samem kralju.«

Kralj pomežika s svojimi majhnimi očmi nestrpljivo, potem pa stegne roko, vzame tožbo ter jo izroči Tenčinskemu.

Ta pa jo odvije ter jame čitati, toda čim dalje je čital tem resnobnejše in mračnejše mu je bilo lice.

»Gospod,« reče končno, »vi zahtevate smrt tega mladeniča tako, kakor bi bil on strašen in nevaren vsemu vašemu redu. Ali se Križarji res že bojite otrok?«

»Mi Križarji se ne bojimo nikogar!« odvrne ošabno komtur.

Stari kaštelan dodá potihoma:

»Niti samega Boga.«

Povala iz Tačeva je poskusil drugi dan pred sodnijo vse, kar mu je bilo mogoče, da bi zmanjšal Zbiškov prestopek. Toda zamán je pripisoval njegov čin njegovi mladosti in neizkušenosti; zamán je dejal, da bi si celo prileten človek, kadar bi komu obljubil tri pavova peresa ter pri tem prosil Boga, naj mu jih pošlje, mogel misliti, da je to gotovo naredba božja, ko bi tako kitico nakrat zagledal pred seboj. Samo jedne reči spoštovani vitez ni mogel ovreči, namreč, da bi Zbiškovo kopje bilo prebodlo Križarjeve prsi, ako bi ne bilo njega. Toda Kuno je dal prinesti pred sodnijo oklep, ki ga je takrat nosil na sebi, in pokazalo se je, da je bil oklep jako tenek, ker ga je nosil samo ob velikih slavnostih na sebi, in tako slab, da bi ga bil Zbišek gotovo prodrl, zlasti ako se vzame v poštev njegova velika moč, in tako poslanca pripravil ob življenje. Potem je bil vprašan še Zbišek, če mar ni hotel Križarja umoriti, in Zbišek tega ni tajil. »Zaklical sem nanj od daleč« je dejal, »naj nastavi kopje, kajti živ bi si ne bil dal strgati kitice s čelade — toda ako bi se bil on oglasil, da je poslanec, pa bi mu bil dal mir.«

Te besede so bile všeč vitezom, ki so se v obilnem številu zbrali, in takoj so se začuli glasovi: »Resnica, čemu se ni oglasil?« Toda lice kaštelanovo je ostalo mračno in strogo. On zapove vsem, naj molčé, pa tudi sam je za trenutek molčal, na to je uprl svoje presunljive oči v Zbiška ter ga vprašal:

»Ali moreš priseči pred razpelom, da nisi videl plašča in križa?«

»O ne!« odvrne Zbišek. »Ako bi ne bil videl križa, bil bi si mislil, da je ta kateri izmed naših vitezov, in našega bi ne bil napadel.«

»Ali kako bi se mogel nahajati v okolici Krakova kak drugi Križar, ako bi ne bil poslanec ali vsaj njegov spremljevalec?«

Na to Zbišek ni rekel ničesar, ker tudi zares ničesar ni mogel odgovoriti. Sedaj je bilo vsem jasno, da ako bi ne bilo gospoda iz Tačeva, pa bi sedaj ne bil ležal pred sodniki zgolj poslančev oklep, marveč tudi sam poslanec s prebodenimi prsi na večno sramoto poljskega národa. Radi tega so celo oni, ki so bili Zbišku naklonjeni, spoznali, da obsodba zanj ne more skončati dobro.

In res spregovorí kaštelan čez nekaj časa:

»To, da v svoji naglici nisi pomislil, koga napadaš, in da si to storil brez slabega namena, naj ti odpusti naš Odrešenik, vsekakor pa se, nesrečnež, priporoči presveti božji Porodnici, ker postava te tega ne more oprostiti.«

Zbišek je nekoliko obledel, ko je zaslišal te besede, na to pa si je popravil nazaj svoje dolge lase ter rekel:

»Naj se zgodi volja božja!«

Potem se obrne k Matijcu ter mu pokaže z očmí Lichtensteina, kakor bi ga priporočal njegovemu spominu, in Matija mu pokima z glavo, v znamenje, da ga je razumel in da si ga zapomni. Ta migljej in pogled je razumel tudi Lichtenstein, in dasiravno mu je v prsih bilo pogumno in možato srce, spreleteli so ga vendar v tem hipu hladni mravljinci od glave do pet. Križar je dobro vedel, da bo odslej med njim in tem starim vitezom, katerega pod oklepom ni mogel dobro videti, borba na življenje in smrt, in ko bi se tudi hotel skriti pred njim, pa se mu ne skrije niti v samem Marburgu, kadar že ne bo več poslanec.

Med tem gre kaštelan v drugo sobo, da narekuje pisarju Zbiškovo obsodbo. Vitezi so se drug za drugim približevali h Križarju, govoré:

»Dal Bog, da bi bil ti na poslednji sodbi lepše sojen! Ali te res tako žeja po krvi, katera bo prelita?«

Toda Lichtensteinu je bilo mar samo to, kaj si neki misli Zaviš, kajti ta je bil po svojih bojnih činih, po svojem znanju vitežkih pravic in radi svoje točnosti v njih izvrševanju znan po širokem svetu. V najbolj zamotanih zadevah, ko je šlo za vitežko čast, so dohajali k njemu celo od daleč, in nihče mu ni smel ugovarjati, ne samo radi tega, ker se je bilo težko dvobojevati ž njim, marveč tudi radi tega, ker so ga spoštovali kot »zrcalo časti«. Vsaka njegova grajalna ali pohvalna beseda se je raznesla takoj med vitezi dežel Poljske, Ogerske, Češke in Nemške, pa se je tudi po njej sodilo o dobrem ali slabem slovesu dotičnega viteza.

K njemu je torej pristopil Lichtenstein, in kakor bi se hotel prepričati, da je prav postopal, je dejal:

»Samo naš veliki mojster bi mu mogel podeliti milost, jaz pa tega ne morem...«

»Vaš mojster nima pravice, mešati se v naše zadeve; tu ne more deliti milosti on, marveč edino naš kralj!« odvrne mu Zaviš.

»Toda jaz kot poslanec sem moral zahtevati kazen.«

»Poprej si bil vitez nego poslanec, Lichtenstein!«

»Ali si misliš, da nisem ravnal pošteno?«

»Ti poznaš naše vitežke knjige ter veš, da vitezi morajo posnemati dve živali: leva in jagnje. Ali katero si v tem slučaju posnemal?«

»Ti nisi moj sodnik.«

»Vprašal si me, ali si ravnal pošteno, in odgovoril sem ti, kakor mislim.«

»Slabo si mi odgovoril, tega ne morem mirno požreti.«

»Zadaviš se na svoji, ne pa na moji zlobi.«

»Toda meni je naročil sam Kristus, naj pazim bolj na ugled reda, ne pa na tvojo pohvalo.«

»On bo sodil nas vse.«

Daljši razgovor jima pretrga prihod kaštelana in pisarja. Bilo je znano, da bo obsodba strašna, in radi tega je nastala globoka tišina. Kaštelan je sedel za mizo, vzel v roke križ ter zapovedal Zbišku poklekniti. Pisar je jel čitati latinsko obsodbo: Niti Zbišek, niti navzoči vitezi niso tega razumeli, toda vsi so si domislili, da je to obsodba k smrti. Zbišek se je potrkal po končanem čitanju nekolikokrat ob prsi ter ponavljal: Bog, bodi milostljiv meni grešniku.«

Na to je vstal ter se vrgel v Matijevo naročje, kateri mu je jel poljubljati čelo in oči.

Zvečer istega dné je oglasil glasnik pri odmevu tromb vitezom, gostom in meščanom na štirih voglih velikega trga, da je Zbišek iz Bogdanca obsojen k smrti in da mu bo odsekana glava.

Matija je bil izprosil, naj se kazen ne izvrši preurno, čemur se mu je lahko vstreglo, ker se je takratnim obsojencem puščalo dovolj časa, da so mogli razdeliti svoje premoženje, posloviti se od sorodnikov in spraviti se z Bogom. Niti sam Lichtenstein ni zahteval, da naj se obsodba kmalu izvrši, zadovoljivši se s tem, da je red dosegel zadoščenje, in ker je spoznal, da bi ne bilo dobro, dražiti mogočnega vladarja, h kateremu je bil poslan ne le zgolj radi tega, da bi bil navzoč pri krščenju, marveč tudi za to, da pomanjša napetost, ki je vladala med vladarjema zastran dobrinske krajine. Najvažnejši pa je itak bil obzir na kraljičino zdravje. Škof Viš ni hotel o kazni pred porodom niti slišati, domišljáje si po pravici, da bi se tak dogodek ne mogel zatajiti pred kraljico, katera bi radi tega utegnila postati otožna ter bi lahko celo nevarno zbolela. In tako je preostajalo Zbišku nemara še nekoliko mesecev časa za uredbo domačih zadev in za poslovitev od svojih znancev.

Matija ga je obiskoval vsaki dan ter ga je tolažil kakor je mogel. Kaj otožen je bil njun razgovor o neizogibni Zbiškovi smrti, ali še žalostnejši radi tega, da sedaj premine njun rod.

»Ne bo drugače, vi se morate oženiti!« mu je rekel nekoč Zbišek.

»Rajše bi si poiskal sorodnika, bodisi tudi oddaljenega,« odvrne mu Matija potlačen od skrbij. »Kako naj bi jaz mislil na ženske, ko pa imajo tebi odsekati glavo! Pa ko bi se končno tudi moral oženiti, ne storil bi tega poprej, dokler Lichtensteina ne pozovem na vitežki dvoboj ter se zá-te·ne maščujem. Za to se ti ne boj!«

»Bog vam povrni! Naj mi ostane vsaj ta tolažba. Vedel sem, da mu tega ne spregledate. Kako hočete to izvesti?«

»Kadar skonča njegovo poslanstvo, nastane vojna ali mir, — razumeš? Ako bo vojna, pošljem mu poziv, naj se pred vojno bojuje z menoj.«

»Na poteptani zemlji?«

»Na poteptani zemlji, bodisi peš ali na konju, toda samo na smrt, ne pa na sužnost. Ako bode mir, odidem v Marburg, udarim s kopjem po mestnih vratih ter naročim trobcu, naj zatrobi, da ga pozivljem na smrt. Takrat se mi ne skrije.«

»Gotovo se ne skrije, vi pa mu daste nauk, kakoršnega si mislim.«

»Ne opravil bi sicer ničesar s Zavišem, s Paškom, ali s Povalo, toda dasiravno se ne hvalim, dveh takih, kakoršen je on, se še ne bojim. Ne bo ga več poznala njegova lastna mati. Ali mar ni bil oni frigijski vitez še dokaj krepkejši? Toda ko sem ga udaril po čeladi, kje se mi je ustavila sekira? Na zobeh se mi je ustavila. Mar ne?«

Zbišek si na to zadovoljen oddahne ter reče:

»Dokaj lože mi bo umreti.«

In oba sta jela vzdihati, na to pa spregovori stari vitez z ganjenim glasom:

»Ti se le ne boj! Tvoje kosti ne bodo iskale druga druge na poslednji sodbi. Naročil sem pripraviti ti hrastovo krsto, tako, da niti kanoniki blažene Device Marije nimajo boljših. Ne umreš, kakor kmet. Dà, niti tega ne dopustim, da bi te obglavili na onem suknu, na katerem devajo ob glavo meščane. Sem se že dogovoril z Amilejem, ki dá v ta namen popolnoma novo sukno in sicer tako dobro, da bi veljalo celo za podvleko kraljevega kožuha. Pa tudi za maše mi ne bo žal denarja. Ne boj se!»

Na te besede se je razveselilo Zbiškovo srce: sklonil se je k stričevi roki, jo poljubil ter ponovil:

»Bog vam to povrni!«

Vsekako pa se ga je navzlic tej tolažbi polaščevala časih grozna tesnoba, in ko je Matija enkrat prišel k njemu, ga je po prvem pozdravu, zroč skozi mrežo v zidu, takoj vprašal:

»Kako vreme je zunaj?«

»Vreme je lepo kakor zlato, in solnce ogreva svet.«

Na to je Zbišek prekrižal roke, sklonil glavo nazaj ter dejal:

»Ej, močni Bog! Ko bi imel konja pod seboj in ko bi jezdil po širem polju! Žal mi je, da moram umreti tako mlad. Zelo mi je žal!«

»Ljudje umirajo tudi na konjih,« odvrne Matija.

»Dà, toda koliko jih poprej sami pobijejo!«

Potem ga jame izpraševati o vitezih, katere je bil videl na kraljevem dvoru: o Zavišu, o Farureju, o Povali iz Tačeva, o Lisu iz Targoviska in o vseh drugih, kaj delajo, s čim se ukvarjajo, s kakimi vajami si krajšajo čas. In radovedno je poslušal Matijčevo pripovedovanje, kateri je opisoval, kako zarano oboroženi skačejo čez konje, kako trgajo vrvi, kako se urijo v borbi z meči, s sekirami in s topim orožjem, kako se gostijo in kakšne pesmi prepevajo. Zbišek je hotel poleteti k njim z vsem svojim srcem in svojo dušo, in ko je izvedel, da Zaviš takoj po krščenju odide nekam na spodnje Ogersko nad Turke, ni se mogel vzdržati, da ne bi zaklical:

»Oh, ko bi me pustili iti ž njim! Pa bi vsaj poginil v boju s pagani!«

Toda to se ni moglo zgoditi, med tem pa se je pripetilo nekaj drugega. Obe mazoveški kneginji nista nehali misliti na Zbiška, kateri se jima je radi mladosti in lepote prikupil, in kneginja Aleksandra Ziemovita si je izmislila, da pošlje pismo velikemu mojstru. Ta sicer ni mogel ničesar predrugačiti v kaštelanovi obsodbi, lahko pa se mu je bilo potegniti pri kralju za nesrečnega mladeniča. Sam Jagielo v resnici ni smel pomilostiti prestopnika, ker tu je šlo za napad na poslanca, pač pa se je bilo môči nadejati, da mu red na prigovarjanje velikega mojstra podeli milost.

In obe kneginji sta se tolažili z novo nadejo. Kneginja Aleksandra, ki je bila zelo naklonjena križarskim vitezom, je uživala pri njih nenavadno spoštovanje. Večkrat so jej iz Marburga prihajali bogati darovi in pisma, v katerih jo je veliki mojster imenoval častivredno in bogoljubno dobrotnico ter posebno priprošnjico križarskega reda. Njena beseda je mnogo veljala, in bilo je verjetno, da to pot ne bo preslišana. Tu je šlo samo za to, kako najti poslanca, ki se bi potrudil vneto oddati to pismo čim najprej ter bi se z odgovorom vrnil. Ko je Matija to izvedel, poprijel se je tega posla brez omahovanja.

Kaštelan je naprošen odločil obrok, do katerega hoče s kaznijo odlašati. Matija, poln zaupanja na vspeh svojega poslanstva, se je takoj pripravil na pot; poprej pa je še odšel k Zbišku, da mu je sporočil to srečno novico.

Zbišek je bil v prvem hipu tega tako vesel, kakor bi se bila že odprla vrata njegove ječe. Na to pa se je zamislil, se zamračil ter dejal:

»Kdo pa si je kedaj že učakal kaj dobrega od Nemcev! Lichtenstein je tudi mogel prositi kralja milosti, in še dobiček bi bil imel od tega, ker bi se bil izognil osveti, ali vendar on tega ni hotel storiti.«

»On je bil trdovraten radi tega, ker ga na poti nisva hotela prositi odpuščanja. O mojstru Konradu ne govorijo ljudje nič slabega. Sicer pa pri tem ne moremo izgubiti ničesar.«

»Gotovo,« reče Zbišek, »pa se mu tudi ondi prenizko ne uklanjajte.«

»Čemu bi se mu uklanjal? Oddam mu pismo kneginje Aleksandre, in to je vse...«

»Ha, ker ste pa tako dobri, pa vam naj Bog pomaga!«

Nakrat pa bistro pogleda strica ter reče:

»Ako pa mi kralj odpusti, bode Lichtenstein moj, ne pa vaš. Zapomnite si to!«

»Ker še nisi na varnem, ne obljubuj ničesar. Dovolj že imaš teh bedastih obljub!« odvrne mu starec jezno.

Nato sta se še objela, in Zbišek je ostal sam. Nadeja in negotovost sta se polaščevali njegove duše, toda ko je napočila noč in ž njo vred prihrula nevihta, ko je skozi zamreženo okno jel zlokobno prodirati blisk in ko se je obzidje treslo od groma, ko je vihar žvižgajo prihrul v ječo ter ugasnil medlo svetiljko pri postelji, je izgubil Zbišek v temi zopet vso nadejo in vso noč ni mogel zatisniti očesa.

»Nihče me več ne reši smrti,« si je mislil, »in vse to mi ne bo pomagalo nič.«

Toda že naslednjega dné ga je prišla obiskat kneginja Ana Danuta ter ž njo vred Danuša s pljunko za pasom. Zbišek se jima je priklonil globoko, in dasiravno je bil ves otrpel, ker ni spal po noči in ker ga je morila nesreča in negotovost, vendar pa ni pozabil na svojo viteško dolžnost, da ne bi izpovedal Danuši, kako občuduje njeno lepoto.

Toda kneginja ga pogleda z očmi polnimi žalosti ter reče:

»Ne občuduj je, kajti ako Matija ne prinese dobrega odgovora, pa se boš, revež, kmalu čudil lepšim rečem v nebesih!«

Na to se je zjokala, mislé na negotovo usodo mladega viteza, pa tudi Danuša se je spustila v jok.

Zbišek je pokleknil pred njima, ker se mu je omehčalo srce pri pogledu na nju kakor vosek. On ni ljubil Danuše tako, kakor mož ljubi svojo ženo, vendar pa je začutil, da jo ljubi z vso svojo dušo in da mu je pri pogledu na njo v prsih tako lahko, kakor da bi postal povsem drugi človek, manj surov in bojaželjen ter poln sladke ljubezni. Končno ga je prevzela velika žalost, da jo mora zapustiti in da ne bo mogel izpolniti svojih obljub.

»Ne bom ti mogel položiti k nogam pavovih peres, moja revica!« jej reče. »Kadar pa pridem pred obličje božje, pa porečem: Odpusti mi, Gospod, moje grehe, toda kar imaš dobrot na zemlji, ne daj tega nikomur drugemu nego gospodični Jurandovi iz Spihova.«

»Še le pred kratkim sta se spoznala,« reče kneginja. »Bog ne dopusti, da bi bilo to zamán.«

Zbišek se je jel spominjati vsega, kar se je bilo pripetilo v tinješki krčmi, ter postal otožen. Končno je poprosil Danušo, naj mu zapoje ono pesem, ki jo je pela takrat, ko jo je prestrigel na klopi ter jo odnesel pred kneginjo. In dasiravno Danuši ni bilo do petja, je vendar dvignila kvišku svojo glavico in, zaprši kakor ptičica oči, je jela peti:

»Oh, ko bi imela
Kakor goska krila,
Pa bi za svojim Jankom
Tje v Šlezijo zletela.

Sedla bi na vrbo
In tako bi mu dejala:
Le poglej, o Janko
Ubogo siroto!...«

Toda nakrat jej izpod pobešenih trepalnic privró obilne solze... in ni mogla peti dalje. Zbišek pa jo je vzel v naročje isto tako kakor v krčmi pri Tinjcu in jel jo nositi po sobi, ponavljáje otožno:

»Jaz bi ne iskal v tebi samo svoje vladarice. Ako me Bog reši in ti dorasteš ter roditelja dovolita, pa te vzamem za ženo.«

Danuša ga objame okrog vratu ter skrije svoje objokano lice v njegovih ramah, toda njegova žalost je čimdalje bolj naraščala, in prodiraje iz globeli blage slovanske nravi, se spremenila v njegovi preprosti duši v živo pesem:

»Vzel bi te, deklica,
Vzel bi te za ženo!...«

V.

Med tem se je pripetilo nekaj, vsled česar so vse druge zadeve stopile v ozadje ter izgubile ves pomen v človeških očeh.

Na večer dné 21. junija se je po vsem dvoru razširila vest, da je kraljici postalo naenkrat slabo. Pozvani zdravniki so ostali s škofom vred vso noč v njeni sobi in od dvornih postrežnic so dvorniki izvedeli, da je kraljičino življenje v nevarnosti. Krakovski kaštelan, Janko Topor iz Tenčina, je poslal še v tej noči poslance k odsotnemu kralju. Drugega dné se je razširila ta neugodna novica po mestu in po okolici. Bila je uprav nedelja, radi tega so ljudje napolnili vse cerkve, v katerih so duhovniki priredili molitve za kraljičino zdravje. Izginil je vsakoršen dvom. Po božji službi so se vsi gostje, ki so se bili sešli na slavnost, plemstvo in poslanci meščanov, napotili na kraljevi dvor. Čehi in bratovščine so imeli s seboj svoje zastave. Proti poludnevu je neštevilna množica ljudij obkolila Vavel, med katero so kraljevi lokostrelci vzdrževali red.

Mesto je bilo skoro popolnoma prazno in po zapuščenih ulicah se je sedaj pa sedaj pomikala tropa vaščanov iz okolice, kateri so bili takisto radovedni, kako je z zdravjem kraljice, ter so radi tega hiteli k dvoru. Končno so se pojavili pri glavnih vratih škof, kaštelan in ž njima vred katedralni kanoniki, kraljevi dostojniki in vitezi. Vsi ti se razidejo med množico ter ponové strogo prepoved, da nihče ne sme kričati, ker bi to utegnilo škodovati zdravju visoke bolnice. Obenem pa so sporočili vsem, da je kraljica porodila hčerko. Ta novica je napolnila z radostjo vsa srca, zlasti ker se je obenem poizvedelo, da, če tudi je bil porod prezgoden, se vendar ni bati nikake nevarnosti niti za mater niti za dete.

Množica se je jela razhajati, ker pred kraljevim dvorom nihče ni smel vreščati, a pri tem je vendar vsakdo hotel dati duška svoji radosti. In ko so se napolnile ulice, ki držijo na veliki trg, se je takoj začelo oglašati radostno ukanje in veselo petje. Nihče se ni hudoval radi tega, da je prišla na svet hčerka. »Ali je mar bilo slabo — so govorili ljudje — da kralj Ludvik ni imel sinov in da je kraljestvo prevzela Jadviga? Ž njeno poroko z Jagielom se je podvojila moč naše države. Tako bo tudi sedaj. Kje bi bilo mogoče najti tako nevesto, kakor je naša kraljičina, ko niti rimski cesar niti noben drugi kralj nima tako velike države, tako mnogo zemljišča in toliko vitezov! Pulili se bodo za njeno roko najmogočnejši vladarji na zemlji, uklanjali se bodo kralju in kraljici, zahajali bodo semkaj v Krakov, in mi trgovci bomo imeli iz tega največji dobiček, da ne omenjamo niti tega, da se utegne zopet kaka taka država, kakor je češka ali ogerska, z našo zediniti.« Tako so govorili med seboj trgovci, in radost je bila čimdalje večja. Ljudje so se gostili po zasebnih hišah in krčmah. Na velikem trgu so se prikazale razne svetilke in baklje. Kmetje iz krakovske okolice, katerih je bilo čimdalje več dospelo v mesto, so se vtaborili v predmestjih poleg svojih vozov. Židje so se razgovarjali pred sinagogo na Kazimieru. Še pozno v noč, skoro do svita, je bilo kaj živo na trgu, zlasti okrog kresije in mestne tehtnice, kakor ob času velikih sejmov. Ljudje so si sporočali razne novice, pošiljali po nje na dvor in potem trumoma obkoljevali one, ki so se vračali z novimi novicami z dvora.

Najslabejša novica je bila ta, da je škof Peter krstil otroka že po noči, — iz česar se je dalo sklepati, da mora biti dete zelo slabo. Izkušane meščanke pa so pripovedovale med tem o slučajih, kako so otroci, po porodu že skoro na pol mrtvi, takoj pridobili životno moč po svetem krstu. Vsi pa so se tolažili z nadejo, s katero jih je vtrjevalo ime, kakoršno je bilo dano otroku. Govorili so, da noben Bonifacij ter nobena Bonifacija ne more takoj po rojstvu umreti, kajti s tem imenom mu je odločeno, da mora storiti nekaj dobrega, a pri tem vendar otrok v prvih mesecih, dà, niti v prvih letih ne more storiti ničesar, niti dobrega niti slabega.

Naslednjega dné so dospele zopet turobne novice o materi in o novorojenki ter razburile vse mesto. Po cerkvah je bila ves dan taka gnječa, kakor ob času kake božje poti. Darovi »v dober namen«, naj bi kraljica ozdravela, so kar vreli skupaj. Ganljivo je bilo videti mnoge revne vaščane, kako so žrtvovali korce žita, jagnjeta, kokoši, vence posušenih gob ali vrečice orehov. Vitezi, trgovci in rokodelci so žrtvovali dragocenejša darila. Odposlani so bili poslanci na razna božja pota. Zvezdogledi so opazovali zvezde. V samem Krakovu so priredili slavnostni sprevod, katerega so se udeležili vsi cehi in bratovščine. Po vsem mestu je bilo polno zastav. Vršile so se tudi procesije otrok, ker so vsi sodili, da nedolžni otročiči dosežejo najprej milost pri Bogu. Skozi mestna vrata so dohajale neprestano nove trume ljudij iz okolice.

In tako je mineval dan za dnevom med neprestanim zvonenjem in šumom po cerkvah, pri sprevodih in pobožnostih. Toda ko je pretekel teden ter je bolnica in dete še živelo, je jela znovič nadeja napolnjevati človeška srca. Ljudem se je zdelo nemogoče, da bi Bog poklical prezgodaj k sebi vladarico države, katera je storila že toliko zanj ter bi morala zapustiti nedovršeno veliko apostolsko delo, katera je žrtvovala svoje lastno življenje ter pripeljala h krščanstvu poslednji paganski národ v Evropi. Učenjaki so se spominjali, koliko dobrega je storila za duhovno akademijo; duhovniki, kaj za čast božjo; državniki, kaj za mir med krščanskimi vladarji; pravniki, kaj vse je storila za pravico; siromaki, kaj je storila za reveže, in nihče ni mogel pojmiti, da bi moralo prezgodaj končati življenje, ki je tako potrebno kraljestvu in celemu svetu.

Med tem so oglasili dné 13. julija zvonovi žalostno novico, da je dete umrlo. In znovič se je napolnilo vse mesto, nemir je prevzel vse ljudi, množica ljudij je jela znovič oblegati Vavel, povprašujé neprestano po kraljičinem zdravju. Toda nikogar ni bilo več z dvora z veselo novico. Lica gospode, ki je prihajala in odhajala skozi vrata, so bila resna in čimdalje bolj skrbipolna. Pripovedovali so, da duhovnik Stanislav iz Skarbimiera, mojster svobodnih umetnij v Krakovu, niti ne odhaja več od postelje kraljice, katera vsaki dan sprejema sveto obhajilo. Govorili so takisto, da je njena soba po vsakem obhajilu napolnjena s čudno nebeško svitlobo. Nekateri so jo videli celo skozi okna; to pa je kraljici udana srca napolnilo še z večjo tugo ter jim bilo znamenje, da pričenja za njo že nadzemsko življenje.

Nekateri pa vendar niso hoteli verjeti, da bi se mogla pripetiti tako grozna nesreča, ter so se tolažili z nadejo, da se pravično nebo zadovolji z jedno žrtvijo.

Med tem pa se je razširila v petek zarano — dné 17. julija — med ljudmi novica, da kraljica umira. Kdor je bil živ, je stekel h gradu. Mesto je bilo zapuščeno tako, da so ostali v njem samo bolniki, ker so stekle celo matere z drobnimi otročiči pred grajska vrata. Prodajalnice so bile zaprte, nihče ni mislil na jed. Vsakoršni opravki so prenehali, namesto tega pa se je pred Vavelom zibalo celo morje ljudij, ki so bili vznemirjeni in prestrašeni ter so molčali.

Medtem se je ob jednih popoludne oglasil veliki zvon v stolpu katedralne cerkve. S početka nihče ni vedel, kaj to pomeni, toda nemirnim ljudem so se ježili lasje na glavi pri tem zvoku zvona. Glave vseh so se obrnile proti stolpu, v katerem se je čimdalje bolj zibal veliki zvon, čegar žalosten odmev je sprebudil tudi druge zvonove po mestu: v cerkvi očetov Frančiškanov, v cerkvi presvete Trojice, v cerkvi blažene Device Marije — in dalje po vsem mestu, kakor je bilo dolgo in široko. Končno so vsi razumeli, kaj pomenijo ti otožni glasovi, in človeške duše so se napolnile s takim nemirom in s tako bolestjo, kakor bi udarjali težki udarci zvonov naravnost ob srca vseh navzočih.

Nakrat se pojavi na stolpu črna zastava z veliko mrtvaško glavo, pod katero je bilo videti dve navskriž položeni človeški kosti. Nikakoršne dvojbe ni bilo več. Kraljica je oddala Bogu svojo dušo.

Pred gradom se je jel razlegati obupen jok stotisočerih ljudij, mešáje se s turobnim glasom cerkvenih zvonov. Nekateri so se vrgli na tla, drugi so jeli trgati na sebi obleko in razdirati si lica; nekateri so zrli obzidje v nemi otrpnelosti, zopet drugi so stokali zamolklo, drugi so stegali roke proti cerkvi, ali proti kraljičini sobi, proseč Boga čudeža ali usmiljenja. Toda začuli so se takisto jezni glasovi, rogáje se v obupu vsemu na svetu. »Čemu nam je bila ugrabljena naša draga kraljica? Kaj so nam hasnile naše procesije, naše molitve in naše želje? Zlate in srebrne darove so žrtvovali ljudje v dober namen, ali mi za vse to nismo dobili ničesar. Vse so vzeli, toda dali nam niso ničesar!« Zopet drugi so zgolj jokali in neprestano ponavljali: »Jezus! Jezus! Jezus!« Ljudje so hoteli priti na dvor, da še enkrat vidijo krasno lice predrage vladarice. Toda niso jih pustili, pač pa se jim je obljubilo, da bo truplo kmalu izpostavljeno v cerkvi, da ga bo mogel vsakdo videti ter moliti poleg njega. Zvečer so se jeli ljudje vračati v mesto, razgovarjáje se o poslednjih urah dobre kraljice, o pogrebu in o čudežih, ki se bodo gotovo godili pri njenih parah in na njenem grobu. Govorili so takisto, da kraljica bo takoj po smrti proglašena za svetnico, in ko so nekateri jeli dvomiti, ali bi se to res moglo zgoditi, so se ljudje jeli razburjati ter groziti z Avignonom.

Težka žalost se je navalila na mesto in na vso deželo, ali ne zgolj prostakom, marveč vsem se je zdelo, da ob enem s kraljico je ugasnila za kraljestvo tudi njena svetla zvezda. Tudi med krakovsko gospôdo so bili možje, ki so zrli mračno v bodočnost.

Vsi so se jeli povpraševati: Kaj bo sedaj? Ali ima Jagielo po kraljičini smrti pravico, vladati še nadalje kraljestvo, ali pa mar naj se vrne v svojo Litvo ter naj se zadovolji z velikoknežjim prestolom? Nekateri so napovedovali, ali to, kakor se je pokazalo, ne brez vzroka — da hoče on sam odstopiti in da v tem slučaju odpade od krone veliko dežel, da nastanejo novi napadi iz Litve in krvave osvete raznih domačinov. Križarski red se ojači, ojači se takisto rimski cesar in kralj ogerski, in kraljestvo, še včeraj jedno izmed najmočnejših, zaide v propast in sramoto.

Trgovci, katerim so bili odprti na stežaj obširni kraji litevski in ruski, so delali pobožne obljube v ta namen, da ostane Jagielo še nadalje na kraljevem prestolu, dasi so v tem slučaju pričakovali vojno s Križarji. Znano je bilo, da jo je odklanjala doslej zgolj kraljica. Ljudje so se spomnili, kako je enkrat vznemirjena po pohlepu in grabljivosti Križarjev rekla v nekakem proroškem duhu: Dokler bom jaz živa, dotlej hočem odklanjati od vas močno roko in opravičeno jezo mojega moža, toda zapomnite si, da po moji smrti vas doleti kazen za vaše pregrehe.«

Oni se v svojem napuhu in svoji zaslepljenosti niso bali vojne, ker so računili na to, da po kraljičini smrti ne bo oviral glas o njeni svetosti prostovoljcev iz zapadnih krajev, marveč da jim priskoči takoj na pomoč na tisoče bojevnikov iz Nemčije, Burgundije in Francije in še iz daljših krajev. Toda Jadvigina smrt je bila vsekakor tako znamenita, da križarski poslanec Lichtenstein ni niti čakal kraljeve vrnitve, marveč da je že poprej odšel v Marburg, samo da čim poprej donese velikemu mojstru in kapitolu tako važno in strašno novico.

Poslanci ogerski, avstrijski, rimski, češki in drugi so odšli takisto kmalu za njim, ali pa so odposlali svoje glasnike k vladarjem. Jagielo se je vrnil v velikem obupu v Krakov. V prvem hipu je sporočil gospôdi, da noče vladati dalje brez kraljice, marveč da hoče oditi v svojo rojstno deželo Litvo; potem pa je vsled prevelike žalosti postal popolnoma otrpel, da ni hotel rešiti nikakega državnega posla, da ni odgovarjal na vprašanja, časih pa se je tudi grozno razsrdil na samega sebe radi tega, da je bil odšel ter ni bil navzoč pri kraljičini smrti, da se ni poslovil od nje in da ni zaslišal njenih poslednjih želj in besed. Zamán sta mu zatrjevala Stanislav iz Skarbimiera in škof Viš, da je prišla kraljičina bolezen nenadoma in da bi bil imel po človeški sodbi še dovolj časa, vrniti se k njej, ako bi porod ne bil prezgoden. To ga ni niti trohice potolažilo niti pomirilo.

»Jaz brez nje nisem kralj,« je odvrnil škofu, »marveč samo spokoren grešnik, za katerega ni tolažbe na svetu.« Na to je uprl oči v tla in nihče ni mogel dobiti več besede iz njega.

Med tem so bile misli vseh obrnjene na kraljičin pogreb. Iz vse dežele so se jele shajati nove trume gospôde, plemstva in prostakov ter zlasti revežev, ki so se nadejali bogate miloščine pri pogrebnih svečanostih, ki bi imele trajati celi mesec. Kraljičino truplo je izpostavljeno v katedrali na visokih parah, ki so bile narejene tako, da je bila krsta pri glavi dokaj višje položena, nego pri nogah. To je bilo prirejeno nalašč tako, da so mogli ljudje lože videti kraljico v obraz. V katedrali so služili neprestano svete maše; pri odru je gorelo na stotine voščenih sveč, sredi tega bleska in cvetja pa je ležala ona, mirna, smehljajočega se lica, podobna beli mistični roži, držé roke križem položene na prsih v obleki lavorjeve barve. Narod jo je ogledoval kakor svetnico, in vsled tega so vodili k njej ljudi, slabotne na duhu in telesu, pohabljence in bolnike... in nakrat se je sredi cerkve začul radosten vzklik neke matere, ki je zapazila na licu svojega bolnega otroka nakrat rdečico, znamenje zdravja, ali klic nekega mrtvoudnega, ki je začutil nakrat novo moč v svojih ohromelih udih. In človeška srca je prevzel nekak strah, in novica o teh čudežih se je razletela po cerkvi, po gradu in mestu, in čimdalje bolj je naraščalo število takih bolnikov, ki so se le po čudežu mogli nadejati ozdravljenja.

Na Zbiška so ljudje med tem popolnoma pozabili, kajti kdo bi se pri tako veliki nesreči mogel spominjati preprostega plemenitaškega mladeniča, zaprtega v grajski ječi! Zbišek je sicer izvedel od svojih stražnikov, da je kraljica bolna; slišal je šum ljudstva okrog gradu; ko je pa začul jok in zvonjenje, se je zgrudil na kolena, se spomnil lastne usode, in iz vse svoje duše je objokoval smrt oboževane kraljice. Zdelo se mu je, da je obenem ž njo ugasnilo tudi nekaj zanj in da pri taki smrti ne more biti nikomur dosti mar za življenje.

Odmev pogrebnih slavnostij, glas cerkvenih zvonov in petje procesij je slišal po cele tedne. Ob tem času je postal še bolj tužen, izgubil je tek do jedi, ni mu bilo mar za počitek, marveč je hodil po svoji ječi kakor divja zver po kletki. Samota mu je bila neznosljiva, pri tem pa so minili večkrat celi dnevi, da mu njegov stražnik ni prinesel niti kruha, niti vode; tako močno so bili vsi zaverovani v kraljičin pogreb.

Od časa, kar je kraljica umrla, ga nihče ni obiskal, niti Danuša, niti Povala iz Tačeva, ki mu je drugekrati skazoval toliko naklonjenosti, niti trgovec Amilej, Matijčev znanec. Zbišek je to kaj težko prenašal, da so vsi tako pozabili nanj, brž ko je Matija odšel. Časih mu je prišlo celo na misel, da je nemara pozabila nanj celo sama pravica in da bo moral vse svoje življenje prebiti v ječi. In v takih trenutih je prosil Boga smrti.

Ko je minil po kraljičini smrti jeden mesec ter začel drugi, je pričel Zbišek dvomiti o tem, ali se Matija sploh vrne. Matija mu je bil sicer obljubil, da hoče hiteti ter noče ščediti konj, Marburg pa tudi ni na koncu sveta. V dvanajstih tednih je bilo mogoče dospeti tjekaj in nazaj, zlasti ako se je človeku mudilo. »Ali pa se nemara njemu ne mudi?« si je mislil Zbišek otožno. »Nemara je že na poti videl kako tako žensko, katero je odpeljal v Bogdanec, se ondi oženil ter sedaj ondi čaka lastnih potomcev, jaz pa bom tukaj čakal na veke usmiljenja božjega.«

Končno je nehal šteti dneve, nehal tudi govoriti z nadzornikom ječe in samo po pajčevini, ki je zakrivala čimdalje bolj gosto mrežo v oknu, je spoznal, da se bliža jesen. Sedel je po cele ure na postelji, opiral se z lakti ob kolena, držé prste ugreznene v lase, ki so se mu vsipavali že nizko na ramena, in pol v snu polu v bdenju ni dvignil glave niti takrat, ko ga je ogovoril stražnik, ki mu je prinesel jesti. Toda nekega dné so zaškripale duri in neki znani glas ga je zaklical na pragu:

»Zbišek!«

»Stric!« zakliče Zbišek ter skoči s postelje.

Matija ga objame z rokami okrog vratu ter ga jame poljubovati. In mladeničevo srce je prevzela taka tuga in tesnoba, da se je zjokal na prsih svojega strica kakor malo dete.

»Mislil sem si, da se več ne vrnete,« je rekel jecljaje.

»Ni dosti manjkalo!« odvrne mu Matija.

Še le sedaj dvigne Zbišek glavo, pogleda strica ter zakliče:

»Ali kaj se vam je pripetilo?«

In zrl je osupnen na shujšano, upadlo in bledo lice starega bojevnika, na sklonjeno njegovo postavo in osivele njegove lase.

»Kaj se vam je pripetilo?«

Matija se je vsedel na postelj in težko dihal.

»Kaj se mi je pripetilo?« spregovorí naposled. »Komaj sem bil prekoračil mejo, obstrelili so me Nemci v gozdu. Bili so to vitezi-razbojniki, da veš! Še sedaj kaj težko diham... toda Bog mi je poslal pomoč, sicer bi me ne videl več tukaj.«

»Kdo vas je rešil?«

»Jurand iz Spihova,« odvrne Matija.

Oba sta umolknila za trenutek.

»Oni so napadli mene, on pa je čez malo časa napadel nje. Komaj polovica jih je ušla. Mene je odpeljal v svoj gradič in ondi v Spihovem sem se tri tedne boril s smrtjo. Vendar Bog ni dopustil, da bi umrl, in čeprav se še sedaj ne počutim dobro, sem se vendarle vrnil.«

»Vi torej niste bili v Marburgu?«

»S čim sem imel iti tjekaj?« Oplenili so me do kože, in tudi pismo so mi z drugim vred vzeli. Vrnil sem se, da poprosim kneginjo Ziemovito za drugo, toda nisem je srečal na poti ter ne vem, ali jo še najdem poprej, predno pojdem na oni svet.«

Po teh besedah je pljunil na roko ter pokazal Zbišku čisto kri.

»Ali vidiš?«

Čez trenutek pa je dodal:

»Očividno je tako božja volja!«

Nekaj časa sta molčala pod bremenom težke skrbi oba, na to pa je rekel Zbišek:

»Vi torej pogostoma pljuvate kri?«

»Kako bi je ne pljuval, ko mi je pa konec pšice ostal globoko med rebri. Pljuval bi jo tudi ti, ne boj se! Pri Jurandu iz Spihova mi je bilo že dokaj bolje, toda potoma sem se bil zelo vtrudil, kajti pot je bila dolga, in hitel sem.«

»Čemu ste hiteli?«

»Ker sem hotel ujeti kneginjo Aleksandro ter jo poprositi za drugo pismo. Jurand iz Spihova mi je bil dejal: »Idite ter vrnite se s pismom v Spihov. Jaz« — je dejal — »imam v ječi nekoliko Nemcev, pa hočem jednega na vitežko besedo izpustiti, da odnese to pismo. On jih tudi ima radi smrti svoje žene vedno nekoliko v ječi ter rad posluša, kako po noči tarnajo in žvenkljajo s svojim železjem. To je kaj trdovraten človek. Ali razumeš?«

»Razumem. Samo to se mi zdi čudno, da ste izgubili prvo pismo; ker se je polastil Jurand onih, ki so vas napadli, torej se je moralo tudi najti pri njih ono pismo.

»On se ni polastil vseh. Kakih pet jih je ušlo. Taka je naša usoda.«

Po teh besedah začne Matija kašljati ter izpljune zopet nekoliko krvi in zastoka nekoliko od bolečine v prsih.

»Ali so vas močno ranili?« vpraša Zbišek. »Kako se je to zgodilo? Prežali so na vas?«

»Vstrelili so po meni iz grmičja tako gostega, da niti za korak daleč ni bilo môči videti pred seboj. Jezdil sem brez oklepa, ker so mi trgovci rekli, da je krajina popolnoma varna, radi tega pa sem zašel v nadlogo.«

»Kdo pa je načeloval razbojnikom? Križar?«

»Ni bil redovnik, toda Nemec, Helminec iz Lentza, sloveč po svojih napadih in ropu.«

»Kaj se je zgodilo ž njim?«

»Njega ima Jurand na verižici. Toda tudi on ima v svoji ječi dva plemenita Mazurja, katera hoče zameniti za sebe.«

Znovič je nastalo molčanje.

»Mili Jezus,« reče končno Zbišek. »Torej Lichtenstein in oni iz Lentza ostaneta živa, midva pa pogineva brez osvete. Meni odsekajo glavo, vi pa tudi bržkone ne preživite zime.«

»Dà, ne učakam niti zime...«

»Ali ste že videli tukaj nekoga?«

»Bil sem pri krakovskem kaštelanu, ker sem poizvedel, da je odšel Lichtenstein, in mislil sem si, da ti dajo prostost.«

»Lichtenstein je torej odšel?«

»Takoj po kraljičini smrti v Marburg. Bil sem pri kaštelanu, on pa mi je rekel to-le: »Vašemu sinovcu ne odpade glava radi tega, da bi se s tem prikupili Lichtensteinu, marveč radi tega, ker tako veleva obsodba, brez obzira na to, ali je Lichtenstein tukaj ali ne. Celo tedaj, ako bi Križar umrl, bi se v tej zadevi ničesar ne spremenilo, kajti postava ostane postava ter ni kakor kožuh, katerega je môči obrniti narobe. Kralj — je dejal — zamore podeliti milost, nihče drugi.«

»Ali kje je kralj?«

»Odšel je po pogrebu v Rusijo.«

»Nù, torej ni nikake pomoči.«

»Nobene ni. Kaštelan je še rekel: »Meni je žal za mladeniča, tudi kneginja Ana prosi zanj, toda ker ne morem, pa ne morem.«

»Ali je kneginja Ana tukaj?«

»Bog jej povrni! To je kaj vrla gospa. Ona je še tukaj, ker je zbolela Jurandova gospodična, katero kneginja neguje in ljubi kakor lastno dete.«

»O za Boga! Torej tudi Danuša je zbolela? Kaj jej je neki?«

»Kaj jaz vem? Kneginja pravi, da je dobila uroke.«

»Gotovo od Lichtensteina — od nikogar drugega.«

»Nemara da od njega. Toda kaj mu moreš? Ničesar.«

»Radi tega so pozabili torej ná-me vsi, ker je bila ona bolna?«

Po teh besedah je jel Zbišek hoditi s širokimi koraki po sobi, končno pa je prijel Matijca za roko, jo poljubil in dejal:

»Bog vam povrni vse to, ker hočete radi mene umreti. Ker pa ste že bili v Prusiji, storite mi še jedno ljubav, dokler povsem ne oslabite. Pojdite h kaštelanu in prosite ga, naj me na mojo vitežko besedo izpusti vsaj za dvanajst tednov. Tedaj se hočem vrniti in naj mi odsekajo glavo. Saj to vendar ne sme biti, da bi poginila brez osvete. Vedite — jaz pojdem v Marburg ter pozovem Lichtensteina na dvoboj. Ne more biti drugače. Njegova smrt ali moja.«

Matija si jame drgniti čelo.

»Hočem oditi — toda ali pa kaštelan privoli v to?«

»Dam mu svojo vitežko besedo za dvanajst tednov. Več časa ne potrebujem.«

»Kaj ti praviš: samo dvanajst tednov! Ako bodeš ranjen ter se ne vrneš o pravem času? Kaj si bodo mislili takrat o tebi tukaj?«

»Ko bi tudi imel plaziti po vseh štirih, se vrnem. Toda ne bojte se. Nemara se doslej že vrne kralj iz Rusije, pa se mi ponudi prilika, da ga poprosim za milost.«

»Resnica,« odvrne Matija. Čez nekaj časa pa dodá:

»Kaštelan mi je rekel še to: »Mi smo pozabili radi kraljičine smrti na vašega sinovca, toda sedaj se mora to izvršiti.«

»Ej, torej mi hoče dovoliti,« odvrne Zbišek živo. »Saj on vé, da plemič ostane mož-beseda; ako pa mi odsečejo glavo sedaj, ali po svetem Mihaelu, to mu je vsejedno.«

»Nù, pojdem k njemu še danes.«

»Danes pojdite k Amileju ter si nekoliko počijte. Naj vam položi na rano kak obliž, jutri pa pojdite h kaštelanu.«

»Nù, z Bogom!«

»Z Bogom!«

Objela sta se, in Matija se je napotil k vratom, toda na pragu se je ustavil ter nagrbančil čelo, kakor bi se bil nakrat nečesa spomnil.

»Toda ti še nimaš vitežkega pasu. Ako ti Lichtenstein poreče, da se z vitezom brez pasu noče boriti, kaj pa počneš potem?«

Zbišek je bil v zadregi, toda le za trenutek; na to pa je dejal:

»Kako pa je temu na vojni? Ali je potrebno, da vitez, ki ima pas, poišče v boju samo sebi enakega?«

»Vojna je vojna, toda dvoboj — to je nekaj drugega.«

»Resnica, toda počakajte. Treba se je posvetovati. Evo vidite, sem jo že pogodil. Knez Januš mi podeli vitežki pas, ako ga kneginja in Danuša poprosita zanj. Ali na poti v Mazovijo se spoprimem s sinom Mikolaja iz Dolgega lesa.«

»Čemu pa?«

»Radi tega, ker je Mikolaj... veste oni, ki je pri kneginji in kateremu pravijo Kij (Obuh) rekel o Danuši, da je punčika.«

Matija pogleda tovariša osupnjen, Zbišek pa, hoté mu pojasniti, za kaj gre, nadaljuje:

»Jaz mu tega ne morem odpustiti, toda z Mikolajem se ne morem biti, ker je že blizu osemdeset let.«

Matija pa mu reče:

»Čuj me, dečko! Žal mi je za tvojo glavo, ni pa škoda tvoje pameti, ker si bedast kakor čaplja.«

»Ali čemu se srdite?«

Matija mu ni odgovoril, marveč je hotel oditi, toda Zbišek priskoči k njemu.

»Kako je z Danuško? Ali je že zdrava? Ne srdite se radi te malenkosti. Tako dolgo vas že nisem videl.«

In skloni se k starčevi roki, ta pomigne z rameni ter spregovorí že dokaj bolj nežno:

»Kaj? Jurandova je zdrava, samo iz sobe je še ne pusté. Ostani zdrav!«

Zbišek je ostal sam ter se počutil nekako prerojenega na duši in na telesu. Veselil se je, da bo imel še tri mesece zagotovljeno življenje, da pojde v daljni kraj, poišče Lichtensteina ter se ž njim spoprime na življenje in na smrt. Pri sami misli na to se mu je napolnilo srce radosti. Krasno je, da bo mogel še dvanajst tednov prebiti na konju, jaháje po širokem svetu, boriti se in ne poginiti brez osvete. Potem pa naj se zgodi kar hoče. To je še vendar lepo število dnij! Mogoče, da se med tem kralj vrne iz Rusije ter mu odpusti njegovo krivdo; mogoče tudi, da nastane vojna, katero že dolgo napovedujejo. Mogoče, da mu sam kaštelan, ko ga čez tri mesece zagleda kot zmagovalca nad Lichtensteinom, poreče: »Odidi sedaj v gozd!..« Zbišku je bilo dobro znano, da mu nihče ne želí nič hudega, razun onega Križarja, in da ga je obsodil k smrti oni krakovski gospod le prisiljen.

In njegovo upanje je neprestano naraščalo, ter ni nikakor dvomil, da bi ne dobil dopusta. Mislil je celo, da se mu ta dopust še podaljša, ker stari gospod iz Tenčina gotovo ne bo dvomil, da bi plemič ne ostal zvest dani besedi.

Ko je stopil torej Matija drugi dan zvečer k njemu v ječo, skoči Zbišek takoj k njemu ter vpraša:

»Ali je dovolil?«

Matija sede na posteljo, ker radi velike slabosti ni mogel stati, globoko vzdihne ter reče:

»Kaštelan mi je rekel: Ako si morata s sinovcem deliti imetje, izpustim ga na vitežko besedo za jeden ali dva tedna ne pa za dlje časa.«

Zbišek je bil radi teh besed tako osupnjen, da dlje časa ni mogel spregovoriti besede.

»Za dva tedna?« vpraša čez nekaj časa. »V dveh tednih bi niti ne dospel do meje! Kaj je to? Ali mar niste povedali kaštelanu, čemu hočem iti v Marburg?«

»Ne samo jaz, tudi kneginja Ana je prosila za-te.«

»Nù?«

»Kaštelan je rekel, da te sam pomiluje. »Ako bi mogel najti zanj kak zakonit izgovor,« je dejal, »izpustil bi ga, toda ker ne morem, pa ne morem. V našem kraljestvu bo slabo,« pravi, »ako jamejo ljudje pred pravico zapirati oči ter ravnati se po naklonjenosti. Jaz tega tudi ne storim, najsi bi šlo za mojega sorodnika, ali celo za lastnega brata.« Taki ljudje so neizprosljivi. Na to je dodal: »Nam ni treba jemati obzira na Križarje, toda osramotiti se pred njimi se pa tudi ne smemo.«

»Kaj bi si mislili oni in njihovi gostje, ki se shajajo od vseh krajev, ako bi izpustil na smrt obsojenega plemiča radi tega, ker ta hoče iti na nasprotnika v dvoboj? Ali bi še verjeli, da vlada v naši državi kaka pravica? Rajše dam odsekati jedno glavo nego bi izročil smrti kralja in kraljestvo.«

Kneginja mu je rekla na to, da je kaj čudna taka pravica v deželi, v kateri celo kraljeva sorodnica ne more izprositi oproščenja svojemu človeku, toda starec jej je odgovoril: »Tudi v kraljevi roki se nahaja zgolj milost ne pa krivica.« Na to sta se jela pričkati, in kneginja, ki se je razsrdila, je zaklicala: »Torej ga pa vsaj ne mučite v ječi!« Kaštelan pa jej je rekel na to: »Prav, jutri zapovem postaviti na trgu oder.« In tako sta se razšla. Revež, le sam Bog te more še rešiti!«

Nastane dolgo molčanje.

»Kako?« se oglasi potihoma Zbišek. »Torej ima biti to tako kmalu?«

»Čez dva ali čez tri dni. Kar sem mogel, to sem storil. Zgrudil sem se kaštelanu k nogam ter ga prosil usmiljenja, toda on je ponavljal neprestano svoje: »Poišči si kako zakonito določbo ali vsaj izjemo.« Ali kaj hočem jaz iznajti? Bil sem pri duhovniku Stanislavu iz Skarbimiera, da naj pride k tebi z Gospodom Bogom. Tako se lahko ponašaš s tem, da te je izpovedal oni spovednik, ki je bil izpovedal kraljico. Toda nisem ga našel doma, ker je bil pri kneginji Ani.«

»Nemara pri Danuški?«

»Kaj bi delal pri njej? Deklica je že zdrava. Za to pa pojdem še jutri zarana k njemu. Pravijo, ako te on spove, da ti je zveličanje zagotovljeno, kakor bi isto že imel v svojem žepu!«

Zbišek sede na postelj, opre si lakti ob kolena ter pobesi glavo tako, da so mu lasje pokrili vse obličje. Starec ga je gledal dlje časa, končno pa je zaklical:

»Zbišek!«

Mladenič dvigne glavo, toda z lica se mu je čitalo, da ga kuha bolj jeza nego bolest.

»Kaj je?«

»Poslušaj me pozorno; nemara sem našel pomoč.«

Po teh besedah pristopi bliže ter mu jame šepetati:

»Čul si že o knezu Vitoldu, kako ga je imel sedanji naš kralj zaprtega v Krevlju, pa mu je v ženski obleki pobegnil iz ječe. Tukaj ni nobene ženske, za to pa vzemi moj plašč in klobuk ter odidi — ali razumeš? Nihče te ne opazi, bodi zagotovljen. Zunaj je že temno. V oči ti nihče ne posveti. Videli so me sinoči, ko sem odhajal, toda nihče se ni ozrl po meni. Molči in poslušaj! Jutri najdejo mene tukaj, nù, kaj potem? Odsekajo mi glavo. Nù, pa naj imajo to veselje, kajti mene itak brez tega že čez dva ali tri tedne pričakuje smrt. Ali ti, kadar prideš od tod, zasedi konja ter odrini h knezu Vitoldu. Ko se mu pokloniš ter mu poveš, kdo si, pa te on sprejme, in dobro se ti bo godilo pri njem, kakor pri Gospodu Bogu za pečjo. Tukaj ljudje pripovedujejo, da so ugonobili njegovo vojsko Tatarji. Ni še znano, ali je to resnica, toda mogoče je, ker je pokojna kraljica to prerokovala. Ako je to res, pa bo knez še bolj potreboval vojakov in še tem rajši te sprejme. Pa tudi drži se ga, ker boljše službe ni na svetu. Ako izgubi kateri drugi knez bitko, je že po njem; knez Vitold pa je tako žilav, da je po izgubljeni bitki še močnejši. Pa tudi darežljiv je in naše ljudi ima zelo rad. Povej mu vse, kar se je bilo pripetilo. Reci mu, da si hotel odriniti ž njim nad Tatarje, toda nisi mogel, ker si sedel v ječi. Bog dopusti, da te on obdaruje z zemljo in te opaše s pasom kot viteza ter se pri kralju potegne za tebe. On je dober zagovornik, boš videl. Nù ?«

Zbišek je molčé poslušal strica. Matija, kakor spodbujen z lastnimi besedami, pa je nadaljeval:

»Čemu bi poginil tako mlad! Bolje je, da se vrneš v Bogdanec. Ko pa se vrneš tjekaj, moraš se takoj oženiti, da naš rod povsem ne izgine. Še le potem, ko boš že imel otroke, moreš pozvati Lichtensteina na dvoboj, toda čuvaj se poprej iskati osvete, kajti lahko da bi te v Prusiji tako obstrelili, kakor so mene, in potem bi ne bilo nikake pomoči več. Vzemi torej plašč in klobuk ter pojdi v imenu božjem!«

Po teh besedah vstane Matija ter se jame slačiti; dvigne pa se tudi Zbišek, ki ga pridrži ter reče:

»Nočem storiti tega, kar zahtevate od mene! Tako mi pomagaj Bog in sveti Križ!«

»Čemu?« ga vpraša Matija osupnen.

»Ker tega nočem storiti.«

Matija obledí vsled osupnelosti in jeze.

»Bolje bi bilo zá-te, da bi ne bil rojen.«

»Rekli ste že tudi kaštelanu,« reče Zbišek, »da hočete dati svojo glavo za mojo.«

»Od kod veš to?«

»Povedal mi je to gospod iz Tačeva.«

»Nù, in kaj za to?«

»Kaj za to? Ali vam mar kaštelan ni dejal, da bi to osramotilo mene in ves naš rod? Ali pa bi mar ne bila sramota še večja, ako bi pobegnil od tod ter pustil vas tukaj v maščevanje pravice namesto sebe?«

»Kako maščevanje? Kaj more meni zakon, ko pa moram umreti? Bodi vendar pameten, na usmiljenje božje!«

»Naj me Bog kaznuje, ako vas pustim tukaj starega in bolnega. Fej, sramota!«

Nastalo je molčanje, med katerim se je čulo zgolj težko hropenje Matijčevo in klici lokostrelcev, stoječih na straži pri vratih. Zunaj je bila že temna noč.

»Poslušaj,« spregovorí naposled Matija z zlomljenim glasom, »ako ni bilo sramotno za kneza Vitolda, da je pobegnil iz Krevlja, pa ne bo sramota tudi zá-te.«

»Ej,« odvrne nekako otožno Zbišek, »vedite, da je knez Vitold velik knez, ki ima krono iz kraljevih rok, ima bogastvo in oblast, jaz pa — revni plemič — imam zgolj svoje poštenje.«

Čez trenutek pa zakliče, kakor bi se bil nakrat razsrdil:

»Ali pa mar ne veste, da vas toliko ljubim, da ne dam vaše glave za svojo?«

Na to vstane Matija na svoje drhteče noge, potem stegne proti Zbišku obe roki, in dasiravno so takratni ljudje bili kaj trdne nravi, kakor bi bili skovani iz železa, zakliče z ginjenim in obupnim glasom:

»Zbišek!...«

* * *

Drugi dan so jeli sodniški strežaji dovažati tramove in deske, da naredijo oder za obglavljenje, in sicer pred velikimi vrati kresije.

Kneginja pa se je posvetovala neprestano z Vojtehom Jastrembom, s Stanislavom iz Skarbimiera in drugimi učenimi kanoniki, ki so dobro poznali pisane kakor tudi druge običajne zakone. K temu so jih prisilile besede starega kaštelana, ki je bil dejal, da takoj podeli Zbišku svobodo, ako bi se za to našla kaka zakonita določba ali vsaj izjema. Posvetovali so se dolgo in živo, ne da bi mogli kaj najti. Ko pa je pripravil duhovnik Stanislav Zbiška na smrt ter mu podelil celo sveto poslednje olje, se je vrnil iz ječe zopet na posvetovanje, katero je trajalo povsem do svita.

Dospel je dan obglavljenja. Že od jutra so se zbirali ljudje na trgu, kajti plemičeva glava je vzbujala večjo pozornost nego glava kakega prostaka, in vrhu tega še to prekrasno vreme. Med ženstvom se je tudi razširila novica o zgodnji mladosti in o nenavadni lepoti obsojenca, radi tega je bila vsa pot od gradu na veliki trg pokrita nalik cvetkam s prižastimi robci prazniško oblečenih meščank. Na velikem trgu je v vseh oknih in na balkonih bilo videti vse polno z zlatom izšivanih in žametovih čepic mladih žen ali povsem odkritih glav mladih deklic, odičenih le z venci iz lilij in vrtnic.

Mestni dostojanstveniki so bili prišli tudi vsi, četudi se ta zadeva ni tikala njih, da pokažejo s tem svojo veljavo, ter se vstopili okrog odra obenem z vitezi, kateri so stali v bližini stolpa, hoté pokazati svoje sočutje nesrečniku. Za njimi so stali trgovci in obrtniki v svojih cehovnih barvah. Dijaki in sploh otroci pa so se potiskali med množico povsod, kjer se je sploh našlo nekoliko praznega prostora.

Nad to gosto skupaj stlačeno množico glav se je videl oder, pokrit z novim suknom, na katerem je stalo troje ljudij: rabelj, brkast Nemec, imajoč na sebi od nog do glave rdečo obleko, s težkim dvoreznim mečem v roki, ter dva njegova pomagača z golimi rokami in z vrvjo okrog pasu. Pri njunih nogah je stala krsta, pokrita takisto s suknom.

V zvoniku blažene device Marije so zvonili z vsemi zvonovi, kateri glasovi so napolnovali vse mesto z rezkim svojim glasom ter proganjali cele jate kavk in golobov. Ljudje so zrli bodisi na cesto, ki je držala iz gradu, pa zopet na oder in na rablja, stoječega na njem z mečem, ki se je lesketal v solnčnih žarkih, pa zopet na viteze, na katere so zrli meščanje vsikdar z radovednostjo in spoštovanjem.

Imeli pa so tudi kaj ogledovati, kajti najslavnejši vitezi in junaki so se postavili okrog odra. Ljudje so se čudili širokim plečim in nenavadni moči Černega Zaviša ter njegovim kodrastim lasem, ki so se mu vsipavali na ramena; — občudovali so gibčno postavo ter močne noge Zindrama iz Maškovic in orjaško, skoraj nadčloveško rast Paška Zlodeja iz Biskupic, grozno lice Vojteha iz Vodzinke, zalega Dobka iz Olešnice, ki je premagal na turnirju v Turunu dvanajst nemških vitezov, ter Zigmunda iz Bobove, ki se je bil takisto proslavil v borbi z Ogri. Dalje so občudovali Krena iz Kozje glave ter Lisa iz Targoviska, strašnega v dvoboju, in Stanka iz Karbimovic, ki je vjel dirjajočega konja. Splošno pozornost je obračal ná-se tudi Matija iz Bogdanca s svojim bledim licem; podpirala sta ga, da je mogel stati, Florijan iz Koritnice in Martin iz Vrotimovic. Vsi so mislili, da je to obsojenčev oče.

Toda največjo radovednost je vzbujal Povala iz Tačeva, kateri, stojé v prvi vrsti, je držal za roko Danušo v beli obleki in z zelenim vencem na plavih laseh. Ljudje niso razumeli, kaj to pomeni in čemu bi belo oblečena deklica imela gledati obsojenčevo smrt. Nekateri so govorili, da je to sestra, drugi so ugibali, da je to njegova ljubica, toda tega niso mogli razumeti, čemu bi bila navzoča v beli obleki. Pogled na njeno zalo ličice, rdeči jabolki podobno toda s solzami polito, je vzbujal v vseh srcih sočutje in pomilovanje. Med množico se je že čulo mrmranje radi prevelike strogosti kaštelana, radi strogosti postave, in to mrmranje je postalo časih celo grozeče. Semtertje so se celo začuli glasovi, da bi morala biti odložena smrtna kazen, ako bi se razdrl oder.

Množica se je oživljala čimdalje bolj, toda še je omahovala. Od ust do ust se je širila novica, da bi pomilostil kralj mladeniča — ako bi bil navzoč; kajti ničesar ni zakrivil, kakor so bili vsi uverjeni.

Toda vse je utihnilo, ko so naznanjali oddaljeni klici, da se bližajo lokostrelci in kraljevi suličarji, med katerim je korakal obsojenec. Kmalu se je pojavil sprevod na trgu. Pred njim so stopali udje pogrebnega društva, oblečeni v črne in dolge plašče, ki so jim segali do tál; na obrazih pa so nosili krinke, v katerih so bile zgolj za oči izdolbene luknje. Ljudje so se bali teh prešernih postav, in takoj so vsi umolknili, ko so jih zagledali. Za njimi je korakal oddelek strelcev, sestavljen iz Litvinov, nosečih na sebi risove kožuhe. Bil je to oddelek kraljeve telesne straže. Zadej za tem oddelkom so stopali drugi suličarji, in med njimi spremljan od sodnijskega pisarja, ki je imel prečitati obsodbo, in duhovnika Stanislava iz Skarbimiera, kateri je nesel sveto razpelo, je korakal Zbišek.

Oči vseh so se obrnile sedaj nanj, z vseh oken in balkonov so se pripogibale deklice in žene. Zbišek je šel v smrt v svojem, v dvoboju zaplenjenem belem jopiču, na katerem so bili všiti orli in zlate franže ; v tej obleki je bil videti kakor kak knežič, ali sploh kot sin kake odlične hiše. Po njegovi rasti, po njegovi hoji, po njegovih krepkih plečih in širokih prsih je bilo môči soditi, da je to že zrel mož, toda nad to moško postavo je počivala še povsem detinska glava, s prvim mahom nad ustnicami, ter ob enem lepo lice kraljevega pažeta z zlatimi kodri, pristriženimi tesno nad obrvi, zadej pa so se mu vsipavali na ramena. Stopal je s čvrstimi in prožnimi koraki, toda čelo je imel jako bledo. Časih je pogledal množico kakor v snù, časih je dvignil oči k cerkvenim stolpom, k jati vran in k zibajočim se zvonovom, ki so mu zvonili na tej poslednji poti; — časih si mu razbral z obraza začudenje, da je vsa ta svečanost z jokajočimi deklicami in ženami prirejena zgolj radi njega. Končno je zagledal na trgu oder in na njem rdečo postavo rabljevo. Pri pogledu nanj je strepetal in se prekrižal, duhovnik pa mu je podal križ, da ga je poljubil. Nekoliko korakov dalje mu je padla k nogam kitica plavičic, katero mu je vrgla mlada vaška deklica. Zbišek se pripogne, pobere kitico ter se nasmehne deklici, ki se spusti v glasen jok. Toda on si je očividno mislil, da pred to množico in pred temi ženskami, ki so mahale z robci skozi okna, mora umreti pogumno ter pustiti za seboj spomin »hrabrega mladeniča« ; radi tega je tudi zbral vso svojo moč in voljo, pogladil si nazaj svoje lase, dvignil glavo še više in korakal ponosno, kakor korakajo vitezi po končanem turnirju po zasluženo nagrado.

Sprevod se je pomikal le polagoma naprej, kajti gnječa je bila neprestano večja, in množica je dajala prišlecem kaj nerada prostora. Zamán so klicali Litvinci, ki so korakali v prvi vrsti, vsaki hip: »Eîk šalin! Eîk šalin! (S poti! S poti!) Ljudje nikakor niso hoteli razumeti, kaj pomenijo te besede, in gnječa je bila neprestano večja. In čeprav sta bili med takratnimi krakovskimi meščani dve tretjini Nemcev, vendar so se od vseh stranij vsipavale grozne kletve zoper Križarje: »Sramota! Sramota! Naj pocepajo ti križarski volkovi, ki pošiljajo celo otroke na morišče! To je sramota za kraljestvo in za kralja!« Litvini, ki so videli upor, so vzeli svoje loke z ramen ter jeli grozno gledati po ljudeh, niso pa smeli rabiti orožja brez povelja. Kapitan je poslal suličarje naprej, da so delali pot z drogovi sulic, in tako so dospeli k vitezom, ki so stali okrog odra.

Vitezi so se razstopili brez upora. Prvi so pristopili k odru suličarji in za njimi je korakal Zbišek z duhovnikom in pisarjem. Med tem se je pripetilo nekaj, česar se nihče ni nadejal. Izmed vitezov stopi nakrat naprej z Danušo v naročju Povala ter zakliče »Stoj!« s tako gromečim glasom, da se je mahoma ves sprevod ustavil, kakor bi bil vkopan v zemljo. Niti kapitan niti nikdo izmed vojakov ni hotel nasprotovati gospodu in opasanemu vitezu, katerega so videli skoro vsaki dan na dvoru in pogostoma celo v zaupnem razgovoru s kraljem. Končno zakličejo tudi drugi istotako znameniti vitezi »Stoj! Stoj!« Gospod iz Tačeva pa pristopi k Zbišku ter mu poda belo oblečeno Danušo.

Zbišek si domisli, da se mora od nje posloviti, torej jo objame in si jo pritisne na prsi, toda Danuša, namesto da bi se privila k njemu in ga objela z rokami, strga urno s svojih plavih las izpod zelenega venca beli zavoj ter obvije ž njim Zbiškovo glavo, ob enem pa zakliče na vso moč s svojim objokanim, otroškim glasom:

»Ti si moj! Ti si moj!«

»On je njen!« začujejo se krepki glasovi vitezov. »H kaštelanu!«

Množica pa ponovi za njimi z gromotim glasom:

»H kaštelanu! H kaštelanu!«

Spovednik dvigne očí kvišku, sodnijski pisar postane nemiren, kapitan in suličarji odložijo orožje, kajti vsi so razumeli, kaj se je zgodilo.

Bil je to star poljski in slovanski običaj, tako močan kakor postava, znan v Krakovu in še daleč naokrog, da je bil obsojenec rešen smrti in kazni, ako je vrgla nedolžna deklica nanj svoj zavoj v znamenje, da se hoče ž njim poročiti. Ta običaj je bil znan vitezom, znan tudi prostakom in o njegovi moči so čuli celo Nemci, ki so že dljé časa prebivali v poljskih gradovih in mestih. Stari Matija je prevzet od veselja omedlel, vitezi so odrinili strelce ter so takoj obkoljili Zbiška, in razveseljena množica je kričala čimdalje glasneje in močneje: »H kaštelanu!«

In ljudje so zdrvili naprej, podobni močnim morskim valovom. Rabelj in njegova pomagača so zbežali čim najhitreje z odra. Nastala je velika zmešnjava. Vsem je bilo jasno, ako bi se bil hotel Janko iz Tenčina upirati sedaj staremu, priznanemu običaju, da bi nastal v mestu takoj grozen nemir. Kakor bi trenil z očmí, je bilo strgano z odra sukno, raztrgano na drobne kosce, razmetani tramovi in deske, in v času, ki bi komaj zadoščeval, da bi človek izmolil nekoliko očenašev, ni bilo na trgu po odru niti sledu.

Zbišek se je vračal nazaj v grad, držé še neprestano na rokah Danušo, toda sedaj že kot srečen zmagovalec in triumfator. Poleg njega so korakali veselega lica najodličnejši vitezi kraljevine, od vseh stranij pa jih je obkoljevalo na tisoče žensk, mož in otrok, ki so glasno ukali ter pevájе stezali roke proti Danuši, proslavljali njen pogum in njeno lepoto. Skozi okna so jima ploskale bele roke meščank, ali povsodi si videl oči zalite s solzami veselja. Pravcat dež vencev iz lilij in vrtnic, trakov in celo zlatih naramnic in zapon je padal srečnemu mladeniču pod noge, on pa je žareč od sreče s srcem prenapolnenim hvaležnosti dvigal vsaki hip kvišku svojo belo gospodično ter poljuboval vsaki hip njena kolena, kar je tako ganilo srca meščank, da so se vrgle nekatere v naročje svojih ljubiteljev, zagotovljaje jih, da bodo takisto rešeni, ako bi zaslužili smrt. Zbišek in Danuša pa sta postala nakrat najljubša otroka vitežtva, meščanstva in vse množice.

Stari Matija, katerega sta peljala pod roko Florijan iz Koritnice in Martin iz Vrotimovic, je prišel skoro ob pamet vsled radosti in ob enem od začudenja, da mu to sredstvo ni prišlo že poprej na misel. Povala iz Tačeva je pripovedoval med splošnim nemirom s svojim močnim glasom vitezom, kako sta si izmislila to sredstvo, ali bolje se ga spomnila na posvetovanju s kneginjo Vojteh Jastremboc in Stanislav iz Skarbimiera, oba veščaka v pisanih in običajnih zakonih. Vitezi so se čudili njega jednostavnosti, kakor tudi temu, da se tega običaja nihče ni spomnil, čeprav je bil svoje dni splošno znan.

Vse pa je bilo odvisno od kaštelana. Vitezi in množica so se napotili na dvor, v katerem je prebival ob času kraljeve nenavzočnosti krakovski gospod. Sodnijski pisar, duhovnik Stanislav iz Skarbimiera, Zaviš, Farurej, Zindram iz Maškovic in Povala iz Tačeva takoj odidejo k njemu, da opozoré na moč običaja in njegovih lastnih besed, ki jih je izrekel, češ, da bi takoj oprostil obsojenca, ako bi mogel najti za to kako zakonito določbo ali vsaj izjemo. Kaj pa je moglo biti boljšega nego starodaven običaj, katerega še doslej nihče ni razdrl?

Gospod iz Tenčina jim je sicer odgovoril, da se ta običaj tiče bolj prostakov in podhalskih razbojnikov nego plemstva, da ga pa tudi sam spozna kot zakon ter priznava veliko njegovo moč. Pri tem si je zakril z roko svojo osivelo brado ter se prijazno nasmehnil, ker je to tudi njemu samemu bilo jako ljubo. Končno je stopil vèn na hodnik, spremljan od Ane Danute ter nekaterih duhovnikov in vitezov.

Ko ga zapazi Zbišek, dvigne kviško Danušo, in kaštelan položi svojo nagubano roko na njene zlate lase, na to pa jej pokima resno in dobrotljivo z glavo.

Vsi so razumeli to znamenje, in grajsko obzidje se je potreslo od radostnih vsklikov: »Bog ti pomagaj! Živi dolgo, pravični gospod! Živi in sodi nas!« so klicali ljudje kaštelanu od vseh stranij.

Med tem so pozdravili novi slava-klici Danušo in Zbiška, katera, stopivši na hodnik, sta se zgrudila k nogam dobre kneginje Ane Danute, kateri se je imel Zbišek zahvaliti za svoje življenje, kajti ona je z učenima kanonikoma vred si bila domislila sredstvo za njegovo rešitev ter naučila Danušo, kaj ima storiti.

»Živio mladi par!« zakliče Povala iz Tačeva pri pogledu na klečeča Zbiška in Danušo.

»Živio!« ponové drugi.

Sivolasi kaštelan se obrne h kneginji ter reče:

»Sedaj pa se morata takoj zaročiti, kajti to zahteva običaj.«

»Jaz ju hočem zaročiti takoj,« odvrne kneginja veselega lica, »nikakor pa ne dopustim, da bi se vzela brez privoljenja njenega očeta, Juranda iz Spihova.«

VI.

Pri trgovcu Amileju sta se posvetovala Matija in Zbišek o tem, kaj naj storita nadalje. Stari vitez se je nadejal skorajšne smrti, ker mu jo je prerokoval dober ranocelnik, frančiškan oče Cibek, ter se hotel vrniti v Bogdanec, da bi bil ondi pokopan poleg svojih očetov na pokopališču v Ostravi.

Niso pa počivali ondi vsi njegovi »očetje«. Bil je to kaj številen in odličen rod. V boju so se pôsluževali gesla »Grad«, v grbu so imeli topo podkev, odlikováje se tako od drugih plemičev, ki niso imeli grba. L. 1331. so postreljali v bitki pri Plovcu nemški lokostrelci na nekem močvirju štiri in sedemdeset bojevnikov iz Bogdanca, in rešil se je samo jeden, Vojteh, s priimkom Bivol, kateremu je potrdil kralj Ladislav Laketek po nemškem porazu s posebnim privilegijem grb in zemljišče v Bogdancu. Kosti njegovih tovarišev so ostale na bojnem polju pri Plovcu, in Vojteh se je kmalu na to vrnil domu, toda le radi tega, da vidi celoten pogin svojega rodu.

Med tem ko so ginili možje iz Bogdanca pod pšicami Nemcev, so napadli razbojniški vitezi iz bližnje Šlezije njihovo bivališče, požgali popolnoma njih naselbino, pobili ljudi ali odpeljali v sužnost, da jih odpravijo v daljše nemške pokrajine. Vojteh je ostal sam kot dedič obširnega, toda sedaj opustošenega zemljišča, ki je poprej pripadalo vsemu njegovemu rodu. Čez pet let se je oženil, in dobivši dva sina, Janka in Matijca, poginil na lovu ubit od bivola.

Sinova sta bila rastla pod varstvom matere Katarine iz Spalenice, katera se je maščevala z dvema pohodoma nad šlezskimi Nemci, na tretjem pohodu pa je našla smrt. Poprej pa je še postavila z rokami jetnikov gradič v Bogdancu, in Janko ter Matija sta gospodarila v njem. Ko je dospel Janko v leta, je vzel za ženo Nežo iz Mocarova, katera je potem porodila Zbiška. Matija je ostal samec ter imel v oskrbi gospodarstvo in bratranca, kolikor so mu to dopuščali bojni pohodi.

Toda ko je za časa domačih bojev med Naleči in Grimaliti bil gradič v Bogdancu drugič požgan ter kmetje razgnani, si je prizadeval osamljeni Matija zamán, da bi ga postavil znovič. Ko se je mučil nemalo dolgo vrsto let, je oddal končno zemljišče svojemu sorodniku opatu v najem ter odrinil s še drobnim Zbiškom na Litvo proti Nemcem.

Nikdar pa ni spustil Bogdanca iz spomina. Na Litvo je bil odšel največ radi plena, pozneje pa se je hotel vrniti, odkupiti zemljišče, obljuditi ga s kmeti, postaviti gradič in v njem nastaniti Zbiška. Sedaj, ko je bil mladenič srečno rešen, je mislil na to ter se posvetoval ž njim o tem pri trgovcu Amileju.

Zemljišče sta imela s čim odkupiti. Od plena in odkupnine, katero so jima izplačali zajeti vitezi, ter od darov, ki sta jih prejela od Vitolda, je narastlo njuno premoženje znatno. Toda največji dobiček sta imela od one borbe na življenje in smrt s frigijskimi vitezi. Že samo orožje, katero sta pri tem dobila, je odvagalo v tedanjih časih celo premoženje, toda razun orožja sta dobila tudi konje, vozove, oklepe, ljudi, obleko, denar in razne druge bojne potrebe. Dokaj od tega plena je pokupil sedaj trgovec Amilej, med drugim je kupil dva kosa slovečega flandrijskega sukna, kakoršno so vozili bogati frigijski vitezi s seboj na vozovih. Matija je prodal tudi svoj dragoceni oklep, mislé, da bo moral kmalu umreti in da ga več ne bo potreboval. Kovač je prodal orožje, ki ga je kupil, že drugi dan Martinu iz Vrotimovic, in to z velikim dobičkom, kajti takratni milanski oklepi so imeli dokaj večjo ceno nego vsi drugi na svetu.

Zbišku je bilo za tem oklepom iz srca žal.

»Ako vam Bog vrne zdravje,« je rekel stricu, »kje najdete drugega takšnega?«

»Tam, kjer sem našel tega, na kakem drugem Nemcu,« mu odvrne Matija. »Toda jaz smrti ne uidem. Železo se mi je na rebrih razcepilo in znaten kos mi je ostal v telesu. Čim bolj sem se trudil, da bi ga izdrl s prsti, tem globlje se mi je zarilo v telo. In sedaj ni nobene pomoči več.«

»Vi bi morali povžiti vsaki dan nekoliko medvedje masti ter položiti obliž iz nje na rano.«

»Dà! Tudi oče Cibek mi pravi, da bi to bilo dobro, ker to bi mi utegnilo izpuliti železo. Toda kje naj jo dobim? V Bogdancu bi vzel sekiro ter se vstopil k čebelnjaku čez noč.«

»Torej pa pojdiva v Bogdanec. Samo glejte, da mi na poti ne umrjete.

Stari Matija otožno pogleda sinovca.

»Jaz vem, da bi ti rad šel na dvor kneza Januša, ali k Jurandi iz Spihova, da potem odrineš na helminjske Nemce.«

»Tega ne tajim. S kneginjinim dvorom bi šel rad v Varšavo, ali v Tehanov, ali to le radi tega, da bi bila z Danuško čim najdalje skupaj. Sedaj ne morem prebiti brez nje, ker ona ni le moja vladarica, marveč tudi moja ljubezen. Tako rad jo vidim, da kar mravljinci zagomazé po meni, ko pomislim na njo. Za njo pojdem če treba na konec sveta, toda sedaj se moram najpoprej pobriniti za vas. Vi niste zapustili mene, zato pa tudi jaz ne zapustim vas. Ako le morava iti v Bogdanec, nù, pa pojdiva.«

»Ti si vrl človek!« reče Matija.

»Bog bi me kaznoval, ako bi bil proti vam drugačen. Glejte, že pripravljajo vozove. Jednega sem dal pokriti nalašč za vas s senom. Amilejka mi je dala tudi pernico, samo ne vem, če vam bo mogoče vsled vročine prebiti na njej. Odrineva ob enem s kneginjo in ž njenim dvorom, da vam ne bo manjkalo postrežbe. Potem se oni vrnejo v Mazovijo, midva bova pa doma. Bog nama pomagaj!«

»Ko bi živel vsaj še tako dolgo, da si znovič postavimo gradič,« reče Matija, »ker vem, da po moji smrti ne boš mislil mnogo na Bogdanec.«

»Čemu ne bi mislil?«

»Ker boš imel v glavi samo boj in ljubezen.«

»Nù, ali nemara vi niste imeli vojne v glavi? Jaz sem že dobro premislil, kaj mi je storiti. Prva naloga je, da postavimo čvrst gradič in ga zavarújemo z nasipi.«

»Ali misliš?« ga vpraša Matija. »Nù, in kadar bo tak gradič gotov? Govori!«

»Ko bode tak gradič gotov, potem še le pojdem na knežji dvor v Varšavo ali v Tehanov.«

»Po moji smrti?«

»Ako kmalu umrjete, tedaj po vaši smrti, toda poprej bi vas še dal lepo pokopati; ako pa vam Bog vrne zdravje, takrat pa ostanete v Bogdancu. Meni je obljubila kneginja, da dobi ondi od kneza vitežki pas zá-me, drugače se Lichtenstein ne bi hotel z menoj boriti.«

»Potem torej nameravaš iti v Marburg?«

»V Marburg ali na konec sveta, samo da najdem Lichtensteina.«

»Tega ti ne branim. Tvoja smrt ali njegova.«

»Jaz vam pripeljem njegove rokavice in njegov pas v Bogdanec — ne bojte se!«

»Samo čuvaj se izdajstva. Pri njih je izdajstvo na dnevnem redu.«

»Poklonim se knezu Janušu ter ga poprosim, da odpošlje poslance k velikemu mojstru. Sedaj je mir. S poslanci pojdem tudi jaz v Marburg, kjer se nahaja vedno dokaj vitežtva. In vedite; najprej pozovem na dvoboj Lichtensteina, potem pa tudi one, ki imajo pavovo perje na čeladah. Moj Bog, ako mi Jezus podeli zmago, izpolnim ob onem tudi svojo obljubo.«

Tako govoré se je smejal Zbišek svojim mislim, in pri tem je bilo njegovo lice kakor lice otroka, ki pripoveduje, kaj hoče storiti, kadar doraste.

»Ej,« reče Matija, kimáje z glavo, »ako ti zmagaš tri viteze iz odličnega rodu, s tem ne izpolniš le svoje obljube, marveč bi si pridobil še plena, mili Bog!«

»Ej, kaj tri!« zakliče Zbišek. »Jaz sem že rekel v ječi, da nočem biti skop gledé Danuše. Dobiti jih hočem toliko, kolikor imam prstov na rokah, ne pa samo tri.«

Matija skomigne z rameni.

»Vi se čudite in mi ne verjamete,« nadaljuje Zbišek, »toda jaz vendar pojdem takrat iz Marburga k Jurandi iz Spihova. Kako da se mu ne bi poklonil, ko je pa on Danušin oče? Ž njim potem tudi odrinem nad helminjske Nemce. Sami ste rekli nekoč, da v vsej Mazoviji ni večjega volkodlaka nego je Nemec.«

»Toda kaj, ako ti on ne dá Danuše?«

»Čemu je ne bi dal? On išče maščevanje in jaz tudi. Koga hoče najti boljega? Sicer pa, ker je kneginja že privolila v zaroko, tudi on temu ne bo nasprotoval.«

»Sedaj že vidim,« reče Matija, »da hočeš vse ljudi odpeljati iz Bogdanca, da boš imel spremstvo, kakoršno se spodobi vitezu, zemlja pa ostane brez delavnih rok. Dokler bodem živ, ne dopustim tega, toda po moji smrti že vidim, da bo temu tako.«

»Gospod Bog se pobrine za moje spremstvo. Saj je Janko iz Telče moj sorodnik, kateri proti meni ne bo skop.«

Med tem se odpró vrata, in kakor v dokaz, da se hoče Bog zares pobrigati za Zbiškovo spremstvo, stopita v sobo dva moža temne polti, ki sta imela na sebi žolte kaftane s širokimi rokavi. Obstavši pri durih, se jameta dotikati s svojimi prsti čela, ust in prs ter se ob enem priklanjata do tál.

»Kdo sta in kaj hočeta?« ju vpraša Matija.

»Midva sva vaša sužnja,« odvrne v okorni poljščini jeden prišlecev.

»Ali odkod sta? Kdo vaju je poslal?«

»Poslal je naju gospod Zaviš v dar mlademu vitezu, da bova njegova sužnja.«

»O za Boga! Dva moža več!« zakliče veselo Matija. »Ali katerega národa sta?«

»Midva sva Turka.«

»Turka?« ponovi Zbišek. »Imel bom dva Turka v svojem spremstvu. Ali ste že videli kedaj Turke?« In skočivši k njima ju jame obračati in ogledovati kakor kako zamorsko prikazen. Matija pa reče: »Nisem jih videl, toda slišal sem, da gospod iz Garbova ima v svoji službi Turke, katere je zajel, vojskujé se ob Donavi v družbi rimskega cesarja Zigmunta. Torej sta še pagana?«

»Gospod je nama rekel, da naju bodo krstili,« reče jeden.

»Ali se mar ne mislita odkupiti?«

»Dospela sva od daleč z azijskega obrežja, iz Brusse.«

Zbišek, ki je rad poslušal vsakoršna pripovedovanja o vojnah, zlasti kadar se je to tikalo dejanj slovečega Zaviša iz Garbova, jel ju je izpraševati, na kak način sta prišla v sužnost. Toda v tem pripovedovanju ni bilo ničesar izrednega. Zaviš je napadel pred tremi leti Turke v nekem jarku ter jih deloma pobil, deloma zajel in razdal dosti teh jetnikov.

Zbišku in Matijcu je utripalo srce od veselja, ko sta videla tako zdaten dar, zlasti radi tega, ker je bilo v tedanjih časih kaj trda za ljudi, da jih je on, kdor jih je imel, smatral za nekako imetje.

Čez nekaj časa je prišel sam Zaviš s Povalo iz Tačeva in Paškom Zlodejem iz Biskupic. Ker so vsi delali na to, da bi bil Zbišek rešen, ter bili veseli, da se jim je posrečilo to doseči, zato mu je sedaj vsakdo prinesel kak dar za slovo. Darežljivi gospod iz Tačeva mu je dal bogato izšivano preprogo za konja, Pašek ogerski meč, vreden nekoliko griven. Potem je dospel še Lis iz Targoviska, Farurej in Kren iz Kozje glave z Martinom iz Vrotimovic ter Zindram iz Maškovic — s polnimi rokami.

Zbišek jih je sprejel ves ginjen ter bil dvojnotero vesel ne le radi darov, marveč tudi radi tega, da so mu najslavnejši vitezi vsega kraljestva skazali svojo prijaznost. Oni pa so ga povpraševali po odhodu in po Matijčevem zdravju, priporočujé kot izkušeni, dasi še mladi ljudje, razne masti in zdravila, po katerih se rane urno celijo.

Toda Matija jim je le priporočal Zbiška, ker se je sam že odpravljal na oni svet. Težavno je živeti z železnim šilom med rebri. Pritoževal se je, da neprestano bljuva kri in da ne more jesti. Merica izluščenih orehov, dve pedi dolga klobasa in skleda jajčne juhe, to mu je vsakdanja hrana. Oče Cibek mu je puščal nekoliko kri, da ga na ta način reši vročnice in mu vrne tek do jedi, toda to sredstvo ni nič pomagalo.

Sedaj je bil tako razveseljen z darovi, katere je prejel sinovec, da je bil videti dokaj zdravejši, in ko je dal Amilej prinesti v proslavo tako znamenitih gostov čutarico vina, je celo sam sedel k njim za mizo. Nastal je razgovor o Zbiškovi rešitvi in o njegovi zaroki z Danušo. Vitezi niso dvomili, da Jurand iz Spihova privoli, da ne bo nasprotoval kneginjini volji, zlasti ako Zbišek osveti spomin Danuškine matere ter si pridobi one obljubljene tri pavove kitice.

»Samo kar se tiče Lichtensteina,« reče Zaviš, »ne vem, ali se bo hotel boriti s teboj ali ne, ker je člen reda ter vrhu tega jeden njegovih starašin. Ljudje iz njegovega spremstva so mi pripovedovali, da postane sčasoma celo veliki mojster, ako bo živel dolgo.«

»Ako odbije dvoboj, izgubi svojo čast,« reče Lis iz Targoviska.

»Nikakor,« odvrne Zaviš, »ker ni posvetni vitez, redovnikom pa ni dovoljeno posamezno spuščati se v dvoboj.«

»Ali vendar se pogostoma pripeti, da se Križarji bojujejo.«

»Ker so se že skazili običaji v njihovem redu. Oni delajo razne obljube, toda proslavili so se že s tem, da na pohujšanje vsega sveta ne izpolnujejo svojih obljub. Toda k boju na smrt Križarja, zlasti še komturja, ne pripraviš.«

»Pa ga nemara dosežeš na vojni.«

»Toda pravijo, da sedaj ne bo vojne,« reče Zbišek. »Križarji se sedaj bojijo našega národa.«

Zindram iz Maškovic reče na to:

»Dolgo ne bo več trajal mir. Z volkom ne moreš živeti v miru, ker ta se le iz tujega živí.«

»Ali med tem se nemara spoprimemo s Timurjem Hromim,« se oglasi Povala. »Edigo je porazil kneza Vitolda, to jo sedaj znana reč.«

»Kajpada. Tudi vojvoda Spitko se ni vrnil,« omeni Pašek Zlodej iz Biskupic.

»Pa tudi dokaj litevskih knezov je ostalo na bojišču.«

»Pokojna kraljica je prerokovala, da bo temu tako,« omeni gospod iz Tačeva.

»Ha, torej nemara pojdemo nad Timura?«

In razgovor se je obrnil na vojno Litvincev proti Tatarjem. Ni bilo več nikakega dvoma, da je knez Vitold, prenagel ne pa hladnokrven vojskovodja, bil poražen pri Vorskli, v katerem boju je padla množica litevskih in ruskih bojarov, ž njimi vred pa tudi marsikateri vitez poljski in križarski. Pri Amileju zbrani vitezi so zelo obžalovali usodo mladega Spitka iz Melština, največjega gospoda v kraljestvu, ki je šel na to vojno kot prostovoljec, na to pa je izginil brez sledu. Povznašali so do neba njegove vitežke čine, ker je dobil od sovražnikovega poveljnika varstveno kučmo, ali vendar si je ni hotel deti na glavo, ljubeč bolj slavno smrt nego življenje po milosti paganskega vladarja. Vsekako pa še ni bilo gotovo, ali je poginil ali pa zapadel v sužnost. Iz sužnosti bi se bil mogel odkupiti, kajti njegovo bogastvo je bilo neizmerno, vrhu tega pa mu je še dal kralj Ladislav v fevd celo Podolje.

Poraz Litvincev je mogel postati grozen za vso Jagielovsko državo, kajti nihče ni vedel dobro, če mar Tatarji, pijani zmage nad Vitoldom, ne pridеró v dežele in mesta, ki spadajo pod veliko kneževino. V takem slučaju bi bilo zapleteno v boj vse kraljestvo. Zato tudi mnogi vitezi, kakor Zaviš, Farurej, Dobeš in Povala, ki so bili navajeni iskati nenavadnih dogodkov in bojev na zamejnih dvorih, sedaj nalašč niso zapustili Krakova, ne vedé, kaj utegne nastati. Ako bi Tamerlan, vladar sedemindvajseterih kraljestev, postavil na noge ves národ mongolski, tedaj bi utegnila biti nevarnost strašna. Ali bili so ljudje, ki so slutili, da pride do tega.

»Ako bo treba, pa se poprimemo celo s samim Šepavcem. Z našim národom ne bo imel tako lahkega posla kakor z vsemi onimi, katere je bil premagal in si jih podjarmil. Razun tega nam tudi vsi krščanski knezi pritečejo na pomoč.«

Zindram iz Maškovic, ki je jako sovražil križarski red, reče na to trpko:

»O knezih mi ni znano ničesar, toda Križarji so pripravljeni, združiti se s Tatarji ter napasti nas od druge strani.«

»Naj le napoči vojna!« zakliče Zbišek, »jaz pojdem zoper Križarje.«

Drugi vitezi se jamejo pričkati. Križarji ne poznajo strahu božjega ter gledajo le na svojo korist, toda paganom zoper krščanski národ ne bodo pomagali. Sicer pa se bojuje Timur nekje daleč v Aziji, tatarski poveljnik Edigo pa je izgubil v poslednjem boju toliko ljudij, da se je vstrašil celo lastne zmage. Knez Vitold je preskrbel gotovo dobro gradove, in dasi se mu tó pot ni posrečilo, premagati Tatarje, jim utegne sreča v bodoče biti milejša.

»Nas ne čaka borba s Tatarji, marveč z Nemci na življenje in smrt,« reče Zindram iz Maškovic; »ako teh ne zatremo, preti nam pogin od njih.«

Na to se obrne k Zbišku:

»Ali najpoprej izgine Mazovsko. Tam vedno najdeš posla, ne boj se!«

»Ej, da bi mi bil le stric zdrav, pa se takoj napotim tjekaj.«

»Bog ti pomagaj!« reče Pọvala ter dvigne kupico. »Na zdravje tvoje in Danuškino!«

»Pa na pogibelj Nemcem!« doda Zindram iz Maškovic.

Na to se jamejo poslavljati. V tem hipu pride knjeginjin dvornik s sokolom na roki in, priklonivši se vsem vitezom, se obrne z nekakim čudnim smehom k Zbišku:

»Kneginja mi je naročila, naj vam povem,« je dejal, »da nocoj še prenočuje v Krakovu, jutri zarano pa odrine na pot.«

»Prav!« odvrne Zbišek. »Toda čemu to? Ali je mar kdo zbolel?«

»Ne, ampak kneginja ima gosta iz Mazovije.«

»Ali je dospel sam knez?«

»Nikakor, marveč Jurand iz Spihova,« odvrne dvornik.

Ko je to slišal Zbišek, se je začutil v hudi zadregi, in srce mu začne tako močno vtripati, kakor takrat, ko so mu čitali obsodbo k smrti.

VII.

Kneginja Ana se nikakor ni čudila prihodu Juranda iz Spihova, kajti pogostoma se je zgodilo, da ga je sredi neprestanih bojev s sosednimi nemškimi vitezi nakrat vsega prevzela težnja po Danuši. In takrat je prišel nepričakovano, bodisi v Varšavo, bodisi v Cehanov, ali sploh tjekaj, kjer je uprav prebival dvor kneza Januša. Ko je zagledal svoje dete, ga je prevzela vsikdar strašna žalost, ker je bila Danuša od leta do leta bolj podobna svoji pokojni materi, pa se mu je torej zmerom zdelo, da gleda svojo rajnico, in sicer takšno, kakoršno je on poznal nekoč pri kneginji Ani v Varšavi. Ljudje so si že mislili, da mu mora njegovo železno, le po osveti še koprneče srce končno počiti od žalosti.

Kneginja mu je prigovarjala pogostoma, naj zapusti svoj krvavi Spihov ter ostane na njenem dvoru in pri Danuši. Tudi sam knez, ceneč njegovo hrabrost in njegov ugled ter boječ se raznih nezgod, v katere bi ga utegnili zaplesti njegovi neprestani boji na meji, mu je ponudil službo mečonosca. Toda zamán. Pogled na Danušo je razdiral v njem stare rane. Časih po več dnij zaporedoma ni mogel jesti, niti spati, niti govoriti. Srce se mu je razburjalo in se zalivalo s krvjo, končno pa je izginil z dvora ter se povrnil na svoje spihovsko močvirje, da je ondi utapljal svojo jezo in žalost v krvi. Takrat so dejali ljudje: »Gorje Nemcem! Oni sicer nikakor niso ovce, toda gledé na Juranda so oni ovce, kajti on je njihov volk!«

In zares so se razširjale čez malo časa novice bodisi o vitezih, ki so bili vjeti na poti, ko so bili namenjeni h Križarjem, pa zopet o požganih gradičih, ali o zasužnjenih Križarjih, bodisi o dvobojih na življenje in smrt, iz katerih se je vračal strašni Jurand vedno kot zmagovalec. Pri razbojniški nravi Mazurjev in nemških vitezov, ki so ob mazoveški meji imeli svoja zemljišča in gradove, ni bilo niti ob času največjega miru brez bojev in klanja. Celo takrat, kadar so zahajali prebivalci na žetev ali v gozde, niso bili brez orožja in tudi niso šli v malem številu. Ljudje so živeli v največji negotovosti, vedno pripravljeni na boj; srca so jim bila trda in divja. Nihče pa se tudi ni zadovoljil z obrambo, marveč je plačeval rop z ropom, požar s požarom, napad z napadom. In pripetilo se je, da so Nemci tiho prodrli skozi gozd, da naskočijo kak gradič ter poberejo ljudi in čredo, da so ob istem času delali to isto tudi Mazurji. Pogostoma so se srečali ter se klali med seboj; pogostoma so povabili zgolj njihovi poveljniki drug drugega na smrtni boj, po čemur se je zmagovalec polastil premagančevega premoženja. In ko so prihajale na varšavski dvor tožbe na Juranda, jim je odgovarjal knez s tožbami na napade nemških vitezov po drugih krajih. Tako sta iskali obe stranki pravico, toda nobena je ni mogla najti; ves rop, vsi požigi in napadi so ostali brez kazni.

Ali Jurand, sedé v svojem blatnem in močvirnatem Spihovu ter goreč neugasljive žeje po osveti, je postal tako grozen svojim sosedom, da so se ga ti čimdalje huje bali nego so ga mrzili. Polje, ki je mejilo ob Spihov, je bilo prazno, gozdje so se zarastli z divjim hmeljem in leskovino, livade pa z ostrico. Marsikateri nemški vitez, navajen v svoji domovini na pestno pravo, se je že skušal nastaniti v sosedstvu Spihova, toda slednji je zapustil čez nekaj časa rajše svoje zemljišče, živino in ljudi, nego bi živel v bližini tako groznega soseda. Pogostoma so se tudi vitezi dogovorili, da skupno napadejo Spihov, toda vsak tak napad je končal s porazom. Poskušali so vsa sredstva. Enkrat so nagovorili nenavadno močnega viteza iznad Mena, ki je zmagal v vseh dvobojih, naj pozove Juranda na poteptani zemlji na dvoboj. Ko sta že dospela na določen prostor, se je prestrašil Nemec, kakor vsled kakega čara, ko je zagledal strašnega Mazurja, da je mahoma obrnil konja ter hotel zbežati. Toda Jurand ga je dohitel, prebodel s kopjem in mu tako vpihnil luč življenja. Od tega časa je prevzel še večji strah sosede, in kadarkoli je kak Nemec zagledal iz daljave dim v Spihovu, takoj se je jel križati in priporočati se svojemu nebeškemu patronu, ker se je bila med ljudmi razširila vera, da je Jurand radi maščevanja prodal svojo dušo zlodju.

Pa tudi o Spihovu so pripovedovali ljudje grozne reči, namreč da čez močvirje skozi kolmež in trsičje drži k njemu tako ozka pot, da dva človeka ne moreta navštric jezditi po njej, da na obeh straneh pota ležé nemške kosti, po noči pa da se ondi sprehajajo na nogah, kakor iz pajčevine stkanih, glave utopljencev, jokajoče in tuleče, ki vlačijo ljudi s konji vred v globino. Govorili so celo, da je vse obzidje okrog gradiča okrašeno s človeškimi lobanjami. Resnice vsega tega pa je bilo le toliko, da je v spihovskih ječah tarnalo zmerom dokaj sužnjev in da je Jurandovo ime radi one govorice bilo še strašnejše.

Ko je Zbišek čul o njegovem prihodu, je šel takoj k njemu, toda kot k Danušinemu očetu je šel vendar-le z nekakim nemirom v svojem srcu. Da si je Danušo izbral za vladarico svojega srca, da jej je napravil obljubo, tega mu nihče ni mogel braniti, toda zapreka je tičala v tem, da ga je kneginja pozneje ž njo zaročila. Ali kaj poreče na to Jurand? Ali privoli v to ali ne? Ali kaj bo takrat, ako pa oče zakriči, da v to nikakor ne privoli? To vprašanje je napolnjevalo z grozo Zbiškovo dušo, ker mu je bilo za Danušo dokaj več nego za vse drugo na svetu. Samo ta misel ga je tolažila, da mu prišteje Jurand v zaslugo, nikakor pa ne v greh to, da je napadel Lichtensteina, ker je to storil le radi tega, da se maščuje za Danušino mater in ker je le malo manjkalo, da pri tem ni izgubil glavo.

Sedaj torej vpraša dvornika, ki je bil prišel ponj k Amileju:

»Kam me peljete? Ali v kraljevi grad?«

»Dà, v grad. Jurand je ondi pri kneginji.«

»Povejte mi, kak je ta človek, da bom vedel, kako imam govoriti ž njim.«

»Kaj naj vam povem? To je povsem drugačnejši človek nego so drugi ljudje. Pravijo, da je bil nekdaj veseljak, dokler se mu kri ni zastrupila.«

»Ali je pameten?«

»Zvit je, ker guli druge, sam pa se ne dá guliti. Ej, on ima samo jedno oko, ker so drugo Nemci s pušico izstrelili, toda s tem jedinim očesom prešinja človeka do dnà duše. Nihče ne more obstati pred njim. Samo kneginjo, našo gospo, ima jako rad, ker si je njeno dvornico vzel za ženo in se sedaj njegova hči izreja pri nas.«

Zbišek si oddahne.

»Vi pravite, da kneginjini volji ne bo nasprotoval.«

»Vem, kaj bi vi želeli izvedeti, zato pa vam tudi povem vse, kar vem. Kneginja je že govorila ž njim o vaši zaroki, ker se to ni moglo zatajiti, toda ne vem, kaj je on rekel na to.«

Tako se razgovarjáje sta dospela k vratom. Poveljnik kraljevih strelcev, oni, ki je vodil Zbiška na smrt, mu je sedaj pokimal prijazno z glavo; ona dva pa sta korakala mimo straže na dvorišče in potem stopila na desno v poslopje, kjer je prebivala kneginja.

Dvornik, zagledavši služabnika pred durmi, ga vpraša:

»Kje je Jurand iz Spihova?«

»V veliki sobani s hčerko.«

»To je ondi,« reče dvornik ter pokaže vrata.

Zbišek se prekriža, na to pa dvigne zagrinjalo odprtih vrat ter vstopi z vtripajočim srcem v sobo. Toda tu ni takoj zagledal Juranda z Danušo, kajti sobana ni bila le velika, marveč tudi mračna. Še le čez nekaj časa zagleda jasno glavo deklice, ki je sedela na očetovem krilu. Ona tudi nista slišala, ko je vstopil, za to je obstal pri zagrinjalu in dejal:

»Hvaljen bodi Jezus Kristus!«

»Na veke vekov!« odvrne Jurand ter vstane.

V tem hipu skoči Danuša k mlademu vitezu, ga prime za roko in zakliče:

»Zbišek! Oče je prišel.«

Zbišek jej poljubi roko, potem vstane, se približa ž njo k Jurandu ter reče:

»Prišel sem, da se vam poklonim. Ali veste, kdo sem?«

Na to se je globoko priklonil ter razprostrl roke, kakor bi mu hotel objeti noge. Toda Jurand ga prime za roko, obrne ga k luči ter ga jame ogledovati.

Zbišek se je bil že nekoliko spametoval. Radoveden je dvignil oči ter zagledal pred seboj moža orjaške rasti s plavimi lasmi in s takisto plavimi brkami, z licem razoranim od koz ter jednim samim sivim očesom. Zdelo se mu je, da ga hoče to oko prešiniti skozi in skozi, kar ga je spravljalo očitno v zadrego; ni vedel, kaj ima reči, ali hotel je vsekako pretrgati ta nepovoljni molk in zato vprašal:

»Vi ste torej Jurand iz Spihova, Danušin oče?«

Toda Jurand mu pokaže hrastovo klop, na kateri je sedel poprej, in ne spregovorivši besedice ga ogleduje dalje.

Zbišek se oglasi nestrpno čez nekaj časa:

»Vedite, da mi je neugodno tako sedeti kakor pred sodnijo.«

Šele sedaj spregovorí Jurand:

»Ti si torej napadel Lichtensteina?«

»Dà!« odvrne Zbišek.

V očesu gospoda iz Spihova zabliska nekaka čudna svetloba in grozno njegovo lice se nekoliko zjasni. Čez trenutek pogleda Danušo ter vpraša znovič:

»Ali to radi nje?«

»Dà, radi koga neki drugega? Nemara vam je že povedal stric, kako sem jej obljubil, da odtrgam tri pavove šapelje z nemških čelad. Ne mislim pa že več le na tri, marveč jih pobijem toliko, kolikor imam prstov na rokah. Vrhu tega hočem še vam pomagati v osveti, saj velja to za Danušino mater.«

»Gorjé jim!« zakliče Jurand.

Zopet nastane molčanje. Zbišek, vidé, da segajo njegove besede Jurandu v srce, razliva še nadalje svojo mržnjo nad Nemce ter reče:

»Jaz jim tega ne odpustim, ker sem radi njih malone izgubil glavo.«

Na to se obrne k Danuši ter dodá:

»Ali ona me je rešila.«

»Vem,« reče Jurand.

»In ne hudujete se radi tega?«

»Ker si jej napravil obljubo, torej jej služi, kajti tak je vitežki običaj.«

Zbišek nekoliko omahuje, čez trenutek pa jame govoriti z očitim nemirom:

»Pomislite, s svojim ogrinjalom mi je pokrila glavo. Čuli so vsi vitezi, čul je tudi frančiškan, ki je bil pri meni z razpelom, ko je rekla: »Ti si moj!« In resnica, do svoje smrti nočem biti katere druge, tako mi pomagaj Bog!«

Po teh besedah je zopet pokleknil in hoté pokazati, da pozna vitežki običaj, je z velikim spoštovanjem poljubil oba Danušina čreveljca; na to se je obrnil k Jurandu ter vprašal:

»Ali ste že videli na svetu drugo tako? Kaj?«

Ali Jurand se prime z obema rokama za glavo, zapre oči ter reče potihoma:

»Videl sem jo, toda Nemci so mi jo ubili.«

»Torej čujte,« reče Zbišek vneto. »Jedna se nama je zgodila krivica in jedna naju čaka osveta. Tudi naše ljudi iz Bogdanca, ko so se jim pogreznili konji v močvirje, so ti psi postreljali s svojimi pušicami. Vi ne najdete nikogar boljšega za svoj posel nego mene. To ni zá-me nič novega. Vprašajte strica. Naj že pozovem sovražnika na boj s kopjem, s sekiro, ali s kratkim mečem, meni je to vsejedno. Ali je vam stric že povedal o onih frigijskih vitezih?? Nakoljem vam Nemcev kakor ovnov; ker pa se tiče vaše deklice, pa vam tu klečé obljubujem, da se hočem za njo boriti tudi s samim peklenščkom, da ne odstopim od nje niti za posvetno bogastvo, niti za čredo, niti za dragotine, ko bi mi ponujali tudi najlepši gradič s steklenimi okni brez nje, nočem ga vzeti, za njo pa pojdem bodisi tudi na konec sveta.«

Jurand je sedel nekaj časa, objemáje si glavo z obema rokama, toda čez trenutek se je zdramil iz zamišljenosti ter dejal otožno:

»Všeč si mi, dečko, toda ne dam ti je, kajti ni odločena tebi, revež!«

Ko Zbišek začuje te besede, postane nakrat nem ter gleda z izbuljenimi očmi Juranda, niti besedice ni mogel spraviti iz sebe.

Toda Danuša mu priskoči na pomoč. Zbišek jej je bil zelo drag in vrhu tega jej je jako ugajalo, da je ni imel več za »punčko« marveč za odrastlo deklico. Všeč jej je bilo, da je zaročena ž njim, rada je sprejemala slaščice, s katerimi je Zbišek vsaki dan prihajal k njej, in ko je sedaj spoznala, kaj jej ima biti odvzeto, je urno skočila s klopi, skrila glavo med kolena svojega očeta ter zaklicala:

»Oče, oče, jaz se bom jokala.«

Jurand jo je ljubil nad vse na svetu, torej je položil svoje roke na njeno jasno glavico. Na licu mu ni bilo opaziti niti jeze, niti mržnje, marveč se je ondi zrkalila sama tuga.

Zbišek se je zavedel ter dejal:

»Kako to? Vi hočete nasprotovati volji božji?«

Toda Jurand mu odvrne mirno:

»Ako bo to volja božja, pa jo tudi dobiš, toda jaz ti ne morem dati dovoljenja. Kaj rad bi ti ga dal, toda ne morem...«

Po teh besedah dvigne Danušo ter gre ž njo proti vratom. Ko mu hoče Zbišek zastopiti pot, obstane za trenutek, na to pa reče:

»Ne bom te oviral v tvoji vitežki službi, toda ne poprašuj me po ničemur, ker ti ne morem reči ničesar.«

In odšel je iz sobe.

VIII.

Drugega dné se Jurand ni izogibal Zbiška, niti ga ni oviral v uslugah, katere je skazoval potoma Danuši. Nasprotno je Zbišek, dasi jako žalosten v svojem srcu, kaj pogostoma opazil, da ga resnobni gospod iz Spihova gleda pogostoma kaj milo, dà, celo tužno radi tega, da mu je moral dati tako nepovoljen odgovor. Mladenič pa se mu je tudi nekolikrat približal ter poskušal ž njim pričeti razgovor.

Po odhodu iz Krakova se je za to kaj pogostoma našla priložnost, ker sta oba spremljala kneginjo na konjih. Jurand, ki je bil sicer zelo malobeseden, se je sedaj razgovarjal zelo rad; toda ko je hotel Zbišek poizvedeti kaj več o onih tajnih ovirah, ki ga ločijo od Danuše, se je razgovor nakrat pretrgal in Jurandu se je lice zmračilo. Sam pa je jel Zbiška skrivoma ogledovati, kakor bi se bal, da bi se v čem ne bil izdal. Zbišek si je mislil, da kneginja vé več o tem, torej je sklenil ob ugodni priliki poizvedeti kaj od nje, toda tudi ona mu ni mogla povedati mnogo novega.

»To je še tajnost,« mu je dejala. »Rekel mi je tó sam Jurand ter me prosil, naj ga ne izprašujem dalje. Gotovo je zavezan s kako prisego, kakor je to običajno med ljudmi. Toda Bog dá, da pride to sčasoma na beli dan.«

»Meni bi bilo na svetu brez Danuške tako, kakor psu na vrvici ali medvedu v jami,« odvrne jej Zbišek. »Nobene radosti, nobene tolažbe, marveč samo ječanje in vzdihanje. In jaz bi s knezom Vitoldom odšel v Tavan, da me ondi ubijejo Tatarji. Toda poprej moram odpeljati strica domu, potem pa strgati z Nemcev one tri pavove kitice, kakor sem bil prisegel. Nemara me pri tem ubijejo, kar bi mi bilo celo ljubše nego da bi gledal, da mi je prevzel Danuško kateri drugi.«

Kneginja ga pogleda s svojimi prijaznimi, plavimi očmí ter ga vpraša začudena:

»Ali bi ti tó dopustil?«

»Jaz? Dokler še srce vtriplje v meni, se to ne zgodi, k večjemu tedaj, ako bi mi usahnila roka, da bi ne mogla več držati sekire.«

«Nù, vidiš!«

»Dà! Toda kako jo hočem vzeti zoper očetovo voljo?«

Na to reče kneginja kakor sama sebi:

»Vsemogočni Bog! Mar se to ne zgodi večkrat!«

Na to se obrne k Zbišku:

»Mar volja božja ni močnejša nego očetovska? Ali kaj je rekel Jurand? »Ako bo to božja volja, pa jo dobiš.«

»Torej vidiš!«

»To mi je poleg vaše naklonjenosti, milostljiva gospa, jedina tolažba.«

»Mojo naklonjenost imaš, Danuška pa ti tudi ostane zvesta. Še včeraj sem jej rekla: »Danuška, ali hočeš res zapustiti Zbiška?« In odgovorila mi je: »Jaz hočem biti samo Zbiškova ali pa nobenega drugega.« To je sicer še zelena jagodica, toda kar reče, to ostane kakor pribito, ker je to plemiška hči. Njena mati je bila tudi taka.«

»Bog daj to!« reče Zbišek.

»Samo pazi, da ostaneš tudi ti mož-beseda, kajti marsikateri mladenič je veternjak, obljubuje sicer večno ljubezen, pa takoj jame dvoraniti drugi, da ga niti na vrvici ne moreš vzdržati. To je izdajstvo. Govorim ti čisto resnico.«

»Bog bi me moral kaznovati za to!« zakliče vneto Zbišek.

»Nù, pazi torej! Kadar strica odpelješ domu, pridi zopet na naš dvor. Tu se ti nakloni priložnost, da dobiš ostroge, potem pa bomo videli, kaj nam Bog dá. Danuša med tem odraste ter po volji božji pride k spoznavanju. Že sedaj te ima jako rada — drugače ne morem reči — ali vendar te ne ljubi tako, kakor ljubijo odrastla dekleta. Nemara ti postane sčasoma tudi Jurand naklonjen, kajti vidim, on te ima jako rad in bi ti prav rad vstregel. Pa pojdeš tudi ti v Spihov in potem z Jurandom ob enem na Nemce; nemara se ti nudi prilika, da mu skažeš kako uslugo in ga pridobiš za sebe.«

»Milostljiva kneginja, to sem že itak mislil storiti, toda z vašim dovoljenjem mi pojde to dokaj ložje.«

Ta razgovor je močno obodril Zbiška. Toda že na prvi postaji se je Matijčevo stanje toliko shujšalo, da je bilo treba ostati in počakati, da pridobi vsaj nekoliko moči za daljše potovanje.

Dobra kneginja Ana Danuta mu je prepustila vsa zdravila in obliže, kar jih je imela pri roki, toda sama je morala iti dalje, vsled česar sta se oba viteza iz Bogdanca morala posloviti od njenega dvora. Zbišek je padel kakor je bil dolg in širok najpoprej pred noge kneginji, potem pa Danuši, kateri je prisegel še enkrat svojo zvesto vitežko službo ter jej obljubil, dospeti čim prej v Tehanov ali v Varšavo. Končno pa jo je objel s svojimi močnimi rokami, dvignil jo kvišku ter jel klicati z ginjenim glasom:

»Spominjaj se me, moja najljubša cvetka, spominjaj, moja zlata ribica.«

Danuša pa, objemši ga tako, kakor mlajša sestra objema svojega ljubljenega brata, je pritisnila svoj topi nosič k njegovemu licu in prelivaje solze, debele kakor grah, ponavljala:

»Nočem iti v Tehanov brez Zbiška! Nočem iti v Tehanov!«

Jurand je to videl, toda ni se razsrdil, marveč se celo sam prisrčno poslovil od mladeniča, in ko je že sedel na konju, se je obrnil še enkrat k njemu ter rekel:

»Ostani z Bogom, pa brez vsake zamere!«

»Kako naj bi vam kaj zameril, ko ste Danušin oče?« odvrne vneto Zbišek.

In sklonil se je k njegovemu stremenu, Jurand pa mu je krepko stisnil roko ter dejal:

»Bog ti daj srečo v vsem. Ali razumeš?«

Na to je odšel. Zbišek je razumel, koliko naklonjenosti je bilo v poslednjih njegovih besedah, in vrnivši se k vozu, na katerem je ležal Matija, je dejal:

»Glejte, on bi tudi hotel to, toda nekaj ga pri tem ovira. Vi ste bili v Spihovem ter imate bister razum, poskusite spomniti se, kaka ovira bi to bila.«

Toda Matija je bil v resnici hudo bolan. Vročnica, katera ga je kuhala od jutra, se je do večera toliko povečala, da ga je jela zapuščati zavest, in namesto tega, da bi odgovoril Zbišku, ga je gledal kot kak čudež ter ga vprašal:

»Ali kje toliko zvonijo?«

Zbišek se je prestrašil, ker mu je prišla na misel, da kadar bolnik začuje zvon, je to znamenje, da se mu že bliža smrt. Ob enem si je tudi domislil, da bi utegnil starec umreti brez duhovnika, brez izpovedi ter tako priti, ako ne naravnost v pekel, pa vsaj za dljé časa v vice; zato je sklenil, da odpotuje ž njim takoj dalje, da dospe do kake župnije, kjer bi mogel Matija sprejeti zakramente umirajočih.

In tako so potovali dalje vso noč. Zbišek je sedel na vozu, pokritem s senom, ter prečul pri njem do jutra. Sedaj pa sedaj ga je napajal z vinom, s katerim ga je bil preskrbel za to pot trgovec Amilej, in katero je žejni Matija pil poželjivo, ker mu je to prinašalo očividno olajšavo. Po drugi steklenici se mu je že vrnila zavest, po tretji pa je zaspal tako trdno, da se je sklonil Zbišek večkrat nadenj, da se je prepričal, če že mari ni umrl.

Pri pomisleku na to ga je prevzemala globoka žalost. Do tega časa, ko je prišel v Krakovu v zapor, ni razumel, kako močno ljubi svojega strica, kateri mu je bil v življenju oče in mati. Toda sedaj je to dobro vedel ter čutil ob enem, da ostane po njegovi smrti na svetu brez sorodnikov, in izvzemši opata, ki je imel Bogdanec v najemu, celo brez prijateljev in brez pomoči. Ob enem mu je prišlo tudi v glavo, ako Matija umre, da bodo tega krivi Nemci, radi katerih bi bil skoro sam že izgubil glavo, kateri so ugonobili ves njegov rod in Danušino mater ter še dokaj nedolžnih ljudij, ki jih je poznal in slišal o njih. Ali se nahaja — je dejal — v kraljestvu še kak človek, kateremu bi oni ne bili prizadjali krivice in kateri ne bi koprnel po maščevanju nad njimi? Tu se je spomnil Nemcev, proti katerim se je bojeval pod Vilno, in pomislil si je, da v vojni Tatarji gotovo niso bolj surovi nego oni in da drugega takega národa bržkone ni na svetu.

Še le svit mu je pretrgal te trpke misli.

Nastajal je jasen, toda hladen dan. Matijcu je bilo očividno nekoliko bolje, ker je že pravilnejše in mirnejše dihal. Sprebudil se je še le tedaj, ko je že solnce dobro ogrevalo svet, odprl oči ter dejal:

»Odleglo mi je. Kje pa smo?«

»Bližamo se Olkuši, veste li, tje, kjer kopljejo srebro.«

»Ako bi imela to, kar je tu v zemlji, takrat bi lahko znovič pozidala Bogdanec.«

»Očitno je, da vam je bolje,« odvrne smehljaje se Zbišek. »Zares, tega bi zadoščevalo za zidan gradič.

Nù, kmalu dospemo v župnišče, kjer nas sprejmejo gotovo gostoljubno in kjer se boste mogli spovedati. Vse je sicer v božjih rokah, toda najbolje je, kadar ima človek vse v redu.«

»Grešen človek sem in kaj rad se hočem pokoriti,« odvrne Matija. »Sanjalo se mi je po noči, da so mi zlodji pulili škornje z nog ter da so nemški govorili med seboj. Hvala Bogu, da mi je odleglo. Ti si tudi zaspal nekoliko, kaj ne?«

»Kako naj bi spal, ko pa sem vas čuval?«

»Pa se vlezi vsaj sedaj nekoliko. Ko pridemo tje, te zbudim.«

»Toda meni ni za spanje!«

»Ali kaj ti brani?«

Zbišek pogleda z začudenimi očmi strica.

»Kaj neki drugega nego ljubezen? Lakotnice me že kar bolijo od samega vzdihanja, zato hočem nekoliko sesti na konja, kar mi gotovo prinese olajšavo.«

Po teh besedah takoj stopi z voza ter zasede konja, ki ga mu je bil pripeljal Turčin. Matija se prime z roko za stran, toda gotovo je mislil pri tem na nekaj drugega in ne na svojo bolezen, kajti odmajal je z glavo, zacmokal z usti ter končno spregovoril:

»Čudim se in se ne morem dovolj načuditi, da si za to ljubezen tako vnet, ker tvoj oče ni bil tak in jaz tudi ne.«

Toda Zbišek se namesto odgovora zravna na sedlu, se podpre ob bok, dvigne glavo ter zapoje iz vsega grla:

»Jokal sem pozno, jokal sem rano,
kje neki sedaj si, devče ljubljeno?
A nič ne pomaga tarnanje bridko,
saj moje oko te več ne zagleda!
Hej!«

In ta »Hej!« se je razlegal po gozdu, odbijal se ob drevesa ob cesti, odmeval še enkrat v daljavi in končno vtihnil v goščavi.

Matija pa se je znovič prijel za bok, kjer ga je zbadalo nemško železo, in rekel nekako stokaje:

»Poprej so bili ljudje dokaj pametnejši — ali razumeš?«

Na to se zamisli za trenutek, kakor bi se spominjal nekdanjih časov, in dodá:

»... Dasi je nekateri že tudi takrat bil tepec.«

Že so dospeli iz gozda, za katerim so zagledali strehe naselbine in v daljavi oglodano obzidje Olkuša, pozidano po kralju Kamiru, ter cerkvenega stolpa, ki ga je bil postavil Ladislav Laketek.

IX.

Kanonik na župnišču je spovedal Matijca ter pridržal goste čez noč pri sebi, da so odšli naprej še le drugi dan rano. Od Olkuša so krenili proti Šleziji, po katere meji bi imeli potovati dalje do Velike Poljske. Pot je držala večinoma po pustih krajih, v katerih je pogostoma po solnčnem zahodu odmevalo mukanje divjih turov in zubrov, podobno podzemeljskemu gromu, po noči pa so svetile iz goščave volčje oči. Toda večja nevarnost, nego od divjih zverin, je pretila popotnikom in trgovcem na tej poti od nemških in ponemčenih vitezov iz Šlezije, katerih gradovi so stali tupatam ob meji. V vojni z Opolčikom, kateremu so pomagali zoper kralja Ladislava njegovi šlezki rojaki, so razdrle sicer nekoliko teh gradov poljske roke, vsekako pa so morali popotniki biti zmerom oprezni ter zlasti po solnčnem zahodu niso smeli odložiti orožja iz rok.«

Vsekako pa so potovali mirno, tako, da je to jelo Zbišku že mrzeti, in še le tedaj, ko so imeli še samo za jeden dan hoda do Bogdanca, so začuli za seboj topot in rezgetanje konj.

»Nekaki ljudje gredó za nami,« reče Zbišek.

Matija, ki ni spal, je pogledal na zvezde ter odgovoril kot izkušen človek:

»Do svita že ni več daleč. Roparji ne bi napadali popotnikov proti koncu noči, ker se morajo proti svitu požuriti domu.«

Zbišek pa je vendarle vstavil voz, postavil svoje ljudi prišlecem nasproti, pa tudi sam se je vstopil spredaj ter čakal.

Čez trenutek so zagledali v mraku nekoliko jezdecev. Jeden njih je jezdil za nekoliko korakov pred drugimi, toda očitno ni bil namenjen skrivati se, ker je prepeval na vse grlo.

Zbišek ni čul besed, toda razbral je napev in veseli: »Oj, oj!«, s katerim je tujec dokončal vsako kitico svoje pesmi.

»To so naši!« je rekel Zbišek sam sebi.

Čez trenutek je zaklical:

»Stoj!«

»Ti pa se vsedi!« mu odvrne šaljiv glas.

»Kdo ste?«

»Kdo pa ste vi?«

»Čemu nas zasledujete?«

»Ali čemu nam zastavljate pot?«

»Odgovarjaj, saj vidiš, da imam lok napet.«

»Tudi mi jih imamo napete; streljaj!«

»Postopajte po človeški, sicer gorjé vam!«

Na to odgovori Zbišku vesela pesem:

Jedna beda z drugo bedo
na razpotje plesat gresta...
Oj! Oj! Oj!

Saj ples zdaj splošno se neguje
in še v bedi ne škoduje...
Oj! Oj! Oj!

Ko Zbišek to čuje, postane ves osupnen, toda med tem umolkne pesem in isti glas vpraša:

»Kako pa se ima stari Matija? Ali je še živ?«

Matija se povspne po koncu na vozu ter reče:

»Za Boga, to so naši.«

Zbišek požene konja naprej.

»Kdo povprašuje po Matijcu?«

»Jaz sem sosed Zih iz Zgorelic. Že ves teden potujem za vami ter povprašujem ljudi na poti po vas«

»Hej, stric! To je Zih iz Zgorelic!« zakliče Zbišek.

In pričeli so se radostno pozdravljati. Zih jim je bil v resnici sosed in kaj dober človek ter splošno priljubljen radi svoje dobre volje.

»Nù, kako se imate?« vpraša, potresáje Matijčevo roko. »Ali ste še zmerom nevoljni, ali pa ste se že umirili?«

»Toda kaj vam je? Slišal sem, da so vas Nemci obstrelili.«

»Obstrelili so me ti psi! Železo mi je ostalo med rebri.«

»Bojte se Boga! Nù in kaj? Ali ste se že skušali napiti medvedove masti?«

»Glejte!« reče Zbišek. »Vsakdo vam priporoča medvedovo mast. Ko bi že le dospel v Bogdanec! Takoj v prvi noči pojdem čakat s sekiro pred čebelnjak.«

»Nemara bo imela Jagjenka kaj medvedove masti, ako ne, pa jo pošljem, naj drugje povpraša po njej.«

»Katera Jagjenka? Vaši ženi je bilo ime Marjeta?« odvrne Matija.

»O, o, moja Marjeta! Ob sv. Mihaelu bo že tretje leto, kar počiva Marjeta v blagoslovljeni zemlji. Bila je to kaj krepka ženska, Bog daj pokoj njeni duši! Pa tudi Jagjenka se je vrgla povsem po njej, samo da je še mlada...«

Kmalu začne svitati,
je hči podobna materi,
Oj! Oj! Oj!

»Rekal pa sem Marjeti: Ne plezaj na jelko, ker imaš že petdeset let. Toda ne! Splezala je na drevo, veja se je zlomila pod njo in — buh! Padla je tako, da se je kar vgreznila v zemljo, in čez tri dni je bilo tudi zares po njej.«

»Bog jej bodi milostljiv!« reče Matija. »Spominjam se je, spominjam... Ko se je prijela za bok ter se jela kregati, pa se je poskrila družina vsa plašna v seno. Vrla gospodinja! Torej z jelke je padla? Glejte, ljudje!«

»Padla je kakor češarek po zimi. Oj, to vam je bila žalost! Glejte, po tem pogrebu sem se od same žalosti tako napil, da me cele tri dni niso mogli zbuditi. Ljudje so si mislili, da je že po meni. Ali solza, ki sem jih prelil potem, bi ne odnesli v čebru. Toda gospodarstvo razume tudi Jagjenka. Sedaj počiva vse na njenih ramah.«

»Skoraj se je več ne spominjam. Ko sem odšel, še ni bila večja nego toporišče od sekire. Lahko je šla pod konja, ne da bi se dotaknila trebuha. Dà, temu je že davno, sedaj je morala že zrasti.«

»Ob sveti Jagjenki je dovršila petnajst let, toda jaz je že toliko let nisem videl.«

»Kaj se je zgodilo z vami? Od kod se vračate?«

»Iz vojne. Ali je mar treba, ko imam Jagjenko, da naj čepim doma v koči?«

Matija, dasi bolan, je postal pri omembi vojne radoveden ter je vprašal:

»Ali ste bili nemara s knezom Vitoldom pod Vorsklo?«

»Dà, bil sem,« odvrne veselo Zih iz Zgorelic. »Toda Bog mu ni dal sreče; od Edige nas je doletel grozen poraz. Najpoprej so nam postreljali konje. Tatar ne udari ná-te kakor krščanski vitez z licem v lice, marveč le od daleč strelja po tebi. Napadi ga, pa se ti umakne ter znovič pošilja k tebi svoje pušice iz daljave. Delaj ž njim kar hočeš! V naši vojski so se poprej vitezi čez mero hvalili ter govorili: Ne bo nam treba vreči kopja, niti izvleči meča, marveč kar s konjskimi kopiti pomandramo te plašljivce.« Tako so se oni hvalili, ko pa so jele leteti pušice, je bilo nakrat vse temno, in kaj potem? Po bitki je komaj jeden izmed desetih ostal živ. Ali mi pa tudi verjamete?

Več nego polovica vojske, sedemdeset litvinskih in ruskih knezov, je ostala na bojišču, koliko pa bojarov in raznih dvornikov, ali kakor oni pravijo »sužnjev« ; — teh bi niti v dveh tednih ne prešteli.«

»Čul sem,« seže mu Matija v besedo, »da je padlo tudi naših vitezov mnogo.«

»Dà, padlo je tudi deset Križarjev, ki so morali pomagati Vitoldu. Pa tudi naših je padlo mnogo, kajti kakor veste, kjer se kdo drugi ozira po sebi, tam se našinec ne ozira. Knez je tudi največ zaupal našim in v bitki ni hotel imeti pri sebi druge straže nego le Poljake. Pa so tudi padali gosto okrog njega, njemu pa se ni zgodilo ničesar. Padel je gospod Spitko iz Melština in mečnik Bernat ter točaj Mikolaj iz Prokoga, Preslav in Dobrogost, Janko iz Lazevic, Pilik Mazur, Variš iz Mihova, vojvoda Soh, Janko iz Dambrove, Peterček iz Miloslavja, Ščepecki in Oderski ter Tomaž Lagoda. Kdo bi vse naštel? Nekateri so bili kar pokriti s pušicami, da so se po smrti zdeli kakor ježi.

Po teh besedah se Zih nasmeje, kakor bi pripovedoval najveselejšo pripovedko, ter nakrat zapoje:

»Takrat dobro spoznaš Tatarja,
ko ti kožo dovolj natare!«

»Nù in kaj potem?« vpraša Zbišek.

»Potem se je umaknil veliki knez, toda kmalu se je zavedel, kakor je to že njegova navada. Čim huje ga pripogneš, tem silnejše odskoči, kakor leskovo protje. Na to smo pohiteli k tavanskemu brodu, da ondi zabranimo Tatarjem prehod. Na pomoč nam je dospelo nekoliko vitezov iz Poljske. Nù, bilo je dobro. Drugega dné nas je došel Edigo s svojimi Tatarji, toda ničesar ni opravil. Hotel je iti čez brod, toda mi smo se mu postavili v bran. Nikakor ni mogel dospeti na drugi breg. Pri tem smo jih dokaj pobili in zajeli. Jaz sam sem jih vlovil pet, katere peljem s seboj v Zgorelice. Jutri boste videli, kake imajo zobe.«

»V Krakovu so govorili, da bi utegnila iz tega nastati vojna.«

»Ali je mar Edigo bedast? Vedel je dobro, kaki vitezi so pri nas, in tudi to, da najboljši so še ostali doma radi tega, ker kraljici ni bilo po volji, da pričenja Vitold vojno na svojo roko. O, stari Edigo je zvit. Takoj, ko je spoznal v Tavani, da narašča knezova moč, je odrinil nekam v deveto deželo.«

»In vi ste se vrnili?«

»Vrnil sem se. Nisem imel ondi več kaj delati. V Krakovu sem čul o vas, kakor tudi to, da ste odpotovali nekoliko pred menoj.«

»Kako ste vedeli, da smo mi?«

»Vedel sem, da ste vi, ker sem povsod popraševal za vami.«

Na to se obrne k Zbišku:

»Ej, moj Bog, tako majhen si še bil, ko sem te videl, ali sedaj pa celo v mraku opažam, da si močan kakor bivol. In takoj si nas hotel pozdraviti s strelom. Vidi se, da si že bil na vojni.«

»Mene je vzgojevala od mladih nog vojna. Naj pove stric, če mar še nimam izkušenj.«

»Strica mi ni treba vprašati ničesar. Sešel sem se v Krakovu z gospodom iz Tačeva, ki mi je pripovedoval o tebi. Ali nemara ti oni Mazur noče dati svoje hčerke, toda jaz bi ne bil tako trd, ker si se mi prikupil. Saj tudi kmalu pozabiš na ono, brž ko zagledaš mojo Jagjenko. Videl boš, da je kakor repa!«

»Ej, to ni res! Ne pozabim je, ko bi tudi videl deset takih kakor je vaša Jagjenka.«

»Ej, snubači bodo prihajali k njej kakor v mlin. Marsikateri se mi nizko pokloni, samo da bi jo dobil, ne boj se!«

Zbišek je hotel že reči: »Toda jaz ne!« Toda Zih iz Zgorelic jame znovič peti:

»Napravim vam nizek poklon,
vi pa nam daste Jagjenko,
prosim vas!«

»Pri vas je vedno veselo, ker imate venomer petje v glavi!« omeni Matija.

»Nù, kaj pa delajo blažene duše v nebesih?«

»Prepevajo.«

»Torej vidite! Samo obsojene duše se jokajo. Jaz pa pojdem rajše k onim, ki prepevajo, nego k onim, ki se jokajo. Takrat pa tudi poreče sveti Peter: »Moramo ga spustiti v nebo, ker bi nam drugače prepeval v peklu, kar pa nikakor ni prilično.« Glejte, se že svita.«

In res se je že danilo. Čez malo časa so dospeli na široko poljano, na kateri je bilo že popolnoma svetlo. Na jezeru, ki je zavzemalo večji del poljane, so lovili nekateri ljudje ribe, toda zagledavši oborožene može, so pustili mreže ter pograbili čim najhitreje za orožje, pripravljeno v brambo, ter stopili v vrsto, pripravljeni na boj.

»Oni mislijo, da smo roparji,« reče Zih, ter se prisrčno nasmeji. »Hej, ribiči, čegavi pa ste?«

Toda oni so molčali nekaj časa ter jih nezaupno gledali, dokler ni spoznal končno starejši izmed njih vitezov in odgovoril:

»Gospoda opata iz Tulče.«

»Našega sorodnika,« reče Matija, »ki ima Bogdanec v najemu. To mora biti njegov gozd, ali pa ga je nemara kupil še le pred kratkim.

»Dà, kupil ga je bogataš,« odvrne Zih. »Boril se je zanj z Volkom iz Brezove, in kakor je videti, tudi zmagal. Pred jednim letom bi se imela bojevati s sulicami na konjih in potem še z dolgimi meči za ves ta kraj, toda ne vem, kako je to končalo, ker sem odšel.«

»Toda mi smo domači,« reče Matija, »z nami se ne bo prepiral, nemara nam doda še kaj od svojega.«

»Nemara. Z lepo besedo je môči dobiti od njega vse. To je kaj vitežki opat, kateremu ni nič novega to, ako si pokrije glavo s čelado. Pri tem pa je še zelo pobožen ter lepo opravlja božjo službo. Nemara se ga spominjate? Kadar zapoje pri maši, zleté vse lastovke pod streho iz svojih gnezd.«

»Kako ne bi se ga spominjal? Na deset korakov daleč je ugašal s svojo sapo sveče na oltarju. Ali je že prišel kedaj v Bogdanec?«

»Kajpada. Prišel je. Pet novih rodbin je nastanil ondi. Zahajal je tudi k nam v Zgorelice, kjer mi je, kakor veste, krstil Jagjenko, katero obiskuje in jo ima kakor za svojo hčerko.«

»Bog daj, da bi mi hotel pustiti ljudi,« reče Matija.

»Ej, kaj je takemu bogatašu za pet kmetov. Sicer pa, ako ga poprosi Jagjenka, jih pusti tam.«

Tu vtihne razgovor za trenutek, ker se je nad gozdom v rožnati zarji jelo povspenjati na nebo jasno solnce in je osvetlilo okolico. Vitezi ga pozdravijo s svojim navadnim pozdravom: »Hvaljen bodi Jezus!« na to se prekrižajo ter jamejo moliti svojo jutranjo molitev.

Zih je prvi skončal. Udaril se je nekolikrat ob prsi ter rekel svojim tovarišem:

»Sedaj še le vaju hočem dobro ogledati. Ej, oba sta se zelo spremenila. Vi Matija morate najpoprej ozdraviti. Jagjenka vas vzame v svojo skrb, kajti na vsem dvoru ne najdete nikake ženske. Dà, videti je, da imate še železo med rebri, in to ni dobro.«

Potem se obrne k Zbišku. O, vsemogočni Bog! Spominjam se te, ko si bil še majhen, kako si po kožuhu plezal drvarjem na hrbet, — sedaj pa, ko si zrastel, si pravi vitez. Prav tak si, da bi mogel iti plesat z medvedom.«

»Kaj je njemu medved,« reče Matija. »Bil je še dokaj mlajši nego danes, ko ga je oni frigijski vitez imenoval golobradca, ali on mu je, dasi to ni bilo prilično, izdrl perišče brk iz njegove brade.«

»Znano mi je to,« mu seže Zih v besedo. »Na to ste se bojevali, in vse sta jima pobrala. Gospod iz Tačeva mi je povedal vse to:

Je prišel Nemec s slavo lepo,
no pokopan je s praznim žepom!
Oj! Oj!«

Na to je jel ogledovati Zbiška z zadovoljnim pogledom, pa tudi ta je ogledoval radovedno Zihovo kakor žrd dolgo postavo, shujšano obličje z velikim nosom ter okrogle njegove oči polne smeha.

»O,« reče, »pri takem sosedu nam ne bo dolgčas, samo ako Bog dá, da se stricu povrne ljubo zdravje.«

»Bolje je imeti veselega soseda, kajti s takim ne more priti do prepira,« odvrne Zih. »Ali poslušajta sedaj, kaj vama povem zlepa in po krščanski. Vidva že dolgo nista bila doma, pa tudi ondi ne najdeta nobenega reda. Jaz ne govorim o gospodarstvu, kajti opat je dobro gospodaril: nekoliko hoste je posekal in kmete nastanil ondi. Ker pa je le poredkoma zahajal semkaj, zato je ondi kašta prazna in le s težavo dobita ondi kako postelj; ako pa je le katera, je gotovo ozka, a bolniku je treba postrežbe. Radi tega pojdita z menoj v Zgorelice. Prebijeta pri nas jeden mesec ali dva, kar me bo zeló veselilo, med tem pa vama pripravi Jagjenka v Bogdancu vse potrebno. Samo zanesite se na njo ter ne delajte si nikakih skrbij. Zbišek se potrudi, da bo nadzoroval gospodarstvo, opata pa vam tudi pripeljem v Zgorelice, da se pobotate ž njim. Jagjenka vam bo stregla kakor očetu, in v bolezni je ženska pomoč najboljša. Nù, bodite moji ter mi storite to, kar vas prosim.«

»Znano mi je, da ste dober človek in da ste zmerom bili tak,« odvrne Matija ganjen, »toda vedite, ako le moram umreti vsled one špilje, ki mi tičí med rebri, pa umrem najrajše na domačem smetišču. Ali pri tem more človek, čeprav bolan, doma vse sam nadzorovati ter povprašati za marsičem. Ako le hoče Bog, da naj grem na oni svet, ni proti temu nobene pomoči. Naj si bo tudi postrežba večja ali manjša, vse je zamán.

Celo najslabša postelj je dobra onemu, ki je spal že toliko let na goli zemlji. Za vašo naklonjenost vas zahvaljujem iz dna srca, in ako meni ne bo več mogoče, pa se vam skaže Zbišek hvaležnega za to.«

Zih iz Zgorelice, ki je bil znan zares daleč naokrog po svoji dobroti in postrežljivosti, ga jame znovič prositi in ga nagovarjati, toda Matija se je držal svojega. »Ako imam le umreti,« je ponavljal, »hočem umreti pod domačo streho.« Bilo mu je težavno prebiti brez tega Bogdanca, od katerega je bil ločen že več let, torej se ga sedaj, ko ima do njega že tako blizu, noče odreči za nič, in naj bi tudi zadnjikrat prenočeval ondi. Bog je usmiljen, da mu je dopustil, da se je še privlekel semkaj.

Tu si je obrisal starec s periščem solze, ki so mu privrele na oči, na to pa se ozre okrog in reče:

»Ako je to že gozd Volka iz Brezove, pa dospemo tjekaj kmalu popoludne.«

»Ne več Volka iz Brezove, marveč opatov,« omeni Zih.

Bolni Matija se nasmeje ter reče čez trenutek:

»Ako je opatov, potem utegne biti enkrat naš.«

»Dà, tako je, toda še pred kratkim ste govorili o smrti, sedaj pa hočete še opata preživeti.«

»Jaz ga ne preživim, toda Zbišek.«

Daljši razgovor jim pretrga glas roga v gozdu, ki se oglasi pred njimi.

»Nekdo je tukaj na lovu,« reče. »Počakajta.«

»Nemara opat. To bi bilo dobro, ako bi se takoj sešli.«

»Tiho, tiho.«

Na to se obrne k ljudem, ki so ga spremljali:

»Stojte!«

Vsi obstanejo. Rogovi so se oglasili bližje in čez nekaj časa se začuje lajanje psov,

»Stojte!« ponovi Zih. »Semkaj k nam gredó.«

Zbišek skoči s konja ter zakliče:

»Dajte mi lok! Nemara pridrvi zverina k nam. Urno! Urno!«

Na to vzame služabniku lok iz rok, se opre ž njim ob zemljo, ga pridrži s trebuhom, nagne hrbet nalik loku, pograbi tetivo z obema rokama in kakor bi trenil je zapne ob železni žrebeljček, položi pušico ter skoči v gozd.

»Napel je brez napenjače,« pošepeta Zih osupnen nad to nenavadno močjo.

»To je mladenič kakor hrast,« odvrne Matija zadovoljno.

Na to se oglasi glas rogov in pasje lajanje še bliže in nakrat se na desni strani hoste začuje težak topot, pok polomljenih vej in vejic in iz goščave pridrvi na cesto stari in bradasti bivol z ogromno, nizko pobešeno glavo, s krvavimi očmi, z ven molečim jezikom, razjarjen, besen in strašen. Ker je naletel na zapreko na poti, jo preskoči z jednim skokom ter pade na prednje noge, toda takoj se zopet dvigne, in že je hotel skočiti v goščavo na drugi strani poti, kar zazveni zlokobna tetiva nakrat na loku, začuje se žvižganje pušice, žival pa skoči po koncu, se zavrti, grozno zatuli in pade kakor od strele zadeta na tla.

Zbišek stopi izza drevesa, napne lok znovič ter se približa ranjeni živali, pripravljen na streljaj, toda bivol je že ležal na tleh ter grozno kopal zemljo z zadnjimi nogami.

Ko pa je zubra še bolje ogledal, se je vrnil mladenič mirno k svojim spremljevalcem ter jim klical od daleč.

»Toliko je dobil, da se je ves onesnažil.«

»Hej! skazal si se!« mu odvrne Zih ter se prekriža. »Ali to od jedne pušice!«

»Ha, bilo je blizu in lok je močen. Le poglejte, ne samo prednji konec, marveč skoro vsa pušica se je zarila zubru pod lopatico.«

»Lovci morajo biti že blizu in ti ga gotovo odvzamejo.«

»Ne dam ga!« odvrne Zbišek. »Ubit je na cesti, a cesta vendar ni nikogar.«

»Ako je pa opat na lovu?«

»Nù, če je opat, pa naj ga vzame.«

Med tem pridrvé iz hoste najpoprej psi. Zagledavši žival, planejo proti njej z groznim lajanjem in se jamejo trgati med seboj.

»Lovci bodo kmalu tukaj,« reče Zih. »Glej, že so tu. Samo ondi nekoliko dalje so prišli iz hoste in živali še ne vidijo. Hop! Hop! Pojdite, pojdite — tukaj le leži!«

Nakrat pa umolkne, zakrije si z roko oči ter reče čez trenutek:

»Za Boga, kaj je to? Ali sem res oslepel, ali se mi le tako zdi?«

»Jeden jezdi na črnem konju pre drugimi,« reče Zbišek.

Toda Zih zakliče osupnjen:

»Mili Bog! nemara je to Jagjenka?«

In takoj jame kričati:

»Jagjenka! Jagjenka!«

Na to steče naprej, toda še poprej, predno je pognal konja v dir, zagleda Zbišek najčudnejši prizor na svetu. Na urnem vrancu je jezdila proti njemu sedé kakor moški deklica z lokom v roki ter s kopjem na hrbtu. Razpleteni lasje so pokrivali njen vitki vrat, lice jej je bilo rdeče kakor zarja, srajco na prsih je imela razpeto in nad njo volnen robec. Dospevši na mesto, kjer je ležala žival, je vstavila konja, in na njenem licu se je pojavilo osupnenje, nezaupnost in radost; končno, nezmožna premagati se, je zaklicala:

»Oče, moj najljubši oče!«

Na to je skočila s konja ter objela Ziha.

Dljé časa je čul Zbišek samo odmev poljubcev in odmev dveh besedic: »Oče! Jagjenka! Oče! Jagjenka!« ponavljanih v radostnem zanosu. Ko sta se naljubila in naobjemala, ga jame Jagjenka izpraševati:

»Torej se vračate iz vojne? Ali ste zdravi?«

»Dà, iz vojne! Ali čemu ne bi bil zdrav? In ti? In mlajši otroci? Upam, da so vsi zdravi, sicer bi ne drvila tukaj po gozdu. Ali kaj delaš tukaj, deklica?«

«Nù, saj vidite sami, lovim,« odgovorí smejaje se Jagjenka.

»V tujem gozdu?«

»Opat mi je dal dovoljenje. Vrhu tega mi je še doposlal izurjene hlapce in pse.«

Na to se obrne k svoji družini.

»Zapodite strani te pse, ker sicer še skočijo iz kože.«

Priskočivši k Zihu pa je dejala:

»Zelo me veseli, da vas zopet vidim. Pri nas je še vse dobro.«

»Ali mar jaz tega nimam rad?« odvrne Zih. »Daj mi še jeden poljub!«

In jela sta se poljubovati, Jagjenka pa je rekla:

»Domu imamo jako daleč, tako močno smo se zaleteli za to živalijo. Gonili smo jo dve milji daleč, da so se nam že konji vpehali. Toda kje je zuber, ali ste ga videli? On že nosi v sebi tri moje pušice in od poslednje je moral pasti.«

»On je padel od poslednje, toda ne od tvoje. Ta le mladi vitez ga je vstrelil.«

Jagjenka si ogrne z roko lase, ki so se jej bili vsuli na oči, ter bistro, toda ne preveč prijateljski pogleda Zbiška.

»Ali pa veš, kdo je to?« jo vpraša Zih.

»Ne vem.«

»Nikako čudo ni, da ga ne poznaš, kajti zrastel je. Ali pa nemara poznaš starega Matijca iz Bogdanca?«

»Za Boga, Matija iz Bogdanca!« zakliče Jagjenka.

In pristopivši k vozu, poljubi Matijcu roko.

»Vi ste to?«

»Dà, jaz sem. Samo na vozu sedim, ker so me Nemci obstrelili.«

»Kakšni Nemci? Ali mar ni bila vojna s Tatarji? Jaz vem to, ker sem močno prosila očeta, naj me vzame s seboj.«

»Bila je vojna s Tatarji, toda mi nismo bili na njej, ker sva se z Zbiškom poprej bojevala na Litvi.«

»Ali kje je Zbišek?«

»Torej ga nisi spoznala, da je to Zbišek?« reče smehljaje se Matija.

»To je Zbišek!« zakliče deklica ter znovič pogleda Zbiška.

»Kajpada.«

»Poljubi ga kot znanca!« zakliče veselo Zih.

Jagjenka se živo obrne k Zbišku, toda nakrat se umakne, si zakrije z roko oči ter reče:

»Ker se pa sramujem.«

»Midva se vendar poznava od mladih nog!« spregovori Zbišek.

»Oh, poznava se dobro. Sedaj se že spominjam. Sedaj bo temu osem let, kar sta prišla z Matijcem k nam, in moja pokojna mati nam je dala orehov in medu! Toda ko so naši stari šli iz sobe, takoj ste me udarili s pestjo po nosu, orehe pa ste sami pojedli.«

»Tega bi sedaj ne storil,« reče Matija. »Bil je pri knezu Vitoldu, bil je v Krakovu na kraljevem dvoru ter pozna dvorske običaje.«

Toda Jagjenki pride takoj nekaj drugega na misel, kajti obrnivši se k Zbišku ga vpraša:

»Vi ste torej ubili zubra?«

»Jaz.«

»Poglejmo, kje ga je zadela pušica.«

»Ne boste je videli, ker se je skoro vsa skrila pod lopatico.«

»Bodi mirna in ne pričkaj se!« reče Zih. »Vsi smo videli, kako ga je vstrelil, pa videli smo še nekaj lepšega, kako je v hipu kakor bi trenil napel lok brez napenjače.«

Jagjenka pogleda Zbiška tretjič, toda to pot že z občudovanjem.

»Vi ste napeli lok brez napenjače?« ga vpraša.

Zbišek je razbral iz njenega glasu, da mu ne verjame, torej je oprl ob tla lok, katerega je bil ravnokar sprožil, in ga hipoma napne, da je kar zaškripal železni obroč; potem hoté pokazati, da pozna dvorske običaje, je pokleknil na jedno koleno ter podal lok Jagjenki.

Toda deklica, namesto da bi ga vzela iz njegovih rok, naglo zardí, ne vedé sama čemu, ter si jame urno zapenjati srajco na prsih, ki se jej je bila od urne ježe razgrnila.

X.

Drugi dan po dohodu v Bogdanec sta jela Matija in Zbišek pregledovati svoje staro posestvo, in kmalu sta se prepričala, da je imel Zih iz Zgorelice prav, ko je rekel, da jima bo manjkalo s početka marsikaj.

Z gospodarstvom je še šlo tako, tako. Nekoliko ogonov so obdelali še poprejšnji kmetje, druge je obsejal znovič opat. Nekdaj je bilo obdelane zemlje v Bogdancu dokaj več, toda od onega časa, kar je izginil v bitki pod Plovcem rod »Gradov« skoro popolnoma, je jelo tu nedostajati delavnih rok, in po napadu šlezkih Nemcev ter po vojni Grimalčika z Naleči so se zarastle nekdaj plodonosne bogdaneške njive večinoma z grmičjem. Matija si ni znal pomagati. Zaman je bil povabil pred nekoliko leti nekaj prostih kmetov iz Kresne ter jim hotel dati v obdelovanje prazno zemljo, toda ti so sedeli rajše na lastnih gredicah nego bi šli obdelovat tuje ogone.

Privabil je bil res nekoliko nemaničev, zajel v raznih vojnah nekoliko jetnikov ter jih nastanil po kočah in jih poženil, in tako je jela naselbina naraščati znovič. Toda bilo je to kaj težavno življenje, radi tega brž ko se je ponudila priložnost, je Matija urno zapustil Bogdanec, domišljujé si, da bo obdeloval zemljo mogočni opat dokaj ložje, med tem pa si pridobita on in Zbišek na vojni več premoženja. Opat je gospodaril dobro. Delavske moči je pomnožil za pet kmečkih rodbin, pomnožil je tudi čredo goved in konj, potem je postavil kašte, nov hlev in skedenj. Toda ker ni bival stalno v Bogdancu, se ni brigal za hišo, in Matija, ki je časih sanjaril o tem, da najde, kadar se vrne, Bogdanec zavarovan z nasipom, je našel vse tako, kakor je bilo takrat, ko je odšel, samo s tem razločkom, da se je strop nekoliko skrivil, zidovje pa se je ponižalo, nekoliko pa se ga je bilo podrlo ter propalo v zemljo.

V dvoru se je nahajala velika veža, potem dve veliki sobani s čumnato in kuhinjo. V sobah so bila okna prevlečena s svinjskimi mehurji, na sredi vsake sobe se je nahajalo na tleh ognjišče iz potlačene gline, s katerega se je dvigal dim in prodiral skozi špranje v stropu. Ta strop je bil popolnoma črn ter je služil v boljših časih za prekajevalnico, kjer so visele na tramovih ob stropu svinjske gnjati, plečeta medvedov in zubrov, hrbtišča volov, meso jelenov in srn ter celi drogovi klobas. Sedaj so seveda bili žrebeljčki, v ta namen v tramove zabiti, prazni, isto tako prazne so bile tudi police, narejene ob stenah, na katerih so se po drugih dvorih nahajale kositrene in glinaste sklede. Le spodnje obzidje ni bilo povsem golo, ker je bil Zbišek zapovedal svojim ljudem, naj obesijo na nje oklepe, čelade, kratke in dolge meče, potem loke, pušice, sulice, vitežka kopja in končno ščite, sekire in konjska pogrinjala. Orožje je bilo črno od dima ter se je moralo snažiti vsaki hip, zato pa je bilo neprestano pri rokah in črvi niso nikdar glodali držajev kopij, lokov in sekir.

Vse dragocenejše stvari pa je dal Matija zanesti v čumnato, v kateri je spal.

V prednjih sobah so bile poleg oken velike mize, narejene iz hrastovih desek, kakor tudi klopi, na katerih so gospodarji ob enem s služabniki prisedali k mizi. Ljudem, ki po dolgi vojni niso bili privajeni na razkošje, ni bilo treba mnogo ugodnosti; toda v Bogdancu je manjkalo moke, kruha in raznih drugih domačih potrebščin. Kmetje so sicer prinesli, kar so mogli, in Matija se ni zmotil, ko je računal na to, da mu pomagajo; zlasti se ni varal, ker je zaupal v pomoč Ziha iz Zgorelice.

Drugega dné po svojem prihodu je sedel stari vladika na kladi pred svojo hišo, da se navžije krasnega jesenskega vremena, kar je prijezdila na vranjem konju na dvorišče Jagjenka. Služabnik, ki je cepil drva, jej je hotel pomagati s konja, toda ona je skočila na tla ter odšla k Matiji, nekoliko utrujena od urne ježe ter rdeča kakor jabelko.

»Hvaljen bodi! Prišla sem, da se vam poklonim, vam izročim očetov pozdrav ter vas povprašam po vašem zdravju.«

»Nikakor mi ni huje nego mi je bilo na poti,« odvrne Matija, »človek se vsaj naspi na svojem.«

»Toda tukaj imate dokaj neprilik, bolnik pa potrebuje postrežbe.«

»Trdi ljudje smo. Najsi tudi s početka nimamo ugodnostij, me vsaj tukaj ne tare glad. Dal sem zaklati vola in dve ovci, torej imamo mesa dovolj. Ženske so nam prinesle nekoliko moke in jajec, toda tega je malo, najhujše pa je to, da nimamo posode.«

Radi tega sem dala naložiti dva voza. Na jednem sta dve postelji in posoda, na drugem pa je raznovrstna hrana: meso in moka, slanina in posušene gobe, sodček piva in sodček medice in še po nekoliko od vsega drugega, kar imamo pri hiši.«

Matija, ki je bil vesel vsega, kar je prišlo v hišo, poboža Jagjenko po glavi in reče:

»Bog povrni tebi in tvojemu očetu. Kadar se enkrat dobro uredimo, pa vam to vrnemo.«

»Da bi vas! Ali smo mar Nemci, da bi jemali to nazaj, kar vam damo?«

»Nù, tedaj pa naj vam Bog še bolj povrne. Saj mi je že pripovedoval tvoj oče, kaka gospodinja si. Torej si v Zgorelicah gospodinjila sama vse leto?«

»Kajpada! Ako boste kaj potrebovali, le pošljite koga, toda takega, ki bo vedel, česa je treba, kajti časih pride bedast služabnik, ki ne ve, po kaj so ga poslali.«

Tu se jame Jagjenka nekoliko ogledovati. Ko Matija to zapazi, se nasmehne ter dé:

»Za kom se tako oziraš?«

»Ne oziram se za nikomur.«

»Odpošljem Zbiška, da se zahvali namesto mene tebi in očetu. Ali ti je Zbišek všeč?«

»Nisem si ga ogledala.«

»Nù, pa si ga oglej, ker uprav prihaja.«

Zbišek se je res vračal od napajališča ter pospešil korake, ko je zagledal Jagjenko. Imel je na sebi jopič iz losovine ter okroglo klobučinasto kučmo na glavi, kakoršno so nosili pod čelado. Lase je imel ravno pristrižene nad obrvi, ki so se mu vsipavali na tilniku na ramena. Bližal se je urno vitek in gibčen, podoben pažetu kake odlične hiše.

Jagjenka se obrne popolnoma k Matijcu, hoté mu s tem pokazati, da je le njemu na ljubo prišla semkaj. Toda Zbišek jo veselo pozdravi, prime jo za roko ter jo poljubi navzlic temu, da se mu je branila.

»Čemu poljubujete roko?« ga vpraša. »Ali sem mar kak duhovnik?«

»Ne branite se; tak je običaj.«

»Ali ko bi ti poljubil tudi drugo za to, kar si pripeljala, ne bilo bi tega preveč,« omeni Matija.

»Kaj je pripeljala?« vpraša Zbišek in pogleda po dvorišču, na katerem pa ni videl ničesar, razun vranjega konja, ki je bil privezan pri kolu.

»Vozova še nista dospela, toda kmalu bosta tukaj,« odvrne Jagjenka.

Matija jame naštevati, kaj je vse pripeljala, ne pozabivši ničesar; ko je pa omenil dve postelji, reče Zbišek:

»Jaz kaj rad ležim tudi na zubrovi koži, vsekako pa sem vam hvaležen, da ste se tudi mene spomnili.«

»Tega nisem storila jaz, marveč oče,« odvrne deklica in nekoliko zardi. »Ako le želite ležati na koži, saj vam tega nihče ne brani.«

»Rad ležim na vsem, kar je. Večkrat se je zgodilo na bojnem polju po bitki, da sem zaspal ter imel ubitega Križarja za vajšnico.«

»Ali ste vi ubili kedaj Križarja? Gotovo da ga niste!«

Zbišek, namesto da bi odgovoril, se spusti v smeh.

Matija pa zakliče:

»Boj se Boga, deklica, ker ti ga še ne poznaš! On ni niti delal kaj drugega nego mahal po Nemcih, da je kar grmelo. Na kopje, na sekire, na vse je pripravljen. Ako le zagleda Nemca od daleč, pa ga mahoma napade, ako bi ga tudi na vrvi držal nazaj. V Krakovu je hotel ubiti celo poslanca Lichtensteina, za kar bi bil skoro prišel ob glavo. Tak dečko je! Povedati ti tudi hočem o onih dveh frigijskih vitezih, katerima sva pobrala bojno orožje in tako obilen plen, da bi bilo mogoče polovico Bogdanca plačati ž njim.

Sedaj jame Matija pripovedovati o dvoboju z frigijskima vitezoma ter o drugih dogodkih in junaških činih, katere sta doživela. Borila sta se za obzidjem in na odprtem polju z največjimi vitezi, ki živé po tujih krajih. Spoprijela sta se z Nemci, s Francozi, z Angleži in z Burgundci. Bila sta v takih bitkah, v katerih so se pomešali konji in ljudje ter oboroženi Nemci s svojimi šapelji v jeden velik klobčič. Ali kaj sta vse videla! Videla sta križarske gradove iz rdeče opeke, litevske lesene gradove in cerkve, kakoršnih ni videti okrog Bogdanca, videla mesta in velike puščave, po katerih so po noči cvilili iz litevskih templjev prognani maliki, in še dokaj drugih čudnih rečij. Povsod, kjer je prišlo do bitke, je bil Zbišek prvi, tako, da so se mu čudili celo največji vitezi.

Jagjenka je sedla na klado poleg Matijca, poslušala z na pol odprtimi ustmi to pripovedovanje ter majala z glavo, kakor bi jo imela na žici, sedaj proti Matiji, pa zopet proti Zbišku, katerega je ogledovala s čimdalje večjim začudenjem. Končno, ko je Matija končal, je vzdihnila ter rekla:

»Oh, ko bi bila jaz moški!«

Toda Zbišek, ki jo je ves čas pripovedovanja pozorno ogledoval, si je mislil v tem hipu očividno nekaj drugega, kajti nepričakovano je dejal:

»Toda kaka krasotica ste postali.«

Jagjenka mu pa odvrne na pol malomarno in na pol otožno:

»Videli ste že dokaj lepših od mene.«

Zbišek bi jej mogel brez laži odgovoriti, da mnogo takih še ni videl, kajti Jagjenka je kar kipela zdravja, mladosti in moči. Stari opat ni govoril zamán o njej, da je krasna kakor jagodica in šibka kakor jelka. Vse je bilo lepo na njej, vitka rast, široka ramena, prsi kakor izklesane iz kamena, rdeča usta in modre oči, ki so zrle bistro pred se. Bila je tudi skrbnejše opravljena nego takrat v gozdu na lovu. Na vratu je imela krasne biserje, spredaj odprt kožušek je bil obšit z zelenim suknom; jankica je bila svetlo prižasta, a na nogah je imela nove škornje. Stari Matija je sam opazil to divno obleko; pogledal jo je nekoliko bolje in čez trenutek vprašal:

»Čemu si se tako lepo oblekla danes?«

Toda ona mu namesto odgovora zakliče:

»Bližata se vozova, bližata!...«

Ko sta dospela vozova, priskoči ona k njima in Zbišek stopi za njo. Odkladanje blaga je trajalo do solnčnega zahoda, na veliko zadovoljnost starega Matijca, ki je ogledal vsako stvar posebej in za vsako posebe pohvalil Jagjenko. Že je bilo povsem mračno, ko se je deklica jela odpravljati na pot. Ko je hotela zasesti konja, jo je objel Zbišek naglo okrog pasu in, še poprej nego je mogla spregovoriti, jo dvignil kvišku ter jo posadil na sedlo. Zardela je kakor večerna zarja in, obrnivši se k njemu, rekla z zamolklim glasom:

»Vi ste pač močan človek!«

On pa ni zapazil v mraku njene rdečice, torej se je samo nasmejal in jo vprašal:

»Ali se ne bojite zverin? Bliža se noč.«

»Na vozu je kopje, dajte mi je.«

Zbišek je stopil k vozu, vzel kopje ter je podal Jagjenki.

»Zdravi ostanite!«

»Vi tudi!«

»Bog vam povrni! Pridem jutri ali pojutrišnjem v Zgorelice, da zahvalim Ziha in vas za to uslugo.«

»Pridite! Veseli vas bomo! Naprej!«

Ona požene konja ter izgine čez kratko med grmičjem, ki je rastlo ob cesti.

Zbišek se vrne k stricu.

»Čas je že, da greste v sobo.«

Toda Matija, ne premaknivši se s klade, mu odvrne:

»Hej, to ti je deklica! Kar nekako jasno je postalo od nje na dvoru.«

»Dà, v resnici.«

Nastane kratko molčanje. Zdelo se je, da Matija nekaj premišljuje, zroč v zvezde, ki so jele že migljati na nebu, na to pa reče znovič kakor sam sebi:

»Ona pa je tudi delavna in štedljiva, dasi jej je še le komaj petnajst let.«

»Dà, dà!« pritrdi Zbišek. »In stari Zih jo ljubi kakor oko v glavi.«

»Pa je rekel, da jej hoče dati Močidol za doto!«

»V močidolskih gozdih je baje grozno močvirje.«

»Dà, toda ondi je dokaj bobrovih dupelj.«

In znovič nastane tišina. Matija pogleda po strani Zbiška ter ga vpraša:

»Kaj si se tako zamislil? Na kaj misliš?«

»I nù, pri Jagjenki sem se tako živo spomnil Danuške, da me je kar srce zabolelo.«

»Pojdiva v hišo!« reče na to starec. »Je že pozno.«

Na to vstane s težavo ter se opre ob Zbiška, ki ga odvede v sobo.

Zbišek je odšel takoj drugega dné v Zgorelice, ker ga je Matija k temu priganjal. Prisilil je tudi sinovca, naj pelje s seboj dva svoja hlapca, naj dene ná-se najlepšo obleko, da tako skaže Zihu dolžno čast ter se mu za vse dostojno zahvali. Zbišek ga uboga ter dene ná-se, kakor bi šel na veselico, svoj zaplenjeni jopič iz belega atlasa, obšit z zlatimi franžami in opremljen z zlatimi zaponami. Zih ga sprejme z velikim veseljem in petjem. Jagjenka ga je čakala na pragu ter stala, kakor bi bila prirastla k tlom, in le malo je manjkalo, da jej ni všel iz rok vrč z vinom pri pogledu na mladeniča; mislila si je, da je dospel kak kraljevič. Takoj je izgubila ves svoj pogum in sedela je povsem tiho ter si le časih drgnila oči, kakor bi se hotela zbuditi iz snà. Zbišek, kateremu je še manjkalo skušnje, si je radi tega mislil, da ga vsled kakega nepoznanega vzroka ne vidi rada, torej se je razgovarjal le z Zihom; hvalil je njegovo darežljivost ter občudoval zgoreliški dvor, ki onemu v Bogdancu res niti trohice ni bil podoben.

Povsod je bilo môči videti izobilje in bogastvo. V sobah so bile vdelane v oknih plošče iz rogov, ostružene in uglajene tako tanko, da so bile prozorne kakor steklo. Ognjišča niso imela na sredi sobe, marveč v kôtu pri velikem kaminu. Pod je bil narejen iz javorovih desek, snažno umitih; po stenah je bilo obešeno orožje in obilica skled, leskečih se kakor solnce, ter zalo izrezljan žličnik, v katerem je bilo vse polno žlic, med katerimi sta bili dve celo iz srebra.

Tuintam so visele tudi preproge, bodisi zaplenjene na vojni ali pa kupljene od potujočih kramarjev. Pod mizami so ležale debele kože divjih bikov, zubrov in raznih drugih divjih živalij. Zih je z veseljem kazal prišlecu svoje bogastvo, govoré vsaki hip, da tukaj gospodinji Jagjenka. Vodil je Zbiška tudi v čumnato, kjer so visele ob stropu volčje, lisičje, kunine in bobrove kože. Pokazal mu je svojo zalogo sira, medu in voska, vreče z moko in suharjem, konoplje in posušene gobe. Na to ga je vodil v jedilno shrambo, v hleve, v kolarno, v kateri je bilo vse polno vozov, lovsko orodje in mreže, ter je zaslepil s svojim bogastvom Zbiška tako, da je ta pokazal očitno svoje začudenje, ko se je povrnil k večerji.

»V vaših Zgorelicah je môči samo živeti, ne pa umreti!« je dejal.

»V Močidolu je gotovo prav tako,« odvrne Zih. »Ali se še spominjaš Močidola? Je bližje Bogdancu. Enkrat so se pričkali celo naši očetje za mejo in pozivali drug drugega na dvoboj, toda jaz se nočem prepirati.«

Sedaj trčita z Zbiškom s čašami, napolnenimi z medico, na kar ga vpraša:

»Ali bi hotel morda kaj zapeti?«

»Ne,« odvrne Zbišek, »rajše vas poslušam.«

»Glej, Zgorelice dobé nekoč mali medvedje. Samo, da se ne bi trgali za-nje.«

»Kakšni medvedje?«

»I nù moji fantje, Jagjenkini bratje.«

»Ej, njim ne bo potreba sesati po zimi svojih tac.«

»Pa tudi Jagjenki v Močidolu ne bo ničesar nedostajalo.«

»Gotovo ne.«

»Ali čemu ne ješ in ne piješ? Jagjenka, nalij njemu in meni.«

»Jem in pijem, kolikor morem.«

»Kadar ne boš mogel več, pa se odpaši. To je kaj krasen pas. Gotovo sta dobila na Litvi lep plen?«

»Ne pritožujeva se,« odvrne Zbišek, uporabivši ugodno priložnost, da pokaže, da niti gospodarja Bogdanca nista revna plemiča. »Jeden del plena sva prodala v Krakovu in dobila zanj štirideset griven srebra.«

»Za Boga! S tem se more kupiti že cela vas.«

»Med plenom je bil tudi milanski oklep, katerega je stric prodal, pričakujé smrt, nù, in vi veste...«

»Vem. Torej se pa že splača iti na Litvo. Ob svojem času sem hotel iti tjekaj tudi jaz — toda bal sem se.«

»Koga? Križarjev?«

»Eh, kdo bi se bal Nemcev? Dokler te ne umoré, se ti jih ni treba bati, kadar te pa umoré, pa tudi nimaš več časa za strah. Bal sem se samo onih paganskih malikov ali vragov. Teh zleta ondi po gozdih kakor mravelj.«

»Ali kje naj sicer bivajo, ker so jim požgali templje? Nekoč so imeli vsega dovolj, sedaj pa živé samo ob gobah in mravljinih jajcih.«

»Ali si jih videl?«

»Jaz sam jih nisem videl, toda čul sem, da so jih videli drugi. Marsikateri pomoli z drevesa svojo kosmato taco ter pomigava, da bi mu kdo kaj dal.«

»To isto je rekel tudi Matija,« omeni Jagjenka.

»Nù, kajpada, potoma je tudi meni pripovedoval o tem,« doda Zih. »To ni nikako čudo! Tudi pri nas, dasi je kraj že davno krščanski, se časih kaj v hosti zasmeje in v mesečnih nočeh cvili po hišah. Vedno je bolje, da se jim pusti kje v kôtu nekoliko hrane, sicer praskajo tako po steni, da vso noč ne zatisneš očesa. Jagjenka, hčerka, postavi skledo pred prag.«

Jagjenka vzame glinasto skledo cmokov s sirom ter jih postavi pred prag. Zih pa reče:

»Duhovniki se jezé in kričé. Toda Jezusova slava radi te betvice cmokov vendar ne bo manjša, in domači duh, kadar je sit in človeku naklonjen, te obvaruje pred ognjem in tatovi.«

Na to se obrne k Zbišku:

»Mogel bi odložiti pas in katero zapeti.«

»Pa zapojte vi, ker vidim, da radi pojete. Ali pa naj zapoje Jagjenka.«

»Vsi hočemo peti po vrsti,« zakliče razveseljen Zih. »V hiši je služabnik, ki nam bo pomagal, piskáje na leseno piščalko.«

Poklicali so služabnika, ki je sedel na mali trinožnik, priložil piščalko k ustom, položil na njo prste ter gledal navzoče, čakáje, koga ima spremljati.

Oni pa so se jeli pričkati, kajti nihče ni hotel biti prvi. Končno reče Zih Jagjenki, naj dá ona drugim dober zgled, in Jagjenka, dasi jo je bilo še sram pred Zbiškom, je vendarle vstala, skrila roke pod predpasnik ter zapela:

»Oj, ko bi imela
kakor goska krila,
pa bi za svojim ljubčkom
tje v Šlezijo zletela.«

Zbišek je najpoprej široko odprl oči, na to pa je skočil na noge ter zaklical z grmečim glasom:

»Kje pa ste se naučili to pesem?«

Jagjenka ga osuplo pogleda.

»Saj to pesem pojejo vsi. Kaj vam je?«

Zih, ki si je mislil, da je Zbišek pijan, obrne k njemu svoje veselo lice ter reče:

»Odloži pas! Takoj ti odleže.«

Toda Zbišek je stal še nekaj časa in barva ga je sprelivala; na to pa je premagal svoje ganutje in rekel Jagjenki:

»Odpustite mi! Na nekaj sem se bil spomnil. Le pojte dalje, prosim.«

»Ali vam nemara ni ljubo, poslušati to?«

»O nikakor!« jej odvrne s tresočim se glasom. »Poslušal bi vas celo noč.«

Po teh besedah se je vsedel, si zakril z dlanjo oči, umolknil ter poslušal pazljivo, da bi mu ne ušla nobena beseda.

Jagjenka je zapela drugi stih, toda ko je končala, je zapazila, da je Zbišku debela solza strkljala po licu.

Takoj je priskočila k njemu in, sedši poleg njega, ga radovedno povpraševala:

»Nù, kaj vam je? Nočem, da bi se jokali. Povejte vendar, kaj vam je?«

»Nič mi ni!« odvrne Zbišek vzdihaje. »Kar je bilo, je minilo; mi je že zopet odleglo.«

»Morda bi se napili sladkega vina?«

»Vrla deklica!« zakliče Zih. »Toda čemu se vikata? Reci mu: Zbišek, ti pa njej: Jagjenka. Saj se poznata že od mladih nog.«

Na to se obrne h hčerki:

»To nič ne dene, da te je takrat nabil. Sedaj ne stori več tega.«

»Ha, ne storim!« reče veselo Zbišek. »Naj mi to sedaj vrne, ako hoče.«

Jagjenka, hoté ga razveseliti, je stisnila pest ter ga jela navidezno tepsti ž njo.

»To imaš za moj razbiti nos! To imaš, to imaš!«

»Odpuščanje!« prosi Zbišek, smejé se.

»Vina!« zakliče razveseljeni gospodar Zgorelic.

Jagjenka je stekla v čumnato in čez malo časa je prinesla kamenito posodo z vinom ter dve prekrasni srebrni kupici v obliki cvetličjih čaš, izdelek vratislavskih zlatarjev, in nekoliko grudic surovega masla, ki je dišalo že od daleč.

Zih, ki ga je že imel v glavi, si je pritisnil posodo k prsim, kakor bi objemal Jagjenko, ter dejal:

»Oj, ti moja hčerka! Oj, ti revna sirotka! Kaj hočem jaz, revni siromak, v Zgorelicah početi, kadar te mi odpeljejo?«

»Ali oddati jo boste morali nemara kmalu,« zakliče Zbišek.

Zih se nasmeje.

»Hi! hi! hi! Deklica ima šele petnajst let, ali že jo nekam vleče k fantom. Kadar vidi kakega od daleč, že drgne koleno ob koleno.«

»Oče, jaz utečem,« reče Jagjenka.

»Ne hodi, tukaj nam je dobro s teboj!«

Na to pomežika skrivoma Jagjenki.

»Semkaj zahajata dva: jeden je mladi Volk, sin starega Volka iz Brozove, drugi je Čtan iz Rogove. Ko bi te ta dva zagledala, takoj bi se stepla s teboj, kakor se tudi tepeta med seboj.«

»O, da!« reče Zbišek. Potem se obrne k Jagjenki in jo vpraša:

»Nù, katerega si izbereš?«

»Nobenega.«

»Volk je zloben človek!« reče Zih.

»On naj tuli drugod.«

»Pa Čtan?«

»Čtan,« spregovori Jagjenka, smejé se. »Ta ima nos kakor čaplja in oči mu je komaj môči videti. Masti je na njem kakor na medvedu.«

Zbišek se udari po glavi, kakor bi se nakrat nečesa spomnil, ter reče:

»Ker sta že tako dobra, pa vaju še za nekaj prosim. Ali nimata medvedove masti? Stric jo potrebuje za zdravilo, toda v Bogdancu je nisem mogel dobiti.«

»Imeli smo jo,« odvrne Jagjenka, »toda fantje so jo nesli na dvorišče, da so ž njo mazali loke, in ondi so psi vso pojedli.«

»Ali ni ostalo ničesar?«

»Kar polizali so skledo.«

»Ni je druge pomoči nego oditi v gozd in ondi počakati medveda.«

»Napravite lov, kajti medvedov je dovolj. Ako potrebujete lovskega orodja, dam ga vam.«

»Mudi se mi. Pojdem po noči k čebelnjaku.«

»Vzemi torej pet mojih lovcev. Med njimi so kaj izvežbani ljudje.«

»Ne, nočem iti ž njimi, ker bi mi še splašili zverino.«

»Torej kako? Ali hočete iti nadenj z lokom?«

»Kaj bi počel z lokom po noči? Mesec sedaj ne sveti. Vzamem samo vile in dobro sekiro ter pojdem proti jutru sam.«

Jagjenka je umolknila za trenutek; z lica jej je bilo čitati nemir.

»Lansko leto je šel od nas,« je rekla, »lovec Bezduh, toda medved ga je raztrgal. To je kaj nevarno početje, kajti ako zagleda medved človeka samega po noči, zlasti pri čebelnjaku, pa se takoj postavi na zadnje tace.«

»Ako bi bil bežal, bi ga ne mogel zgrabiti,« odvrne Zbišek.

Zih, ki je že dremal, se je nakrat zbudil ter začel peti...:

A ti, Kuba, delaš gladko,
no jaz Matek pojem sladko!
S koso rano grem na polje,
saj sem s Kašjo dobre volje!
Oj! oj!

Na to, obrnivši se k Zbišku, je ponavljal zaspano:

»Vidiš, dva sta: Volk iz Brozove in Čtan iz Rogove. In ti?...«

Toda Jagjenka, bojé se, da bi ne rekel Zih še kaj več, pristopi hitro k Zbišku ter ga vpraša:

»Kedaj odideš? Jutri?«

»Jutri po solnčnem zahodu.«

»Kam?«

»V naš gozd, ne daleč od vaših mejnikov tje k radzikovskemu močvirju. Rekli so mi, da ondi lahko medveda dobim.«

XI.

Zbišek je res odšel na lov, kakor je bil obljubil, kajti Matiji je bilo čimdalje huje. Iz početka ga je še držala po koncu radost in prva skrb za domače posle, toda tretjega dné se mu je vrnila vročnica in bolečina v boku s tako močjo, da se je moral vleči. Zbišek si je poiskal že po dnevu prostor ter videl v bližini čebelnjaka veliko medvedovo sled v blatu. In dogovoril se je bil s čebelarjem Vavrekom, ki je spal po noči v bližnji kolibi z dvema izvrstnima podhalskima psoma ter se je hotel že vrniti v vas radi hladnih jesenskih nočij.

Podrla sta kočico, odpeljala pse, pomazala tupatam po drevju nekoliko strdi, da bi privabila njena vonjava žival, na to pa se je Zbišek vrnil domu ter se jel pripravljati na lov. Da bi ga ne zeblo, je del ná-se losov kožuh brez rokavov, na glavo pa si je posadil železno kučmo iz žice, da bi mu medved ne mogel raniti kože na glavi ; končno je vzel v roke dobro okovane dvozobate vile in jekleno sekiro s hrastovim toporom, ki pa je bil nekoliko daljši nego ga imajo sekire tesarjev. Zvečer ob mraku je bil že na mestu, kjer se je vsedel, se prekrižal in čakal.

Rudasti žarki večernega solnca so se še lesketali skozi veje dreves v gozdu, nad katerim so letele vrane, krokaje in lopotaje s krili. Tupatam so skakali zajci, dirjáje k vodi ter stopáje povzročali šelest po suhem vresju in odpadlem listju. Časih je prismučala po bukovju gibčna kuna. Po gozdu se je še čulo gostolenje ptičic, ki pa je polagoma že ponehavalo.

Po solnčnem zahodu še ni zavladal mir v gozdu. Najpoprej je drvila mimo Zbiška z velikim hrupom tropa divjih prašičev, na to pa so tekli v dolgi vrsti jeleni, prikladáje drug drugemu glavo k repu. Suhe veje so pokale pod njihovimi nogami, oni pa, vsi rudasti od večerne zarje, so drvili k močvirju, kjer so se čutili po noči prav varne. Končno se je temna rdečica razgrnila po nebu, pod njim pa se je zdelo, da so v ognju vrhovi dreves, ali polagoma se je jelo vse pomirjati. Gozd se je pogreznil v spanec. Tema je vstajala iz zemlje ter se vspenjala kvišku k jasni zarji, ki je začela bledeti, temneti in ugašati.

»Sedaj bode tiho, dokler se ne oglasé volkovi,« si je mislil Zbišek.

Obžaloval je, da ni vzel s seboj loka, ker bi bil mogel vstreliti jelena ali mrjasca. Med tem so prihajali od strani močvirja k njemu nekaki zamolkli glasovi, podobni težkemu stokanju in vzdihanju. Zbišek je pogledal nekako plašno na močvirje, kajti kmet Radzik, ki je nekoč prebival v koči iz ilovice, je bil izginil zajedno z rodbino, kakor bi se bil pogreznil v zemljo. Nekateri so pripovedovali, da so pobili vse razbojniki; bili pa so tudi taki, ki so pozneje poleg koče videli čudne stopinje, ki niso človeške, niti živalske in kateri so močno majali z glavami nad tem ter celo svetovali, da bi imeli pripeljati duhovnika iz Kresne, da bi blagoslovil to kočo. Seveda do tega ni prišlo, ker se ni našel nihče, ki bi bil hotel tukaj prebivati; na to pa je kočo, to je ilovico, razmočil in razdrl dež, ta prostor pa nikakor ni bil na dobrem glasu. Vavrek, čebelar, se sicer za to ni zmenil dosti, ker je prenočeval ne daleč od tod v svoji kočici, pa tudi o tem Vavreku so govorili ljudje marsikaj. Zbišek, držé v roki vile in sekiro, se ni bal divjih zverin, toda z nekim nemirom je mislil na nečiste duhove ter mu je bilo zelo ljubo, da so oni glasovi utihnili.

Poslednji blesk svetlobe je ugasnil in nastala je črna noč. Veter je prenehal, še onega navadnega šuma v vrhovih dreves ni bilo. Ako je tupatam odpadel kak češarek, je povzročilo to v splošni tišini znaten šum, toda takoj na to je nastala taka tišina, da je slišal Zbišek svoje lastno dihanje.

Tako je presedel dlje časa, premišljujé najpoprej o medvedu, ki se je imel prikazati, na to pa o Danuši, katera je potovala z mazoveškim dvorom v daljni kraj. Spomnil se je, kako jo je objel ob slovesu in kako so mu tekle njene solze po licu; spomnil se je jasnega njenega lica, kodraste glavice, njenega venca in njenega petja, njenih rdečih čreveljcev, katere je bil poljubil pri odhodu; spomnil se je vsega, kar se je bilo pripetilo od onega časa, kar sta se bila spoznala. Pa se ga je tudi polastila taka žalost radi tega, da nje ni blizu, da je celo pozabil, da čaka v gozdu divjo zver, in jel je govoriti sam s seboj:

»Pojdem k tebi, ker ne morem živeti brez tebe.«

In čutil je, da mora oditi na Mazoveško, ker sicer pogine v Bogdancu. Prišel mu je na misel Jurand in njegov čuden upor, ali domislil si je, da mora radi tega še tim prej iti k njemu ter poizvedeti, kaka je ona tajnost, kake so ovire, in ali bi jih poziv na dvoboj ne mogel odstraniti.« Končno se mu je zdelo, da Danuša stega k njemu roke in kliče: »Z Bogom, Zbišek! Z Bogom!« — Kako bi ne imel iti k njej?

A ni spal — videl jo je tako razločno kakor v prikazni ali v snù. Sedaj potuje poleg kneginje, brenka na pljunko, popeva in misli nanj. Misli si, da ga zagleda kmalu in morda se celo ozíra, če mari on ne jezdi skokoma za njimi... toda on je med tem časom v temnem gozdu.

Tu se Zbišek nakrat zgane, ne le radi tega, ker se je spomnil temnega gozda, marveč tudi zato, ker začuje za seboj nekak šelest.

Stisnil je vile krepkeje v svoji pesti, nastavil ušesa in poslušal. Šelest se je bližal in čez malo časa je bil povsem razločen; pod nekimi težkimi koraki so pokale suhe veje ter je šumelo suho in odpadlo listje. Nekdo se je bližal.

Časih je šelest prenehal, kakor bi zverina obstajala pri drevesih, in nastala je taka tišina, da je jela Zbišku kar zveneti v ušesih, na kar so se znovič začuli težki in odmerjeni koraki. Sploh pa je bilo v tej hoji toliko previdnosti, da se je Zbišek temu kar čudil.

»Stari se bržkone boji psov, ki so bili v kolibi,« reče sam sebi, »ali pa je to volk, ki me je bil ovohal.«

Koraki so utihnili. Zbišek pa je vendar razločno slišal, da je obstal nekdo za kakih dvajset ali trideset korakov za njim in kakor bi se bil potem vsedel. Ozrl se je vdrugič, toda ni mogel videti ničesar, čeprav je razločno videl drevesa naokrog. Ni bilo druge pomoči nego čakati.

Čakal je dolgo, in začudenje se ga je polaščevalo čimdalje bolj.

»Medved bi vendar ne prišel spat semkaj pod čebelnjak in volk bi me bil že ovohal ter bi ne čakal do jutra.«

Nakrat ga spreleté mravljinci od glave do pet.

Nemara je prilezel kak spak iz močvirja, ki se mu bliža od zadej? Nemara ga objame iznenadoma s hladnimi rokami kak utopljenec, ali mu pogledajo v obraz zelene oči volkodlaka, ali se kaj grozno zasmeje za njim, ali se pojavi pred njim mrtvaška glava na pajkovih nogah?

Čutil je, da mu lezejo lasje na glavi po koncu. Čez trenutek pa se oglasi šelest pred njim in sedaj dokaj razločnejše nego poprej. Zbišek si oddahne. Mislil pa si je, da ga je strašilo obkolilo in da se mu sedaj bliža od spredaj. Stisnil je krepkeje svoje vile, vstal potihoma in čakal.

V tem začuje nad glavo šum dreves ter začuti na licu pihljaj vetra, ki je zapihal od močvirja, ob enem pa ovoha vonjavo medveda.

Ni bilo najmanjšega dvoma, medved se je bližal.

Zbišek se je takoj nehal bati, dvignil je glavo ter napel pogled in posluh. Bližali so se težki koraki, vonjava je postajala čimdalje večja; kmalu se je tudi začulo sopenje in mrmranje.

»Samo da bi ne bila dva,« pomisli Zbišek.

V tem trenutku zapazi pred seboj veliko in temno postavo divje zverine, katera ga do poslednjega trenutka ni zavohala, ker je korakala za vetrom, a to tim bolj, ker jo je mamila vonjava strdi, pomazane po drevju.

»Zdrav bodi, ded!« zakliče Zbišek ter stopi naprej izza debla.

Medved zarjove kratko, kakor bi ga bilo osupnilo to nepričakovano srečanje, toda bil je že preblizu, da bi se bil mogel rešiti z begom. Takoj se postavi na zadnje noge ter razširi sprednje, kakor bi ga hotel objeti. Na to je tudi Zbišek čakal : zbral je vse svoje moči, priskočil kakor strela ter mu zasadil z vso silo svojih močnih rok železne vile v prsi.

Medved je zarjovel, da se je kar gozd stresel. Na to je pograbil s prednjimi tacami vile, prizadeváje si, izdreti jih, toda to se mu ni posrečilo; začutivši grozne bolečine je zarjovel še strašnejše. Hoté pa doseči Zbiška, se je naslonil na vile in se še huje nabodel na nje. Zbišek ni vedel, ali so se vile zasadile že dovolj globoko, radi tega ni hotel spustiti držaja. Toda človek in zverina sta jela omahovati, gozd pa se je kar tresel od besnega in obupnega rjovenja.

Zbišek ni mogel seči po sekiri, dokler se naostreni konec držaja ni zasadil v zemljo. Medved pa, pograbivši držaj s tacami, je mahal ž njim in z Zbiškom, kakor bi vedel, za kaj gre, in navzlic temu, da je vsako gibanje povečalo njegovo bolest, se vendar ni dal vreči na tla. Na ta način se je nadaljevala grozna borba, in Zbišek je začutil, da se morajo njegove moči izcrpati. Mogel bi bil celo pasti, in takrat bi bilo za gotovo po njem. Radi tega je zbral vse svoje moči, stegnil roke, razširil noge in se pripognil nalik napetemu loku, da ne pade vznak, in ponavljal je skozi stisnene zobe:

»Moja smrt ali tvoja...«

In polastila se ga je taka jeza, da bi bil v tem trenutku rajše sam poginil nego izpustil zverino. Končno se je spodtaknil z nogo ob smrekovo korenino, se zamajal in padel bi bil, ako bi se ne bila prikazala v tem hipu pred njim neka temna postava — in ako bi neke druge vile ne bile zabodle medveda. Obenem mu je zaklical nekdo tesno nad ušesom:

»S sekiro!«

Zbišek ni premišljeval v svoji razjarjenosti niti za trenutek, odkod mu je prišla ta nepričakovana pomoč. Pograbil je sekiro ter udaril ž njo medveda. Vile so se zlomile pod veliko težo zverine, ki je padla na tla, kakor zadeta od strele, in začela grozno hropsti. Toda kmalu je umolknila. Nastala je tišina, katero je dramilo le glasno Zbiškovo dihanje, kateri se je bil oprl ob deblo, kajti noge so se tresle pod njim. Še le čez trenutek je dvignil glavo, pogledal po postavi, stoječi poleg njega, ter se prestrašil, mislé si, da to morda ni človek.

»Kdo si ti!« vpraša nemirno.

»Jagjenka!« odgovori mu nežni ženski glas.

Zbišek kar ostrmi od začudenja, ne verujé svojim očem. Toda njegov dvom ni trajal dolgo, ker se Jagjenkin glas oglasi znovič:

»Takoj ukrešem ogenj.«

Takoj na to se začuje udarec jekla ob kremen, iskre se jamejo sipati in pri njih migljajoči svetlobi zagleda Zbišek belo čelo, temne obrvi in rdeča usta mlade deklice, ki je pihala prižgano gobo. Še le sedaj si je domislil, da je prišla v gozd radi tega, da mu priskoči na pomoč, in da bi bil brez njenih vil naletel slabo... Radi tega je začutil do nje tako spoštovanje, da ni premišljeval dolgo, marveč objel jo je okrog pasu in jo poljubil na obe lici.

Njej pa pade jeklo in goba na tla.

»Daj mi mir! Kaj je to?« je jela ponavljati z zamolklim glasom; ni pa umaknila lica ter se celo kakor slučajno dotaknila s svojimi ustnicami Zbiškovih ust.

On jo spusti ter reče:

»Bog ti povrni! Ne vem, kaj bi se mi bilo zgodilo brez tebe.«

Jagjenka se pripogne, kakor bi iskala kresivo in gobo, ter mu reče:

»Bala sem se za-te, kajti tudi Bezduh je odšel z vilami in s sekiro, ali medved ga je vendarle raztrgal. Bog obvaruj kaj temu podobnega, Matijca bi to umorilo, ker že tako komaj diha. Radi tega sem vzela vile in odšla.

»Torej si ti šla ondi za smrekami?«

»Dà.«

»Jaz pa sem si mislil, da je to kako strašilo.«

»Mene se je tudi polaščeval strah, kajti po noči ni varno hoditi mimo radzikovskega močvirja brez ognja.

»Čemu se nisi oglasila?«

»Bala sem se, da bi me ne nagnal.«

Po teh besedah je jela znovič kresati, na to je položila na gobo perišče suhega konoplja, ki se je vnelo z jasnim plamenom.

»Imam dve treski,« reče, »naberi urno suhljadi, da zakuriva ogenj.«

In res je čez trenutek že zaplapolal ogenj, čegar rudasta svetloba je osvetlila veliko truplo medveda, ležečega v luži krvi.

»To je žival, da je kaj!« zakliče nekako ponosno Zbišek.

»Glavo ima popolnoma razcepljeno. Glej, glej!«

Po teh besedah se pripogne ter tipa z roko medvedovo kožo, da se prepriča, ali ima mnogo masti, na to se veselega lica dvigne ter reče:

»Masti bo dovolj za dve leti.«

»Toda vile so zlomljene, poglej.«

»Gorjé, kaj naj sedaj rečem doma?«

»Nù, kaj drugega nego resnico.«

»Oče bi me gotovo ne bil pustil v gozd, torej sem morala čakati, da so vsi odšli spat...«

Čez trenutek pa je dodala:

»Ne povej nikomur, da sem bila tukaj, da mi to ne vzroči zamere.«

»Toda jaz te spremim domu; utegnili bi te volkovi napasti, in ti nimaš vil.«

»Nù... prav!..«

In tako sta se razgovarjala nekaj časa pri jasnem plamenu nad truplom medveda, podobna krasnim mladim gozdnim bitjem.

Zbišek pogleda lepo Jagjenkino lice, osvetljeno od plamena, ter reče z istinitim začudenjem:

»Druge take deklice, kakor si ti, morda ni več na svetu. Ti bi morala iti v vojsko...«

Ona mu pogleda za hip v oči, na to pa odvrne žalostno:

»Jaz vem... toda ne smejaj se mi vsled tega!..«

XII.

Jagjenka je nacvrla sama velik lonec medvedove masti, katere prvo merico je popil Matija poželjivo, ker je bila sveža, ne zasmojena, ter je imela duh po materini dušici, katero je pomešala mlada deklica med njo. Matija je postal takoj svežji ter je jel upati, da sčasoma še ozdravi.

»Tega mi je bilo treba,« je dejal. »Kadar se človek zredi, mora ta treska priti ven iz života.«

Naslednje merice mu niso šle tako v slast kakor prva. Vsekako pa jih je popil. Jagjenka pa ga je bodrila in mu dejala:

»Zanesljivo še ozdravite. Tudi Biladu iz Ostroge se je zaril kos železa globoko v meso, toda po rabi medvedje masti mu je prišel na dan. Samo kadar se rana odpre, morate jo mazati z bobrovim lojem.«

»Ali imaš loj?«

»Imam ga; ako boste pa potrebovali svežega, pa odideva z Zbiškom na bobre. Bobrov je tukaj dovolj. Ne škodovalo pa bi tudi, da obljubite nekaj kakemu svetniku, zlasti takemu, ki je patron za rane.«

»Tudi meni je že to prišlo v glavo, samo tega še ne vem, kateremu. Sveti Jurij je patron vitezov; on varuje vojaka pred nesrečo ter mu daje moč v vsaki potrebi. Pripovedujejo celo, da se pogostoma sam potegne za pravične ter pomaga pobiti one, ki Bogu niso všeč. Toda tak, ki se rad bije, le redko kedaj rad tudi ozdravlja, in za to je nemara določen kdo drugi, kateremu on noče delati napotja. Vsak svetnik ima v nebesih svoj posel in svoje gospodarstvo, kar se razume. Ali drug drugega nikdar ne ovira, kajti iz tega bi utegnila nastati nesloga, svetnikom pa bi nikakor ne bilo prilično, da bi živeli v prepiru med seboj...

Kozma in Damijan sta tudi velika svetnika, katerima se priporočajo zdravniki radi tega, da bi ne izginile bolezni s sveta, ker v tem slučaju bi oni ne imeli kaj jesti. Sveta Apolonija te brani pred boleznijo zob in sveti Liborij te čuva kamena, toda to je kaj drugega. Kadar pride opat, on nam pove, na katerega svetnika se imam obrniti s prošnjo — kajti kakor ne pozna vsak klerik božjih tajnostij, tako jih ne razume niti vsakdo izmed onih, ki imajo ostrižene glave.«

»Kaj, ko bi se priporočili samemu Kristusu?«

»Ni dvoma, da je on najvišji nad vsemi. Toda to bi bilo tako, kakor bi mi tvoj oče ubil človeka, jaz pa bi takoj na to odrinil v Krakov h kralju s pritožbo. Kaj bi mi rekel kralj na to? Rekel bi mi: Vladar sem vsega kraljestva, ti pa prideš k meni s tem človekom. Ali ne moreš oditi v grad k mojemu kaštelanu in posredniku?« Gospod Jezus je gospodar nad celim svetom — ali razumeš? Za manjše posle ima svoje svetnike.«

»Torej vam jaz povem,« reče Zbišek, ki se jima je proti koncu razgovora približal: Priporočite se naši pokojni kraljici in pojdite v Krakov na njen grob na božjo pot. Ali se je mari zgodilo ondi pred našimi očmi malo čudežev? Čemu iskati tuje svetnike, ko pa imamo svojo domačo gospo, še boljšo od drugih?

»Ha! Samo ko bi vedel, da ima ona tudi skrb za rane?«

»Ali ko bi je tudi ne imela, jej gotovo nijeden svetnik ne bo smel nasprotovati; ko bi jej pa tudi nasprotoval, pa razsrdi ná-se gospoda Boga, ker to ni kaka navadna žena, marveč poljska kraljica...«

»Katera je poslednji paganski narod spreobrnila na krščansko vero. To si modro povedal,« mu odvrne Matija. »Ona sedi ondi gotovo visoko pri božjem prestolu, pa jej tudi nihče ne more ugovarjati. Storiti hočem, kakor mi svetuješ, samo da že enkrat ozdravim.«

Ta nasvet je bil po godu Jagjenki, katera se ni mogla ubraniti začudenja nad Zbiškovim razumom. Matija je napravil še ta večer slovesno obljubo, in odslej še z večjo nadejo pil medvedovo mast, pričakujé dan za dnevom ozdravljenja.

Čez teden dnij pa je jel izgubljati up. Rekel je, da mu mast nagaja v životu in da mu pod poslednjim rebrom raste nekaj kakor oreh.

Čez deset dnij je bilo še huje. Oteklina je narastla ter postala rdeča, Matija pa je zelo oslabel. Ko je prišla končno še vročnica, se je jel resno pripravljati na smrt.

V neki noči je nakrat zbudil Zbiška.

»Zapali hitro luč,« mu reče, »ker nekaj se godi z menoj, toda ne vem, ali kaj dobrega ali slabega.«

Zbišek poskoči na noge, naredi urno v veliki sobi ogenj na ognjišču, prižge smolnato tresko ter se vrne ž njo v čumnato.

»Kaj vam je?«

»Kaj mi je? Nekaj mi je prebodlo oteklino, gotovo ona železna špilja. Držim jo, toda ne morem je izdreti, marveč jo samo čutim pod prsti.«

»To je špilja in nič drugega. Držite jo in krepko potegnite.«

Matija se je jel zvijati od bolečine ter je zaglobil svoje prste čimdalje bolj globoko v rano, dokler ni trdega predmeta dobro prijel ter ga izvlekel.

»O Jezus?«

»Ali je to špilja?« ga vpraša urno Zbišek.

«Je. Kar mrzel znoj me je oblil, vsekako pa je to špilja. Evo, poglej!«

Po teh besedah je pokazal Zbišku podolgasto ostro špiljo železa, ki se je bila od pušice odcepila ter mu je tičala nekoliko mesecev v telesu.

»Hvala Bogu in kraljici Jadvigi! Sedaj boste še zdravi.«

»Morda mi odleže, toda bolečina je to strašna,« je dejal Matija, stiskáje si oteklino, iz katere je teklo obilno krvi in gnoja. »Ko je železo zunaj, mora tudi bolezen preiti. Jagjenka je rekla, da bo treba sedaj mazati rano z bobrovim lojem.«

»Pojdem po bobra takoj jutri.«

Matiji je bilo že drugi dan mnogo bolje. Spal je jako dolgo, in ko se je zbudil, je takoj zahteval hrane. Medvedje masti že ni mogel več videti, zato pa so mu razbili dvajset jajec v juho; več mu jih Jagjenka iz previdnosti ni hotela deti. Pohlepno je povžil to hrano ter pojedel na vrh še pol hlebca kruha in popil vrč piva, nakar je izrekel željo, naj mu pripeljejo Ziha, ker je bil zelo vesel.

Zbišek je poslal jednega onih Turkov, ki mu ga je bil daroval Zaviš, po Ziha, ta pa je takoj zasedel konja ter dospel popoludne, prav tedaj, ko sta se mlada odpravljala k jezeru po bobre. Iz početka je bilo slišati dokaj šale pri medici, pozneje pa sta se jela starca razgovarjati o otrocih in hvaliti vsak svojega.

»Kak mladenič je ta moj Zbišek!« je spregovoril Matija. »Njemu ni najti para na svetu! Pogumen je in gibčen kakor ris in vsakemu poslu je kos! Ko so ga peljali v Krakovu v smrt, so tarnala dekleta tako, kakor bi jih kdo od zadaj zbadal s šilom, pa še kaka dekleta: vitežke in kaštelanske hčerke, da raznih lepih meščank niti ne omenjam.«

»Dasi so bile kaštelanke in zale, vsekakor pa niso bile lepše nego je moja Jagjenka!« mu odvrne Zih iz Zgorelic.

»Ali mari jaz pravim, da so bile lepše? Saj bolj mičnega dekleta, nego je Jagjenka, morda ni môči najti na svetu.«

»Jaz tudi zoper Zbiška nimam ničesar. On napne lok celo brez napenjače!«

»In medveda sam samcat premaga. Ali ste videli, kako ga je razbil? Vso lobanjo mu je razklal z jednim udarcem.«

»Dà, lobanjo mu je razklal, toda medveda ni sam ubil, ker mu je Jagjenka pri tem pomagala.«

»Pomagala? Nù, o tem mi ni rekel ničesar.«

»Ker jej je obljubil molčati... Deklico je sram, da je odšla po noči v gozd. Meni je takoj povedala, kako je bilo to. Druge se rade lažejo, toda ona noče tajiti resnice. Odkritosrčno pa vam povem, da mi to ni ljubo, kajti kdo vé... Hotel sem jo že pokarati, toda rekla mi je tako-le: »Ako jaz sama ne ohranim svoje nedolžnosti, mi je tudi vi, oče, ne ohranite; toda ne bojte se, kajti Zbišek že vé, kaj je vitežka čast.«

»Nù, kajpada. Saj sta danes tudi odšla sama.«

»Toda zvečer se vrneta. Po noči ima zlodej največjo moč in deklici se ni treba sramovati, ker je temno.

Matija se zamisli, na to pa reče kakor sam sebi: »Očitno je, da rada vidita drug drugega.«

»Da. Samo ko bi on že ne bil drugi obljubil.«

»To, kakor veste, je vitežka šega. Kateri mladenič nima svoje zapovedovalke, njega smatrajo za prostaka. Obljubil jej je pavove šapelje in te mora strgati s čelad, kajti tako je prisegel na vitežko čast, Pa tudi Lichtensteina mora dobiti v svoje roke, toda drugih obljub ga more opat odvezati.«

»Opat pride v kratkem.«

»Ali mislite?« vpraša Matija, na to pa nadaljuje: »Končno, kaj pa mu neki hasne obljuba, ko pa mu je dejal Jurand, da mu deklice ne dá? Ali jo je obljubil komu drugemu, ali jo je posvetil službi božji, tega ne vem, toda rekel je, da je ne dá.«

»Rekel sem vam že,« nadeljuje Zih, »da ima opat Jagjenko tako rad, kakor bi bila njegova. Zadnjič je rekel tako-le: »Sorodnikov nimam, razven nekaj oddaljenih, radi tega pa podeduješ za menoj več ti nego oni.«

Po teh besedah pogleda Matija Ziha nemirno, dà, celo zlobno, in še le potem spregovori:

»Škode nam menda vendar ne želite?«

»Jagjenka dobi Močidol,« mu odvrne prijazno Zih.

»Ali takoj?«

»Takoj. Kateri drugi bi ga ne pustil, njej ga pa dam.«

»Bogdanec je itak že na polovico Zbiškov, in ako mi Bog dá zdravje, pa mu še nekaj prigospodarim, kakor se spodobi. Ali imate Zbiška radi?«

Na to jame Zih pomežikavati z očmi ter reče:

»Hudo je samo to, da se Jagjenka takoj obrne k steni, brž ko se kdo njega spomni.«

»Pa kadar se spomnite katerega drugega?«

»Ako se spomnim drugega, me takoj pozorno pogleda ter vpraša: »Koga?«

»Nù, vidite! Bog da, da pri taki deklici Zbišek pozabi na ono. Jaz sem že star, pa bi jo takisto pozabil... Ali hočete medico?

»Hočem.«

»Nù — opat je kaj moder človek. Med opati se dobijo, kakor veste, tudi posvetni ljudje, toda ta, dasi ne sedi med menihi, je vendarle duhovnik, in duhovnik svetuje vedno bolje nego kak navaden človek, ker zna čitati in je tudi v zvezi s svetim Duhom. To pa je kaj lepo, da hočete Močidol takoj prepustiti deklici. Tudi jaz hočem, ako mi Bog dá zdravje, gledati, da odtegnem Volku iz Brezove čim največ kmetov. Vsakemu hočem dati kos dobre zemlje, katere je v Bogdancu dovolj. Naj se poklonijo kmetje na Božični praznik Volku, potem pa pridejo k meni. Ali bi mar tega ne smeli? Sčasoma postavijo tudi gradič v Bogdancu in nasujejo nasip okrog njega. Zbišek in Jagjenka naj zahajata skupno na lov. Mislim, da dobimo v kratkem sneg. Tako se privadita drug na drugega in mladenič pozabi med tem na ono. Naj hodita skupaj. Ali kaj naj še dalje govorim? Ali bi mu dali Jagjenko ali ne?«

»Dal bi mu jo. Ali se mar nismo že davno pomenili, da sta ustvarjena drug za drugega in da Močidol in Bogdanec dobé naši vnuki?«

»Grad!« zakliče veselo Matija. »Bog daj, da bi jih bilo kakor toče. Opat nam jih bo krstil.«

»Že dolgo vas nisem videl tako veselega!« zakliče Zih.

»Sedaj je tudi meni mnogo lažje pri srcu. Železo mi je že prišlo iz života, za Zbiška pa se nikakor ne bojte. Opazil sem, da sta iz početka le malo govorila med seboj; sedaj pa, kadar sta sama, se neprenehoma obračata drug proti drugemu ter se pogovarjata. Ali hočete še piti?«

»Hočem.«

»Na zdravje Zbiška in Jagjenke!«

XIII.

Stari Matija se ni motil, ko je dejal, da se Zbišek in Jagjenka rada vidita in da koprnita drug po drugem. Jagjenka je z izgovorom, da obiskuje bolnega Matijca, pogostoma zahajala v Bogdanec, in to z očetom, ali sama, in Zbišek je vsled hvaležnosti zahajal v Zgorelice, tako, da je nastalo med njima sčasoma odkritosrčno prijateljstvo. Jela sta se rada imeti in govoriti med seboj o vsem, kar se ju je moglo dotikati.

Bilo pa je tudi nekoliko vzajemnega začudenja v tem prijateljstvu, kajti mladi in lepi Zbišek, ki se je bil že proslavil na vojni in v dvobojih, ter je bil že celo na kraljevem dvoru, se je zdel mladi deklici v prispodobi s Čtanom iz Rogove ali Volkom iz Brozove kot kak pravcati vitez in malone kraljevič; on pa se je vsaki čas moral čuditi njeni lepoti. Zbišek je mislil kajpada neprestano na Danušo, toda pogostoma, kadar je iznenadoma pogledal Jagjenko, naj si je to že bilo v gozdu ali doma, je rekel nehote sam sebi: »Hej, kaka srna je to!« In kadar jo je objel okrog pasu, jo posadil na konja ter začutil v svojih rokah njeno, kakor iz kamena izklesano telo, ga je vselej prevzel nekak čuden nemir in mravljinci so mu zagomazeli od glave do pet po životu.

Jagjenka, ki je bila po svoji naravi ponosna, porogljiva ter celo hudomušna, je postajala čimdalje pokornejša prav kakor kaka služabnica, ki mu je zrla samo v oči, hoté uganiti, s čim naj mu postreže. On je videl to njeno veliko udanost ter jej je bil za njo hvaležen in čimdalje prijetnejše mu je bilo, nahajati se v njeni bližini. Končno — zlasti od onega časa, kar je začel Matija piti medvedjo mast, sta se videla skoro vsaki dan, in potem, ko je špilja že prišla iz rane, sta šla skupaj nad bobre po sveži loj, ki mu je bil neobhodno potrebno zdravilo.

Vzela sta vsaki svoj lok, zasedla konja in odjezdila najpoprej k Močidolu, ki bi imel biti Jagjenkina dota, pred gozdom sta izročila konja služabniku in šla peš, ker se v gostem gozdu preko močvirja ni dalo jezditi. Potem pokaže Jagjenka na prostorno livado in na črni pas gozda ter reče:

»To je gozd Čtana iz Rogove.«

»Onega, ki bi te rad vzel?«

Ali ona se nasmeje:

»On bi me vzel, ako bi ga jaz hotela!«

»Lahko se mu ubraniš, ker imaš na pomoč Volka, kateri, kakor sem slišal, kaže Čtanu zobe. Čudim se samo, da še nista pozvala drug drugega na dvoboj.«

»Ker jima je oče, odhajáje na vojno, dejal tako-le: »Ako se bosta tepla, naj mi nikdo več ne pride pred oči.« Kaj jima je bilo storiti? Kadar sta v Zgorelicah, gledata srpo drug drugega, potem pa pijeta skupaj v krčmi v Kresnji, dokler ne popadata pod klop.«

»Bedasta človeka.«

»Čemu?«

»Ker bi moral, kadar Ziha ni doma, pridrviti jeden ali drugi v Zgorelice in polastiti se te s silo. Kaj bi storil Zih, ako bi te našel, vrnivši se domu, z otrokom v naročju?«

Plave Jágjenkine oči se nakrat zaiskré.

»Torej si misliš, da bi se jima udala? Ali si morda misliš, da v Zgorelicah ni ljudij in da jaz ne znam rabiti kopja ali loka? Naj samo poskusita! Zapodila bi vsakega domu, pa še sama bi napadla Rogov ali Brezovo. Oče je vedel, da sme brez strahu oditi na vojno.«

Tako govoré je naježila svoje lepe obrvi in mahala tako grozno s svojim lokom, da se je Zbišek nasmejal ter dejal:

»Nù, ti bi imela biti vitez, ne pa deklica.»

A ona, pomirivši se, mu reče:

»Čtan me je čuval pred Volkom, Volk pa pred Čtanom. Sicer pa sem bila pod opatovim varstvom, in vsakdo ima prav, ako se čuva opatove zamere.«

»O, dà!« zakliče Zbišek. »Tu se opata vsi bojé. Toda jaz — pomagaj mi sveti Jurij, da ti govorim resnico — bi se ne bal ni opata, ni Ziha, niti zgoreliških naselnikov, niti tebe, marveč bi te vzel...«

Jagjenka je obstala na mestu, dvignila oči proti Zbišku in ga vprašala s čudnim, mehkim in zategljivim glasom:

»Ali bi me res vzel?«

Na to odpre usta ter vsa rdeča kakor zarja čaka na odgovor.

Toda on je očitno mislil le na to, kaj bi storil namesto Čtana ali Volka, ter je semtertje potresel glavo in nadaljeval:

»Kako naj se deklica bori z mladeniči, ko je treba, da se mora omožiti! Ako se ne dobi kateri tretji, morala boš vzeti jednega od teh dveh. Ali ne?«

»Tega mi ne govori,« mu odvrne otožno deklica.

»Čemu ne? Že dolgo nisem bil tukaj, torej ne vem, kateri bi ti bil bolj všeč.«

»Hej!« vzdihne Jagjenka. »Daj mi mir!«

In šla sta dalje molče, prodiráje skozi čimdalje gostejšo goščavo, kjer je grmovje in drevje bilo prepleteno z divjim hmeljem. Zbišek je šel naprej, trgal hmeljevo pletivo in lomil semtertje veje, ki so ju ovirale na poti, Jagjenka pa je hitela za njim z lokom na hrbtu kot kaka boginja lova.

»Za hosto teče globok potok,« mu reče, »toda jaz vem, kje je prehod.«

»Jaz imam škornje do kolena, pa nama bo lahko priti čez,« odvrne Zbišek.

In resnica, čez malo časa dospeta k potoku. Jagjenka, ki je dobro poznala močidolski gozd, je lahko našla prehod, pokazalo pa se je, da je potok po deževju narastel in da je precej globok. Zbišek ni niti vprašal, marveč je kar mahoma vzel deklico na roke.

»Jaz hočem sama prebresti vodo,« reče Jagjenka.

»Drži se me okrog vratu,« jej odvrne Zbišek.

Šel je počasi čez široko razlito vodo, tipáje pri vsakem koraku, če mar ne pade v globino, a deklica se je na njegovo povelje stisnila k njemu in, ko že nista bila daleč od drugega obrežja, mu je rekla:

»Zbišek!«

»Kaj je?«

»Ne omožim se niti z Volkom niti s Čtanom.«

On jo prinese na obrežje, spusti tiho na tla ter reče razburjen:

»Daj ti Bog vsega najboljšega. Nobenemu se s tem ne zgodi krivica.«

Do jezera že ni bilo več daleč. Jagjenka, ki je korakala naprej, se je vsaki hip ozirala ter, pokladaje si prst na usta, dala Zbišku razumeti, naj molči. Šla sta med trsičjem in vrbovim protjem po mokri zemlji. Od desne strani so jima doletavali na ušesa ptičji glasovi, katere je Zbišek občudoval, ker je bil že čas selitve.

»Tukaj je odprt prostor,« zašepeta Jagjenka, »kjer prezimujejo divje race, pa tudi voda v jezeru zmrzne samo v velikem mrazu pri obrežju. Poglej, kako se ondi dviga sopara.«

Zbišek pogleda skozi predor v trsičju ter zagleda pred seboj meglo; to je bilo Odstojansko jezero.

Jagjenka položi zopet prst na usta in čez trenutek sta bila pri jezeru. Deklica se povspne prva povsem tiho na staro vrbo, pripogneno nad vodo.

Zbišek je posnemal njen vzgled, in tako sta ležala oba dlje časa povsem mirno, ne vidé radi megle ničesar pred seboj; slišala sta samo krokanje vran in cviljenje čapelj nad svojo glavo.

Končno zapiha veter, listje stare vrbe zašumi, na kar se prikaže črno površje jezera.

»Ali ne vidiš ničesar?« pošepeta Zbišek.

»Ne. Tiho...«

Čez trenutek preneha veter in zavlada popolna tišina. Na vodnem površju se je pojavila jedna glava, potem druga in končno se je spustil z obrežja v vodo velik bober s svežo vejico v gobcu ter začel plavati med trsičjem, držé odtrgano vejico kvišku.

Zbišek, ki je ležal na deblu nižje nego Jagjenka, je nakrat zagledal, kako je ona stegnila roko in kako sklonila glavo; očividno je merila na živalico, katera ni slutila nikake nevarnosti, marveč je mirno plavala dalje.

Končno je zazvenelo tetivo in obenem je zaklicala Jagjenka:

»Najin je!«

Zbišek se povspne nekoliko više ter se ozira po vodi. Bober se je potapljal, pa zopet vsplaval na površje, obračáje se pri tem in kazáje svoj beli trebuh.

»Dosti je dobil, takoj se pomiri!« reče Jagjenka.

In uganila je. Živalica se je čimdalje bolj počasi gibala, dokler končno ni obstala povsem nad vodo, obrnena s trebuhom kvišku.

»Pojdem po njega« reče Zbišek.

»Ne hodi. Tu pri obrežju je blato globoko za več čevljev. Kdor si ne zna pomagati, ta gotovo utone.«

»Ali kako pa ga dobiva?«

Do večera ga bomo imeli v Bogdancu, radi tega naj te ne boli glava. Toda čas je že, da greva domu.«

»Vendar dobro si ga zadela.«

»Ah, saj to ni prvi.«

»Druga dekleta se bojé celo pogledati lok; s tako, kakoršna si ti, pa bi hotel vse življenje hoditi po gozdu.«

Ko je Jagjenka slišala to pohvalo, se je radostno nasmejala, toda ni mu odgovorila, in jela sta se vračati nazaj po isti poti. Zbišek jo jame izpraševati po bobrovih gnezdih, in ona mu je pripovedovala, koliko se jih nahaja v Močidolu in koliko v Zgorelicah in kako si bobri na obrežju delajo gnezda.

Nakrat pa se vdari z dlanjo po bedru.

»Glej, pozabila sem svoje pušice na vrbi,« reče. »Počakaj!«

In predno jej je mogel odgovoriti, da pojde sam po nje, je ona skočila nalik srni nazaj in čez trenutek mu je izginila izpred očij. Zbišek je čakal in čakal, a končno se je jel čuditi, čemu je tako dolgo ni nazaj.

»Nemara je zgubila pušice ter jih išče,« je rekel, pojdem in pogledam, če se jej mar ni kaj pripetilo.

Komaj pa je napravil nekoliko korakov, že se prikaže pred njim z lokom v roki, z veselim, smehljajočim se licem, in z bobrom na hrbtu.

»Za Boga!« zakliče Zbišek, »kako si ga vlovila?«

«Kako? Šla sem v vodo, pa sem ga! Meni ni to nič novega. Tebe nisem hotela tje pustiti, kajti onega, ki ne zna plavati, takoj požre močvirje.«

»Jaz pa sem te tukaj čakal kakor kak bedak! Ti si zvita deklica.«

»Nù — ali sem se morda imela sleči pred teboj?«

»Torej pušic nisi pozabila?«

»Nisem, marveč sem te samo hotela odpeljati od obrežja.«

»Oh, ko bi bil odšel za teboj, videl bi bil pravo čudo. Imel bi kaj gledati. Hej!«

»Molči!«

»Kakor Boga ljubim, bi tudi zares šel.«

»Molči!«

In čez trenutek, hoté obrniti govorico na drug predmet, mu reče:

»Izžmì mi lase, ker mi grozno močijo hrbet.«

Zbišek prime z jedno roko kito blizu glave, z drugo pa jo jame žmikati, govoré:

»Najbolje bi bilo, razplesti jo, kajti veter lase takoj posuši.«

Toda ona ni hotela storiti tega radi goščave, skozi katero sta morala iti. Zbišek dene bobra na hrbet, a Jagjenka, ki je korakala naprej, mu reče:

»Sedaj bo Matija kmalu zdrav, kajti za rane ni ničesar boljšega nego medvedja mast od znotraj in bobrov loj od zunaj. Čez nekoliko tednov že zasede konja.«

»Bog mu daj to!« odvrne Zbišek. »Čakam že na to kakor na svoje odrešenje, kajti bolnika zapustiti ne morem, tu pa mi je že tudi kaj težavno sedeti.«

»Težavno ti je tukaj sedeti?« ga vpraša Jagjenka.

»A čemu?«

»Ali ti Zih ni ničesar povedal o Danuši?«

»Nekaj mi je povedal. Že vem... ona te je pokrila s svojim zavojem. Rekel mi je tudi, da vsaki vitez napravi nekake obljube, da bo odslej služil svoji gospéj. Toda rekel mi je, da taka služba ne pomeni ničesar in da časih celo oženjenci služijo kaki gospodarici... Kdo je ta Danuša? Povej mi kaj o njej?«

Približala se je na to tesno k njemu, dvignila oči ter z velikim nemirom na licu zrla v Zbiška, kateri, ne zmené se za njen tresoč se glas, niti za otožen pogled, jej reče:

»To je moja gospa in moja najdražja ljubljenka. Ne rečem tega nikomur, toda tebi povem, kakor bi povedal lastni sestri, saj se že poznava od mladih nog. Za njo bi šel za deveto reko in za deveto morje, nad Nemce in nad Tatarje, saj druge take, kakor je ona, ni na celem svetu. Naj sedi stric v Bogdancu, jaz se takoj napotim k njej. Kaj mi je Bogdanec brez nje, kaj premoženje, kaj čreda in opatovo bogastvo? Zasedem konja in pojezdim na vojno, in Bog mi bo pomagal, da čim poprej izvršim to, kar sem jej obljubil, ako sam poprej ne poginem.«

»Tega nisem vedela...« odvrne zamolklo Jagjenka.

In Zbišek jej jame pripovedovati, kako se je seznanil pri Tinjcu z Danušo, kako jej je takoj napravil obljubo, ter vse, kar se je pozneje zgodilo, torej o svoji ječi, o tem, kako ga je rešila Danuša, kaj mu je odgovoril Jurand, kako koprni po njej in kako mu je ljubo, da more oditi k ljubljeni deklici, kadar Matija ozdravi, da izpolni vse to, kar jej je obljubil. Nehal je pripovedovati še le tedaj, ko je že zagledal služabnika, ki je čakal s konjema na koncu gozda.

Jagjenka zasede takoj konja ter se jame poslavljati od Zbiška.

»Naj služabnik odide za teboj z bobrom, jaz pa se vrnem v Zgorelice.«

»Ali čemu nočeš iti v Bogdanec? Zih je tam.«

»Ne. Oče se je že vrnil, pa tudi meni je naročil, naj se vrnem.«

»Nù — Bog ti povrni za bobra.«

»Z Bogom!«

Cez malo časa je ostala Jagjenka sama. Vračaje se čez livado domu se je še ozirala za Zbiškom, in ko se jej je skril za drevesi, si je zakrila z dlanjo oči, kakor bi jih branila pred solnčnimi žarki.

Kmalu pa so jej izpod roke jele teči kakor grah velike, težke solze ter padati druga za drugo na sedlo in na konjsko grivo.

XIV.

Po tem razgovoru z Zbiškom se ni prikazala Jagjenka cele tri dni v Bogdancu in še le četrti dan je prišla tjekaj z novico, da je dospel opat v Zgorelice. Matijo je ta novica nekoliko vznemirila. Imel je zares s čim plačati zastavnino, da, izračunil je, da mu še dovolj ostane za pomnožitev naselnikov, za nakup živine in drugih gospodarskih potrebščin, vsekakor pa je v vsem tem opravku bilo mnogo odvisno od milosti bogatega sorodnika, kateri je mogel one ljudi, kar jih je bil naselil ondi, odpeljati ali pa tudi pustiti ter tako znižati ali povečati ceno imetja.

Radi tega je izpraševal Matija Jagjenko natančno o opatu, kako je dospel, ali je vesel, ali slabe volje, kaj je rekel o njima in kedaj namerava priti v Bogdanec. Ona mu je odgovarjala razstreseno na njegova vprašanja ter se je trudila, pomiriti ga in ga ob enem obodriti.

Rekla je, da je dospel opat zdrav in vesel s številnim spremstvom, v katerem je bilo poleg oboroženih služabnikov tudi nekoliko duhovnikov in pevcev, ki pojejo sedaj z Zihom, in da opat rad posluša ne le cerkvene, marveč tudi posvetne pesmi. Rekla je tudi, da je skrbno popraševal po Matijcu in da je kaj pozorno poslušal, kar mu je Zih pripovedoval o Zbišku in njegovem življenju v Krakovu.

»Vi veste sami najbolje, kaj morate storiti,« je dejala končno modra deklica, »toda jaz si mislim, da bi moral Zbišek takoj oditi in pozdraviti starega sorodnika, ne čakáje na to, da pride on sam v Bogdanec.«

Matijcu je bil ta nasvet všeč; dal je poklicati Zbiška in mu rekel:

»Obleci se čim najlepše ter pojdi poklonit se opatu, in skaži mu vso čast, da se mu prikupiš.«

Na to se obrne k Jagjenki:

»Ne čudil bi se, ako bi bila bedasta, ker si ženska, toda čudim se temu, da si tako pametna. Povej mi, kako naj opata najbolje pogostim in s čim ga razveselim, kadar dospe semkaj?

»Kar se hrane tiče, že sam pove, kaj ima najrajši. On ima jako rad dobre jedi, zlasti to, da je v vsaki jedi dovolj žafrana.«

Matija se je prijel za glavo, ko je to slišal. »Odkod naj dobim žafran?«

»Prinesla sem ga s seboj,« odvrne Jagjenka.

»Bog daj, da bi se take deklice na kamenju rodile!« zakliče oveseljeni Matija. »Prijetna je očem, tako dobra gospodinja, pametna in naklonjena ljudem! Ej, ko bi bil jaz mlad, takoj bi te vzel.«

Jagjenka pogleda pomenljivo Zbiška, tiho vzdihne, na to pa dodá:

»Prinesla sem tudi kocke in sukno, ker on po vsakem obedu kaj rad kocka.«

»To navado je imel že poprej, ali pri tem je bil jako nagle jeze.«

»Jezi nagnjen je on še sedaj in marsikatero kupico trešči ob tla, potem pa steče skozi vrata. Nato pa se vrne s smehom in se sam roga svoji jezi. Saj vi ga tako že poznate! Ako mu le nihče ne nasprotuje, pa ga ni boljšega človeka od njega.«

»Kdo bi mu neki nasprotoval, ko pa ima več pameti nego drugi?«

Tako sta se razgovarjala med seboj, dokler se je Zbišek oblačil v svoji čumnati. Končno je prišel vèn tako lep, da je bila Jagjenka vsa osupnena, prav kakor tedaj, ko je prišel v svojem belem jopiču prvikrat v Zgorelice. Toda sedaj se je je polastila velika žalost, ko je pomislila, da ta lepota ni ustvarjena za njo in da se je on v drugo zaljubil.

Matija je bil vesel, ker si je mislil, da bo Zbišek gotovo ugajal opatu in da mu pri odkupu ne bo delal nikakoršnih težav. Ta misel ga je razveselila do te mere, da se je odločil, odriniti z Zbiškom v Zgorelice.

»Zapovej, da mi pripravijo voz,« je rekel Zbišku, »Ako sem mogel priti iz Krakova v Bogdanec z železno špiljo med rebri, pridem še tim lože brez nje sedaj v Zgorelice.«

»Samo da bi se vam ne shujšalo zdravje,« omeni Jagjenka.

»Ej, ne bo mi ničesar, kajti že čutim moč v sebi. Pa ko bi mi tudi postalo slabeje, bo vsaj videl opat, kako sem hitel k njemu, ter bo do mene še bolj darežljiv.«

»Ljubše mi vaše zdravje nego njegova darežljivost!« omeni Zbišek.

Toda Matija je vstrajal pri svojem. Potoma je nekoliko tarnal, vendar pa ni nehal poučevati Zbiška, kako naj se obnaša v Zgorelicah; zlasti mu je še priporočal pokorščino proti svojemu mogočnemu sorodniku, kateri ni prenašal niti najmanjšega upora.

Dospevši v Zgorelice, sta našla Ziha in opata na hodniku, kjer sta ogledovala božji svet in popivala vino. Za njima je sedelo ob steni šestero ljudij opatovega spremstva ter jeden popotnik, katerega je bilo kaj lahko spoznati, ker je imel čutarico za pasom in školjke prišite na svoji obleki. Drugi so bili podobni duhovnikom, ker so imeli glave obrite na temenu, sicer pa so nosili posvetno opravo, usnjate pasove in meče ob boku.

Ko je zagledal Zih Matijo, ki se je bi pripeljal na vozu, je poskočil urno, opat pa je ostal na svojem mestu, očitno radi svoje duhovske časti, ter jel nekaj praviti svojim klerikom, katerih je še nekoliko prišlo skozi odprte duri iz sobe. Zbišek in Zih sta pripeljala slabotnega Matijca na hodnik.

»Čeprav ne morem še dobro hoditi,« reče Matija, poljubivši opatu roko, »sem vendarle prišel, da se vam, svojemu dobrotniku, poklonim in vas zahvalim za gospodarstvo v Bogdancu ter vas prosim vašega blagoslova, ki je grešnemu človeku najpotrebnejši.«

»Slišal sem, da vam je že nekoliko bolje,« reče opat, ki ga je pobožal po glavi, »in da ste napravili obljubo, potovati na grob naše kraljice.«

»Ker nisem vedel, kateremu svetniku naj bi se priporočil, sem se pa njej priporočil.«

»Prav ste storili,« zakliče ponosno opat, »Saj je ona boljša od vseh drugih, in nihče jej ne sme ničesar ugovarjati.«

V tem hipu se mu prikaže na licu jeza in oči mu zaiskré.

Vsi so poznali njegovo strast, radi tega se Zih nasmeje ter zakliče:

»Udri ga, kdor veruje v Boga.«

Opat se glasno odkašlja, premeri navzoče s srditim pogledom, na kar se takisto naglo nasmeje, kakor se je bil poprej razsrdil, pogleda Zbiška in vpraša:

»Ali je to vaš sinovec in moj sorodnik?«

Zbišek se prikloni ter mu poljubi roko.

»Videl sem te, ko si bil še majhen,« odvrne opat, »toda sedaj bi te ne spoznal. Pokaži se!«

In jel ga je ogledovati od pete do glave s svojimi presunljivimi očmi; končno pa je rekel:

»Jako krasen je! Tole je gospodična ne pa vitez!«

Matija reče na to:

»To gospodično so že vabili Nemci na ples, toda vsakdo, ki je to storil, je padel ter ni več vstal.«

»Pa tudi lok napne brez napenjače,« zakliče nakrat Jagjenka.

Opat se obrne k njej.

»Ali kako da se ti brigaš za to?«

Jagjenka zardi do ušes, na to pa odvrne vsa zbegana:

»Ker sem to videla...«

»Čuvaj se, da te slučajno ne vstreli, ker bi se morala radi tega tri četrt leta zdraviti.«

Na te besede se pevci, kleriki in božjepotnik spusté v glasen smeh, ki je spravil Jagjenko še v večjo zadrego, da se je zasmililà celo opatu, ki je dvignil svojo roko, pokazal široki rokav svoje obleke ter dejal:

»Skrij se tu notri, deklica!«

Med tem posadi Zih Matijca na klop in zapove prinesti vina, po katero je stekla Jagjenka. Opat se obrne k Zbišku ter reče:

»Dovolj je te šale! Nisem te primerjal z deklico radi tega, da bi te osramotil, marveč radi tvoje lepote, katero bi marsikaka deklica mogla zavidati. Vem, da si pogumen mladenič! Čul sem o tvojih junaških činih pod Vilno, o onih frigiških vitezih in o dogodkih v Krakovu. Zih mi je povedal vse — razumeš?«

Tu pogleda opat presunljivo v Zbiškove oči, a čez trenutek se oglasi znovič:

»Ker si bil prisegel, da hočeš strgati tri pavove šapelje, torej poišči jih! To je kaj hvalevredno in

Bogu prijetno delo, preganjati sovražnike našega plemena... Ako pa si pri tem obljubil še kaj drugega, vedi, da te morem odvezati teh obljub, ker imam to oblast.«

»Ej,« reče Zbišek, »ako človek obljubi kaj Jezusu v blagor svoje duše, kaka moč bi ga mogla odvezati te obljube?«

Matija, ki je to slišal, se je bojazljivo ozrl v opata, toda ta je bil očividno dobre volje, kajti ni vskipel od jeze, marveč je samo pogrozil s prstom Zbišku in mu rekel:

»Glejte ga no modrijana! Pazi samo, da se ti ne pripeti kaj takega, kar se je pripetilo Nemcu Beyhardu.«

»Kaj se mu je pripetilo?« vpraša Zih.

»Sežgali so ga na grmadi.«

»Za kaj?«

»Ker je rekel, da posveten človek more isto tako razumeti božje tajnosti kakor kak duhovnik.«

»Strogo so ga kaznovali.«

»Toda pravično,« zagrmi opat, »kajti on se je pregrešil zoper svetega Duha. Kaj vi mislite? Ali more posveten človek presojevati božje tajnosti?«

»Nikakor ne more!« se oglasé skupno kleriki.

»A vi, »špilmani«, molčite,« reče opat, »ker še niste duhovniki, dasi imate glave ostrižene.«

»Mi nismo »špilmani«, marveč dvorniki vaše milosti,« odvrne jeden njih, zroč ob enem v velik vrč, iz katerega se je razširjala vonjava sladu in hmelja.

»Glejte ga, on govorí kakor iz soda!« zakliče opat. »Ej ti koštrun! Čemu se oziraš v vrč? Latinščine ondi na dnù ne najdeš.«

»Saj ne iščem latinščine, marveč piva, katerega ne morem najti.«

Opat se obrne k Zbišku, ki je začuden ogledoval te dvornike, ter reče:

»Vsi ti so «clerici scholares«, kateri so zavrgli knjige ter vzeli v roke pljunko in se jeli ž njo klatiti po svetu. Jaz sem jih vzel k sebi ter jih sedaj hranim, kaj sem hotel storiti drugega? To so pravi klateži in potepuhi, ki pa znajo dobro peti ter imajo nekoliko pojma o božji službi, za to jih morem rabiti v cerkvi in ob času potrebe bi bili tudi dobri varuhi, ker so nekateri kaj pogumni ljudje. Ta božjepotnik pravi, da je bil že v Sveti deželi, toda zamán bi ga vprašal po kakem morju, ali deželah, ker še tega ne vé, kako je ime grškemu cesarju in v katerem mestu prebiva.«

»Vedel sem,« odvrne s hripavim glasom božjepotnik, »toda vse sem pozabil, ko me je na Donavi jela tresti mrzlica.«

»Jaz se najbolj čudim mečem,« reče Zbišek, »ker jih pri potujočih klerikih še nikdar nisem videl.«

»Dovoljeno jim je nositi meče, ker še niso posvečeni, da pa tudi jaz nosim meč, ni to nikako čudo. Pred jednim letom sem pozval sam Volka iz Brezove na dvoboj na poteptani zemlji, in to radi tega gozda, skozi kateri ste šli v Bogdanec. Toda ni prišel...«

»Kako bi se mogel boriti z duhovnikom?« spregovorí Zih.

Na te besede opat zardí, udari s pestjo ob mizo in zakliče:

»Kadar sem oborožen, nisem več duhovnik, marveč plemič... On ni prišel, temveč me je napadel rajše v

Tulči s svojimi hlapci. Evo, zato tudi nosim meč!... Omnes leges, omniaque iura vim vi repellere cunctisque sese defensare permittunt!*) Radi tega sem jim sam dal meče.«

Začuvši latinščino, so Zih, Matija in Zbišek nakrat umolknili ter sklonili glave pred opatovo učenostjo; on pa se je nekaj časa še oziral z jeznim pogledom naokrog in končno rekel:

»Kdo vé, če me on še tukaj ne napade?«

»O jej, naj mu to le pride v glavo!« zakličejo popotni kleriki ter sežejo po mečih.

»Da bi le hotel! Saj je že tudi meni dolgčas po boju.«

»Saj on tega ne stori,« reče Zih. »Poprej pride radi tega, da se pokloni vaši milosti. Gozda se je bil že odrekel, in sedaj mu je mar samo za sina. Vedite! Ali on tega ne dočaka.«

Opat se pomiri ter reče:

»Mladega Volka sem videl, ko sta pila s Čtanom iz Rogove v krčmi v Krešnji. Nista nas takoj spoznala, ker je bilo temno. Pogovarjala sta se o Jagjenki.«

Tu se obrne k Zbišku.

»In o tebi.«

»Kaj neki hočeta meni?«

»Ona nista hotela ničesar, samo to njima ni prav, da se nahaja ne daleč od Zgorelic še kak tretji. Pa je rekel Čtan Volku: »Kadar mu opraskam kožo, ne bo več lep.« Volk pa je dejal: »Morda se naju bo bal, ako ne, pa mu takoj polomim kosti!« Na to sta jela drug drugega zagotavljati, da se ju boš bal.«

---

*) Vsi zakoni in vsa práva dopuščajo, da se vsakdo brani ter se sila odbiva s silo.

Ko Matija to sliši, pogleda Ziha, Zih pa njega, in na obrazu obeh zaigra zvit in radosten smeh. Nihče ni bil prepričan, da je opat v resnici slišal ta razgovor, ali pa si ga je sam izmislil radi tega, da zbode ž njim Zbiška, toda to sta vedela oba, zlasti še Matija, ki je dobro poznal Zbiška, da na svetu ni boljšega sredstva, s katerim bi se dal mladenič pridobiti za Jagjenko.«

Opat pa dodá:

»To sta zares hrabra človeka!«

Zbišek ni pokazal nikake razburjenosti, marveč je samo vprašal Ziha z nekim čudnim in nenavadnim glasom:

»Jutri je nedelja?«

»Dà.«

»Ali greste k sveti maši?«

»Nù, da.«

»Kam? V Krešnjo?«

»Tje nam je najbližje. Kam bi neki šli?«

»Nù, prav!«

XV.

Zbišek dohiti Ziha in Jagjenko, ki sta potovala v družbi opata in njegovih klerikov v Krešnjo, se jima pridruži in gre ž njima, ker je hotel pokazati in prepričati opata, da se ne bojí niti Volka iz Brézove, niti Čtana iz Rogove, in da se ne misli skrivati pred njima. V prvem hipu je bil ves prevzet od Jagjenkine lepote. Dasi jo je videl večkrat v Bogdancu in v Zgorelicah v krasni obleki, ni videl še nikdar take, kakoršna je bila danes na poti v cerkev. Obleko je imela iz rdečega sukna, obrobljeno s hrmelinovo kožuhovino; na rokah je imela rdeče rokavice in na glavi z zlatom izšivano kapo, izpod katere sta jej viseli navzdol po hrbtu dve debeli kiti.

Tudi na konju ni sedela kakor mož, marveč na visokem sedlu z naslonilom in klopico pod nogami, katere je bilo komaj môči videti pod dolgo in jako gubasto suknjico. Zihu, ki je dopuščal deklici, da je nosila doma kožuh in škornje iz telečje kože, je bilo dokaj mar za to, da je pred cerkvijo spoznal vsakdo, da ni prišla tjekaj hči kakega navadnega, neznatnega plemiča, marveč gospodična iz ugledne vitežke hiše. Zato sta njenega konja vodila dva mladeniča, opravljena v tesno obleko, kakoršno so navadno nosili pažeti. Štirje dvorski služabniki so jezdili zadej in za njimi opatovi kleriki z meči in pljunkami za pasom.

Zbišek je občudoval ves sprevod, zlasti pa še Jagjenko, ki je bila podobna sliki, ter opata, ki se mu je zdel v svoji rdeči obleki s širokimi rokavi enak kakemu potujočemu knezu. Najskromnejše je bil oblečen še Zih sam, ki je sicer ljubil vnanjo lepoto na drugih, sam sebi pa je prepustil le petje in razveseljevanje.

Ko so se sešli, so jezdili v jedni vrsti: opat, Jagjenka, Zbišek in Zih. Opat je naročil svojim pevcem, naj zapojó kako pobožno pesem, toda čez trenutek se je jel razgovarjati z Zbiškom, kateri je smehljáje se ogledoval orjaški njegov meč, ki ni bil nič manjši od nemških dvoreznih mečev.

»Vidim,« spregovori opat, »da se čudiš mojemu meču, torej vedi, da sinode dovoljujejo duhovnikom nositi meče, dà, tudi drugo orožje, ako so na potovanju. Sicer pa, ko je zabranjeval sveti Oče duhovnikom nositi orožje in rdečo obleko, je imel gotovo v mislih ljudi nizkega stanu, kajti plemiča je Bog ustvaril za orožje, in kdor bi mu ga hotel vzeti, ta bi nasprotoval njegovim večnim naredbam.«

»Videl sem mazoveškega kneza Henrika, kako se je boril na kolišču,« odvrne Zbižek.

»Tudi to se mu ne more zameriti, da se je boril,« reče opat, dvignivši prst kvišku, »marveč samo to, da se je oženil, in sicer še jako nesrečno, ker je vzel fornicariam et bibulam mulierem[1]), katera, kakor pravijo, je Baccha[2]) od svoje mladosti spoštovala a pri tem tudi bila adultera[3]), iz česar tudi ne more priti nič dobrega.«

Tu je vstavil konja ter ga jel učiti še bolj resnobno:

«Kadar se bodeš hotel ženiti ali vzeti uxorem[4]), moraš gledati na to, da bo bogaboječa, lepega vedenja, štedljiva in marljiva, kar ti priporoča poleg cerkvenih očetov že paganski modrijan Seneka. Ali kako hočeš spoznati, da si prav pogodil, ako pa ne poznaš gnezda, iz katerega dobiš tovarišico svojega življenja? Kajti neki drugi veliki modrijan pravi: Pomus non cadit absque arbore[5]). Kakoršen je vol, taka je tudi koža; kakoršna je mati, taka je tudi hči... Iz tega pa se nauči, grešni človek, to-le, da ženske nikdar ne išči daleč, marveč blizu, kajti ako dobiš hudobno ali hudomušno, se jej boš pogostoma jokal, kakor se je razjokal celo veliki modrijan, ko mu je njegova soproga v svoji jezi aquam sordidam [1]) vlila na glavo.«

---

[1]) Razbrzdano in pijači udano žensko. — [2]) Baccha (t. j. vino). — [3]) Prešestnica. — [4]) Soproga. — [5]) Jabelko ne pade daleč od debla.

»In secula seculorum, amen!« [2]) zakličejo z jednim glasom potujoči kleriki, kateri pri svojih odgovorih niso vedno pazili, ali so isti opatu po volji ali ne.

Vsi pa so poslušali kaj pozorno opatove besede ter občudovali njegovo zgovornost in znanje sv. pisma. Opat nikakor ni obračal svojih besed naravnost na Zbiška, marveč tudi na Ziha in na Jagjenko, kakor bi hotel vse poučiti. Jagjenka je dobro razumela, za kaj gre, kajti pozorno je zrla izpod dolgih trepalnic mladeniča, ki je naježil obrvi ter pobesil glavo, kakor bi globoko premišljeval o tem, kar je slišal.

Čez trenutek je šel sprevod dalje, toda vsi so molčali, še le tedaj, ko so že zagledali Krešnjo, seže opat po svojem pasu in ga obrne nazaj tako, da je lahko dosegel meč, ter reče:

»Stari Volk iz Brezove pride gotovo s številnim spremstvom.«

»Gotovo,« pritrdi Zih, »čeprav so govorili služabniki, da je zbolel.«

»Ali jeden mojih klerikov je slišal, da nas hoče napasti pred krčmo po službi božji.«

»Ne storil bi tega brez poziva, in zlasti ne po sveti maši.«

»Naj mu pošlje Bog dobrega duha. Jaz ne iščem z nikomur boja in potrpežljivo prenašam vse krivice.«

---

[1]) Blatno vodo. — [2]) Na veke vekov, amen.

Na to se ozre po svojih ljudeh ter reče:

»Ne izvlecite meča ter pomnite, da ste duhovniki; ako pa jih izvlečejo oni prvi, takrat pa le po njih!«

Zbišek, ki je jezdil poleg Jagjenke, jo je izpraševal po tem, za kar mu je bilo največ mar.

»Čtana in mladega Volka dobimo brezdvomno v Krešnji,« je dejal. »Pokažeš mi ju od daleč, da ju spoznam.«

»Prav, Zbišek,« mu odvrne Jagjenka.

»Ona te pred mašo in po maši gotovo počakata. Kaj delata, kadar gresta s teboj?«

»Dvorjànita mi, kakor le znata.«

»Danes ti ne bosta dvorjanila, razumeš?«

Ona pa mu odvrne pokorno:

»Prav, Zbišek!

Daljši razgovor pretrga jima ropot lesene ropotulje, kajti v Krešnji takrat še niso imeli zvonov. Čez malo časa dospejo tjekaj. Izmed množice, ki je čakala mašo pred cerkvijo, sta izstopila takoj mladi Volk in Čtan iz Rogove, toda Zbišek ju prestriže, skoči s konja, in predno sta utegnila priteči, objame Jagjenko okrog pasu, jo dvigne s sedla, na kar jo prime za roko ter, izzivalno ju gledáje, jo odpelje v cerkev.

Ko stopijo v cerkev, ju čaka nova prevara. Oba sta skočila k škropilniku in pomočila vanj roke ter jih stegnila proti deklici. Toda to isto stori tudi Zbišek, ona se dotakne njegovih prstov, se prekriža ter gre ž njim naprej. Sedaj si domislita ne le Volk, marveč tudi Čtan iz Rogove, ki je bil sicer kaj plitke pameti, da se je zgodilo vse to nalašč, radi česar se polasti obeh huda jeza. Vsekako pa sta še imela toliko zavesti, da v svoji jezi nista šla v cerkev, bojé se kazni božje. Nasprotno, mladi Volk kar plane iz cerkve ter steče preko pokopališča med drevjem sam ne vedé kam. Tudi Čtan steče za njim, ne vedé takisto, kam hoče iti.

»Obstaneta še le pri ograji, kjer je bilo zloženo debelo kamenje, pripravljeno za zidanje zvonika, kateri so hoteli pozidati v Krešnji. Volk, hoté se znesti nad čim, pograbi jeden debelih kamnov, in ko Čtan to vidi, pograbi tudi on kamen, in tako sta čez trenutek valila vsak svoj kamen čez pokopališče tje do cerkvenih vrat.

Ljudje so ju gledali začudeno, domišljujé si, da sta napravila kako obljubo in da hočeta tako prispevati k stavbi zvonika. Molčanje pretrga Čtan iz Rogove.

»Nù, kaj pa sedaj?« vpraša.

»Nù, kaj?« odvrne Volk.

»Ali ga napadeva takoj?«

»Kako naj ga napadeva v cerkvi?«

»Ne v cerkvi, marveč po maši.«

»On je dospel z Zihom in opatom. Ali pa veš, kaj je rekel Zih, da hoče naju oba pognati iz Zgorelic, ako se bova tepla. Ako bi tega ne bilo, že davno bi ti bil rebra polomil.«

»Ali pa jaz tebi!« odvrne Čtan, stisnivši svoje velike pesti.

In oči so se jima zaiskrile zlokobno, toda kmalu sta oba spoznala, da jima je sedaj bolj potrebna sloga nego kedaj poprej.

Večkrat sta se že ravsala med seboj, pa po bitki sta se vselej pomirila, kajti dasi ju je razdvajala težnja po Jagjenki, vendar drug brez drugega nista mogla živeti. Sedaj pa sta imela oba jednega sovražnika ter sta čutila, da je ta sovražnik grozno nevaren.

Čez trenutek vpraša Čtan:

»Kaj naj počneva? Ali naj mu pošljeva poziv v Bogdanec?«

Volk, ki je bil modrejši, tudi ni vedel, kaj jima je početi. Na srečo mu pride na pomoč ropotulja, ki se je oglasila znovič v znamenje, da je že pričela služba božja. Volk reče:

»Kaj nama je početi? Pojdiva k maši, in potem bode, kar Bog dá.«

Čtan je bil s tem pametnim odgovorom zadovoljen ter reče:

»Nemara naju navdihne sam Kristus?«

»In naju blagoslovi,« dodá Volk.

»Po zasluženju.«

Na to gresta v cerkev, in ko pomolita nekoliko, se zopet pomirita. Nista se dala zbegati niti od tega, da je sprejela po sveti maši Jagjenka blagoslovljeno vodo zopet iz Zbiškovih rok. Na pokopališču se priklonita pred vratmi Zihu in Jagjenki, kakor tudi opatu, dasi je on bil sovražnik starega Volka iz Brezove. Zbiška sta gledala zares oba kaj srpo, toda nihče od njiju ga ni pozval, dasi se jima je stiskalo srce od ljubosumja in jeze. Jagjenka se jima je zdela tako krasna kakor kaka kraljica. Še le tedaj, ko se je jelo števílno spremstvo vračati, in ko sta zaslišala veselo pesem klerikov, si je otrl Čtan znoj s svojega z brkami zaraslega lica ter zarezgetal kakor konj.

Volk je zaškripal z zobmi ter rekel:

»V krčmo! V krčmo!«

Na to sta se spomnila, kaj jima je prineslo olajšavo, ter sta pograbila zopet ona kamna in ju odvalila nazaj na poprejšnje mesto.

Zbišek je jezdil poleg Jagjenke ter poslušal pesem opatovih klerikov, toda ko so že prekoračili poti za več streljajev, je pridržal nakrat konja in dejal:

»Oh, imel sem dati za jedno sveto mašo za stričevo zdravje. Radi tega se vrnem.«

»Ne vračaj se!« zakliče Jagjenka. »Pošljemo to sem iz Zgorelic.«

»Vrnem se, toda ne čakajte me! Z Bogom!«

»Z Bogom!« reče opat. »Pojdi!«

In lice se mu razveseli. Ko pa jim izgine Zbišek izpred očij, podreza nekoliko Ziha ter reče:

»Ali razumete?«

»Kaj naj razumem?«

»On se hoče v Krešnji boriti z Volkom in Čtanom, kakor je amen v očenašu. To sem tudi jaz hotel in ga napotil na to.«

»To sta krepka človeka, ki ga še obsujeta z ranami; kaj bo pa potem?«

»Kaj bo potem? Ako se bo boril za Jagjenko, kako naj potem misli dalje na ono Jurandovo? Odslej bo Jagjenka njegova gospa, ne pa ona, in to jaz hočem, kajti on je moj sorodnik, ki mi je všeč.«

»Nù, pa njegova obljuba?«

»Kar na mestu mu dam odvezo. Ali niste čuli, da sem mu to že obljubil?«

»Vaša glava zna spraviti vse v red,« odvrne Zih.

Opata razveseli ta pohvala, zato se obrne k Jagjenki in jo vpraša:

»Čemu si tako otožna?«

Sklonila se je na sedlu, prijela opatovo roko in jo poljubila.

»Gospod boter, ali bi ne mogli poslati nekoliko svojih ljudij v Krešnjo?«

»Čemu? Opili bi se v krčmi, in to bi bilo vse.«

»Ali vsekako bi mogli preprečiti vsak slučajni prepir.«

Opat jej bistro pogleda v oči, na to reče nakrat resnobno:

»Ali ako ga ondi ubijejo?...«

»Potem pa naj ubijejo tudi mene!« zakliče Jagjenka.

In bridka žalost, ki se je bila med razgovorom z Zbiškom nabrala v njenih prsih, se razlije sedaj nakrat v potoku solz. Opat, to vidé, jo objame tako, da pokrije skoro vso s svojimi velikimi rokavi, ter reče:

»Ne boj se, hčerka, ne boj se ničesar. Do prepira utegne res priti, toda saj sta tudi ona dva plemiča, torej ga ne napadeta oba ob enem, marveč ga po vitežkem običaju pozoveta na dvoboj, na ta način pa si bo že znal pomagati ž njima. Kar pa se tiče Jurandove hčerke, o kateri si slišala, vedi, da še v nobeni hosti ne raste drevo za njeno postelj.«

»Ker mu je ona ljubša, pa niti jaz ne maram zanj!« odvrne skozi zobe Jagjenka.

»Čemu se torej jokaš?«

»Ker se bojim zanj.«

»Glejte žensko pamet!« reče opat smejé se.

Na to se skloni k Jagjenkinemu ušesu ter jej pošepeta:

»Zapomni si, deklica, ako te tudi vzame, da se bo moral še večkrat boriti, ker zato je plemič.«

In sklonivši se še bolj, dodá:

»On te vzame, in sicer kmalu, kakor je Bog v nebesih.«

»On da bi me vzel?!« odvrne Jagjenka, toda v tem hipu se nasmeje skozi solze, pogleda opata, kakor bi ga hotela vprašati, odkod on to vé.

Med tem se je Zbišek vrnil v Krešnjo in se napotil takoj k duhovniku, ker je hotel v resnici dati za jedno mašo za Matijčevo zdravje. Ko je to opravil, je odšel naravnost v krčmo, v kateri se je nadejal, da dobi mladega Volka iz Brezove in Čtana iz Rogove.

Dobil je ondi oba poleg množice plemstva in kmetov. V prvem hipu ni mogel nikogar spoznati, kajti okna so bila prevlečena z volovskimi mehirji, skozi katere je prodirala svetloba le slabo. Še le potem, ko je vrgel domač služabnik na ognjišče perišče borovih tresek, je zagledal v kôtu za vrčema piva razorano lice Čtana iz Rogove in srdito lice Volka iz Brezove.

Šel je polagoma k njima, potiskáje na stran ljudi, in ko je prišel k njima, je vdaril s pestjo ob mizo, da je kar zagrmelo po sobi.

Ona sta takoj vstala, jela urno popravljati na sebi svoje pasove ter segati po mečih. Zbišek vrže na mizo rokavico, in govoré skozi nos, kakor so imeli vitezi pri pozivu navado govoriti, spregovorí te nenavadne in od nikogar pričakovane besede:

»Ako bi kateri izmed vaju dveh, ali od drugih vitežkih ljudij, ki so v tej sobi, nasprotoval temu, da najlepša in najbolj čednostna deva na svetu je gospodična Jurandova iz Spihova, pa ga pozivljem na dvoboj, bodisi že peš ali na konju, od prvega padca in do poslednjega zdihljeja.«

Volk in Čtan sta se zelo začudila, ko sta to čula, kakor bi se bil začudil tudi opat, ko bi bil slišal te besede. Kdo je ta gospodična? Saj jima je le za Jagjenko, ne pa za njo! Ako pa temu mladeniču ni mar za Jagjenko, kaj torej on hoče od nju? Čemu jima je delal ovire pred cerkvijo? Čemu je prišel semkaj in sedaj tukaj išče prepira ž njima? Ob teh vprašanjih sta postala tako zbegana, da sta odprla široko usta in Čtan je tako napel oči, kakor bi pred seboj ne videl človeka, marveč kako strašilo.

Pametnejši Volk, ki je že poznal nekoliko vitežke običaje ter je vedel, da vitezi obljubujejo pogostoma drugim ženskam svojo službo, zopet z drugimi pa se ženijo, je pomislil, da je morda tudi v tem slučaju tako, in ker se mu ponuja ugodna priložnost, da se more potegniti za Jagjenko, si je mislil, da se je mora poslužiti.

Približa se torej z zlokobnim licem Zbišku in ga vpraša:

»Kako, pasji brat, ali mar Jagjenka Zihova ni najlepša?«

Na to stopi naprej tudi Čtan, in ljudje se jamejo zbirati okrog njih, kajti vsem je bilo jasno, da to ne skonča zlepa.

XVI.

Jagjenka, vrnivši se domu, je poslala takoj služabnika v Krešnjo, da naj poizve, če morda ni prišlo v krčmi do kake bitke, ali če morda ni pozval kdo koga na dvoboj. Služabnik pa, ki je prijel denar za pot, je jel z drugimi tovariši piti ter niti ni mislil na vrnitev. Drugi služabnik, poslan v Bogdanec, ki bi imel sporočiti Matijcu opatov prihod, se je vrnil takoj ter povedal, da je videl Zbiška, kako je ondi kockal s starim plemičem.

To je Jagjenko nekoliko pomirilo, ker je dobro vedela, da je Zbišek v bojevanju veščak, torej se ni bala, da bi ga kdo izzval, ali da bi ga doletela kaka nezgoda v krčmi. Ona je takisto zaželela iti z opatom v Bogdanec, toda opat tega ni hotel, ker je nameraval spregovoriti z Matijcem o zadevah, tikajočih se zastavne pogodbe ter še o neki dokaj važnejši zadevi, o kateri ni hotel, da bi bila Jagjenka za pričo.

Končno je odšel na noč. Ko je izvedel, da se je Zbišek srečno vrnil, je bil kaj dobre volje ter je naročil svojim spremljevalcem, naj popevajo in ukajo, da je kar odmevalo po gozdu. V Bogdancu so kmetje gledali iz hiš, ali ne gorí, ali če ni pridrvil od kod sovražnik. Toda božjepotnik, ki je korakal naprej z žezlom, jih je pomiril, češ, da prihaja ugleden in visok cerkveni dostojanstvenik, in kmetje so se mu klanjali in nekateri se celo prekriževali. Ko je videl opat, kako ga vsi spoštujejo, je bil tega zelo vesel; radoval se je božjega sveta ter začutil v svojem srcu veliko naklonjenost do svojih ljudij.

Ko sta zaslišala Matija in Zbišek krik in petje, sta odšla do vrat opatu nasproti. Nekateri izmed klerikov so že bili z opatom v Bogdancu, toda oni, ki so se še le pred kratkim pridružili njegovemu spremstvu ter še Bogdanca nikdar niso videli, so se čutili zelo prevarane, ko so zagledali borno poslopje, katerega ni bilo môči primerjati z obširno grajščino v Zgorelicah.

Vsekako pa je pomirjal njih nadeje nekoliko dim, ki se je valil skozi predor v skodlati strehi, a še bolj so se razveselili, ko so, prišedši v sobo, ovohali vonjavo žafrana in različnih dišav ter ob enem zagledali dve mizi, polni cinastih skled, seveda še praznih, toda tako velikih, da so se morale vsake oči razveseliti pri pogledu na nje.

Na manjši mizici se je lesketala za opata pripravljena skleda, ki je bila vsa srebrna, ter lep okusno izrezljan vrč. To oboje je bil plen iz zapuščine po onih frigijskih vitezih.

Matija in Zbišek sta ga takoj povabila k mizi, toda opat, ki se je bil pred odhodom iz Zgorelic dobro najedel, je odklonil poziv, kajti njega je zanimalo nekaj drugega. Pozorno in nekako nemirno se je oziral po Zbišku, kakor bi hotel opaziti na njem kak sled po bitki; vidé pa njegov miren obraz, je postal nestrpljiv ter nikakor ni mogel brzdati dalje svoje radovednosti.

»Pojdimo v čumnato,« je dejal, »da se pomenimo o zastavi. Toda ne nasprotujta mi. S tem me samo ujezita.«

Na to se obrne k svojim spremljevalcem in zagrmi:

»Vi pa tukaj tiho sedite in ne poslušajte za vratmi!«

Po teh besedah odpre vrata čumnate, skozi katere je komaj mogel iti, za njim pa sta stopila tjekaj tudi Zbišek in Matija. Ko se vsedejo na škrinje, se obrne opat znovič k mlademu vitezu:

»Ali si se vrnil v Krešnjo?«

»Da.«

»Nù, kaj?«

»Dal sem za jedno mašo za stričevo zdravje — in basta!«

Opat se nestrpljivo zgane na škrinji.

»Ha,« si pomisli, »ni se boril niti s Čtanom niti z Volkom, morda ju ondi ni bilo, ali morda ju niti ni iskal. Zmotil sem se.«

In razsrdil se je, da se je zmotil in da se ni izpolnila njegova nadeja, da mu je takoj zagorel obraz ter je jel močno sopihati.

»Govorimo o zastavi!» spregovorí čez nekaj časa. »Ali imata denar? Ako ga nimata, pa je vajino posestvo moje.«

Matija, ki je vedel, kako je treba z opatom govoriti, vstane potihoma, odpre škrinjo, na kateri je sedel, vzame iz nje že pripravljeno vrečico z denarjem ter reče:

»Revna človeka sva, toda denar imava in hočeva plačati, kolikor sva dolžna, in kakor stoji zapisano v pismu, v katerem sem se podkrižal. Ako še hočete doplačila za obresti in za gospodarstvo, se tudi ne bova upirala, marveč plačava, kolikor zahtevate, ter vam pri vsem tem kot svojemu dobrotniku padeva k nogam.«

Po teh besedah se je vrgel pred opatom na kolena in po njegovem vzgledu je storil to tudi Zbišek. Opat, ki je bil pričakoval ugovor, je bil po tem ravnanju jako iznenaden ter mu to celo ni bilo všeč, ker je hotel pri pričkanju staviti razne pogoje, za kar pa sedaj ni imel nikake prilike.

Ko je oddajal zastavno pismo, na katerem je bil Matija podkrižan, je dejal:

»Čemu govorita o doplačilu?«

»Ker nočeva imeti ničesa zastonj v vašo škodo,« odvrne urno Matija, vedé, da pridobi s tem dokaj več, čim manj bo opatu v tej zadevi nasprotoval.

Opat zakliče nevoljen:

»Glejte ju no! Nočeta imeti ničesa od sorodnika zastonj! Kako ponosna sta! Nisem prevzel puščave in vama tudi puščave ne vračam, ako pa mi bo po godu, pa vržem to vrečico z denarjem na tla.«

»Ne, tega ne storite!« zakliče Matija.

»Ne storim! Čemu je meni vajina zastava, čemu vajin denar? Jaz sem vama pomagal, ker sem to hotel; ako bi ta denar položil na cesto, bi vidva vendar ne mogla proti temu reči ničesar. Glejta, kako da tega ne storim!«

Po teh besedah prime vrečico z denarjem in jo trešči ob tla tako, da se kar vsujejo novci iz nje.

»Bog vam povrni! Bog vam povrni, oče in najin dobrotnik!« zakliče Matija, ki je že kar čakal na ta trenutek. »Od koga drugega bi tega ne sprejel, toda od svojega sorodnika in duhovnika to sprejmem.«

Opat gleda za trenutek jezno njega, pa zopet Zbiška, na to pa reče:

»Jaz vem, kaj delam, tudi kadar se jezim. Obdržita torej, kar sta dobila, in pravim vama, da ne dobita več niti vinarja.

»Nisva pričakovala niti tega.«

»Toda vedita, kar ostane za menoj, da to dobí Jagjenka.«

»Tudi zemljo?« vpraša naivno Matija.

»Tudi zemljo!« zakliče opat.

Matijcu se nategne obraz, vendar pa reče:

»Ej, ali res že mislite na smrt? Naj vam dá gospod Jezus doživeti sto let, in pred smrtjo še odlično škofijo.«

»Nù, bodisi! Ali sem mar slabši od drugih?« odvrne opat.

»Nikakor ne slabši, marveč boljši.«

Te besede povsem pomirijo opata, a to tem bolj, ker je njegova jeza trajala jako malo časa.

»Nù,« spregovori, »vidva sta moja sorodnika, njej pa sem le krstni boter, toda imam jo rad, kakor tudi Ziha, že mnogo let. Boljšega človeka, nego je Zih, ni na svetu, boljšega dekleta nego je Jagjenka, pa tudi ne. Kdo jej more kaj očitati?«

In pogledal ju je z izzivalnim pogledom, toda Matija ne samo da mu ni ugovarjal, marveč mu je celo pritrdil, da boljšega soseda ni najti v vsem kraljestvu.

»A kar se tiče Jagjenke,« je dejal, »pa bi lastne hčerke bolj ne ljubil nego ljubim njo. Njej se moram zahvaliti za svoje zdravje, in tega jej res do smrti ne pozabim.«

»Pogubljena bosta jeden kakor drugi, ako to pozabita,« reče opat, »in jaz vaju prvi prekolnem. Nočem vama delati krivice, saj sta moja sorodnika, in radi tega sem si izmislil ta način, da to, kar ostane za menoj, bo Jagjenkino in vajino — ali razumeta?«

»Bog daj, da se to zgodí!« odvrne Matija. »Moj Bog! Potem bi rad šel peš na grob kraljice v Krakov in na Liso goro, da se ondi poklonim ostankom svetega križa.«

Opatu je bila zelo po godu odkritosrčnost, s katero je izrekel Matija te besede. Nasmehnil se je in dejal:

»Deklica ima pravico izbirati, kajti krasna je, doto ima lepo, pa tudi rodu je znamenitega. Kaj je za njo Čtan ali Volk, ko bi še celo vojvodov sin ne bil previsok za njo. Toda ako bi se jaz za katerega potegnil, bi se omožila ž njim, kajti mene ima rada ter vé, da jej slabo ne svetujem.«

»Dobro se bo imel on, s katerim jo omožite,« reče Matija.

Na to se obrne opat k Zbišku:

»Kaj pa praviš ti?«

»Dà, jaz mislim tako, kakor stric!«

Opatovo lice se še bolj zjasni, pa vdari Zbiška s svojo pestjo po rami, da je kar odmevalo po čumnati, ter ga vpraša:

»Ali čemu pred cerkvijo niti Čtana niti Volka nisi pustil k Jagjenki? Kaj?«

»Da si ne bi mislila, da se ju bojim, in da bi si tega tudi vi ne mislili.«

»In dal si jej blagoslovljeno vodo?«

»Dà.«

Opat ga oplazi drugič.

»Nù, torej, pa jo vzemi!«

»Vzemi jo!« ponovi kakor odmev Matija.

Zbišek si popravi svoje lase v mrežo ter odvrne popolnoma mirno:

»Kako naj jo vzamem, ko sem pa pred oltarjem v Tinjcu napravil obljubo Danuši Jurandovi?«

»Obljubil si jej pavove šapelje, torej pojdi jih iskat, Jagjenko pa vzemi takoj.«

»Ne,« odvrne Zbišek, »potem, ko me je pokrila s svojim ovojem, sem jej obljubil, da jo vzamem za ženo.«

Opatovo lice se zalije s krvjo, ušesa mu zasané in iz očij se mu jamejo sipati iskre. Približa se Zbišku in spregovori z jeze zamolklim glasom:

»Tvoja obljuba je pleva, jaz pa sem veter — ali razumeš. Tako je!«

In pihne mu v glavo s tako močjo, da mu je odletela mreža in so se mu lasje neredno vsipali po ramenih. Zbišek pa tudi naježi obrvi, pogleda opatu naravnost v oči ter reče:

»V moji obljubi tičí moja čast, svoje časti pa sem stražnik sam.«

Opatu, ki ni bil privajen na ugovore, kar zastane sapa, ko začuje te besede, tako, da za trenutek ni mogel spregovoriti. Nastane zlokobno molčanje, katero končno pretrga Matija.

»Zbišek!« zakliče, »spametuj se! Kaj ti je?«

Opat je tudi že dvignil roko, pokazal na mladeniča ter začel kričati:

»Kaj mu je? Jaz vem, kaj mu je. Duša v njem ni vitežka, ni plemenitaška, marveč zajčja. To mu je, da se boji Čtana in Volka.«

Zbišek pa, ki niti za trenutek ni zgubil svoje hladnokrvnosti, pomigne malomarno z rameni in reče:

»O, da! Razbil sem jima glave v Krešnji.«

»Boj se Boga!« zakliče Matija.

Opat gleda Zbiška nekaj časa z izbuljenimi očmi. V njem se je borilo začudenje z jezo, toda prirojen mu bister razum mu je jel govoriti, da se ima okoristiti s tem, da se je stepel Zbišek s Čtanom in Volkom.

Ko se je nekoliko pomiril, je zaklical mladeniču:

»Čemu mi nisi tega poprej povedal?«

»Ker me je bilo sram. Mislil sem si, da me ona pozoveta na dvoboj, kakor bi se na vitežki način spodobilo, toda ona dva sta le lopova, ne pa viteza. Prvi je odtrgal Volk desko od mize, drugo desko je odtrgal Čtan, in tako sta šla nad mene. Kaj mi je bilo storiti? Pograbil sem klop — drugo pa že veste sami.«

»Ali sta še živa?« vpraša Matija.

»Živa sta, dobila sta jih le toliko, da sta prišla ob zavest. Ostal sem ondi dotlej, dokler nista začela dihati.«

Ko opat to čuje, si otare čelo, na kar nakrat vstane s škrinje, na kateri je sedel, in zakliče:

»Počakaj, jaz ti sedaj nekaj povem!«

»Kaj mi poveste?« vpraša Zbišek.

»To ti povem, da sedaj si ti Jagjenkin vitez, ker si se za Jagjenko bil in ljudem razbijal glave, — njen vitez si, pa jo tudi moraš vzeti.«

Po teh besedah se prime za bok ter jame zmagovalno ogledovati Zbiška, toda mladenič se le nasmeje ter reče:

»Ej, dobro mi je bilo znano, da ste me vi hoteli na njo nahujskati, toda ni se vam posrečilo.«

»Kako, da se mi ni posrečilo? Govori!«

»Ker sem jima dejal, da morata priznati, da najlepša in najkrepostnejša deva na svetu je Danuša Jurandova, ona dva pa sta se živo potegnila za Jagjenko, in radi tega smo se stepli.«

Ko je opat to slišal, ostane nekoliko časa na svojem mestu, kakor bi bil okamenel; samo po tem, ker je grozno pomežikaval z očmi, je bilo môči spoznati, da je še živ. Nakrat pa se zgane, odpre z nogo vrata in skoči iz čumnate, stopi v sobo, vzame grčavo palico božjepotniku iz rok ter jame ž njo pretepati svoje spremljevalce, rjoveč kakor ranjen bivol:

»Na konje, lopovi! Na konje, pasje vere! Moja noga ne stopi nikdar več v to hišo! Na konja, kdor veruje v Boga! Na konja!«

In opat odpre vrata ter odide na dvorišče, osupli spremljevalci pa za njim. Prihitevši v hlev, jamejo takoj sedlati konje. Zamán je stekel Matija za opatom, zamán ga prosil in mu prisegal, da on ni ničesar kriv, kajti vse to mu ni nič pomagalo. Opat je klel in preklinjal hišo, ljudi in polje, in ko so mu privedli konja, je skočil urno nanj ter odjezdil z dvorišča, veter pa mu je pihal v široka rokava, da je bil podoben povsem veliki rdeči ptici. Kleriki so dirjali prestrašeni za njim, prav kakor čreda, ki drvi za svojim vodnikom.

Matija je gledal nekaj časa za njimi, dokler mu niso izginili v hosti, na to pa se je vrnil v sobo in rekel Zbišku, kimáje, s skrbi polno glavo:

»Oh, kaj si vendar storil?«

»Tega bi ne bilo, ako bi bil poprej odšel, ali da tega nisem storil, to ste krivi samo vi.«

»Kako, da sem kriv jaz?«

»Dà, ker vas nisem hotel zapustiti, dokler ste bili bolni.«

»Ali kaj bo sedaj?«

»Sedaj pa hočem oditi.«

»Kam?«

»V Mazovijo k Danuški... in da poiščem pavove šapelje... med Nemci.«

Matija molči za trenutek, potem pa reče:

»On nama je dal »pismo«, toda zastavščina je zapisana tudi pri duhovski sodniji. Sedaj nama ne da niti novčiča.«

»Pa naj ima vse sam. Vi imate dovolj denarja, meni ga tudi ni treba na pot. Vsako me rad sprejme pod streho ter da konjem klaje; dokler bom nosil na sebi oklep in imel meč ob boku, ne maram se bati za nič.«

Matija se zamisli ter jame premišljevati vse to, kar se je bilo dogodilo. Nič se ni izvršilo po njegovi volji in po njegovem srcu. Tudi on sam si je iz vse svoje duše želel Jagjenko za Zbiška, vedel pa je tudi, da iz te moke ne bo kruha in da je radi opatove jeze, radi Ziha in Jagjenke, kakor tudi radi pretepa z Volkom in Čtanom dokaj bolje, da Zbišek odide, nego da bi bil še vzrok daljših prepirov in nezgod.

»Ha!« reče naposled, »ti moraš oditi, da poiščeš nekoliko križarskih lobanj, za to ni druge pomoči nego odhod. Naj se zgodi vse po volji predragega gospoda Jezusa. Toda jaz moram takoj v Zgorelice; nemara še spravim Ziha in opata zopet v dobro voljo. Zlasti mi je žal za Ziha.«

Tu pogleda Zbišku v oči ter ga nakrat vpraša:

»Ali tebi ni žal za Jagjenko?«

»Bog jej daj zdravje in vse najboljše!« mu odvrne Zbišek.

KONEC PRVEGA DELA.

Drugi del.

I.

Matija je pričakoval nestrpljivo nekoliko dnij, če mu morda ne dospe kako poročilo iz Zgorelic o tem, da se je opat že pomiril; končno pa mu je jelo presedati to čakanje, in sklenil je, da hoče sam oditi k Zihu. Vse, kar se je bilo zgodilo, se je zgodilo brez njegove krivde, vsekako pa je hotel vedeti, ali mu tega prehudo ne zameri Zih, kajti o opatu je vedel zanesljivo, da bo odslej silno hud nanj in na Zbiška.

Vendar pa je hotel storiti vse, kar je le mogoče, da potolaži to jezo, ter je na poti v Zgorelice premišljeval o tem, kaj hoče kateremu reči, da odstrani vsako mržnjo in ohrani staro sosedsko prijateljstvo. Toda misli so mu nekako čudno rojile po glavi, zato mu je bilo jako ljubo, da je dobil Jagjenko samo, in ona ga je sprejela po starem običaju, poklonivši se mu in poljubivši mu roko, z jedno besedo: jako prijazno, dasi je bila pri tem nekoliko otožna.

»Ali je oče doma?« jo vpraša.

»Dà, toda odšel je z opatom na lov, od koder pa se kmalu vrne.«

»Po teh besedah ga odpelje v sobo, v kateri sta sedela in molčala dljé časa, dokler ga ona ni vprašala prva :

»Ali vam samemu ni dolgčas v Bogdancu?«

»Res mi je,« odvrne jej Matija. »Odkod pa ti je znano, da je Zbišek odšel?«

Jagjenka potihoma vzdihne.

»Znano mi je. Vedela sem to že tisti dan ter sem si mislila, da nemara pride in se poslovi, toda on ni prišel.«

»Kako je neki hotel priti?« odvrne Matija. »Opat bi ga bil raztrgal na dvoje, in tudi tvoj oče bi ga ne bil rad videl.«

Toda ona pokima z glavo in odgovori:

»Ej, jaz bi ne bila dopustila, da bi mu kdo prizadel kaj hudega.«

To je ganilo Matijca, dasi je imel trdo srce, torej se pripogne k deklici in reče:

»Bog bodi s teboj, deklica! Ti si žalostna, pa tudi jaz sem žalosten, ter ti pravim, da te niti opat, niti tvoj oče ne ljubita bolj nego jaz. Dà, rad bi bil tudi umrl vsled one rane, katero si mi bila ozdravila, samo ko bi le on vzel tebe, ne pa katero drugo.«

Jagjenko prevzame taka žalost in tuga, v kateri človek ne more ničesar zatajiti, torej reče:

»Jaz ga odslej ne bom več videla, ako pa ga bom še videla, videla ga bom v družbi z Jurandovo... toda poprej bi si hotela izjokati oči...«

In dvignivši svoj predpasnik, si zakrije ž njim oči, katere se jej napolné s solzami.

Ali Matija jej reče:

»Pomiri se! On je odšel, ker je moral oditi, toda z Jurandovo se ne povrne!«

»Kako da se ž njo ne povrne?« spregovorí izpod predpasnika Jagjenka.

»Radi tega, ker mu Jurand ne dá svoje hčerke.«

Na te besede nakrat Jagjenka odkrije svoje lice, se obrne k Matijcu ter ga vpraša naglo:

»Tudi meni je to rekel. Toda ali je to res?«

»Res je, kakor je Bog v nebesih.«

»Čemu?«

»Kdo neki vé to! Morda ga veže kaka obljuba, in tu ni nobene pomoči.

Zbišek mu je po godu, ker mu je bil obljubil, da mu hoče pomagati v njegovi osveti, toda tudi to ni nič pomagalo. Zaman je bilo tudi to, da je kneginja Ana prosila zanj. Jurand ni hotel slišati niti prošnje, niti prigovora, niti zapovedi. Rekel je, da ne more. Nù, tudi videti je, da je vzrok tak, da v resnici ne more; on pa je tudi stanoviten človek, ki ne ovrže tega, kar je bil enkrat rekel. Torej, deklica, ne izgubljaj nadeje in pomiri se. On je zares moral oditi, ker je obljubil one pavove šapelje v cerkvi. Ona pa ga je pokrila s svojim ovojem v znamenje, da ga hoče vzeti za moža, brez česar bi mu bili odsekali glavo, in on jej mora biti radi tega hvaležen. Ona ne bo njegova, ako Bog dá, toda za to je on vsekako le njen. Zihu se je zameril, opat se bo gotovo nad njim maščeval, tudi jaz se hudujem nanj, toda kaj mu je bilo storiti? Ker je on drugi zavezan, radi tega je moral oditi. Za to je tudi plemič. Jaz ti samo pravim, ako ga Nemci kje ne potolčejo, pa se on gotovo vrne, kakor je bil odšel... ne vrne pa se le k meni starcu, ali samo v Bogdanec, marveč naravnost k tebi, ker te ima jako rad.«

»On da me ima rad?« ga vpraša Jagjenka.

Toda nakrat se stisne k Matijcu, ga podreza z laktom in vpraša:

»Ali odkod veste vi to? Gotovo to ni res.«

»Odkod vem to?« odvrne Matija. »Odtod, ker sem sam videl, kako bridko mu je bilo oditi. Ko pa je bil že na poti, sem ga še vprašal: Ali ti ni žal po Jagjenki? On pa mi je odgovoril: »Bog jej daj zdravje in vse najboljše!« Na to je jel tako vzdihati, kakor bi imel kak kovaški meh v svojem trebuhu.

»Gotovo to ni res!« ponovi potihoma Jagjenka, »toda pripovedujte dalje!«

»Resnica je, kakor Boga ljubim! Pa tudi ona mu odslej ne bo več tako všeč, kajti tebi sami je znano, da ni najti boljše in lepše deklice na celem svetu nego si ti. On je tudi sam čutil, da ga k tebi vleče božja volja, ne boj se, nemara celo bolj nego tebe k njemu.«

»Oh, ko bi bilo tako!« zakliče Jagjenka.

In spomnivši se tega, kar je nekoliko poprej rekla, si zakrije zopet z rokavom svoje kakor jabelko rdeče lice, Matija pa se nasmeje, si pogladi z rokavom brke in reče:

»Oj, ko bi bil jaz mlad! Toda ti pomiri se, ker že vidim, kako vse pride. On je odšel, da na mazoveškem dvoru dobi vitežke ostroge, ker ondi ni več daleč do meje in za Križarje ni težko. Jaz vem, da se nahajajo tudi med Nemci hrabri vitezi in da železo ne odskoči od njegove kože, vsekako pa si mislim, da ga ne bo tako lahko premagati, ker je grozno izurjen v boju. Spomni se le, kako je Čtana iz Rogove ter Volka iz Brezove namlatil, kakor bi trenil, dasi sta oba, kakor se kaže, hrabra človeka in močna kakor medveda. On torej prinese svoje pavove šapelje, ne pripelje pa sem Jurandove hčerke, kajti jaz sem govoril z Jurandom ter vem, kako je. Nù in kaj bo potem? Potem se vrne semkaj, kajti kam bi se neki imel vrniti?«

»Ali kedaj se povrne?«

»Nù, ako ga ne boš čakala, ne zgodi se ti krivica. Za sedaj pa ponovi opatu in Zihu to, kar sem ti rekel, da se jenjata nekoliko hudovati na Zbiška.«

»Kako naj jima to rečem? Oče je bolj otožen nego jezen, pred opatom pa Zbiška nihče ne sme omeniti. Opsoval je oba, očeta in mene, radi onega služabnika, ki sem ga poslala za Zbiškom.«

»Radi kakega služabnika?«

Vedite, tu pri nas je bil neki Čeh, dober in zvest služabnik, katerega je bil zaplenil oče pod Boleslavcem. Oče mi ga je dal, da naj mi streže, ker je bil plemič po svojem rodu, toda jaz sem ga dobro opremila ter ga poslala Zbišku, da naj mu služi in mu pomaga v nesreči, ako bi utegnil priti va-njo, ter mi isto sporoči. Dala sem mu tudi novcev na pot, in on mi je prisegel pri zveličanju svoje duše, da hoče do smrti zvesto služiti Zbišku.

»Ti si pač vrla deklica! Bog ti povrni! Ali Zih temu ni nasprotoval?

»Kako, da ni nasprotoval? Iz početka v to ni hotel privoliti, ko sem mu pa padla k nogam, je bilo vse po mojem. Z očetom nimam mnogo neprilik, ko pa je opat od svojih spremljevalcev to izvedel, je jel naju psovati, da se je tresla vsa soba, in moj oče je celo ušel na polje. Še le na večer se je opat usmilil mojih solz ter mi celo daroval ta le molek. Ali jaz sem vse to rada pretrpela, samo da ima Zbišek več spremljevalcev.«

»Kakor Boga ljubim, tako v resnici ne vem, ali imam rajše njega ali tebe. Toda on je že brez tega imel zdatno spremstvo, in tudi jaz sem mu dal novcev, dasi jih ni zahteval... Toda Mazovija ne leži za morjem!«

Daljši razgovor jima pretrga pasje lajanje in odmev trombe in lovskih rogov pred hišo. Ko Jagjenka to sliši, reče:

»Oče in opat se vračata z lova. Pojdiva vèn na hodnik, ker je bolje, da vas opat zagleda od daleč, ne da povsem iznenadoma v sobi.«

Po teh besedah odpelje Matijca na hodnik, s katerega zagledata na dvorišču množico ljudij, kopo konj in psov ter ob enem tudi s sulicami prebodene in s pušicami vstreljene volkove in jelene. Opat, ki je zagledal Matijo, vrže na to stran sulico, ne radi tega, da ga zadene, marveč za to, da pokaže, kako se huduje na ljudi iz Bogdanca. Toda Matija se mu prikloni že od daleč ter sname svojo kučmo, kakor bi ne bil ničesar zapazil, toda Jagjenka ni v resnici ničesar zapazila, ker jo je pred vsem drugim osupnila navzočnost njenih dveh snubcev med lovskim spremstvom.

»To sta Čtan in Volk!« zakliče. »Morala sta se z očetom nekje srečati.«

Matijca takoj zaskeli stara rana, ko ju zagleda. Takoj mu šine v glavo misel, da bi jeden od njiju utegnil dobiti Jagjenko in ž njo vred Močidol, opatovo zemljišče, hosto in novce. In srce mu prevzame žalost in mržnja, zlasti radi tega, ker čez kratko zagleda nekaj novega. Volk iz Brezove, dasi se je opat hotel še pred kratkim boriti z njegovim očetom, je priskočil sedaj k njegovemu stremenu ter mu pomagal stopiti s konja, in opat se je pri tem prijazno oprl ob njegovo ramo.

»Opat se hoče pogoditi s starim Volkom tako« — pomisli Matija — »da mu z deklico vred prepusti tudi hosto in zemljišče.«

Toda to neugodno misel mu pretrga glas Jagjenke, ki v istem času reče:

»Ona sta se že izlizala od Zbiškovih udarcev, toda naj si tudi zahajata sem, če hočeta vsaki dan, tega vendar ne dočakata, da bi se jima izpolnile želje.«

Matija jo pogleda. Njeno lice je bilo rdeče od jeze, pa tudi hladno, in iz njenih plavih očij so se kar sipale iskre od jeze, dasi jej je bilo znano, da sta se Volk in Čtan potegnila v krčmi za njo in da sta bila radi nje tepena.

Matija pa jej reče:

»Oh, ti storiš vse to, kar ti reče opat.«

Ona pa mu takoj odvrne:

»Opat stori to, kar bom hotela jaz.«

»Mili Bog«, pomisli Matija, »da je ta bedasti Zbišek zapustil tako deklico!«

II.

Med tem je bil odšel ta »bedasti« Zbišek iz Bogdanca z dovolj težkim srcem. Pred vsem drugim mu je bilo nekako čudno in neugodno brez strica, na katerega je bil tako navajen, ter sedaj niti sam ni vedel, kako prebije brez njega na poti in na vojni. Dalje mu je bilo žal tudi za Jagjenko, kajti ako je dejal sam sebi, da gre k Danuši, katero je ljubil z vso svojo dušo, mu je vendar pri Jagjenki bilo tako dobro, ter je še le sedaj prav začutil, kako mu je bilo pri njej veselo in kako mu bo brez nje otožno. Tudi sam se je začudil svoji žalosti, in ta žalost ga je celo vznemirjala, kajti ko bi bil za Jagjenko žaloval tako, kakor žaluje brat za sestro, bilo bi mu gotovo povsem drugače. Toda on je zapazil, da koprni za njo, da jo v duhu objemlje okrog pasu, jo posaja na konja, ali da jo dviga s sedla, da jo prenaša preko vode, da jej suši lase, da hodi poleg nje po hosti, da jo gleda in da se ž njo razgovarja. Na to se je bil že povsem privadil in mu je bilo tako ljubo, da je sedaj, ko je pomislil na to, postal otožen, in je povsem pozabil, da odhaja na dolgo pot tja v Mazovijo, a namesto tega mu je stopil pred oči oni trenutek, ko mu je Jagjenka priskočila na pomoč v hosti, ko se je boril z medvedom. In zdelo se mu je, kakor bi bilo to včeraj in kakor bi bila včeraj odšla nad bobre k Odstojanskemu jezeru. On je v resnici ni videl takrat, ko se je napotila v vodo po bobra, toda sedaj se mu je zdelo, da jo vidi — in takoj so mu jeli gomazeti mravljinci po životu, kakor so mu zagomazeli takrat, ko je veter le nekoliko dvignil Jagjenkino suknjico. Potem se je spomnil, kako je jezdila v prazniški obleki v cerkev v Krešnjo, kako se jej je čudil, da se mu je predstavila ta povsem preprosta deklica nakrat kot kaka gospodična kaj visokega rodu. Vse to je povzročilo, da mu je bilo okrog srca nekako čudno, dobro in ob enem slabo; ko pa je še pomislil, da je ž njo mogel storiti vse, kar je hotel; kako jo je vse vleklo k njemu, kako mu je zrla v oči, kako se stiskala k njemu, se je komaj vzdržal na konju. »Ko bi jo bil vsaj poljubil kje na poti«, je dejal sam sebi, »nemara bi me bilo zapustilo vse to«, toda takoj je začutil, da to ni resnica, da ga ni ničesar zapustilo, ker ga je jela prevzemati pri samem pomisleku na tak poljub huda vročnica, navzlic temu, da je bilo vreme dovolj hladno.

Končno se prestraši teh spominov, podobnih krepkemu ganutju, pa si jih jame stresati iz duše, kakor se stresa suhi sneg s škorenj.

»Jaz grem k Danuši, k svoji najljubljenejši!« reče sam sebi.

In takoj začuti, da je to povsem druga ljubezen, ki je dokaj pobožnejša in katera mu dokaj manj prodira v kosti. In čim bolj so mu zmrzovale v stremenih noge, čim bolj mu je od hladnega vetra ledenela kri, tem bolj so njegove misli letele k Danuši Jurandovi. Njej je bil tudi zares dolžen hvalo. Ako bi ne bilo nje, bila bi njegova glava že davno padla na krakovskem trgu. S tem, da je ona zaklicala pred meščani in pred vitezi: »Ti si moj!«, s tem ga je takrat iztrgala iz rabljevih rok... in od tega časa tiče on njej, kakor tiče suženj svojemu gospodarju. On ni vzel nje, marveč je ona vzela njega, in sedaj ne pomaga nič, najsi tudi Jurand temu nasprotuje. Ona bi ga jedina mogla odpustiti, kakor more odpustiti gospodar svojega služabnika, dasi bi on niti takrat ne odšel daleč, ker ga veže tudi njegova lastna obljuba. Pri tem pa je pomislil, da ga ona noče odpustiti, marveč da hoče rajše oditi ž njim z mazoveškega dvora, bodisi celo na kraj sveta, in pomislivši vse to, se je jel v svoji duši celo nekako srditi na Jagjenko, češ, da je to bila njena krivda, da ga je zapeljevala in da je v njem jelo za njo vtripati srce. Sedaj se ni niti spomnil, da je Jagjenka ozdravila starega Matijca, niti tega, da bi mu bil brez njene pomoči medved v oni noči potegnil kožo z glave. Kar prostovoljno se je hudoval na Jagjenko, mislé, da hoče na ta način zadostiti Danuši in se tako opravičiti v svojih očeh.

Med tem ga dohiti Čeh Hlava, katerega mu je bila poslala Jagjenka, vodé s seboj krasno opremljenega konja.

»Hvaljen bodi Jezus!« reče nizko se priklanjaje.

Zbišek ga je videl že dvakrat ali trikrat v Zgorelicah, toda ni ga spoznal, marveč mu odvrnil:

»Na veke vekov. A kdo si ti?«

»Vaš služabnik, slavni gospod!«

»Kako to... moj služabnik? Ta le sta moja služabnika,« reče Zbišek, pokazavši ona dva Turka, ki mu ju je bil poklonil Zaviš Sulimčik, in na dva krepka hlapca, ki sta jezdila za njim — to le so moji služabniki, ali kdo je poslal tebe?«

»Gospodična Jagjenka Zihova iz Zgorelic.«

»Gospodična Jagjenka?«

Zbišek se je bil še nekoliko poprej hudoval na Jagjenko ter bil hud na njo, torej mu reče:

»Vrni se domu in zahvali se gospodični v mojem imenu za to ljubav, kajti jaz te nočem.«

Toda Čeh odmaja z glavo.

»Nočem, gospod. Mene so vam poklonili in jaz sem vrhu tega prisegel, da vam hočem služiti do smrti.«

»Ako so te meni poklonili, potem si ti moj sluga.«

»Dà, gospod.«

»Torej ti jaz zapovem, da se vrneš.«

»Toda jaz sem prisegel, in dasi sem suženj od Boleslavca ter siromak, sem vendarle — plemič.«

Toda Zbišek se razsrdi.

»Odidi! Kaj je to? Ali mi mar hočeš služiti proti moji volji, kaj? Odidi, ako ne, pa zapovem, da mi napnó lok.«

Toda Čeh izvleče povsem mirno suknen plašč, podvlečen z volčjo kožo, ga odda Zbišku ter reče:

»Gospodična Jagjenka vam pošilja tudi to, gospod!«

»Ali hočeš, da ti polomim kosti?« vpraša Zbišek ter vzame sulico iz rok svojega služabnika-

»Tudi mošnjiček novcev vrhu tega!« odvrne Čeh.

Zbišek nameri kopje, ali se spomni, da je ta mladenič, čeprav suženj, potomec plemenitaškega rodu, kateri je ostal pri Zihu očitno le radi tega, ker se ni imel s čim odkupiti, torej tudi odloži orožje.

Čeh se mu pa pripogne k stremenu in reče:

»Ne srdite se, gospod. Ako mi ne dovolite iti z vami, pojdem pa za jeden ali za dva streljaja za vami, pojdem pa vsekako, ker sem to prisegel pri zveličanju svoje duše.«

»A kaj, ako zapovem, da te ubijejo ali zvežejo?«

»Ako zapoveste, da me ubijejo, ne bo to moj greh; ako pa zapoveste, da me zvežejo, pa ostanem tako na mestu, dokler me ne razvežejo dobri ljudje, ali dokler me ne pojedó volkovi.«

Zbišek mu ne odgovori ničesar, marveč odjezdi naprej in za njim odrinejo tudi njegovi ljudje. Čeh z lokom na hrbtu in s sekiro na rami je jezdil zadi, zamotavši se v svoj kosmati jopič, ker je jel pihati rezek veter, ki je jel prinašati nasproti grudice zmrznjenega snega.

Metež je naraščal vsaki hip. Turka sta radi meteža kar dregetala v svojih kožuhih in ostali Zbiškovi služabniki so si jeli meti roke. Zbišek sam, ki ni bil dovolj toplo oblečen, se je oziral vsaki hip po plašču, podvlečenem z volčjo kožo, ki ga mu je bil Hlava prinesel od Jagjenke, in čez trenutek je dejal Turku, naj mu ga odda.

Ogrnivši si ga okrog sebe, je začutil kmalu toploto, ki se mu je razširjala po vsem životu. Zlasti mu je bila po godu kapuca, ki mu je zakrivala oči in večji del lica tako, da ga veter ni preveč nadlegoval. Ko se je zavaroval tako pred mrazom, si je domislil, da je Jagjenka vendar-le vrla deklica, zato je pridržal konja, ker bi bil rad povprašal Čeha o njej in o vsem, kar se je bilo pripetilo v Zgorelicah.

Pomignivši Hlavi, reče.

»Ali pa vé stari Zih, da te je poslala gospodična za menoj?«

»On vé,« odvrne Hlava.

»In temu ni nasprotoval?«

»Nasprotoval je.«

»Povej, kako je to bilo.«

»Gospod je hodil po sobi in gospodična za njim. On je kričal, gospodična pa ni rekla ničesar — samo kadar se jej je približal, mu je padla k nogam. Ali spregovorila ni besedice. Končno reče gospod: »Kaj, ali si postala gluha, da ne odgovoriš ničesar na moje dokaze? Spregovori, jaz ti nemara končno celo dovolim, toda opat mi razbije glavo radi tega.« Sedaj je zapazila gospodična, da pojde vse po njeni volji, torej se mu je jela jokaje zahvaljevati. Gospod pa jo je ošteval, češ, da mora vse biti tako, kakor ona hoče, ter končno dejal: »Obljubi mi, da nočeš niti za trenutek oditi, da bi se ž njim poslovila, tedaj že dovolim, drugače pa ne.« Na to je postala gospodična otožna, vendar pa je obljubila, in gospodu je bilo to zelo po godu, kajti on in opat sta se tega zelo bala, da jej ne bi prišlo v glavo, da se mora z vami pred slovesom še enkrat srečati. Toda to še ni bilo vse, kajti gospodična je potem zahtevala, naj vam pošlje še dva konja, volčji kožuh in mošnjiček z denarjem, in gospod je temu nasprotoval. Toda kaj mu je to hasnilo? Ako bi si bila gospodična izmislila, da hoče sežgati hišo, pa bi gospodar tudi v to privolil. Radi tega je tukaj še drugi konj, obleka in mošnjiček z denarjem.«

»Vrla deklica!« ponovi v duhu Zbišek.

Čez trenutek pa povpraša glasno:

»Ali opat vam ni delal mnogo ovir?«

Čeh se nasmeje, kakor človek, ki razume vse, kar se godi okrog njega, ter odvrne:

»Ona sta vse to opravila skrivoma pred opatom, torej ne vem, kaj je vse bilo, ko je on poizvedel za to, ker sem jaz že poprej odšel. Opat je pač opat — časih zarohni nad gospodično, na to pa sledi neprestano z očmi za njo ter gleda, če je mar ni preveč razžalil. Sam sem videl, kako je nekoč grozno kričal nad njo, na to pa je stopil k škrinji in jej prinesel tako verižico, da lepše celo v Krakovu ni moči dobiti, in jej rekel: »Na!« Ona bo znala ugnati celo opata, kajti niti lastni oče je ne ljubi bolj nego on.«

»Temu je res tako.«

»Kakor je Bog v nebesih.«

Tu sta umolknila oba ter jezdila molčé dalje v vetru in metežu; nakrat pa Zbišek pridrži konja, kajti iz gozda se začuje nekak žalosten glas, zaglušen nekoliko z lesnim šumom.

»Kristijani, pomagajte služabniku božjemu v nesreči!«

In v tem hipu prihiti na pot človek, ki je imel na sebi na pol duhovsko, na pol svetovno opravo, obstane pred Zbiškom ter jame klicati:

»Kdorkoli si, gospod, podaj pomoč človeku in svojemu bližnjemu, ki se nahaja v hudi nadlogi.«

»Kaj se ti je zgodilo in kdo si?«

»Jaz sem služabnik božji, dasi še nisem posvečen; splašil se mi je in mi zbežal konj, ki je nosil kovčka s svetimi ostanki. Ostal sem sam brez orožja, večer se že bliža in nevarno je tukaj čakati, ko se že ropna zverina oglaša v hosti. Poginem, ako me ne rešite.«

»Ako bi poginil radi moje krivde,« mu odgovori Zbišek, »moral bi jaz dajati odgovor za tvoje grehe. Toda po čem spoznam, da govoriš resnico, da nisi le kak capin ali lopov, kakoršnih se klati mnogo po deželi.«

»Spoznaš to po kovčkih, gospod. Marsikateri bi dal poln mošnjiček zlata, da bi dobil to, kar se nahaja v njih; jaz pa ti hočem dati nekaj zastonj, samo ako vzameš mene in moja kovčka s seboj.«

»Praviš, da si služabnik božji, pa še tega ne veš, da se mora pomagati bližnjemu le radi nebeških, ne pa radi pozemeljskih nagrad. Toda kako si ohranil svoja kovčka, ako ti je pa ušel konj, ki ju je nosil?!

»Ker so mi konja, predno sem ga našel, volkovi v hosti raztrgali in kovčka sta ostala nepoškodovana. Pa sem ju privlekel semkaj do pota, kjer čakam usmiljenja in pomoči dobrih ljudij.«

Po teh besedah, hote podati dokaz, da govori resnico, je pokazal na dva kovčka, ki sta ležala pod smreko. Zbišek ga je dovolj sumljivo opazoval, kajti zdelo se mu je, da ta človek ni baš posebno pošten; pri tem pa je tudi njegova govorica razodevala, da prihaja od daleč. Ni hotel pa odtegniti mu pomoči, marveč je dovolil, da je vzel s seboj kovčka ter zasedel onega konja, ki ga je vodil za seboj Čeh.

»Naj Bog pomnoži tvoje zmage, močni vitez!« reče tujec. Ali potem, videč Zbiškovo mladostno lice, je dodal poluglasno:

»In takisto tudi tvoje dlake na bradi!«

Nekaj časa je jezdil poleg Čeha; nista se mogla razgovarjati, ker je pihal močan veter ter je grozno šumelo drevje v gozdu; ko je pa nastala za trenutek tišina, je začul Zbišek za seboj naslednji razgovor:

»Ne pričkam se s teboj radi tega, ali si že bil v Rimu, toda na videz si kakor kak pijanec,« mu reče Čeh.

»Boj se, človek, večnega pogubljenja,« odvrne tujec, »kajti ti govoriš s človekom, ki je o minuli veliki noči jedel trdo kuhana jajca s svetim očetom. Ne govori mi tudi o pivu, niti o žganjici; toda ako imaš pri sebi steklenico vina, daj mi ga nekoliko požirkov, in jaz ti podelim odpustek za mesec dnij.«

»Nisi še posvečen, saj sem slišal, kako si to sam rekel, kako torej moreš govoriti o odpustkih?«

»Posvečen še nisem, toda glavo imam obrito, ker sem dobil dovoljenje za to; vrhu tega pa nosim s seboj odpustke in svete ostanke.«

»V teh lesenih kovčkih?« vpraša Čeh.

»V teh kovčkih. Ali ko bi videli vse, kar imam, pa bi padli takoj na obraz, a to ne le samo vi, marveč tudi smreke v gozdu z divjo zverino vred.«

Toda Čeh, ki je bil kaj razsoden človek, je sumljivo pogledal prodajalca odpustkov in rekel:

»Volkovi so ti pojedli konja?«

»Snedli, ker so sorodniki z vragom, pa so potem tudi popokali. Jednega sem z lastnimi očmí videl, kako se je razpočil. Ako imaš vina, daj ga sem, ker sem že na pol zmrznil, sedé poleg pota.«

Čeh mu vendar ni dal vina, in jezdili so molčé dalje, dokler prodajalec odpustkov ni začel izpraševati:

»Kam greste?«

»Daleč. Sedaj v Seradz. Ali greš z nami?«

»Saj moram. Prenočim na postaji in jutri mi nemara pobožni vitez daruje konja — na kar odjezdim dalje.«

»Odkod ste?«

»Izpod pruske gospôde, od Marburga.«

Zbišek, ki je to slišal, se obrne ter pomigne tujcu, naj se mu približa.

»Ti si torej iz Marburga?« ga vpraša. »Ali prideš od tod?«

»Dà, pridem iz Marburga.«

»Toda Nemec menda nisi, ker dobro govoriš naš jezik. Kako ti je ime?«

»Jaz sem Nemec, ime mi je Sanderus. Vaš jezik pa govorim radi tega, ker sem bil rojen v Torunu, kjer vsi prebivalci tako govoré. Pozneje sem prebival v Marburgu, pa tudi ondi je bilo tako. Tam celo bratje redovniki razumejo vaš jezik.«

»Ali je že dolgo, kar si odšel iz Marburga?«

»Bil sem v Sveti deželi, potem v Carigradu in v Rimu, odkoder sem se preko Francije vrnil v Marburg, od ondot pa sem potoval v Mazovijo ter nosil s seboj svete ostanke, katere pobožni kristijani kaj radi kupujejo.«

»Ali si bil v Plocku, ali celo v Varšavi?«

»Bil sem tu in tam. Daj Bog zdravje obema knezoma! Kneginjo Aleksandro nima zamán rada celo pruska gospôda, ker je to bogoljubna gospa, dasi tudi kneginja Ana Januševa ni slabša.«

»Ali si v Varšavi videl dvor?«

»Nisem naletel nanj v Varšavi, marveč v Tehanovem, kjer sta me obe kneginji kot služabnika božjega sprejeli in me za daljše potovanje bogato obdarovali. Pa sem jima tudi zapustil ostanke, ki jima morajo prinesti božji blagoslov.«

»Kakšne odpustke in svetinje nosiš po svetu?«

»Nosim vsakovrstne svetinje in odpustke. Nekateri so popolni, na pet sto let, drugi na tri sto, dve sto in še manj let; dobé pa se tudi cenejši odpustki, da si jih morejo nabaviti tudi revni ljudje in prikrajšati ž njimi muke v vicah. Dalje imam odpustke za poprejšnje in za prihodnje grehe, toda ne mislite si, da novce, katere za nje iztržim, zá-se ohranim. Kos črnega kruha in nekoliko vode — to je moje; vse drugo pa, kar naberem, odpošljem v Rim, da se sčasoma nabere tega dovolj za novo križarsko vojno. Po svetu se zares klati dokaj sleparjev, ki imajo vse ponarejeno: odpustke, svetinje, pečate in spričevala, vendar te sveti oče preganja. Toda meni je seradski prijor povzročil krivico, kajti moji pečati so pristni. Poglejte, gospod, vosek, potem pa recite sami.«

»Ali kaj je storil seradzki prior?«

»Oh gospod! Bog daj, da mislim napačno, ako trdim, da je z Viklefovim krivoverskim naukom okužen. Toda ako vi greste v Seradz, kakor mi je bil povedal sluga, pa se mu rajše ne pokažem, samo da mu ne dam prilike, grditi moje svetinje.«

»To pomeni brez dolgih ovinkov, da te je on imel za lopova in sleparja?«

»Ko bi bilo samo to, gospod, odpustil bi mu iz ljubezni do bližnjega, kakor sem to pogostoma storil; toda on se je rogal celo mojim svetinjam in radi tega se zelo bojim, da je izgubljen brez vsake pomoči.«

»Ali kakšne svetinje imaš?«

»Take, da se ne spodobi govoriti o njih s pokrito glavo, toda sedaj, ker imam ob enem moč deliti odpustke, dam vam, gospod, dovoljenje, da govoreč o njih smete obdržati kapuco na glavi, kajti veter zopet piha. Česa neki nimam? Imam kopito onega osla, na katerem je sveta Devica jezdila v Egipt in katero so našli ne daleč od piramid. Aragonski kralj mi je nudil zanj petdeset cekinov iz čistega zlata. Imam pero iz perutnice arhangela Gabrijela, katero je izgubil ob času Oznanjenja; imam dve glavi prepelic, ki so bile poslane Izraelcem v puščavo; imam olje, v katerem so pogani hoteli skuhati svetega Janeza.., imam zagozdo od lestve, o kateri se je sanjalo očetu Jakobu, in solze Marije Egiptovske, kakor tudi nekoliko rjé s ključev sv. Petra. Dà, nisem niti zmožen vse našteti, ker sem ves premrl, ker mi tvoj služabnik ni hotel dati vina, pa tudi ne radi tega, ker bi ne bil gotov niti do večera.«

»To so odlične svetinje, samo ako so pristne,« reče Zbišek.

»Ako so pristne? Vzemi, gospod, kopje iz rok svojega služabnika in nastavi je, kajti tu blizu je zlodej, ki ti vdihava take misli. Drži ga od sebe, gospod, vsaj tako daleč, kakor je dolgo kopje. Ako nočeš, da te zadene kaka nesreča, kupi od mene odpustek za ta greh, ker drugače ti utegne čez tri tedne umreti oseba, katero imaš najrajše na svetu.«

Zbišek se prestraši te grožnje, kajti na misel mu pride Danuša, ter mu odvrne:

»Jaz nisem rekel, da ne verjamem, marveč to je storil prior dominikancev v Seradzu.«

»Gospod, oglejte si sami vosek na mojih pečatih; kar pa se priorja tiče, vé le sam Bog, ali je še živ ali ne, ker božja kazen je včasih nagla.«

Vendar, ko so dospeli v Seradz, se je pokazalo, da je bil prior še živ. Zbišek se je takoj napotil k njemu, da mu dá denar za dve sveti maši, jedno za Matijca, drugo pa v ta namen, da doseže srečno one tri pavove šapelje, radi katerih je šel na tuje.

Prior je bil, kakor mnogi v tem času, tujec v Poljski; bil iz Cilije in je živel že štirideset let v Seradzu; naučil pa se je bil dobro govoriti poljski ter je bil velik sovražnik Križarjev, radi tega je dejal, ko je poizvedel za Zbiškovo nakano:

»Nje doseže še večja kazen božja, toda tebe ne odvračam od tega, kar nameravaš, zlasti ne zategadel, ker si prisegel, in pa ker za to, kar so oni doprinesli tu v Seradzu, jih nikdar ne more dovolj pritisniti poljska roka.«

»Kaj so doprinesli?« vpraša Zbišek, ki bi bil kaj rad poizvedel vse križarske krivice.

Na to dvigne stari prior roke ter jame glasno moliti za večni pokoj preminulih duš, a potem, vsedši se na stol, je sedel nekaj časa z zaprtimi očmi, kakor bi hotel zbrati stare spomine, končno pa je jel pripovedovati:

»Pripeljal jih je semkaj Vincencij iz Samotura. Jaz sem imel takrat dvajset let ter sem bil ravnokar prišel iz Cilije, od koder me je bil pripeljal moj stric, kustos Petzold. Križarji so bili po noči napadli mesto in ga takoj zažgali. Videli smo z obzidja, kako so obglavljali na trgu moške, ženske in otroke s svojimi meči in kako so metali drobne otroke v ogenj. Med ubitimi sem videl tudi duhovnika, kajti oni v svoji zlobi niso prizanesli nikomur. Prior Miklavž, rojen v Elblangu, je poznal komtura Hermana, glavnega poveljnika križarske vojske. On je stopil s starejšimi brati pred tega ljutega viteza in, poklekniviši predenj, ga je jel rotiti v nemškem jeziku, da naj se usmili krščanske krvi. Herman pa mu je rekel: »Jaz te ne razumem« ter ob enem zapovedal, naj še na dalje moré ljudi. Takrat so pomorili naše redovnike in ž njimi vred tudi mojega strica Petzolda, priorja Miklavža pa so privezali h konjskemu repu. V jutro zarana pa ni bilo nobenega živega človeka v mestu razven Križarjev in razven mene, ki sem se bil srečno skril pred njimi. Bog jih je radi tega že kaznoval pod Plovcem, toda oni mislijo neprestano na ugonobljenje tega krščanskega kraljestva ter ne nehajo misliti na to, dokler jih roka božja ne stare do dobrega.«

»Pod Plovcem so takrat,« odvrne Zbišek, poginili skoro vsi moški mojega rodu, toda ne žalujem za njimi, ker je Bog dal kralju Laketku tako veliko zmago, v kateri je padlo dvajset tisoč Nemcev.«

»Ti učakaš še večjo vojno in še večjo zmago,« reče prior.

»Amen!« odvrne Zbišek.

In jela sta se razgovarjati o nečem drugem. Mladi vitez vpraša priorja zastran onega prodajalca odpustkov, katerega je bil našel na poti, in poizvedel je, da se cela množica podobnih postopačev klati po deželi, ki si vsi prizadevajo, prekaniti lahkoverne ljudi.

Prior mu je povedal dalje tudi o papeževih bulah, katere naročajo škofom, naj zasledujejo take prodajalce in onega, ki bi ne imel pravih listin in pečatov, naj takoj zapró.

Ker so se spričevala onega klateža zdela priorju sumljiva, ga je hotel takoj izročiti škofijski sodniji. Ako bi se pokazalo, da je zares pooblaščen, prodajati odpustke, ne zgodila bi se mu nikaka krivica. Toda on se je bal nemara kazni, torej je zbežal in s svojim begom navalil še večji sum ná-se.

Na koncu razgovora je povabil prior Zbiška k počitku in na prenočišče v samostanu, toda Zbišek ni hotel sprejeti vabila, ker je hotel obesiti pred krčmo karto s pozivom »na borbo bodisi peš ali na konju«, in sicer na vse viteze, ki bi ugovarjali njegovi trditvi, da gospodična Danuša Jurandova je najlepša in najkrepostnejša deva v kraljestvu — takega poziva pa ni mogel obesiti na samostanska vrata. Niti prior, niti kateri duhovnikov mu ni hotel napisati te karte, radi česar je prišel mladi vitez v veliko zadrego ter si ni znal pomagati. Še le tedaj, ko se je vrnil v krčmo, mu je prišlo na misel, obrniti se za pomoč na prodajalca odpustkov.

»Prior v resnici ne ve, ali si ti malopridnež,« reče Zbišek, »rekel je samo to, čemu bi se imel bati škofijske sodbe, ako so tvoja spričevala pristna?«

»Jaz se ne bojim škofa,« odgovori Sanderus, »marveč onih menihov, ki ne poznajo pečatov. Hotel sem ravnokar oditi v Krakov, ker pa nimam konja, moram čakati, dokler mi ga vi ne podarite. Med tem pa odpošljem pismo, katero zapečatim s svojim pečatom.«

»Jaz sem si tudi že mislil, ako se pokaže, da znaš pisati, da mi bo to znamenje, da nisi prostak. Toda kako odpošlješ pismo?«

»Odpošljem ga s posredovanjem kakega popotnika ali meniha. Ali mar malo ljudij potuje v Krakov na kraljičin grob?«

»Meni pa napišeš karto?«

»Napišem vam, gospod, vse, karkoli mi naročite, lepo in jasno, bodisi tudi na desko.«

»Tem bolje, da tudi na desko,« reče razveseljen Zbišek; »to se ne zbriše ter mi pride prav tudi pozneje.«

Ko so našli čez nekaj časa služabniki in prinesli kos nove deske, se je poprijel Sanderus pisanja. Kar je napisal, tega Zbišek ni znal prečitati, toda takoj je dal pribiti poziv na duri in pod njim obesiti ščit, katerega sta Turka po vrsti stražila. Kdor bi udaril s kopjem po tem ščitu, bilo bi to znamenje, da sprejme poziv. V Seradzu pa ni bilo takih ljudij, kajti niti ta dan niti naslednjega dné do poludneva se ni nihče približal s kopjem ščitu, opoludne pa je šel mladenič razočaran na daljše potovanje.

Toda še poprej stopi k Zbišku Sanderus ter mu reče:

»Ako bi vi, gospod, obesili svoj napis v krajih pruske gospode, pa bi vas moral vaš služabnik kmalu bolje oborožiti.«

»Kako to? Saj Križar redovnik ne sme imeti svoje gospe, katero bi ljubil, ker mu to ni dopuščeno.«

»Ne vem, ali jim je dovoljeno; znano pa mi je, da jih imajo. Resnica je, da Križar ne sme brez dovoljenja sprejeti dvoboja, ker je prisegel, da se bo boril ob enem z drugimi le za vero, toda razven menihov je ondi dokaj posvetnih vitezov iz daljnih krajev, kateri prihajajo pruski gospodi na pomoč. Ti samo gledajo, s kom bi se pograbili, zlasti še francoski vitezi.«

»O, da, tudi jaz sem jih videl pred Vilno, in Bog daj, da jih dobim še v Marburgu. Potrebujem pavovih peres s čelad, ker sem bil napravil obljubo, ali razumeš?«

»Kupite od mene dve ali tri kapljice znoja svetega Jurija, kateri je prelil, ko se je bojeval z zmajem. Nobena druga svetinja ni tako primerna vitezom. Dajte mi za nje konja, na katerega ste mi dovolili sesti, in to vam tudi prinese odpuščanje greha, katerega storite, ako prelivate krščansko kri.«

»Daj mi mir, da se ne razsrdim. Ne vzamem tvojih stvarij, dokler se ne prepričam, da so pristne.«

»Odidite, gospod, kakor ste bili rekli, na mazoveški dvor h knezu Janušu ter vprašajte ondi, koliko svetinj so vzeli od mene — celo sama kneginja in vitezi in gospoda na svatbi, na kateri sem bil.«

»Na kaki svatbi?« vpraša Zbišek.

»Kakor je to že običajno pred adventom. Ženili so se vitezi drug za drugim, kajti ljudje pravijo, da napoči vojna med poljskim kraljem in prusko gospodo radi dobrinjske dežele. In marsikateri pravi sam sebi: Bog vedi, ali bom še dolgo živ; predno pa umrem, hočem še biti srečen s svojo ženo.«

Zbiška je jako zanimala novica o vojni, ali še bolj, kar mu je omenil Sanderus o svatbi, torej ga vpraša:

»Katere deklice so se ondi omožile?«

»Kneginjine dvornice. Ne vem, če jej je še jedna ostala, ker sem čul, ko je kneginja rekla, da si bo morala poiskati nove služabnice.«

Ko je Zbišek to slišal, je umolknil za trenutek, na to pa vprašal z nekoliko spremenjenim glasom:

»Ali se je gospodična Danuša Jurandova, katere ime je napisano tu na deski, tudi omožila?«

Sanderus mu ni takoj odgovoril, prvič ne radi tega, ker sam tega dobro ni vedel, drugič pa, ker je čutil, da s tem dobi nad njim nekako pretežje, in da bo njegov dobiček tim večji, čim dalje se mu posreči, ohraniti ga v negotovosti.

On je bil že poprej sklenil v svoji duši, da se mora držati tega viteza, ki ima tako zdatno spremstvo in vsega drugega v izobilju. Sanderus je dobro poznal ljudi in odnošaje. Po veliki Zbiškovi mladosti je mogel soditi, da je to kaj velikodušen gospod, ki ne mara paziti na vsak novčič. Videl je tudi oni dragoceni milanski oklep in velike bojne konje, katerih kdorsibodi ni mogel imeti, pa je dejal sam sebi, da pri takem gospodu se bo kaj lahko gostil na raznih dvorih in dobro prodajal svoje svetinje, pri tem pa bo varen na potu, in končno bo imel dovolj jedi in pijače, za kar mu je bilo tako najbolj mar.

Ko je slišal sedaj Zbiškovo vprašanje, nagubanči čelo, dvigne oči kvišku, kakor bi napenjal svoj spomin, ter odgovori:

»Gospodična Danuša Jurandova?... Odkod je ona?«

»Danuša Jurandova iz Spihova.«

»Videl sem vse, toda one, ki se tako imenuje, se dobro ne spominjam.«

»Ona je še povsem mlada, svira na pljunko ter razveseljuje kneginjo s svojimi petjem.«

»Aha... mlada... svirala je na pljunko... omožile so se tudi mlade!... Ali ni črnooka in črnih las?«

Zbišek si oddahne.

»Ne, to ni ona! Ona je bela kakor sneg in plavih las; samo usta ima rdeča.«

A Sanderus odvrne na to:

»Jedna črna kakor baršim je ostala pri kneginji, skoro vse druge pa so se omožile.«

»Praviš, skoro vse, to pomeni, da še ne vse do poslednje. Za Boga, spomni se tega točno, ako hočeš kaj dobiti od mene.«

»Čez tri ali štiri dni bi se utegnil spomniti. Najljubši bi mi bil konj, ki nosi moje svete kovčke.«

»Konja dobiš, ako si povedal resnico.«

V tem se oglasi Čeh, ki je poslušal razgovor od začetka ter se smejal v pest, in reče:

»Resnica se pokaže na mazoveškem dvoru.«

Sanderus ga ostro pogleda in reče:

»Ali si mar misliš, da se jaz bojim mazoveškega dvora?«

»Jaz ne pravim, da se ti bojiš mazoveškega dvora, marveč samo to, da niti sedaj, niti v treh dneh na tem konju ne odideš. Ako pa se pokaže, da si lagal, pa tudi na lastnih nogah ne odideš radi tega, ker ti jih naš gospodar dá poprej polomiti.«

»Tako je!« pritrdi Zbišek.

Sanderus si domisli, da pri taki obljubi mora biti previden, torej odvrne:

»Ako bi hotel lagati, bi bil takoj rekel, da se je omožila, ali da se ni omožila. Ako bi bil ti pameten, mogel bi že iz tega odgovora spoznati mojo krepost.«

»Moj razum ni brat tvoji kreposti, kajti ona utegne biti psu sestra.«

»Moja krepost ne laja, kakor tvoj razum; kdor pa laja v življenju, ta utegne tuliti tudi po smrti.«

»Prav! Tvoja krepost ne bo tulila po smrti, marveč samo stokala, ker si že v življenju, služeč zlodju, pobije zobe.«

Jameta se pričkati, ker pa je Čeh imel nabrušen jezik, zato je odgovoril na vsako Nemčevo besedo dve drugi. Toda tu je dal Zbišek povelje k odhodu, in takoj so odšli, ko so izprašali še poprej dobro ljudi za pot v Lečico. Takoj za Seradzem so prišli v gost gozd, s katerim je bila zaraščena še večina dežele. Toda skozi ta gluhi gozd je držala pot, ponekje skopana, ponekje podprta z močnimi stebri, ki je bila narejena še za kralja Kazimira. Kajpada, po njegovi smrti za bojnih nemirov, ki so divjali med Nalenči in Grimaliti, so bila pota znovič zanemarjena, toda ob času Jadvige, ko je nastal mir v kraljestvu, so se oglasile znovič lopate in sekire po gozdih, in ob koncu njenega življenja je že mogel trgovec med številnimi gradovi povsod voziti svoje blago, brez bojazni, da se mu potarejo kolesa na vozu, ali da zagazi v globoko močvirje.

Divje zverine ali razbojniki so mogli zares napadati popotnike na cesti, toda za varnost pred divjimi zverinami so bile narejene kolibe za prenočišče, po dnevu pa so se branili zverin z orožjem, lopovov in roparjev pa je bilo tu mnogo manj nego v sosednih deželah. Končno, kdor je potoval dobro oborožen in s številnim spremstvom, njemu se ni bilo treba bati ničesar.

Zbišek se tudi ni bal niti razbojnikov niti roparskih vitezov, ter na te vrste nevarnosti niti ni mislil, pač pa se ga je bil polastil neki drug nemir. Z vso svojo dušo je bil že prestavljen na mazoveški dvor. Ali mar dobi še svojo Danuško kot kneginjino dvornico, ali že kot ženo kakega mazoveškega viteza — tega ni vedel ter je premišljeval to vprašanje. Časih se mu je zdelo nemogoče, da bi mogla ona nanj pozabiti, pa mu je zopet prišlo v glavo, da je dospel morda Jurand iz Spihova ter oženil hčerko s kakim sosedom ali prijateljem. Saj je bil že poprej rekel v Krakovu, da Danuška ni usojena Zbišku, da mu je ne more dati, torej jo je očividno obljubil komu drugemu ter sedaj izpolnil svojo prisego. Zbišek je bil že prepričan, ko je na to mislil, da Danuške ne zagleda več v dekliškem stanu.

Zató je poklical k sebi Sanderusa ter ga znovič izpraševal, toda ta mu je dajal čimdalje bolj nejasen odgovor. Časih se je že spomnil dvornice, Jurandove hčerke, toda mahoma si je vtaknil prst v usta, se zamislil ter odvrnil: Morda pa to le ni bila ona. Niti v vinu, katero bi mu imelo razjasniti glavo in mu razsvetiti pamet, ni našel Nemec nikakih spominov, in tako je mladi vitez prebil neprestano čas med smrtno bojaznijo in nadejo.

Zbišek je potoval dalje v skrbi in negotovosti. Potoma ni mislil dosti niti na Bogdanec, niti na Zgorelice, marveč samo na to, kar ima storiti. Pred vsem drugim pa je bilo treba dospeti na mesto ter poizvedeti resnico na mazoveškem dvoru. Potoval je torej urno, zadržujé se le kratko na prenočiščih na dvorih, v krčmah in v mestih, da bi ne ugonobil konj. V Lečici je zopet dal obesiti desko s pozivom na vrata, mislé si v duši, ako je Danuška še vedno gospodična ali že omožena žena, da je še vedno gospa njegovega srca, in da je torej dolžan, spustiti se za njo v boj. Toda v Lečici je le malokdo znal prečitati poziv, in oni vitezi, katerim so ga prečitali pisave zmožni kleriki, so kar skomigali z rameni, ker niso poznali tujega običaja, in rekli: »To mora biti kak bedak, kajti kdo mu naj ugovarja ali potrdi to, ko pa še one deklice ni videl?« In Zbišek je potoval dalje, čimdalje bolj otožen in čimdalje bolj se mu je mudilo. On ni nikdar jenjal ljubiti svoje Danuške, toda v Bogdancu in v Zgorelicah ni mislil tako pogostoma na njo, zabaváje se vsaki dan z Jagjenko in gledaje njeno lepoto; sedaj pa mu je ona po dnevu in po noči bila pred očmí, v spominu in v mislih. V snù jo je videl pred seboj z razpletenimi lasmi, s pljunko v rokah, v rdečih čreveljcih in z vencem na glavi. Ona je stegala k njemu svoje roke, ali Jurand jo je pulil od njega.

Zarano v jutro, ko so se razpršile sanje, ga je prevzela še večja tuga nego poprej — in Zbišek tega dekleta ni ljubil nikdar tako kakor sedaj, ko ni bil gotov, da je več ne zgubi.

Prišlo mu je tudi v misel, da so jo morda že omožili zoper njeno voljo, in radi tega se ni pritoževal o njej, ker je vedel, da je še otrok, ki še svoje volje ne more imeti. Pač pa se je hudoval na Juranda in na kneginjo, in ko je pomislil na Danušinega moža, se je takoj razburilo v njem srce, in grozno je gledal po svojih služabnikih, ki so nosili oklepe pod svojimi jopiči. Torej je tudi sklenil, da jej ne jenja služiti še na dalje, naj jo tudi dobi kot ženo tujega moža, vsekakor jej mora položiti one pavove šapelje pred noge. Toda v tem sklepu je bilo več žalosti nego tolažbe, kajti ni mu bilo jasno, kaj naj počne potem.

Tolažila ga je samo misel na veliko vojno. Čeprav ni hotel živeti brez Danuške, tudi ni hotel umreti, marveč je čutil, da najde na vojni olajšavo, da se ondi otrese vseh muk in skrbij.

In velika vojna je res visela nekako v ozračju. Ni bilo znano, od kod so dohajale novice o njej, kajti med kraljem in križarskim redom je vladal mir, toda povsod, kamorkoli je prišel Zbišek, so govorili le o vojni. Ljudje so slutili, da vojna mora nastati, in nekateri so govorili javno: »Čemu smo se združili z Litvo, ako ne zoper te križarske volkove? Enkrat moramo končati tudi ž njimi, da ne bodo razdirali dalje našega drobovja.«

Drugi pa so dejali: »Bedasti redovniki! Ali so še premalo dobili pri Plovcu! Smrt se že povznaša nad njimi, toda oni so se še polastili dobrinjske zemlje, katero bodo morali poškropiti s krvjo!« In povsod so se pripravljali ljudje na boj, sicer brez naglice, toda resno, kakor se sploh vršé priprave na boj na življenje in smrt.

Po vseh dvorih je naletel Zbišek na ljudi, ki so bili prepričani, da bodo morali vsaki hip zasesti konje, da se je temu kar čudil, kajti domišljujé si sam, da mora priti do vojne, vendar nikjer ni slišal, da bi imela nastati tako kmalu. Ni mu tudi prišlo na misel, da človeška volja v tem slučaju pospešuje dogodbe.

Povsod so se ljudje brigali edino za orožje in konje; povsod so ljudje ogledovali sulice, meče, sekire, oklepe, jermene za ščite in razno drugo bojno opravo. Kovači so razbijali po dnevu in po noči železo ter kovali le težko orožje, katero so pomehkuženi vitezi na zapadu komaj mogli dvigniti, katero pa so nosili z lahkoto krepki plemiči iz velike in male Poljske. Starci so vlačili iz škrinj plesnive vrečice z denarjem, da ga dajo za bojne potrebščine svojim otrokom.

Neko noč je prenočil Zbišek pri premožnem plemiču Bartošu iz Belave, ki je imel dvaindvajset odraslih sinov, ter je sedaj zastavil svoje zemljišče samostanu v Loviču, da je mogel kupiti dvaindvajset oklepov, čelad in drugega potrebnega orožja za vojno. Zbišek si je tudi mislil, dasi o tem v Bogdancu ničesar ni slišal, da odrinejo vsi takoj v Prusijo, ter je hvalil Boga, da je tako preskrbljen za vojno. Pa so se tudi vsi čudili njegovi bojni opravi. Vsi so si mislili, da je kak vojvodov sin, in ko je povedal ljudem, da je preprost plemič in da se more taka oprava kupiti pri Nemcih, samo da jo je treba dobro plačati s sekiro, pa je prevzela srca vseh koprnenje po vojni. In marsikateri je, videč njegov oklep, dohitel Zbiška na cesti ter ga vprašal, če bi se ne hotel boriti ž njim. Toda Zbišku se je mudilo, torej se ni hotel boriti, a Čeh je precej napenjal lok. Zbišek je nehal izobešati pred krčmami svojo desko s pozivom, kajti opazil je, da čimdalje je odhajal od meje, tem manj so razumeli ljudje njegov poziv ter ga sploh smatrali za tepca.

V Mazoviji so govorili ljudje nekoliko manj o vojni. Verjeli so tudi tukaj, da napoči vojna, toda niso vedeli kedaj. V Varšavi je bilo tiho, to pa radi tega, ker je prebival dvor v Tehanovem, katerega je bil popravil knez Januš po nekdanjem litevskem napadu, ali bolje rečeno znovič postavil, kajti od starega Tehanova je ostal samo utrjen grad. V varšavskem gradu je sprejel Zbiška Janko Soha, grajski poveljnik, sin vojvode Abrahama, ki je bil padel pod Vorsklo.

Janko je poznal Zbiška že od onega časa, kar je bil s kneginjo v Krakovu, radi tega ga je z veseljem sprejel in pogostil; Zbišek pa ga je še poprej, nego je sedel k mizi, jel povpraševati po Danuši, če se mar že ni omožila z drugimi dvornicami kneginje Ane vred.

Toda Soha — na to ni vedel odgovora. Kneginjin dvor je prebival že od jeseni v Tehanovem, in v Varšavi je ostalo le nekoliko strelcev. Janko je slišal, da so bile v Tehanovem razne zabave in svatbe, kakor je to običajno pred adventom, toda katera dvornica se je omožila in katera je ostala samica, po tem on, kot oženjen človek, ni vprašal.

»Mislim si pa vsekako,« je dejal, »da se Jurandova hči ni omožila, ker to bi se ne moglo zgoditi brez Juranda, toda jaz nisem slišal, da bi bil on dospel semkaj. Pri kneginji se nahajata v gosteh dva brata iz križarskega reda, jeden iz Jansburga, drugi pa iz Sčitne, in ž njima so dospeli še nekateri tuji gostje, ali ob takem času Jurand nikdar ne pride, kajti pogled na beli plašč ga pripravi skoro v znorelost. Ako pa Juranda ondi ni bilo, ni moglo biti niti svatbe! Toda ako želiš, pa odpošljem poslanca, kateremu naročim, naj se kmalu vrne z odgovorom na tvoje vprašanje, čeprav si mislim, kakor sem živ, da Jurandovo najdeš še neomoženo.«

»Takoj jutri se napotim tjekaj, toda Bog ti poplačaj to tolažbo. Odrinem brž, ko si počijejo konji, kajti poprej ne bom imel miru, dokler ne poizvem resnice. Bog ti povrni vse, kajti pri tebi mi je jako odleglo.«

Toda Janko se še ni zadovoljil s tem, marveč je povpraševal tudi plemiče in vojake, ki so bili takrat na dvoru, če mar ni čul kateri kaj o svatbi Jurandove hčerke. Toda nihče ni slišal ničesar, dasi so bili tukaj taki, ki so bili v Tehanovem celo na svatbah in veselicah, in ti so tudi dejali: »Mi ne vemo, k večjemu, ako bi jo bil kdo vzel v poslednjih tednih ali dnevih.« Pa tudi to se je moglo zgoditi, kajti v tem času ljudje niso zapravljali mnogo časa z izvršitvijo svojih nakan. Med tem pa je Zbišek zelo potolažen odšel spat. Na postelji je premišljeval, ali naj zapodi naslednjega dné Sanderusa od sebe ali ne, toda spomnil se je, da bi mu ta klativitez utegnil priti prav radi znanja nemškega jezika, kadar pozove na dvoboj Lichtensteina. Pri tem je pomislil tudi, da ga Sanderus ni prekanil, in dasi je bil drag spremljevalec, ker je po krčmah jedel in pil za štiri druge, je bil vendar jako postrežljiv ter je kazal veliko udanost svojemu gospodarju. Vrhu tega je znal tudi pisati, s čemur pa je nadkriljeval ne le Čeha, marveč tudi samega Zbiška.

Radi tega mu je dovolil mladi vitez, da je smel iti ž njim v Tehanov, česar je bil Sanderus jako vesel, ali to ne le radi »hrane«, marveč tudi radi tega, ker je vedel, da v nobeni drugi družbi ne bi prodal tako lahko svojega blaga nego ondi. Prenočivši v Nasielsku so zagledali drugega dné proti večeru po ne preveč urni ježi obzidje tehańovskega gradu. Zbišek je krenil v krčmo, da se ondi popolnoma oboroži in po vitežkem običaju tak odide v grad s čelado na glavi in s kopjem v roki. Na to pa zasede svojega orjaškega konja, naredi po zraku znamenje križa in odjezdi naprej.

Toda ni še prejezdil za deset korakov daleč, kar ga nakrat dohiti Čeh in reče:

»Vaša milost, za nama hité neki vitezi, nemara so Križarji?«

Zbišek obrne konja in zagleda blizu pred seboj sijajen sprevod, kateremu sta jezdila na čelu dva viteza na krepkih pomoranskih konjih, oba pod oklepom, vsak v belem plašču s črnim križem, in na svojih čeladah sta imela velika pavova šapelja.

»Zares sta Križarja!« reče Zbišek.

In nehote se skloni na sedlu, položi kopje konju med ušesi, Čeh pa, ki je to videl, si takoj pljune v dlan, da bi mu sekirino topořišče ne ušlo iz pesti.

Zbiškovi služabniki, sami izkušeni ljudje, ki so dobro poznali bojne običaje, so se tudi pripravili, ne sicer na boj, kajti vitežkih dvobojev se služabniki niso smeli udeleževati, marveč na to, da odmerijo prostor za dvoboj na konju, ali da poteptajo s snegom pokrito zemljo, ako se ima dvoboj vršiti peš. Boriti bi se mogel jedini Čeh, ker je bil plemič, toda on je pričakoval, da Zbišek poprej spregovori nego udari, ter se je zelo začudil, da je mladi vitez poprej nameril kopje, predno je pozval koga na boj.

Toda Zbišek se je spametoval še pravočasno. Spomnil se je svojega znorelega dejanja pod Krakovem, kjer je hotel udariti iznenadoma na Lichtensteina, in vseh nezgod, ki so nastale iz tega, torej je dvignil kopje in oddal ga Čehu in, ne izvlekši meča, odjezdil proti križarskima vitezoma. Približavši se jima, je videl, da je bil poleg nju še tretji, takisto s šapeljem na glavi, in četrti neoborožen, z dolgimi lasmi, katerega je smatral za Mazurja.

Ko si jih je ogledal, je rekel sam sebi:

»Obljubil sem svoji gospodični v ječi ne le tri šapelje, marveč toliko, kolikor imam prstov na rokah. Ako to niso poslanci, bi mogel tri takoj dobiti.«

Toda pomislil je, da so to brezdvomno poslanci, poslani na dvor mazoveškega kneza, torej je globoko vzdihnil in dejal glasno:

»Hvaljen bodi Jezus Kristus!«

»Na veke vekov!« odvrne dolgolasi jezdec brez oklepa.

»Bog vam daj srečo!«

»Tudi vam, gospod!«

»Slava svetemu Juriju!«

«To je naš patron. Bodite nam pozdravljeni, gospod, na poti!«

Na to se jamejo drug drugemu vzajemno priklanjati. Zbišek je povedal, kdo da je, kak ima grb in kako geslo ter odkod prihaja na mazoveški dvor. Dolgolasi vitez pa mu pove, da se imenuje Henrik iz Kropivnice, da vodi h knezu goste: brata Gotfrieda, brata Rotgiera in gospoda Fulka de Lorche iz Lotringije, kateri biva med Križarji ter hoče mazoveškega kneza, in zlasti še kneginjo, hčerko slavnega „Kînstuta", videti na svoje oči.

Med tem časom, dokler je Henrik iz Kropivnice našteval njihova imena, so sedeli tujezemski vitezi mirno na svojih konjih, snevši svoje železne čelade z glav, domišljujé si, po sijajnem Zbiškovem oklepu sodé, da jim je knez kakega znamenitega viteza, nemara rojaka ali celo sina, poslal naproti.

Toda Henrik iz Kropivnice nadaljuje:

»Komtur, ali kakor bi mu po naše rekli: starosta iz Jansburga, biva kot gost pri knezu, kateremu je pripovedoval o teh vitezih, kako bi radi prišli k njemu, toda ne smejo zlasti ta vitez iz Lotringije, ki je bil od daleč, ter si je mislil, da takoj za križarsko mejo prebivajo Saraceni, s katerimi imajo neprestalo borbo. Zato pa me je knez, ki je kaj uljuden gospod, takoj odposlal na mejo, da jih dovedem brez vsake nevarnosti k njemu.«

»Ali bi brez vaše pomoči ne mogli dospeti?«

»Naš narod sedaj grozno mrzi Križarje, a to ne le radi tega, ker nas napadajo, kajti to jim tudi mi vrnemo, marveč radi njih izdajstva, kajti ako te Križar objame in te na usta poljubuje, pripravljen je v istem trenutku, prebosti te od zadaj, kateri način pa je svinjski, ki nam Mazurom silno preseda. Dà, dà! Mi sprejmemo tudi Nemca pod svojo streho in kot gostu ne delamo mu krivice, toda na poti ga le marsikdo rad počaka. Med nami pa so tudi taki, ki se borijo le radi tega, da se maščujejo ali da si pridobijo bojno slavo, katero daj Bog vsakomur.«

»Kateri je med vami najslavnejši?«

»Jeden je tak, da je za vsakega Nemca bolje, zagledati smrt nego njega; imenuje se Jurand iz Spihova.«

V mladem vitezu zadregeta srce, ko začuje to ime, in takoj se odloči, da hoče Henrika iz Kropivnice nekoliko potegniti za jezik.

»Vem,« mu odvrne, »slišal sem. To je oni, čegar hči Danuša je bila dvornica pri kneginji, dokler se ni omožila.«

Po teh besedah pogleda mazoveškemu vitezu ostro v oči, pridržujé v ustih sapo, ta pa mu, čudeč se, odvrne:

»Kdo pa vam je to rekel? Saj je ona še premlada. Dogaja se res, da se tudi take omožé, toda Jurandova se ni omožila. Pred šestimi dnevi sem bil odšel iz Tehanova in videl sem jo pri kneginji. Kako bi se mogla omožiti v adventu?«

Zbišek se je moral, ko je to slišal, z vso močjo premagovati, da ni objel Mazurja okrog vratu in zaklical: »Hvala ti za radostno novico!« Premagal se je in dejal:

»Toda jaz sem čul, da jo je Jurand oddal nekomu.«

»Kneginja jo je hotela dati, ne pa Jurand, a zoper Jurandovo voljo tega ni mogla izvršiti. Hotela jo je dati nekemu vitezu v Krakovu, ki se je zvezal ž njo z obljubo in katerega ona ljubi.«

«Ona ga ljubi?« zakliče Zbišek.

Na to ga Henrik strogo pogleda, se nasmeje ter reče:

»Vi me nekako čudno povprašujete po tej deklici.«

»Povprašujem po znancih, h katerim potujem.«

Zbišku se je videlo le nekoliko lica izpod čelade, vsekako pa je bilo opaziti na njem, da je ves zardel. Mazur mu torej dé s komaj zatajenim smehom:

»Vam je lice gotovo od mraza tako zardelo kakor velikonočni pirhi.«

Mladenič se je začutil še v večji zadregi in odgovoril:

»Gotovo!«

Nekaj časa so jezdili molčé, na kar so se jeli tuji vitezi nekaj pomenkovati med seboj. Čez nekaj časa vpraša Henrik iz Kropivnice:

»Kako vam je ime? Poprej nisem slišal dobro.«

»Zbišek iz Bogdanca.«

»Evo! Tudi onemu, ki je napravil obljubo Jurandovi hčerki, je tako ime.«

»Nemara si mislite, da se hočem zatajiti?« reče naglo in ponosno Zbišek.

»Čemu tudi? Mili Bog, vi ste torej oni Zbišek, katerega je deklica pokrila z ovojem? Po vrnitvi iz Krakova niso vse dvornice govorile ničesar drugega nego o vas; marsikateremu so solze kapale iz očij, ko je to slišal. Torej to ste vi! Ej, veliko veselje bo na dvoru, ker vam je kneginja zelo naklonjena.«

»Bog jo blagoslovi, kakor tudi vas za dobro novico. Ko so mi rekli, da se je Danuša omožila, sem skoro ves otrpnil.«

»Čemu naj bi se možila? To je kaj bogata deklica, ki dobi ves Spihov; nù, dasi je mnogo lepih mladeničev na dvoru, vendar jej ni nikdo pogledal v oči, ker je vsakemu znano to, kar je storila, kakor tudi vaša obljuba. Pa tudi kneginja ne bi dopustila kaj takega. Hej, to bode veselje! Resnica je, da so ljudje to devo že dovolj dražili. Ako jej je nekdo rekel: »Tvoj vitez se več ne vrne,« je takoj zacepetala z nogico ob tla in trdila: »Vrne se, vrne!« Vsikdar pa se je razjokala, ako jej je kdo rekel, da ste vzeli drugo.«

Te besede so zganile Zbiška, ob enem pa se ga je tudi polastila jeza radi takega govorjenja in rekel je:

»Onega, ki je trosil tako govorico, pozovem na dvoboj!«

A Henrik iz Kropivnice se nasmeje:

»Ženske so pravile to. Ali hočete ženske pozivati na dvoboj? Z mečem proti preslici ne opravite ničesar.«

Zbišek je bil vesel, da mu je poslal Bog tako veselega in prijateljski naklonjenega tovariša, in jel ga je izpraševati o Danuški, potem o običajih na mazoveškem dvoru, pa zopet o Danuški; končno pa, spomnivši se svoje obljube, je pripovedoval Henriku, kaj je slišal potoma o vojni, kako se ljudje pripravljajo na njo, kako jo dan za dnevom pričakujejo, in končno ga je še vprašal, ali so na Mazoveškem tudi takega mišljenja.

Toda gospod iz Kropivnice si ni mislil, da je vojna že tako blizu. Ljudje govoré, da drugače ne more biti, toda on je slišal, kako je rekel nekoč sam knez Mikolaju iz Dolgega lesa, da bi mu vrnili celo Dobrinjsko deželo, katere so se bili polastili, ker se jako bojé njegove močí, ali da hočejo to pogajanje zavleči, dokler se dobro ne pripravijo na boj.

»Vrhu tega pa,« je dejal, »je bil knez pred nedavnim časom v Marburgu, kjer ga je sprejel v nenavzočnosti samega mojstra veliki maršal ter njemu na čast priredil sijajne bojne igre, sedaj pa se nahajajo pri knezu križarski komturji in evo še novi gostje prihajajo...«

Umolknil je in čez trenutek dodal:

»Ljudje pravijo, da ti Križarji ne prihajajo zamán k nam in h knezu Ziemovitu v Plocku. Oni hočejo vsaj to doseči, da bi v slučaju vojne naši knezi ne pomagali poljskemu kralju, marveč njim, ako bi pa to ne bilo mogoče, pa bi naj ostali nepristranski — toda to se ne zgodi.«

»Bog daj, da se ne zgodi. Kako bi vi ostali mirni doma? Vaši knezi so vendar dolžni pomagati poljskemu kralju. Upam, da ne ostanete doma.«

»Nočemo,« odvrne Henrik iz Kropivnice.

Zbišek pogleda zopet po tujih vitezih in po njihovih pavovih šapeljih.

»Tudi oni gredó tjekaj bržkone radi tega.«

»To so bratje redovniki, torej je to lahko mogoče. Kdo neki vé to?«

»In ta tretji?«

»To je očividno kaj znamenit vitez.«

»Dà. Za njim gredó trije vozovi, napolnjeni z vsakovrstnim orodjem, v svojem spremstvu pa ima deset ljudij. Ko bi se mogel človek s takim spoprijeti! Kar sline se mi zbirajo v ustih.«

»Ali tega ne morete?«

»Kako neki, ker mi je pa knez zapovedal, da jih moram čuvati. Niti las jim ne pade z glave na poti do Tehanova.«

»Ali ako bi jih jaz pozval? Morda bi se hoteli boriti z menoj.«

»V tem slučaju bi se morali najpoprej skusiti z menoj, kajti dokler sem jaz živ, ne bo iz tega nič.«

Ko je Zbišek to slišal, je pogledal mladega plemiča prijazno, potem pa rekel:

»Vi veste, kaj je vitežka čast: Z vami se ne bom boril, ker sem vaš prijatelj, toda v Tehanovem, ako le dobim kak povod za to, se spoprimem z Nemci.«

»V Tehanovem pa delajte, kar hočete. Ondi ne bo brez bojnih iger, pa utegne priti tudi do resnega boja, ako privolijo v to knez in komturji.«

»Jaz imam desko, na kateri je napisan poziv na dvoboj za vsakega onega, ki ne bi hotel priznati, da je Danuša Jurandova najlepša in najkrepostnejša deva na svetu. Toda glejte, ljudje so nad tem le skomigali z rameni in se smejali.«

»To pa radi tega, ker je to tujezemski običaj, in da povem resnico, tudi dovolj bedast; torej ga naši ljudje ne poznajo z izjemo morda kje na meji. Tudi ta Lotrinčan je pozival potoma plemiče, naj proslavljajo neko gospo nad vse druge, toda nihče ga ni razumel, in tudi jaz nisem dopustil, da bi prišlo do boja.«

»Kako? On je zapovedal, da naj proslavljajo njegovo gospo? Bojte se Boga! Ali ga ni sram?«

Pri tem pogleda tujezemskega viteza, kakor bi se hotel prepričati, kak je človek, ki ne pozna sramote, toda v duhu si je moral priznati, da vnanjost gospoda Fulka de Lorche ni niti trohice podobna kakemu razbijalcu. Nasprotno so mu zrle izpod čelade kaj blage oči in mlado lice mu je pokrivala nekaka žalost.

»Sanderus!« zakliče nakrat Zbišek.

»Česa želite?« odvrne Nemec, približavši se.

»Vprašajte tega viteza, katero deklico smatra za najčednostnejšo in najlepšo na svetu?«

»Katera deklica je najlepša in najčednostnejša na svetu?« vpraša Sanderus.

»Ulrika de Elner!« odvrne Fulk de Lorche. In dvignivši oči kvišku, jame težko dihati. Ko Zbišek to začuje, se ga polasti taka jeza, da mu kar sapa zaostane v prsih, in takoj je nameraval vstaviti konja na potu. Vendar predno je mogel spregovoriti, ga prehiti Henrik iz Kropivnice, ki mu reče:

»Tukaj se ne bosta prepirala med seboj.«

Toda Zbišek se znovič obrne k prodajalcu svetinj.

»Reci mu v mojem imenu, da on ljubi sovo.«

»Moj gospodar pravi, plemeniti vitez, da vi ljubite sovo!« ponovi Sanderus kakor odmev.

Po teh besedah spusti gospod de Lorche uzdo ter jame slačiti z desnice svojo železno rokavico, katero potem vrže v sneg pred Zbiška; ta pa namigne svojemu Čehu, naj jo dvigne s svojim kopjem.

Tu se obrne Henrik iz Kropivnice z groznim licem k Zbišku in reče:

»Ne bosta se borila, velim vama, dokler vaju moram jaz stražiti. Jaz tega ne dovolim niti vam, niti njemu.«

»Saj nisem jaz pozval njega, marveč on mene.«

»Kajpada, za sovo. Tega mi je dovolj, in kdor bi mi nasprotoval... Ej, saj vem tudi jaz, kako je treba zapeti pas.«

»Jaz se nočem boriti z vami.«

»Pa se boste morali, ker sem prisegel, da hočem onega braniti.«

»Nù, kaj se torej zgodi?« vpraša svojeglavni Zbišek.

»Tehanov ni več daleč.«

»Toda kaj si bo mislil Nemec?«

»Naj mu vaš človek pove, da tudi dvoboja ne more biti, da mora vam najpoprej dati dovoljenje knez, njemu pa komtur.«

»Toda ako ne dobiva dovoljenja?«

»Takrat pa se dobita drugje. Dovolj je tega pojasnila.«

Zbišek, vidé, da ni druge pomoči in da jima Henrik iz Kropivnice res ne more dovoliti, da bi se borila, pokliče znovič Sanderusa, naj pojasni lotrinškemu vitezu, da se bosta borila še le takrat, ko prideta v mesto. De Lorche je razumel Nemčeve besede ter pokimal z glavo v znamenje, da razume, na to je podal roko Zbišku, držal njegovo nekaj časa v svoji in jo trikrat krepko stisnil. To je po takratnem vitežkem običaju pomenilo, da se morata enkrat spoprijeti v dvoboju. Med tem pa sta navidezno složno odjezdila proti tehanovskemu gradu, čegar stolpe je bilo že môči videti na obzorju rudastega neba.

Tjekaj so dospeli še po dnevu, toda predno so utegnili napovedati pri grajskih vratih in je bil spuščen most, je nastala že temna noč. Sprejel jih je in pogostil Zbiškov znanec, Mikolaj iz Dolgega lesa, ki je zapovedoval posadki, med katero je bilo nekoliko plemičev in tri sto jako izurjenih lokostrelcev.

Zbišek je izvedel takoj pri vhodu na svojo veliko žalost, da dvora ni v Tehanovem. Knez je bil na čast komturov iz Sčitne in Jansburga priredil velik lov v Kurpeški puščavi, na kateri je bila odšla ob enem tudi kneginja s svojimi dvornicami.

Izmed znanih žensk je našel Zbišek tukaj le Ofko iz Jerambkova, ki je bila sobarica v gradu. Ta se je zelo razveselila njegovega prihoda, ker od onega časa, odkar se je bil vrnil dvor iz Krakova, je vsakemu, naj si je že hotel poslušati ali ne, pripovedovala o njegovi nezgodi z Lichtensteinom. To pripovedovanje jej je pridobilo velik ugled med mladimi dvornicami, radi tega je bila tudi hvaležna Zbišku, in sedaj si je prizadevala mladeniča potolažiti v njegovi tugi, ki ga je bila prevzela radi tega, ker ni našel Danuške.

»Ne spoznaš je več,« je dejala. »Leta minevajo, na njej pa je jela tudi že obleka pokati, ker je sedaj dokaj bolj rejena. Ni več taka punčika, kakor je bila nekdaj, pa tudi ljubi te povsem drugače nego te je ljubila poprej. Naj jej sedaj kdo le pošepeta na uho besedico: »Zbišek!« pa se takoj zgane, kakor bi jo zbodel s šilom. Takšna je že usoda vseh nas žensk, in zoper to ni pomoči, ker je taka naredba božja. Toda povej mi, ali je zdrav tvoj stric? Zakaj pa on ni dospel semkaj?... Taka je naša usoda. Ženski, ki je sama, je kaj dolg čas na svetu. Hvala Bogu, da si deva še ni zlomila noge, ker se vsaki dan vspenja na stolp in se ozira po cesti... Vsaktera izmed nas potrebuje prijateljstva...«

»Jaz tu samo nakrmim konje, na to pa odrinem k njej, navzlic temu, da je že noč«, odvrne Zbišek.

»Stori to, toda vzemi si sprevodnika iz gradu, da ne zablodiš«.

Pri večerji, katero je bil pripravil Mikolaj iz Dolgega lesa za goste, je rekel Zbišek, da pojde takoj za knezom in da tudi prosi za sprevodnika. Od potovanja utrujeni Križarji so se vsedli po gostiji k ogromnim ognjiščam, na katerih so gorela debela borova polena, ter so sklenili, da po počitku še le naslednjega dné odrinejo na lov. Ko gospod de Lorche poizve, za kaj tu gre, najavi takoj, da hoče odriniti z Zbiškom, rekši, da bi sicer utegnil zamuditi lov, kateri pa bi vsekakor le rad videl.

Med tem se približa k Zbišku, mu poda desnico ter njegovo zopet trikrat krepko stisne.

III.

Toda niti sedaj bi med njima ne imelo še priti do borbe, kajti Mikolaj iz Dolgega lesa, poizvedevši od Henrika iz Kropivnice, za kaj gre, je vzel od obeh obljubo, da se brez vednosti kneza in komturja ne bosta bojevala, ter jima celo pogrozil, ako ga ne ubogata, da zapre pred njima grajska vrata.

Zbišku je bilo mar za to, da bi čim poprej zagledal Danušo, pa se mu radi tega ni smel postaviti po robu; de Lorche se je sicer kaj rad bil, kadar je bilo treba, vendar pa ni bil krvoločen, torej je brez omahovanja prisegel na svojo vitežko čast, da počaka na knezovo dovoljenje, bojé se, da bi kneza razžalil, ako bi ravnal drugače.

Lotrinčan bi bil kaj rad poslušal pesmi o bojnih turnirjih, ker je jako ljubil velike svečanosti, radi tega mu je tudi bilo mnogo na tem, da se je mogel boriti pred vsem dvorom, pred gospemi in dostojanstveniki, ker si je mislil, da se tako dokaj bolj razglasi njegova zmaga in da si na ta način dokaj lože pridobi zlate ostroge. Pri tem bi bil tudi jako rad spoznal ta kraj in te ljudi, zato mu je bilo to odlašanje jako po godu, zlasti radi tega, ker je Mikolaj iz Dolgega lesa, ki je presedel mnogo let pri Nemcih v sužnosti in že povsem dobro znal njihov jezik, pripovedoval prave čudeže o knežjem lovu na divjo zverino, kakoršne niso poznali v zapadnih krajinah.

O polnoči sta torej odrinila z Zbiškom k Prasnišu; imela sta seboj svoje oboroženo spremstvo in še nekoliko ljudij z bakljami za brambo pred volkovi, ki so se zbirali po zimi v velike tolpe ter so mogli biti nevarni celo večjemu številu bodisi najbolje oboroženih jezdecev. Na tej strani Tehanova ni bilo malo gozdov, kateri so se razprostirali ne daleč za Prasnišem celo tje v ogromno Kurpijsko puščavo, družé se na dalje nad vshod s pragozdi Polesja in Litve. Pred nedavnim so dohajali skozi te gozde na Mazoveško divji Litvini, ki so leta 1337. pridrli pod Tehanov ter mesto razdrli.

De Lorche je poslušal z največjo radovednostjo, kaj je pripovedal o tem stari sprevodnik Matija iz Turoboja, kajti silno si je bil želel videti Litvince, katere je, nalik drugim vitezom na zapadu, smatral za Saracene. Saj je bil dospel v to krajino na križarsko vojno, da dobi tukaj slavo in rešenje svoje duše; pri tem pa si je še mislil, da mu borba z Mazurji, kot z na pol divjim narodom, pridobi še popolni odpustek. Toda sedaj ni prav verjel svojim očem, ko je prišel v ta kraj ter zagledal cerkve po vseh mestih, križe na stolpih, duhovnike in viteze s svetimi znamenji na svojem orožju, in národ, sicer bujen, zdražljiv in pripravljen na prepir in boj, toda krščanski in nikakor ne bolj ropaželjen nego so bili Nemci, med katerimi je potoval mladi vitez. Ko pa so mu povedali, da ta národ že cela stoletja spoznava Kristusa, sam ni vedel, kaj si ima misliti o Križarjih; ko pa je še poizvedel, da je že pokojna krakovska kraljica dala krstiti Litvine, pa sta bila njegovo začudenje in njegova tuga še dokaj večja.

Jel je torej izpraševati Matijca iz Turoboja, ali se nemara v gozdih, skozi katere potujejo, ne nahajajo zmaji, katerim morajo žrtovati ljudi, zlasti nedolžne deklice, in s katerimi bi se mogel bojevati? Toda Matijčev odgovor v tem oziru ga je popolnoma razočaral.

»V gozdu se nahaja različna divja zverina, kakor: volkovi, bivoli, bobri, medvedje, s katerimi ima človek dovolj opraviti,« odvrne Mazur. »Nemara so na močvirjih tudi nečisti duhovi, toda o zmajih še nisem slišal, kajti ako bi bili, bi jim mi gotovo ne dajali svojih devic, marveč bi odrinili trumoma nad nje. Da, ako bi taki bili tukaj, že davno bi tukajšnji bivalci nosili iz njihove kože pasove na sebi.«

»Kakšni so ti ljudje; ali se človek ne more boriti z njimi?« vpraša de Lorche.

»Boriti se že more, toda to nikakor ni zdravo,« odvrne Matija; »končno pa tudi vitezu ni prilično, boriti se ž njimi, ker so to sami kmetje.«

»Švicarji so tudi kmetje. Ali pa ti spoznavajo Kristusa?«

»Drugovercev niti ni v Mazoviji, ker so to le naši in knezovi ljudje. Nekoliko poprej ste videli lokostrelce v gradu. To so sami Kurpijci, kajti boljših strelcev ni na svetu.«

»Angleži in Škotje, katere sem videl na burgundskem dvoru...«

»Videl sem jih v Marburgu,« mu poseže v besedo Mazur. »Tó so kaj krepki ljudje, toda ne daj Bog, da bi se srečali s Kurpijci. Med njimi sedemletni deček doslej ne dobi jesti, dokler ne vstreli šiške raz vrh smreke.«

»O čem se razgovarjata?« vpraša nakrat Zbišek, ko mu doleti na ušesa beseda »Kurpijci.«

»O kurpijskih in angleških lokostrelcih. Ta vitez trdi, da angleški, zlasti še škotski strelci, nadkriljujejo vse druge.«

»Videl sem jih tudi jaz pod Vilno. Dà, dà! Čul sem žvižgati njih pušice mimo ušes. Bili so ondi tudi taki vitezi, kateri so govorili, da nas brez soli pojedó, ko so pa poskusili to enkrat, dvakrat, so izgubili popolnoma slast do jedí.«

Matija se nasmeje ter ponovi gospodu de Lorche Zbiškove besede.

»O tem so že govorili na raznih dvorih«, odvrne Lotrinčan, ter hvalili hrabrost vaših vitezov, »toda zamerili so jim to, da so branili pagane proti križu.«

»Mi smo branili národ, ki se je hotel dati krstiti, zoper napade in krivice. Nemci jih hoté ohraniti v paganstvu, samo da imajo vzrok za vojno.«

»Bog naj to sodi«, reče de Lorche.

»Nemara se to v kratkem razsodi,« odvrne Matija iz Turoboja.

Toda Lotrinčan, ki je slišal, da je bil Zbišek pod Vilno, je jel izpraševati po Matijcu o ondotnih bojih in vitežkih dvobojih, o katerih je šel glas široko po svetu. Zlasti oni dvoboj, v katerem so se borili štirje poljski in štirje francoski vitezi, je zelo podžigal domišljijo zapadnih bojevnikov.

Sedaj je jel de Lorche že z večjim spoštovanjem zreti na Zbiška, kot na človeka, ki se je udeležil tako slavnih bojev, ter se radoval v svojem srcu, da to ni kak vsakdanji vitez, s katerim se hoče boriti.

Potovala sta torej v navidezni slogi dalje, skazujé drug drugemu usluge in gosté se z vinom, katerega je imel de Lorche precejšnjo zalogo na vozovih.

Vendar ko je iz razgovora med njim in Matijcem iz Turoboja prišlo na beli dan, da Ulryka de Elner ni gospodična, marveč že štiridesetletna, omožena ženska, ki ima že šest otrok, se je še tem bolj razburila Zbiškova duša radi tega, da si ta tujec ni le drznil primerjati »babo« z Danušo, marveč še celo prvenstvo iskati pred njo. Domislil si je tudi, da ta človek nemara ni pri zdravi pameti in da bi bilo zanj mnogo bolje, ako bi sedel kje v temni sobi nego da potuje po svetu; ta misel je zabranjevala v njem izbruh nagle jeze.

»Ali si ne domišljujete sami,« je rekel Matijcu, »da mu je zmešal hudi duh možgane? Morda mu sedi ta duh v glavi, kakor črv v orehu, ter hoče po noči napasti katerega nas? Treba je vsekakor, da smo oprezni.«

Matija iz Turoboja mu jame na te besede nasprotovati, vendar pa je z nekim nemirom ogledoval Lotrinčana ter rekel naposled:

»Časih se dogodi, da v jednem obsedenem tiči po sto in še po več hudobnih duhov, in ker jim je tesno, pa radi iščejo stanovanja v drugih ljudeh. Najhujši je oni zlodej, katerega pošlje baba.«

Na to se obrne nakrat k vitezu ter reče:

»Hvaljen bodi Jezus Kristus!«

»Tudi jaz ga hvalim!« reče z nekakim začudenjem de Lorche.

Sedaj se Matija iz Turoboja pomiri popolnoma.

»Nu, vidite«, reče. »Ako bi tičal v njem hudi duh, takoj bi vskipel ali ga nemara celo vrgel na tla, ker sem ga pozval iznenadoma. Moremo mirno iti dalje.«

In tako so šli mirno dalje. Iz Tehanova v Prasniš ni bilo predaleč in jezdec na konju je mogel v dveh urah prekoračiti to pot.

Toda potovali so dokaj bolj počasi, ker je bila noč in ker je v gozdu ležal debel sneg, torej, čeprav so bili odšli o polnoči, so dospeli vendar komaj ob svitu do lovskega knežjega dvora, ki je ležal na robu gozda za Prasnišem. Dvor je stal ondi v puščavi, dolga, nizka lesena stavba z železno ograjo na oknih, ki so imela okrogle šipe. Pred vratmi je bilo videti vodnjak in dve kolibi za konje, a okrog dvora je bilo vse polno šotorov iz zelenih vej in živalskih kož. V oblačnem jutru so se lesketali pred šotori ognji in okrog njih so stali gonjači, ogrnjeni s kožuhi iz lisičjih, volčjih ali medvedjih kož.

Gospodu de Lorche se je zdelo, da vidi divjo zverino na zadnjih nogah stati okrog ognja, kajti večina teh ljudij je imela na glavah kučme, narejene iz živalskih glav. Nekateri so se opirali ob sulice, drugi ob loke, nekateri so spletali iz močnega konoplja mreže, drugi so obračali nad žrjavico velike kose divjačine, očividno pripravljeno za zajutrek. Blesk plamena je padal na sneg, osvetljujé ob enem te čudne postave, zaslonjene nekoliko z dimom ognjišč in s soparo, ki se je dvigala iz pečenega mesa. Za njimi so bila videti v tem blesku ogromna debla smrek in daljše skupine ljudij, katerim se je lotrinski vitez, zlasti radi tega, ker jih je bilo toliko in ker še on ni videl takih lovskih priprav, zelo čudil.

»Vaši knezi,« je dejal, »gredo na lov kakor na nekak bojni pohod.«

»Kakor vidite,« mu odvrne Matija iz Turoboja, »ni malo tu niti lovskega orožja, niti ljudij. To so knežji gonjači, pa so tudi drugi, ki so prišli semkaj radi barantije.«

»Kaj naj počnemo?« vpraša Zbišek. »V dvoru še spé.«

»Počakamo, da se zbudé,« mu odvrne Matija. »Po vratih vendar nočemo razbijati in zbuditi kneza.«

Po teh besedah gredó k ognju, poleg katerega jim Kurpijci razprostró zubrove in medvedje kože ter jih pogosté z mesom, iz katerega se je še kadilo. Ko so čuli tujo govorico, so ljudje takoj pritekli skupaj, hoté si ogledati »Nemce«. Zbiškovi ljudje so raztrosili takoj novico, da je tu jeden vitez, ki je dospel celo izza morja, in nakrat je postalo okrog njega takoj tesno, da je moral uporabiti gospod iz Turoboja vso svojo veljavo, da je ubranil tujca pred preveliko radovednostjo. De Lorche je zapazil v tolpi gonjačev tudi ženske, takisto ogrnene z živalskim kožami, toda rdeče kakor jabelka in nenavadno lepe. Zato je vprašal, ali se tudi one udeležijo lova.

Matija iz Turoboja mu pojasni, da one ne pripadajo lovski družini, marveč da prihajajo skupno z gonjači le iz radovednosti, kakor se sploh hodi na sejme, in da ondi kupujejo meščansko blago, ali pa prodajajo svojo gozdno robo. In tako je tudi bilo v resnici. Oni knežji dvor je bil nekako ognjišče, okrog katerega sta se zbirala celo za knezove odsotnosti dva življa: meščanski in gozdni. Kurpijci niso radi odhajali iz svoje puščave, niso se počutili dobro brez navadnega šuma dreves nad svojo glavo.

Prasnišanje so torej dovažali semkaj v to lesno samoto svoje sloveče pivo, moko smleto v mlinih na veter ali na vodah Vengierke, sol, ki je bila kaj redka v tej puščavi, ter so jo vsi radi kupovali, železo, jermenje in druge izdelke človeške obrti, pa so to radi zamenjavali za kože, za dragoceno kožuhovino, posušene gobe, orehe in razne zdravilne rastline ali jantar, katerega je bilo med Kupijci vedno dovolj. Radi tega je bil okrog knežjega dvora neprestano sejm, zlasti takrat, kadar je bil knez na lovu, ker so takrat iz radovednosti zahajali semkaj prebivalci iz najgloblje puščave.

De Lorche je poslušal Matijčevo pripovedovanje, ogledujé radovedno knezove gonjače, ki so živeli na svežem in zdravem zraku ter se hranili večinoma z mesom; radi tega so se tudi tujci čudili njihovi moči in njihovi krepki rasti. Zbišek, sedé pri ognju, se je oziral neprestano v vrata in v okna dvora ter zmogel komaj tiho sedeti. Samo v jednem oknu je bila videti luč; očitno je bilo to okno kuhinje, ker je skozi špranje v oknu prodiral dim.

Ostala okna pa so bila temna ter so se lesketala le od zarje, ki je čimdalje bolj razjasnjevala s snegom zasuto dvorišče in puščavo za dvorom. Pri malih vratih so se prikazali vsaki hip knežji služabniki, ki so z vedri ali vrči v rokah hodili k vodnjaku po vodo. Ti ljudje so na vprašanje, če še vsi spe, odgovarjali, da počiva še ves knežji dvor, ker se je bil utrudil prejšnjega dné na lovu, da se pa v kuhinji vsekako že kuha zajutrek.

Skozi okno iz kuhinje se je tudi v resnici že razprostirala vonjava pečenega mesa in žafrana. Končno zaškripljejo in se odpró velika vrata, odkrivaje notranjost razsvetljene veže, in na hodniku, ki drži tje v vežo, zagleda Zbišek jednega od onih pevcev, katerega je ob svojem času videl med kneginjinimi služabniki v Krakovu.

Ne čakaje na Matijca iz Turoboja, niti na gospoda de Lorche, priskoči Zbišek tako urno k dvoru, da je začudeni Lotrinčan takoj vprašal:

»Kaj se je pripetilo temu mlademu vitezu?«

»Nič se mu ni pripetilo,« odvrne Matija iz Turoboja; »on samo ljubi gospodično kneginjinega dvora ter bi jo rad čim najpoprej videl.«

»Oh!« odvrne de Lorche, položivši si obe roki na srce.

Na to je dvignil oči kvišku in jel tako žalostno vzdihati, da je Matija kar skomignil z rameni in dejal:

»Ali tako vzdiše za svojo starko? Samo da res ni pri zdravi pameti?«

Med tem ga odvede v dvorec in oba sta stopila v prostorno dvorano, ozalšano z rogovi turov, zubrov, losov, jelenov, ki je bila osvetljena od svetlobe, ki so jo dajala od sebe goreča polena na velikem ognjišču. Na sredi dvorane je stala pokrita miza, na kateri je bilo vse polno pladnikov, pripravljenih za obed. Tu je bilo le nekoliko dvornikov, s katerimi se je razgovarjal Zbišek. Matija iz Turoboja jim predstavi gospoda de Lorche, ker pa niso znali nemški, ga je moral on sam nadalje zabavati. Čimdalje več dvornikov je prihajalo v dvorano; večinoma so to bili krepko vzrastli in plavolasi ljudje, ki so bili že povsem pripravljeni na pot. Oni, ki so poznali Zbiška ter vedeli za njegovo krakovsko nezgodo, so ga pozdravljali kot svojega starega prijatelja, bilo je videti na njih, da ga imajo radi. Drugi so zrli nanj tako začudeno, kakor se navadno oziramo na človeka, nad čegar vratom je že visel rabljev meč. Naokrog so se slišali glasovi: »Tu so! Tu je kneginja in gospodična Jurandova, takoj ju zagledaš ter odrineš ž njima na lov.« — Med tem sta dospela tudi dva križarska gosta, brat Hugo de Danveld, starosta iz Ortelsburga ali iz Sčitne, čegar sorodnik je bil ob svojem času maršal, ter Siegfried de Löve iz Jansburga, tudi potomec rodbine, ki je imela zasluge za red. Prvi je bil še dovolj mlad, ali že precej rejen, z debelima ustnicama, in z lica se mu je čitalo, da ga rad srka; drugi pa je bil človek visoke rasti, s strogimi, toda plemenitimi črtami. Zbišku se je zdelo, da je Danvelda že nekje videl pri knezu Vitoldu in da ga je Henrik, plocki škof, na turnirju vrgel s konja, toda ta spomin mu prestriže prihod kneza Januša, kateremu se jamejo priklanjati dvorniki in Križarji. Komturja, de Lorche in Zbišek takoj stopijo k njemu; on jih pozdravi s prijaznim in dostojanstvenim licem, na katerem ni bilo brk, pač pa je bilo obkoljeno z lasmi, pristriženimi tesno nad čelom, ki so se mu vsipavali na ramena. In takoj so zadonele pod okni trombe v znamenje, da je knez sedel k mizi. Zadonele so vdrugič in tretjič, in na to se odpró vrata na desni strani sobe, v katerih se prikaže kneginja Ana, ki je imela pri sebi krasno zlatolaso deklico s pljunko, obešeno preko ramena.

Zbišek, zagledavši jo, stopi naprej in, sklopivši pred ustmi roke, se zgrudi na obe koleni, poln ponižnosti in strahu.

Pri pogledu na to nastane mahoma po dvorani mrmranje, kajti Mazurji so se temu zelo čudili ter se nekateri celo zgražali nad tem. Starejši so govorili: »Tega se je gotovo naučil od kakih zamorskih vitezov, kajti take šege ni niti med Nemci.« — Mlajši pa so si mislili: »Nikako čudo! pred tako deklico človek poklekne kar nehote.«

Toda kneginja in Jurandova nista takoj spoznali Zbiška, kajti pokleknil je tako, da je imel svetlobo za hrbtom in lice v senci. Kneginja si je v prvem hipu mislila, da je to kak dvornik, ki je kaj zakrivil pred knezom ter se jej sedaj priporoča za priprošnjo, toda Danuška, ki je imela bistrejše oči, je stopila za korak naprej in, sklonivši glavico, zaklicala nakrat s tankim, presunljivim glasom:

»Zbišek!«

Potem, ne mislé na to, da ves dvor gleda na njo, kakor tudi tujezemski gostje, je priskočila nalik srni k mlademu vitezu in, objemši ga, poljubovala mu oči, usta in lice; stiskala se k njemu, ga božala, vsa prevzeta od veselja, dokler se niso spustili Mazurji v glasen smeh in dokler je kneginja ni potegnila k sebi.

Na to se je ozrla po navzočih in v veliki zadregi se urno umaknila za kneginjo ter se skrila v gubah njene obleke tako, da jej je bilo komaj glavo moči videti.

Zbišek je objel kneginjine noge, toda ona ga je takoj dvignila ter ga jela popraševati po Matijcu, ali še živi, če je morda že umrl in, ako je živ, čemu ni dospel na Mazoveško. Zbišek jej je raztreseno odgovarjal, kajti obračáje se na eno pa na drugo stran, je menil za kneginjo zagledati Danušo, ki se je za trenutek pokazala, pa se takoj zopet skrila. Mazurji so se držali za boke vsled smeha pri pogledu na ta prizor; smejal se je tudi sam knez, in končno, ko so že jeli nositi sklede na mizo, se je obrnila oveseljena gospa k Zbišku ter rekla:

»Služi nam, dragi Zbišek, no, ne le sedaj pri jedi, marveč vedno.«

Obrnivši se k Danuši pa je dejala:

»A ti, nadležna muha, zlezi že enkrat vèn iz moje obleke, sicer mi jo popolnoma raztrgaš.«

Danuška se je pokorila, toda bila je vsa razburjena in rdeča. Vsaki hip je obračala po Zbišku svoj prestrašen pogled ter ga sramežljivo in radovedno gledala. Bila je tako lepa, da se je tajalo pri pogledu na njo ne le Zbiškovo srce, marveč tudi srca ostalih mož. Križarski starosta iz Sčitne je jel pritiskati dlan k svojim debelim, vlažnim ustnicam, de Lorche pa, osupnen po dekličji lepoti, je dvignil obe roki kvišku in vprašal:

»Pri svetem Jakobu de Compostella, čegava je ta deklica?«

Na to se starosta iz Sčitne, ki je bil pri svoji debelosti jako majhen, povspne na prste ter pošepeta Lotrinčanu na uho:

»To je zlodjeva hči.«

De Lorche ga pogleda, pomežika z očmi, nagubanči čelo ter spregovori skozi nos:

»Ta ni pravi vitez, ki se roga lepoti.«

»Nosim zlate ostroge in vrhu tega sem Križar,« mu odvrne ošabno Hugo de Danveld. Opasani vitezi so uživali tako čast, da je pobesil Lotrinčan glavo; šele čez trenutek je odgovoril.

»Jaz pa sem sorodnik brabantskih knezov.«

»Pax! pax!« zakliče Križar. »Čast močnim knezom in prijateljem našega reda, iz čegar rok dobite, gospod, v kratkem zlate ostroge. Ne odrekam lepote tej deklici, toda čujte, kdo je njen oče.«

Vendar pa ni mogel izvršiti, kajti v tem hipu je sedel knez Januš k zajutreku in, poizvedevši uprav od staroste iz Jansburga o vzvišenih sorodnikih gospoda de Lorche, mu je pomignil, naj sede poleg njega. Njemu nasproti je sedla kneginja z Danuško, in Zbišek se je vstopil za nju, kakor nekdaj v Krakovu, da bi jima stregel. Danuška je držala glavo nizko nad svojim pladnikom, ker jo je bilo sram pred navzočimi, vendar pa jo je nagibala nekoliko na stran, da je Zbišek mogel videti njen obraz. Zrl je poželjivo in navdušeno na jasno, drobno njeno glavico, ki je že nehala biti otročja, ter začutil, kakor da bi cela reka nove ljubezni poplavljala v njem. Na očeh, na licih in na ustnicah je še čutil njene poljubce. Nekoč ga je poljubovala kakor sestra brata, in on je sprejemal te poljubce kakor od dragega otroka. Toda sedaj se ga je pri teh poljubcih polaščevala sladka strast in nekaka onemoglost, za katero se je skrival žar, kakor iskra pod ~~pod~~ pepelom na ognjišču. Danuša se mu je predočevala kot že povsem dorastla deva, pa je tudi zares že odrastla in se razcvetela. Vrhu tega so pred njo tako iskreno in odkritosrčno govorili o ljubezni, da so se tudi njene oči odprle pred to ljubeznijo, kakor se odprè cvetka pred solncem in tako je tičalo v njej nekaj, česar ondi ni bilo poprej, neka ne več otroška lepota in neka omamljivost, ki se je odbijala od nje nalik toploti od plamena, nalik vonjavi od rože.

Zbišek je to čutil, vendar pa si tega ni mogel pojasniti, bil je namreč ves presenečen. Pozabil je celo na to, da mora streči pri mizi. Ni videl, da so ga ogledovali dvorniki, da so se suvali z lakti ter kazali na nju oba in se smejali. Takisto ni videl obraza gospoda de Lorche, kateri je bil videti kakor okamenel od začudenja, niti izbuljenih očij križarskega staroste iz Sčitne, ki so bile uprte neprestano v Danušo ter so v odsevu od ognjišča bile videti krvave kakor oči volka. Zavedel se je še le tedaj, ko se je znovič oglasila tromba v znamenje, da je že čas oditi v puščavo, in ko je rekla kneginja Ana Danuta, obrnivši se k njemu:

»Ti pojdeš z nami, da ti bo krajši čas in da boš mogel govoriti deklici o ljubezni, kar tudi jaz rada slišim.«

Po teh besedah je odšla z Danušo, da zasede konja. Zbišek je skočil na dvorišče, na katerem so služabniki že držali pripravljene in osedlane konje za kneza, za kneginjo, za dvornike in goste. Pred dvorom ni bilo več toliko ljudij kakor še malo časa poprej, ker so bili poganjači že odšli z mrežami in z drugimi lovskimi pripravami. Ognji so že ugašali in nastajal je jasen dan, sneg je škripal pod nogami, a z drevja so se pri vsakem popihu vetra vsipale bele iskre. Kmalu je izšel tudi knez ter zasedel konja; za seboj je imel služabnika z lokom in kopjem tako dolgim in težkim, da mu je malo kdo bil kos, toda knez ga je rabil povsem lahko, ker je bil nenavadno močan, kakor sploh vsi potomci Piastovega rodu. V tem rodu so bile tudi ženske nenavadno močne, da so z golimi rokami zvijale železne pladnike*). Blizu kneza sta bila še dva moža, pripravljena, da mu v vsaki slučajni nezgodi priskočita na pomoč; bila sta izbrana izmed vsega plemstva varšavskega in tehanovskega okraja.

---

*) Cimbarka, ki se je omožila z Ernestom Železnim Habsburškim.

Že sam pogled na nju je napolnjeval človeka z grozo; njuna rast je bila slična deblom v gozdu, da ju je gospod de Lorche, ki je prišel od daleč, ogledoval z največjim začudenjem.

Sedaj je prišla vèn tudi kneginja z Danušo, obe v kapucah iz kož belih lisic. Kiejstutova hči je bolje znala obračati lok in pušice nego iglo, radi tega so tudi nesli za njo okrašen, dasi nekoliko lahkejši lok. Zbišek je pokleknil na sneg ter nastavil dlan, kneginja je stopila na njo ter zasedla konja, na to je posadil na konja še Danušo, kakor je posajal svoje dni Jagjenko, in šli so. Sprevod se je vlekel kakor dolga kača ter krenil na desno od dvora, zvijaje se in spreminjaje barvo na robu puščave kakor pobarvana krpa na temnem suknu, dokler se končno ni jel izgubljati v hosti.

Bili so že dovolj daleč v gozdu, kar se kneginja obrne k Zbišku in mu reče:

»Čemu tako molčiš? Nu, povej jej vendar kaj!«

Toda Zbišek je molčal še nekaj časa, ker se ga je bila polastila neka plahota, in šele čez nekaj časa je spregovoril?:

»Danuška!«

»Kaj je, Zbišek?«

»Tako te imam rad...«

Tu je obstal ter iskal primernih besed, katerih mu je nedostajalo, kajti dasi je bil pokleknil pred svojo devo, kakor kak tujezemski vitez, dasi jej je skazoval največje spoštovanje in dasi si je bil prizadeval, da bi bil kolikor največ mogoče uljuden, ker je zbog prepolne duše znal le preprosto govoriti.

Radi tega jej reče čez nekaj časa:

»Ljubim te tako, da mi kar sapa zastaja...«

Ona je dvignila k njemu izpod lisičje kapuce svoje plave oči in svoje nežno lice, ki je bilo povsem rdeče od mraza, ter mu odgovorila urno:

»Tudi jaz tebe, Zbišek!«

Na to je povesila oči, kajti že je vedela, kaj je ljubezen.

»Hej, ti moj zaklad, ti moje devče!« zakliče Zbišek.

In znovič je umolknil, pijan od sreče in ganutja, toda dobra in radovedna kneginja mu priskoči na pomoč.

»Povej jej,« reče mu, »kako si koprnel po njej, in kadar dospemo v grmičje, jo moreš tudi poljubiti, ker s tem jej najbolje pokažeš svojo ljubezen.«

In Zbišek jej jame praviti, kako mu je bilo v Bogdancu dolgočasno brez nje, ko je stregel Matijcu in bival med sosedi. Le o Jagjenki jej ni zimil niti besedice, čeprav jej je govoril zgolj resnico, kajti Danušo je ljubil tako, da bi jo bil najrajše posadil pred se na konja in si jo neprestano pritiskal k prsim.

Tega seveda ni smel storiti; zato pa se je, ko ju je zakrilo prvo grmičje pred dvorniki, ki so jezdili za njima, pripognil k njej in jo poljubil v lice, skazujé jej s tem svojo ljubezen.

Ker pa grmičje po zimi nima listja, sta zapazila to Hugo von Danveld in gospod de Lorche, zapazili so to tudi drugi dvorniki ter jeli govoriti med seboj:

»Poljubil jo je pred kneginjo! Brezdvomno jima ona kmalu pripravi gostovanje.«

»To je kaj drzen dečko, pa tudi v njej se pretaka vroča Jurandova kri.«

»To je kremen in kresalo, dasi je deva še zelo plaha. Kar sipljejo se od njiju iskre, ne boj se. Zapičil se je vanjo kakor klop v kožo.«

Tako so se razgovarjali, smejé se, oni med seboj; križarski starosta iz Ščitne pa je obrnil h gospodu de Lorche svoje zlobno in zvijačno lice ter vprašal:

»Ali bi nemara hoteli, gospod, da vas kak Merlin s svojo čarobno močjo spremeni v onega mladega viteza?«*)

»A kaj pa vi, gospod?« ga vpraša de Lorche.

Križar, v katerem se je očitno zbudila živa strast, vstavi nakrat konja in zakliče:

»Pri moji duši!«

Toda še v tem hipu se zave in, povesivši glavo, reče:

»Menih sem, ki sem obljubil čistost.«

Nato pogleda strogo Lotrinčana, bojé se, da na njegovem licu ne zapazi nasmeha, kajti v tem oziru je bil križarski red jako na slabem glasu med ljudmi in Hugo von Danveld je bil med vsemi redovniki najbolj razvpit. Bil je pred nekoliko leti pomočnik mestnega poveljnika v Sambiji, toda ondi so dohajale o njem tako glasne pritožbe, da so ga morali prestaviti v Ščitno, navzlic temu, da se na podobne pritožbe niso mnogo ozirali v Marburgu.

---

*) Vitez Unger se je zaljubil v krepostno Igerno, ženo kneza Gorlasa; Merlin je Ugerja premenil v podobo Gorlasovo, prevaril tako Igerno, in iz te prevare je bil rojen kralj Artur. Op. pis.

Dospevši poslednji čas s tajnimi naročili na knežji dvor in zagledavši krasno Jurandovo hčer, je zagorel do nje s tako silno strastjo, proti kateri ni bila Danušina mladost nikaka zapreka, ker so se v tem času možile še mlajše deklice nego je bila ona.

Toda Danveld je ob enem tudi vedel, kdo je bil njen oče, ker ime Jurand je vzbujalo grozne spomine v njegovi glavi, radi tega se je njegova strast porodila iz divje mržnje.

Ali de Lorche ga jame sedaj izpraševati o njej.

»Imenovali ste, gospod, to krasno dekle zlodjevo hčer. Čemu ste jo tako imenovali?«

Danveld mu jame na to praviti zgodovino o Zlotoriji, kako je bil pri stavbi gradu srečno vjet knez z dvorom, kako je pri tem dogodku poginila Danušina mati, za katero se od tega časa maščuje Jurand na grozen način na vseh križarskih vitezih.

In sovraštvo je sršalo pri tem pripovedovanju iz Križarjevih očij, za kar je tudi imel svoj poseben vzrok. Nekoč je bil že sam srečal pred dvema letoma Juranda, toda takrat mu je pri samem pogledu na tega »divjaka iz Spihova« zlezlo srce tako nečimno v hlače, da je zapustil dva svoja rojaka, plen in ljudi ter kakor znorel zbežal v Ščitno, kjer je zbolel od strahu. Ko pa je ozdravil, ga je pozval križarski veliki maršal pred vitežko sodnijo, katera ga je proglasila za nedolžnega, ko je prisegel Danveld na svojo čast in na križ, da ga je odnesel splašen konj z bojišča, vendar pa mu je zaprl pot k višjim dostojanstvom v redu. Križar je zvito zatajil vse to pred gospodom de Lorche, namesto tega pa je izpovedal toliko pritožeb o Jurandovi okrutnosti in o drznosti vsega poljskega národa, da za vse te pritožbe skoro ni bilo dovolj prostora v Lotrinčanovi glavi.

»Mi pa smo«, reče čez trenutek, »sedaj med Mazurji, ne pa med Poljaki.«

»To je sicer posebna kneževina, sicer pa jeden narod,« odvrne starosta, »toda vsi gojé mržnjo do našega reda. Bog daj, da iztrebi nemški meč vse to pleme.«

»Prav imate, gospod, kajti to, da si je ta knez, ki je videti poštenjak, drznil na vaši zemlji postaviti tak grad, je predzrnost, o kakoršni še med pagani nisem slišal.«

»Grad je postavil proti nam, toda Zlotorija leži v njegovi, ne pa v naši deželi.«

»Torej, hvala Bogu, da vam je dal nad njim zmago. Kako se je končal ta boj?«

»Takrat ni bilo boja.«

»Ali vaša zmaga pod Zlotorijo?«

»Bog nam je prav s tem pomagal, da je bil ondi knez brez vojakov, le z dvorniki in ženskami.«

Gospod de Lorche pogleda osuplo Križarja. »Kako? Vi ste torej v mirnem času napadli ženske in kneza, ki je stavil na svoji lastni zemlji grad?«

»Za slavo križarskega reda in krščanstva ni to nič krivičnega.«

»In oni grozni vitez išče samo zadoščenja za svojo mlado soprogo, katero ste mu v mirnem času ubili?«

»Kdor dvigne zoper Križarje svojo roko, on je sin teme.«

Gospod de Lorche se zamisli, toda že ni imel več časa odgovoriti Danveldu, kajti dospeli so na široko zasneženo planjavo, na kateri je knez stopil s konja in za njim je takisto storil ves dvor.

IV.

Izkušeni gozdarji so jeli pod vodstvom vrhovnega logarja razstavljati lovce v dolgo vrsto na robu planine takó, da so bili oni skriti, med tem ko so sami imeli dovolj prostora za streljanje iz lokov pred seboj. Obe krajši strani planjave sta bili zagrajeni z mrežami, za katerimi so stali poganjači, ki so morali goniti divjo zverino proti lovcem, ali moriti jo s kopjem, ako se je zapletla v mrežo. Neizmerno število Kurpijcev je bilo pa po gozdu razstavljenih v ta namen, da so gonili vsakoršno živo stvar iz lesne goščave na planoto. Za strelci so se zopet razpele mreže v to svrho, da se je vanje zapletla zverina, ki bi bila prodrla njih vrste ter bila ondi pobita.

Knez je stal na sredi te vrste lovcev. Poglavitni logar Mrakota iz Mocarjeva mu je izbral to mesto, vedé, da pojde tu skozi največ zverine, ki prodere iz hoste.

Knez je držal v roki lok, tesno poleg njega je bilo naslonjeno na drevo težko kopje in nekoliko dalje za njim sta stala dva branitelja s sekirami na ramah, oba velika človeka, podobna drevju v gozdu. Tudi ta dva sta imela v rokah napete loke, da sta jih v slučaju potrebe podala knezu.

Kneginja in Danuša nista stopili s konj, ker tega knez z ozirom na njuno varnost nikdar ni dovolil, kajti zoper divje bivole in zubre se je bilo dokaj lože braniti na konju nego peš.

Gospod de Lorche, dasi ga je bil knez povabil, naj ostane na njegovi desni strani, je vendar prosil, da bi smel na obrambo gospej ostati na konju, na kar se je vstavil ne daleč od kneginje, držé v rokah vitežko kopje, kateremu so se Mazurji, kot neprilični nemu orožju za tak lov, potihoma smejali. Zbišek pa je svoje kopje takoj zapičil v sneg, obesil si lok preko ramen in, stojé pri Danušinem konju, jej neprestano nekaj šepetal na ušesa, časih objemal njene noge, poljuboval njena kolena, ker svoje ljubezni ni več skrival pred ljudmi. Pomiril se je šele takrat, ko mu je zapovedal Mrakota iz Mocarjeva, kateri si je drznil v puščavi strahovati celo samega kneza, naj molči.

V tem hipu se daleč, daleč v kurpijski globeli oglasé rogovi, katerim se takoj odzovejo s poljane lovske trombe, na kar nastane popolna tišina. Samo tu pa tam je zavreščala sova na vrhu smreke, časih so nalik vranom zakrokali poganjači. Lovci so se pozorno ozirali po prazni beli planjavi, na kateri je veter otresal z mrzlim ivjem pokrito grmičje, in vsak lovec je čakal nestrpljivo, katera žival se prva pojavi na snegu. Pričakovali so obilen plen, kajti v gozdu je bilo dokaj divjih bikov, bivolov in mrjascev. Kurpijci so iztirali iz brloga tudi nekoliko medvedov, ki so godrnjaje zapustili goščavo, sluté, da bodo morali v kratkem v kruti boj, ne za svoje bivališče, marveč za svoje življenje.

Lovci so morali vendarle dolgo čakati, ker so ljudje, ki so tirali zverino k mrežam, bili zavzeli ogromni del hoste ter šli tako daleč, da lovcem ni doletavalo več na ušesa niti lajanje psov, katere so precej, ko se je oglasila tromba, spustili z motvozov. Jeden teh psov, ki je bil spuščen prezgodaj, se je prikazal na planoti ter vso predirjal, držé nos tesno pri zemlji. In znovič je bilo tiho in prazno, samo gonjači so neprestano krokali ter dajali s tem znamenje, da se delo kmalu prične. V kratkem času so se prikazali na robu gozda volkovi, ki so kot najbolj tankočutne živali prvi ovohali lov. Bilo jih je nekoliko. Ko so pa dospeli iz gozda ter zapazili množico ljudij, so se vrnili znovič v gozd, hoté si poiskati ondi drugi izhod. Na to so prikukali iz hoste mrjasci, ki so drvili nalik dolgi verigi po zasneženi poljani ter bili iz daljave povsem podobni domačim prašičem, kateri na klic gospodinje, mahäje z ušesi, drvé k hiši. Vendar nakrat so obstali, poslušali, vohali ter se končno zakadili proti mrežam, toda ko so ovohali gonjače, so se znovič vrnili, zatulili in se zakadili proti lovcem, a to s čimdalje večjo opreznostjo. Končno pa so zazvenele tetive na lokih in zažvižgale pušice, in prva kri je polilà belo, sneženo poljano.

Takoj se je jelo razlegati cviljenje, in mrjasci so se razpršili, kakor bi udarila strela med nje. Nekateri so drvili slepo pred se, drugi so se zakadili k mrežam, zopet drugi so dirjali po poljani, ne vedé, kam naj se skrijejo, mešäje se med drugo zverino, katere se je čimdalje več pojavilo na poljani. Že so se začuli razločno glasovi rogov, lajanje psov in oddaljen krik ljudij, ki so že prihajali čimdalje bliže iz hoste. Gozdna zverina, gnana od vseh stranij od gonjačev, je v kratkem napolnila vso poljano. Ničesar podobnega ni bilo moči videti ne le v krajinah za mejo, marveč niti v drugih poljskih zemljah, v katerih ni bilo več takih puščav kakor v Mazoviji.

Križarji, dasi so prebivali na Litvi, kjer se je časih pripetilo, da so med vojake pridrvili zubri ter ondi napravili zmešnjavo, se niso malo čudili velikemu številu divjačine, zlasti pa se je temu čudil gospod de Lorche. Stojé pri kneginji in pri dvornicah kakor čaplja na straži, se ni mogel z nobeno razgovarjati, in že se je jel dolgočasiti, ker ga je že jelo zebsti pod železnim oklepom, ob enem pa si je tudi mislil, da se je lov izjalovil. Kar nakrat zagleda pred seboj celo jato lahkonogih srn, velikih jelenov in losov, ki so plaho gledali, kam naj pobegnejo. Kneginja, v kateri je pri pogledu na to vskipela očetova, Kiejstutova kri, je spuščala pušico za pušico med ono pestro množico ter vsakokrat zakričala od veselja, kadar je ranjen jelen poskočil kvišku, zabrlizgal in končno težko padel na tla ter kopal s svojimi tankimi nogami po snegu. Tudi druge dvornice so marljivo streljale z loki, ker se jih je bila polastila lovska strast.

Le jedini Zbišek ni mislil na lov, kajti oprši lakte ob Danušina kolena, glavo pa ob dlan, jej je zrl v oči, in ona, sramežljivo se smehljaje, mu je skušala zapreti oči, kakor bi tega pogleda ne mogla prenesti.

Vso pozornost gospoda de Lorche je obrnil náse velik na vratu in na hrbtu že siv medved, ki je nakrat v bližini lovcev prihlačal iz gozda. Knez je pognal vanj pušico ter takoj stekel s kopjem proti njemu, in ko se je žival, grozno mrmráje, postavila na zadnje noge, jo je pred očmi vsega dvora prebodel, in sicer tako urno, da nobeden izmed njegovih braniteljev ni utegnil priskočiti na pomoč s sekiro. Takrat si je mladi Lotrinčan domislil, da bi se marsikateri gospod, na čijih dvorih je že bival kot gost, ne predrznil iti na tako zabavo, in da s takimi knezi in s takimi ljudmi utegne imeti križarski red nekoč še težaven posel. Videl pa je še več takih slučajev, ko so lovci posamezno naskočili še močnejše in besnejše zveri nego so se lovile v Spodnji Lotringiji in v nemških gozdih. Tako gibčnih in na moč svojih rok se zanašajočih lovcev, ter takih ran, zadajanih s kopjem, ni videl gospod de Lorche še nikjer, torej si je kot izkušen človek pojašnjeval to s tem, da se ti ljudje, živeči od mladih nog v teh gozdih, že od detinstva ukvarjajo z lokom in kopjem ter znajo oboje sukati bolje nego drugod.

Poljana je bila končno pokrita s trupli različne divjačine, toda lova še ni bilo konec. Njegov najzanimivejši, ob enem tudi najnevarnejši trenutek je imel še le nastopiti, kajti gonjači, katerih krog se je čimdalje bolj ožil, so prignali pred strelce nekoliko zubrov in turov. Oni so živeli sicer v hosti vsak za sebe, tu pa so bežali tropoma, toda nikakor ne oslepljeni od strahu, marveč poprej grozni nego prestrašeni. Niso tudi drvili preveč urno, kakor bi se zavedali svoje okrutne moči in vedeli, da zlomijo vse ovire in odbijejo vse napade. Kar zemlja je donela pod njihovo težo. Bradati biki so šli spredaj na čelu vse trope, držé glave nizko pri tleh. Časih so obstajali kakor bi premišljevali, na katero stran se morajo zakaditi. Iz močnih prs je prihajalo rjovenje, podobno podzemeljskemu gromu, in iz nosnic se jim je kadila sopara; zdelo se je, da izpod svoje grive s krvavimi očmi iščejo sovražnika.

Med tem zaženó gonjači nakrat grozen krič, na kateri se je od obeh stranij oglasilo na stotine glasov. Zadoneli so rogovi in piščalke, da je do najdaljših globin odmevalo po hosti, in ob enem pridrvé na planjavo kurpijski lovski psi. Psice, ki so jih zagledale, so hipoma postale besne, ker so imele svoje mladiče s seboj. Čreda, ki je korakala doslej skupaj, se je razprašila ter dirjala kakor znorela po planjavi. Jeden velik, siv bik, dokaj večji nego kak bivol, zdrvi na desno stran proti lovcem, ko pa zagleda nekoliko korakov pred seboj med drevjem konje, obstane ter začne s svojimi močnimi rogovi parati zemljo, rjové pri tem z groznim glasom, kakor bi se pripravljal na skok in borbo.

Na ta grozen prizor zaženo gonjači še večji krik in med lovci se začujejo presunljivi glasovi: »Kneginja! Kneginja! Rešite kneginjo!« Zbišek pograbi svoje v sneg zapičeno kopje ter skoči na rob gozda, za njim priteče tudi nekoliko Litvinov, pripravljenih poginiti v borbi za življenje Kiejstutove hčerke. Med tem je zažvižgala tetiva v kneginjinih rokah, in pušica, pognana z loka, se zapiči živali v vrat.

»Zadet je!« zakliče kneginja. »Ne pojde dalje!...«

Toda daljše njene besede zagluši tako strašno rjovenje, da so se konji jeli povspenjati na zadnje noge. Tur se zakadi nalik viharju naravnost nad kneginjo, toda predno se je kdo nadejal, priteče izmed drevja hrabri gospod de Lorche ter, sklonjen na konju in držé namerjeno kopje v svoji roki, kakor na vitežkem turnirju, napade zverino.

Navzoči lovci so videli, kako se je kopje zapičilo v bikov vrat, kjer pa se je zlomilo slično suhi treski. Ogromna rogata glava je čez trenutek izginila pod trebuhom konja de Lorche, in predno so navzoči mogli zakričati, sta že zletela konj in jezdec, kakor bi ju kdo vrgel na prači, kvišku ter padla v sneg.

Konj se je zavalil na stran ter kopal v smrtni borbi z nogami, zapletáje se v lastna čreva, gospod de Lorche pa je ležal na snegu, podoben železnemu klinu. Med tem je tur nekaj časa omahoval, ali naj plane nad druge konje, toda končno se je zakadil nazaj k prvi žrtvi, natikal nesrečnega konja na rogove in mu razdiral drobovje.

Iz gozda so pritekli ljudje na obrambo tujega viteza, toda Zbišek, kateremu je bilo mar zgolj za to, da ubrani kneginjo in Danušo, je pritekel prvi ter zasadil ostro kopje divji živali pod lopato. Toda njegov sunec je bil tako silen, da se je kopje pri naglem kretanju zverine namah zlomilo, kakor poprej kopje gospoda de Lorche, on sam pa je padel z licem v sneg.

»Po njem je! Po njem!« zakličejo Mazurji ter mu prihité na pomoč. Toda bik pokrije Zbiška s svojo glavo ter ga pritisne k tlom. Od one strani, kjer je stal knez, pritečeta ona dva krepka branitelja, toda bila bi prišla prepozno, ako bi ju na srečo ne bil prestrigel Čeh Hlava, katerega je Jagjenka darovala Zbišku. Ta je pridirjal v naglici, dvignil široko sekiro ter vsekal tura v sklonjen zatilnik za rogovi.

Udarec je bil tako grozen, da se je tur nakrat zvalil, kakor bi bil od strele zadet, kajti glava mu je bila skoro za polovico odsekana od trupla. Na nesrečo pa je padlo turovo truplo na Zbiška. Oba branitelja ga sicer urno, kakor bi trenil, oprostita bikove teže, med tem skočita kneginja in Danuša s konja ter pritečeta prestrašeni k ranjenemu mladeniču.

Zbišek bled, ves polit s svojo in turovo krvjo, je skušal vstati, toda omahnil je zopet na kolena in, opírši se na roke, zamogel spregovoriti samo jedno besedo:

»Danuška!«

Izpljunil je množico krvi ter padel onemogel na tla. Danuška ga je hotela dvigniti, toda ni mogla, zato je jela klicati na pomoč. Kmalu so obkoljili Zbiška od vseh stranij. Drgnili so ga s snegom ter vlivali mu vina v usta. Končno pa zapove logar Mrakota iz Mocarjeva, da naj ga položé na kožuhovino, da mu ustavijo kri s pomočjo mehke lesne gobe.

»On ostane živ, ako ima zlomljena samo rebra, če le ni poškodovana hrbtna kost,« spregovori, obrnivši se h kneginji.

Druge dvornice so pomagale lovcem, ki so imeli opraviti z gospodom de Lorche. Obračali so ga na vse strani, iskali na njegovem oklepu sledove ran, toda našli niso ničesar. Tur se je maščeval poglavitno na konju, kateri je ležal že mrtev na strani s svojimi črevi pod trebuhom.

Gospod de Lorche ni bil nikjer ranjen. Omedlel je le od padca ter imel, kakor se je pozneje pokazalo, desno roko spahneno.

Sneli so mu čelado, in ko so mu vlili vina v usta, se je takoj zavedel, odprl oči in, vidé nad seboj skrbna obraza dveh mladih, zalih dvornic, je rekel po nemški:

»Gotovo sem že v raju, ker vidim angelje nad seboj.«

Dvornici ga res nista razumeli, kaj jima je rekel, vsekakor pa sta bili veseli, da se je prebudil in spregovoril, torej sta se mu nasmehnili in ga s pomočjo drugih lovcev dvignili s tál. Začutivši bolečino v desni roki, je nekoliko zakričal, opiráje se z roko ob jednega teh »angeljev« ter stal nekaj časa nepremično, bojé se prestopiti, ker se ni čutil povsem trdnega v nogah. Na to se je še ozrl z mračnim pogledom po borišču, zagledal sivo truplo bika, ki se mu je v bližini zdelo še dokaj večje, nekoliko dalje pa je zagledal Danuško, kako je lomila roke nad Zbiškom, ter samega Zbiška, ležečega na kožuhovini.

»Ta-le vitez mi je pritekel na pomoč?« vpraša. »Ali je živ?«

»Hudo ranjen je,« odvrne jeden dvornikov, ki je razumel nemški.

»Ne ž njim, marveč zanj se hočem boriti od danes zanaprej!« reče Lotrinčan.

V tem hipu dospe k njemu knez, ki je doslej stal pri Zbišku, ter ga jame hvaliti, da je s svojim drznim dejanjem rešil nevarnosti kneginjo in druge gospodičine in nemara jim rešil celo življenje, vsled česar tudi, razun vitežke nagrade, zasluži hvalo vseh sedanjih ljudij kakor tudi njih potomcev.

»Dandanašnji,« je dejal, »že čimdalje manj pravih vitezov hodi po svetu, radi tega pa bodite moj gost čim najdalje ter ostanite bodisi celo vedno v Mazoviji, ker ste si pridobili mojo naklonjenost, ljubezen ljudstva pa si tudi lahko pridobite s svojimi krepostmi.«

Slavohlepno srce de Lorche-jevo se je kar tajalo pri teh besedah; ko je pomislil, kakšno pohvalo si je pridobil v daljni poljski deželi, o kateri so tako čudne reči pripovedovali na zapadu, skoro od samega veselja ni čutil bolečin v spahneni rami. Vedel je, da vitez, ki se bo mogel na brabantskem ali na burgundskem dvoru pohvaliti, da je na lovu rešil življenje mazoveški kneginji, bo odslej hodil v slavi kakor v solncu. Pod vtisom teh mislij je hotel takoj iti h kneginji in jej kleče obljubiti zvestobo v službi, toda kneginja in Danuša sta imeli opraviti z Zbiškom.

Zbišek se je čez trenutek zopet zavedel ter se Danuši prijazno nasmehnil in dvignil roko k čelu, pokritemu z mrzlim znojem, nato pa je znovič omedlel. Izkušeni lovci, vidé, kako so mu omahnile roke in usta ostala odprta, so šepetali, da ne ostane živ, toda še bolj izkušeni Kurpijci, izmed katerih je že marsikateri nosil na sebi sledove medvedjih tac, mrjaščevih zobov ali zubrovih rogov, so trdili, da ako je zadel rog zubra viteza med rebra ter mu nemara katero od njih zlomil, da je vsekako še hrbtna kost cela, ker sicer se ranjenec niti za trenutek ne bi mogel dvigniti. Kazali pa so tudi na to, da na mestu, kjer je Zbišek padel, je bilo dokaj nanešenega snega, kar ga je tudi rešilo, kajti žival, pritisnivši ga, mu ni mogla zmečkati prsij, niti zlomiti križa.

Na nesrečo knezov zdravnik, duhovnik Višonjek iz Devane, ni bil na lovu, dasi je bil običajno navzoč, kajti moral je peči hostije na dvoru. Čeh Hlava ki je to poizvedel, je stekel po njega, med tem pa so odnesli Kurpijci Zbiška na nosilnicah, s kožuhovino obloženih, na knežji dvor. Danuška je hotela iti poleg nosilnic peš, toda kneginja jej je to zabranila, kajti pot je bila dolga in v gozdu dokaj snega. Vsem pa je bilo tudi največ mar za to, da Zbišek čim poprej dospe v stanovanje. Križarski starosta, Hugo von Danveld, je pomagal deklici zasesti konja, in potem jezdé tesno poleg nje z ljudmi, ki so nesli Zbiška, jej je dejal po poljski tako tiho, da ga je le ona sama slišala:

»Imam v Sčitni čudodelni balzam, katerega sem dobil od nekega puščavnika v hercinski hosti, tega bi vam mogel v treh dneh prinesti.«

»Bog vam to povrni!« mu odvrne Danuška.

»Bog zapisuje vsako dobro delo, ali pa se ne smem tudi jaz nadejati od vas kake nagrade?«

»Ali s čim bi vas mogla nagraditi?«

Križar se pomakne s konjem še nekoliko bliže, nekoliko je omahoval, na to pa rekel:

»V našem redu so razun bratov tudi sestre. Jedna njih prinese čudodelni balzam in takrat še le spregovorim o nagradi.«

V.

Zdravnik Višonjek je zavezal Zbiškove rane ter se prepričal, da ima zlomljeno le jedno rebro, toda prvi dan še ni mogel biti porok za to, da mladi vitez zares ozdravi, ker ni bilo znano, če se mar v ranjencu ni zaobrnilo srce, ali če se v njem niso pretrgala čreva. Tudi gospod de Lorche je proti večeru oslabel tako, da se je moral vleči, in drugega dné ni mogel ganiti niti rok niti nog brez velikih bolečin v vseh kosteh. Kneginja in Danuša sta s pomočjo drugih dvornic oskrbovali bolnika ter kuhali za nju po predpisu zdravnikovem razna mazila in zdravila. Zbišek je bil težko ranjen ter je sedaj pa sedaj pljuval kri, kar je zdravnika Višonjka zelo vznemirjalo.

Bil je pa pri polni zavesti, in drugega dné, dasi je bil še zelo slab, ko je poizvedel od Danuše, komu se ima zahvaliti za življenje, je dal poklicati k sebi Hlavo, da bi ga zahvalil in ga za to nagradil. Pri tem se je moral nehote spomniti, da mu ga je bila poslala Jagjenka, in ako bi ne bilo njenega dobrotljivega srca, da bi bil gotovo poginil.

Pri spominu na to mu je bilo jako hudo, kajti čutil je, da tej plemeniti deklici tega nikdar ne bo mogel povrniti, marveč da jej bo namesto tega neprestano povod tuge in žalosti. Večkrat je sicer rekel sam sebi: »Saj se ne morem razkosati na dve plati!« vendar pa mu je na dnù duše ostalo nekako očitanje vesti, in Čeh Hlava je še bolj razburil ta njegov duševni nemir.

»Prisegel sem svoji gospodinji na svojo plemsko čast,« je dejal, »da vas hočem čuvati, to torej tudi storim brez vsake nagrade. Vi, gospod, morate njo ne pa mene zahvaliti za svojo rešitev.«

Zbišek mu ni odgovoril, marveč je le težko dihal. Še je nekaj časa molčal, potem pa je dejal:

»Ako mi zapoveste, da naj grem v Bogdanec, pa odidem. Nemara bi radi videli starega gospoda, kajti sam Bog vé, kako še bode z vami.«

»Kaj pravi zdravnik Višonjek?« ga vpraša Zbišek.

»Zdravnik je dejal, da se to pokaže o mlaju, do tega časa pa imamo še štiri dni.«

»Torej bi bilo nepotrebno iti v Bogdanec, ker jaz bodisi poprej umrem nego stric pride, ali pa ozdravim.«

»Torej pa pošljite vsaj pismo v Bogdanec. Sanderus vam vse čisto napiše. Tako vsaj poizvedo za to in dadó za kako sveto mašo.«

»Daj mi sedaj mir, ker sem slab. Ako umrem, vrneš se v Zgorelice in poveš, kaj se je bilo pripetilo, potem pa naj dado za maše. Mene pa pokopljejo tukaj ali v Tehanovem.«

»Gotovo da v Tehanovem ali v Prasnišu. Tu v gozdu pokopavajo le Kurpijce, nad katerimi potem tulijo volkovi. Čul sem pa tudi od služabnikov, da se knez čez dva dni vrne z vsem dvorom v Tehanov in potem odrine dalje v Varšavo.«

»Tukaj me vendar ne pusté,« odvrne Zbišek.

In res se tudi ni motil, kajti kneginja je še tega dne poprosila kneza, da bi smela ostati z Danušo, z dvornicami in z zdravnikom Višonjkom v lovskem gradiču, kajti ta zdravnik nikakor ni hotel dopustiti, da bi Zbiška že sedaj prepeljali v Prasniš. Gospodu de Lorche se je čez dva dni že dokaj zboljšalo, da je že zapustil posteljo; ko je pa izvedel, da gospe ostanejo, je ostal tudi on, hoté jih spremiti ob času vrnitve ter jih braniti pred vsako nezgodo, ako bi jih na poti slučajno napadli »Saraceni.« Odkod bi se imeli vzeti oni Saraceni, s tem vprašanjem se hrabri Lotrinčan ni ukvarjal. Na daljnem zahodu so sicer tako imenovali Litvine, toda od teh ni mogla pretiti nobena nevarnost Kiejstutovi hčerki, rojstni sestri Vitoldovi in strinji mogočnega krakovskega kralja Jagiela.

Toda gospod de Lorche je precej dolgo bival med Križarji ter je navzlic vsemu, kar je čul v Mazoviji o pokrščenju Litve in o dveh kronah na glavi jednega vladarja, bil vsekako prepričan, da se od Litvinov ne more pričakovati nič dobrega. Tako so mu govorili Križarji, on pa še tudi ni izgubil vere v njihove besede.

Med tem se je pripetilo nekaj, kar je padlo nalik senci med križarske goste in kneza Januša. Dan pred knezovim odhodom sta dospela brata Gotfried in Rotgier, ki sta bila ostala v Tehanovem, in z njima je dospel neki gospod de Fourcî, kot prinašalec kaj neugodne novice za Križarje. Zgodilo se je, da zamejni gostje, ki so bili na obisku pri križarskem starosti v Lubovem, oni gospod de Fourcî, gospod de Bergov in gospod Majneger, oba potomca za Križarje zaslužnih rodbin, ko sta slišala vsakoršnih novic o Jurandu iz Spihova, se niso niti trohice prestrašili, marveč so celo sklenili, pozvati slavnega viteza na boj, hoté se prepričati, ali je zares tako strašen, kakor ga slikajo. Križarski starašina je temu kajpada nasprotoval, sklicujé se na mir med redom in mazoveškim knezom, končno pa je v nadeji, da se nemara reši groznega soseda, sklenil, zatisniti oči nad to zadevo ter ni dovolil samo v ta bojni pohod, marveč jim še dal svoje oborožene vojake s seboj. Vitezi so poslali poziv Jurandu, kateri je dospel urno pod pogojem, da oni odpošljejo svoje ljudi nazaj in da se vitezi sami z njim in z dvema njegovima tovarišema poskusijo na meji med Spihovim in Prusijo. Ker pa oni svojih vojakov niso boteli odposlati, niti odstopiti spihovske zemlje, jih je napadel on, njihove vojake pobil, gospoda Majnegerja s kopjem prebodel in gospoda de Bergova ujel ter vrgel v podzemeljsko spihovsko ječo. De Fourcî jedini se je rešil in po tridnevni blodnji po mazoveških gozdih dospel h Križarjem in poizvedel od ogljarjev, da oni prebivajo v Tehanovem. Hotel je pred vsem drugim podati zoper Juranda knezu tožbo, da ga on kaznuje ter mu zapove, da de Bergova izpusti iz ječe.

Ta novica je pokvarila dobre odnošaje med knezom in njegovimi gosti, kajti ne le novo dospela Križarja, marveč tudi Hugo von Danveld in Siegfried de Löve so jeli zahtevati od kneza, naj vendar enkrat vstreže zahtevi križarskega reda ter reši mejo razbojnika in ga strogo kaznuje za njegove grehe. Zlasti je še Hugo von Danveld, ki je imel še davne račune z Jurandom, na katere se je z bolestjo in sramoto spominjal, koprnel po osveti.

»Mi se hočemo pritožiti celo pri našem velikem mojstru,« je dejal »in ako ne dosežemo pravice od vaše knežje milosti, nam jo odmeri on, pa naj bi se potegnila za razbojnika vsa Mazovija.«

Toda knez, ki je bil sicer kaj mirne nravi, se je razsrdil ter dejal:

»Kakšne pravice neki zahtevate? Ako bi bil vas Jurand prvi napadel, vam vasi požgal, vam črede odvzel in vam ljudi pobil, tedaj bi ga gotovo pozval na sodbo in mu odmeril kazen. Toda vaši so ga sami izzvali. Vaš starosta jim je dal celo oborožene vojake s seboj, in kaj je storil Jurand? Sprejel je poziv ter je samo želel, naj oboroženi ljudje odidejo. Kako naj ga kaznujem ali pozovem na sodnijo. Dražili ste groznega moža, katerega se vsi bojé, in prostovoljno ste si nakopali nesrečo na svojo glavo — kaj torej še hočete? Ali naj mu mar zapovem, da se ne bi branil, kadar ga napadete?«

»Križarji ga niso napadli, marveč samo gostje, tujezemski vitezi,« odvrne Hugo.

»Za goste je vaš red odgovoren in vrhu tega so bili ž njim tudi ljudje iz lubovske posadke.«

»Ali je mar imel naš starešina prepustiti mu svoje goste, da jih on pokolje?«

Na to se knez obrne k Siegfriedu in reče:

»Glejte, kako se spreobrača pravica v vaših ustih; ali mar ta vaša zvijača ne žali Boga?«

Siegfried mu odvrne:

»Gospod de Bergov mora biti rešen iz ječe, kajti možje njegovega rodu so bili starašine križarskega reda ter so doprinesli mnogo velikih zaslug svetemu križu.«

»Ali Majnegerjeva smrt mora biti maščevana,« doda Hugo von Danveld.

Ko je knez to slišal, si odgrne lase na obe strani, na to stopi s klopi in pristopi k Nemcem z jeznim licem; toda še pravočasno se spomni, da so oni njegovi gostje, torej se premaga in, položivši Siegfriedu roko na ramo, reče:

»Čujte, starešina, vi nosite križ na svojem plašču. Odgovorite mi po svoji vesti pri tem križu, ali je imel Jurand prav ali ne?«

»Gospod dé Bergov mora biti rešen iz ječe,« odvrne Siegfried de Löve.

»Nastalo je za trenutek molčanje, na kar reče knez:

»Bog mi daj potrpežljivost!«

Siegfried pa nadaljuje z ostrim, rezkim glasom:

»Ta krivica, ki nas je zadela v osebah naših gostov, daje nam novi povod za pritožbo. Odkar obstoji naš križarski red, nam še nikdar ni v Palestini, ni v Sedmograški, niti na Litvi nihče ni storil toliko zlega nego ta razbojnik iz Spihova. Vaša knežja milost! Mi zahtevamo pravico ne le za jedno krivdo, marveč za tisočere, ne za jeden boj, marveč za petdeset bojev, ne za jedno prelito kri, marveč za več let trajajočih takih zlih dejanj, radi katerih bi nebeški ogenj moral požgati ono gnezdo zlobe in okrutnostij. Čegavo vpitje ondi kliče k Bogu za maščevanje? Naše? Čegave solze? Naše! Zamán smo se pritoževali, zamán zahtevali pravične sodbe. Nikdar nam ni bilo vstreženo.«

Knez Januš je pokimal z glavo in odgovoril:

»Hej, nekdaj so bili Križarji pogostoma gostje na Spihovem in Jurand ni bil vaš sovražnik, dokler mu ljubljena žena ni poginila pod vašimi rokami. Kolikokrat ste ga že napadali, hoté ga ugonobiti, takisto kakor sedaj radi tega, da je izzval in premagal vaše viteze? Kolikokrat ste naščuvali nadenj razbojnike, kolikokrat streljali po njem iz gozda z loki? Resnica, da vas je nadlegoval tudi on, ker ga je gnala želja po osveti; toda ali mar vaši vitezi, ki sedé na vašem ozemlju, niso napadali mirnih ljudij v Mazoviji, pobrali jim črede ter pomorili može, žene in otroke? Ali ko sem se pritožil velikemu mojstru radi tega, mi je odvrnil iz Marburga: »To so navadni mejni prepiri!« Dajte mi torej mir, tu ni prilično, da se pritožujete vi, ki ste mene samega vjeli v mirnem času neoboroženega v moji lastni deželi, in ako bi vas ne bilo strah pred jezo krakovskega kralja, pa bi nemara tičal še sedaj v vaših ječah. Tako ste poplačali meni, ki sem potomec rodu vaših dobrotnikov. Dajte mi mir, vi nimate vzroka, govoriti o pravici.«

Ko so Križarji to slišali, so pogledali nestrpljivo drug drugega, ker jih je bilo sram, da je knez omenil svoje jetništvo pod Zlotorijo pred gospodom de Fourcîjem in Hugom von Danveld, in hoté obrniti govorico na drugo stran, mu rečejo:

»Z vašo knežjo milostjo se je zgodila pomota, katero smo popravili ne iz strahu pred krakovskim kraljem marveč radi pravice; za mejne zadeve pa naš veliki mojster ne more biti odgovoren, kajti kolikor je kraljevin na svetu, povsod se dogajajo take neprilike na meji.«

»To sedaj sam praviš, sicer pa zahtevaš, da naj Juranda obsodim. Kaj hočete?«

»Pravico in kazen.«

Knez stisne svojo koščeno pest in ponovi:

»Bog, daj mi potrpežljivost!«

»Naj vaša knežja milost pomisli tudi na to,« nadaljuje Danveld, »da naši svojeglavci napadajo zgolj posvetne ljudi, ki ne spadajo k našemu plemenu; vaši pa se dvigajo celo zoper naš križarski red, in s tem žalijo samega Odrešenika. Kakšne muke in kazni so tudi dovolj velike, da se kaznuje one, ki delajo krivico svetemu križu?«

»Čuj!« reče knez. »Ne sklicuj se na Boga, ker njega ne prevariš.«

In položivši roko na Križarjevo ramo, ga potrese tako, da se je ta takoj zavedel ter spregovoril z nežnejšim glasom:

»Ako je resnica, da so naši gostje prvi izzvali Juranda in da niso hoteli odposlati svojih ljudij, tega res ne morem odobrovati; tu pojde le za to, ali je Jurand zares sprejel poziv?«

Po teh besedah pogleda gospoda de Fourcî-ja ter mu daje z očmi znamenje, naj taji. Ta pa, bodisi da ni mogel, ali ni hotel tega storiti, je dejal:

»Jurand je hotel, da naj odpošljemo svoje ljudi ter da se bori on sam z dvema tovarišema z našimi tremi.«

»Ali je to res?«

»Na mojo čast! Jaz in Bergov sva se strinjala s tem, toda Majneger tega ni hotel.«

Knez pa spregovori:

»Starešina iz Sčitne, vi veste bolje od vseh drugih, da Jurand ne odbije nobenega poziva.«

Na to se obrne k navzočim ter reče:

»Ako ga kateri od vas hoče pozvati na dvoboj, bodisi že peš ali na konju, dam mu jaz svoje dovoljenje. Ako bo Jurand ubit ali vjet, pride gospod de Bergov brez odkupnine iz ječe. Od mene ne terjajte ničesar več, ker tudi ničesar ne dosežete.«

Po teh besedah nastane globoka tišina. Hugo von Danveld, Siegfried de Löve, brata Rotgier in Gotfried so bili sicer hrabri možje, vendar pa so predobro poznali groznega junaka iz Spihova, da si torej niso želeli ž njim boja na življenje in smrt. Tega si je mogel drzniti le kak tujec, kakor gospoda de Lorche, ali de Fourcî, toda de Lorche ni bil navzoč na tem razgovoru, de Fourcî pa se še doslej ni otresel strahu, ki ga je doživel.

»Enkrat sem ga videl,« je zamomljal potihoma »in nočem ga videti več.«

Siegfried Löve pa reče:

»Nam Križarjem ni dopuščeno dvobojevati se brez dovoljenja samega mojstra in vrhovnega maršala; sedaj pa tudi ne iščemo dovoljenja za dvoboj, marveč to, da naj bo Bergov rešen iz sužnosti, Jurand pa kaznovan s smrtjo.«

»Vi ne dajete zakonov tej deželi.«

»Doslej smo potrpežljivo prenašali to sosešČino, toda naš veliki mojster nam bo znal pridobiti pravico.«

»Niti vi, niti vaš mojster ne vladate v Mazoviji.«

»Za mojstrom stojé Nemci in rimski cesar.«

»Za menoj pa poljski kralj, kateremu je podložno več narodov in dežel.«

»Ali si vaša knežja milost želi vojno s križarskim redom?«

»Ako bi hotel vojno, ne čakal bi vas v Mazoviji, marveč bi šel tjekaj k vam; torej ne grozi mi, ker se vas ne bojim.«

»Kaj naj sporočim mojstru?«

»Vaš mojster me ni vprašal ničesar. Reci mu, kar hočeš.«

»Torej si sami poiščemo kazen in maščevanje.«

Sedaj dvigne knez roko ter pogrozi Križarju s prstom nad samim licem.

»Čuvaj se!« reče z jeznim glasom »čuvaj se! Jaz sem ti dovolil, da pozoveš Juranda, toda ako s križarsko vojsko pridereš v mojo deželo, pa takoj udarim po tebi, in kakor suženj, ne pa kot gost boš sedel tukaj.«

In očividno je bila njegova potrpežljivost že izčrpana, kajti jezno je vrgel kučmo na mizo, in ko je šel iz sobe, je močno zaloputnil z durmi.

Križarji obledé od jeze, gospod de Fourcî jih pogleda kakor blazen.

»Kaj hočemo sedaj?« vpraša prvi brat Rotgier.

Hugo von Danveld skoči h gospodu de Fourcî ter mu pogrozi s pestjo.

»Čemu si rekel, da ste vi prvi izzvali Juranda?«

»Zato, ker je to resnica.«

»Toda ti bi se imel zlagati.«

»Jaz sem prišel semkaj, da se tu bijem, ne pa da se lažem.«

»Dobro si se bíl, ni ti kaj reči!«

»Ali mar nisi ti pred Jurandom zbežal v Sčitno?«

»Pax!« reče de Löve. »Ta vitez je gost našega reda.«

»In ni se pregrešil, da je to rekel,« doda brat Gotfried. »Brez sodbe bi Juranda ne kaznovali, na sodbi pa bi se že pokazala pravica.«

»Kaj bo sedaj?« ponovi Rotgier.

Nastane kratko molčanje, in še le čez trenutek reče Siegfried de Löve s pikrim in strogim glasom:

»Treba je vendar že enkrat končati s tem krvavim psom! De Bergov mora biti rešen iz ječe. Skličemo skupaj posadke iz Sčitne, iz Jansburga, iz Lubova, pozovemo skupaj helminsko plemstvo in udarimo na Juranda. Čas je, napraviti temu konec.«

Toda Danveld, ki je znal vsako reč dobro premisliti, prekriža roke nad glavo, se nekoliko zamisli ter reče:

»Brez dovoljenja velikega mojstra to ni mogoče.«

»Ako se nam posreči podjetje, nas bo veliki mojster še celo hvalil!« se oglasi Gotfried.

»Ali se nam pa to posreči? Kaj, ako pa knez zbere svoje suličarje in udari po nas?«

»Med njim in našim redom vlada mir. On nas ne napade.«

»Dà, mir je, toda mi ga prvi pretrgamo. Naše posadke proti Mazurjem nikakor ne zadoščajo.«

»Potem nam priskoči veliki mojster na pomoč, na kar nastane vojna.«

Danveld se znovič zamisli.

»Ne, ne!« reče čez nekaj časa. »Ako se nam posreči, bo to našemu mojstru zelo po godu. Poslanci pojdejo h knezu in ga pomirijo, nam pa to preide brez kazni.«

»Toda v slučaju poraza se naš red ne potegne za nas ter ne napove knezu vojne. Za to bi bilo treba drugega mojstra. Za knezom stoji poljski kralj, a s tem se naš mojster ne mara spreti.«

»Saj smo se polastili dobrinjske dežele, iz česar je razvidno, da se nam ni treba bati poljskega kralja.«

Tu se ozre naokrog ter doda z zamolklim glasom:

»Čul sem v Marburgu, da to deželo vrnemo, ako bi nam pretila vojna.«

»Oh,« reče brat Rotgier, »ako bi bil med nami še Makvard Salzbach, ali Šomberg, ki sta zadavila Vitoldova ščeneta, ta bi si že znala pomagati zoper Juranda. Kaj je Vitold? Jagielov namestnik in veliki knez, toda Šomberg se za to ni zmenil. On je zadavil Vitoldu otroke, pa se mu ni zgodilo ničesar. Resnica, nimamo dovolj ljudij, ki bi si znali v vsaki zagati pomagati.«

Ko je Hugo von Danveld to slišal, se je oprl z lakti ob mizo, položil si glavo na roke ter dlje časa ni spregovoril. Nakrat pa se mu zaiskre oči, pogladi si zadovoljno svoje vlažne ustnice ter reče:

»Bodi blagoslovljen trenutek, v katerem ste se, pobožni brat, spomnili imena hrabrega brata Šomberga.«

»A to čemu? Ali ste si nečesa domislili?« ga vpraša Siegfried de Löve.

»Govorite urno!« zakličeta brata Rotgier in Gotfried.

»Čujta,« reče Hugo. »Jurand ima tu hčerko, jedino dete, katero ljubi kakor zrenico svojega očesa.«

»Ima jo, poznamo jo. Ljubi pa jo tudi kneginja Ana Danuta.«

»Da. Torej poslušajte! Ako odnesemo to deklico, dá nam Jurand za njo ne le Bergova, marveč tudi vse druge sužnje, samega sebe in še Spihov navrh.«

»Pri krvi svetega Bonifacija, ki je bila prelita v Dohumu,« zakliče brat Gotfried. »Temu bi bilo zares tako, kakor pravite.«

Potem znovič umolknejo, kakor prestrašeni pod težo tega podjetja. Še le čez trenutek se obrne Rotgier k Siegfriedu de Löve.

»Vaš razum je enak vaši hrabrosti,« reče; »kaj torej mislite vi o tem?«

»Mislim si, da je vredno to reč nekoliko prerešetati.

»Deklica je,« nadaljuje Rotgier, »ljubljenka same kneginje, ki jo ima rada kakor svojo lastno hčerko. Pomislite si, pobožni bratje, kak hrup bi nastal?«

Toda Hugo von Danveld se nasmeje.

»Sami ste rekli, da je Šomberg zastrupil ali zadavil Vitoldova ščəneta — ali kaj se mu je zgodilo za to? Oni napravijo hrup za vsako malenkost, toda ako pošljemo mojstru Juranda na verigi, čaka nas le nagrada, ne pa kazen.«

»Tako je,« se oglasi de Löve. »Priložnost je za to kaj ugodna. Knez odide in kneginja Ana Danuta ostane tu sama z dvornimi deklicami. Toda napad na knežji dvor v mirnem času — to ni karsibodi. Knežji dvor, to ni Spihov. Bilo bi znovič tako, kakor v Zlotoriji. Pojdejo zopet pritožbe na vsa kraljestva in celo k papežu o nasilju reda, in zopet bi nam pogrozil ta prokleti Jagielo. Naš mojster pa, saj ga poznate, se poprime rad, česar se more, toda vojne z Jagielom noče imeti. Dà, nastane krik po vsej Mazoviji in po vsej Poljski.«

»Med tem pa bi se sušile Jurandove kosti na vešalih!« odvrne brat Hugo. »A kdo vam pravi, da jo je treba ugrabiti na tem dvoru, od same kneginje?«

»Vendar ne iz Tehanova, kjer se nahaja razun plemstvo še tri sto lokostrelcev?«

»Ne. Ali pa mar Jurand ne more zboleti in poslati po deklico? Takrat jej kneginja ne bo branila oditi; ako pa deva izgine na poti, kdo more reči vam ali meni: »Ti si jo odnesel?«

»Ha!« odvrne de Löve nestrpljivo. »Napravite torej, da Jurand zboli in pozove deklico k sebi.«

Na to se Hugo zmagoslavno nasmeje ter reče:

»Jaz imam zlatarja, ki je bil vsled tatvine prognan iz Marburga. Nastanil se je v Sčitni ter zna ponarediti vsak pečat; imam pa tudi ljudi, rojene Mazurje, ki pa so naši podložniki... Ali me še ne razumete?«

»Razumem!« zakliče vneto brat Gotfried.

Rotgier pa dvigne roke kvišku ter reče:

»Bog te blagoslovi, pobožni brat, kajti niti Markvard Salzbach niti Šomberg bi si ne mogel izmisliti nič boljšega.«

Na to zatisne oči, kakor bi hotel zagledati kaj oddaljenega.

»Vidim Juranda,« reče, »kako stoji z vrvjo okrog vratu pred gdanskimi vratmi v Marbugu in kako ga naši služabniki suvajo z nogami.«

»Ali ta deklica postane dekla našega reda,« doda Hugo.

Ko Siegfried de Löve to sliši, upre svoje stroge oči v Danvelda, ta pa si otare z dlanjo svoje vlažne debele ustnice ter reče:

»Zdaj pa kar najurnejše mogoče v Sčitno!«

VI.

Pred svojim odhodom v Sčitno pa še odidejo vsi štirje Križarji in gospod de Fourcî h knezu in h kneginji, da se od nju poslové. To slovo sicer ni bilo preveč prijazno, toda knez, ne hoté pustiti po starem poljskem običaju gostov s praznimi rokami od sebe, je daroval vsakemu bratu zalo krznino in eno grivno srebra, kar so veseli sprejeli, zagotavljaje, da si ta denar ne pridržé za-se, ker so kot redovniki obljubili prostovoljno uboštvo, marveč da ga razdelé revežem, ki bodo molili za zdravje, srečo in slavo svetlega kneza. Na to zagotovilo so se navzoči Mazurji potihoma nasmejali, ker jim je bil znan pohlep Križarjev po denarju in njihova potuhnenost. V Mazoviji so namreč govorili: »Kakor dihur smrdi, tako križar laže!« Knez je na to njihovo zahvalo samo mahnil z roko, in ko so že odšli, je dejal, da bi s pomočjo križarskih molitev zelo težko prišel v nebesa.

Še poprej, nego so se Križarji poslovili od kneginje, ob času, ko jej je Sigfried de Löve poljubljal roko, pristopi Hugo von Danveld k Danuši, jej položi roko na glavo ter reče:

»Naša zapoved velí, vračati dobro za hudo in ljubiti svoje sovražnike, radi tega tudi pride sestra našega reda ter vam prinese oni čudodelni balzam.«

»Kako se naj vam zahvalim, gospod?« mu odvrne Danuša.

»Bodite prijateljica našega reda in Križarjev.«

Ta razgovor je slišal gospod de Fourcî, in ko so bili že odšli proti Sčitni, je vprašal:

»Kdo je ta krasna dvornica, s katero ste govoril pred odhodom?«

»Jurandova hčerka,« mu odvrne Križar.

Gospod de Fourcî se začudi.

»Nemara ona, katero hočete odnesti?«

»Dà. A kadar jo odnesemo, bo Jurand naš.«

»Ni še vse tako slabo, kar izvira od Juranda. Splača se, biti čuvaj take sužnje.«

»Ali si mislite, da bi se dalo lože bojevati ž njo nego z Jurandom?

»To pomeni, da jaz mislim isto tako kakor vi. Oče je sovražnik reda, hčerki pa ste govorili tako sladke besede ter jej naposled obljubili še čudodelni balzam.«

Hugo von Danveld začuti potrebo, da bi se nekoliko opravičil pred Siegfriedom de Löve, kateri, dasi ni bil boljši od drugih, se je vendar krepko držal običajev ter radi njih preziranja pogostoma kregal svoje brate.

»Obljubil sem jej balzam,« je dejal, »za onega mladega viteza, ki ga je bil tur ranil na lovu, in s katerim je, kakor veste, zaročena. Ako zažene hrup, ko ugrabimo deklico, pa porečemo, da jej nismo hoteli doprinesti nikake krivice, marveč da smo jej po krščanskem vsmiljenju poslali še celo zdravilo.«

»Prav,« reče de Löve. »Treba je samo, poslati zanesljivo osebo.«

»Jaz poznam neko pobožno žensko, ki je popolnoma udana našemu redu. Zapovem jej, da naj dobro gleda in posluša. Kadar pridejo naši ljudje, ki se bodo delali, kakor bi prišli od Juranda, dobé že vse pripravljeno.«

»Takih ljudij bo težko najti.«

»Nikakor. Tudi naši ljudje že govore ta jezik. V mestu, pa tudi med našimi služabniki, se nahajajo ljudje, ki so pobegnili iz Mazovije pred kaznijo; seveda so to lopovi in zločinci, ki se ničesar ne bojé, ki pa so tudi pripravljeni na vse. Obljubim jim veliko nagrado, ako dobro opravijo, ali pa vrv za vrat — ako jim spodleti.«

»Ali, ako nas izdajo?«

»Ne izdajo nas, ker je že slednji v Mazoviji zaslužil smrt in nad vsakim visi smrtna kazen. Treba jim je samo dati primerno obleko, da jih bodo smatrali za prave Jurandove služabnike, in glavna reč: pismo s pečatom od Juranda.«

»Mi moramo misliti na vse,« reče brat Rotgier. »Nemara utegne po poslednji bitki Jurand obiskati kneza, da se o nas pritoži in sebe opraviči. Ko bo pa že v Tehanovem, odide gotovo tudi v lesni gradič k svoji hčerki. Utegnilo bi se torej pripetiti, da bi naši ljudje, prišedši po Jurandovo hčer, naleteli na samega Juranda.«

»Ti ljudje, katere izberem v ta namen, so pravi lopovi, podkovani na vseh štirih. Oni bodo vedeli, da jih čakajo vislice, ako nalete na Juranda. Oni bodo sami pazili, da se to ne zgodi.«

»Vsekakor pa se more zgoditi, da jih vjamejo.«

»Takrat utajimo nje in pisma. Kdo nam more dokazati, da smo jih mi poslali? Sicer pa, ako se ne posreči naš namen, ne nastane nikak krik radi tega, ako Mazurji tudi pobijejo nekoliko lopovov, radi česar naš red ne bo imel nikake škode.«

Brat Gotfried, najmlajši med Križarji, pa reče:

»Jaz ne razumem tega vašega ravnanja, niti te vaše bojazni, da bi se izvedelo, da je deklica na naše povelje bila ugrabljena. Ko jo bomo že imeli v rokah, bomo morali vendar poslati nekoga k Jurandu in mu sporočiti: »Tvoja hči je pri nas; ako pa hočeš, rešiti jo, oddaj nam za njo de Bergova in samega sebe...« Kako naj postopamo drugače? Takrat se tudi izvé, da smo naročili, ugrabiti deklico.«

»To je res!« reče gospod de Fourcî, kateremu ta reč ni bila dosti po godu. »Čemu skrivati to, kar se mora končno razodeti?«

Hugo von Danveld se nasmeje in, obrnivši se k bratu Gotfriedu, ga vpraša:

»Kako dolgo že nosite beli plašč?«

»Po prvi nedelji po sveti Trojici bo temu že šest let.«

»Ko ga boste nosili še drugih šest let, boste bolje razumeli posle našega reda. Jurand nas pozna bolje nego vi. Njemu je treba reči: Tvojo hčerko čuva brat

Šomberg, in ako samo zacviliš — pa se smeš spomniti Vitoldovih otrok!«

»A potem?«

»Potem bo de Bergov prost, red bo pa tudi rešen Juranda.«

»Vse je tako pametno premišljeno, da mora Bog blagosloviti naše podjetje.«

»Bog blagoslovi vse, kar meri na blagor našega reda,« reče Siegfried de Löve.

In jezdili so molče dalje, za dva ali tri streljaje pred njimi pa so šli njihovi služabniki, pripravljaje jim pot, ker je bilo po noči padlo mnogo snega. Drevje je bilo prenapolneno z ivjem, vreme je bilo oblačno, toda nikakor ne mrzlo. Iz gozda so letele proti vasem vrane, ki so polnile ozračje s svojim krokanjem.

Gospod de Fourcî je zaostal nekoliko za Križarji ter jezdil globoko zamišljen. Bil je že nekoliko let gost križarskega reda ter se je celo udeležil pohoda na Žmudsko, kjer se je odlikoval z velikim junaštvom ter je bil povsod sprejet tako, kakor so znali le Križarji sprejemati viteze iz daljnih pokrajin, radi česar so se mu prikupili, in ker ni imel premoženja, je celo nameraval, stopiti v njih red. Sedaj je prebival bodisi v Marburgu, ali pa je obiskoval razne velikaše, iskaje na potovanju zabave in nenavadnih dogodkov. Prišedši v Lubovo ob enem z bogatim de Bergovim in ko je slišal o Jurandu, je silno zaželel, poskusiti svoje moči z možem, ki se je zdel vsem tako strašen. Prihod gospoda Majnegerja, ki je zmagoval v vseh bojih, je še bolj pospešil to nakano.

Komtur iz Lubove jim je dal na razpolago svoje ljudi, vendar pa ni povedal svojim gostom le o Jurandovi okrutností, marveč tudi o njegovi besedolomnosti. Ko je torej ta zahteval, naj oni odpravijo svoje ljudi, niso hoteli oni v to privoliti, bojé se, ako bi to učinili, da jih da Jurand obkoliti, poloviti in pometati v podzemeljske ječe v Spihovu. Med tem pa je Jurand, mislé si, da jim ni toliko mar za boj nego za rop, udaril nenadoma po njih ter jih grozno pobil. De Fourcî je videl Bergova, prevrženega na tla s konjem vred, videl Majnegerja s kopjem v trebuhu in ljudi, ki so zaman prosili milosti. Komaj je bil zmožen zbežati ter se je nekoliko dnij klatil po hosti, kjer bi bil poginil od glada ali postal plen divje zverine, ako bi ne bil dospel slučajno v Tehanov, kjer je našel brata Gotfrieda in Rotgiera. Iz vsega tega je ostalo v njem čuvstvo strahu, sramote, jeze, osvete in žalosti za Bergovim, ki mu je bil dober prijatelj. Radi tega se je bil z vso svojo dušo pridružil pritožbi križarskih vitezov, ko so ti zahtevali Jurandovo kazen in prostost za njegovega nesrečnega tovariša. Ko je pa ostala pritožba brez vspeha, je bil v prvem trenutku pripravljen na vse, samo da se maščuje nad Jurandom. Sedaj pa se je v njegovi duši porodil nakrat upor.

Ko je poslušal razgovor križarskih vitezov in zlasti to, kar je govoril Hugo von Danveld, se nikakor ni mogel ubraniti začudenju. On je že nekoliko let bliže poznal Križarje ter kajpada že vedel, da oni niso taki, kakoršne se kažejo v Nemčiji ali na zapadu. V Marburgu pa je vsekako spoznal nekoliko pravih in strogih križarskih vitezov, ki so se pogostoma celo sami pritoževali radi pokvarjenosti svojih bratov, katera ostane brez kazni, ter je celo čutil, da imajo oni prav. Ker pa je bil tudi sam razbrzdan in se ni dosti menil za disciplino, zato ni štel za zlo drugim te napake, zlasti ne radi tega, ker so v njegovih očeh Križarji nadomeščali napake s svojo hrabrostjo. Videl jih je pri Vilni, kako so se borili s poljskimi vitezi pri naskakanju gradov, katere so branile z največjo upornostjo male poljske posadke, videl jih je, kako so umirali pod udarci sekir in mečev v skupnih napadih ali tudi v dvobojih.

Bili so neizprosni in okrutni za Litvince, toda ob enem so bili veliki junaki, ki so hodili v slavi kakor v solncu. Sedaj pa je gospod de Fourcî slišal govoriti Hugo von Danvelda take besede ter izmišljati take nakane, pred katerimi se mora zgroziti duša v vsakem pravem vitezu — a ostali bratje ne samo da mu niso nasprotovali, marveč so še pritrjevali vsaki njegovi besedi. Pa se ga je tudi polaščevalo čimdalje večje začudenje, in končno se je globoko zamislil, premišljujé, ali bi bilo prilično, da se tudi on udeleži takega posla.

Ko bi bilo šlo le za to, da se odnese deklica ter se pozneje zameni za de Bergova, bi se bil nemara strinjal s tem, dasi ga je močno ganila Danušina lepota. Ako bi bil odločen on za njenega stražnika, ne bi bil tudi imel ničesar zoper to, dasi sam ni bil gotov, da odide iz njegovih rok taka, kakoršna je prišla v nje. Toda Križarjem je bilo mar očividno povsem nekaj drugega. Oni so hoteli dobiti ž njo in z Bergom vred v svoje roke tudi samega Juranda, z obljubo, da jo izpuste, ako dá samega sebe za njo, da bi tako to zločinstvo ostalo skrito. Saj so jej že grozili z usodo Vitoldovih otrok za slučaj, ako bi se Jurand o njih pritožil. »Oni v nobenem slučaju ne mislijo ostati možbeseda,« je rekel sam sebi gospod de Fourcî, »marveč hočejo oba ubiti; vendar pa nosijo na svoji obleki križ ter bi morali še bolj nego drugi paziti na svojo čast.« In duša se je čimdalje bolj razburjala v njem proti taki nepoštenosti, vendar pa je sklenil, da se hoče prepričati, za koliko je njegova slutnja opravičena, torej prijaha k Danveldu ter ga vpraša.

»Ako se vam Jurand uda, ali hočete potem spustiti deklico?«

»Ako bi jo izpustili, bi izvedel takoj ves svet, da smo mi oba vjeli,« odvrne Danveld.

»Kaj torej storite ž njo?«

Na te besede se skloni Danveld k njemu ter mu pokaže skozi smeh svoje žolte in pokvarjene zobe.

»Po čem vprašate? Ali nemara po tem, kaj storimo ž njo poprej ali poznej?«

Nu, de Fourcî je že vedel, kaj je oni hotel izvedeti, torej je umolknil; nekaj časa se je še boril sam s seboj, končno pa se je zravnal, se povspel v stremenih ter rekel glasno, da so ga slišali vsi štirje Križarji.

»Pobožni brat Ulrih von Juringen, ki je pravi uzor viteštva, mi je enkrat dejal: »V Marburgu je med starimi vitezi še mogoče najti nekoliko pravih križarskih vitezov, toda oni, ki tičé po obmejnih posadkah, delajo le sramoto našemu redu.«

»Mi smo vsi grešniki, toda služimo našemu Odre šeniku,« odvrne Hugo.

»Kje je vaša vitežka čast? Z ogavnim dejanjem nihče ne služi Gospodu, zato tudi vi ne služite Odrešeniku. Kdo je vaš Gospod? Vedite torej, da vam v tej zadevi nočem pomagati ter vam celo ne dopustim, izvršiti ta čin.«

»Česa nam nočete dovoliti?«

»Zločinstvo, sramoto, izdajstvo!«

»A kako nam morete to zabraniti? V bitki z Jurandom ste zgubili svoje vozove in svoje ljudi. Morate živeti le od milosti našega reda in celo gladu umrete, ako vam ne vržemo koščok kruha. Končno pa ste vi sami zoper štiri, kako nam torej ne dovolite?«

»Kako vam ne dovolim?« odvrne de Fourcî. »Morem se vrniti v grad, opozoriti na to kneza ter pred vsem svetom razglasiti vaš namen.«

Križarji pogledajo na te besede drug drugega in njihova lica so dobila povsem drug izraz. Zlasti Hugo von Danveld je zrl dolgo z vprašajočim pogledom Siegfriedu de Löve v oči, na to pa se je obrnil h gospodu de Fourcî in dejal:

»Vaši predniki so služili našemu redu in tudi vi hočete stopiti vanj, toda mi ne sprejmemo izdajice.«

»Pa tudi jaz nočem služiti izdajicam.«

»Saj ne izpolnite svoje grožnje. Vedite, da naš red zna kaznovati tudi one, ki niso njegovi udje.«

A de Fourcî, katerega so pogrele te besede, izdere svoj meč, ga prime z levo roko za ostrino, desno pa položi na držaj ter reče:

»Na držaj, ki ima podobo križa, ter pri glavi svetega Dionizija, svojega patrona, in na svojo vitežko čast prisežem, da hočem opozoriti na to mazoveškega kneza in velikega mojstra.«

Hugo von Danveld pogleda znovič s vprašajočim pogledom v Siegfrieda de Löve in ta zapre oči v znamenje, da mu nekaj privoljuje.

Na to spregovori Danveld z nekim čudnim, zamolklim in spremenjenim glasom:

»Sveti Dionizij je moral nositi odsekano glavo pod svojo pazduho, toda ako vaša enkrat pade...«

«Vi mi grozite?« mu seže de Fourci v besedo.

»Ne, nego vas ubijem!« odvrne Danveld.

In sunil ga je z nožem v stran s tako močjo, da mu je ostal samo držaj še zunaj. De Fourcî je zakričal z groznim glasom ter čez trenutek hotel pograbiti z desnico meč, ki ga je držal v levici, toda spustil ga je na tla. Med tem pa so ga jeli vsi trije bratje brez usmiljenja zbadati v vrat, v ledja in v trebuh, dokler ni padel s konja.

Na to je nastala tišina. De Fourcî, ki je krvavel iz mnogih ran, je ležal na snegu ter ga kopal s svojimi skrivljenimi prsti. Izpod svinčeno mračnega neba se je čulo le krokanje vran, ki so letale iz puščave k človeškim stanovanjem.

Med tem se jamejo ubijalci razgovarjati.

»Naši ljudje niso videli ničesar?« vpraša z zamolklim glasom Danveld.

»Ne. Oni gredo spredaj — ni jih videti,« odvrne de Löve.

»Čujte, to bo povod novi pritožbi. Razglasimo rajše, da so nas napadli mazoveški vitezi in ubili nam tovariša. Napravimo hrup, da se bo čulo tje do Marburga, da tudi knez celo na svoje goste pošilja ubijalce. Čujte! Mi moramo reči, da knez Januš ne samo, da ni hotel slišati naših pritožb o Jurandu, marveč da je dal celo ubiti tožnika.«

De Fourcî se s poslednjim zdihljajem še prevali vznak na sneg ter obleži nepremično s krvavo peno na ustih in z izrazom začudenja v že mrtvih, a široko odprtih očeh. Brat Rotgier ga pogleda ter reče:

»Glejte, pobožni bratje, kako kaznuje Bog zlobni namen izdajstva.«

»Kar smo storili, smo storili v blagor našega reda,« odvrne Gotfried. »Hvala tem...«

Toda umolkne, kajti v tem hipu se pojavi za njimi na ovinku neki jezdec, ki se jim je urno bližal. Hugo von Danveld, zagledavši ga, zakliče hitro:

»Naj je ta človek kdorkoli hoče, on mora poginiti!«

»A de Löve, ki je bil sicer najstarejši, pa je imel med brati najbistrejše oči, reče:

»Jaz ga poznam. Ta je oni mladenič, ki je s sekiro ubil tura. Dà, ta je on!«

»Skrijte nože, da se ne prestraši,« reče Danveld. »Jaz udarim prvi, vi pa za menoj.«

Med tem prijezdi Čeh do njih ter vstavi, oddaljen za deset korakov, svojega konja v snegu. Zagledavši mrliča v svoji krvi in konja brez jezdeca, osupne nekoliko, toda le za trenutek. Potem se obrne k bratom:

»Klanjam se vam, močni vitezi!«

»Mi smo te spoznali,« mu odvrne Danveld, polagoma se mu bližaje. »Ali imaš kaj za nas?«

»Mene je poslal vitez Zbišek iz Bogdanca, za katerim nosim kopje in katerega je tur ranil na lovu, ter radi tega ni mogel sam k vam.«

»Kaj hoče od nas tvoj gospodar?«

»Radi tega, da ste Juranda iz Spihova krivično tožili in tako škodovali njegovi vitežki časti, naročuje vam moj gospodar povedati, da niste ravnali kakor pravi vitezi, marveč da ste lajali kakor psi. Kateri izmed vas pa bi se čutil s tem razžaljenega, tega pa pa poziva na dvoboj, bodisi že peš ali konju, vse do zadnega zdihljeja, ter se tudi dostavi, kjer boste hoteli, samo ako Bog dá, da v sedanji bolezni ozdravi.«

»Reci svojemu gospodarju, da vitezi našega reda v Odrešenikovem imenu potrpežljivo prenašajo vsakoršno razžaljenje ter ne morejo iti na dvoboj brez dovoljenja samega mojstra ali velikega maršala, da pa hočemo pisati po dovoljenje v Marburg.«

Čeh pogleda znovič mrtvega gospoda de Fourcî-ja, ker je bil pravzaprav k njemu poslan. Zbišek je vedel že poprej, da Križarji ne gredo na osebni dvoboj, toda ko je slišal, da je med njimi tudi posvetni vitez, je hotel pozvati njega, mislé si, da si s tem pridobi Juranda. Toda med tem je ta vitez ležal zaklan... kakor vol med štirjimi Križarji.

Čeh seveda ni vedel, kaj se je bilo zgodilo; ker pa je bil že od svojih mladih nog v mnogih nevarnostih, je napel tudi sedaj vso svojo pozornost. Čudno se mu je zdelo to, da se mu Danveld, govoré ž njim, čimdalje bolj bliža, med tem ko so se ostali bližali od strani, kakor bi ga hoteli obkoliti. Vsled tega je bil jako oprezen, zlasti radi tega, ker ni imel orožja, ker ga je bil pozabil v naglici vzeti s seboj.

A med tem dospe Danveld k njemu in mu reče:

»Obljubil sem tvojemu gospodarju poslati čudodelni balzam, on pa me za to tako plačuje. To je sicer nekaj navadnega pri Poljakih. Ker pa je težko ranjen in utegne kmalu stati pred Bogom, torej mu povej...«

Pri tem opre levo roko na Čehovo ramo.

»Reci mu, da mu jaz odgovarjam tako-le:...«

V tem hipu se zalesketa nož pod mladeničevim vratom. Toda poprej, nego ga je mogel suniti, ga prime Čeh, ki je že dolgo zasledoval njegovo kretanje, s svojo železno pestjo urno za desnico, jo stisne in krene na stran, da so kar kosti zaškripale; ko pa je Križar zakričal od bolečin, je še poprej, nego so mu ostali Križarji utegnili zastopiti pot, obrnil konja ter izginil v goščavi.

Brata Rotgier in Gotfried sta skočila za njim, hoté ga vjeti, toda kmalu sta se vrnila, prestrašena od groznega Danveldovega vpitja. De Löve ga je sicer dvignil, toda on je bil že ves zasanel v obraz, kričal pa je tako, da so celo njihovi služabniki, ki so bili že daleč spredaj, ustavili konje ter poslali glasnika vprašat, kaj mu je.

De Löve jim naroči, naj stečejo čim najurnejše po voz, ker Danveld ni mogel več sedeti na konju. Čez nekaj časa mu je mrzel znoj pokril čelo, na to pa je omedlel.

Ko so pripeljali voz, ga položé na slamo ter krenejo proti meji. De Löve jim je prigovarjal, naj se požurijo, ker je vedel, da po tem, kar se je bilo pripetilo, ne smejo zapravljati časa, a to zlasti ne radi Danvelda. Sedé poleg njega na vozu, mu je drgnil od časa do časa s snegom obraz, vendar pa ga ni mogel spraviti k zavesti.

Še le ne daleč od meje odpre Danveld oči ter se ozira začuden naokrog.

»Kako vam je?« ga vpraša de Löve.

»Ne čutim bolečine, toda ne čutim niti roke,« mu odvrne Danveld.

»Ker vam je otrpnila, radi tega je tudi bolečina prenehala. V topli sobi se zopet oglasi. Med tem pa zahvalite Boga, da vam je nekoliko odleglo.«

Rotgier in Gotfried se ob enem približata k vozu.

»Zgodila se je nesreča,« reče prvi, »kaj pa bo sedaj?«

»Pa porečemo,« odvrne s slabim glasom Danveld, »da je oni mladenič ubil de Fourcî-ja.«

»Nov zločin — toda krivci so znani!« doda Rotgier.

VII.

Med tem je Čeh v urni ježi dospel do onega lesnega dvorca, in ker je našel v njem kneza, mu je takoj povedal, kaj se je bilo pripetilo. Na srečo so videli dvorniki, da je bil Čeh odšel brez orožja. Jeden izmed njih je bil celo zaklical za njim v šali, naj vzame vsaj kako železno palico, ker drugače ga utegnejo Nemci namlatiti, toda on, bojé se, da bi mu Nemci ne ušli preko meje poprej nego jih dohiti, je urno skočil na konja tak, kakoršen je bil, zgolj v kožuhu, ter odjezdil za njimi. To pa je zadostno razpršilo ves knezov sum o tem, kdo je mogel ubiti de Fourcî-ja, ob enem pa ga je tudi vznemirilo in razsrdilo tako, da je hotel v prvem hipu poslati zasledovalce za Križarji in jih potem na verigah poslati velikemu mojstru v kazen. Čez trenutek pa je sprevidel sam, da bi jih zasledovalci ne mogli vjeti tostran meje, torej je dejal:

»Odposlati hočem velikemu mojstru takoj pismo, da izve, kaj njegovi ljudje tu doprinašajo. Nesreča nastaja za križarski red, kjer je vladala nekdaj velika pokorščina, sedaj pa deluje že vsak komtur na svojo pest. To je božje dopuščenje, za dopuščenjem pa sledi tudi kazen.«

Na to se zamisli, čez nekaj časa pa reče zopet svojim dvornikom:

»Le tega nikakor ne morem razumeti, da so oni ubili svojega gosta. Ako bi Čeh ne bil odjezdil brez orožja, utegnil bi pasti sum na njega.«

»Oh!« reče duhovnik Višonjek, »čemu naj ga ubije ta mladenič, ki ga poprej še nikdar ni videl; in celo takrat, ko bi imel s seboj orožje, kako bi mogel sam jedini napasti pet vitezov in njih oboroženo spremstvo.«

»To je resnica,« odvrne knez. »Oni gost jim je bržkone v nečem nasprotoval, ali pa nemara ni hotel tako lagati, kakor je bilo njim potrebno, ker sem videl že tukaj, kako so mu namigavali, naj reče, da je pričel Jurand boj prvi.«

A Mrakota iz Mocarjeva reče:

»To je kaj krepak mladenič, ako je temu psu Danveldu roko izpahnil.«

»On pravi, da je slišal, kako so Nemcu pokale kosti,« odvrne knez »in ako se spomnim tega, kar se je bilo pripetilo na lovu, pa verjamem, da utegne to biti resnica. Videti je, da sta gospodar in služabnik hrabra človeka. Ako bi ne bilo Zbiška, bil bi tur napadel konja. Lotrinčan in Zbišek sta dokaj pomagala k rešitvi kneginje.«

»To je zares hraber mladenič,« spregovori zdravnik Višonjek. »Evo, že sedaj, ko še komaj diše, se je potegnil za Juranda in pozval one viteze na dvoboj. Uprav takega zeta je Jurandu treba.«

»Jurand je v Krakovu govoril drugače, toda sedaj, mislim, ne bo več nasprotóval,« reče knez.

»Bog daj to!« se oglasi kneginja, ki je bila v tem hipu vstopila in slišala konec razgovora. »Jurand sedaj več ne more nasprotovati, samo da povrne Bog spet Zbišku zdravje; pa tudi od nas mora dobiti nagrado.«

»Najboljša nagrada mu bo Danuška, in jaz si mislim, da jo tudi dobi že radi tega, ker se ženske potegujejo za to, zoper to se celo tak človek, kakor je Jurand, zaman brani.«

»Ali se mar ne potegujem za pravega?« vpraša kneginja. »Ako bi bil Zbišek nestanoviten in površen, ne storila bi zanj ničesar, tako pa nemara ni nobenega zvestejšega na svetu. Takisto je tudi z deklico. Niti za korak ne odstopi sedaj od njega, pač pa ga boža po licu, on pa se jej navzlic svoji bolesti smeje. Pri pogledu na to celo mene samo polijejo solze.«

»Ako bo božja volja,« reče knez, »pa tudi to srečno skonča. Resnica je tudi, da bi mu bili radi te deklice skoro odsekali glavo, sedaj pa ga je zopet tur radi nje.«

»Ne reci radi nje!« zakliče kneginja urno. »Saj ga v Krakovu ni rešil nihče drugi nego Danuška!«

»Resnica. Toda ako bi te deklice ne bilo, ne bil bi on napadel Lichtensteina, hoté mu vzeti šapelj s čelade, a za de Lorcheja bi se bržkone ne bil izpostavil v to nevarnost. Sicer pa, kakor sem bil že rekel, hočem dati v Tehanovem obema nagrado.«

»Zbišek bi ne videl ničesar tako rad nego pas in zlate ostroge.«

Knez se nasmeje ter dé:

»Pa naj mu ju deklica ponese; kadar pa ozdravi, se tudi potrudimo, da se izvrši v Tehanovem vse po starem običaju. Naj mu ona odnese oboje takoj, ker nagla radost je najboljša.«

Ko je kneginja to slišala, je objela kneza pred dvorniki ter mu poljubila roko; on pa se je prijazno smehljal in rekel:

»Nu, ali vidite! Dobra misel ti je prišla v glavo! Videti je, da sveti Duh tudi žensk ni prikratil z darovi. Pokliči sedaj deklico.«

»Danuška! Danuška!« zakliče kneginja.

»Čez nekaj časa se pojavi pri stranskih durih Danuška; imela je oči od bedenja vse zardele; v roki pa je držala posodo s kašo, s katero je zdravnik Višonjek obkladal Zbiškove polomljene kosti in katero jej je bila stara služabnica ravnokar oddala.

»Pojdi k meni, sirota!« jej reče knez Januš. »Odloži skledo in pojdi sem!«

In ko se je približala z neko negotovostjo, ker jo je pred »gospodom« bilo zmerom nekoliko strah, jo je stisnil on prijazno k sebi, pobožal jo po licu in jej rekel:

»Nù, prišla je nesreča na-te, kaj ne?«

»Dà,« odvrne mu Danuša.

Ker pa je nosila tugo v srcu, so bile tudi solze takoj pri roki; spustila se je v tihi jok, ker se je bala, da z jokom ne bi razsrdila kneza. Knez pa jo vpraša znovič:

»Čemu se jočeš!«

»Zato, ker je Zbišek bolan,« odvrne ona ter si pokrije z roko oči.

»Ne boj se, ne bo mu nič hudega. Ali mar ni tako, gospod Višonjek?«

»Ej, on ima bliže do svatbe nego do groba,« jima odvrne vrli zdravnik Višonjek.

Knez pa reče:

»Počakaj, takoj ti dam zanj zdravilo, ki mu polajša bolečine, ali pa ga popolnoma ozdravi.«

»Ali so Križarji že poslali čudodelni balzam?« vpraša naglo Danuša.

»S tem, kar ti pošljejo Križarji, namaži rajše psa, ne pa viteza, katerega ljubiš. Jaz ti dam nekaj drugega.«

Na to se obrne k dvornikom ter zakliče:

»Pojdi mi jeden v čumnato po pas in ostroge.«

Čez trenutek, ko mu jih prinesó, reče Danuši:

»Vzemi to in odnesi Zbišku ter mu povej, da od te dobe zanaprej je opasan. Ako umre, pride pred

Boga kot miles cinctus, ako pa ozdravi, izvršim vse ostalo v Tehanovem ali v Varšavi.«

Ko je Danuša to slišala, je padla knezu k nogam ter se mu zahvaljevala s solznimi očmi; potem je vzela v jedno roko one vitežke znake, z drugo pa je prijela skledo s kašo ter stekla v sobo, v kateri je ležal Zbišek. Tudi kneginja je šla za njo, ker je hotela videti njuno radost.

Zbišek je bil močno bolan. Ko je pa zagledal Danuško, je obrnil k njej svoje bledo lice ter vprašal:

»Ali se je Čeh, jagodica, že povrnil?«

»Eh, kaj Čeh!« mu odvrne deklica. »Jaz ti prinašam dokaj boljšo novico. Naš gospod te je opasal v viteza; glej, kaj ti pošilja!«

Po teh besedah položi predenj pas in ostroge. Zbišku zagori od začudenja in radosti bledo lice, pa pogleda sedaj Danušo, pa zopet one znake, končno pa zapre oči in spregovori:

»A kako me je mogel opasati kot viteza?«

Ko je stopila v tem hipu v sobo kneginja, se je dvignil nekoliko na postelji in jel jo zahvaljevati ter jo prositi odpuščanja, da jej ne more pasti k nogam, ker je bil takoj uganil, komu se ima zahvaliti za to veliko srečo. Zapovedala mu je, naj ostane miren, ter ga s pomočjo Danuške zopet položila na posteljo. Med tem je prišel tudi knez in za njim zdravnik Višonjek, Mrakota in še nekoliko drugih dvornikov.

Knez Januš pomigne že od daleč Zbišku, naj ostane miren, na to pa prisede k njegovi postelji in spregovori:

»Vedite! Ljudje se ne smejo čuditi temu, da hrabra in vrla dela čaka nagrada, kajti ako bi krepost imela ostati brez nagrade, pa bi hodila tudi človeška krivica brez kazni po svetu. No, ker nisi varčil življenja in nas z izgubo svojega zdravja ubranil velike žalosti, za to dovoljujem, da se opašeš s tem vitežkim pasom in da odslej hodiš naokrog v časti in slavi.«

»Milostljivi gospod,« odvrne Zbišek, »meni bi ne bilo žal deseterih življenj ...«

Več ni mogel reči, tako je bil ginjen. Pa tudi kneginja mu je položila roko na usta, ker mu zdravnik Višonjek ni pustil govoriti. Knez pa je nadaljeval:

»Mislim si takisto, da poznaš vitežke dolžnosti in da hočeš te znake nositi s častjo. Služiti moraš našemu Odrešeniku, kakor se spodobi, bojevati pa se moraš s peklenskim starešinom. Zemeljskemu maziljencu Gospodovemu moraš biti zvest, boja se ne smeš izogibati, nedolžnost moraš zmerom braniti, in v tem ti pomagaj Bog in njegova sveta muka!«

»Amen!« odgovori duhovnik Višonjek.

»Kadar ozdraviš, pridi naravnost v Tehanov, kamor hočem pozvati tudi Juranda.«

VIII.

Tri dni pozneje je dospela obljubljena ženska s hercinskim balzamom in ob enem ž njo je prišel tudi kapitan lokostrelcev iz Sčitne s pismom, na katerem so bili podpisi Križarjev in Danveldov pečat. V tem pismu so pozivali Križarji za priče nebo in zemljo ter se pritoževali radi krivice, ki jih je doletela v Mazoviji, in zahtevali z grožnjo božjega maščevanja kazni za uboj njihovega »priljubljenega tovariša in gosta.« Danveld je pridodal k pismu tudi lastno pritožbo, zahtevaje s pokornimi, a ob enem s pretečimi besedami smrt onega češkega služabnika, ki mu je bil izpahnil roko. Knez raztrga pismo pred kapitanovimi očmi, mu ga vrže pod noge ter reče:

»Mojster je poslal semkaj to križarsko golazen, da bi me pomirila, toda oni so me še bolj razsrdili. Le povej jim v mojem imenu, da so oni sami ubili gosta in da so hoteli ubiti tudi služabnika, o čemur hočem nemudoma pisati velikemu mojstru in dodati, da naj izbere druge poslance, ako hoče, da v slučaju vojne s krakovskim kraljem ostanem nepristranski.«

»Milostljivi gospod,« odvrne hetman, »ali naj odnesem ta jedini odgovor močnim in pobožnim bratom?«

»Ako jim tega še ni dovolj, pa jim še reci, da so oni v mojih očeh golazen, ne pa pravi vitezi.«

S tem se je končal ta razgovor. Kapitan je odšel, pa tudi knez je odpotoval še istega dne v Tehanov. V gozdnem gradiču je ostala le »sestra« z balzamom, katerega pa nezaupljivi Višonjek ni hotel rabiti, zlasti ne radi tega, ker je Zbišek prejšnjo noč dobro spal ter se sprebudil zarano sicer slab, toda brez vročnice. Sestra je takoj odposlala jednega svojih služabnikov nazaj, kakor je dejala, po novo zdravilo, po »baziliščno jajce,« o katerem je trdila, da povrne moč celo ljudem, ki imajo že umreti, sama pa je hodila po gradiču z jedno roko vso otrpnelo, sicer v posvetni obleki, ki pa je bila zelo podobna samostanski. Pri pasu je imela obešeno čutarico in molek. Govorila je kaj dobro poljski ter izpraševala služabnike vneto po Zbišku in Danuši, kateri je pri tej priložnosti darovala rožo iz Jerihe. Drugega dne, ko je Zbišek spal in je deklica sama sedela v obednici, je prisedla k njej in rekla:

»Bog vas blagoslovi, gospodična. Nocoj po noči, ko sem bila že odmolila očenaš, se mi je sanjalo, da sta v snežnem metežu prišla k vam dva viteza. Jeden je dospel prvi ter vas je ogrnil z belim plaščem, drugi pa je dejal: „Jaz vidim le sneg, toda nje ni tukaj“ ter se vrnil.«

Danuša, ki je bila še zaspana, je odprla široko svoje plave oči in vprašala:

»Kaj to pomeni?«

»To pomeni, da vas dobi on, ki vas najbolj ljubi.«

»To je Zbišek!« odvrne deklica.

»Ne vem, v lice ga nisem videla; videla sem samo beli plašč, potem pa sem se zbudila, ker gospod Jezus mi vsako noč pošlje bolečino v nogo, roko pa mi je že povsem odvzel.«

»Ali vam oni balzam ni pomagal?«

»Meni ne pomaga, gospodična, niti balzam, ker imam to pokoro za svoj greh, in ako hočete to izvedeti, pa vam povem.«

Danuša je pokimala z glavo in »sestra« je pripovedovala:

»V križarskem redu so tudi služabnice, ženske, katere sicer ne delajo obljub ter se morejo celo omožiti, toda po naročilu bratov morajo izvrševati dolžnosti svojega reda. A ona, katero ima doleteti taka milost in čast, zadobi pobožen poljub od brata-viteza v znamenje, da mora odslej z besedo in dejanjem služiti redu. Oh, gospodična, tudi mene je imela doleteti tako velika milost, toda jaz sem v svoji grešni trdovratnosti, namesto da bi to hvaležno sprejela, storila velik greh ter s tem navalila ná-se kazen.«

»Kaj ste storili?«

»Brat Danveld je prišel k meni ter me hotel po določbi reda poljubiti, jaz pa, domišljujé si, da to dela v drugo svrho, sem vzdignila proti njemu svojo brezbožno roko . . .«

Pri tem se jame trkati na prsi in ponavljati:

»Bog bodi milostljiv meni grešnici!«

»Kaj se je zgodilo?« jo vpraša Danuša.

»Roka mi je takoj omahnila in od tega časa sem hroma. Bila sem mlada in bedasta ter tega nisem vedela, vsekakor pa me je doletela božja kazen. Radi tega, ako bi se ženski zdelo, da jej brat iz križarskega reda hoče tudi storiti kaj slabega, naj mu le ne nasprotuje, njo doleti kazen božja.«

Danuša je poslušala to pripovedovanje s strahom in trepetom, »sestra« pa je vzdihala in nadaljevala:

»Še sedaj nisem stara, ker imam šele trideset let, toda Bog mi je ob enem z roko odvzel tudi lepoto in mladost.«

»Če bi ne imeli roke pohabljene,« reče Danuša, »ne mogli bi se še pritoževati.«

Na to je nastalo molčanje. Nakrat pa spregovori sestra, kakor bi govorila sama sebi:

»Zdelo se mi je, da vas je ogrnil nekak vitez z belim plaščem. Nemara je bil to Križar. Tudi oni nosijo bele plašče.«

»Nočem Križarjev niti njihovih plaščev,« jej odvrne deklica.

Daljši razgovor jima pretrga zdravnik Višonjek, kateri, stopivši v sobo, pokima Danuši z glavo ter reče:

»Zahvali Boga ter odidi k Zbišku. Zbudil se je ter hoče jesti. Mnogo bolje mu je že.«

In to je bila tudi resnica.

Zbišku je odleglo, in zdravnik Višonjek je bil uverjen, da ozdravi, kar mu neki nepričakovani slučaj prekriža vse nadeje in račune. H kneginji so dospeli poslanci od Juranda s pismom, ki je obsegalo same slabe in strašne novice. V Spihovem je bil zgorel jeden del Jurandovega dvora in njega samega je pri požaru ranila goreča glavnja. Duhovnik Kaleb, ki je v njegovem imenu pisal pismo, je sicer dodal, da utegne še ozdraviti, da mu je pa ogenj drugo še zdravo oko tako obžgal, da mu je le malo svetlobe še ostalo v njem in da mu grozi popolna slepota.

Radi tega pozivlje Jurand hčerko, naj pride hitro v Spihov, ker jo hoče še videti poprej, dokler ga popolnoma ne objame tema. Pisal pa je tudi, da bo morala odslej stalno ostati pri njem, zakaj vsak slepec, ki prosi dobre ljudi le skorjico kruha, ima nekakega dečka, ki ga vodi in mu kaže pot, čemu naj on ostane brez te poslednje podpore in umre med tujimi ljudmi? Končno se je tudi zahvaljeval ponižno kneginji, da je odgojila njegovo hčerko kakor prava mati ter jej vrhu tega še obljubil, da pride, dasi slep, še enkrat v Varšavo, da se zgrudi kneginji k nogam ter sebe in Danušo še za prihodnje priporoči njeni milosti.

Ko jej je zdravnik Višonjek prečital to pismo, ni mogla kneginja dlje časa spregovoriti ni besedice. Nadejala se je, da Jurand, ki je po petkrat ali šestkrat vsako leto obiskal svojo hčerko, ko na bližnje praznike zopet pride, na njeno in knezovo prigovarjanje privoli, da se Danuša omoži z Zbiškom. Med tem pa to pismo ni le razdrlo njenih nad in nakan, marveč jej je pretilo celo, odvzeti Danušo, katero je ljubila kakor svojo hčerko. Prišlo jej je na misel, da jo nemara namerava Jurand omožiti s kakim bližnjim sosedom, da potem preživi pri njima svoje poslednje dneve. O Zbišku ni bilo niti misliti, da bi že mogel odriniti v Spihov, kajti rebra so se mu še le komaj jela celiti, sicer pa tudi ni mogel vedeti, kako bo ondi sprejet.

Kneginja je vedela, da mu Jurand ob svojem času ni hotel dati Danuške, ter jej je celo rekel, da vsled nekih tajnih vzrokov ne dovoli, da bi se ona vzela. V tej svoji bolesti je dala poklicati najstarejšega izmed poslanih ljudij, da ga temeljito izpraša o špihovski nezgodi in da nemara ob enem kaj poizve o Jurandovi nakani.

Zelo pa se je začudila, ko je vstopil na njen poziv povsem nepoznan človek, a ne stari Tolim, ki je za Jurandom nosil ščit ter je navadno prihajal ž njim. Ta nepoznani tujec jej odgovori, da je bil Tolim v poslednji bitki z Nemci hudo ranjen in da se v Spihovem bori v smrtjo, pa tudi Jurand v svoji hudi bolezni nujno prosi, naj bi Danuša čim najurnejše prišla domu, ker on neprestano manj vidi in čez nekoliko dnij nemara popolnoma oslepi. Vneto je prosil, da bi smel takoj odpeljati deklico, brž ko se konji nekoliko oddahnejo. Ker pa je bil že večer, se je kneginja temu odločno uprla, a to zlasti radi tega, ker ni hotela hudo razžalostiti Zbiška in Danušo z naglo ločitvijo.

Zbišek pa je že vedel za vse ter ležal v svoji sobi, kakor bi ga bil kdo s sekiro udaril po glavi. Ko je dospela k njemu kneginja, vihté roke, in mu zaklicala že na pragu: »Ni je pomoči — ker je to njen oče,« je ponovil tudi on za njo kakor odmev: »Ni je pomoči!« kakor človek, ki pričakuje, da v kratkem umrje.

Toda smrt ni prišla, dasi se mu je v srcu nakopičila čimdalje večja žalost in so mu po glavi spreletavale čimdalje temnejše misli, nalik oblakom, ki zakrijejo solnce ter potemne vsako veselje na svetu. Zbišek je dobro vedel s kneginjo vred, da bo Danuška zanj izgubljena brž ko odide v Spihov. Tukaj so mu bili vsi naklonjeni, ondi pa ga Jurand nemara ne bo hotel niti sprejeti, niti slišati, zlasti ako ga veže dana obljuba ali kak drugi tajni vzrok, enak verski obljubi.

Sicer pa, kako naj tudi pojde v Spihov, ko leži bolan ter se komaj more ganiti na postelji? Pred nekoliko dnevi, ko mu je daroval knez milostljivo zlate ostroge in vitežki pas, si je mislil, da tedaj veselje premaga v njem bolezen, in kaj vneto je molil ter prosil Boga ljubega zdravja, da bi mogel kmalu vstati in se poskusiti s Križarji; sedaj pa je čutil, da mu ob enem z Danušo izgine tudi veselje do življenja in moč, potrebna za borbo s smrtjo. Pa napoči jutrišnji in pojutrišnji dan, pridejo tudi prazniki, toda njega bodo še neprestano bolele kosti in prevzemala ga bo onemoglost, ker ne bo več one jasnosti, ki se sedaj širi od Danuše po vsej sobi, niti te radosti v očeh, s katerimi jo je gledal.

Kako mu je bilo prijetno, kako sladko, vprašati jo večkrat na dan: »Ali sem ti drag?« ter videti, kako si je sramežljivo zakrivala oči, kako se sklonila ter mu dejala: »Čemu bi ne — Zbišek!« Sedaj mu ostane le tuga in bolezen, sreča pa odide ter se več ne vrne.

Solze so se zalesketale Zbišku v očeh ter mu polagoma strkljale navzdol po licu, potem pa se je obrnil h kneginji in dejal:

»Milostljiva gospa, jaz si že mislim, da Danuške nikdar več ne zagledam v svojem življenju.«

A kneginja, vsa v skrbeh, mu odgovori:

»Dà, ne bilo bi nikako čudo, ko bi umrl od žalosti. Toda gospod Jezus je usmiljen.«

Čez trenutek, hote ga nekoliko obodriti, je dodala:

»Ako bi Jurand umrl poprej nego ti, bi prišlo oskrbovanje deklice v knezove roke in moje in midva bi ti deklico takoj dala.«

»Ako bi on umrl!« vzdihne Zbišek.

Toda nakrat mu neka nova misel šine v glavo. Dvigne se nekoliko na postelji ter reče s spremenjenim glasom:

»Milostljiva gospa! . . .«

Med tem priteče Danuša ter jokaje se jame klicati že na pragu:

»Ti že veš vse, Zbišek! Oh, kako mi je žal očeta, kako pomilujem tudi tebe, revček!«

In ko je pristopila k njemu, jo objame Zbišek s svojo zdravo roko ter reče:

»Kako mi bo mogoče prebiti brez tebe, deklica? Saj nisem prišel semkaj skozi gozde in čez reke, nisem napravil obljube in ti doslej služil radi tega, da bi te zopet izgubil. Toda meni ne pomaga niti jok, niti žalost, dà, niti sama smrt, kajti ako tudi trava poraste nad menoj, moja duša te ne pozabi niti na dvoru Gospoda Jezusa, niti v naročju samega Boga Očeta!... Ponavljam ti, da ni pomoči, toda mora vsekakor priti, kajti brez nje nastane zlo! Slab sem še in bolan, torej pa padi ti gospej k nogam in jo poprosi, naj se naju usmili, ker jaz tega ne morem.«

Ko je Danuša to slišala, je objela kneginji kolena ter skrila svoje objokano lice v njeni široki suknji; kneginja pa je uprla svoje otožne in začudene oči v Zbiška.

»S čim vama morem jaz skazati usmiljenje?« ga vpraša. »Ako bi ne pustila otroka k bolnemu očetu, nakopala bi si kazen božjo.«

Zbišek, ki se je bil na postelji nekoliko dvignil, omahne nazaj na vajšnico in nekaj časa ne spregovori niti besedice, ker mu je zmanjkalo sape. Kmalu na to pa sklene roki na prsih kakor k molitvi.

»Počij si,« reče kneginja, »potem pa mi povej, kaj bi rad, ti Danuška pa vstani ter spusti moja kolena.«

»Poslušaj, toda ne vstani, marveč prosi z menoj!« se oglasi Zbišek.

Na to pa nadaljuje s tihim in pretrganim glasom:

»Milostljiva gospa!... Jurand mi je nasprotoval v Krakovu in nasprotoval bi mi tudi tukaj, toda ko bi me poročil oče Višonjek z Danušo... bi zamogla potem svobodno oditi v Spihov, ker potem bi mi je ne mogla vzeti nobena človeška moč.«

Te besede iznenadijo kneginjo tako močno, da je najpoprej vstala, na to pa zopet sedla, in kakor bi ne razumela dobro, za kaj tu gre, je dejala:

»Za rane božje! Duhovnik Višonjek?«

»Milostljiva gospa!... Milostljiva gospa!« zakliče Zbišek.

»Milostljiva gospa!« ponovi za njo Danuša, objemaje kneginjine noge.

»Kako bi se moglo to zgoditi brez dovoljenja starišev?...«

»Zakon božji je močnejši!« odvrne Zbišek.

»Bojta se Boga!«

»Kdo je njen oče, ako ne knez; kdo je njena mati, ako ne vi, milostljiva gospa?«

In Danuška je zaklicala:

»Milostljiva mati!«

»Resnica je, da sem jej bila kakor mati,« reče kneginja, »pa tudi Jurand je dobil ženo iz mojih rok. Resnica! A ko bosta enkrat poročena, bo vse končano. Jurand bi se nemara celo razsrdil, vendar pa se bo moral pokoriti knezu, ki je njegov gospodar. Sicer pa tudi ni treba, mu to takoj povedati, marveč še le takrat, ko bi jo hotel dati komu drugemu, ali v samostan. Ako je napravil kako obljubo, ne bo on kriv, da je ni mogel držati. Nihče ne more nasprotovati volji božji ... Za Boga živega ... nemara je prav to volja božja!«

»Drugače tudi ne more biti!« zakliče Zbišek.

Toda kneginja, globoko ginjena, mu reče:

»Počakajta, da se nekoliko zavem! Ko bi bil knez tukaj, šla bi takoj k njemu in ga vprašala, ali naj dam Danušo ali ne? Brez njega pa me je nekako strah. Kar sapa mi zaostaja, toda časa imamo vse premalo, kajti jutri mora deklica oditi! O, mili Jezus! Ako odide kot zakonska žena, utegne biti končno mir. Vendar pa ne morem priti k zavesti, ker me je prevzel neki strah. Ali tebe ni strah, Danuška? Govori!«

»Toda jaz umrem brez tega!« zavpije Zbišek.

Danuška je vstala izpred kneginjinih nog in, ker jej gospa ni bila samo milostljiva, marveč jo je celo nekoliko pomehkužila, za to jo je objela okrog vratu in jo stiskala z vso močjo k sebi.

A kneginja jej reče:

»Brez očeta Višonjka ne morem vama reči ničesar. Skoči hitro po njega!«

Danuša je stekla po Višonjka, Zbišek pa obrne h kneginji svoje bledo lice ter reče:

»Kar mi je bil odločil Gospod, to se zgodi; toda za to veliko tolažbo, milostljiva gospa, naj vas Bog blagoslovi!«

»Ne zahvaljuj me še!« odvrne kneginja, »ker še ne vemo, kaj se zgodi. Moraš mi pa tudi priseči na svojo čast, da ne boš branil Danuški, ako bo poroka, takoj oditi k njenemu očetu, da na njo in nase ne nakoplješ prokletstva božjega.«

»Prisežem na svojo čast!« reče Zbišek.

»Zapomni si pa tudi to: Jurandu naj sedaj deklica še ne pove ničesar. Dobro bo, da se ga ta novica ne dotakne naglo kakor ogenj. Mi pošljemo ponj iz Tehanova, naj pride z Danuško, na to mu sama vse povem, ali pa kneza za to naprosim. Ko bo videl, da ne more biti drugače, privoli. Ali ti ni bil že poprej nasproten?«

»Ne,« odvrne Zbišek; »slutim, da mu bo celo drago, ako postane Danuška moja. Saj tega ne bo on kriv, da ni ostal zvest obljubi, ako jo je obljubil komu drugemu.«

Prihod duhovnika Višonjka pretrga daljši razgovor. Kneginja ga poprosi za svet ter mu jame vneto pripovedovati o Zbiškovi nakani. Toda duhovnik, ko je komaj slišal, za kaj tu gre, se je jel osuplo križati in je rekel:

»V imenu Očeta, Sina in svetega Duha!... Kako bi jaz to mogel storiti? Sedaj imamo advent.«

»Za Boga, to je res!« zakliče kneginja.

Nastalo je za trenutek molčanje in samo bleda lica navzočih so kazala, kako nemilo so jih dirnile besede očeta Višonjka.

Ta pa reče čez nekaj časa:

»Ako bi imeli dispens, ne obotavljal bi se, ker vas pomilujem. Na Jurandovo dovoljenje se ne bi oziral dosti — ker privoljujeta knez in kneginja, ki sta vendar oče in mati vse Mazovije. Toda brez škofijskega dispensa tega ne morem storiti. Ako bi bil med nami škof Jakob iz Kurdvanova, nemara bi vam v tem slučaju on podelil dispens, čeprav je strog duhovnik, a nikakor ni tak, kakoršen je bil njegov prednik, škof Mamphiolus, ki je odgovarjal na vse: Bene! Bene!«*)

»Škof Jakob iz Kurdanova ima jako rad kneza in mene!« omeni kneginja.

»Zato tudi pravim, da ne bi odrekel dispensa, prav radi tega, ker je tu še drugi vzrok. Deklica mora oditi, a mladenič je bolan in utegnil bi jej umreti... Hm! in articolo morbis**)... Toda brez dispensa nikakor...«

»Jaz bi dobila pozneje od škofa dispens in on mi skaže to uslugo, naj si bo še tako strog. Ej, zagotovljena sem, da mi ne odkloni te prošnje.«

Duhovnik Višonjek, ki je bil dober in mehkosrčen človek, reče na to:

»Beseda maziljenke Gospodove je velika beseda. Bojim se škofa, ali to je velika beseda... Mladenič bi tudi moral nekaj žrtvovati cerkvi v Plocku. Nemara bi to pomagalo, toda jaz ne vem! Izvršiti pa to poprej, predno dospe dispens, bi bil greh, in sicer samo moj greh. Hm! Gospod Jezus je zelo usmiljen, ako torej kdo ne greši radi lastnega dobička, marveč iz usmiljenja vsled človeške bede, pa še tim rajše odpusti. Toda greh bo to vendar-le. Ako se škof radi tega razsrdi, kdo mi da odvezo?«

»Škof se ne razsrdi!« zakliče kneginja Ana.

---

*) Prav, prav!

**) V slučaju smrti.

Zbišek pa reče:

»Oni Sanderus, ki je prišel z menoj, ima odpustke za vse.«

Duhovnik Višonjek nemara ni dosti verjel v Sanderusove odpustke, vsekakor pa je hotel pomagati Zbišku in Danuši, katera je jako ljubil, ker ju je poznal že od mladih nog. Končno si je domislil, da v najhujšem slučaju ga more doleteti samo kaka cerkvena kazen, torej se obrne h kneginji in reče:

»Duhovnik sem — pa sem tudi knezov sluga. Nù, zapovejte, milostljiva gospa!«

»Nočem zapovedati, hočem le prositi,« odvrne kneginja. »Toda ako ima Sanderus odpustke...«

»Sanderus jih ima. Tu gre le za škofa, ki opravlja v Plocku s kanoniki stroge duhovne vaje.«

»Škofa se ne bojte. On je, kakor sem čula, zabranil duhovnikom nositi meče in loke, ni pa jim zabranil opravljati dobra dela.«

Duhovnik Višonjek dvigne kvišku roke in zakliče:

»Naj se torej zgodi po vaši volji!

Po teh besedah prevzame radost srca vseh navzočih.

Zbišek sede znovič v postelji, kneginja, Danuša in duhovnik Višonjek pa sedejo okrog postelje ter se jamejo posvetovati, kako imajo to izvesti. Strinjali so se v tem, da ohranijo vse to tajno, da živa duša na dvoru tega ne bo vedela; rekli pa so tudi, da Jurandu ni treba ničesar vedeti poprej, dokler mu kneginja v Tehanovem vsega natanko ne razloži.

Duhovnik Višonjek obljubi, da takoj napiše Jurandu pismo, naj čim prej pride v Tehanov, kjer dobi boljša zdravila za svojo rano in kjer mu bo manj nadležna samota. Končno so še odločili, da se Danuša in Zbišek še poprej izpovesta, poroka pa da se ima vršiti po noči, ko bodo že vsi spali.

Zbišku je prišlo na misel, da bi vzel Čeha za pričo pri poroki, toda precej se spomni, da ga je dobil od Jagjenke, ter takoj da slovo tej misli. Pa tudi ona sama se mu prikaže v tem hipu pred oči kakor živa, da se mu je zdelo, da vidi njeno rdeče lice, njene objokane oči, ter da čuje njen proseč glas: »Ne stori mi tega! Ne vračaj mi hudo za dobro in nesrečo za ljubezen!« Nakrat se ga tudi polasti veliko pomilovanje, kajti čutil je, da jej s tem stori veliko krivico, radi katere ona ne najde tolažbe niti pod zgoreliško streho, niti v gozdu ali na polju, ne v opatovih darovih, niti v snubitvi Volka in Čtana. Končno pa jej reče v duhu: »Daj ti Bog vse najboljše, deklica, ker jaz ti ne morem pomagati, dasi bi ti rad dal kos neba!« In res ga je povsem potolažilo in pomirilo prepričanje, da to ni v njegovi moči, na kar je jel misliti le na Danušo in na poroko.

Ker pa tega vendar niso mogli opraviti brez Čehove pomoči, so sklenili, zamolčati pred njim to, kar se ima zgoditi. Dal ga je torej poklicati k sebi in mu rekel:

»Danes se hočem spovedati in sprejeti sv. obhajilo, obleci me torej, kolikor mogoče najlepše, kakor bi imel iti pred samega kralja.«

Čeh se nekoliko prestraši ter radovedno pogleda Zbiška v lice. Zbišek, to vidé, nadaljuje:

»Ne boj se! Ljudje se ne izpovedujejo le pred smrtjo, pa tudi jaz se hočem izpovedati le radi tega, ker hoče oditi oče Višonjek s kneginjo v Tehanov, na bližnje praznike pa ne bo duhovnika bliže nego v Prasnišu.«

»Ali vi ne pojdete tje?« vpraša Hlava.

»Pojdem, ako ozdravim, toda to je še v rokah božjih.«

Čeh se je pomiril ter prinesel kmalu oni beli, z zlatom ozalšani jopič, kateri je oblačil mladi vitez samo ob velikih slavnostih, ter krasen ogrtač, da mu ž njim pokrije noge in postelj. Na to ga prenese s pomočjo obeh Turkov, umije, mu počeše dolge lase, katere poveže s svilnatim trakom, končno ga položi na posteljo ter, radujé se svojega dela, reče:

»Ko bi vaša milost mogli plesati, mogel bi sedaj prirediti tudi svatbo.«

»Toda ta svatba bi se morala izvršiti brez plesa!« odgovori smejé se Zbišek.

Med tem je premišljevala kneginja v svoji sobi, kako naj obleče Danušo, ker je po njeni ženski naravi bilo to velevažno, in za nobeno ceno bi ne bila dopustila, da bi bila pristopila njena gojenka v vsakdanji obleki k poroki. Služabnice, katerim je bilo rečeno, da mora deklica v barvi nedolžnosti pristopiti k sveti spovedi, so lahko našle v škrinji belo obleko, toda težavnejše je bilo z nakitom za na glavo. Pri pomisleku na to se je polastila kneginje žalost, tako, da je jela tožiti:

»Kje hočem jaz za-te, sirota,« je dejala, »dobiti v tej puščavi rastlin za venec? Tu ni nikakih cvetic, ni listja, razun te betvice mahu pod snegom.«

Danuša, stojé s svojimi razpletenimi lasmi, je postala takisto otožna, ker jej je bilo mnogo mar za venec. Čez trenutek pa je pokazala na bršljan, s katerim so bile ozalšane sobine stene, in rekla:

»Ako ni nič drugega, pa spletemo venec iz tega listja. Zbišek me vzame tudi s takim vencem.«

Kneginja iz početka ni hotela privoliti v to, bojé se, da bi to ne bilo kako slabo znamenje; ker pa nikjer drugje ni bilo nikakih cvetic, so se morale zadovoljiti z bršljanom.

Med tem pa je prišel duhovnik Višonjek, ki je bil ravnokar izpovedal Zbiška, ter je spovedal tudi Danušo, na kar je nastala gluha noč. Na kneginjino zapoved so šli služabniki po večerji k počitku. Jurandovi poslanci so nekateri polegli v družinski sobi, drugi pa pri konjih v hlevu. Kmalu so ugasnili ognji na ognjiščih po sobah služabnikov in končno je bilo povsem tiho v tem lovskem gradiču, samo psi so semtertje zalajali na volkove v gozdu.

V oknih kneginje, duhovnika Višonjka, kakor tudi pri Zbišku vendarle ni ugasnila luč. Rudasti njeni žarki so padali na sneg, s katerim je bil pokrit ves dvor. Oni pa so v tišini bedeli, poslušaje vdarce svojih src, vznemirjeni in prevzeti od slavnosti časa, ki ima kmalu priti. Po polnoči prime kneginja Danuško za roko ter jo odvede v Zbiškovo sobo, kjer ju je že čakal oče Višonjek s sveto hostijo.

V sobi je gorel na ognjišču velik ogenj. Pri obilni, toda nemirni njegovi svetlobi je zagledal Zbišek Danušo nekoliko bledo od bedenja, z vencem iz bršljana na glavi, v beli obleki, ki jej je segala do tal. Oči so jej bile od trudnosti na pol zaprte, roke pobešene, a pri tem je bila tako lepa in povsem podobna nekaki cerkveni sliki, da se jej je Zbišek kar začudil, ker si je domislil, da ne jemlje kako pozemeljsko, marveč nekako nebeško bitje za ženo. V tej misli se je še bolj vtrdil, ko je ona pokleknila pred sv. obhajilom, nagnila glavo nazaj ter zaprla oči.

Toda ta omama ni trajala dolgo, kajti kmalu je začul glas duhovnika: »Ecce Agnus Dei« in njegove misli so zletele proti Bogu. V sobi se je čul zgolj svečani glas očeta Višonjka: »Domine, non sum dignus,« a ž njim vred so ob enem pokala drva na ognjišču, med tem ko je zunaj zašumel veter, ki pa je kmalu utihnil.

Zbišek in Danuša sta potihoma molila, duhovnik Višonjek pa je vzel kelih ter ga odnesel v grajsko kapelico. Čez trenutek se je vrnil, toda ne več sam, marveč z gospodom de Lorche, in ko je videl začudenje na obrazih vseh navzočih, je položil prst na usta, češ, da naj molčé, na to pa je rekel:

»Domislil sem si, da je bolje, da sta dve priči navzoči pri poroki, radi tega sem povabil tega viteza, kateri mi je na svojo čast in na svete ostanke prisegel, da ohrani to tajnost dotlej, dokler bode treba.«

Gospod de Lorche poklekne najpoprej pred kneginjo, potem pa pred Danušo, na to pa vstane ter ne spregovori niti besedice, stoje v svojem sijajnem oklepu, na kateri je padal rudasti žar ognja, visok, nepremičen in zelo začuden, ker se je tudi njemu ta bela deklica z vencem iz bršljana na glavi dozdevala slična angelju na visokem oknu kake gotiške cerkve.

Duhovnik jo postavi k Zbiškovi postelji in, položivši jima štolo na roki, prične običajni obred. Kneginji je strkljala solza za solzo po častitem licu, toda nikakega nemira ni čutila v svoji duši, ker si je mislila, da dela prav, ko združuje dvoje nedolžnih src. Gospod de Lorche je pokleknil vdrugič in, oprši se z obema rokama ob držaj svojega meča, je bil povsem tak, kakor vitez, ki vidi neko prikazen; ženin in nevesta pa sta ponavljala duhovnikove besede: »Jaz te vzamem!« med tem ko je na ognjišču potihoma in hlastno plapolal ogenj.

Po dovršenem obredu je pokleknila Danuša pred kneginjo; ona pa je oba blagoslovila, priporočila ju nebeškim močem ter rekla:

»Radujta se sedaj, kajti ona je tvoja, ti pa si njen.«

Na to poda Zbišek Danuši svojo zdravo roko, ona pa ga objame z obema okrog vratu, in dlje časa se je čulo, kako sta si, poljubovaje se, ponavljala:

»Ti si moja, Danuška!«

»Ti si moj, Zbišek!«

Toda Zbišek je kmalu tako oslabel, da je onemogel padel na vajšnico ter jel težko dihati. Preveliko veselje in razčiljenje je nadvladalo njegove še slabotne moči. Vendar pa ni izgubil zavesti in ni se nehal smehljati Danuši, ki mu je brisala hladni znoj z lica, in ni nehal ponavljati jej: »Ti si moja Danuška!« na kar mu je ona kimala s svojo zlatolaso glavico. Ta prizor je močno ganil gospoda de Lorche, ki še v nobeni deželi ni videl tako ljubečih src, ter je za to slovesno prisegel, da se hoče peš in na konju boriti z vsakim vitezom, ki bi ju hotel ovirati v njuni sreči. To je prisegel na svoj kratki meč, ki je imel podobo križa, s kakoršnim so vitezi morili svoje premagane nasprotnike, pozvavši kneginjo in duhovnika Višonjka tej prisegi za priči.

Kneginja, ki ni mogla dopustiti, da bi bila svatba brez vsakoršnega veselja, je prinesla vina in vsi navzoči so ga pili. Nočne ure pa so minevale druga za drugo.

Zbišek je za trenutek znovič premagal svojo slabost, stisnil Danušo k sebi in rekel:

»Ker te mi je dal gospod Jezus, te mi nihče več ne more vzeti; vendar pa mi je žal, da odhajaš, moja najmilejša jagodica!«

»Vrnem se z očetom v Tehanov,« odvrne Danuša.

»Samo, da bi te ne doletela kaka bolezen ali kaj drugega... Bog te varuj vsake nesreče!... Ti moraš oditi v Spihov... to vem. Bogu najvišjemu in milostljivi gospej pa bodiva hvaležna, da si že moja, kajti najine vezi ne more raztrgati več nobena človeška moč.«

Ker pa se je poroka izvršila po noči in ker so se po njej imeli kmalu ločiti, je prevzemala časih tuga ne le Zbiška, marveč tudi vse druge. Razgovor se je neprestano trgal. Sedaj pa sedaj je ugašal tudi ogenj na ognjišču, in navzoči so se nahajali v temi. Takrat je pokladal duhovnik Višonjek nova polena na oglje, in ako je v ognju kaj zacvililo, je vsikdar vprašal:

»Česa si želiš, spokorna duša?«

Odgovorilo mu je novo cviljenje, a potem naraščajoč plamen, ki je izvabljal iz sence njihove zaspane obraze in osvetlil sijajni oklep gospoda de Lorche ter ob enem belo obleko Danušino in z bršljanom ovenčano glavo.

Psi na dvorišču so jeli znovič lajati tako, kakor bi se bližali volkovi.

Čim bolj se je jela poslavljati noč, tim pogosteje je zavladalo med navzočimi molčanje, dokler ni rekla kneginja:

»Mili Jezus! Po poroki bi imeli iti spat, ker pa moramo bedeti do jutra, torej zasviraj nam, Danuška, pred odhodom še zadnjikrat na pljunko, meni in Zbišku.«

Danuša, ki je bila zelo trudna in zaspana, je bila vesela, da se more nekoliko razvedriti, je tekla takoj po pljunko in, sedši na Zbiškovo posteljo, vprašala:

»Kaj naj zasviram?«

»Kaj?« odvrne jej kneginja, »kaj drugega nego ono pesem, ki si jo pela v Tinjcu, ko te je Zbišek prvič zagledal.«

»Ej, spominjam se je in je ne pozabim do smrti,« reče Zbišek. »Kadarkoli sem jo slišal, vselej so mi privrele solze v oči.«

»Nu, pa jo zapojem!« reče Danuša.

In takoj je jela prebirati s prsti po strunah, na kar je dvignila, kakor navadno, glavo kvišku ter zaprši oči zapela:

»Oh, ko bi imela
kakor goska krila,
pa bi za teboj, dragi,
v Šlezijo zletela!
Sedla bi na vrbo
in tako mu dejala:
poglej me vendar, Janko,
siroto ubogo...«

Nakrat pa je umolknila, ustna so se jej tresla, in izpod pobešenih trepalnic se jej vsujejo debele solze po licu. Nekaj časa jih je še pridrževala, končno pa se je razjokala tako glasno, kakor se je jokala takrat, ko je pela to pesem Zbišku v krakovski ječi.

»Danuška! Danuška! Kaj ti je?« jo vpraša Zbišek.

»Čemu se počeš! Kaka svatba je to?« zakliče kneginja. »Kaj ti je?«

»Ne vem,« odvrne jokaje Danuška. »Toda tako mi je hudo, tako težko... za vami in za... Zbiškom...«

Vsi so si prizadevali, da bi jo pomirili, pojasnjevaje jej, da ta ločitev ne bo tako dolga in da že na praznike gotovo pride z Jurandom v Tehanov. Zbišek jo objame ter jo znovič stiska k sebi, poljubljaje jej solzne oči, toda nekaka tesnoba je tičala v vseh srcih, in v tej tesnobi so jim pretekle nočne ure.

Končno nastane na dvorišču tak trušč, da so se vsi zganili. Kneginja vstane in zakliče:

»O, za Boga! Tako škriplje vodnjak. Že napajajo konje!«

Duhovnik Višonjek pogleda skozi okno, skozi katero je prodirala nejasna svetloba, ter reče:

»Že svita in nastaja dan. Ave Maria, gratia plena...«

Na to je odšel iz sobe, toda vrnivši se čez trenutek dejal:

»Že svita, toda dan bo oblačen. Jurandovi ljudje že napajajo konje. Čas je, da odrineš, sirota, na pot!«

Po teh besedah se spustita kneginja in Danuša v jok ter jameta z Zbiškom vred tožiti tako, kakor tožijo preprosti ljudje, kadar se morajo ločiti. V tem toženju je bilo nekaj sličnega z jokom in petjem, kar se iz duš prostakov izliva po onem prirodnem potu, po katerem tudi solze tekó iz očij.

»Zaman so sedaj vse tožbe,
ne pomagajo nič, ločitve je čas!«

Zbišek si še poslednjikrat pritisne Danušo na prsi in drži jo tako dolgo, dokler mu ni zmanjkalo sape in dokler je kneginja ni odpeljala, da jo pripravi na pot.

Med tem se je že popolnoma zdanilo. V gradiču so se že vsi zbudili ter se poprijeli svojega dela. K Zbišku pride njegov služabnik Čeh, da ga povpraša po zdravju in da začuje njegova naročila.

»Zavleci mojo postelj k oknu,« mu reče vitez.

Čeh zavleče postelj z lahkoto k oknu, močno pa se začudi, ko mu Zbišek reče, naj odpre okno. Vendar pa izpolni tudi to zapoved ter pokrije Zbiška s svojim kožuhom, kajti zunaj je bilo hladno in oblačno ter je gosto naletaval sneg.

Zbišek je pogledal skozi okno; na dvorišču je skozi padajoči sneg videl sani, okrog katerih so že sedeli na konjih Jurandovi ljudje. Vsi so bili oboroženi in nekateri so imeli celo oklepe· na svojih kožuhih. Gozd je bil zasut s snegom, plota in pota skoro ni bilo videti.

Danuša je pritekla še enkrat v Zbiškovo sobo, vsa zavita v kožuh. Objela ga je še enkrat ter mu rekla za slovo:

»Dasi odidem, vsekakor sem tvoja!«

On jej je poljubljal roke, lice in oči, katere so se komaj videle izpod lisičjega kožuha, ter dejal:

»Bog te ohrani in te spremljaj! Sedaj si enkrat moja do smrti.«

In ko so jo znovič odtrgali od njega, se je on dvignil, kolikor mu je bilo mogoče, ter oprl glavo ob okno. Skozi padajoče snežene kosme je videl kakor skozi zaveso, kako je Danuša sedla na sani, kako jo je kneginja dolgo objemala, kako so jo poljubovale tovarišice in kako jo je duhovnik Višonjek z znamenjem svetega križa prekrižal na pot. Pred odhodom pa se je obrnila še enkrat k njemu, zamahnila z roko ter rekla:

»Ostani z Bogom, Zbišek!«

Toda sneg je padal v taki množici, kakor bi hotel res vse zakriti in zasuti, torej so se te poslednje besede glasile nekako nejasno in zamolklo. Obema se je zdelo, da kličeta drug na drugega že od daleč.

IX.

Ke je zapadel dovolj visok sneg, so nastali kaj mrzli, jasni in suhi dnevi. Gozdi so se po dnevu lesketali solnčnih žarkov, led je pokril reke in močvirje. Napočile so jasne noči, ki so bile tako mrzle, da je kar drevje pokalo v gozdu. Ptice so se približale k človeškemu stanovanju, pota so postala nevarna radi volkov, ki so se jeli zbirati v tolpe ter napadati ne le mirne ljudi, marveč celo vasi.

Ljudje pa so se vendar radovali v svojih zakajenih kočah okrog ognjišč, ker so se po mrzli zimi nadejali dobre letine, in veselo so pričakovali bližnjih praznikov. Knežji lesni gradič je postal v kratkem zapuščen. Kneginja je odšla s svojimi dvornicami in z duhovnikom Višonjkom v Tehanov. Zbišek se je ozdravljal, toda ni bil dovolj močan, da bi mogel zasesti konja, radi tega je ostal v gradiču s svojimi ljudmi, s Sanderusom, s Čehom in domačimi služabniki, katere je nadzorovala ugledna plemkinja, ki je opravljala posel gospodinje.

Duša mladega viteza je močno težila po mladi ženi. Bila mu je res neizrekljivo sladka misel, da je Danuša njegova, da mu je nobena človeška moč ne more več odvzeti; na drugi strani pa ga je baš ta misel napolnjevala z največjo tesnobo. Po cele dneve je vzdihal po onem trenutku, ko mu bode končno mogoče zapustiti lesni gradič, in premišljeval o tem, kaj ima še med tem storiti in kako Juranda nakloniti k temu, da se ne bi hudoval radi že izvršene poroke. Polaščeval se ga je dovolj težak nemir, vendar pa si je mislil, da mu bo bodočnost srečna.

Ljubiti Danušo in trgati pavove šapelje z nemških čelad, to je bil smoter njegovega življenja. Pogostoma ga je prevzemala želja, pomenkovati se o tem s Čehom, katerega je imel zelo rad; ko pa se je spomnil, da je Čeh z vso dušo udan Jagjenki, pa rajše ni govoril o Danuši, bojé se, da bi mu ne ušla kaka beseda in da bi nehoté ne povedal tega, kar se je bilo zgodilo.

Zdravje se mu je vračalo z vsakim dnevom. Teden dnij pred Božičem je zasedel prvič konja in dasi je začutil, da bi še ne mogel jezditi pod oklepom, je vendar sprevidel, da še ozdravi. On se končno niti ni nadejal, da kmalu napoči trenutek, ko bo treba zopet rabiti čelado in oklep, toda slutil je, da bo v skrajni potrebi imel kmalu za to dovolj moči. Časih je tudi že poskušal vzdigniti meč, kar se mu je povsem posrečilo, toda sekira mu je bila še pretežka; ali uverjen je bil, da bi tudi ž njo mogel že krepko zamahniti, ako bi jo pograbil z obema rokama.

Končno, dva dni pred Božičem, je zapovedal, pripraviti voz in sani in osedlati konje, ter je rekel Čehu, da odrinejo v Tehanov. Zvesti služabnik se je na to zapoved nekoliko vznemiril, zlasti radi tega, ker je bilo zunaj jako mrzlo, toda Zbišek mu je dejal:

»Ne pojde vse po tvoji glavi, Glavač (tako ga je imenoval). — Tu v gradiču ni ničesar več za nas, ako pa tudi zbolim, mi v Tehanovem ne bo nedostajalo pomoči. Sicer pa tudi ne pojdem na konju, marveč na saneh, na mehkem senu in pod toplimi kožami. Še le pred Tehanovim zasedem konja.«

Tako je tudi bilo.

Čeh je že poznal svojega gospodarja ter vedel, da mu ni smel nasprotovati in še manj ne izpolniti njegove zapovedi, zato so uro pozneje že odrinili. Pred odhodom zapazi Zbišek, kako Sanderus naklada na sani poleg sebe tudi svoja kovčka, torej mu reče:

»Ti si se prilepil ná-me, kakor obliž na rano. Pa si vendar dejal, da pojdeš v Prusijo.«

»Rekel sem, da bi rad prišel v Prusijo,« odvrne Sanderus, »toda kako naj pridem tje sam v takem snegu? Volkovi bi me požrli še poprej nego bi izšla prva zvezda, a tukaj pa tudi ne morem ostati. Rajši odidem v mesto, da potrjujem ljudi v pobožnosti, da jim poklanjam svoje svete moči in da jih čuvam zlodjevih napadov, kakor sem bil obljubil svetemu Očetu v Rimu. Vrhu tega sem se tudi grozno zaljubil v vašo milost, radi česar vas ne zapustim poprej, dokler ne odidem v Rim, kajti utegne se zgoditi, da vam lahko še storim kako uslugo.«

»On je zares pripravljen pojesti in popiti vse namesto vas,« reče Čeh, »in take usluge bi vam najrajše doprinašal. Ako nas v prasniškem gozdu napade velika tolpa volkov, tedaj ga jim vržem za zajutrek, ker ni primeren za kaj boljšega.«

»Vi pa pazite, da vam vaše grešne besede ne primrznejo k brkom,« mu odvrne Sanderus, »ker taki obvodi se otajajo še le v peklenskem ognju.«

»O, da!« odvrne Glavač, posegši z roko k brčicam, ki so mu še le komaj začele rasti, »razmočim si jih še poprej v pivu, toda tebi ga ne dam.«

»Toda zapoved veli: žejne napajati. Torej nov greh!«

»Torej ti dam vedro vode, za sedaj pa to, kar imam v roki.«

Po teh besedah nagrabi z obema rokama snega in ga vrže Sanderusu v lice; ta pa se dovolj urno umakne ter reče:

»V Tehanovem ne boste imeli nikakega posla, kajti tam imajo izurjenega medveda, ki meče v ljudi sneg.«

Tako sta zbadala drug drugega, sicer pa sta se imela dovolj rada. Zbišek ni zabranil Sanderusu sesti na sani, ker ga zelo zanimal ta čudni človek, in ob enem se mu je zdelo, da mu je v resnici udan. Tako so odšli v jutro zarana iz gozdnega gradiča ob tako velikem mrazu, da je bilo treba konje pokriti. Vsa okolica je bila pokrita z debelim snegom, komaj strehe koč so se še videle nekoliko izpod snega. Ponekje se jim je zdelo, da se dim vali kar iz nakupičenega snega; dvigal pa se je tudi naravnost kvišku k rudastemu obzorju ter je bil povsem podoben velikim šapeljem na vitežkih čeladah.

Zbišek se je peljal na saneh, da si je prihranil moči in pa tudi radi tega, ker je bil velik mraz, pred katerim se je lože ubranil pod toplimi kožami. Zapovedal je Glavaču, naj sede poleg njega in drži pred seboj lok radi volkov, ako bi slučajno pridrvili iz hoste. Veselo se je razgovarjal ž njim.

»V Prasnišu,« je dejal, »samo nakrmimo konje, se ogrejemo, na to pa odrinemo takoj dalje.«

»V Tehanov?«

»Najpoprej v Tehanov, da se poklonimo naši gospôdi in da opravimo svojo pobožnost.«

»A potem?« vpraša Glavač.

Zbišek se nasmeje in odvrne:

»A potem, kdo vé, ako ne še v Bogdanec.«

Čeh ga začudeno pogleda. Po glavi mu spreleti misel, da se je odrekel mladi vitez nemara Jurandove hčerke, kar se mu je zdelo tem verjetnejše, ker je Jurandova odšla in je vrhu tega v lovskem gradiču slišal, da gospod iz Spihova ni naklonjen mlademu vitezu. To mu je bilo jako ljubo, ker je rad imel Jagjenko. Oziral se je po njej kakor po zvezdi na nebu ter bi jo bil rad osrečil, če treba s svojo lastno krvjo. Tudi Zbiška je imel rad ter samo želel, služiti njima do smrti.

»Torej se hočete vaša milost nastaniti v svoji vasi?« vpraša radostno.

»Kako se naj nastanim ondi,« mu odvrne Zbišek, »ko sem pa pozval te križarske viteze in najpoprej še Lichtensteina na dvoboj. Gospod de Lorche mi je dejal, da veliki mojster našega kralja v kratkem povabi v Torun, torej se hočem pridružiti njegovemu spremstvu ter upam, da mi gospod Zaviš iz Garbova ali gospod Povala iz Tačeva zadobita od našega gospodarja dovoljenje, da se smem boriti s temi redovniki. Gotovo pridejo tudi oni s svojimi ljudmi na to borbo, pa tudi ná-te pride vrsta, da se boš moral boriti.«

»Saj celo sam postanem menih, ako bi imelo temu biti drugače,« reče Čeh.

Zbišek ga pogleda zadovoljno.

»Nu, dobro se ne bo godilo onemu, ki se bo boril s teboj. Gospod Jezus ti je dal veliko moč in ne ravnal bi prav, ako bi jo rabil napačno.«

Čeh pokima z glavo v znamenje, da jo hoče dobro rabiti, Zbišek pa se znovič nasmeje, toda ne več njemu, marveč svojim lastnim mislim.

»Stari gospod bo vesel, ko se povrnemo,« reče čez nekaj časa Glavač. »Pa tudi v Zgorelicah nas bodo veseli.«

Zbišku se nakrat pojavi pred očmi Jagjenka kakor bi v resnici sedela pred njim na saneh. To se je pogostoma zgodilo, da jo je razločno videl pred seboj, kadarkoli se je je spomnil.

»Ne,« je rekel sam sebi, »ona tega ne bo vesela, kajti če se vrnem v Bogdanec, vrnem se z Danuško, ona pa naj vzame drugega.«

Tu se mu nakrat pojavita pred očmi Volk iz Brezova in Čtan iz Rogove in nakrat mu zagreni ta spomin misel, da bi jo jeden od teh dveh utegnil dobiti. »Bilo bi bolje, ako bi dobila kakega drugega,« je rekel sam sebi, »zakaj to sta dva pijanca in kvartopirca, ona pa je kaj vrla deklica!« Potem pomisli tudi na to, da stricu ne bo po godu, kadar izve, kaj se je zgodilo; nu mahoma ga potolaži misel, da je stricu pred vsem drugim mari to, da si pridobi obilo premoženja, s katerim bi mogel dvigniti svoj rod. Jagjenka je sicer stanovala mnogo bliže, precej preko meje, za to pa je imel Jurand dokaj večje posestvo nego Zih iz Zgorelic, ter je lahko sprevidel, da se Matija ne bo upiral dolgo tej svatbi, a to zlasti radi tega ne, ker je svojega sinovca močno ljubil ter mu je bila tudi znana dolžnost, katero je imel Zbišek do Danuške. On bo sicer nekoliko mrmral, na to pa bo imel Danuško rad kakor svoje dete.

In Zbišek začuti v svojem srcu največjo udanost in ljubezen do tega strica, ki je bil sicer strog človek, pa g aje vendarle ljubil kakor zenico svojega očesa.

V bitkah je pazil več na njega nego na sebe, radi njega je segal po plenu, zanj je nabiral premoženje. Bila sta pa tudi sama na svetu. Sorodnikov nista imela, razun jako oddaljenih, kakor je bil opat; ko sta se torej morala ločiti za nekaj časa, ni vedel jeden, kaj si naj počne brez drugega, zlasti še starec, ki za-se že ni imel nikake želje.

»Ej, temu bo to všeč, temu bo to všeč!« si je ponavljal Zbišek. »Želel bi si, da bi me sprejel Jurand tako, kakor me sprejme on!«

V domišljiji si je slikal, kaj vse počne Jurand, ko izve za svatbo. Pri teh mislih je čutil nekoliko nemira, toda ne preveč, ker je bilo to že storjeno. To vendar Jurandu ne pride v glavo, da bi ga pozval na dvoboj; ako bi pa le nameraval kaj takega, bi mu mogel Zbišek odgovoriti tako-le: »Privolite, dokler vas prosim, kajti vaša pravica do Danuške je človeška, moja pa je božja . . . in ona že ni več vaša, marveč moja!«

Slišal je pred nedavnim od nekega klerika, veščaka v svetem pismu, da žena mora zapustiti očeta in mater, in radi tega je čutil, da je mnogo večja njegova moč. Ni pa tudi pričakoval, da bi morala med njim in med Jurandom nastati nesloga in sovraštvo; računal je na to, da ga kmalu spravi v dobro voljo Danušina prošnja, še bolj pa knezove besede, ker je bil Jurand njegov podložnik, kakor tudi prigovor kneginje, katero je on zelo ljubil kot odgojiteljico svojega otroka.

V Prasnišu so jim svetovali in prigovarjali, naj ondi prenočé, opozarjaje jih na volkove, ki so se zbirali radi hude zime v tako velike tolpe, da so napadali cele čete ljudij. Zbišek pa se za to ni dosti zmenil, zlasti ko se je sešel v krčmi z nekaterimi mazoveškimi vitezi, ki so bili takisto namenjeni v Tehanov, in z nekaterimi dobro oboroženimi trgovci iz Tehanova, ki so se vračali na svojih vozovih iz Prusije. V tako veliki družbi ni bilo nevarnosti, torej so odpotovali na noč, čeprav je nastal ta večer tak vihar, da je jelo mesti s snegom. Ali vendar so šli, držé se tesno drug drugega, toda tako počasi, da si je Zbišek že mislil, da ne dospejo o pravem času. Ponekje so morali celo razkopati sneg, ker ga sicer konji niso mogli pregaziti. Na srečo so dobro poznali pot, da niso mogli zabloditi. Vsekakor pa je bilo že temno, ko so zagledali Tehanov.

Nemara bi se bili izognili mesta, stoječega sredi snežnega meteža na griču, niti ne vedé, kje so, ako bi ne bilo ognjev na griču, na katerem so stavili nov grad. Nihče ni vedel prav, ali goré oni ognji na proslavo spomina rojstva Gospodovega, ali po nekem starodavnem običaju, toda sedaj nihče iz Zbiškovih tovarišev ni mislil na to, kajti vsi bi bili najrajše videli, da prispejo čimprej v mesto na varno.

Med tem je nastal čimdalje večji metež. Mrzel in rezek veter je nosil ogromne kosme snega, lomil drevje, žvižgal in rjovel, dvigal cele plasti snega ter pokrival ž njim ljudi, vozove in konje, otepal naše popotnike po licu, kakor bi jih potresal z ostrim peskom, da jim je kar zastajala sapa in niso mogli spregovoriti niti besedice. Škripanja koles ni bilo slišati v tem metežu, marveč so se čuli nekaki tužni in obupni glasovi, podobni volčjemu tuljenju ali oddaljenemu rezgetanju konj, ali časih celo kakor obupni klic človeka na pomoč. Utrujeni konji so se jeli drgniti drug ob drugega ter so šli čimdalje počasneje.

»Hej, to je pravi metež!« je rekel z zasopljenim glasom Čeh. »Sreča naša, gospod, da smo že pod mestom in da gori oni ogenj, ker drugače bi nam slaba predla.«

»Kdor je na polju, temu grozi pogin,« odvrne Zbišek; »ognja jaz sedaj niti ne vidim.«

»Ker je taka megla, da ni moči videti skozi njo. Mogoče pa tudi, da je veter razmetel drva in žrjavico.«

Tudi na drugih vozovih so se razgovarjali o tem, da kdor bi se nahajal v takem vremenu daleč od človeških bivališč, jutrišnjih zvonov ne bi več slišal. Nakrat pa se Zbišek vznemiri in reče:

»Bog ne daj, da bi bil Jurand sedaj nekje na poti!«

Čeh, ki se je oziral po ognjih ter slišal Zbiškove besede, se nakrat obrne k njemu in ga vpraša:

»Ali ima dospeti tudi gospod iz Spihova?«

»Dà, pričakujejo ga.«

»Z gospodično Danušo?«

»Ogenj je res ugasnil popolnoma,« odvrne Zbišek.

In resnica. Ogenj je ugasnil, namesto tega pa se je na cesti tesno pri saneh pojavilo nekoliko jezdecev.

»Kdo nas zasleduje?« zakliče oprezni Čeh ter pograbi za lok. »Kdo ste?«

»Knezovi ljudje, poslani popotnikom na pomoč.«

»Hvaljen bodi Jezus Kristus!«

»Na vekov veke.«

»Popeljite nas v mesto!« se oglasi Zbišek. »Ali ni nikdo zaostal?«

»Nihče.«

»Odkod prihajate?«

»Od Prasniša.«

»Ali niste videli na poti več potnikov?«

»Nismo jih videli; nemara pa so na drugih cestah?«

»Na vseh iščejo naši ljudje popotnike. Pojdite za nami. Zašli ste s poti. Na desno!«

Zaobrnili so konje. Čez nekaj časa je bilo slišati le silni piš viharja.

»Ali je mnogo gostov v starem gradu?« vpraša Zbišek.

Najbližji jezdec, ki ga ni dobro slišal, se pripogne k njemu.

»Kaj pravite, gospod?«

»Jaz vprašam, ali je dokaj gostov na knežjem dvoru?«

«Kakor navadno — mnogo.«

»Ali gospoda iz Spihova še ni ondi?«

»Ne še, toda pričakujejo ga. Naši ljudje so mu šli naproti.«

»Z bakljami?«

»Ob takem vremenu niso baklje za nič!«

Dalje niso mogli govoriti, ker je veter zapihal še z večjo močjo.

»To je pravi zlodjev ples!« se oglasi Čeh.

Zbišek mu zapove, naj molči ter ne imenuje zlodjevega imena.

»Ali mar ne veš,« mu je dejal, »da postane po vsaki sveti noči zlodjeva moč slabejša in da se zlodji skrivajo celo po luknjah v ledu? Enkrat so našli ribiči pod Sandomirom jednega v mreži; držal je ribo v gobcu. Ko je pa začul glas zvona, je takoj omedlel, oni pa so ga tepli s palicami do večera. Seveda je to grozen metež, toda po dovoljenju Gospoda Jezusa, ako ta hoče, utegne biti jutrišnji dan tem veselejši.«

»Evo, bili smo že pod mestom, pa vendar bi bili nemara blodili do polnoči, ako bi ne bilo teh ljudij, ki so nas spravili na pravo pot,» odvrne Glavač.

»Ker je ogenj ugasnil.«

Med tem so dospeli v mesto. Tu je bilo po ulicah nakopičeno še več snega nego zunaj. Bilo ga je toliko, da je marsikje zakrival okna, radi tega, blodé za mestom, niso mogli videti svetlobe. Vendar pa je tu pihal veter z manjšo močjo. Na ulicah je bilo prazno, kajti meščanje so že proslavljali Sveti večer.

Pred nekaterimi hišami so popevali držé v rokah jaslice, ne mené se za veter. Na trgu je bilo moči videti ljudi, ovite s slamo, ki so skakali kakor medvedje, sicer pa je bilo povsod prazno. Barantači, ki so bili prišli z Zbiškom in drugimi plemiči, so ostali v mestu, oni pa so odrinili dalje proti staremu gradu, v katerem je prebival knez, in kateri, ker je imel že steklena okna, je jasno zažarel pred njimi, ko so se mu približali.

Most pri velikih vratih je bil spuščen, ker je bil že minil čas nekdanjih litvinskih napadov, in Križarji, ki so vohali vojno s poljskim kraljem, so sami iskali knezovo prijateljstvo. Jeden knezovih ljudij je zatrobil na svoj rog, in takoj so jim odprli vrata. Pri vratih je stalo nekoliko strelcev, toda na obzidju in na okopu ni bilo žive duše, kajti knez je bil dovolil stražam, da so smele oditi. Gostom je prišel naproti stari Mrakota, ki je bil dospel pred dvema dnevoma tjekaj; on jih je pozdravil v knezovem imenu ter jih odpeljal v sobane, kjer so se mogli preobleči, da so potem sedli s knezom k mizi.

Zbišek je takoj povprašal po Jurandu iz Spihova, in Mrakota mu je odgovoril, da doslej še ni dospel, da ga pa pričakujejo, ker je bil obljubil priti; ako bi bil pa huje zbolel, bi bil to gotovo naznanil. Vendar so mu poslali naproti nekoliko jezdecev, ker še najstarejši ljudje ne pomnijo takega meteža.

»Morda tudi dospe kmalu.«

»Vsekakor. Kneginja je dala tudi za nje postaviti pladnike pri skupni mizi.«

Zbišek se razveseli, dasi se je bal za Juranda, ter rekel sam sebi: »Naj tudi stori, kar hoče, tega vsakakor ne zabrani, da ne bi prišla moja žena, moja najmilejša Danuška!«

In ko si je ponavljal te besede, je komaj mogel verjeti lastni sreči. Potem si je še domislil, da mu je nemara ona že vse povedala ter ga naprosila, naj mu jo takoj odda.

»Resnica, kaj naj tudi stori pametnejšega? Jurand je pameten človek ter vé, da je moja, ako bi mi tudi branil, ker je moje pravo močnejše.«

Dokler se je preoblačil, se je razgovarjal z Mrakoto. Vprašal ga je po knezovem ter zlasti še po kneginjinem zdravju, katero je od onega časa, odkar se je bil srečal ž njo v Krakovu, ljubil kakor mater. Zelo mu je bilo ljubo, ko je izvedel, da so na dvoru vsi zdravi in veseli, navzlic temu, da kneginja še neprestano žaluje za svojo ljubljeno družabnico. Sedaj jej svira na pljunko Jagjenka, katero kneginja tudi zelo ljubi, toda nikakor ne tako kakor Danušo.«

»Katera Jagjenka,« jo vpraša Zbišek začuden.

»Jagjenka iz Velikolesja, vnukinja starega gospoda iz Velikolesja. »Krasna deklica, v katero se je oni Lotrinčan zaljubil.«

»Ali je gospod de Lorche tukaj?«

»Kje bi imel neki biti? Saj je bil dospel iz lovskega gradiča naravnost semkaj, in sedaj sedi tukaj, kjer se počuti dobro. Naš knez ima neprestano dovolj gostov.«

»Jako rad ga vidim, ker je to vitez, kateremu ni moči očitati ničesar.«

»Tudi on vas ima rad. Toda pojdimo, kajti knez takoj sede k mizi.«

In šli so. V veliki obednici sta gorela dva velika ognja, katera sta oskrbovala dva služabnika, povsod pa je gomazelo dovolj dvornikov in gostov. Knez je vstopil prvi, spremljan od vojvode in nekaterih pobočnikov. Zbišek poklekne predenj ter mu poljubi roko.

Knez ga poboža po glavi, na to ga odpelje nekoliko na stran ter reče:

»Znano mi je že vse. Iz početka mi je bilo to neljubo, kar ste izvršili brez mojega dovoljenja, toda v resnici ni bilo časa, in jaz sem bil takrat v Varšavi, kjer sem hotel prebiti praznike. To je že znana stvar, da ne smeš nasprotovati, ako se ženska česa loti, ker ne opraviš ničesar. Gospa kneginja vaju ima rada kakor rodna mati in jaz jej rajše pritrdim, nego bi jej nasprotoval, to pa radi tega, da jej prihranim jok in tarnanje.«

Zbišek se drugič globoko prikloni knezu.

»Bog mi daj, da bi se vaši knežji milosti mogel odslužiti.«

»Zahvali Boga, da si že zdrav. Povej kneginji, kako prijateljski sem te sprejel, ker to jo bo veselilo. Njena radost je tudi moja radost. Tudi pred Jurandom spregovorim besedo v tvoj prid in upam, da privoli, ker tudi on ljubi kneginjo.«

»Ko bi tudi ne dovolil, moral se bo zadovoljiti, kajti moja pravica ima prednost.«

»Tvoja pravica je močnejša in se mora izvršiti, vsekakor pa bi vama utegnil manjkati božji blagoslov. S silo ne moreš od Juranda dobiti ničesar, brez blagoslova starišev pa tudi ni blagoslova božjega.«

Zbiška se polasté skrbi po teh besedah, ker na to doslej še ni mislil. V tem hipu pa je prišla tudi kneginja z Jagjenko iz Velikolesja in drugimi dvornicami.

Zbišek priskoči ter se jej prikloni. Kneginja ga sprejme še prijaznejše nego knez ter mu jame takoj pripovedovati o pričakovanem Jurandovem prihodu.

»Glej,« je dejala, »pladniki so že pripravljeni za nje, in ljudje so tudi odposlani, naj jih poiščejo ter jih privedejo iz meteža. Z večerjo pa ne moremo dalje čakati, ker »gospod« tega ne vidi rad, toda oni gotovo pridejo, predno bo večerja končana.«

»Kar se tiče Juranda,« reče kneginja, »se zgodi vse po volji božji. Jaz mu povem vse še danes, ali jutri po maši, in knez je tudi obljubil, da se potegne za vaju. Jurand se utegne sicer razsrditi, toda ne na one, katere ljubi in katerim dolžuje hvaležnosti.«

Sedaj jame poučevati Zbiška, kako se ima obnašati pred tastom, da ga — kar Bog obvaruj — ne bi razžalil ali razjezil. Bila je dobre volje, toda kdor je bolje poznal svet ter videl nekoliko bistrejše nego Zbišek, bi bil zapazil v njenih besedah nekak nemir.

Nemara je bilo to radi tega, ker je bil gospodar iz Spihova jako svojeglaven človek, ali pa je kneginja nemara jela biti v skrbeh radi tega, ker ga še ni bilo.

Zunaj je metež nastajal čimdalje večji in večji in vsi so govorili, da je izgubljen oni, kogar zasači na polju; toda kneginji je prišlo na misel še nekaj drugega, namreč to, da je Danuška priznala očetu, da se je poročila z Zbiškom, ta pa da se je razsrdil in sklenil, da ne pojde v Tehanov. Toda Zbišku vendar ni hotela zaupati te misli, ker za to ni imela časa in ker so služabniki že jeli donašati jedila na mizo. Toda Zbišek je še uporabil ugoden trenutek in jo vprašal:

»Toda kako bo — ako pridejo, milostljiva gospa? Mrakota mi je dejal, da je za Juranda pripravljena posebna soba, no služinčad bo spala na senu. Kako bode torej?...«

Kneginja se nasmeje, udari Zbiška polahkoma z rokavico po licu ter mu reče:

»Molči! Česa želiš? Vidiš ga!«

Na to je odšla h knezu, pred katerim je služabnik že držal stol, da bi mogel sesti k mizi. Poprej pa mu je še jeden dvornikov podal skledo, polno raznih blagoslovljenih kolačev, katere je hotel knez razdeliti med goste, dvornike in domače služabnike. Drugo tej povsem podobno skledo je držal pred kneginjo lep mladenič, sin sohačevskega kaštelana. Na nasprotni strani mize je stal duhovnik Višonjek, ki bi imel blagosloviti večerjo.

V tem hipu se pojavi pri vratih človek, ves pokrit s snegom, ki glasno zakliče:

»Milostljivi gospod!«

»Kaj je?« vpraša knez nevoljen nad tem vznemirjevanjem.

»Na radzanovski cesti je sneg popolnoma zasul neke popotnike. Potrebujemo več ljudij, da jih izkopljemo.«

Vsi so se prestrašili, ko so slišali to novico. Knez se ves osupnen obrne k sohačevskemu kaštelanu ter zakliče:

»Pošljite jezdece z lopatami! Urno!«

Na to reče glasniku:

»Ali je mnogo zasutih?«

»Nisem mogel spoznati. Ondi je grozen metež. Tam so konji in vozovi. Precejšna karavana.«

»Kdo je, ne veš?«

»Ne vem. Ljudje pravijo, da je to gospod iz Spihova.«

X.

Zbišek, zaslišavši to nesrečno novico, niti ne vpraša kneza za dovoljenje, marveč skoči k hlevu ter si dá osedlati konja.

Čeh, ki je kot rojen plemič bil pri njem v dvorani, je komaj utegnil vrniti se v njegovo sobo in mu prinesti topel lisičji kožuh; nikakor pa ni skušal, pridržavati svojega mladega gospodarja, ker je bil pameten ter je vedel, da bi bil ves trud zaman, vsako zapravljanje časa pa bi bilo tu pogubonosno. Zasedši drugega konja, je vzel od stražnika pri vratih nekoliko bakelj in odšla sta skupaj s knežjimi ljudmi, katere je bil odvedel kaštelan. Za vratmi jih ogrne nepredirna tema, toda zdelo se jim je, da je vihar že nekoliko pojemal. Bili bi nemara za mestom celo zablodili, ako bi ne bilo onega človeka, ki je prinesel novico ter jih sedaj urno vodil na ono mesto nesreče s pomočjo psa, ki je poznal pot. Na odprtem polju jim je jel veter znovič močneje pihati v lice, a to glavno radi tega, ker so urno jezdili. Pot je bila prekopana, toda semtertje tako zasuta s snegom, da je bilo treba korakoma jezditi, ker so konji do trebuha gazili po snegu. Knezovi ljudje so prižgali baklje in posode s smolo ter so jezdili sredi dima in plamena, v katerega se je zaletaval veter s tako močjo, kakor bi ga hotel odtrgati od goriva in odnesti po polju v gozd. Pot je bila dolga; pustili so za seboj vasi, nahajajoče se ne daleč od Tehanova, potem Nedzibor, na kar so krenili proti Radzanovu. Za Nedziborom je jel vihar pojemati; pihal je vedno slabeje ter ni nosil več celih oblakov snega kakor poprej. Nebo se je jelo jasniti. Za trenutek je še padal sneg, potem pa je nehalo snežiti. Na to se je pojavila semtertje med oblaki kaka zvezda. Konji so jeli prskati in jezdeci so si svobodnejše oddahnili. Število zvezd je vsaki hip naraščalo in mraz je pojemal. Čez nekaj časa je nastala globoka tišina.

Gospod de Lorche, ki je jezdil poleg Zbiška, ga je jel tolažiti, govoré, da je Jurand ob času nevarnosti mislil pred vsem drugim brezdvomno na rešitev svoje hčerke, radi česar, ako tudi vse druge najdejo mrtve, njo gotovo še dobé živo, spavajočo nekje mirno pod toplimi kožami. Toda Zbišek ga je le slabo razumel, sicer pa tudi ni imel dosti časa, da bi ga poslušal, ker je med tem časom kažipot, ki je jezdil spredaj, krenil s poti.

Mladi vitez je stekel naprej in vprašal:

»Čemu ste krenili s poti?«

»Radi tega, ker oni niso zasuti na poti, marveč tam-le; ali vidite ono jelšo?«

Po teh besedah pokaže z roko goščavo, razprostirajočo se v daljavi na poljani, katero je bilo moči razločno videti, ker je mesec priplaval izza oblakov nad krajino.

»Gotovo so zašli s poti.«

»Zašli so s poti in potovali tesno poleg reke. Ob času meteža se to pogostoma pripeti. Šli so dotlej, dokler jim konji niso opešali.«

»Kako ste jih našli?«

»Pes nas je privedel k njim.«

»Ali ni tu blizu kakih koč?

»So, toda na drugi strani reke.«

»Urno naprej!« zakliče Zbišek.

Toda lože je bilo zapovedati nego povelje izvršiti, kajti na polju je ležal svež in nevlažen sneg, ki pa je bil tako debel, da so konji neprestano do kolen gazili po njem. Nakrat pa začujejo lajanje psa. Za nekoliko stotin korakov pred njimi je štrlela iz snega stara vrba.

»Oni so tam dalje pri jelšah, pa tudi tukaj mora nekdo biti, ker je pes zalajal,« reče sprevodnik. Očividno tam pod vrbo... Posvetite!«

Nekoliko knezovih ljudij je stopilo s konj ter se približalo z bakljami; na to je zaklical jeden izmed njih:

»Človek je tukaj pod snegom. Evo, glava!«

»A tudi konj!« zakliče drugi.

»Odkopljite ga!«

Kmalu so jeli zasajati lopate v sneg ter ga naglo odmetavati na obe strani.

Čez trenutek se prikaže izpod snega sedeča postava človeka, z glavo pobešeno na prsi, s kučmo globoko potlačeno na oči. Jedna roka je držala za vajeti konja, kateri je ležal na strani ter imel nosnice zarite v sneg. Ta človek je bil očitno odjezdil od karavane, hoté čim poprej najti človeško stanovanje in poklicati ljudi na pomoč; ko pa je padel konj pod njim, je zbežal pred viharjem pod vrbo in ondi zmrznil.«

»Posvetite!« zakliče Zbišek.

Služabnik se približa z bakljo k licu zmrzlega človeka, katerega po črtah na licu ni bilo lahko spoznati. Še le potem, ko mu drugi služabnik dvigne pobešeno glavo kvišku, zakličejo vsi hkratu:

»Gospod iz Spihova!«

Zbišek zapove dvema možema, naj ga vzdigneta in odneseta v najbližjo hišo, sam pa skoči z drugimi ljudmi naprej, da reši še ostale ponesrečence. Potoma si je bil mislil, da najde ondi Danuško, svojo ženo, nemara že mrtvo, in grozno je spodbodel konja, ki je bil že ves zasopljen, ker je neprestano do trebuha gazil po snegu. Na srečo že ni bilo več daleč. Iz teme so se že čuli glasovi onih ljudij, ki so bili ostali poprej pri zasutih ter se trudili, da jih rešijo.

»Lopate v roke, lopate!«

Dvoje sanij so bili že odkopali oni, ki so poprej ostali na straži. Konji in ljudje pri njih so bili že popolnoma zmrzli. Kje so bile druge sanì in vozovi, je bilo lahko spoznati iz snežnih kupov; sicer pa vsi vozovi še niso bili povsem zasuti. Pri nekaterih so se še videli konji, naslonjeni s prsi na sneg, ki so napenjali svoje poslednje moči, predno so zmrznili. Pred jednim parom konj je stal človek z bičem v roki do pasu vgreznen v sneg, nepremičen kakor steber; nekoliko dalje so služabniki zmrznili pod konji, držé jih za uzde. Smrt jih je očividno zaskočila ob času, ko so hoteli odpeljati konje iz globokega snega. Jeden voz na koncu Jurandove karavane ni bil zasut. Voznik je sedel sklonjen spredaj, držé roke na ustih, zadej pa sta ležala dva moža, pokrita s snegom kakor z odejo; zdelo se je, da spita mirno. Vsi drugi pa so poginili, boré se do poslednjega trenutka z zameti.

Nekoliko sanij je bilo prevrženih; nekatere so imele zlomljena samo ojesa. Lopate so odkrivale vsaki hip konjske hrbte, napete kakor loke, in njih glave, zarite v sneg. Poleg sanij, na saneh in pri konjih so bili sami moški mrliči — nikjer ni bilo videti nikake ženske. Zbišek je odkidaval sneg, da mu je kar znoj zalival čelo, vsaki hip je svetil z lučjo nad drugim mrličem v največjem strahu, če mar ne zagleda med njimi nakrat ljubljeno lice — a vse zamán. Plamen je osvetljeval le grozne, brkaste obraze spihovskih borilcev — toda niti Danuše, niti kake druge ženske ni bilo med njimi.

»Kaj pomeni to?« je vprašal Zbišek, čudé se, samega sebe.

Poklical je ljudi, ki so kopali nekoliko dalje, ter jih vprašal, če mari niso izkopali nekaj, kar bi pričalo, da so tudi ženske vmes, vendar tudi oni so odgrebali le moške. Končno je bilo delo končano. Služabniki so zapregli v sani in vozove svoje konje ter odrinili z mrliči proti Nedziboru, da ondi na toplem poskušajo, ali bo še mogoče katerega od teh nesrečnežev zbuditi k življenju, Zbišek in Čeh Hlava sta ostala sama na mestu. Prišlo mu je bilo v misel, da bi se bile utegnile sani z Danuško odločiti od ostale družbe, da jim je nemara Jurand naročil, naj odrinejo ž njo naprej, ker je brez dvoma imela najboljše konje, ali nemara jo je celo pustil v kaki koči ob cesti? Zbišek sam ni vedel, kaj naj počne; vsekakor pa je hotel pozorno pregledati vse mesto nesreče ter se še le potem vrniti na pot.

Toda ondi na mestu nista našla ničesar. V goščavi so se zalesketale dvakrat ali trikrat pred njima volčje oči, nikjer pa nista našla sledu po konjih ali po ljudeh. Vsa poljana med goščavo in potjo se je sedaj lesketala od jasne mesečne svetlobe; na tem tužnem površju je bilo le tu in tam videti nekoliko temnih lis, toda to so bili le volkovi, ki so se umikali ljudem.

»Vaša milost,« reče končno Čeh, »midva tukaj zamán blodiva in iščeva, kajti gospodične iz Spihova ni bilo pri gospodu.«

»Na cesto!« odvrne Zbišek.

»Ne najdeva je niti na poti. Pregledal sem vse dobro, če mari ni na katerih saneh kak kovček z žensko opravo. Toda ni bilo ničesar. Gospodična je ostala v Spihovu.«

Zbišek pomisli, da utegne biti to resnica, zato odgovori:

»Bog daj, da bi bilo tako, kakor praviš!«

Toda Čeh je mislil še globokejše.

»Ko bi bila na katerih saneh, ne bil bi stari gospod odjezdil od nje, ali pa bi jo bil posadil pred se na konja, ko je odjezdil, in mi bi jo bili ondi našli.«

»Pojdiva pogledat tjekaj še enkrat!« reče Zbišek vznemirjen.

Domislil si je, da bi utegnilo res biti tako, kakor pravi Čeh. Nemara pa niso preiskali dovolj pazljivo? Nemara je Jurand vzel devo k sebi na konja, a ko je konj padel, je ona odšla proč, da najde očetu pomoč. V tem slučaju bi utegnila biti nekje blizu pod snegom.

Toda Glavač, kakor bi bil pogodil Zbiškove misli, ponovi:

»V tem slučaju bi se vendar morala nahajati na saneh kaka obleka, ker nikakor ni mogoče, da bi odšla na knežji dvor v tej obleki, v kateri se je odpeljala.«

A navzlic temu, da na to Zbišek ni našel ugovora, sta odšla vendarle oba k vrbi, toda vse je bilo prazno naokrog. Čeh je še omenil, da bi bil pes, ki je dirjal pred kažipotom ter našel Juranda, brez dvoma našel tudi gospodično, ako bi bila tukaj. Sedaj si je Zbišek oddahnil, ker je bil zagotovljen, da je ostala Danuša doma. Vedel pa si je tudi pojasniti, čemu se je to zgodilo. Evo, Danuša je gotovo očetu priznala vse; ker pa on ne odobrava njunega zakona, radi tega jo je pustil nalašč doma ter dospel semkaj sam h knezu, da ga povpraša za svet, in k škofu, da on vse to razveljavi. Pri pomisleku na to je začutil Zbišek znatno olajšavo, dà, celo veselje, ko se je spomnil, da so z Jurandovo smrtjo izginile vse ovire. »Jurand tega ni hotel, toda gospod Jezus je hotel,« je rekel mladi vitez, »in njegova božja volja je vedno najmočnejša!« Sedaj more mirno oditi v Spihov ter vzeti Danušo za svojo in potem izpolniti obljube, za kar je imel tu na meji mnogo več priložnosti nego ondi v oddaljenem Bogdancu. »Volja božja! Volja božja!« si je ponavljal v duhu. Nakrat pa ga jame biti sram radi te radosti in, obrnivši se k Čehu, reče:

»Zares mi je žal po njem, glasno rečem to!«

»Ljudje pravijo, da so se ga Nemci bali kakor smrti,« odvrne Čeh.

Čez trenutek pa ga vpraša:

»Ali se sedaj vrneva v grad?«

»Preko Nedzibora,« odgovori Zbišek.

Ko sta dospela k Nedziboru pred dvor, ju je pozdravil stari plemič Želeh. Juranda pa ondi že nista več našla, toda Želeh jima pove dobro novico:

»Tukaj so ga drgnili s snegom menda do kostij, vlivali mu vino v usta, potem pa so ga posadili v vodo, v kateri je začel dihati.«

»Ali je še živ?« vpraša oveseljen Zbišek, ki je hipoma pozabil na svoje neprilike.

»Živ je, toda Bog ve, ali tudi ostane živ, ker se duša s polovice poti ne vrača rada nazaj.«

»Ali čemu so ga odpeljali?«

»Zgodilo se je to na knezovo povelje. Vse odeje, kolikor smo jih imeli pri hiši, so naložili nanj in ga odpeljali.«

»Ali ni rekel ničesar o svoji hčerki?«

»Komaj je jel dihati ter niti še ni spregovoril?«

»A ostali?«

»Ostali se že nahajajo pri Bogu za pečjo. Ne bodo več navzoči na polnočnici, k večjemu na oni, katero bo služil sam Jezus v nebesih.«

»Nikdo ni več oživel?«

»Nikdo. Toda pojdite v sobo, da se tam kaj več pomenimo. Ako jih želite videti,ležé vsi v družinski sobi okrog ognja. Stopite v sobo!«

Toda njima se je mudilo in nista hotela iti tje, dasi je stari Želeh rad pridrževal ljudi, da je potem ž njimi kramljal. Od Nedzibora do Tehanova sta imela še dober kos pota, in Zbišek je hotel čim poprej videti Juranda, ker je upal kaj poizvedeti od njega.

Jezdila sta torej kolikor mogoče urno po zasuti cesti. Ko sta dospela tjekaj, je bilo že čez polnoč, in polnočnica, ki se je služila v grajski kapelici, se je že bližala koncu. Zbišku je doletavalo na ušesa mukanje volov in meketanje koz, katere glasove so posnemali pobožni verniki v spomin rojstva Gospodovega v hlevu ta večer.

Po maši je prišla kneginja k Zbišku, vsa v skrbeh in prestrašena, ter ga jela izpraševati:

»Kaj pa je Danuška?«

»Ni je nikjer! Ali Jurand še ni spregovoril? Slišal sem, da je oživel?«

»Usmiljeni Jezus! To je kazen božja in gorjé nam! Jurand ni spregovoril ter leži kakor hlod.«

»Ne bojte se, milostljiva gospa. Danuška je ostala v Spihovu.«

»Odkod veš to?«

»Ker na nobenih saneh ni bilo nikake ženske obleke. V jedni sami obleki pa ona ne bi šla semkaj.«

»Resnica, kakor Boga ljubim.«

Precej so se jej jele lesketati oči od veselja in čez trenutek je zaklicala:

»O, mali Jezus, ki si bil nocoj rojen, ne tvojo jezo, marveč tvoje usmiljenje opažamo nad seboj.«

Vendar pa jo je vznemirjalo to, da je Jurand dospel brez hčerke, in vprašala je:

»Čemu bi jo bil pustil doma?«

Zbišek jej pové svoje slutnje, ki so se jej zdele verjetne, vendar pa jej niso pregnale skrbij.

»Sedaj nam bo moral biti Jurand hvaležen za življenje,« je dejala, »a še največ tebi, ker si šel, da si ga odkopal. Zares bi moral imeti kamen v prsih, ako bi se še upiral! V tem, kar se je bilo zgodilo, opazi lahko tudi on prst božji, da se ne bo boril s sakramenti. Kadar spregleda in spregovorí, takoj mu to povem.«

»Treba je, da se poprej osvesti, ker še ne vemo, čemu Danuške ni vzel s seboj? Morda je bolna?«

»Tega mi ne govori! Že tako mi je dovolj težko, da je ni tukaj. Ako bi bila bolna, ne bi odšel.«

»Resnica!« reče Zbišek.

Na to odideta k Jurandu. V sobi je bilo toplo kakor v kopelji, kajti na ognjišču so gorela suha hrastova polena. Duhovnik Višonjek je čul pri bolniku, ki je ležal na postelji pod medvedjo kožo bledega lica, z lasmi, mokrimi od znoja, in z zaprtimi očmi. Usta je imel odprta in težko je dihal, tako težko, da so se ž njim vred dvigale in padale kože, s katerimi je bil pokrit.

»Kako mu je?« vpraša kneginja.

»Vlil sem mu kupico gorkega vina v usta,« odvrne Višonjek, »in sedaj se je začel potiti.«

»Spi ali ne spi?«

»Morda ne spi, ker se hudo napenja.«

»Ali ste že poskusili govoriti ž njim?

»Sem, toda ni odgovoril, in mislim, da do svita ne spregovori.«

»Pa bomo čakali do svita,« reče kneginja.

Duhovnik Višonjek jame prigovarjati kneginji, naj gre k počitku, toda ona o tem ni hotela niti slišati. Njej je bilo pred vsem drugim mar za to, da je bila v krščanskih čednostih, kakor tudi v oskrbovanju bolnikov, podobna pokojni kraljici Jadvigi, hoté s temi svojimi zaslugami odkupiti dušo svojega očeta; zato ni opustila nikake priložnosti, da se ne bi pokazala vnetejšo od drugih v deželi, že od pamtiveka krščanski, ter tako zatrla spomin na to, da je bila rojena v poganstvu.

Vrhu tega je tudi silno želela izvedeti kaj o Danuši iz ust samega Juranda, ker se še vedno ni otresla svojih skrbij do nje. Vsedla se je ob postelji ter jela moliti rožni venec, dokler ni zadremala. Tudi Zbišek, ki še ni bil popolnoma zdrav, sedaj pa se je s ponočno ježo in delom še nenavadno vtrudil, je kmalu posnemal njen vzgled in v kratkem sta zaspala oba tako trdo, da bi bila spala do belega dné, ako bi ju ob svitu ne bil zbudil glas zvona, vabečega ljudi v grajsko kapelico.

Ta glas je zbudil tudi Juranda, ki je odprl oči, se vsedel na svoji postelji ter se jel ozirati naokrog po sobi, pomežikujé pri tem z očmi.

»Hvaljen bodi Jezus Kristus! Kako se imate?« ga vpraša kneginja.

Toda on se očitno še ni bil zavedel, kajti zrl je vanjo, kakor bi je ne poznal, in čez trenutek je zaklical:

»Sem, sem! Odkopljite sneg!«

»V imenu božjem, saj ste vendar že v Tehanovem!« se oglasi znovič kneginja.

Jurand nagrbanči čelo, kakor človek, ki s težavo zbira svoje misli, in reče:

»V Tehanovem? Mene čaka moje dete in knez... Danuška! Danuška!«

Nakrat pa zapre oči ter omahne nazaj na vzglavje. Zbišek in kneginja se prestrašita, če morda ni umrl, toda v tem hipu se mu izvije iz prs globok vzdihljej, kakor človeku, ki je trdo zaspal.

Oče Višonjek položi prst na usta, v znamenje, naj ga ne budé, na to pa zašepeta:

»Morda bo spal tako ves dan.«

»Rekel je, da ga njegovo dete čaka v Tehanovem,« odgovori Zbišek.

»Ker se še ni povsem zavedel,« pojasni duhovnik.

XI.

Oče Višonjek se je bal, da bi Jurand, ko se zopet zbudi, ne jel besneti in da ga vročnica za dljé časa ne bi pripravila ob zavest. Vendar pa je obljubil kneginji in Zbišku, da jima sporoči, kadar stari vitez začne govoriti. Ko sta odšla, se je tudi sam vlegel k počitku. Toda Jurand se je zbudil še le naslednjega dné pred poldnevom, ali bil je že pri polni zavesti. Kneginja in Zbišek sta bila pri njem, ko se je vsedel na postelji, ju spoznal in rekel:

»Milostljiva gospa!... Za Boga... Torej sem v Tehanovem?«

»Ali prespali ste prvi božični dan,« odvrne kneginja.

»Sneg me je zasul. Kdo me je rešil?«

»Ta-le vitez: Zbišek iz Bogdanca. Ali se še spominjate, oni, ki je v Krakovu...«

Jurand je gledal mladeniča nekaj časa s svojim zdravim očesom ter dejal:

»Spominjam se. Ali kje je Danuša?«

»Ali mar ni potovala z vami?« ga vpraša kneginja nemirna.

»Kako bi mogla potovati z menoj, ker pa sem jaz šel k njej?«

Zbišek in kneginja se pogledata, mené, da je spregovoril te besede v navalu vročnice, na kar je kneginja rekla:

»Za Boga, zavedite se! Ali vaša hči ni bila pri vas?«

»Moja hči? Pri meni?« vpraša Jurand osuplo.

»Vaši ljudje so poginili, toda nismo je našli med njimi. Čemu ste jo pustili v Spihovu?«

In on ponovi še enkrat, toda že z očividno drhtečim glasom:

»V Spihovu? Saj je ona, milostljiva gospa, pri vas, ne pa pri meni!«

»Moj Bog! Saj ste vendar poslali po njo v lovski gradič svoje ljudi s pismom.«

»V imenu Očeta in Sina!« odvrne Jurand. »Jaz nisem poslal po njo.«

Kneginja nakrat obledi.

»Kaj je to,« reče. »Ali je resnica to, kar govorite?«

»Na usmiljenje božje, kje je moje dete?« zakliče Jurand.

Duhovnik Višonjek, ki je to slišal, odide urno iz sobe, kneginja pa nadaljuje:

»Čujte! Od vas so prišli k nam ljudje s pismom v lovski gradič po Danušo. V pismu je stalo, da vas je pri požaru ranil goreč tram... da ste napol oslepeli in da želite še videti svoje dete... In ljudje so vzeli Danuško ter odšli.«

»Gorjé meni!« zakliče Jurand. »Kakor je Bog v nebesih, tako ni bilo v Spihovu nikakega požara, pa tudi jaz nisem nikogar poslal po njo.«

Med tem se vrne duhovnik Višonjek s pismom, katero odda Jurandu in vpraša:

»Ali ni to rokopis vašega duhovnika?«

»Ne vem.«

»A pečat?«

»Pečat je moj. Kaj stoji v pismu?«

Oče Višonjek prečita pismo, Jurand pa se prime za glavo in reče:

»Pismo je izmišljeno! Pečat je ponarejen. Gorjé moji duši! Ugrabili so moje dete ter je hočejo ugonobiti.«

»Kdo?«

»Križarji.«

»Za rane božje! Treba je to sporočiti knezu! Naj pošlje poslanca k velikemu mojstru!« zavpije kneginja. »Usmiljen Jezus, reši jo in pomagaj jej!«

Po teh besedah steče tarnáje iz sobe. Jurand skoči iz postelje ter se jame naglo oblačiti. Zbišek je sedel kakor okamenel, toda čez nekaj časa je jel zlokobno škripati z zobmi.

»Odkod veste, da so jo ugrabili Križarji?« vpraša duhovnik Višonjek.

»To prisežem pred razpelom!«

»Čakajte!... Mogoče! Prišli so v lesni gradič, pritožit se o vas... Zahtevali so kazen...«

»In oni so jo ugrabili!« zakliče nakrat Zbišek. Na to steče iz sobe k hlevu ter zapove vpreči v vozove in osedlati konje, sam ne vedé dobro, čemu to dela. Vedel je samo to, da mora iti na pomoč Danuši... in sicer takoj... bodisi celo v Prusijo, izpuliti jo ondi iz sovražnikovih rok, ali pa poginiti.

Na to se vrne v sobo, da pove Jurandu, da so vozovi in konji že pripravljeni. Bil je gotov, da Jurand pojde ž njim. Srce mu je bilo polno jeze, bolesti in tuge, vendar pa še ni izgubljal nadeje, ker se mu je zdelo, da v družbi z groznim vitezom iz Spihova more doseči vse, da moreta ona sama napasti vso križarsko moč.

V sobi najde poleg Juranda, duhovnika Višonjka in kneginje tudi kneza, gospoda de Lorche in starega gospoda iz Dolgega lesa, katerega je knez, poizvedevši, za kaj tu gre, pozval na posvetovanje, ker je dobro poznal Križarje, prebivši pri njih dolga leta v sužnosti.

»Treba nam je postopati previdno, da ne napravimo kake napake s svojo naglico in tako ne pogubimo deklice,« reče gospod iz Dolgega lesa. »Treba je napisati velikemu mojstru pismo, in ako ga, svetli knez, napišete, pa pojdem ž njim k njemu.«

»Pismo vam dam in vi ga odnesete,« reče knez. »Nočem dopustiti, da bi dete poginilo, tako mi pomagaj Bog in sveti križ! Mojster se boji vojne s poljskim kraljem ter mu je mnogo mar za to, da mene in mojega brata Semka pridobi zá-se. Ako ni bila ugrabljena na njegovo povelje, on gotovo zaukaže, da jo nam oddadó.«

»Ako je bila pa ugrabljena na njegovo povelje?« vpraša duhovnik Višonjek.

»Dasi je on Križar, je vendar mnogo poštenejši od drugih, in kakor sem vam rekel, on si rajše želi pridobiti me nego razsrditi. Jagielova moč ni nikaka šala. Hej, škodovali so nam, dokler so mogli, toda sedaj so spoznali, da bo slabo, ako tudi mi pomagamo Jagielu.«

Ali gospod iz Dolgega lesa spregovori:

»Res, Križarji ne storé ničesar zamán, zató mislim, da so jo ugrabili le radi tega, da izpulijo Jurandu meč iz rok, da dobé od njega bogato odkupnino ali pa da jo dadó za koga v zameno.«

Tu se obrne h gospodu iz Spihova:

»Koga imate sedaj vjetega?«

»De Bergova,« odvrne Jurand.

»Ali je to zamenit človek?«

»Zdi se mi, da je.«

Gospod de Lorche, zaslišavši ime de Bergova, jame povpraševati po njem, in ko izve, za kaj tu gre, reče:

»To je sorodnik grofa Geldrîja, velikega dobrotnika reda in sin za Križarje kaj zaslužne rodbine.«

»Tako je,« reče gospod iz Dolgega lesa, preloživši navzočim njegove besede. »De Bergovi so imeli velika dostojanstva v redu.«

»Pa sta tudi Danveld in de Löve trdovratno zahtevala njegovega osvobojenja,« reče knez. »Komaj je kateri odprl usta, je dejal, da Bergov mora biti izpuščen. Kakor je Bog v nebesih, tako je brezdvomno to, da so oni deklico ugrabili radi tega, da rešijo de Bergova.«

»Zato jo tudi vrnejo,« reče duhovnik.

»Toda vendar moramo vedeti, kje je,« reče gospod iz Dolgega lesa. »Recimo, da nas veliki mojster vpraša: »Komu naj zapovem, da naj jo odda? Kaj mu hočemo odgovoriti?«

»Kje je?« zahrumi Jurand. »Gotovo je niso pustili blizu meje od strahu, da bi jim je kdo ne izpulil, marveč so jo odpeljali kam daleč.«

Ali Zbišek spregovori:

»Najdemo jo in jo rešimo.«

V knezu nakrat vskipi dolgo potlačevana jeza.

»Ti pasji bratje so jo odnesli iz mojega gradiča ter me s tem osramotili, česar jim tudi ne odpustim, dokler bom živ. Dovolj mi je njihovih izdajstev, njihovih napadov! Bolje je imeti same volkodlake za sosede! Toda mojster mora komture kaznovati, deklico vrniti ter poslati k meni poslance, prosit me, da mu ne zamerim. Drugače je naše prijateljstvo pri kraju.«

Na to vdari z roko po mizi in doda:

»O da! Brat iz Plocka pojde z menoj in Vitold ter vsa moč kralja Jagiela. Dovolj mi je te svojeglavnosti. Celo svetnik bi že izgubil potrpežljivost. Sedaj mi je tega že dovolj!«

Vsi so umolknili ter čakali, da se knezu jeza nekoliko pomiri. Ana Danuta se je radovala, vidé, da si jemlje knez to reč tako k srcu, ker je vedela, da je on sicer jako strpljiv, vendar pa odločen ter da ne bo miroval, dokler ne izvede tega, kar si je bil namenil.

Čez trenutek spregovori duhovnik Višonjek:

»Nekdaj je vladala v križarskem redu pokorščina, in noben komtur ni smel brez mojstrovega dovoljenja in brez dovoljenja kapitule pričeti ničesa na svojo roko. Radi tega jim je dal Bog v oblast tako znatne dežele in jih povišal nad vsako drugo pozemeljsko moč. Toda sedaj med njimi ni pokorščine, ni resnice, ni poštenja niti vere. Ničesar drugega nego pohlep in pri tem taka zloba, kakor bi ne bili ljudje, marveč volkovi. Kako naj tudi ubogajo zapovedi velikega mojstra, ali kapitule, ko pa ne slušajo niti božjih zapovedij? Vsakteri sedi v svoji trdnjavici kakor kak samostojen knez... in drug drugemu pomaga v hudobiji. Mi se pritožimo velikemu mojstru, oni pa se mu upró. Mojster zapove, naj nam oddadó deklico, oni pa jo pridržé, ali pa celo porečejo: „Pri nas je ni, ker mi je nismo odnesli.“ Ako jim naroči, naj prisežejo, — prisežejo. Kaj nam je torej storiti?«

»Kaj storiti?« reče gospod iz Dolgega lesa. »Jurand naj odide v Spihov. Ako so jo ugrabili radi odkupnine, ali za to, da jo zamené za de Bergova, morajo to naznaniti, toda tega ne sporočijo nikomur drugemu nego Jurandu.«

»Odnesli so jo oni, ki so dospeli v lovski gradič,« reče knez.

»Zato jih mojster pokliče pred sodišče, ali dovoli, da se bojujejo z Jurandom.«

»Oni se morajo boriti z menoj!« zakliče Zbišek, »kajti jaz sem jih prvi izzval.«

Jurand odtegne roke od lica ter vpraša:

»Kateri so bili v lovskem gradiču?«

»Ondi sta bila Danveld in stari de Löve ter dva brata Gotfried in Rotgier,« odvrne duhovnik. »Pritoževali so se in zahtevali, naj vam knez zapove izpustiti de Bergova iz sužnosti. Toda knez, ki je poizvedel od Fourcî-ja, da so vas Nemci prvi napadli, je njih zahtevo odklonil in jih odpravil.«

»Pojdite v Spihov,« reče knez, »kajti oni se tam oglasé. Doslej tega bržkone niso storili radi tega, ker je služabnik tega mladega viteza vitezu Danveldu roko izpahnil, ko jim je bil donesel poziv na dvoboj. Pojdite v Spihov, in kadar se oni oglasé, pa mi to sporočite. Oni vam pošljejo hčerko za de Bergova, toda jaz navzlic temu ne opustim maščevanja, ker so osramotili tudi mene, ko so jo odnesli iz mojega gradiča.«

Tu se znovič razsrdi, ker so bili Križarji že izčrpali njegovo potrpežljivost, in čez nekaj časa dodá:

»Ej, dolgo so pihali v ogenj, končno pa si osmodé gobce.«

»Oni bodo tajili,« reče duhovnik Višonjek.

»Brž ko Jurandu naznanijo, da je deklica pri njih, ne bodo mogli dalje tajiti,« odvrne že nekoliko nestrpljivo Mikolaj iz Dolgega lesa. »Verjamem, da je ne držé kje blizu meje in da so jo odpeljali v kak oddaljen grad, ali celo na morski otok, kakor je bil prav povedal Jurand, toda svojemu mojstru ne bodo mogli utajiti, da je oni niso ugrabili.«

Jurand pa jame ponavljati s čudnim, ali ob enem strašnim glasom:

»Danveld, Löve, Gotfried in Rotgier!...«

Mikolaj iz Dolgega lesa še naroči, naj se odpošljejo vešči in spretni ljudje v Prusijo, ki poizvedó v Ščitni in Jansburgu, če se mar Jurandova hči ne nahaja ondi, in v slučaju, ako je ni, kam so jo odpeljali. Knez vzame svojo koščeno palico v roke ter odide, da razdá svoja poslednja povelja, kneginja pa se obrne k Jurandu, da ga nekoliko potolaži.

»Kako se imate?« ga vpraša.

On je nekaj časa molčal, kakor bi ne bil slišal njenega vprašanja, potem pa naglo dejal:

»Kakor bi me kdo zbodel v staro rano.«

»Torej zaupajte v usmiljenje božje; Bog vam povrne Danuško, ako jim oddaste de Bergova.«

»Dal bi jim celo svojo lastno kri.«

Kneginja je omahovala, ali mu naj že sedaj omeni poroko, vendar pa si je premislila, ker ni hotela še huje razžaliti nesrečnega Juranda; vrhu tega pa jo je tudi prevzel neki tajni strah. Ko jo bosta iskala z Zbiškom, naj mu Zbišek o tej priliki to pove,« je dejala. »Sedaj bi se mu lahko vse zmešalo v glavi.« Zato je rajše govorila o nečem drugem.

»Nas ne smete dolžiti,« je rekla. »Prišli so ljudje z vašim pismom, opremljenim z vašim pečatom, v katerem je stalo črno na belem, da ste jako bolni, da vam ugaševa pogled in da hočete še enkrat videti svoje dete. Kako smo mogli nasprotovati in ne izpolniti očetovske zapovedi?«

Jurand se jej prikloni in odvrne:

»Jaz ne dolžim nikogar, milostljiva gospa.«

»Verjemite pa tudi to, da jo vam Bog vrne, kajti Njegovo oko čuje nad njo. On jej pošlje pomoč, kakor jej jo je bil poslal na poslednjem lovu, ko nas je napadel divji tur in je Gospod Jezus navdihnil Zbiška, da nas je ohranil. Le malo je manjkalo, da ni prišel sam ob življenje ter je bil tudi dolgo bolan, vendar pa je ubranil mene in Danuško. Za to pa mu je tudi knez dal pas in vitežke ostroge. Glejte, roka Gospodova počiva nad njo. Zelo mi je je žal. Mislila sem si, da pride z vami, in da tu zagledam svojo priljubljeno Danuško, toda med tem...«

Glas se jej je tresel in solze so jej privrele iz očij. Ali iz Juranda izbruhne na beli dan doslej potlačevana bolest nalik hudi uri. Z obema rokama se pograbi za svoje dolge lase ter jame trkati z glavo ob steno, kličoč iz vsega grla:

»Jezus! Jezus! Jezus!«

Toda Zbišek skoči k njemu, potrese ga z vso močjo za rame in zakliče:

»Midva morava na pot! V Spihov!«

XII.

»Čegavi so ti ljudje!« vpraša nakrat Jurand, zdramivši se za Radzanovem iz zamišljenosti kakor iz snù.

»Moji,« odvrne Zbišek.

»Ali so moji res vsi poginili?«

»Sam sem jih videl mrtve v Nedziboru.«

»Ni jih več mojih starih tovarišev!«

Zbišek mu ne odgovori besedice, in tako sta šla molčé dalje, ker sta hotela čim najpoprej dospeti v Spihov, pričakujé, da ondi morda že najdeta Križarje. Na srečo je nastal zopet mraz, da so pota zmrznila, da so mogli urneje potovati. Ko je napočil večer, je postal Jurand zopet bolj zgovoren. Jel ga je izpraševati po onih Križarjih, ki so bili dospeli v lovski gradič, in Zbišek mu je povedal vse o njih pritožbi, o njih odhodu, o smrti gospoda de Fourcî-ja, o dejanju svojega služabnika Čeha, kateri je tako grozno pohabil Danveldovo roko. Pri tem pripovedovanju se spomni zlasti neke okoliščine, in sicer te, kako je dospela v gradič ona žena, ki je prinesla zdravilni balzam. In takoj je jel izpraševati po njej Čeha in Sanderusa, toda nobeden od nju ni vedel, kaj se je zgodilo ž njo. Zdelo se jima pa je, da je odšla s temi ljudmi, ki so prišli po Danušo, ali kmalu za njimi. Zbišku je prišlo sedaj v glavo, da je ta ženska utegnila biti tjekaj poslana v ta namen, da bi one ljudi opozorila na to, ako bi bil Jurand slučajno sam v gradiču. V tem slučaju bi se oni ne bili izdali za njegove ljudi, marveč so gotovo imeli pripravljeno kako drugo pismo, katero bi bili oddali kneginji namesto onega izmišljenega. Vse je bilo osnovano s peklensko zvijačo, in mladi vitez, ki je doslej le površno poznal Križarje, si je sedaj prvič domislil, da za nje ne zadoščajo le pesti, marveč da jih je treba zmagati tudi z glavo. Ta misel mu je bila pa zelo neugodna, ker je v svoji preveliki tugi za ženo koprnel samo po boju in krvi. Tudi Danušine rešitve si ni predočeval drugače nego s celo vrsto bodisi posameznih ali skupnih borb, toda sedaj je spoznal, da bo morda treba hrepenenje po maščevanju in zaplenitvi šapeljev privezati kakor medveda na verigo in iskati novih sredstev za rešitev Danuše. Premišljujé o tem je obžaloval, da nima na svoji strani Matijca, ki je bil takisto zvit kakor hraber.

Odločil se je, da pošlje Sanderusa v Ščitno, da ondi poišče ono ženo ter poizve od nje, kaj se je zgodilo z Danušo. Rekel je sam sebi, da stvari sami ne bo dosti škodovalo, ako bi ga Sanderus hotel tudi izdati; v nasprotnem slučaju pa mu je mogel doprinesti dokaj uslug, ker je imel on v svoji trgovini povsod odprt pristop.

Hotel pa se je še poprej posvetovati z Jurandom, toda odložil je to reč do Spihova, a to največ radi tega, ker je bila že nastala noč in je Jurand po svojem velikem naporu, po bolečini in tugi končno zaspal na svojem visokem sedlu. Toda Jurand ni spal, marveč je le zato jezdil s pobešeno glavo, ker ga je grozna nesreča hudo potlačila. Neprestano je mislil na njo, srce mu je bilo polno bojazni in tuge, toda končno je dejal:

»Za-me bi bilo bolje, ko bi bil zmrznil pod Nedziborom. Ali si me ti izkopal?«

»Jaz z drugimi tovariši.«

»In na onem lovu si mi rešil dete?«

»Kaj sem hotel storiti drugega?«

»In tudi sedaj mi hočeš pomagati?«

In v Zbišku je izbruhnila na dan tako velika ljubezen za Danušo in mržnja na Križarje, da je vstal na svojem sedlu ter spregovoril skozi stisnene zobe:

»Čujte, kaj vam povem: Ako bi imel tudi z zobmi razgrizti pruske zidove, vendar bi to storil, samo da jo osvobodim.«

Na to je nastalo za trenutek molčanje. Maščevanja željna in razbrzdana Jurandova narav se je enako oglasila z vso močjo pod vplivom Zbiškovih besed. Zaškripal je z zobmi v temi ter ponavljal večkrat:

»Danveld, Löve, Rotgier, Gotfried.«

V duhu pa si je mislil, da jim oddá de Bergova, ako to zaželé; da jim dá še celo odkupnino, ako bodo zahtevali, naj si bi moral oddati tudi ves Spihov. Toda pozneje gorjé njim, ki so mu odnesli njegovo edino dete!

Vso noč ni zatisnil očesa. V jutro so ga komaj spoznali, tako grozno se mu je spremenilo lice v tej noči. Juranda je ganila Zbiškova bolest in strast, radi tega je dejal:

»Pokrila te je z ovojem, odtegnila te smrti — vem, to vem. Ali jo nemara ljubiš?«

Zbišek mu pogleda naravnost v oči ter odvrne zelo resno:

»Ona je moja žena!«

Toda Jurand vstavi konja ter pogleda v Zbiška, od osupnenja pomežikujé z očmi.

»Kaj praviš?« vpraša.

»Pravim, da je ona moja žena in jaz sem njen mož.«

Vitez iz Spihova si zakrije z roko oči, kakor bi ga nakrat zadela strela; ne reče pa ničesar, marveč požene svojega konja na čelu karavane in tako so jezdili molčé dalje.

XIII.

Zbišek, ki je jezdil za njim, se dolgo ni mogel premagovati in rekel je sam sebi: »Rajše vidim, da izbruhne njegova jeza, nego to, da tako molči!« Radi tega zdirja za njim, trči s svojim stremenom ob njegovo streme in spregovorí:

»Čujte, kako je to bilo. Kaj je Danuška v Krakovu za-me storila, to vam je znano, toda tega še ne veste, da so mi v Bogdancu prigovarjali, naj se oženim z Jagjenko, hčerko Ziha iz Zgorelic. Moj stric Matija je to hotel, njen oče Zih je to hotel, pa tudi najin sorodnik, opat, je to hotel. Toda čemu naj vam na dolgo pripovedujem to? Deklica je poštena in lepa, pa tudi njena dota bo precejšnja. Toda to se ni smelo zgoditi. Bilo mi je za Jagjenko žal, pa še huje mi je bilo žal za Danuško, torej sem pohitel na Mazoveško, kajti odkritosrčno vam povem, da brez nje nisem mogel dalje živeti. Spomnite se, kako ste jo tudi vi ljubili, spomnite se. In ne boste se čudili.«

In Zbišek je prenehal, čakaje na besedo iz Jurandovih ust, toda on je le molčal. Zato Zbišek nadaljuje:

»V lovskem gradiču mi je dal Bog, da sem kneginjo in Danuško rešil na lovu pred bikom. In kneginja je takoj rekla: »Sedaj Jurand ne bo več nasprotoval, marveč si bo prizadeval, nagraditi te za to.« Toda jaz je niti takrat nisem mislil vzeti brez vašega dovoljenja. Ni se mi godilo dobro. Žival me je bila tako pohabila, da je le malo manjkalo, da nisem izpustil duše. Pozneje pa so, vedite, prišli po Danušo ti ljudje, ki bi jo imeli odpeljati v Spihov, jaz pa še vedno nisem mogel vstati s postelje. Mislil sem si, da je odslej več ne zagledam, ker sem si domišljeval, da jo odpeljete v Spihov ter oddaste komu drugemu. V Krakovu ste bili takrat odločno proti meni. Mislil pa sem tudi, da gotovo umrem. O, veliki Bog, kaka je bila ona noč! Samo trpljenje, sama žalost. Mislil sem si, da ne zagledam več solnca, kadar ona odide. Vam je znana človeška ljubezen in človeška bolečina...«

Pri teh besedah strepeta Zbišku glas, dasi je bil sicer bolj trdega kova, vsekakor pa se premaga in reče:

»Ljudje so prišli po njo na večer in hoteli so jo takoj vzeti, toda kneginja jim je naročila počakati do jutra. In tedaj mi je Gospod Jezus poslal misel, naj se poklonim kneginji ter jo poprosim za Danušo. Mislil sem si: Imel bom vsaj to jedino tolažbo, ako mi je le usojeno umreti. Spomnite se, da je deklica imela oditi, jaz pa ostati bolan in blizu smrti. Ni bilo torej časa prositi vašega dovoljenja. Kneza ni bilo v lovskem gradiču, kneginja pa je omahovala, ker se ni imela s kom posvetovati. Končno sta se me z duhovnikom Višonjkom vendarle usmilila, in duhovnik Višonjek je naju zvezal. Moč božja, pravica božja...«

Jurand mu seže v besedo:

»In kazen božja...«

»Čemu bi imela tu biti kazen božja?« vpraša Zbišek. »Spomnite se, da so poslali po njo pred poroko in da bi jo bili brez dvoma odnesli, ako bi tudi poroke ne bilo.«

Toda Jurand mu zopet ne odgovorí ničesar, kajti jezdil je dalje ves zamišljen, mračen in otrpnel, da se je Zbišek končno prestrašil, čeprav mu je zelo odleglo kakor človeku, ki je končno izbleknil dolgo zatajevano tajnost, in si jel očitati v duhu z nemirom, ki je neprestano naraščal, da se je stari vitez močno razsrdil nanj in da bodeta odslej drug proti drugemu kakor tujca in nasprotnika.

In vsled tega ga je prevzela velika malosrčnost. Nikdar mu še ni bilo tako tesno pri srcu, odkar je bil odšel iz Bogdanca. Zdelo se mu je, da ni sredstva več, da bi si pridobil Juranda, in kar je še huje, da mu tudi Danušina rešitev nič ne bo hasnila, ter ga v bodočnosti čaka le največja beda in nesreča. Toda ta malomarnost ni trajala dolgo, marveč se je takoj spremenila v srd in željo po boju in krvi. Ako noče sloge, nù, pa bodi nesloga, naj se potem zgodi karkoli hoče. In pripravljen je bil nastopiti celo proti Jurandu. Polastila se ga je želja: biti se s komur si bodi, samo da si olajša gorjé, pomiri svojo bolečino in jezo ter najde nekako tolažbo.

Med tem dospó do krčme na razpotju, kateri so rekali »Svetlik«, v kateri je Jurand navadno počival in krmil konje. Nehoté je to storil tudi sedaj. Čez trenutek sta bila oba, on in Zbišek, v posebni sobi. Nakrat pa se vstavi Jurand pred mladim vitezom, ga ostro pogleda in vpraša:

»Ti si torej prišel semkaj za njo?«

Zbišek mu odvrne skoro rezko:

»Mar mislite, da bom to tajil?«

Na to pogleda naravnost v Jurandove oči, pripravljen z jezo odvrniti njegovo jezo. Toda na licu starega bojevnika ni bilo opaziti jeze, marveč le bridko in brezmejno tugo.

»Tudi mojega otroka si rešil,« vpraša čez trenutek, »in mene si izkopal iz snega.«

Zbišek ga začuden in prestrašen pogleda, bojé se, da se mu morda ne blede v glavi, ker je vprašal znovič to, kar je že vprašal poprej.

»Sedite, sedite,« reče Zbišek; »vidim, da ste še slabi.«

Toda Jurand dvigne roki, položi ju Zbišku na ramo ter ga nakrat na vso moč pritisne k prsim. Ko se je Zbišek zavedel po prvi osuplosti, objame Juranda, in tako sta se dolgo držala, ker je vezala drugega na drugega vzajemna nesreča.

Ko sta se spustila, objame Zbišek Jurandova kolena in s solzami v očeh mu poljublja roke.

»Sedaj se mi ne boste upirali več?« vpraša.

»Upiral sem se ti, ker sem jo bil namenil Bogu.«

»Vi ste jo namenili Bogu, Bog pa jo je dal meni. Njegova volja naj se zgodi!«

»Dà, njegova volja!« ponovi Jurand. »Toda sedaj nam je treba njegovega usmiljenja.«

»Komu naj Bog pomaga, ako ne očetu, ki išče svoje dete, in možu, ki išče svojo ženo? Lopovom vendar ne bo pomagal.«

»Ali vendar so jo ugrabili!« odvrne Jurand.

»Vi pa jim oddajte de Bergova.«

»Dam jim vse, kar bodo hoteli.«

Toda pri spominu na Križarje se zbudi v njem stara jeza, ki ga prevzame kakor plamen, kajti škripaje z zobmi dodá čez nekaj časa:

»Pa jim tudi še kaj dodam, česar ne bodo veseli.«

»Tudi jaz sem jim prisegel maščevanje,« odvrne Zbišek, »ali sedaj morava oditi v Spihov.«

Zbišek je priganjal, naj bodo konji čim najurneje osedlani. Brž ko so se najedli ter se ljudje nekoliko ogreli, so šli zopet na pot, ne gledé na to, da se je že mračilo. Ker je bila pot še dolga, po noči pa je bilo zelo mrzlo, sta se peljala Jurand in Zbišek na saneh, ker še oba nista bila dovolj trdnega zdravja.

Zbišek je pripovedoval o stricu Matiju, po katerem mu je bilo zelo dolg čas, ter pomiloval, da ga nima poleg sebe, kajti sedaj bi jako potreboval njegovo hrabrost, še bolj pa njegovo zvitost, ki mu je bila zoper takega sovražnika potrebnejša nego hrabrost. Končno se obrne k Jurandu ter vpraša:

»Ali ste vi zvit? Tega jaz o sebi ne morem reči.«

»Tudi jaz ne,« odvrne Jurand. »Nisem se boril ž njimi z zvijačo, marveč s svojo roko in z ono bolestjo, ki so mi jo bili zadali.«

»Jaz to razumem,« reče mladi vitez. »Razumem pa to radi tega, ker ljubim Danuško, katero so ugrabili. Ako je, ne daj Bog...«

In ni izgovoril, kajti že pri samem pomisleku na to je začutil v sebi ne več človeško, marveč volčje srce. Nekaj časa sta se peljala molčé po beli, z mesečino obsejani poti, potem pa spregovori Jurand kakor sam sebi:

»Ako bi imeli vzrok, maščevati se nad menoj, ne rekel bi ničesar. Toda Bogu samemu je znano, da ga niso imeli. Boril sem se ž njimi na odkritem polju, ko sem šel kot poslanec od našega kneza k Vitoldu, toda doma sem jim bil dober sosed... Bartoš Nalenč je vjel štirideset vitezov, ki so šli k njim, ter jih je vrgel v podzemeljsko ječo v Kožminju. In Križarji so mu morali nasuti za nje pol voza denarja. Ako je dospel k meni kak Nemec kot gost, ki je bil na poti h Križarjem, sem ga sprejel, kakor sprejme vitez viteza, ter ga še obdaroval povrh. Nisem jim torej delal krivice, oni pa so meni storili to, česar bi jaz ne storil niti svojemu največjemu sovražniku.

In grozni spomini so ga jeli mučiti čimdalje huje in huje, glas mu je zamrl v prsih, da je izpovedal skoro jokaje:

»Ženo sem imel, samo njo edino, kakor ovčico, kakor jedino srce v telesu, a oni so jo privezali kakor psa in na vrvici jim je poginila... In sedaj zopet otroka! Jezus! Jezus!«

Nastalo je znova molčanje. Zbišek je dvignil proti mesecu svoje mlado in bledo lice, na katerem se je zrkalilo začudenje, na to, obrnivši se k Jurandu, je vprašal:

»Oče, čemu doprinašajo oni toliko krivic národom in ljudem?«

Jurand pa razprostre v obupnosti svoje roke ter reče z zamolklim glasom:

»Ne vém.«

Zbišek je premišljeval nekaj časa svoje vprašanje, toda čez trenutek se njegove misli vrnejo znovič k Jurandu.

»Ljudje pravijo, da ste se grozno maščevali nad njimi,« reče.

Jurand potlači v sebi za trenutek bolečino, se zavé in reče:

»Ker sem jim to prisegel. Tudi Bogu sem prisegel, da mu hočem žrtvovati otroka, ki mi je še ostal, ako mi dopusti, da izvršim svojo osveto. Radi tega sem ti jo odtegnil. Sedaj pa tudi ne vem, ali je bila to njegova volja, ali pa sta si s tem, kar sta storila, nakopala le njegovo jezo.«

»Ne,« reče Zbišek. »Saj sem vam že rekel, da bi jo bili odnesli ti lopovi, ako bi tudi ne bilo poroke.

Bog je sprejel vašo dobro voljo, meni pa je podaril Danuško, kajti brez njegove volje ni môči doseči ničesar.«

»Vsak greh je zoper božjo voljo.«

»Greh sevéda, toda nikakor ne zakrament. Zakrament je vendar božja naprava.«

»Radi tega ni več pomoči.«

»Hvala Bogu, da je ni! Pa tudi ne pritožujte se zoper to, kajti proti onim lopovom ne bi vam nihče pomagal tako, kakor vam hočem pomagati jaz. Boste videli! Poplačati jim hočem za svojo predrago Danuško, in ako je še živ kateri onih lopovov, ki so ugrabili vašo pokojnico, dajte ga samo meni, in boste videli.«

Toda Jurand odmaje z glavo.

»Ne,« odvrne mračno, »teh lopovov ne živi nobeden več.«

Nekaj časa se je čulo samo prskanje konj in udarci konjskih kopit ob zmrzla tla.

»Nekoč po noči,« spregovorí Jurand, »sem čul nekak glas, kakor bi prihajal iz stene, ki mi je dejal: »Dovolj je maščevanja!« Toda nisem ga poslušal, ker to ni bil glas moje pokojnice.«

»Ali kakšen je moral biti ta glas?« vpraša vznemirjen Zbišek.

»Ne vem. V Spihovu se čuje pogostoma glas iz stene, sličen človeškemu stokanju, kajti ondi jih je umrlo mnogo na verigah.«

»Pa kaj vaš duhovnik?«

»Duhovnik je blagoslovil moj grad ter mi je tudi dejal, naj se odrečem daljše osvete, toda to ni moglo biti. Postal sem jim že preveč nadležen, torej so se hoteli maščevati nad menoj. Prežali so nà-me v zasedi in pozivali me na dvoboj. Tako je bilo tudi sedaj. Mejneger in de Bergov sta me prva izzvala.«

»Ali ste že jemali kedaj odkupnino?«

»Nikdar. Od vseh onih, katere sem vjel, odide le de Bergov živ.«

Razgovor je prenehal, ker so krenili s široke poti na ožjo, po kateri so potovali dolgo, ker se je jako zavijala in se je ponekje zgubila v gosti hosti, vrhu tega pa je bila tako zasuta s snegom, da so mogli komaj naprej. V pomladi ali po letu po dežju je morala biti ta pot naravnost neprehodna.

»Ali se že bližamo Spihovu!« vpraša Zbišek.

»Dà,« odvrne Jurand. »Pred seboj imamo še velik kos hoste, na to pa dospemo k močvirju, sredi katerega leží gradič. Za močvirjem leží suho polje, toda h gradu je môči dospeti le po ozki poti. Nemci so me že večkrat hoteli ubiti, toda niso mogli, in njihove kosti prhné ob gozdnem močvirju.«

»Torej ni tako lahko, najti vaš grad,« reče Zbišek. »Ako Križarji pošljejo svoje ljudi k vam s pismom, kako naj vas najdejo?«

»Poslali so jih že večkrat ter imajo take ljudi, ki poznajo pot.«

»Daj Bog, da jih že najdemo v Spihovu!« reče Zbišek.

Med tem se mu je izpolnila ta želja poprej, nego se je mladi vitez nadejal, kajti prišedši iz lesa na prostrano »frato«, na kateri je stal sredi močvirja

Spihov, zagledajo pred seboj dva jezdeca in nizke sani, v katerih so sedele tri zastrte osebe.

Noč je bila zelo jasna, torej se je mogla vsa skupina kaj razločno videti na snegu. Jurandu in Zbišku jameta močneje utripati srci, kajti kdo drugi je mogel po noči iti v Spihov, ako ne križarski poslanci?

Zbišek zapové vozniku, naj požene konje, pa se jim približajo kmalu toliko, da so jih vsi čuli; ona dva jezdeca, ki sta očividno čuvala sani, se obrneta proti njim, snameta svoja loka z ramen ter zakličeta:

»Wer da?«

»Nemci!« pošepeta Zbišku Jurand.

Na to spregovorí glasno:

»Jaz imam pravico vprašati, ti pa dolžnost odgovarjati. Kdo ste?«

»Popotniki!«

»Kakšni popotniki?«

»Romarji.«

»Od kod?«

»Iz Sčitne.«

»To so oni!« zašepeta Jurand.

Med tem se jedne sani približajo povsem k drugim, toda ob enem se pokaže pred njimi šest jezdecev. To so bili spihovski stražniki, ki so po dnevu in po noči čuvali pot, ki je držala v Spihov. Poleg stražnikov so dirjali strašni in veliki psi, popolnoma podobni volkovom.

Stražarji spoznajo Juranda ter ga jamejo glasno pozdravljati; vsekakor pa je prihajalo iz njih klica tudi začudenje, da se njihov gospodar vrača tako urno in nepričakovano; toda on je gledal le poslance ter se znovič obrnil k njim.

»Kam greste?« jih vpraša.

»V Spihov.«

»Kaj hočete ondi?«

»To moremo povedati samo gospodarju.«

Jurand je že imel na jeziku besede: »Jaz sem gospodar na Spihovu,« vendar pa si je premislil, vedé, da se ž njimi ne more začeti razgovarjati pred svojimi ljudmi. Radi tega jih je samo vprašal, če nimajo morda kakih pisem in, dobivši odgovor, da se hočejo le ustmeno razgovarjati, je zapovedal potovati urno, kolikor je bilo konjem sploh mogoče teči. Tudi Zbišku se je zelo mudilo, poizvedeti nečesa o Danuši, ter ni mogel niti misliti na kaj drugega. Bil je nestrpljiv, ko so jim stražniki še dvakrat zastopili pot, takisto tudi takrat, ko so spuščali viseč most preko jarka in, čeprav je bil zelo radoveden, videti ta grozen in utrjen grad, pred katerim so se Nemci križali od strahu, ko so zaslišali njegovo ime, vendar ni videl sedaj ničesar razun križarskih poslancev, od katerih je mogel poizvedeti, kje je Danuša in kedaj bo izpuščena na prosto. Nikakor si ni domišljal, da ga pričakuje v kratkem grozno razočaranje.

Razun jezdecev, ki bi imeli čuvati sani, sta bili med poslanci še dve osebi: jedna od njih je bila ona ženska, ki je bila ob svojem času prinesla v lovski gradič zdravilni balzam, drugi pa je bil mlad popotnik. Ženske Zbišek ni poznal, ker je v lovskem gradiču ni videl. Jurand je odpeljal oba v stransko sobo, ter stopil pred nju v vsej svoji velikosti, obsevan od plamena, ki je padal nanj z ognjišča.

»Kje je moj otrok?« je vprašal.

In ona sta se prestrašila, stojé pred tem groznim človekom. Popotnik je drgetal kakor list, dasi mu je bilo lice resno, pod žensko pa so se kar šibile noge. Njun pogled je prešel od Jurandovega lica na Zbiška, pa zopet na plešasto glavo duhovnika Kaleba in potem nazaj na Juranda, kakor bi vprašal, kaj imata ta dva tu opraviti.

»Gospod,« je rekla končno, »ne veva, kaj naju vprašate, toda poslali so naju v velevažnem poslu. Vrhu tega nama je oni, ki je naju poslal, zapovedal, naj se z vami pomeniva brez prič.«

»Nimam nobenih tajnostij pred njimi!« reče Jurand.

»Toda midva imava tajnosti, plemeniti gospod,« odvrne žena, »in ako dovolite, da naj ti ostanejo, pa ne poprosiva ničesar drugega, nego da nama dovolite, da jutri mirno odideva.«

Na Jurandovem licu se prikaže jeza, ker ni bil vajen upora. Nekaj časa je zlokobno potresal svoje plave brke, toda pomislil je, da pojde tu za Danušo, in premagal se je.

Zbišek, kateremu je bilo pred vsem drugim mar za to, da se čim poprej izvrši ta razgovor, ter je bil prepričan, da mu Jurand vse pove, je rekel:

»Ker je temu tako, pa ostanite sami.«

In odšel je ob enem z duhovnikom Kalebom. Komaj pa dospe v veliko sobano, ozalšano s ščiti in orožjem, katero je bil zaplenil Jurand, stopi Glavač k njemu.

»Gospod,« reče, »to je ona in ista ženska.«

»Katera ženska?«

»Ona, ki je bila dospela z balzamom. Jaz sem jo takoj spoznal, pa tudi Sanderus jo je spoznal. Ona je bila takrat prišla na poizvedovanje ter gotovo tudi sedaj vé, kje je gospodična Danuša.«

»Tudi mi poizvemo to,« odvrne Zbišek. »Ali pa poznate onega romarja?«

»Ne,« odvrne Sanderus. »Toda ne kupujte, gospod, od njega odpustkov, ker to ni pravi romar. Ko bi ga dali mučiti, bi poizvedeli marsikaj od njega.«

»Počakajmo!« reče Zbišek.

Med tem ko so se zaprla v stranski sobi vrata za Zbiškom in duhovnikom Kalebom, je pristopila križarska sestra mahoma k Jurandu ter rekla:

»Vašo hčerko so ugrabili lopovi.«

»S križem na plaščih.«

»Toda Bog je dal pobožnim bratom, da so jo rešili, in ona je sedaj pri njih.«

»Kje je, vprašam?«

»Pod varstvom pobožnega brata Šomberga,« odvrne ženska, ki si je prekrižala roki na prsih in se pokorno priklonila.

Ko je slišal Jurand grozno ime rabelja Vitoldovih otrok, obledi, čez trenutek pa sede na klop, zapre oči ter si jame otirati s čela mrzel znoj.

Popotnik, ki poprej ni mogel premagati svojega strahu, vidé to promêno na Jurandovem licu, se sedaj podboči z rokami, sede na klop, stegne noge ter pogleda Juranda z zlokobnim in prezirljivim pogledom.

Nastane dolgo molčanje.

»Tudi brat Markvart pomaga bratu Šombergu, čuvati jo,« reče znovič žena. »To je kaj vrlo varstvo, in ne zgodi se jej nikaka krivica.«

»Kaj naj storim, da mi jo vrnete?«

»Morate se ponižati pred redom,« reče romar ošabno.

Ko je Jurand to slišal, je stopil k njemu, se sklonil nad njim in zaklical z groznim, zamolklim glasom:

»Molči!«

Romar se prestraši znovič. Vedel je, da more groziti ter reči nekaj takega, kar pridrži in potare Juranda, toda prestrašil se je, da se ž njim zgodi kaj groznega, predno utegne spregovoriti besedo. Pa vpre svoje izbuljene in od strahu nekako okamenele oči v strašno lice spihovskega gospodarja in sedi nepremično, samo brada se mu je jela močno tresti.

Jurand se obrne k ženski.

»Ali imate pismo?«

»Nimamo, gospod. Bilo je nama naročeno, povedati vse ustmeno.«

»Torej govorita!«

Ženska je ponovila še enkrat, kakor bi hotela, da bi si Jurand vtisnil to dobro v spomin:

»Brat Šomberg in brat Markvart čuvata gospodično, torej gospod, krotite svojo jezo. Njej se ne zgodi nobena krivica, ker vam hočejo bratje poplačati hudo z dobrim, dasi ste več let delali krivico njihovemu redu, samo ako vstrežete njih pravičnim željam.«

»Česa zahtevajo?«

»Zahtevajo, da izpustite de Bergova.«

Jurand si globoko oddahne.

»Izpustim jim de Bergova,« reče.

»In druge jetnike, katere imate v Spihovu.«

»Imam dva Majnegrova in de Bergova mečenosca razun služabnikov.«

»Tudi te morate izpustiti in nagraditi jih za njih sužnost.«

»Ne daj Bog, da bi ugovarjal, ko pojde za mojega otroka.«

»Tega so se pobožni redovniki tudi nadejali od vas,« reče ženska, »toda to še ni vse, kar vam imam povedati. Vašo hčerko so ugrabili ljudje, ki so bržkone razbojniki ter so to storili radi tega, da dobé od vas bogato odkupnino. Bog je dopustil pobožnim bratom, da so jo rešili, in sedaj ne želé ničesar več, nego da jim vrnete njihovega tovariša in gosta. Toda bratom je znano, pa tudi vam je znano, kako jih vsi v tem kraju črté in kako krivično sodijo njihove, bodisi celo najbolj pobožne čine. Ko bi ljudje poizvedeli, da je vaša hči pri njih, domišljevali bi si – bratje so tega prepričani — da so jo oni ugrabili, in v tem slučaju bi želi za svoje čednosti le razžaljenje in pritožbe. O, da! Zlobni ljudje so jih že večkrat s tem izplačali in pri tem je mnogo trpela slava njihovega pobožnega reda, radi česar vam stavijo še jeden pogoj, da vi sami knezu te pokrajine, kakor tudi vsemu viteštvu, jasno in javno naznanite, kar je tudi resnica, da vaše hčerke niso ugrabili Križarji, marveč lopovi in da ste jo vi od teh lopovov morali odkupiti.«

»Resnica je,« reče Jurand, »da so moje dete ugrabili razbojniki in da je moram od razbojnikov odkupiti.«

»Nikomur tudi ne smete reči kaj drugega, kajti kadar bi poizvedel le jeden sam človek, da ste se pogajali z brati, ali ko bi samo jedna tožba odšla k velikemu mojstru, ali kapitulu, takoj bi nastale iz tega hude posledice.«

Na Jurandovem licu se prikaže nemir. V prvem hipu se mu je zdelo povsem naravno, da si komturji želé, naj ostane vse to tajno iz strahu pred odgovornostjo in sramoto, toda takoj se porodi v njem sum, da imajo pri tem nemara še kak drugi vzrok, katerega si ni mogel domisliti, in radi tega se ga je polastila bojazen, ki se polasti tudi najbolj predrznih ljudij, kadar nevarnost ne grozi njim samim, marveč onim, ki so jim dragi in mili.

In odločil se je poizvedeti še kaj več od te ženske.

»Komturji si želé, da naj ostane vse to tajno,« pravi, toda kako naj to ostane tajno, ako de Bergova in druge jetnike izpustim v zameno za svoje dete?«

»Pa porečete, da ste za gospoda de Bergova dobili odkupnino, da ste imeli s čim plačati lopovom.«

»Ljudje mi tega ne bodo verjeli, ker nisem še nikdar jemal odkupnine,« odvrne resnobno Jurand.

»Saj še tudi nikdar ni šlo za vašega otroka« odvrne ženska z odločnim glasom.

Nastane znovič molčanje, na kar spregovori romar, ki se je bil med tem nekoliko zavedel, mislé, da se mora sedaj Jurand premagovati.

»Taka je volja bratov Šomberga in Markvarta.«

Ženska pa nadaljuje:

»Pa še to porečete, da vam je ta romar, ki je prišel z menoj, prinesel odkupnino; mi pa odidemo od tod s plemenitim de Bergovom in z drugimi jetniki.«

»Kako to?« reče Jurand ter naježi obrvi. »Ali si mar mislite, da vam oddam jetnike poprej, nego mi vi izročite moje dete?«

»Pojdite, gospod, sam po hčerko v Sčitno, kamor jo vam pripeljejo bratje.«

»Jaz... v Sčitno?«

»Dà. Kajti ko bi jo ugrabili razbojniki znovič na poti, padel bi zopet sum tukajšnjih ljudij na naše pobožne viteze, torej jo hočejo izročiti naravnost v vaše roke.«

»Ali kdo mi je porok, da se vrnem, kadar zaidem sam v volčje žrelo?«

»Čednost bratov, njihova pravičnost in pobožnost.«

Jurand jame hoditi semtertje po sobi. Jel je že slutiti izdajo, bal se je, toda ob enem je čutil, da mu Križarji utegnejo staviti take pogoje, kakoršne bodo hoteli, in da je on povsem onemogel pred njimi.

Vendar pa mu šine v glavo neki izhod, kajti nakrat obstane pred romarjem, ga ostro pogleda, na to pa se obrne k ženski in reče:

»Prav. Pojdem v Sčitno. Vi in ta le človek, ki nosi na sebi romarsko obleko, ostaneta tukaj, dokler se ne vrnem, na kar odideta z de Bergovom in z ostalimi jetniki.«

»Gospod, vi ne verjamete Križarjem,« reče romar, »kako naj vam oni verjamejo, da izpustite nas in de Bergova?«

Jurandovo lice obledi od jeze, in nastal je grozen trenutek, v katerem se je zdelo, da pograbi romarja za prsi in mu poklekne na nje, toda Jurand potlači svojo jezo, si globoko oddahne ter jame govoriti počasi in s povdarkom:

»Kdorkoli sta, ne izkušajta moje potrpežljivosti, da se ne pokesata.«

Ali romar se obrne k ženski ter reče:

»Govorite, kar vam je naročeno.«

»Gospod,« je dejala ženska, »midva bi se ne drznila dvomiti v istinitost vaše prisege, ako bi prisegli na svoj meč, toda vam se ne spodobi prisegati pred prostaki in tudi naju niso poslali po vajino prisego.«

»Čemu torej so vaju poslali?«

»Pobožni bratje so nama rekli, da se morate, ne da bi komu kaj povedal, napotiti v Sčitno z gospodom de Bergovom in z drugimi jetniki.«

Na te besede se zganejo Jurandu roke in prsti se mu skrčijo nalik krempljem roparskega ptiča; končno obstane pred žensko, kakor bi ji hotel pošepetati nekaj na uho in reče:

»Ali mar vama niso rekli, da zapovem, da vaju in de Bergova z ostalimi jetniki vred v Spihovu nataknejo na kol?«

»Vaša hči je v oblasti bratov ter pod varstvom Šomberga in Markvarta,« odvrne s povdarkom žena.

»To sta lopova, krvnika, razbojnika,« zarohni Jurand.

»Kateri bodo znali, maščevati se za naju in kateri so nama rekli pred odhodom: »Ako ne bo hotel izpolniti našega povelja, bilo bi najbolje, da ta deklica umre, kakor so pomrli Vitoldovi otroci.« Izbirajte si!«

»Pomnite, da se nahajate v moči komturjev,« se oglasi romar. »Nočejo vam povzročiti krivice in starešina iz Sčitne pošilja vam po nas svojo pošteno besedo, da se vrnete svobodno iz njegovega gradu; toda pobožni vitezi želé, da se radi vsega tega, kar ste jim storili, pridete poklonit pred belim križarskim plaščem in prosit viteze milosti. Hočejo vam odpustiti, toda prej hočejo ukloniti vaš ponosen vrat. Proglasili ste jih za izdajice in krivopriseženike, torej sedaj zahtevajo, da se jim udaste na dobro vero. Oni hočejo vrniti prostost vam in vaši hčerki, toda morate jih prositi za to. Gazili ste po njih, toda sedaj morate priseči, da se vaša roka ne dvigne nikdar proti belemu plašču.«

»Tako hočejo komturji,« doda ženska »in ž njimi vred Markvart in Šomberg.«

Nastane trenutek smrtne tišine. Zdelo se je samo, da nekak zamolkli odmev zlokobno ponavlja grozne besede: »Markvart... Šomberg.« Od zunaj so se začuli klici Jurandovih strelcev, ki so stali na straži okrog grada.

Romar in ženska sta dolgo zrla drug drugega, pa zopet Juranda, ki je sedel oprt ob zid, nepremičen in z licem pogreznenim v senco. V njegovi glavi je rojila samo jedna misel, namreč, da mu Križarji zadavijo otroka, ako ne stori tega, kar zahtevajo od njega; če pa to tudi stori, pa morda ne bo mogel rešiti s tem niti sebe, niti Danuše. Ni vedel si svetovati, iz tega labirinta ni poznal nikakega izhoda. Čutil je nad seboj neusmiljeno premoč, ki ga je gnetla. V duhu je že videl železne roke Križarjev na Danušinem vratu; poznaváje Križarje, ni dvomil niti za trenutek, da jo umoré ter zakopljejo v jarku pod gradom, a potem pa pod prisego vse utajé, in kdo jim more dokazati, da so jo oni odnesli? Imel je v svojih rokah poslanca, mogel ju je odpeljati h knezu in z mukami ju prisiliti, da mu priznata vse, toda Križarji so imeli v rokah Danušo, in tudi njim nihče ni mogel zabraniti, da je ne bi mučili. In takoj se mu zazdi, da stega dete iz daljave proti njemu roke ter ga prosi za rešitev... Ako bi vsaj zanesljivo vedel, da je v Sčitnem, bi mogel še v tej noči prekoračiti mejo in napasti Križarje, vzeti jim gradič in rešiti svoje dete, toda Danuša morda ni bila, ali po njegovem mnenju gotovo ni bila v Sčitnem. Nalik blisku mu je šinila v glavo še misel, da bi pograbil žensko in romarja ter ju odpeljal naravnost k velikemu mojstru; morda bi dobil veliki mojster od nju popolno priznanje ter zapovedal, naj mu izročé njegovo hčerko. Toda tem mislim je dal kmalu slovo. Saj sta mogla ta dva človeka reči velikemu mojstru, da sta prišla odkupit de Bergova in da o kaki deklici ne vesta ničesar. Nikakor, ta pot bi ne privedla nikamor. Toda na katero pot naj se obrne? Pomislil je kajpada tudi na to, da ga vkujejo v verige, vržejo v pozemeljsko ječo, Danuše pa tudi ne izpusté, ako pojde v Sčitno, bodisi tudi samo za to, da se ljudem ne bi zdelo, da so jo ugrabili oni sami. Toda med tem že plava smrt nad njegovim jedinim otrokom, nad poslednjo predrago mu glavico. Misli so se mu jele zapletati, in njegova bolečina je bila tako velika, da je postal vsled tega nekako top, kakor bi okamenel. Sedel je nepremično, kakor bi mu bilo telo mrtvo, ali izklesano iz kamena. Ako bi bil tudi hotel vstati, ne bil bi mogel.

Med tem se prišlecema ni ljubilo čakati. Ženska je vstala ter rekla:

»V kratkem začne svitati; dovolite nama, gospod, oditi, ker potrebujeva počitka.«

»In odkrepčila po dolgi poti,« dodá romar.

Po teh besedah se Jurandu oba poklonita in odideta.

Jurand je sedel nepremično, kakor bi spal, ali kakor bi bil mrtev.

Čez trenutek se odpró duri in v njih se prikažeta Zbišek in za njim duhovnik Kaleb.

»Kaj sta vam rekla poslanca? Kaj hočeta?« je vprašal mladi vitez, ko se je približal Jurandu.

Jurand se zgane, ne reče pa ničesar, marveč jame le pomežikati z očmí, kakor človek sprebujen nakrat iz trdega spanja.

»Gospod, ali morda niste bolan?« se oglasi duhovnik Kaleb, kateri poznaváje bolje Juranda, je zapazil, da se ž njim godi nekaj čudnega.

»Ne,« odvrne Jurand.

»Ali Danuška?« povprašuje Zbišek. »Kje je? Kaj sta vam rekla? S čim sta dospela?«

»Prinesla sta odkupnino,« odvrne polagoma Jurand.

»Odkupnino za Bergova?«

»Za Bergova.«

»Kako to, za Bergova? Kaj vam je?«

»Nič.«

Toda v njegovem glasu je bilo nekaj nenavadnega in nenaravnega, da je prevzel oba nakrat nekak strah, zlasti radi tega, ker je govoril Jurand o odkupnini, ne pa o zameni de Bergova za Danušo.

»Za Boga!« zakliče Zbišek. »Kje je Danuša?«

»Ni je pri Križarjih — ne!« odvrne Jurand z zaspanim glasom.

Nakrat pa se zgrudi kakor mrtev s klopi na tla.

XIV.

Drugega dné opoldne sta poslanca zopet govorila z Jurandom ter nekoliko ur pozneje odšla, vzevši s seboj de Bergova, dva njegova pažeta in nekoliko drugih jetnikov. Jurand je pozval k sebi duhovnika Kaleba, naj mu napiše pismo na kneza z naznanilom, da Danuše niso odnesli vitezi križarskega reda, da se mu je pa posrečilo izvedeti za njeno skrivališče in da goji upanje, da jo čez nekoliko dnij zopet zagleda. To je ponovil tudi Zbišku, ki je od poslednje noči kar norel od strahu in presenečenja. Stari vitez ni hotel odgovoriti na nobeno njegovo vprašanje ter mu je dejal samo, naj potrpežljivo čaka in se ne loti ničesar za njeno rešitev, ker bi bilo vse popolnoma zamán.

Na večer se je zaprl z duhovnikom Kalebom, kateremu je narekoval svojo poslednjo voljo, in potem se spovedal. Po sprejemu sv. obhajila je dal poklicati Zbiška in neprestano molčečega Tolima, ki mu je bil tovariš v vseh pohodih in bojih in kateri mu je gospodaril v mirnem času v Spihovem.

»Tukaj je,« je dejal, obrnivši se k staremu bojevniku, jako glasno, kakor bi govoril s človekom, ki dobro ne sliši, »mož moje hčerke, ki se je poročil na knezovem dvoru, za kar je tudi dobil moje dovoljenje. On naj bo po moji smrti gospodar in dedič grada, vsega zemljišča, gozdov in livad, ljudij in vsega, kar se nahaja na Spihovem.«

Ko je to slišal Tolim, je bil zelo osupnen in je jel obračati svojo čveterooglasto glavo sedaj proti Zbišku, pa zopet proti Jurandu, toda rekel ni ničesar, ker mnogo itak nikdar ni govoril, marveč se zgolj priklonil Zbišku ter mu lahno objel kolena.

Jurand pa nadaljuje:

»To mojo poslednjo voljo mi je napisal duhovnik Kaleb, a pod pismom je na vosku moj pečat; ti pa moraš pričati, da si to slišal od mene in da sem zapovedal, naj bodo temu mlademu vitezu vsi pokorni, kakor so bili meni. Kolikor imamo v shrambah novcev in plena, tudi to mu pokažeš ter ostaneš njegov zvest služabnik v mirnem času in na vojni do smrti. Ali si čul?«

Tolim dvigne roko k ušesu in pokima z glavo, na kar odide na znamenje, katero mu je dal Jurand. Jurand se obrne k Zbišku ter reče s povdarkom:

»S tem, kar je ondi spravljenega, bi bilo mogoče ukrotiti tudi največjo lakomnost in odkupiti ne samo jednega, marveč sto sužnjev. Zapomni si to.«

Toda Zbišek ga vpraša:

»Ali čemu mi izročate Spihov?«

»Jaz ti izročam dokaj več, nego Spihov, kajti izročam ti svoje dete.«

»Tudi ura smrti ni nikomur znana,« doda duhovnik Kaleb.

»Dà, nikomur ni znana,« ponovi otožno Jurand. »Saj še ni dolgo, kar me je bil zasul sneg, in dasi me je Bog rešil, nimam vendar več one moči kakor nekdaj.«

»Za Boga dragega!« zakliče Zbišek, »kaj se je zgodilo od sinoči z vami, da danes več govorite o smrti nego o Danuši. Za Boga, povejte!«

»Vrne se Danuška, vrne,« odvrne Jurand. »Nad njo čuva oko božje. Toda kadar se vrne... čuj me!... Vzemi jo s seboj v Bogdanec, a na Spihovem pusti Tolima... On je zvest človek... tu pa imamo zlobne sosede... Ondi ti je ne vjamejo na vrvico... ondi je dokaj varnejše.«

»Hoj, vi že govorite, kakor z drugega sveta!« zakliče Zbišek. »Kaj je to?«

»Saj sem že tako polovico na drugem svetu, in zdi se mi, da se me polaščuje nekaka bolezen. Toda meni je mar za mojo hčerko, saj imam le jedno samo. In ti jo imaš jako rad, kakor mi je znano...«

Na te besede preneha ter izvleče iz nožnice kratek meč, imenovan mizerikordija, in obrnivši držaj k Zbišku, spregovorí:

»Prisezi mi še na ta križ, da je nikdar ne boš žalil, marveč da jo boš branil hrabro in ljubil.«

Zbišku se zalijejo oči s solzami, zgrudi se na kolena in položivši prst na držaj, zakliče:

»Prisežem na sveto razpelo, da je nikdar ne bom žalil, marveč jo hočem vedno zvesto ljubiti.«

»Amen,« reče duhovnik Kaleb.

Jurand spravi meč v nožnico ter Zbiška krepko objame.

»Sedaj si tudi ti moj otrok.«

Na to se oba razideta, kajti bila je že pozna noč, ona pa si že nekoliko dnij nista prav odpočila.

Zbišek je zarano vstal že ob svitu, ker se je bil včeraj resnično prestrašil, če se morda ni polastila Juranda kaka bolezen, ter je hotel sedaj poizvedeti, kako je prebil noč.

Pred durmi Jurandove sobe sreča Tolima, ki je bil v tem hipu prišel iz nje.

»Kako je gospodarju? Ali je zdrav?« ga vpraša.

Tolim se nekoliko pripogne, na to pa dene roko na uho in reče:

»Kaj pravite, vaša milost?«

»Vprašam, kako je gospodarju?« ponovi glasneje Zbišek.

»Gospodar je odšel.«

›Kam?«

«Ne vem. Odšel je oborožen.«

XV.

Jutranji svit je jel osvetljevati drevje, grmičje in kamenje, raztrešeno semtertje po polju, kar se najeti vodnik, ki je korakal poleg Jurandovega konja, nakrat vstavi ter reče:

»Dovolite, gospod, da si nekoliko oddahnem, ker sem se močno vtrudil. Hladno je in megleno, sicer pa tudi nimate več daleč.«

»Popelješ me na cesto, na to pa se vrneš,« odvrne Jurand.

»Cesta je za gozdom na desno, z griča pa takoj zagledate grad.«

Po teh besedah si jame kmet drgniti roke in jih pokladati pod pazduho, ker ga je zeblo; na to pa je sedel na kamen, ker se je bil pri tem opravku še bolj vtrudil.

»Ali veš, da je komtur v gradu?« ga vpraša Jurand.

»Kje pa naj bi bil, ko je pa bolan?«

»Kaj mu je?«

»Ljudje pravijo, da so ga potolkli poljski vitezi,« odvrne kmet.

Iz njegovega glasu je bilo môči razbrati nekako tajno zadovoljnost. Bil je sicer križarski podložnik, toda njegovo mazursko srce se je radovalo nad vsakim vspehom poljskih vitezov.

Čez trenutek je še dodal:

»Hoj, naši gospodarji so mogočni, toda v boju ž njimi jim vendar ne pojde po sreči.«

Takoj na to pa plašno pogleda viteza, kakor bi se hotel prepričati, če ga morda ne doleti nič slabega radi teh besed, ki so mu ušle, ter reče:

»Vi, gospod, govorite naš jezik, vi niste Nemec.«

»Ne,« odvrne Jurand. »Toda vodi me dalje.«

Kmet vstane ter gre znovič poleg konja. Potoma večkrat poseže v malho, ki mu je visela na rami, nagrabi pest nesemletega žita, nasuje si ga v usta in, ko tako pomiri največji glad, jame pripovedovati, čemu je surovo zrnje, dasi ga Jurand, vkvarjáje se s svojo nesrečo in svojimi mislimi, skoro niti ni poslušal.

»Hvala Bogu tudi za to,« je rekel. »Težavno življenje živimo pod našo nemško gospôdo.

Naložili so nam tako velik davek na melivo, da mora reven človek jesti surovo zrnje kakor žival. Kjer pa najdejo žrnov v hiši, ondi zvežejo človeka ter poberó vse, tako, da ženi in otrokom ne ostane ničesar. Ne bojé se niti Boga, in velborškega opata, ki jih je svaril, so vklenili v verige. Oj, težko je življenje pod Nemci! Kar si človek namelje moke iz zrnja med dvema kamenoma, to si shrani za sveto nedeljo, v delavnik pa mora jesti samo zrnje kakor ptica. Toda hvala Bogu tudi za to, pred žetvijo zmanjka še tega. Rib ne smemo loviti, divjačine ne vjeti; pri nas ni tako kakor v Mazoviji.

Tako je tarnal kmet, govoré na pol sam sebi, na pol pa Jurandu. Med tem sta prekoračila planoto, pokrito s snegom, ter prišla v gozd, ki je bil od jutranje svetlobe ves siv in v katerem je bilo občutljivo mrzlo.

Že se je popolnoma zdanilo. Jurand je moral jezditi po gozdni stezici navkreber, ki pa je bila ponekje tako tesna, da je s svojim orjaškim konjem komaj vtegnil prodreti naprej. Toda gozda je bilo kmalu konec in v kratkem sta bila na temenu belega griča, čez kateri je držala široka kolovozna pot.

»Tu je pot, gospod,« reče kmet. »Sedaj že lahko dospete tje sam.«

»Prav,« odvrne Jurand. »Vrni se domu, človek.«

In posegši v usnjato malho, pritrjeno spredaj k sedlu, vzame iz nje srebrn denar ter ga dá vodniku. Kmet, privajen bolj udarcem, nego darovom iz rok domačih vitezov, skoro ni verjel svojim očem. Končno je vzel denar in objemáje z obema rokama streme Jurandovega konja, je zaklical:

»O Jezus, o Marija! Bog vam povrni, plemeniti gospod.«

»Z Bogom!«

»Bog vas spremi. Sčitno imate pred seboj.«

Po teh besedah se je priklonil še enkrat in izginil. Jurand je ostal na griču sam ter zrl skozi meglo v daljavo, kamor mu je bil pokazal kmet. Megla je zakrivala vse naokrog. Za to-le meglo je bil skrit ta-le zlokobni grad, proti kateremu ga je podila premoč sovražnika in kruta bolest. Blizu je že blizu, ali potem se zgodi, kar se ima zgoditi. Pri tej misli je začutil Jurand v svojem srcu poleg skrbi in brige za Danušo, poleg pripravljenosti, odkupiti jo za vsako ceno iz sovražnikovih rok, še novo, doslej nepoznano čustvo pokorščine. Evo, on, Jurand, pred čegar imenom so trepetali zamejni komturji, je na njihovo povelje pokorno jezdil k njim. On, ki jih je tolikokrat premagal in pokoril, se je čutil premaganega in spokorjenega. Bilo je to nekaj nečuvenega, in zdelo se mu je, da se vse na svetu obrača narobe. On je šel poklonit se Križarjem, on, ki je hotel iti v borbo z vso križarsko močjo, ako bi ne bilo šlo za Danušo. Ali se mar še ni zgodilo, da je jeden sam vitez, ko je imel zbirati med sramoto in smrtjo, udaril samcat na celo vojsko?

Čutil je, da ga morda doleti sramota, in ko je na to pomislil, se mu je jelo srce viti od bolečine kakor se zvija volk, ko začuti v sebi ostro pušico.

Toda to je bil človek, ki je imel ne le telo, marveč tudi dušo kakor iz železa. Znal je premagati druge, pa tudi samega sebe.

»Niti ne ganem se,« je dejal sam sebi, »dokler ne nadvladam svoje jeze, s katero bi utegnil le ugonobiti, ne pa rešiti svojega otroka.«

In takoj na to se je jel boriti s svojim ponosnim srcem, s svojo bojaželjnostjo. Kdor bi ga bil videl na griču sedeti nepremično na orjaškem konju, bi bil spoznal, da nepremično stoječi vitez bojuje najtežji boj izmed vseh, kar jih je že bojeval v svojem življenju. Boril se je dotlej, dokler ni bil prepričan, da se je vsega premagal in dokler si ni bil svest, da ga od trdnega namena ničesar več ne odtrga.

Med tem je postala megla redkejša in na obzorju se je pokazalo nekaj bolj temnega. Jurand je uganil, da je to obzidje grada v Sčitnem. Še se ni ganil z mesta, marveč je jel moliti tako vneto in vroče, kakor moli človek, kateremu je na svetu ostalo le še usmiljenje božje.

Ko je končno pognal konja naprej, je začutil, da mu stopa neka nadeja v srce. Sedaj je bil pripravljen, prenesti vse, karkoli bi ga moglo doleteti. Na misel mu pride sveti Jurij, potomec največjega rodu v Kapodociji, ki je moral prestati razne sramotne poskušnje, ali vendar ni izgubil svoje časti, marveč si je pridobil prostor na desnici samega Boga ter je postal patron vsega vitežtva. Jurand je čul večkrat pripovedovati o njem romarje, ki so prišli iz daljnih krajev. S spominom na vse to je sedaj krepčal svoje srce.

Polagoma se je jela sprebujati v njem celo nadeja. Križarji so bili sicer razglašeni ljudje, koprneči po maščevanju, radi tega ni dvomil nad tem, da se bodo maščevali nad njim za vse svoje poraze, za sramoto, katero so si naprtili pri vsakem srečanju ž njim, in za strah, v katerem so toliko let pred njim prebili.

Toda prav to mu je dajalo pogum. Mislil si je, da so ugrabili Danušo radi tega, da bi končno njega dobili; ko ga bodo torej imeli, kaj jim bo neki mar za njo? Dà. Njega brezdvomno vkujejo v železje ter ga ne bodo držali vjetega blizo Mazovije, marveč ga odpošljejo v kak bolj oddaljen gradič, kjer prebije morda do konca svojega življenja v ječi, za to pa vsekakor le spusté Danušo na prosto. Ako bi tudi prišlo v javnost, da so se ga polastili z zvijačo in da ga držé v ječi, ne vzamejo jim vendar tega za zlô ni veliki mojster niti kapitula, kajti Jurand je bil Križarjem zloben sosed ter je prelil več njihove krvi nego katerikoli drugi vitez na svetu. Ali nasprotno bi jih nemara sam veliki mojster kaznoval radi tega, ker so odnesli nedolžno deklico in pri tem še gojenko kneza, s katerim bi hotel ohraniti za vsako ceno mir z obzirom na bližajočo se vojno s poljskim kraljem.

In nadeja mu je naraščala čimdalje bolj. Časih se mu je zdelo že povsem gotovo, da se z Danušo vrne v Spihov, pod Zbiškovo varstvo.

»To je kaj hraber mladenič,« si je mislil, »ki ne dopusti, da bi jej kdo delal krivico.« In jel se je spominjati vsega, karkoli mu je bilo znano o Zbišku. Bil se je z Nemci pod Vilno ter se dvobojeval ž njimi, pozval je Frigijca na dvoboj in ga posekal, ubranil deklico pred turom, napadel Lichtensteina ter te štiri Križarje pozval na dvoboj, in gotovo jim ne prizanese.

Pri tem dvigne Jurand kvišku oči ter zakliče:

»Dal sem jo Tebi, o Bog, Ti pa si jo dal Zbišku!«

Pri tem mu je še bolj odleglo, kajti mislil si je, ako je Bog dal Danušo Zbišku, da vendar ne dopusti Nemcem, da bi se mu rogali in da jo gotovo reši iz njihovih rok, ko bi jo tudi držala vsa križarska moč.

Na to jame znovič misliti na Zbiška. »Dà, to ni le hraber mladenič, marveč tudi značaj mu je čist kakor zlato. On jo bo branil in jo ljubil. O Jezus, daj mojemu otroku, kar moreš najboljšega, toda mislim si, da na njegovi strani jej ne bo žal po knežjem dvoru, niti po očetovski ljubezni.« Pri teh mislih so se ovlažile Jurandove oči in njegovega srca se je polastila velika tesnoba. Kaj rad bi bil v svojem življenju še videl svoje dete ter umrl v Spihovu poleg nju, ne pa v kaki križarski ječi. Toda naj se zgodi volja božja! Sčitno je že bilo mogoče videti. Zidovje je čimdalje bolj razločno kukalo iz megle. Že se je bližala ura žrtve, radi česar se je jel bodriti, govoré sam sebi:

»Naj se zgodi volja božja! Toda večer življenja je že blizu. Za nekoliko let več ali manj, njemu je to vsejedno. Ej, hotel bi še enkrat videti skupaj svoja otroka, toda po božji pravičnosti tega nisem zaslužil. Kar sem imel doživeti, sem doživel, za kar sem se imel maščevati, sem se maščeval. Ali kaj pa sedaj? Rajše pojdem k Bogu, nego med svet, in ako bi trebalo še trpeti, pa pretrpim.«

Danuška in Zbišek me ne pozabita. Gotovo se me bosta pogostoma spominjala in popraševala: Kje neki je, ako je še živ, ali morda ni že pri Bogu v večnosti?« Bosta poizvedovala in nemara tudi kaj izvesta. Križarji sicer koprné po osveti, toda nič manj niso lakomni odkupnine. In Zbišku ne bo žal denarja, ako bi tudi imel odkupiti le gole kosti. Dá pa tudi večkrat za kako sveto mašo. Oba imata dobri in ljubeči srci. Blagoslovi ju Bog in ti najsvetejša Mati!«

Cesta je postajala čimdalje širja in tudi ljudij je bilo čimdalje več na njej. Proti mestu so drdrali vozovi z drvi in slamo. Kmetje so gnali na verigi človeka k sodišču; roke je imel krepko zvezane, na nogah je vlačil za seboj verige, ki so mu v snegu neizmerno obteževale hojo. Iz zasopljenih njegovih prsij je prihajala sapa v podobi težke sopare. Toda spremljevalci se niso zmenili za njegovo vtrujenost in poganjáje ga so potoma prepevali. Zagledavši Juranda, so ga radovedno ogledovali, čudé se očividno njegovi nenavadni rasti, toda pogledavši na njegove zlate ostroge in na vitežki pas, so pobesili loke v pozdrav in v znamenje spoštovanja.

V mestu je bilo še bolj živo in truščno, toda ljudje so se oboroženemu vitezu urno umikali s pota, in on je prejezdil glavno ulico ter krenil proti gradu, ki je bil še zagrnjen z meglo, kakor bi spal.

Ni pa spalo vse naokrog, zlasti niso spali krokarji in vrane, katerih cela jata je topotala pred gradom s krili ter napolnovala okolico s svojim krokanjem. Jurand je kmalu spoznal, radi česa tako krokajo te zlokobne ptice. Poleg ceste, ki drži h grajskim vratom, so stale vislice, na katerih so visela trupla štirih mazurskih kmetov. Ni bilo niti najmanjšega vetra, torej se mrliči niso gibali, marveč se je zdelo, kakor bi gledali svoje noge, ter so se zganili še le takrat, ko so se črni ptiči vsedali na nje ter jih kljuvali po glavi in po rokah. Nekateri obešenci so očitno že dolgo viseli, ker so jim trupla bila popolnoma gola in noge močno nategnjene. Ko se je Jurand približal k vislicam, je odletela črna jata z velikim truščem, ki pa se je takoj vrnila ter jela znovič sedati na mrliče. Jurand, ki je jezdil mimo njih, se je prekrižal, približal se k mestu, kjer je bil nad jarkom narejen most, in zatrobil.

Potem je zatrobil še vdrugič in vtretjič ter čakal. Na obzidju ni bilo videti žive duše in izza vrat se ni čul nikak glas. Čez trenutek pa se je končno le odprlo majhno okence kraj grajskih vrat in v predoru se pojavi brkasta glava nemškega »knehta«.

»Wer da?« vpraša hripav glas.

»Jurand iz Spihova!« odvrne vitez.

Po teh besedah se je okno znovič zaprlo in nastala je znovič tišina.

Čas je tekel. Za vrati ni bilo slišati nobenega gibanja, samo semkaj od vislic se je čulo krokanje vranov in vran.

Jurand je stal še dolgo, na to pa je znovič vzdignil rog in zopet zatrobil.

Toda v odgovor mu je bila tišina.

Spoznal je, da ga pridržujejo pred vrati vsled križarske ošabnosti, ki je bila za premaganega nasprotnika brez meje, da mora čakati radi tega, da ga ponižajo kakor berača. Slutil je, da bo moral morda čakati tako do večera, ali pa še dalje. V prvem hipu je zavrela v njem kri; mikalo ga je stopiti s konja in vdariti s kamnom ob mrežo. Tako bi bil v drugem slučaju storil on, ali katerisibodi drugi mazoveški ali poljski vitez, najsi bi potem tudi privreli skozi vrata in se borili ž njim. Toda spomnivši se, čemu je dospel, se je zavedel in se premagal.

»Ali se morda nisem žrtvoval za svojega otroka?« si je rekel v duhu.

In čakal je.

Med tem se je na obzidju jelo nekaj črniti. Prikazale so se krznate kučme, temne kape, dà, tudi železne čelade, pod katerimi so se lesketale radovedne oči. Vsaki hip jih je dohajalo več, kajti ta grozni Jurand, ki je čakal pred vrati, je bil za posadko kaj nenavadna prikazen. Kdor ga je zagledal drugekrati pred seboj, ta je zagledal smrt, sedaj ga je mogel vsakteri ogledati povsem varno. Glave so se dvigale čimdalje višje in višje in končno je vse obzidje poleg grajskih vrat bilo polno radovednežev. Jurand si domisli, da ga gledajo gotovo tudi križarski vitezi skozi predore trdnjave, toda ta okna so bila vzidana globoko v zid in skozi nje se ni moglo videti nikamor, razun v daljavo. Na to so se jeli ljudje, ki so ga poprej izza obzidja mirno ogledovali, oglašati. Tu pa tam je nekdo izrekel njegovo ime, začul se je smeh, hripavi glasovi so jeli čimdalje drznejše vreščati nanj kakor na volka, kajti očividno jih nihče ni oviral. Končno so jeli metati v viteza snežene kepe.

On pa je nekako nehoté pognal naprej konja, in snežene kepe so takoj nehale padati, glasovi so utihnili in nekatere glave so izginile za obzidjem. Zares grozno je moralo biti Jurandovo ime. Kmalu pa so se celo najbojazljivejši zavedli ter spomnivši se, da jih od groznega Mazurja loči okop in obzidje, so jeli surovi vojaki metati vanj ne le kepe snega, marveč tudi kosove leda, blata in kamenja, ki se je odbijalo od njegovega železnega oklepa in pokrova na konju.

»Žrtvoval sem se za svojega otroka,« si je ponavljal Jurand.

In čakal je.

Napočil je poldan, obzidje je bilo prazno, kajti »knehti« so bili poklicani k obedu. Kmalu pa so se ondi pojavile straže, in te so metale oglodane kosti lačnemu vitezu. Ob enem so se na obzidju jeli šaliti ter povpraševati drug drugega, kateri bi si drznil stopiti doli in vdariti ga s pestjo po vratu. Drugi, vrnivši se od obeda, so kričali nanj ter mu prigovarjali, da se lahko obesi na vislicah, ako mu že preseda čakanje, kajti jeden kavelj s pripravljeno vrvjo je še prazen. Med takim krikom, žaljenjem in izbruhom smeha ter proklinjanjem so mu pretekle popoldanske ure. Kratek zimski dan se je že nagibal k večeru, toda most je še zmerom visel v zraku in velika vrata so ostala zaprta.

Pred nočjo je nastal veter, ki je razpodil megle ter osnažil nebo. Sneg je dobil nekako zamodrelo barvo, in zdelo se je, da napoči jasna, vedra noč. Ljudje, razun navadnih stražnikov, so zapustili obzidje, krokarji in vrane so odleteli od vislic v gozd. Končno je postalo temno in nastala popolna tišina.

»Pred nočjo ne odpró vrat,« si je pomislil Jurand. Za trenutek mu šine v glavo misel, da se naj vrne v mesto, toda takoj je dal slovo tem mislim. »Hočem ostati tukaj,« je rekel sam sebi. »Ako se vrnem domu, me ne bodo pustili, marveč bi me obkolili in vjeli, na to pa rekli, da mi niso dolžni ničesar, ker so se me polastili s silo; ko bi pa hotel čez nekaj časa zopet priti sèm, ako bi srečno zbežal, bi se moral znovič vrniti.«

Neizmerna vstrajnost poljskih vitezov v prenašanju mraza, glada in truda, kateri so se čudili vsi zgodovinarji, jim je dopuščala izvrševati taka dela, za kakoršna niso dorastli pomehkuženi ljudje na zapadu. Jurand pa je vstrajen še v večji meri od drugih. Dasi ga je že jel mučiti glad in mu je večerni mraz prodiral že skozi kožuh, pokrit z oklepom, je vendar-le sklenil, da vstraja na mestu, ko bi tudi imel poginiti pred vrati.

Nakrat pa, predno je še nastala črna tema, začuje korake za svojim hrbtom.

Ogledal se je ter videl, da se mu bliža od mesta šestero ljudij, oboroženih s halabardami, a med njimi je korakal na sredi še sedmi, opiráje se ob meč.

»Morda odpró tem vrata, in jaz pojdem ob enem ž njimi,« pomisli Jurand. »Oni ne bodo poskušali polastiti se me s silo, ali me ubiti, kajti za to jih je premalo; ko bi me pa vendar-le hoteli napasti, bilo bi to znamenje, da nočejo ostati mož-beseda, in v tem slučaju gorjé njim!«

Pomislivši to, je dvignil težko jekleno sekiro, ki mu je visela pri sedlu, tako težko, da jo je navaden človek komaj z obema rokama vzdignil, ter pognal k njim svojega konja.

Toda oni niso niti mislili, napasti ga.

Vojaki so zasadili halebarde v sneg, in Jurand je v mraku zapazil, da se jim tresejo vajeti v rokah.

Oni sedmi, ki je bil bržkone njihov starešina, stegne levo roko pred se, dvigne prste kvišku ter vpraša:

»Ali ste vi vitez Jurand iz Spihova?«

»Sem!«

»Ali hočete slišati, čemu sem bil sèm poslan?«

»Poslušam.«

»Močni in pobožni komtur von Danveld je zapovedal, da naj vam rečem, da se vam vrata ne odpró poprej, dokler ne stopite s konja.«

Jurand ostane nekaj časa premičen, na to pa stopi s konja, h kateremu takoj priskoči jeden služabnik.

Gospodar iz Spihova je omahoval. Nù, oni potem, ko bo brez orožja, udarijo po njem, ga ubijejo kakor kako žival, ali pa ga zgrabijo in vržejo v podzemeljsko ječo. Toda čez trenutek si domisli, da bi gotovo več vojakov poslali po njega, ako bi se imelo to zgoditi. Zakaj, ako bi ga tudi napadli, oklepa bi hipoma ne mogli prebosti, med tem pa bi mogel on prvemu vzeti orožje in ugonobiti vse poprej, nego bi jim prišla pomoč. Saj ga vendar dobro poznajo.

»Ako bi tudi hoteli preliti mojo kri,« reče sam sebi, »saj nisem po ničesar drugega prišel semkaj.«

Pomislivši to, jim vrže najpoprej sekiro, potem večji in manjši meč ter nekoliko počaka. Oni so pobrali vse, na kar se oni človek, ki je govoril ž njim, oddalji od njega za nekoliko korakov, obstane ter spregovori z močnim, rezkim glasom:

»Za vse krivice, katere si doprinesel križarskemu redu, moraš na komturjevo zapoved deti na-se to-le platneno vrečo, katero ti pustimo, moraš si obesiti na vrat na vrvici nožnico od meča in pokorno čakati pred vrati, dokler ti jih komturjeva milost ne ukaže odpreti.«

Čez nekaj časa ostane Jurand sam v temi in tišini. Na snegu je ležala pred njim spokorna vreča z vrvico in on je stal dolgo nepremično, čuté, da se mu nekaj vpira in lomi v duši, da v njem nekaj gine in umira in da čez malo časa ne bo več Jurand iz Spihova, ne več vitez, marveč jetnik, suženj brez imena, brez slave in časti.

Preteklo je še dokaj časa, predno se je približal k oni spokorni vreči, ter spregovoril:

»Kaj naj storim drugega? Ti, Kristus, vidiš, da oni so pripravljeni zadaviti mojega otroka, ako ne storim vsega, kar mi zapovedujejo. Ti veš, da bi jaz za samega sebe tega ne storil. Bridka reč je sramota — bridka reč! Toda tudi Tebe so osramotili pred smrtjo. Torej: v imenu Očeta in Sina...«

Na to se je pripognil, del si ná-se vrečo, v kateri so bile narejene luknje za roke in glavo, na kar si je obesil na vrat nožnico od meča ter stopil k vratom.

Vrata niso bila odprta, toda njemu je bilo sedaj že vse jedno, ali se mu odpró prej ali poznej. Gradič je stal v nočni tišini, samo stražarji so se semtertje oglašali na obzidju. V trdnjavi, poleg grajskih vrat, je bilo razsvetljeno jedno samo okno, sicer pa je bilo vse temno.

Nočne ure so minevale druga za drugo, in na nebo je priplaval srp lune ter osvetlil turobno grajsko obzidje. Bila je taka tišina, da je Jurand lahko slišal vtripanje lastnega srca. Toda on je bil top, kakor bi okamenel, kakor bi iz njega vzeli dušo. Ostala mu je samo jedna misel: da je nehal biti vitez Jurand iz Spihova, toda kaj je sedaj, tega ni videl. Časih se mu je zdelo, da se mu sredi gluhe noči, od onih vislic, katere je videl zarano, tiho po snegu bliža smrt.

Nakrat pa se zgane in sprebudi popolnoma.

»O usmiljeni Kristus! Kaj je to?«

Z visokega okna stolpa, ki je stal pri vratih, zadoné tihi, iz početka komaj slišljivi glasovi pljunke. Jurand je bil na poti v Ščitno gotov, da Danuše ni v tem gradu, vsekakor pa mu je ta glas pljunke nakrat razburil srce. Zdelo se mu je, da dobro pozna te glasove, da tako ne svira nihče drugi nego ona, njegovo dete, njegova jedina ljubezen. In on pade na kolena, sklene roke k molitvi ter drgetáje kakor v vročnici, jame poslušati.

Med tem pa zapoje otroški, neizrekljivo otožni glasek:

»Oh, ko bi imela
kakor goska krila,
pa bi za teboj, dragi,
v Šlezijo zletela!

Jurand se je hotel že oglasiti ter zaklicati priljubljeno ime, toda beseda mu zaostane v grlu, kakor bi mu jo stisnil železni obroč. Nakrat se mu vál boli, solz, tesnobe in nezgode nakopiči v prsih, da pade z licem v sneg ter jame klicati v največji otožnosti:

»O Jezus! Saj sem slišal svoje dete! O Jezus!«

In mravljinci mu zagomazé po vsem životu. Zgoraj pa zapoje tesnobni glas v globoki nočni tišini dalje:

Sedla bi na vrbo
in tako mu dejala:
poglej me vendar, Janko,
siroto ubogo...«

Zarano je surov brkast nemški »kneht« suval z nogo v rebra viteza, ležečega pri vratih.

»Vstani pes! Vrata so odprta in komtur je zapovedal, da stopiš pred njega.«

Jurand se sprebudi kakor iz sná. Ni pa pograbil »knehta« za grlo, ni ga zdrobil s svojimi železnimi rokami, in lice mu je bilo mirno, oči so zrle pokorno. Vstal je ter, ne spregovorivši niti besedice, odšel za vojakom skozi vrata.

Komaj pa je prišel skozi, se je začulo za njim rožljanje verig in premični most se je jel dvigati kvišku, na vrata pa je padla težka, železna mreža...

KONEC DRUGEGA DELA.

Spisal H. SIENKIEWICZ

Poslovenil PODRAVSKI

Križarji

Zgodovinski roman

v štirih delih

IZ KNJIŽNICE
JOŽE ROHRMAN-A

III. in IV. del.

V GORICI 1903.
Tiska in zalaga »Goriška Tiskarna« A. Gabršček.

Tretji del.

I.

Jurand, dospevši na grajsko dvorišče, ni vedel precej, kam ima iti, ker ga je služabnik, ki ga je privedel skozi vrata, takoj zapustil in šel proti hlevu. Po obzidju so zares stali vojaki, tu posamezno, ondi po več skupaj, toda njih lica so bila tako mračna in njih pogledi tako prezirljivi, da je bilo vitezu lahko uganiti, da mu nočejo pokazati poti, in ako mu na vprašanje tudi odgovoré, da bo ta odgovor surov in razžaljiv.

Nekateri so se smejali, kazaje ga drug drugemu s prstom, in nekateri so zopet jeli vanj metati sneg kakor poprejšnji večer. Toda Jurand, zagledavši vrata, ki so bila višja od drugih, nad katerimi je bil iz kamena izklesan Kristus na križu, je šel k njim, domišljevaje si, da mu vendar nekdo pove, ako so komtur in starešine v drugem delu grada, ali v drugih sobah.

Tako je tudi bilo. V hipu, ko se Jurand približa k tem vratom, se mu odpreta nakrat njiju obe polovici, in pred njim se prikaže mladenič z gladko ostriženo glavo, kakoršno nosijo kleriki, toda oblečen v navadno opravo, in ga vpraša:

»Ali ste vi gospod Jurand iz Spihova?«

»Sem.«

»Pobožni komtur mi je zapovedal, naj vas spremim k njemu. Pojdite z menoj.«

In vodil ga je skozi dolg hodnik k stopnicam. Pri stopnicah pa je obstal, premeril Juranda s strogim pogledom in vprašal znovič:

»Ali nimate pri sebi kakegà orožja? Naročili so mi, naj vas preiščem.«

Jurand dvigne kvišku obe roki, tako, da je spremljevalec mogel dobro pregledati njegovo telo, ter odvrne:

»Sinoči sem vam oddal vse.«

Na to reče sprevodnik z zamolklim, komaj slišljivim glasom:

»Čuvajte se, da vam ne vskipi jeza, ker se nahajate pod grozno močjo in silo...«

»Toda tudi pod voljo božjo,« odvrne Jurand.

Po teh besedah pogleda bistrejše sprevodnika in, zagledavši na njegovem licu nekaj podobnega sočutju in pomilovanju, reče:

»Poštenje ti zré iz očij, mladenič. Odgovori mi odkritosrčno na to, kar te poprašam.«

»Požurite se, gospod,« reče sprevodnik.

»Ali oddajo oni zá-me moje dete?«

Mladenič ga začudeno pogleda.

»Ali je vaše dete tukaj?«

»Moja hčerka.«

»Ona gospodična v stolpu pri vratih?«

»Dà. Oni so mi obljubili, da jo izpusté, ako se jim sam oddam.«

Sprevodnik mahne z roko v znamenje, da ničesar ne vé, a na licu se mu pojavi nemir in dvom.

Jurand pa ga še vpraša:

»Ali je to resnica, da jo čuvata Šomberg in Markvart?«

»Teh bratov ni v gradu. Toda odpeljite jo poprej, gospod, dokler še ne ozdravi starosta Danveld.«

Ko Jurand to čuje, strepeta, toda več ni imel časa, da bi vprašal, kaj to pomeni, kajti dospela sta že v dvorano v prvem nadstropju, v kateri bi imel Jurand stopiti pred oči sčitenskega starešine. Sprevodnik mu odpre vrata ter se umakne nazaj na stopnice.

Vitez iz Spihova vstopi v veliko dvorano, ki pa je bila zelo temna, ker je skozi okna, čijih okvirji so bili močno zamašeni s svincem, dohajalo le malo svitlobe, vrhu tega pa je tudi zimski dan bil zelo mračen. Na drugem koncu dvorane je zares gorel v veliki peči ogenj, toda surova drva so dajala od sebe le malo plamena. Še le čez nekaj časa, ko so se oči nekoliko privadile na temo, je zapazil Jurand v ozadju sobane mizo in viteze, sedeče okrog nje, za svojim hrbtom pa celo tolpo oboroženih vojakov in mračnih »knehtov«, med katerimi je grajski norec držal na verigi ukročenega medveda.

Jurand se je bil nekoč že srečal z Danveldom ter ga je potem še dvakrat videl na dvoru mazoveškega kneza kot poslanca, toda od tega časa je bilo preteklo že nekoliko let; vsekako pa ga je takoj spoznal tudi v tem mraku po nabuhlem licu in po tem, da je sedel med ostalimi sredi mize, držeč na naslonjaču z deskami povito roko. Na desni njegovi strani je sedel Siegfried de Löve iz Insburka, zakleti sovažnik poljskega naroda sploh in Juranda iz Spihova še posebe, na njegovi levi strani sta mu sedela mlajša brata Gotfried in Rotgier. Danveld ju je nalašč pozval, da vidita njegovo zmago nad groznim sovražnikom in da se ob enem radujeta nad sadom izdajstva, katero so si skupno izmislili in h kateremu so tudi oni zdatno pripomogli.

Sedaj so sedeli udobno, imajoči na sebi obleko iz temnega sukna ter lahke meče ob boku, veseli in ponosni, zroči Juranda z napuhom in z neizmernim preziranjem, kakoršno so zmerom nosili v svojem srcu za vse slabotne in premagane.

Dolgo je trajalo molčanje, kajti hoteli so se do sitega nagledati moža, katerega so se poprej toliko bali in kateri je stal sedaj pred njimi, z glavo pobešeno na prsi, imajoč na sebi robato spokorno vrečo z motvozom okolu vratu, na katerem je visela nožnica meča.

Hoteli so očividno, naj bi kolikor le mogoče mnogo ljudij videlo njegovo pokorščino, ker je skozi stranska vrata, ki so držala v druge sobe, dohajal vsakdo, kdor je le hotel, torej se je dvorana na polovico napolnila z oboroženimi gledalci. Vsi so neizmerno radovedno ogledovali Juranda, razgovarjaje se glasno o njem. Jurand pa, videč jih, se je zopet ojačil, ker je mislil sam pri sebi: Ako Danveld ne bi hotel ostati mož beseda v tem, kar je bil obljubil, pa bi gotovo ne bil pozval toliko prič.

Na to Danveld zamahne z roko in razgovor utihne, na kar da znamenje jednemu pažetu, kateri pristopi bliže k Jurandu, prime z roko za motvoz, ki mu je visel na vratu, ter ga privleče za nekoliko korakov bliže k mizi.

Danveld pa pogleda po navzočih ter reče:

»Glejte, kako moč našega reda zmaguje zlobo in ponos.«

»Bog daj, da bi bilo zmerom tako!« odgovoré navzoči.

Zopet nastane molčanje, na to pa se Danveld obrne k sužnju ter reče:

»Grizel si naš red kakor besen pes, za to pa je Bog odločil, da kakor pes stojiš pred nami z motvozom okolo vratu, čakajoč milosti in usmiljenja.«

»Ne primerjaj me s psom, starešina,« odvrne mu Jurand, »kajti s tem kradeš čast onim, ki so se z menoj bojevali in poginili od moje roke.«

Po teh besedah nastane med oboroženimi Nemci šum, toda ni bilo mogoče kmalu spoznati, ali jih je razsrdil ta pogumni odgovor, ali jih je le ganila resnica tega, kar je povedal.

Toda komturju ni bilo prav, da je dobil razgovor takšno smer, torej je dejal:

»Glejte, kako oholo in drzno nam pljuva v oči ta človek!«

Toda Jurand dvigne kvišku roke, kakor človek, ki kliče nebesa sama za pričo, ter odgovori, kimaje z glavo:

»Bog vidi, da je ostal moj ponos za tukajšnimi vrati. Bog vidi in Bog bo sodil, če, sramoteči moje vitežko stališče, ne sramotite samega sebe. Jedna je vitežka čast, katero mora vsakdo spoštovati, kdor je prepasan z vitežkim pasom.«

Danveld naježi obrvi, toda v tem hipu jame grajski norec žvenkljati z verižico, na kateri je držal medveda, in klicati:

»Pridiga! Pridiga! Došel je pridigar iz Mazovije! Poslušajte pridigo!«

Na to se obrne k Danveldu.

»Gospod,« reče, »ko je cerkovnik s svojim zvonom prezgodaj zbudil grofa Rozenheima, zapovedal mu je grof, da mora pojesti vrv od zvona, in sicer od vozla do vozla; ta pridigar ima takisto vrv okrog vratu, torej zapovejte mu, naj jo pojé poprej nego dovrši svojo pridigo.«

Po teh besedah pogleda plašno komturja, ker ni bil gotov, ali se mu bo ta smejal, ali nemara celo zapové, da ga pretepó radi teh besed. Toda Križarji, uljudni, pošteni in zelo pokorni, kadar se niso čutili dovolj močne, niso proti premaganim poznali nikake mere v napuhu, radi tega mu Danveld ni le pokimal z glavo v znamenje, da mu dopušča takšno roganje, marveč je še sam spregovoril tako surovo, da se je na licih nekaterih mladih pažetov zrkalilo začudenje.

»Ne pritožuj se, da ti delamo sramoto,« reče, »kajti ako bi te tudi postavil za čuvaja psov, je vsekako naš pasji čuvaj boljši nego vaš vitez!«

A norec, obodren po teh besedah, jame kričati:

»Prinesi čohalo ter počeši medveda, on pa ti v zahvalo za to počeše tvoje lase.«

Na to se tu pa tam začuje smeh, a za hrbtom Križarjev zakliče nekdo:

»Po letu pojdeš k jezeru kosit trsičje!«

»Ali pojdeš lovit rake na smrdljivo meso!« zakliče nekdo drugi.

Tretji pa doda:

»Sedaj pa lahko greš odganjat vrane od vislic. Ne bo se ti manjkalo dela.«

Tako so se oni rogali nekdanjemu svojemu nasprotniku, strašnemu Jurandu. Veselje je prevzelo vse navzoče. Nekateri so se približali k jetniku ter so ga v obližju pozorno ogledovali, govoreči pri tem: »To je torej oni divji mrjasec iz Spihova, kateremu je naš komtur polomil zobe. Še se mu drží pena na ustih, rad bi nekoga ugriznil, toda ne more!«

Danveld in Križarji, ki so se hoteli kazati navzočim za sodnike, videči sedaj, da se je ta reč drugače obrnila, so se tudi pomešali med one, ki so Juranda obkoljevali. Staremu Siegfriedu iz Insburka to ni bilo po godu, toda sam komtur mu je dejal: »Ne hudujte se, bomo imeli še več zabave!« In jeli so tudi oni ogledovati Juranda, kar je bil zelo redek slučaj, ker je vsak križarski vitez ali »kneht,« ki ga je poprej videl tako blizu, navadno zaprl oči za zmerom. Nekateri so klicali: »Širokopleč je, dasi ima kožuh pod vrečo! Mogli bi ga omotati s slamo in ga voditi po sejmih!« Drugi so jeli zahtevati piva, da bi bilo še bolj veselo.

In zares so zažvenketali v veži polni kovinasti vrči, in temna dvorana se je napolnila z vonjavo pene, ki je silila izpod pokrovov. Razveseljeni komtur je dejal: »Tako je prav! Naj si on nikakor ne misli, da je njegova sramota nekaj velikega!« Na to so se mu jeli znovič bližati in, trkajoči ga z vrči v brado, so klicali: »Gotovo bi rad pil tudi ti, mazurski rilec!« Drugi so si zopet vlivali pivo na dlan in prskali mu ga v oči. Jurand je stal med njimi ves potrt in ponižan; končno pa je pristopil k staremu Siegfriedu in očividno čuteč, da dalje ne bo mogel vzdržati, zakričal tako glasno, da je prevpil ves trušč v dvorani:

»Radi ran Kristusovih in pri izveličanju vaših duš, dajte mi mojega otroka, kakor ste mi obljubili.«

Hotel je prijeti starega komturja za roko, toda ta se mu umakne in reče:

»Proč, suženj! Kaj hočeš?«

»Izpustil sem iz ječe de Bergova ter prišel sam, ker ste mi obljubili, da mi daste za to moje dete, ki ga imate tukaj.«

»Kdo ti je obljubil?« ga vpraša Danveld.

»Na vest in vero, ti, komtur!

»Ali imaš priče? Toda čemu je treba tu prič, ako je bilo to oprto na čast in pošteno besedo?«

»Na tvojo čast in na čast reda!« zakliče Jurand.

»Radi tega tudi dobiš svojo hčer!« odvrne mu Danveld.

Na to se obrne k navzočim in reče:

»Vse to, kar ga je tu doletelo, je le nedolžna igrača proti meri njegovih prestopkov in zločinov. Ker pa smo mu obljubili hčerko, ako pride sam, da se pred nami poniža, in ker beseda Križarja ne sme biti prelomljena, kakor bi bila to beseda božja, radi tega podarimo prostost oni deklini, katero smo oteli razbojnikom, in po vzgledni pokori za svoje grehe, doprinešene proti našemu redu, dovolimo tudi njemu, da se vrne domu.«

Mnogi so se začudili tem besedam, ker so vedeli, da je Danveld že dolgo gojil mržnjo do Juranda, ter takšne prijenljivosti niso pričakovali. Stari Siegfried, kakor tudi Rotgier in brat Gotfried, čudno pogledajo Danvelda, on pa se je delal, kakor bi tega ne videli, in rekel:

»Hčerko ti odpošljemo, spremljano od straže, ti pa ostaneš tukaj, dokler se straža ne vrne in dokler ne plačaš odkupnine.«

Jurand sam je bil osupnen, kajti že se je bil odrekel nadeje, da bi bila njegova žrtev Danuši v prospeh. Radi tega je hvaležno pogledal Danvelda in dejal:

»Bog ti povrni, komtur!«

»Spoznaj Kristusove viteze!« reče Danveld.

Čez trenutek reče Jurand:

»Veliko je njegovo usmiljenje! Dolgo že svojega otroka nisem videl, torej dovoli, da vidim deklico in jo blagoslovim.«

»Prav, toda to se zgodi pred vsemi tu navzočimi, da bodo oni priče naše vere in ljubezni.«

Po teh besedah zapove najbližjemu pažetu, naj pripelje Danušo, sam pa stopi k de Löveju, Rotgieru in Gotfriedu ter se jame ž njimi živo razgovarjati.

»Jaz ti ne nasprotujem, dasi poprej to ni bil tvoj namen,« reče stari Siegfried.

Toda vročekrvni Rotgier, znan po svoji hrabrosti in okrutnosti, reče:

»Kako to? Mar hočeš spustiti ne le devo, marveč tudi tega zlodjevega psa, da nas bo še znovič grizel?«

»Ne bo nas več grizel!« omeni Gotfried.

»Ej, on plača odkupnino!« odvrne Danveld.

»Ako bi tudi dal vse, saj on v jednem letu dvakrat toliko zapleni!«

»Gledé deklice vam ne nasprotujem,« ponovi Siegfried, »toda vsled tega volka se bodo potem še pogostoma jokale naše ovčice.«

»A naša mož-beseda?« vpraša smejé se Danveld.

»Poprej si govoril drugače...«

Danveld pomigne z rameni.

»Imeli ste šele nekoliko zabave, imeli je boste še več.«

Drugi so znovič obkoljili Juranda in pod vtisom slave, ki je po Danveldovem blagem postopanju padla na vse Križarje, jamejo mu govoriti v oči:

»Nù, štempihar,« reče mu kapitan grajskih strelcev, »ali bi postopali tvoji paganski bratje tako blago z našimi vitezi?«

»Mar ti nisi pil našo kri?«

»A mi tebi dajemo kruh za kamen!«

Toda Jurand se že ni več zmenil ni za roganje niti za preziranje, ki je zvenelo iz njihovih besed; srce mu je močno vtripalo, a na trepalnice se je nabirala vlaga. Mislil je na to, da čez malo časa zagleda Danušo, in da jo zagleda le vsled njihove milosti, radi tega jih je nekako spokorno gledal in končno rekel:

»Resnica, resnica! Bil sem vam strašen... toda izdajstva nisem poznal!«

Med tem se začuje nakrat na drugem koncu dvorane klic: »Deklico peljejo!« V dvorani je takoj nastala tišina. Vojaki se mahoma vstopijo na obe strani, kajti nikdo njih ni videl še doslej Jurandove hčerke, a večina ni niti vedela, da se nahaja ona v gradu, kajti Danveld je izvrševal svoja dela tajno, a oni, ki so vedeli vse to, jeli so sedaj šepetati o njeni nenavadni lepoti. Radi tega so se oči vseh obrnile proti vratom, skozi katera bi imela priti.

Med tem se ondi najpoprej pojavi paže, za njim vsem dobro znana služabnica reda, za njo pa je korakala deklica v beli obleki, z razpletenimi lasmi, zvezanimi s trakom na čelu.

Nakrat pa se jame razlegati po dvorani grozen smeh. Jurand, ki je bil v prvem trenutku priskočil k oni deklici, se je naglo umaknil, zbledel kakor platno, zroč ves osupnen na koničasto glavo, na zamodrela usta in na bedaste oči one revne deklice, katero so mu ponujali namesto Danuše.

»To ni moja hči!« zakliče z drhtečim glasom.

»Ni tvoja hči?« zakliče Danveld. »Pri svetem Liboriju iz Paderborna! Mi torej razbojnikom nismo oteli tvoje hčerke, ali pa jo je kak čarovnik spremenil, kajti katere druge nimamo v Ščitnem!«

Stari Siegfried, Rotgier in Gotfried so pogledali drug drugega, čudeči se Danveldovi zvitosti, toda nikdo njih ni imel časa spregovoriti, kajti Jurand je zaklical z groznim glasom:

»Ona je v Sčitnem! Slišal sem jo peti! Slišal sem glas svojega otroka.«

Danveld se obrne k navzočim ter reče mirno in s povdarkom:

»Pozivam vas vse za priče, zlasti še tebe, Siegfried iz Insburka, ter vaju, pobožna brata Rotgier in Gotfried, da mu po dani obljubi ponujamo dekle, o katerem so nam razbojniki rekli, da je to hči Juranda iz Spihova. Ako to ni ona, nismo tega mi krivi, marveč je to volja našega Gospoda, ki nam je na ta način hotel dati Juranda v roke.«

Siegfried in dva mlajša brata pokimajo z glavo v znamenje, da čujejo in da bodo pričali ob času potrebe. Na to zopet pogledajo drug drugega, kajti tega je bilo nekoliko več nego so se mogli nadejati: vjeti Juranda, ne dati mu deklice, a na videz vsekako le ostati mož-beseda... Kdo drugi bi znal doprinesti kaj takega?«

Jurand pa se zgrudi na kolena ter jame rotiti Danvelda pri vseh svetinjah, kar jih je v Marburgu, pri prahu in glavi njegovih starišev in ga prositi, naj mu odda njegovega pravega otroka, naj ne postopa kakor lopov, izdajica in krivoprisežnik. V njegovem glasu je bilo toliko obupa in istine, da so si nekateri jeli domišljevati, da je to prevara, ali da je res nekak čarobnik spremenil dekličjo postavo.

»Bog gleda tvoje izdajstvo!« je zaklical Jurand. »Pri ranah našega Odrešenika, radi tvoje smrtne ure te prosim: vrni mi moje dete!«

Na to je vstal ter šel globoko pripognen k Danveldu, kakor bi mu hotel objeti kolena, a oči so se mu tako svetile kakor blaznemu, glas se mu je tresel od tuge, obupa, strahu in grožnje.

Ko je Danveld slišal, da ga on pred vsemi navzočimi dolži izdajstva in laži, je jel močno sopihati in jeza se mu je pojavila na licu nalik plamenu. Hoteč do dobrega ugonobiti nesrečneža, stopi k njemu, skloni se k njegovemu ušesu ter mu zašepeta skozi stisnene zobe:

»Ako ti jo vrnem, vrnem ti jo s svojim pankertom.«

Toda v tem trenutku zarjove Jurand kakor tur, zgrabi z obema rokama Danvelda ter ga dvigne kvišku. V dvorani se začuje presunljiv klic: »Prizanesi!« toda v tem hipu pade komturjevo telo tako močno ob kameniti tlak, da so možgani iz razbite lobanje Danveldove onesnažili Siegfrieda in Rotgiera, ki sta stala v bližini.

Jurand skoči k najbližnji steni, na kateri je viselo orožje, zgrabi velik dvoročni meč ter plane kakor orkan nad osuple Nemce.

Bili so to ljudje, privajeni boju, klanju in krvi, ali vendar jim je upadel pogum tako, da so se jeli umikati. Še le takrat, ko so se že otresli nekoliko prvega presenečenja, jeli so bežati na vso moč, kakor bežé ovce pred volkom. V dvorani se je jel razlegati klic začudenja, topot človeških nog, ropot prevrženih miz, vpitje pažetov in rjovenje medveda, ki se je bil izmuznil iz rok grajskemu norcu ter se jel povspenjati na visoko okno med obupnim klicem po orožju, po ščitih, mečih in lokih. Končno se zalesketa orožje in množica svetlih mečev se zasveti pred Jurandom, toda on, ne zmenivši se za nič, plane kakor znorel na oborožene ljudi in prične se divji boj, podoben dokaj bolj klanju nego pravemu boju.

Mladi in vročekrvni brat Gotfried prvi zastopi Jurandu pot, toda ta mu nalik streli odseče glavo ob enem z ramo in roko vred. Za njim padeta pod njegovo desnico kapitan grajskih strelcev, grajski oskrbnik von Bracht in Anglež Hugues, kateri, dasi ni vedel dobro, za kaj tu pojde, je imel sočutje z Jurandom in z njegovim trpljenjem ter segel po orožju še le tedaj, ko je Danveld že bil ubit. Drugi, videči strašno moč znorelega moža, so se združili v tolpo, da bi se mu skupoma postavili po robu; tu pa je nastalo klanje še večje, kajti Jurand, z naježenimi lasmi na glavi, ves polit s krvjo, z očmí divje švigajočimi semtertje, ves zasopljen je razgrajal, drvil in razbijal, grozno mahaje s svojim težkim mečem ter klestil po tej gosti tolpi, prevračaje ljudi na krvavi tlak, kakor prevrača vihra grmovje in drevje. In nastal je znovič trenutek splošnega strahu, ker se je zdelo, da hoče ta strašni Mazur sam pobiti vse te ljudi in da kakor velika jata psov brez pomoči strelcev ne more nadvladati divjega mrjasca, tako se tudi ti oboroženi Nemci ne morejo kosati ž njegovo orjaško močjo, ker borba ž njim je za nje zgolj smrt in pogin.

»Razidite se! Obkoljite ga! Udarite nanj od strani!« zakliče stari Siegfried de Löve.

In ljudje so se razpršili po dvorani, kakor se razpraši krdelo vrabcev na polju, kadar se spusti nad nje ostrokljunast jastreb, toda niso ga mogli obkoljiti, kajti on ni iskal prostora za boljšo obrambo, marveč v svoji divji besnoti je drvil naokrog ob steni ter jih jel goniti. Kogar je dosegel, ta je poginil kakor od strele zadet. Sramota, obup, prevarjena nadeja — vse to se je spremenilo v grozno žejo po krvi ter podeseterilo njegovo že itak orjaško moč. S težkim mečem, za katerega so najmočnejši Križarji potrebovali obe roki, je mahal on z jedno roko kakor s peresom. On ni iskal življenja, ni iskal rešitve, ni iskal niti zmage, marveč je iskal zgolj osveto, in kakor ogenj ali kakor narastla reka slepo ugonoblja vse, kar jej pride na pot, tako je tudi on, znorel in strašen, slepo ugonobljal, lomil, teptal in ugaševal življenje ljudij.

Niso ga mogli zaskočiti od strani, ker ga iz početka niso mogli doseči; vrhu tega so se vojaki bali približati se mu celo od zadaj, ker so vedeli, ako bi se obrnil, da jih ne bi rešila nobena človeška moč. Drugih se je zopet polastil strah pri misli, da bi se navadni človek s takšno presilo ne mogel bojevati, da imajo torej opraviti s človekom, kateremu pomagajo neke nadčloveške moči.

Med tem zbeží stari Siegfried in za njim brat Rotgier na galerijo, ki je bila narejena nad velikimi okni dvorane, in jameta klicati ostalim spodaj, naj se rešijo po njunem vzgledu. Oni so tudi kaj radi izpolnili povelje ter se gnetli med seboj na ozkem hodniku, želeči čim najpoprej dospeti kvišku, da se od zgoraj spoprimejo s štempiharjem, s katerim je bila spodaj vsaka borba nemogoča. Končno zapre poslednji vrata za seboj, in Jurand ostane spodaj sam. Z galerije se jamejo razlegati klici radosti in zmagoslavja, in takoj jamejo na viteza padati težke hrastove klopi, železni držaji od bakelj. Jedna klop ga zadene na čelo ter mu zalije lice s krvjo. Ob enem se spodaj odpró velika vrata in z galerije poklicani »knehti« pridrvé s truščem v dvorano, oboroženi s sulicami, sekirami, z loki in pšicami ter z vsakovrstnim drugim orožjem, ki so ga v naglici mogli dobiti v roke.

Razkačeni Jurand si otare z levo roko kri s čela, da mu ne bi mračila pogleda, na kar plane sam nad vso tolpo. In v dvorani se znovič začuje težko dihanje, žvenket železa, škripanje z zobmí in obupno stokanje ranjencev.

II.

Zvečer je sedel v tej dvorani za mizo stari Siegfried de Löve, ki je takoj po Danveldovi smrti prevzel poveljništvo v Ščitnem; poleg njega pa je sedel Rotgier, vitez de Bergov, bivši Jurandov jetnik, in dva mlada plemiča, dva novinca, ki bi v kratkem imela dobiti bele plašče. Zunaj je pihal mrzel veter, ki je potresal s svincem obrobljene šipe v oknih, gugal semtertje plamen od bakelj, vtaknjenih v železne držaje, ter časih prignal iz kamina velike klobčiče dima. Bratje, ki so se bili sešli k posvetovanju, so molčali, kajti vsi so čakali na besedo starega Siegfrieda; ta pa, oprši lakte ob mizo in položivši osivelo glavo v dlan, je sedel mračnega lica v senci, in tužne misli so mu rojile po glavi.

»O čem se imamo posvetovati?« vpraša končno brat Rotgier.

Siegfried dvigne glavo, ga pogleda in, predramivši se iz zamišljenosti, reče:

»O našem porazu, o tem, kaj poreče veliki mojster in kapitula, ter o tem, da bi iz tega našega postopanja ne nastala škoda vsemu našemu redu.«

Potem zopet umolkne, a čez trenutek se razgleda naokrog ter potegne sapo skozi nos.

»Tu še duhti po krvi.«

»Nikakor ne, komtur,« odvrne Rotgier. »Naročil sem, omiti tla in sobo pokaditi z žveplom. Tu se le ovoha žveplo.«

A Siegfried čudno pogleda navzoče ter reče:

»Bog se usmili duš bratov Danvelda in brata Gotfrieda!«

Oni so razumeli, da je klical božjega usmiljenja onim dušam pri spominu na žveplo, ker ga je njegova vonjava spominjala pekla; torej je tudi njih spreletel mraz in vsi so rekli nakrat:

»Amen, amen, amen!«

Nekaj časa se je čul zopet zgolj piš vetra in ropot oken.

»Kje je truplo komturjevo in Gotfriedovo?« vpraša starec.

»V kapelici, duhovniki pojó nad njima litanije.«

»Ali sta že v krstah?«

»Dà, komtur ima glavo zakrito, ker ima lobanjo razbito in obličje spakedrano.«

»Kje so ostali mrliči in ranjenci?«

»Mrliči so na snegu, da otrpnejo poprej nego jim pripravimo krste, ranjenci pa se nahajajo v dvorani, odločeni za bolnike.«

Siegfried zopet sklene roke nad glavo.

»A to je učinil jeden sam človek... Bog, čuvaj in varuj naš red, ako pride do vojne s tem volčjim plemenom.«

Rotgier pogleda na to kvišku, kakor bi se hotel nečesa spomniti, ter reče:

»Slišal sem pod Vilno, kako je sambijski poveljnik dejal svojemu bratu, velikemu mojstru: »Ako ne skličeš velike vojne ter jih ne zatareš tako, da niti sled ne ostane po njih imenu, pa gorjé nam in našemu narodu!«

»Bog nam daj takšno vojno, da se spoprimemo ž njimi!« reče jeden mladih plemičev-novincev.

Siegfried ga pogleda, kakor bi mu hotel reči: »Mogel bi se bil danes spoprijeti z jednim od njihovih,« toda videč drobno in mlado postavo novinčevo ter spomnivši se nemara, da niti sam ni hotel iti v očividno pogubo, dasi je bil sloveč radi svoje hrabrosti, je spremenil razgovor ter vprašal:

»Kdo izmed vas je videl Juranda?«

»Jaz,« odvrne de Bergov.

»Ali je še živ?«

»Dà, leži v oni mreži, v katero smo ga vlovili. Ko je prišel k zavesti, so ga hoteli naši »knehti« ubiti, toda duhovnik jim ni dovolil.«

»Mi ga ne moremo ubiti, ker je to med svojci odličen človek; nastal bi iz tega velik krik,« odvrne Siegfried. »Pa tudi tega ni mogoče skriti, kar se je bilo pripetilo, ker je bilo tu premnogo prič.«

»Kaj naj torej rečemo in kaj naj učinimo?« vpraša Rotgier.

Siegfried se zamisli, končno pa reče:

»Vi, plemeniti gospod de Bergov, pojdite v Marburg k velikemu mojstru. Mučili ste se v Jurandovi ječi in ste gost reda, torej vam bo kot gostu, kateremu ni treba govoriti v prospeh reda, rajše verjel. Povejte mu, kar ste videli, da je Danveld, izpulivši nepoznanim lopovom neko deklico, najavil to Jurandu, misleč si, da je to njegova hči in da je potem Jurand dospel v Sčitno, in vse to, kar se je dalje pripetilo, kar pa že veste sami.«

»Oprostite, pobožni komtur,« reče de Bergov. »Huda je bila ječa, v kateri sem prebil v Spihovem, in kot gost bi rad pričal vam v prospeh, toda radi miru moje vesti mi povejte, ali ni bila prava Jurandova hči zares v Sčitnem, in če mar ni Danveldovo izdajstvo privedlo njenega strašnega očeta v besnoto?«

Siegfried de Löve mu ni takoj odgovoril. On je grozno sovražil poljsko pleme ter bil še okrutnejši nego Danveld, vsekakor pa ni bil naklonjen k nikaki podlosti. Najhuje ga je bolelo proti koncu njegovega življenja, da sta se v poslednjem času razbrzdanost in svojeglavnost tako razširili med križarskim redom, da sta laž in goljufija postali v njem kot nekaj neobhodno potrebnega. Zato se je vprašanje de Bergova dotaknilo najbolestnejše strani njegove duše. Še le čez nekaj časa je dejal:

»Danveld stoji pred Bogom, in Bog ga je že sodil, a vi, grof, ako vas vprašajo, kaj vi mislite, recite jim, kar hočete. Ako vas pa vprašajo, kaj so videle vaše oči, pa jim povejte, da ste videli devet mrličev razun ranjencev na tem podu, med njimi trupla Danvelda in Gotfrieda, von Brachta in Huguesa ter dveh mladih plemičev; povejte jim, da jih je pobil Jurand poprej nego smo ga vjeli v mrežo... Bog jim daj večni mir in pokoj. Amen!«

»Amen, amen!« sta zopet ponovila novinca.

»Povejte pa tudi,« doda Siegfried, »dasi je Danveld hotel ponižati sovražnika našega reda, da vsekako on ni prvi potegnil meča na Juranda.«

»Govoriti hočem samo to, kar so videle moje oči,« reče de Bergov.

»Pred polnočjo pridite v kapelico, tjekaj tudi mi pridemo molit za duše mrličev,« zabičuje mu Siegfried. Na to mu seže v roko v znamenje zahvale in odpusta, kajti hotel je ostati sam z Rotgierom, kateregа je ljubil kakor oče svojega sina in mu vse zaupal. Ko je de Bergov odšel, je poslal tudi oba novinca iz dvorane, z izgovorom, naj gresta nadzorovat mizarje, ki delajo krste. Ko se duri za njima zapró, obrne se Siegfried živo k Rotgieru ter mu reče:

»Čuj, kaj ti povem! Samo jedno sredstvo je, da bi živa duša ne izvedela, da je prava Jurandova hči zares bila pri nas.«

»To ne bo preveč težavno,« odvrne Rotgier, »kajti za to, da je ona tukaj, ni vedel nihče drugi razun Danvelda, Gotfrieda, naju dveh in te naše služabnice, ki ji streže. One ljudi, ki so jo iz onega gradiča v gozdu pripeljali, je Danveld zapovedal upijaniti in obesiti. Res jih je med vojaki nekoliko, ki si nečesa domišljujejo, toda tem je sedaj zmešala možgane ona odurna deklica, tako, da sedaj ne vedo sami, ali smo jih mi prekanili, ali pa je res nekak čarobnik Jurandovo hčerko tako spremenil.«

»To je dobro,« reče Siegfried.

»Jaz pa sem že mislil, plemeniti komtur, ker Danveld ne živi več, ali bi ne kazalo, naprtiti vso krivdo na njega?...«

»Ter priznati pred vsem svetom, da smo v dobi miru in dogovorov z mazoveškim knezom odnesli iz njegovega gozdnega gradiča kneginjino gojenko in najljubšo njeno dvornico. Ne za Boga, to ne sme biti! Na dvoru so nas videli v družbi z Danveldom, in veliki sodnik, njegov sorodnik, vé, da smo se vsi udeleževali vsakega podjetja... Ako obdolžimo Danvelda, maščeval bi se on radi tega...«

»Premisliva nekoliko to,« reče Rotgier.

»Premisliva in tudi iznajdiva nekaj pametnega, ker drugače gorjé nam! Ako jim oddamo Jurandovo hčerko, povedala bi sama, da je nismo oteli lopovom, marveč da so jo ljudje, ki so se je polastili, pripeljali naravnost v Ščitno.«

»Tako je.«

»Bog vé, da ne mislim zgolj na našo odgovornost. Knez pojde se pritožit h kralju poljskemu in njegovi poslanci jamejo kričati na vseh dvorih o našem nasilju, o naši izdaji, o naših zločinih. Bog sam vé, kakšna škoda more nastati iz tega za naš red! Celo sam veliki mojster, ko bi izvedel resnico, bi zapovedal, naj se deklica skrije.«

»Ali nas ne bodo dolžili tudi takrat, ako deklica zibne?« vpraša Rotgier.

»Nikakor! Brat Danveld je bil zvit človek. Ali se mar ne spominjaš, da je napravil z Jurandom pogodbo, da ni le sam prišel v Ščitno, marveč da je še poprej razglasil in pisal knezu, da so njegovo hčerko odnesli razbojniki, da jo torej gre odkupit, ker vé, da je ni pri nas?«

»Resnica. Toda kako naj opravičimo vse to, kar se je bilo pripetilo v Sčitnem?«

Porečemo, da smo izvedeli, da Jurand išče svojega otroka; ker pa smo dobili ono dekle, ki ni vedelo povedati, čegavo da je, najavili smo to Jurandu, misleči si, da je to nemara njegova hči. Ko pa je Jurand semkaj dospel, je pri pogledu na ono deklico kar zbesnel in obseden od hudega duha prelil toliko nedolžne krvi, kolikor se je niti v velikem boju ne prelije.«

»Resnica,« odvrne Rotgier, »iz vas govori velik razum in izkušnja. Danveldovo zločinstvo, ako bi tudi naprtili vso krivdo na njega, bi vsekako-le padlo na naš red, a po tem na nas vse; tako pa se izkaže v javnosti naša nedolžnost ter se navali vse na Juranda, na jezo Poljakov in na njihovo zvezo s peklenskimi močmi.«

»A potem naj nas sodi kdor hoče, papež ali rimski cesar.«

»Dà.«

Nastane zopet za trenutek molčanje, na kar vpraša Rotgier:

»Kaj torej učinimo z Jurandovo hčerko?«

»Premisliva to.«

»Dajte jo meni!«

A Siegfried ga pogleda ter reče:

»Ne! Čuj me, mladi brat! Kadar pojde za blagor reda, ne popuščaj ni možu, niti ženi, niti samemu sebi. Danvelda je dosegla roka božja radi tega, ker se ni hotel zgolj maščevati za krivico, doprinešeno našemu redu, marveč ob enem tudi vstreči svoji strasti.«

»Vi me slabo sodite!« reče Rotgier.

»Ne strezite mesenim željam,« nadaljuje Siegfried, »kajti to pomehkuži vaše telo in dušo in kolena tega močnega plemena vas pritisnejo tako k tlom, da več ne vstanete.«

In že vtretjič nasloni svojo mračno glavo na svojo roko, ker je očitno mislil na samega sebe, kajti čez trenutek je dejal:

»Tudi meni teži dokaj človeške krvi, dokaj bolečin in solz... Tudi jaz se nisem obotavljal, kadar je šlo za blagor našega reda ter sem sprevidel, da nečesa ne dosežem s silo, iskati druga pota; ko pa pridem pred gospoda, katerega ljubim in spoštujem, mu porečem: »To sem učinil za naš red, zá-se pa sem si odbral zgolj trpljenje.«

Na to dvigne roki kvišku ter zakliče:

»Odpovejte se razkošju in razbrzdanosti, vtrdite svoja telesa in srca, kajti že vidim, kako letajo po zraku beli orli, ki imajo rdeče kremplje od križarske krvi...«

Daljše besede mu pretrga vihar, ki zapiha tako močno, da se jedno okno na galeriji z velikim treskom odpre ter se vsa dvorana napolni s hladnim zrakom in snegom.

»V imenu Očeta, Sina in sv. Duha! Strašna je nocojšnja noč!« reče stari Križar.

»Noč nečistih duhov!« odvrne Rotgier.

»Ali so pri Danveldu duhovniki?«

»Dà...«

»Umrl je brez odveze! Bog mu bodi milostljiv!«

Na to oba umolkneta. Potem pa pokliče Rotgier služabnike ter jim naroči, naj zapró okno in popravijo goreče baklje. Ko oni odidejo, vpraša znovič:

»Kaj nameravate učiniti z Jurandovo hčerko? Ali hočete, da jo odpeljejo odtod v Insburk?«

»Odpeljem jo v Insburk ter učinim ž njo to, kar bo zahteval blagor našega reda.«

»A kaj naj storim jaz?«

»Ali si dovolj pogumen?«

»Kaj sem zakrivil, da dvomite o tem?«

»Ne dvomim, ker te poznam in te radi tvoje hrabrosti ljubim bolj nego koga drugega na svetu. Pojdi torej na dvor mazoveškega kneza in povej mu vse, kaj se je tu pripetilo in kaj sva se tu dogovorila.«

»Ali morem iti v očitno pogubo?«

»Ako tvoja poguba dopomore v korist našemu redu, ti moraš to učiniti. Toda ne. Ne čaka te pogin. Oni ne bodo delali krivice gostu, k večjemu, ako bi te ne hotel kateri pozvati na dvoboj, kakor je to učinil oni mladi vitez, ki nas je vse pozval... On ali kdo drugi, toda to ni nič strašnega.«

»Bog daj! Toda morejo me zgrabiti in vreči v ječo.«

»Oni tega ne storé. Pomni, da imamo pismo, ki ga je Jurand pisal knezu, vrhu tega pa greš tjekaj radi tega, da se pritožiš čez Juranda. Poveš ondi točno vse, kaj je doprinesel v Sčitnem, in morali bodo verjeti. Dà, mi smo mu prvi najavili, da je pri nas neka deklica ter ga povabili, naj pride in si jo ogleda. On je to storil, prišel ob pamet, komturja ubil in ljudi nam pomoril. Tako boš govoril. Kaj naj ti oni odgovoré na to? Danveldova smrt se urno razglasi po vsej Mazoviji, in vsled tega se oni ne bodo pritoževali. Jurandovo hčerko bodo sevéda še iskali, ker pa je Jurand sam pisal, da je ni pri nas, tudi njihov sum ne pade na nas. Treba je pokazati pogum in zavezati jim jezike. Pa si bodo mislili, da bi si nihče izmed naših ne drznil priti k njim, ako bi bili mi nečesa krivi.«

»Resnica. Po Danveldovem pogrebu pojdem takoj na pot.«

»Bog naj te blagoslovi, sin! Ko izvedemo vse tako, kakor je treba, oni ne bodo le osupneni, marveč se bodo morali celo odreči Juranda, da ne bomo mogli potem reči mi: »Glejte, kako oni postopajo z nami!«

»Tako se bo treba pritožiti na vseh dvorih.«

»Veliki sodnik to tudi učini in sicer v blagor reda, ker je Danveldov sorodnik.«

»Toda kaj, ako ta spihovski zlod ozdravi ter dospe na prosto?«

Siegfried mračno pogleda pred se, na to pa reče polagoma in s povdarkom:

»Ako tudi dospe na prosto, čez red se niti z jedno besedico ne pritoži.«

Na to jame še podrobnejše poučevati Rotgiera, kaj ima govoriti in česa zahtevati na mazoveškem dvoru.

III.

Vest o dogodkih v Sčitnem je dospela še poprej nego brat Rotgier v Varšavo ter povzročila ondi nemir in začudenje. Niti sam knez, niti kdo drugi na dvoru ni mogel razumeti, kar se je dogodilo. Pred nedavnim, uprav nekoliko poprej, nego je nameraval Nikolaj iz Dolgega lesa oditi v Marburg s knezovim pismom, obsegajočim pritožbo čez napuhnene komturje radi tega, da so ugrabili in odnesli Danušo, ter ob enem tudi zapoved, naj mu jo takoj vrnejo, je dospelo pismo od gospodarja iz Spihova, ki je najavljalo, da njegove hčerke niso ugrabili Križarji, nego navadni obmejni razbojniki, od katerih pa bode v kratkem odkupljena. Radi tega poslanec ni odšel in nikomur ni prišlo na misel, da bi bili mogli Križarji dobiti takšno pismo od Juranda, grozeči mu s smrtjo njegovega otroka. Težavno pa je bilo razumeti to, kar se je bilo pripetilo, kajti razbojniki, knezovi in križarski podložniki, so zgolj po leti napadali drug drugega, ne pa po zimi, ko je sneg izdal njihovo sled. Napadali so navadno barantače, ali pa ropali po vaseh, jemajoči ljudi in njih živino, toda da bi si drznili, dotakniti se samega kneza ter odnesti njegovo gojenko, a vrhu tega še hčerko mogočnega in splošni strah vzbujajočega viteza, tega nihče ni mogel verjeti. Na vse to, kakor tudi na druge dvome je bil odgovor Jurandovo pismo ž njegovim lastnim pečatom, ki ga je bil prinesel človek, o katerem je bilo znano, da je iz Spihova. Radi tega nihče ni mogel več sumiti, pač pa se je knez razsrdil tako, da že dolgo niso videli takšnega, ter zapovedal, naj njegovi ljudje gredó za onimi razbojniki po vsej meji kneževine, pozvavši ob enem plockega kneza, naj tudi on to učini ter ne prizanese zločincem.

Toda med tem dospe novica o vsem, kar se je bilo pripetilo v Ščitnem.

Prehajaje od ust do ust, je bila ona vest desetkrat povečana. Pripovedovali so, da je Jurand sam dospel h gradu, planil skozi odprta vrata ter povzročil ondi takšno klanje, da je le malokdo ostal živ in da je bilo treba poslati po pomoč v bližnji gradič, sklicati odličnejše viteze in oborožene tolpe peščev, ki so šele po dvadnevnem oblegovanju vdrli v grad in Juranda premagali. Govorili so, da ta vojska sedaj za gotovo prekorači mejo in da iz tega nastane brezdvomno velika vojna. Knez, ki je vedel, koliko je velikemu mojstru mar za to, da bi se v slučaju vojne s poljskim kraljem postavile moči obeh mazoveških knezov na njegovo stran, ni verjel tem novicam, ker mu ni bilo tajno, da bi nobena človeška moč ne zadržala Poljakov, ako bi Križarji pričeli vojno, bodisi že ž njim ali s plockim Zemovitom, katere vojne se je zelo bal veliki mojster.

Vedel je, da vojna mora nastati, toda prizadeval si je, oddaljiti jo, in sicer radi tega, ker je bil zelo miroljuben in ker si je moral v slučaju vojne z Jagielom preskrbeti toliko vojakov, kolikor jih red še nikdar ni imel; ob enem pa si je tudi moral zagotoviti pomoč knezov in vitežtva, a to ne le v Nemčiji, marveč na vsem zapadu.

Knez se radi tega ni bal vojne, vsekako pa je hotel izvedeti, kaj se je bilo zgodilo in kaj naj si misli o dogodkih v Ščitnem, o ugrabljenju Danuše in o vseh teh novicah, ki so dohajale od meje. Dasi nikdar ni bil naklonjen Križarjem, mu je bilo vendar močno všeč, ko mu je kapitan njegovih strelcev nekega večera najavil, da je dospel neki križarski vitez, ki želi biti vsprejet.

Sprejel ga je dostojno, in dasi je takoj spoznal, da je to jeden onih bratov, ki so bili v lovskem gradiču, se je vendar delal, kakor bi ga ne poznal, ter ga vprašal, od kod prihaja in kaj ga je pripeljalo v Varšavo.

»Jaz sem brat Rotgier,« odvrne Križar, »ter sem še pred nedavnem imel čast, pokloniti se vaši knežji milosti.«

»Ker si pa brat, čemu ne nosiš vaših znakov?«

Vitez se jame opravičevati, da radi tega ni ogrnil ná-se belega plašča, ker bi ga bili brezdvomno vjeli in vrgli v ječo, ali celo ubili mazoveški vitezi, ako bi bil to učinil. Povsod na vsem svetu, po vseh kraljestvih in po vseh kneževinah čuva znamenje sv. križa one, ki ga nosijo, samo v kneževini mazoveški se človek s križem na prsih izpostavlja v nevarnost.

Toda knez mu jezno seže v besedo:

»Ne znamenje križa,« reče, »ker križ tudi mi spoštujemo, marveč vaše pregrehe so tega krive. Ako vas kje drugje vljudnejše sprejemajo, godi se to radi tega, ker vas še dobro ne poznajo.«

Videč, da se nahaja vitez po teh besedah v zadregi, ga vpraša:

»Ali si bil v Sčitnem in nemara veš, kaj se je ondi pripetilo?«

»Bil sem v Sčitnem in vem, kaj se je ondi pripetilo,« odvrne Rotgier »ter prihajam semkaj ne kot nekak poslanec, marveč radi tega, ker mi je izkušeni in bogoljubni naš komtur dejal: »Naš veliki mojster ljubi pobožnega kneza ter zaupa v njegovo pravičnost, med tem, ko odrinem jaz v Marburg, pojdi ti na Mazoveško ter naznani knezu našo krivico, našo sramoto, našo nesrečo. Pravični gospod gotovo ne pohvali nasilnika, vznemirjevalca in napadnika, ki je prelil toliko krščanske krvi, kakor bi ne bil Kristusov, marveč satanov služabnik...«

Sedaj je jel pripovedovati vse, kar se je bilo dogodilo v Sčitnem, kako je Jurand, ko so ga oni sami povabili, da naj pride ter vidi, ali je ona deva, katero so oteli razbojnikom, njegova hči, namesto da bi jim bil za to hvaležen, pridrvil v dvorano, kako je ubil Danvelda, brata Gotfrieda, Angleža Huga, von Brachta in dva plemenita pažeta, poleg množice preprostih »knehtov«; kako ga oni, ravnajoči se po zapovedih božjih, niso hoteli ubiti, marveč so ga končno vlovili v mrežo; on pa da je sam proti sebi dvignil orožje ter se hudo ranil; kako so končno ne le v gradu, marveč tudi v mestu mnogi ljudje ob času groznega viharja po tem dogodku slišali smeh in glasove, kličoče v ozračju: »Naš Jurand! Sovražnik križa! Prelivatelj nedolžne krvi! Naš Jurand!«

Vse pripovedovanje, in zlasti poslednje Križarjeve besede, so napravile na navzoče poslušalce močan vtis. Polastil se jih je strah, če mar Jurand zares ni pozval nečiste duhove na pomoč... vsled česar je nastala za nekaj časa gluha tišina. Toda kneginja, ki je bila tudi navzoča v dvorani in ki je močno žalovala za Danušo, ker jo je iskreno ljubila, obrne se iznenadoma k Rotgieru z vprašanjem:

»Vi pravite, vitez,« je rekla, »da ste si domišljevali, ko ste oteli ono odurno deklico razbojnikom, da je to Jurandova hči in da ste ga radi tega pozvali v Sčitno?«

»Dà, milostljiva gospa!« odvrne Rotgier.

»A kako ste mogli misliti kaj takega, ko ste pravo Jurandovo hčerko videli pri meni v gozdnem gradiču?«

Rotgier je bil v škripcih, kajti na to vprašanje ni bil pripravljen. Knez vstane ter strogo pogleda Križarja, Nikolaj iz Dolgega lesa, Mrakota iz Mocarjeva, Janko iz Jagelnice ter drugi mazoveški vitezi takoj priskočijo k menihu in ga vprašajo z groznimi glasovi:

»Kako ste si mogli to misliti? Govori, Nemec! Kako je moglo to biti?«

Brat Rotgier se zavé ter reče:

»Mi redovniki ne gledamo žensk. Pri milostljivi gospé kneginji je bilo v gozdnem gradiču dokaj dvornic; nù, katera je bila med njimi Jurandova hčerka, tega ni nihče vedel od nas.«

»Danveld je vedel to,« se oglasi Nikolaj iz Dolgega lesa, »on je govoril ž njo na lovu.«

»Danveld že stoji pred Bogom,« odvrne Rotgier, »in jaz porečem o njem samo to, da smo drugega dné našli na njegovi krsti razcvelo rožo, katere v tem zimskem času ni mogla položiti tjekaj človeška roka.«

Znovič je nastalo molčanje.

»Kako ste izvedeli, da je bila ugrabljena Jurandova hči?«

»Brezbožnost in drznost tega prestopka je razglasila to novico kakor pri vas, tako tudi pri nas. Ko pa smo izvedeli to, dali smo takoj za eno sveto mašo v zahvalo za to, da je bila ugrabljena zgolj navadna dvornica, ne pa katera vaših otrok.«

»Vsekako pa se čudim, da ste mogli ono spako smatrati za Jurandovo hčer,« reče knez.

A Rotgier odvrne:

»Danveld je dejal: Časih sam satan prevari svoje služabnike; mogoče, da je spremenil tudi Jurandovo hčerko.«

»Razbojniki, kot preprosti ljudje, niso mogli ponarediti Kalebove pisave in Jurandovega pečata. Kdo je mogel to učiniti?«

»Hudi duh.«

In zopet nihče ni znal najti odgovora.

Rotgier pogleda knezu drzno v oči ter reče:

»Meni zares zbadajo nalik meču v prsi ta vprašanja, ker v njih tiči nekak sum. Toda jaz zaupam v pravičnost božjo in v moč resnice. Torej vprašam vašo knežjo milost: ali je Jurand nas obdolžil tega zločinstva, in ako je temu tako, čemu je poprej, nego smo ga mi pozvali v Sčitno, po vsej meji naokrog iskal razbojnikov, hoteč hčerko odkupiti od njih?«

»Dà, to je resnica!« reče knez. »Toda, ako tudi nečesa skrijete pred ljudmi, ne skrijete ničesar pred Bogom. V prvem hipu je vas dolžil, potem pa si je nekako premislil...«

»Evo, kako žar resnice premaga temo,« reče Rotgier.

Na to pogleda z zmagovitim pogledom po dvorani, domišljaje si v tem hipu, da je v križarskih glavah gotovo več gibčnosti in razuma nego v poljskih in da bo to pleme zmerom plen in hrana križarskega reda, kakor je muha plen in hrana pajka.

In popustivši svojo dosedanjo zdržljivost, pristopi h knezu ter spregovorí z močnim in odločnim glasom:

»Odškoduj nas, gospod, za našo izgubo, za naše krivice, naše solze in našo kri! Ta peklenski sin je bil tvoj podložnik, in v imenu Boga, ki vlada nad kralji in knezi, ter v imenu pravice in križa odškoduj nas za naše krivice in našo kri!«

Knez ga ves osupel pogleda.

»Za Boga milega!« reče. »Kaj hočeš? Ako je Jurand v znorelosti prelival vašo kri, kakor praviš, čemu bi imel biti jaz za njegovo znorelost odgovoren?«

»On je bil tvoj podložnik,« reče Križar, »v tvoji kneževini leži njegovo zemljišče, njegova vas in njegov grad, v katerem je držal v ječi služabnike našega reda; naj torej vsaj to imetje, ta zemlja in ta grad postane naša last. Sevé, to še ne bo dostojna nagrada za ono prelito plemiško kri! S to odškodnino se ne prebudé od mrtvih naši mrliči, vsekako pa se utegne pomiriti ž njo vsaj nekoliko jeza božja in se opere sramota, ki sicer pade na vso tvojo kneževino. O gospod! Naš red ima povsod zemljišča in gradove, s katerimi ga je obdarovala ljubezen in pobožnost krščanskih knezov, samo v tvoji deželi še nima ni pedi zemlje v svoji oblasti. Naj se naša krivica, ki vpije po maščevanju k Bogu, odškoduje nam vsaj toliko, da bomo mogli reči, da tudi tukaj živé ljudje, ki nosijo v svojem srcu strah božji.«

Ko knez čuje te besede, se še bolj začudi, in preteklo je nekaj časa, predno jim odvrne:

»Za rane božje! Po čegavi milosti neki sedi vaš red tukaj, ako ne po milosti naših prednikov? Ali vam je še premalo teh dežel, te zemlje in mest, ki so pripadale nekoč našemu narodu ter so sedaj vaše? Saj vendar še živi Jurandova hčerka, ker vam še nihče ni prinesel poročila o njeni smrti, vi pa ji že hočete pobrati doto ter si s sirotinjskim kruhom nagraditi svoje krivice?«

»Gospod, ti priznavaš krivico,« reče Rotgier, »odškoduj nas torej, kakor ti velí tvoja knežja vest in tvoja pravična duša.«

In znovič se je razveselil v svojem srcu, ker si je mislil: »Sedaj nas več ne bodo dolžili, marveč bodo tem skrbnejše gledali, da si umijejo svoje roke in se izmotajo iz te zagate. Nihče nam ne bo očital ničesar, a naša slava bo slična belemu plašču brez madeža.«

Med tem se iznenadoma oglasi stari Nikolaj iz Dolgega lesa:

»Ljudje govoré o vas, da ste pohlepni in grabežljivi, a sam Bog vé, da po pravici, ker vam pojde v tej zadevi dokaj več za dobiček nego za čast vašega reda.«

»To je resnica!« zakličejo soglasno vsi mazoveški vitezi.

Križar stopi nekoliko korakov naprej, dvigne glavo ponosno po koncu, premeri viteze s prezirljivim pogledom in reče:

»Nisem prišel semkaj kot poslanec, marveč kot priča dogodkov ter sem pripravljen braniti čast reda do poslednjega vzdihljaja. Kdor si torej navzlic temu, kar je rekel sam Jurand, še drzne sumničiti red udeležbe pri ugrabljenju one deklice, naj dvigne to vitežko znamenje ter gre na sodbo božjo!«

Po teh besedah vrže pred nje vitežko rokavico, ki je padla na tla, oni pa so vsi stali in molčali, boječi se sodbe božje, dasi bi bil marsikateri od njih hotel pobožati s svojim mečem Križarjev vrat. Nikomur ni bilo tajno, da je Jurand sam proglasil, da mu niso Križarji odnesli otroka, torej si je sleherni mislil, da je to resnica in da zmaga ostane na Rotgierovi strani.

Vsled omahovanja vitezov postane Rotgier še bolj ošaben; prime se za bok in vpraša:

»Ali je tukaj med vami nekdo, ki bi si drznil, dvigniti to rokavico?«

V tem hipu stopi naprej neki vitez, katerega poprej nihče ni opazil, ki pa je nekaj časa že za durmi poslušal ta razgovor, ter reče:

»To sem jaz.«

Po teh besedah vrže svojo rokavico Rotgieru naravnost v lice ter reče z glasom, ki se je v tej splošni tišini razlegal nalik gromu po dvorani:

»Pred Bogom, pred dostojnim knezom in pred zbranimi častitimi vitezi te dežele, ti rečem, Križar, da lajaš kakor pes proti resnici in pravici ter te pozivam na dvoboj, bodisi že peš ali na konju, na sulice ali na sekire, na kratki ali na dolgi meč, ne na sužnost, marveč do poslednjega zdihljeja, na smrt.«

V dvorani si lahko slišal letečo muho. Oči vseh so se obrnile na Rotgiera in na viteza, ki ga je pozival na dvoboj, katerega nihče ni poznal, ker je imel na glavi čelado, katera mu je popolnoma zakrivala gorenji del lica, med tem ko se je spodnji skrival v temni senci. Pa tudi Rotgier ni bil manj presenečen od drugih. Zadrega, besna jeza in bledica so se mu vrstile na licu, kakor šine blisek po temnem obzorju po noči. Pograbil je z roko usnjato rokavico, katera mu je bila obvisela na naramniku, ter vprašal:

»Kdo si ti, ki me pozivaš na sodbo božjo?«

Sedaj vitez sname svojo čelado, pod katero se je prikazala mlada, jasna glava, ter reče:

»Zbišek iz Bogdanca, mož Jurandove hčerke!«

Vsi so se začudili in Rotgier nič manj nego drugi, kajti nihče, razun kneza in kneginje, očeta Višonjka in gospoda de Lorche ni vedel za to, da je Danuša omožena. Križarji so bili gotovi, da ona nima drugega branitelja razun svojega očeta. V tem hipu pa stopi naprej gospod de Lorche in reče:

»Na svojo vitežko čast potrjujem resnico njegovih besed; kdor bi si drznil o tem dvomiti, imel bo opraviti z menoj. Tukaj je moja rokavica.«

Rotgier, ki ni poznal strahu in v katerem se je v tem hipu srce burilo od jeze, bi bil nemara dvignil tudi rokavico, toda spomnivši se, da oni, ki mu jo je vrgel, je bil sam hraber vitez in vrhu tega še sorodnik grofa Goldrija, zatorej si je premislil, a to tem več radi tega, ker je vstal tudi sam knez, naježil obrvi in rekel:

»Te rokavice ne pustim dvigniti, ker tudi jaz pričam, da je ta vitez govoril resnico.«

Ko Križar to čuje, se prikloni ter reče Zbišku:

»Ako ti je ljubo, poskusiva se peš v zaprtem prostoru s sekirami.«

»Jaz sem te že poprej pozval na to!« mu odvrne Zbišek.

»Bog daj zmago pravici!« zakličejo mazoveški vitezi.

IV.

Radi Zbiška so bili vsi vznemirjeni na vsem dvoru. Bali so se zanj vitezi in ženske, kajti bil je splošno priljubljen, a vsled Jurandovega pisma tudi nihče ni dvomil, da je resnica na Križarjevi strani. Od druge strani pa je bilo tudi znano, da je Rotgier jeden najbolj slovečih bratov v redu. Njegov strežaj van Krist je pripovedoval nemara nalašč med mazoveškim plemstvom, da je njegov gospodar že poprej nego je postal oborožen redovnik, sedel enkrat pri križarski odlični mizi, h kateri so dopuščali zgolj najbolj sloveče viteze, takšne, ki so že bili v Sveti deželi, ali so se že borili z orjaki, zmaji in čarovniki. Poslušajoči tako pripovedovanje van Krista ter ob enem tudi bahasto zagotovilo, da se je njegov gospodar pogostoma boril z »mizerikordijo« v jedni, a s sekiro ali mečem v drugi roki, in sicer naenkrat celo s peterimi nasprotniki, so bili Mazurji zelo vznemirjeni in marsikateri je dejal: »Ej, ko bi bil tukaj Jurand, on bi si znal pomagati celo z dvema takšnima, temu se noben Nemec ni ubranil; toda gorje mladeniču, ker ga Križar z močjo in s starostjo daleč nadkriljuje.« — Drugim je zopet bilo žal, da niso oni dvignili rokavice, trdeči, da bi bili to gotovo učinili, ako bi ne bilo Jurandovega pisma. Toda strah jih je pred božjo kaznijo.

Pri tej priložnosti so se na vzajemno tolažbo naštevala imena mazoveških in poljskih vitezov sploh, kateri so na dvorskih igrah in v resnih dvobojih zmagali zapadne viteze, a pred vsemi drugimi Zaviša iz Garbove, s katerim se ni mogel meriti nobeden krščanski vitez. Bili pa so tudi takšni, ki so dokaj zaupali Zbišku ter so govorili: To ni več nikak slabotnež, ker je že nekateremu Nemcu razbil glavo na poteptani zemlji, kakor smo čuli. Zlasti pa jih je odrinil junaški čin Zbiškovega strežaja Hlave, ki je na večer pred borbo, poslušaje van Krista o nečuvenih zmagah brata Rotgiera, v svoji vročekrvnosti pograbil van Krista za brado ter mu dvignil glavo v znak in rekel: »Ali te ni sram, da se tako lažeš pred ljudmi? Poglej vendar kvišku, da te tudi Bog čuje!« — In držal ga je tako dotlej, da bi človek mogel izmoliti jeden očenaš; ko pa se je van Krist končno oprostil, jel ga je takoj povpraševati po njegovem rodu, in ko je začul, da je plemenitaškega rodu, je pozval tudi on njega na dvoboj na sekire.

Mazurji so bili nad tem dejanjem potolaženi in marsikateri od njih je rekel: »Takšna človeka ne bosta omahovala tudi na bojišču, in ako je pravica na njiju strani, pa ta dva Križarja ne odneseta zdravih kostij z borišča. Toda Rotgier je znal do te mere metati ljudem pesek v oči, da so mnogi bili v strahu zastran tega, na kateri strani je pravica, in med temi se je nahajal celo sam knez.

Zato je na večer pred borbo pozval knez Zbiška na razgovor, na katerem je bila navzoča tudi kneginja, in ga vprašal:

»Ali si zagotovljen, da bo Bog s teboj? Od kod veš, da so oni ugrabili Danušo? Ali ti je kaj omenil

Jurand? Glej, tukajle je Jurandovo pismo in pismo duhovnika Kaleba z Jurandovim pečatom. V tem pismu pravi Jurand, da on vé, da mu njegove hčerke niso ugrabili Križarji. Kaj ti je on rekel?«

»Rekel mi je, da to niso bili Križarji.«

»Kako moreš torej izpostaviti življenje in iti na sodbo božjo?«

Zbišek je umolknil, le trepalnice so mu nekoliko zadrgetale in solze se mu zbirale v očeh.

»Jaz ne vem ničesar, milostljivi gospod,« je dejal. »Odšla sva od tukaj ob enem jaz in Jurand in potoma sem mu priznal, da sem poročen z Danušo. On je jel tarnati, da je to nemara kazen božja, toda takoj se je pomiril, ko sem mu dejal, da je to volja božja ter mi je moje ravnanje oprostil. Potoma je govoril, da nihče drugi ni ugrabil Danuške nego Križarji; kaj se je zgodilo pozneje, tega niti sam ne vem... V Spihov je dospela ona ženska, ki je meni prinesla neko zdravilo v lovski gradič, in ž njo je dospel še jeden poslanec. Ona sta se zaprla z Jurandom, s katerim sta se razgovarjala. Kaj so se menili, tega ne vem, pač pa vem to, da po tem razgovoru Juranda niti njegovi lastni služabniki niso mogli spoznati; tako čuden je bil, kakor bi ga bili vzeli iz rakve. On nam je rekel, da Danuške niso ugrabili Križarji; na to je izpustil na prosto de Bergova in vse druge sužnje. Bog sam pa vedi, čemu je potem sam brez kakega strežaja odšel? Rekel je, da gre k razbojnikom odkupit Danuško, meni pa je zapovedal, da naj čakam. In jaz sem čakal. Med tem pa je dospela novica iz Sčitne, da je Jurand pobil Nemce in končno padel tudi sam.

O milostljivi gospod; mene je žgala v noge spihovska zemlja, in malo je manjkalo, da nisem znorel. Zapovedal sem ljudem, naj zasedejo konje, in hotel sem oditi, maščevat se za Jurandovo smrt. Toda duhovnik Kaleb mi je dejal: »Ščitne ne vzameš, pa tudi vojne ne začenjaj! Pojdi h knezu, nemara ondi kaj vedó o Danuški.« Prišel sem torej in dospel uprav v onem trenutku, ko je oni pes lajal o križarskih krivicah in o Jurandovi znorelosti. Jaz, gospod, sem dvignil njegovo rokavico, dasi ne vem ničesar drugega, nego to, da so to peklenski lažnjivci, brez sramote in vere. Glejte, milostljivi gospod, oni so ubili tudi de Fourcyja ter potem hoteli naprtiti ta umor na mojega ščitonosca. Za Boga, ubili so ga kakor vola, potem pa so prišli k vam, milostljivi gospod, iskat osvete in kazni. Kdo more torej reči, da se niso lagali tudi Jurandu in pred vami, milostljivi gospod?... Ne vem, ne vem, kje je Danuška! Toda pozval sem ga na dvoboj, ker mi je dražja smrt, ako bom moral pri tem izgubiti življenje, nego življenje brez ljubezni, brez nje, ki mi je najdražja na svetu.«

Po teh besedah si je strgal mrežico z glave in si pulil lase, ki so se mu vsuli na ramena. Kneginja Ana Danuta, ki je bila radi Danušine izgube ganjena do dna srca, mu je položila sočutno roko na glavo in rekla:

»Bog ti pomagaj! Bog te potolaži in blagoslovi!«

V.

Knez ni nasprotoval dvoboju, kajti po takratnih običajih ga ni mogel zabraniti. Izposloval je samo to, da je napisal Rotgier velikemu mojstru, kakor tudi Siegfriedu de Löviju pismo, z naznanilom, da je vrgel sam prvi mazoveškim vitezom rokavico in da se hoče vsled tega boriti z možem Jurandove hčerke, ki ga je bil že poprej pozval na boj. Križar je pojasnil velikemu mojstru, ako se spusti v dvoboj brez njegovega dovoljenja, da stori to radi tega, ker tu pojde za čast vitežkega stanu in za odvrnitev suma, kateremu hoče on napraviti konec bodisi celo z življenjem. To pismo je odnesel do meje jeden Rotgierovih služabnikov, dalje pa bi imelo biti ono odposlano po pošti, katero so bili uvedli Križarji dokaj let pred drugimi v svojih deželah.

Med tem so poteptali na grajskem dvorišču sneg in posuli ga s pepelom, da se borilcema ne bi polzelo po gladkem površju. V vsem gradu je bilo nenavadno živo. Dvornice in vitezi so bili tako razburjeni, da nihče ni spal v oni noči pred borbo. Govorili so, da borba na konju s kopjem ali z mečem preneha navadno le z lahko rano, med tem ko je peš-borba s sekirami zmerom smrtna. Srca vseh so bila na Zbiškovi strani, toda čim bolj je bil kdo naklonjen Zbišku ali Danuški, s tem večjim nemirom se je spominjal vsega, kar so pripovedovali o moči in gibčnosti Križarja. Dokaj žensk je prebilo noč v cerkvi, kjer se je izpovedal tudi Zbišek po sv. maši duhovniku Višonjku. Govorile so druga drugi, gledaje njegovo še skoro povsem mladeniško obličje: »Saj je to še pravi dečko; kako torej, da nese svojo mlado glavo pod nemško sekiro?« Torej so prosile še tim vnetejše Boga, naj mu on priskoči na pomoč. A ko je on ob svitu vstal ter odšel skozi kapelico, da je v svoji sobici pregledal orožje, so se jim znovič srca obodrila, kajti Zbiškovo lice je bilo res še mladeniško, njegovo telo pa je bilo nenavadno krepko in razvito; torej so bili uverjeni, da si bo znal vsekakor pomagati navzlic svoji mladosti ob času potrebe celo z najkrepkejšim človekom.

Dvoboj bi se imel vršiti na grajskem dvorišču, katero je obkoljevala lesena galerija.

Ko se je povsem zdanilo, sta prišla knez in kneginja z otroci ter se vsedla na sredi med stebričjem, od koder se je videlo najbolje po vsem dvorišču. Okrog njih so zavzeli svoje prostore najodličnejši dvorniki, vitezi in plemenite žene. Kmalu so se napolnili vsi kotički galerije; služabniki pa so si poiskali prostor za nasipom, narejenim iz odkidanega snega, nekateri pa so splezali celo na streho. Ti priprosti ljudje so govorili med seboj:

»Bog daj, da bi naš ne podlegel!«

Dan je bil mrzel, vlažen, toda jasen; po ozračju so letale vrane, ki so se vsedale na grajsko obzidje, ki so bile sedaj vse splašene ter so grozno mahale s svojimi krili. Navzlic temu, da je bilo hladno, se je stekal ljudem znoj po čelu vsled razčiljenja, in ko je prvič zadonela tromba, najavljajoča prihod borilcev, so jela srca vseh vtripati nenavadno urno.

Borilci so dospeli od dveh nasprotnih stranij ter se ustavili na odločenem prostoru. Gledalci so pridrževali sapo v prsih, kajti vsi so mislili na to, da odletita čez malo časa dve duši od tod pred sodbo božjo in da dve trupli obležita na snegu. Obrazi in usta žensk so bledeli ob tej misli, a oči možakov so bile uprte v oba nasprotnika, ker si je prizadeval vsakdo po njihovem orožju in postavi uganiti, na katero stran se nakloni zmaga.

Na Križarju se je lesketal sijajen modrikast oklep ter prav taka čelada s strešico, ozaljšana na grebenu s krasnim pavovim šapeljem. Zbiškove prsi je pokrival lep milanski oklep, ki ga je bil dobil ob svojem času od mladega Frigijca. Na glavi je imel takisto le za oči odprto čelado in na nogah visoke škornje. Borilca sta držala v levih rokah ščita, opremljena s svojimi grbi; na Križarjevem je bilo videti zgoraj šahovo polje, spodaj pa tri leve, stoječe na zadnjih nogah. Zbišek je imel na ščitu podkev. V desnicah sta držala široke, grozne sekire, nasajene na začrnelih hrastovih toporih, daljših nego je roka odrastlega človeka. Spremljala sta ju orožjenosca Hlava, katerega je Zbišek klical Glavača, in van Krist, oba v temnih železnih oklepih, oborožena takisto s ščiti z grbi in sekirami.

Tromba se je oglasila vdrugič, a po tretjem zatrobilu bi imeli borilci naskočiti drug drugega. Ločil jih je le še majhen s pepelom posut prostor in nad tem prostorom je krožila nalik zlokobnim pticam smrt.

Poprej nego se je oglasila tromba vtretjič, se je približal Rotgier k stebrom, med katerimi so sedeli knez in kneginja, dvignil kvišku svojo glavo ter zaklical z močnim glasom, da so ga slišali po vsem dvorišču:

»Pozivam na pričo Boga in tebe, dostojni gospod, ter vse vitežtvo te dežele, da nisem kriv te krvi, ki bo sedaj prelita.«

Po teh besedah so strepetala znovič srca vseh, ko so slišali, da si je bil Križar tako svest svoje zmage. Zbišek pa, ki je imel čisto vest, se obrne k svojemu Čehu in reče:

»Meni smrdi ta križarska hvala, ki bi bila primerna še le po moji smrti, ne pa sedaj, dokler sem še živ. Ta bahač ima kitico iz pavovega perja na svoji čeladi, in take sem že poprej tri obljubil, potem pa še toliko, kolikor imam prstov na rokah. Bog mi bo pomagal!«

»Gospod,« vpraša Hlava, pripognivši se in vzevši v roke nekoliko pepela s snegom, da se mu sekira ne zmuzne iz rok, »nemara mi dovoli Kristus, da se kmalu otresem te pruske golazni, ali bi potem smel, ako že ne seči po Križarju, vsaj vreči mu sekiro pod noge, da ga tako spravim na tla?«

»Bog obvaruj!« zakliče Zbišek. »Ti bi s tem osramotil mene in sebe!«

V tem zadoni tromba vtretjič. Orožjenosca priskočita urno drug k drugemu, viteza pa se bližata drug drugemu počasneje in bolj premišljeno, kakor je zahtevala to že pri prvem spopadu njuna vitežka čast.

Prva je opazoval le malokdo, toda izkušenci, ki so ju gledali, so zapazili takoj, kako velika prevaga se nahaja na Glavačevi strani. Nemec je mahal okorno s sekiro, a njegovo kretanje s ščitom je bilo še počasnejše. Izpod ščita so se videle njegove dolge, toda tanke in nespretne noge, dokaj nespretnejše nego so bile Čehove, ki je imel na sebi tesne hlače. Glavač ga je napadal vrhu tega tako strastno, da se je začel van Krist že pri prvem navalu umikati. Ljudje so razvideli takoj, da je jeden od teh nasprotnikov planil na drugega nalik burji, da ga proganja in bije po njem nalik gromu, a drugi, čuteč, da že kroži smrt nad njim, se brani zgolj radi tega, da še kolikor mogoče za dlje časa odtegne ta usodni trenutek. In tako je tudi bilo v resnici. Oni bahač, ki se je spustil v dvoboj samo tedaj, ko je bilo to neizogibno potrebno, je spoznal, da so ga spravile njegove drzne in nepremišljene besede v boj s strašnim človekom, pred katerim bi moral bežati kakor pred neizogibno pogubo. Spoznavši sedaj, da bi sleherni nasprotnikov udarec mogel pobiti vola na tla, je postal povsem malosrčen. Popolnoma je pozabil na to, da ne zadošča le loviti udarce s ščitom, marveč da jih mora tudi zadajati. Videl je nad seboj bliskati sekiro ter si mislil o vsakem udarcu, da je že poslednji. Nastavljaje ščit, je nehoté zapiral oči z občutki skrbi in strahu, ali jih bo mogel zopet še odpreti. Le poredkoma je udaril tudi sam s sekiro, brez nadeje, da doseže tudi nasprotnika, radi tega pa je dvigal svoj ščit čimdalje višje nad glavo, da bi se še, še — ubranil.

Končno se ga je polastila utrujenost, a Čehovi udarci so bili čimdalje hujši. In uprav tako, kakor se cepijo pod kmetovo sekiro od polena treske, so odpadali tudi pod Glavačevimi udarci veliki kosovi Nemčevega ščita. Gornji del ščita je bil že počen in razbit in naramnica z desne roke mu je padla z okrvavljeno kožo vred na tla. Van Kristu se jamejo ježiti lasje na glavi in smrtni strah se ga polasti. Še enkrat, dvakrat udari z vso močjo v Čehov ščit, ko pa vidi, da pred tem nasprotnikom zanj ni več rešitve in da bi ga mogel rešiti le kak nadnatorni slučaj, se vrže nakrat z vso svojo težo in s svojim orožjem Glavaču pod noge.

Oba padeta na tla in jameta se valjati po snegu. Toda Čeh se kmalu dvigne, se še bori za trenutek z nasprotnikom, ki se je obupno branil, končno pa pritisne s kolenom njegov železni oklep ter izvleče izza pasa svoj kratek trioglast nož »mizerikordijo«.

»Prizanesi mi!« zašepeta potihoma van Krist ter pogleda Čehu v oči.

Toda ta ne odgovori ničesar, marveč se razkorači nad njim, da mu lože doseže do vratu, in prerezavši mu jermen od čelade, zabode nesrečneža dvakrat v grlo, obrnivši ostrino navzdol k prsim.

Oči se van Kristu takoj vgreznejo v jamice — roke in noge jamejo grebsti po snegu, kakor bi ga hotele očistiti pepela, toda čez nekaj časa se zravna in obleži nepremično. Samo ustnice se mu pokrijejo s krvavo peno.

Čeh vstane, otare svojo »mizerikordijo« ob Nemčevo obleko, potem pa vzdigne sekiro, se podpre ob njo ter jame gledati težavno in resnobno borbo svojega gospodarja z bratom Rotgierom.

Vitezi na zapadu so bili že zdavnaj privajeni ugodnemu in mehkužnemu življenju, med tem ko so malopoljski in velikopoljski vitezi, zlasti oni v Mazoviji, še živeli priprosto in strogo, radi česar so se čudili tudi domačini in tujci moči in vstrajnosti njihovih teles v prenašanju vsemožnih trudov. Tako se je pokazalo tudi sedaj, da je Zbišek bil močnejši nego Križar, uprav tako, kakor je bil tudi njegov strežaj močnejši nego van Krist, toda pokazalo se je takisto, da je radi svoje mladosti dokaj zaostajal za Nemcem v bojni spretnosti.

Za Zbiška je bilo celo koristno, da si je oni izbral borbo s sekiro, ker se s tem orožjem niso mogli zadajati premišljeni in umetni udarci. V dvoboju s kratkim ali dolgim mečem, v katerem je treba znati način, kako se zadajajo sečne ali druge rane, kakor tudi način, kako te udarce odbijati, bi bil imel Nemec prevago. Takisto kakor Zbišek so se gledalci po gibanju in po vladanju ščita kmalu prepričali, da imajo pred seboj groznega in gibčnega človeka, ki se ne poskuša prvokrat v taki borbi. Rotgier je dvignil pri vsakem Zbiškovem udarcu svoj ščit, pa ga tudi mahoma spustil, ko je padel udarec nanj, vsled česar je izgubil vsak, tudi najkrepkejši udarec svojo moč ter ni mogel niti presekati niti razklati njegovega gladkega površja. Časih se je umikal, a časih napadal, delaje to povsem mirno, toda ob enem tako urno, da so mogli gledalci komaj zasledovati njegovo kretanje. Knez se je jel bati za Zbiška in lica vseh možakov so obledela, ker se jim je zdelo, da se Nemec nalašč tako igra s svojim nasprotnikom. Časih ni niti nastavil ščita, marveč v onem hipu, ko je Zbišek udaril, se je urno obrnil v stran in tako je Zbiškova sekira presekala prazen zrak. To je bilo tudi najstrašnejše, ker bi Zbišek pri tem lahko zgubil ravnotežje in padel; v tem slučaju bi bil tudi njegov pogin neizogiben. Ko je to videl Čeh, stojé pri truplu ubitega van Krista, se je jel tudi on bati za Zbiška in rekel je sam sebi:

»Bog vé, ako pade moj gospodar, da udarim Nemca s sekiro tako po hrbtu, da se sesede tudi on.«

Vendar Zbišek ni padel, ker je imel v nogah strašno moč, pa jih je tudi stavil široko, da je navzlic udarcem mogel ohraniti ravnotežje.

Rotgier je to kmalu spoznal, in gledalci so se motili, mislé si, da on podcenjuje svojega nasprotnika. On se je nasprotno prepričal takoj pri prvih udarcih, ko mu je roka navzlic izurjenosti in pričakovanju udarcev pod ščitom odrevenela, ako ga z nekakim izurjenim pregibom ne spravi na tla, da utegne biti borba dolga in nevarna. Računal je na to, da utegne Zbišek, ko udari na prazno, pasti na tla v sneg; ker pa se mu ta načrt ni posrečil, je bil vsled tega zelo vznemirjen. Izpod jeklene čelade je videl stisnene ustnice in razširjene nosnice svojega nasprotnika, a časih leskeče se njegove oči, ter se je tolažil s tem, da ga mora njegova strast ugonobiti, ker se spozabi in v svoji zaslepljenosti bo mislil bolj na zadajanje ran nego na obrambo. Pa tudi v tem se je motil. Zbišek ni le znal, izogniti se udarcem s kretanjem, marveč pri tem ni pozabil tudi na ščit, in dvignivši sekiro, se ni odkrival bolj nego je bilo neobhodno potrebno. Njegova opreznost se je očividno podvojila, in ko je spoznal moč in gibčnost svojega nasprotnika, je bil še bolj oprezen, njegovi udarci so bili premišljeni ter se je videlo, da je povsem hladnokrven tudi v svoji veliki strasti.

Rotgier, ki se je že boril v mnogih bitkah in v mnogih dvobojih, je razvidel takoj, da se nahajajo ljudje, ki so nalik pticam roparicam ustvarjeni za boj in obdarjeni za to od prirode, da pogodijo vse to, kar drugi dosežejo s skrbno vajo še le čez več let, ter spoznal, da ima sedaj opraviti z jednim takim človekom. Takoj pri prvih udarcih je spoznal, da tiči v tem mladeniču nekaj roparskega, kateri vidi v nasprotniku le svoj plen ter ne misli na ničesar drugega nego na to, kako bi ga zgrabil s svojimi kremplji. Dasi se je zavedal svoje velike moči, je opazil vendar, da se ne more kosati z Zbiškom, in ako se utrudi poprej, nego bo mogel zadati Zbišku smrtni udarec, da utegne borba s tem mladeničem postati zanj usodepolna. Pomislivši na to, je sklenil, da se hoče boriti kolikor mogoče z najmanjšim trudom; potegnil je k sebi ščit, na kar ni več toliko napadal, niti se umikal, marveč omejil svoje gibanje in zbral svojo duševno in fizično moč za jeden udarec ter pričakoval ugodnega trenutka.

Kruta borba se je podaljšala čez navadno mero. Na galeriji je vladala smrtna tišina. Samo časih so se čuli jasni, pa zopet zamolkli udarci sekir ob ščite. Ni knezu niti drugim dvornikom niso bile nepoznane take borbe, vsekakor pa je stiskal strah njihova srca kakor s kleščami. Vsi so vedeli, da se ta dva ne bojujeta radi tega, da pokažeta svojo moč, hrabrost in bojno znanje, marveč da se vrši tu obupna borba na življenje in smrt. Na jedni strani grozna krivica, ljubezen in brezmejna žalost, na drugi pa čast križarskega reda in globoka mržnja sta se tu borili na božjo sodbo.

Zimsko bledo jutro se je zjasnilo, siva megla se razpršila in solnčni žarek je osvetlil višnjevkast oklep Križarjev, kakor tudi Zbiškov srebrni milanski oklep. V kapelici je zazvonil zvon k molitvi, in na odmev zvona zleté zopet vrane z grajskih streh, maháje s perutnicami in z glasnim krokotanjem, kakor bi se veselile krvavega trupla, ki je ležalo nepremično na snegu. Rotgier je med borbo vsaki hip pogledal mrliča ter se začutil nakrat povsem osamljenega. Vse oči, ki so bile uprte vanj, so bile oči njegovih sovražnikov. Vse molitve, vse želje in vse zaobljube žensk so bile na Zbiškovi strani. Navzlic temu, da je bil Križar popolnoma uverjen, da ga Zbiškov strežaj ne naskoči od zadej, da ga izdajski ne napade, ga je vendar njegova navzočnost in bližina napolnjevala z nekim nepoznanim nemirom, uprav kakor se neoboroženi ljudje vznemirjajo pred volkom, medvedom, ali bivolom, od katerih jih ne loči kaka ograja. A tega nemira se ni mogel otresti največ radi tega, ker je Čeh, hoté zasledovati boj, prestopal z jednega prostora na drugi ter se tako pojavljal borilcema sedaj pred licem, pa zopet za hrbtom ali na strani, pobešáje pri tem glavo in mereč ga z jeznim pogledom, dvignivši časih nehoté svoj krvavi nož.

Končno jame Rotgier pešati. Hipoma zadá zaporedoma dva kratka toda strašna udarca, hoté pogoditi Zbiškovo desno ramo, toda oni ga odbije s svojim ščitom tako krepko, da se je premaknila sekira v Rotgierjevi roki, in moral se je urno umakniti, da ni padel. Od tega trenutka se je umikal neprestano. Končno mu je zmanjkalo ne le moči, marveč tudi hladnokrvnosti in strpljivosti. Iz prsij gledalcev, videčih to umikanje, se izvije klic zmage, in to ga še bolj razjari in vznemiri. Udarci sekir so postali čimdalje bolj gosti. Obema borilcema jame znoj zalivati čelo in skozi stisnene zobe jima je prodiralo iz prs hripavo dihanje. Gledalci niso več sedeli mirno na svojih sedežih, marveč so se vsaki hip čuli možki in ženski klici: »Udri ga, udri!... Sodba božja! Kazen božja! Bog ti pomagaj!« Knez je nekolikokrat zaploskal z rokami, da bi jih utišil, toda zamán. Gibanje na galeriji je neprestano naraščalo, tu pa tam so se jeli jokati otroci, končno pa zakliče ne daleč od kneginje nekak ženski glas:

»Za Danuško, Zbišek, za Danuško!«

Zbišek je dobro vedel, da se bori za Danuško. Bil je gotov, da je pomagal tudi ta Križar k njenemu ugrabljenju, in bojevaje se ž njim, se je le maščeval za to njej doprinešeno krivico. In kot mlad ter bojevit človek je mislil sedaj edino na boj. Ta klic ga nakrat spomni one velike izgube in bolesti. Ljubezen, žalost in osveta mu čimdalje bolj razpalijo žile. Srce mu hoče razpočiti od bolečine in polasti se ga bojna znorelost. Njegovih strašnih in besnih udarcev Križar ni mogel več pristriči, niti jih odbijati. Nakrat pa udari Zbišek s svojim ščitom ob Križarjev ščit s tako nadčloveško močjo, da je Nemčeva roka povsem odrevenela in se mu pobesila navzdol. Križar se umakne naglo prestrašen nazaj, toda v tem hipu se zabliska pred njegovimi očmi ostra sekira ter ga zadene nalik streli v desno ramo.

Do ušes gledalcev dospe presunljiv klic: »Jezus!« na kar odstopi Rotgier še za korak nazaj in se zgrudi v znak na tla.

Na galeriji nastane takoj nov in še večji šum, sličen šumu čebel v čebelnjaku, ko jih ogreje toplo solnce. Vitezi jamejo tolpoma teči z galerije, služabniki pa jamejo skakati čez sneženi nasip, da si ogledajo mrliča. Povsod naokrog se začujejo glasovi: »Glejte sodbo božjo!... Jurand ima vrlega dediča!... Hvala in slava! To je borilec s sekiro!« Drugi pa so klicali: »Glejte in čudite se! Niti Jurand bi ga ne posekal bolje!« In cela skupina radovednih ljudij se zbere okrog Rotgiera, ki je ležal na tleh, z licem, bledim kakor sneg, usta široko odprta in roko pri rami odsekano tako, da se je le nekoliko še držala. Začujejo se glasovi: »Glejte, še malo časa poprej je bil živ in je ponosno stopal po zemlji, sedaj pa niti prsta ne more več ganiti.« Tako govoré, so se čudili njegovi veliki rasti, ker je zavzemal dokaj prostora na borišču ter bil po smrti videti še večji v svoji pavovi kitici, ki se je čudno lesketala na snegu. Drugi so se zopet čudili njegovemu oklepu, ugibaje, da njegova cena ni dosti manjša od kake vasi. Med tem se Čeh Hlava in druga dva Zbiškova služabnika se približajo nesrečnemu pokojniku, da mu poberó orožje in oklep, gledalci pa obkoljijo Zbiška ter ga glasno hvalijo, ker so si po pravici domišljevali, da njegova slava pade na vso mazoveško in poljsko vitežtvo. Na to mu odvzamejo ščit in sekiro, a Mrakota iz Mocareva mu sname celo čelado ter mu pokrije mokre lase s kučmo iz rdečega sukna. Zbišek je stal kakor zaslepljen; težko je dihal, ogenj mu je še švigal iz ugaslih očij, med tem ko mu je bilo lice bledo od utrujenosti in ganutja in noge so mu nekoliko drgetale. Končno ga primejo pod pazduho in ga odpeljejo pred kneza in kneginjo, ki sta ga že čakala v zakurjeni sobi pri ognjišču. Zbišek poklekne pred nju, in ko ga je duhovnik Višonjek blagoslovil ter izmolil večni pokoj za duše preminulih, je objel knez mladega viteza ter rekel:

»Bog najvišji je razsodil med vama in vodil tvojo roko, torej bodi radi tega hvaljeno njegovo ime!«

Na to se obrne k vitezu de Lorchu in tovarišem ter dodá:

»Tebe, tuji vitez, kakor tudi vas navzoče pozivam za pričo, o čemur tudi sam pričam, da se je ta dvoboj vršil po pravu in običaju tako, kakor se vršé povsod božje sodbe, po vitežki in božanstveni naredbi.«

Vsi navzoči domači vitezi pritrdijo tem besedam, ko jih pa pretolmačijo de Lorchu, vstane ta ter proglasi, da hoče ne le pričati, kako se je vršilo vse po vitežki in božji odredbi, marveč celo vsakega, ki bi v Marburgu ali na katerem drugem dvoru dvomil o tem, pozove na dvoboj, bodisi peš ali na konju, naj si bi to bil ne le navaden vitez, marveč tudi kak orjak ali čarovnik, ki s svojo močjo nadkriljuje tudi samega Merlina.

Ko je Zbišek objel kneginjine noge, se skloni Ana Danuta k njemu in mu reče:

»Čemu se ne veseliš? Raduj se in zahvali Boga, kajti če te je Bog rešil iz te nevarnosti, ne zapusti te tudi nadalje in te pripelje k sreči.«

Ali Zbišek jej odvrne:

»Kako naj se radujem, milostljiva gospa? Bog mi je sicer dal zmago, da sem se maščeval nad tem Križarjem, toda Danuške ni, kakor je ni bilo poprej... niti za jeden korak se nisem približal k njej.«

»Najbesnejši sovražniki Danveld, Gotfried in Rotgier ne živé več,« odvrne kneginja, »o Siegfriedu pa pravijo, da je navzlic svoji okrutnosti pravičnejši nego so bili oni. Zahvali torej usmiljenje božje tudi za to. Gospod de Lorche je rekel, ako Križar pade, da odpelje njegovo truplo v Marburg ter poprosi samega velikega mojstra za Danuško. In oni se ne bodo drznili upirati se velikemu mojstru.«

»Bog daj zdravje gospodu de Lorchu!« reče Zbišek. »Jaz pojdem ž njim v Marburg.«

Kneginja se je prestrašila teh besed uprav tako, kakor bi bil Zbišek dejal, da pojde brez orožja med volke, ki so se klatili po globokih mazoveških gozdih.

»Čemu?« je vprašala. »V gotovo propast? Sedaj po tej borbi ti ne more pomagati niti de Lorche, niti ona pisma, ki jih je pisal Rotgier pred dvobojem. Ti ne rešiš nikogar, ugonobiš pa sebe.«

Toda Zbišek vstane, prekriža roke na prsih ter reče:

»Tako mi pomagaj Bog, kakor gotovo pojdem v Marburg, in če treba celó za morje. Blagoslovi me tako tudi ti, Kristus, kakor gotovo jo hočem iskati do zadnjega zdihljeja in nočem prenehati, dokler ne poginem. Meni je lože ubijati Nemce in boriti se pod oklepom, nego njej, siroti, tičati v podzemeljski ječi. O lože, lože!«

Te besede je izrekel, kakor vsikdar, kadar je govoril o Danuški, s tako navdušenostjo, ob enem pa tudi s tako žalostjo, da so mu zastajale besede, kakor bi ga kdo stisnil za grlo. Kneginja je spoznala, da bi ga zamán odvračevala od navedenega namena, da bi ga moral zakovati v verige ter vreči v ječo, kdor bi ga hotel pridržati.

Zbišek seveda ni mogel takoj oditi. Takratno viteštvo je moglo prezirati vsako oviro, nikakor pa ni smelo prekršiti vitežkega običaja, ki mu je naročal, naj vitez prebije po dvoboju ves dan na bojišču do polnoči ter s tem ne le pokaže, da je ostal zmagovalec na bojišču, marveč da je pripravljen celo na novo borbo, ako bi ga kdo od sorodnikov ali prijateljev premaganega hotel izzvati. Tega običaja so se držale tudi cele vojske, izgubivši v tem često mnogo plena, ki bi si ga bile lahko pridobile, ako bi bile po zmagi šle preganjat sovražnika. Zbišek ni niti poskušal, rešiti se te neizprosne dolžnosti, marveč je, okrepčavši se nekoliko, vzel znovič orožje in vstrajal na grajskem dvorišču do polnoči, čakaje sovražnika, ki ni mogel priti od nikoder.

Še le o polnoči, ko so naznanili glasniki s trombo poslednjič njegovo zmago, ga je pozval Nikolaj iz Dolgega lesa na večerjo in ob enem tudi na posvetovanje h knezu.

VI.

Knez spregovori na posvetovanju prvi ter reče:

»Nesreča je to, da nimamo nikakih pisem niti kakih prič zoper komturje. Kajti, dasi je naš sum opravičen, dasi sedaj celó jaz mislim, da so oni odnesli Jurandovo hčerko in nihče drugi — kaj nam koristi vse to? Oni vse utajé. Ako nas veliki mojster vpraša po dokazih, kaj mu hočemo pokazati? Dà, Jurandovo pismo priča še celo njim v prilog.«

Tu se obrne k Zbišku.

»Ti praviš, da so dobili to pismo z grožnjo od njega. Mogoče, da je temu res tako, kajti ako bi bila pravica na njihovi strani, ne bil bi ti Bog pomagal proti Rotgieru. Toda ako se je to zgodilo enkrat, moglo se je to zgoditi tudi dvakrat. Nemara imajo celo spričevalo od Juranda, da oni niso krivi ugrabljenja nesrečne deklice. Ako je temu tako, pokažejo pismo velikemu mojstru, in kaj se zgodi?«

»Saj so to vendar sami priznali, milostljivi gospod, da imajo deklico, govoré, da so jo oteli razbojnikom.«

»To vem. Toda sedaj govoré, da so se zmotili in da je to druga deklica, a najboljši dokaz je to, da je niti sam Jurand ni hotel.«

»Ni je hotel, ker so mu pokazali drugo ter ga uprav s tem razkačili.«

»Gotovo je temu tako, toda oni morejo reči, da smo si to le mi izmislili.«

»Njihove laži,« reče Nikolaj iz Dolgega lesa, »so velike kakor gozd. Od roba se še nekoliko vidi, toda čim globlje greš, tem večja je goščava, da človek zablodi ter povsem izgubi pot.« Na to ponovi svoje besede po nemški gospodu de Lorche, kateri reče:

»Veliki mojster je bolji nego so oni in tudi njegov brat zelo pazi na vitežko čast, dasi je nekako bolj silovit človek.«

»Tako je,« odvrne Nikolaj. »Veliki mojster je pošten človek. Sicer ne zna držati na uzdi komturjev ter ne more preprečiti, da bi v križarskem redu ne slonelo vse na človeški krivici, toda to mu je zoprno. Pojdite, pojdite, gospod de Lorche, in povejte vse, kaj se je tu zgodilo. Pred tujci ga je bolj sram nego pred nami, a to radi tega, da na tujih dvorih ne bi govorili o njih izdajstvih in nepoštenih dejanjih. Ako vas vpraša veliki mojster po dokazih, recite mu: Božja stvar je, spoznati resnico; ako želiš, gospod, dokazov, pa si jih poišči. Zapovej, da se preiščejo vsi utrjeni gradiči; naroči povprašati ljudi, dovoli nam, da tudi mi iščemo, kajti to je le izmišljotina in prazna basen, da so odnesli ono siroto razbojniki.«

»Izmišljotina in prazna basen,« ponovi de Lorche.

»Razbojniki se gotovo ne bi dotaknili kneževega dvora in ne segli po Jurandovem otroku. Ako bi ga bili odnesli, bi bili to storili radi odkupnine ter bi naznanili, da ga imajo.«

»Vse to jim povem,« odvrne Lotrinec, »in tudi de Bergova poiščem. Oba sva iz jednega kraja in dasi ga ne poznam, pravijo, da je nekak sorodnik grofa Geldrija. On je bil v Ščitnem, naj torej velikemu mojstru pove, kaj je tam videl.«

Zbišek je razumel nekoliko teh besed, nekoliko pa zopet ne, in ko mu je Nikolaj to pojasnil, je objel gospoda de Lorcha in ga pritisnil na svoje prsi.

Knez pa je rekel Zbišku:

»Ali ti res hočeš iti?«

»Res, milostljivi gospod. Kaj naj počnem drugega? Hotel bi dobiti Ščitno, ko bi imel zgrizti tudi z zobmi zidovje, toda kako naj pričnem vojno brez dovoljenja?«

»Kdor brez dovoljenja začne vojno, njega ugonobi rabeljev meč,« reče knez.

»Tako je tudi prav,« odvrne Zbišek. »Na to sem hotel pozvati v dvoboj vse one, ki so bili ostali v Sčitnem, toda ljudje so mi povedali, da jih je Jurand ondi pomoril kakor volov, torej nisem vedel, kdo je še živ in kdo ubit. Toda tako mi pomagaj Bog in sveti križ, da ne zapustim Juranda do poslednjega zdihljeja.«

»Lepo govoriš in to mi ugaja,« reče Nikolaj iz Dolgega lesa. »Tudi to, da nisi letel v Sčitno sam, priča dovolj, da imaš pamet, da nisi bedast, kajti le takšen bi si moral misliti, da oni ondi držé Juranda in njegovo hčerko in da je niso odpeljali drugam. Bog te je nagradil z Rotgierom za to, da si prišel.«

»Dà,« reče knez. «Kakor sem čul sam od Rotgiera, je ostal od onih štirih edino stari Siegfried še živ, ostale pa je že kaznoval Bog bodisi s tvojo ali Jurandovo roko. Siegfried je manjši lopov nego so ostali, toda nemara je večji okrutnež. Slabo je, da se nahajata Jurand in Danuška v njegovih rokah in treba je kmalu rešiti ju. Da tudi tebe ne doleti kaka nezgoda, dam ti za velikega mojstra pismo s seboj. Poslušaj samo dobro in vedi, da ne greš k njemu kot poslanec, marveč le kot glasnik. Velikemu mojstru pa hočem pisati to-le: Ker so oni ob svojem času napadli tudi našo osebo, potomca svojih dobrotnikov, zato je povsem verjetno, da so oni odnesli tudi Jurandovo, zlasti radi tega, ker so sovražili Juranda. Zato prosim velikega mojstra, da zapove marljivo iskati jo in, ako si želi mojega prijateljstva, da mi jo takoj izroči.«

Zbišek se na to vrže knezu k nogam, mu objame kolena in spregovori:

»Ali Jurand, milostljivi gospod, ali Jurand! Potegnite se tudi zanj. Ako je smrtno ranjen, naj umrje vsaj doma v svoji hiši.«

»Potegniti se hočem tudi za Juranda,« reče knez ljubeznivo. »Naj veliki mojster pošlje dva sodnika, dva pa pošljem jaz, ki naj razsodijo postopanje komturjev in Juranda po pravici in vitežki časti. Ti pa si izvolijo še jednega, ki jim bo predsednik, in kakor oni odredijo, tako tudi bo.«

S tem se je končalo posvetovanje, po katerem se je poslovil Zbišek od kneza, ker bi imel takoj odpotovati. Toda pred odhodom pokliče Nikolaj iz Dolgega lesa Zbiška na stran ter ga vpraša:

»Ali vzameš svojega služabnika Čeha tudi s seboj na Nemško?«

»Gotovo, ker noče odstopiti od mene. Ali čemu to?«

»Za to, ker mi je žal zanj. To je vrl človek, toda čuj, kaj ti povem: Ti odneseš iz Marburga zdravo glavo, ako v dvoboju ne naletiš na katerega, ki bi bil boljši od tebe. Toda njegov pogin je neizogiben.«

»Ali zakaj?«

»Za to, ker so ga obdolžili ti lopovi, da je on umoril de Fourcija. Oni so morali velikemu mojstru pisati o njegovi smrti in so mu tudi pisali, da je Čeh prelil njegovo kri. Tega mu v Marburgu ne oprostijo. Pričakuje ga sodba in osveta, kajti kako hočeš prepričati velikega mojstra, da je on nedolžen? Ali on je vrhu tega še izpahnil roko Danveldu, ki je bil sorodnik velikega sodnika. Pomilujem ga in ti ponavljam, ako gre, da gre po svojo smrt.«

»On ne pojde po smrt, ker ga pustim v Spihovem.«

Toda prišlo je drugače, kajti nastali so vzroki, radi katerih Čeh ni ostal v Spihovem.

Zbišek in de Lorche sta odšla takoj drugega dné zarano s svojim spremstvom. De Lorche, katerega je duhovnik Višonjek odvezal obljube, ki jo je napravil Ulriki de Elner, je potoval ves srečen, spominjaje se Jagjenke iz Dolgega lesa. Zbišek pa se ni mogel ž njim razgovarjati o Danuški tudi radi tega, ker sta le slabo razumela drug drugega, torej se je razgovarjal z Glavačem, kateremu še ni bil znan nameravani pohod v križarske pokrajine.

»Jaz grem v Marburg,« je rekel Zbišek »kedaj pa se vrnem, to je v moči božji. Morda kmalu, morda pomladi, morda čez jedno leto, ali pa morda nikdar, razumeš?«

»Razumem. Greste tjekaj gotovo radi tega, da pozovete ondi bivajoče viteze na dvoboj. Hvala Bogu, da ima vsak vitez svojega orožjenosca.«

»Ne,« odvrne Zbišek. »Ne pojdem tjekaj radi tega, da jih pozovem na dvoboj, razun ako to nanese slučaj; ti pa to pot ne pojdeš z menoj, marveč ostaneš doma v Spihovem.«

Čeh postane na to novico žalosten, da začne celo tožiti; na to pa jame prositi Zbiška, naj ga ne pusti doma v Spihovem.

»Prisegel sem na sveto razpelo in na svojo čast, da vas ne zapustim. Kako bi mogel priti svoji gospé pred oči, ako bi vas doletela kaka nezgoda? Prisegel sem, gospod, torej imejte usmiljenje, da pred njo ne bom osramočen.«

»Ali nisi tudi prisegel, da me hočeš ubogati?«

»Kajpada, samo ne v tem smislu, da bi odšel od vas. Ako me vaša milost zapodite, hočem ostati nekoliko za vami, toda toliko, da vam bom ob času potrebe pri roki.«

»Jaz te ne podim in te tudi nočem zgubiti,« odvrne Zbišek, »toda neugodno bi mi bilo, ako bi te ne mogel nekam poslati, bodisi tudi na kako daljšo pot, ako bi se ne mogel ločiti od tebe niti za jeden dan. Neprestano vendar ne boš stal nad menoj kakor rabelj nad grešno dušo. Ako pa pride do boja, kako mi hočeš pomagati? Ne govorim o vojni, kjer se ljudje tolpoma pobijajo, toda v dvoboju se vendar ne boš boril namesto mene. Ako bi bil Rotgier krepkejši od mene, ne bi bilo na našem vozu njegovo orožje, marveč moje na njegovem. A vrhu tega tudi vedi, da bi mi ondi s teboj bilo dokaj huje, ker tvoja navzočnost bi me lahko spravila v nevarnost.

»Kako to, vaša milost?«

In Zbišek mu jame pripovedovati vse to, kar je slišal od Nikolaja iz Dolgega lesa, kako komturji ne priznavajo, da bi bili oni ubili de Fourcija, zato so njega, Glavača, obdolžili umora, radi česar ga bodo sedaj preganjali.

»Ako pa te vjamejo,« reče naposled, »ne pustim te vendar v njihovem žrelu, pri tem pa utegnem priti še sam ob glavo.«

Čeh na to še bolj osupne, ker je čutil, da je to resnica; na to pa jame znovič prositi Zbiška, naj ga ne pusti v Spihovem.

»Saj sedaj ni več na svetu onih, ki so me videli, ker je pobil nekatere stari gospod iz Spihova, Rotgiera pa ste ubili vi.«

»Videli so te strežaji, ki so šli za njimi; živi pa še tudi oni stari Križar, kateri sedaj gotovo sedi v Marburgu, ali pa pride tjekaj, kadar ga veliki mojster pokliče.«

Na te besede Čeh ni mogel ničesa odgovoriti, in tako sta molče jezdila dalje do Spihova. Ondi najdeta vse pripravljeno na vojno, kajti stari Tolim je pričakoval, da bodisi Križarji napadejo grad, ali pa da Zbišek, vrnivši se, odpelje vojake na pomoč staremu gospodu. Ljudje so bili oboroženi, in dasi jim vojna ni bila nič novega, vendar so koperneče pričakovali Nemcev, nadejaje se obilnega plena. V gradu je pozdravil de Lorcha in Zbiška duhovnik Kaleb in takoj po večerji pokazal mu pergament z Jurandovim pečatom, na katerem je bil z lastno roko napisal poslednjo voljo viteza iz Spihova.

»Narekoval mi je,« je dejal, »v oni noči, ko je potem odšel v Sčitno. Nù... ni se nadejal, da se še kedaj vrne.«

»Ali čemu niste zinili o tem ničesar?«

»Molčal sem, ker mi je priznal to kot spovedniško tajnost, kar namerava storiti. Večni mir mu daj Gospod! Večna luč naj mu sveti!«

»Ne govorite o njem kakor o mrliču, ker je še živ. Vem to iz besed Križarja Rotgiera, s katerim sem se bojeval na knežjem dvoru. Vršila se je med nama sodba božja in ubil sem ga.«

»Vsled tega se smemo še manj nadejati Jurandove vrnitve, k večjemu, ako bi to hotela moč božja.«

»Torej grem tje s tem vitezom, da ga rešim iz njihovih rok.«

»Ti očitno ne poznaš križarskih rok, toda jaz jih poznam, ker sem bil petnajst let duhovnik v njihovi deželi, predno me je poklical Jurand v Spihov. Le Bog more rešiti Juranda.«

»In tudi nam pomagati.«

»Amen!«

Na to razvije pergament ter jame čitati. Jurand je zapustil vse svoje zemljišče in vse svoje imetje Danuški in njenim potomcem, a v slučaju, ako bi umrla brez potomcev, pa njenemu možu Zbišku iz Bogdanca. Proti koncu priporoča to svojo poslednjo voljo tudi knežjemu varstvu, »da vse, kar bi nemara ne bilo prav, popravi knezova milost.» Ta konec je bil pridodan radi tega, ker je duhovnik Kaleb poznal le kanonično pravo, a Jurand, ki se je ukvarjal neprestano z vojno, pa le vitežko pravo. Ko je prečital celo listino Zbišku, je razodel vsebino tudi nekaterim ljudem spihovske posadke, ki so takoj priznali mladega viteza za svojega gospodarja in mu obljubili pokorščino.

Domišljevali so si, da jih Zbišek odpelje takoj na pomoč staremu gospodu, ter se tega veselili, ker so v njihovih prsih vtripala hrabra in po vojni koprneča srca in ker so močno ljubili Juranda. Radi tega jih je prevzela velika žalost, ko so izvedeli, da ostanejo doma in da se gospodar le z malim spremstvom napoti v Marburg, a to ne na boj, marveč za to, da se pritoži. To žalost je delil ž njimi tudi Čeh Glavač, dasi ga je pri tem veselilo, da se je Zbiškovo premoženje tako pomnožilo.

»Hej! Kdo bo tega najbolj vesel?« je dejal. »Stari gospod iz Bogdanca. On bi tu znal gospodariti. Kaj je Bogdanec v primeri s tem imetjem?«

In Zbiška prevzame v tem hipu taka tuga po stricu, kakor ga je prevzela vsikdar v težkih slučajih življenja, zato se obrne k orožjenoscu Čehu in reče:

»Čemu bi sedel tukaj po nepotrebnem. Odrini v Bogdanec in odnesi tjekaj pismo.«

»Ako le ne smem iti z vami, tjekaj grem jako rad!« odvrne razveseljeni mladenič.

»Pokliči mi duhovnika Kaleba, naj napiše, kakor se spodobi vse, kar se je tukaj pripetilo, stricu pa prečita pismo duhovnik v Kresni, ali opat, ako se nahaja v Zgorelicah.«

Zgovorivši to, se udari z dlanjo po čelu ter reče kakor sam sebi:

»Dà, opat!...«

In mahoma se mu pojavi pred očmi Jagjenka, plavooka, črnolasa, vitka kakor srna, s solzami na trepalnicah. Prevzame ga tesnoba, otare si z rokami čelo in končno reče:

»Hudo ti bo, deklica, toda ne huje nego meni.«

Med tem dospe duhovnik Kaleb in takoj sede k pisanju. Zbišek mu je narekoval obširno vse, kar se je bilo pripetilo od onega trenutka, ko je prišel v gozdni gradič. Ničesar ni zamolčal, ker je vedel, da bo stari Matija tega vesel, ako dobi o vsem podrobno poročilo.

Bogdanca zares niti od daleč ni bilo mogoče primerjati s Spihovim, ki se je odlikoval s svojim prostranstvom in bogastvom, in Zbišek je vedel, da je koprnel Matija vsikdar najbolj po imetju.

Ko je bilo pismo po dolgem trudu končno napisano in zapečateno, pokliče Zbišek znovič orožjenosca, mu izroči pismo in reče:

»Morda se vrneš semkaj s stricem, kar bi mi bilo jako ljubo.«

Čeh pogleda v nekaki zadregi Zbiška; bil je videti nemiren, stopal je z jedne noge na drugo in ni odšel, dokler mu mladi vitez ni dejal:

»Povej mi, ako hočeš še kaj?«

»Hotel bi vas še vprašati, kaj naj rečem ljudem, ako bi me vprašali?«

»Katerim ljudem?«

»Ne sicer v Bogdancu, pač pa onim v okolici, ki bodo za gotovo hoteli vse izvedeti...«

Na to ga Zbišek, ki ni hotel ničesar skrivati, strogo pogleda in reče:

»Tebi ni toliko mar za ljudi, kolikor za Jagjenko iz Zgorelic.«

Čeh zardi, na to pa nekoliko obledi in odvrne:

»Dà, za njo mi je mar.«

»Od kod veš, da se ondi ni omožila s Čtanom iz Rogove ali z Volkom iz Brezove?«

»Gospodična Jagjenka se ni omožila z nikomur,« odvrne orožjenosec odločno.

»Kaj, ako jej je opat zapovedal?«

»Opat uboga gospodično, ne pa ona njega.«

»Torej, kaj hočeš? Povej jim resnico, kakor tudi vsem drugim.«

Čeh se prikloni in nekoliko nejevoljen odide.

»Daj Bog,« reče mislé na Zbiška, »da bi te pozabila. Daj jej Bog boljšega nego si ti. Toda ako ni pozabila, rečem jej, da si oženjen, toda brez žene in da postaneš še poprej vdovec nego stopiš v njeno spalnico.«

»Čeh je imel zelo rad Zbiška, imel je sočutje z Danuško, toda Jagjenko je ljubil nad vse na svetu, torej se je jako mučil od onega časa, ko je bil izvedel pred poslednjo borbo v Tehanovem, da je Zbišek oženjen.

»Dal Bog, da boš poprej vdovec!« je ponovil sam sebi.

Toda čez kratko mu jamejo prihajati v glavo druge, očitno slajše misli, kajti prišedši h konjem, je dejal:

»Hvala Bogu, da jej vsaj objamem noge.«

Med tem se je pripravljal Zbišek urno na pot. Polaščevala se ga je nekaka vročnica radi tega, ker se ni mogel ukvarjati z drugimi opravki, mislé neprestano na Danušo in Juranda. Toda jedno noč je le moral prebiti v Spihovem, in sicer radi gospoda de Lorche in radi priprav, potrebnih za tako daljno pot. Bil je pa tudi jako utrujen radi bdenja in truda. Ko je že nastala pozna noč, se je vlegel na trdo Jurandovo ležišče, v nadeji, da vsaj za trenutek zaspi. Toda predno je zaspal, je potrkal na vrata njegov Sanderus, se mu priklonil in dejal:

»Gospod, vi ste me rešili smrti, in dobro se mi godi pri vas, kakor se mi že dolgo ni godilo poprej. Bog vam je dal sedaj veliko premoženje; še bogatejši ste nego ste bili poprej, kajti spihovska blagajnica ni prazna. Dajte mi, gospod, kak mošnjiček, in jaz pojdem z vami v Prusijo od gradiča do gradiča, in dasi ondi ni posebno varno, utegnem vam vendar v čem koristiti.«

Zbišek, ki ga je hotel v prvem hipu zapoditi od sebe, se zamisli na te besede, čez nekaj časa pa izvleče iz svoje torbe poleg postelje mošnjiček z novci, mu ga vrže pred noge ter reče:

»Tu imaš ter pojdi. Ako si lopov, me prekaniš, če si pa poštenjak, me pa poslužiš.«

»Lopov sem, toda ne proti vam, zakaj vam hočem služiti pošteno.«

VII.

Siegfried de Löve je hotel uprav oditi v Marburg, kar mu prinese poštni sèl nenadoma pismo od Rotgiera z novicami z mazoveškega dvora.

Te novice so zbodle v živo starega Križarja. Pred vsem drugim je bilo iz pisma razvidno, da je zastopal Rotgier pred knezom Janušem izborno Jurandovo zadevo. Siegfried se je nasmejal, ko je čital, da je zahteval Rotgier od kneza, naj za krivice, doprinešene Križarjem, izroči Spihov Križarjem. Za to pa je obsegal drugi del dopisa nepričakovane in manj ugodne vesti. Rotgier je javil, da je vrgel mazoveškim vitezom svojo rokavico radi tega, da s tem dokaže nedolžnost

Križarjev pri ugrabljenju Jurandove hčerke, pozivaje vsakega, kdor bi dvomil o tem, na sodbo božjo, to je na borbo pred vsem dvorom. »Nikdo je ni dvignil,« je pisal dalje Rotgier, »zakaj vsi so vedeli, da za nas priča pismo samega Juranda, ter se bali pravice božje; toda dospel je neki mladenič, katerega smo videli v gozdnem gradiču, in ta je sprejel moj poziv. Radi tega se nikar ne čudite, pobožni in modri brat, da se vrnem nekoliko pozneje, ker pozvavši viteze na dvoboj, moram nanj počakati tu. Ker pa sem to storil na čast in slavo reda, si domišljujem, da mi tega ne bo štel v zlô veliki mojster, katerega spoštujem in s sinovskim srcem ljubim. Moj nasprotnik je še nekak pobalin, meni pa taka borba ni nič novega, radi tega tu lahko prelijem njegovo kri v čast in hvalo našega reda, zlasti s pomočjo Jezusa Kristusa, kateremu je gotovo dokaj bolj mar za one, ki nosijo njegov križ, nego za nekakega Juranda, ali za krivdo nekake deklice iz mazurskega naroda.«

Siegfried se je začudil pred vsem drugim novici, da je Jurandova hči omožena. Pri mislih, da se more na Spihovem nastaniti nov, grozen in osvetljiv sovražnik, se je polastil starega komturja nekak nemir. »On se očitno,« je dejal sam sebi, »ne odreče maščevanju, in to še tim manj, ako najde svojo ženo in mu ta povê, da smo mu jo mi odnesli iz gozdnega gradiča. Dà, pokazalo bi se celo, da smo Juranda izvabili sèm le radi tega, da ga ugonobimo, ter nismo niti mislili na to, da bi mu vrnili hčerko. — Tu pade Siegfriedu na um, da veliki mojster, sprejevši pismo od kneza, da gotovo preiskati Sčitno, čeprav le radi tega, da se opraviči pred knezom. Saj velikemu mojstru in kapituli je bilo dokaj mar za to, da bi ostali v slučaju vojne z mogočnim poljskim kraljem mazoveški knezi nepristranski. Moči mazoveških knezov vsled velikega števila mazoveškega plemena niso bile majhne, pač pa vzgledne, da jih nikakor ni smel prezirati; vrhu tega je čuval mir ž njimi križarsko mejo na ogromnem prostranstvu ter jim dopuščal združiti svoje moči. O tem so govorili pred Siegfriedom pogostoma v Marburgu; pogostoma so se tolažili z nadejo, da se po zmagi nad poljskim kraljem najde nekak vzrok tudi proti Mazoviji, in potem nobena moč ne izpuli te krajine Križarjem iz rok. Bil je to velik in zanesljiv račun, radi česar je bilo sedaj tudi povsem gotovo, da veliki mojster stori vse, samo da ne razdraži kneza Januša, ker se je dokaj težje bilo pomiriti s tem gospodom, ki je bil oženjen s Kiejstutovo hčerko, nego z Zemovitom plockim, čegar žena je bila iz nepoznanega vzroka križarskemu redu popolnoma udana.

Na te misli jame stari Siegfried, ki je pri vsej svoji pripravnosti k zločinom in okrutnostim red vsekako-le ljubil ter se brigal za njegovo čast, računati s svojo vestjo: »Ali bi ne bilo bolje izpustiti Juranda in njegovo hčer? Izdajstvo in nemoštvo osramoti itak le Danvelda, ta pa ne živi več.«

»Ako bi veliki mojster — je mislil dalje — kaznoval tudi mene in Rotgiera, ki sva bila udeležnika teh Danveldovih činov, ali bi ne bilo mar to bolje za čast reda?« Toda tu se je njegovo osvetljivo, okrutno srce jelo upirati pri spominu na Juranda.

Ali mar naj izpusti njega, tega sovražnika in ugonobitelja križarskih ljudij, tega zmagovalca v tolikih borbah, tega povzročitelja tolikih porazov in sramote; moža, ki je najpoprej nadvladal, na to ubil Danvelda, ki je vrgel v ječo de Bergova, potem pa usmrtil Majnegera, Gotfrieda in Huga, ki je v samem Sčitnem prelil več nemške krvi, nego se je prelije v velikem boju?

»Ne morem! Ne morem!« si je ponavljal v duhu Siegfried, in pri samem spominu na to so se mu krčili prsti in njegove stare prsi so le s težavo srkale v se sveži zrak.

Toda ko bi bilo vse to na večjo čast in slavo reda? Ko bi kazen, ki bi padla sedaj na še živeče vzročitelje zločinstva, pridobila redu doslej neprijaznega kneza Januša ter pripomogla k dogovorom ali premirju ž njim?... »Oni so vročekrvni,« si je mislil stari komtur, »toda ako se jim skaže le nekoliko dobrote, pa kmalu pozabijo na vse krivice. Saj je bil celo sam knez v svoji deželi vjet, a vendar se ni maščeval radi tega!« — Na to se jame močno razburjen sprehajati semtertje po dvorani, končno pa se vstavi pred sv. razpelom, ki je zavzemalo skoro ves prostor med dvema oknoma, ter poklekni vši predenj jame moliti: »Ti, Gospod, se maščuj zá-me, ti me nauči, kaj naj storim, ker sam tega ne vem. Ako oddam Juranda in njegovo hčerko, pokažejo se naši čini v vsej nagoti in ljudje ne porekó: Danveld je to storil ali Siegfried, marveč zgolj porekó: Križarji, in sramota pade na ves red, a sovraštvo v srcu onega kneza postane še večje nego je bilo doslej. Ako pa ju ne oddam, ali ju usmrtim, pa tudi pade sum na red in primoran bom omadeževati svoje ustnice z lažjo pred velikim mojstrom. Kaj je bolje, o Gospod? Nauči me, razsvetli me. Ako osveta zastruplja mojo kri, pa jo prisodi ti po svoji pravici, sedaj pa nauči in razsvetli me, ker tu gre za tvoj red, in kar zapoveš, to tudi storim, ako bi moral potem tudi vse življenje prebiti v ječi.«

Oprši čelo ob drevo križa je še molil dolgo, in niti za trenutek mu ni šinila v glavo misel, da je njegova misel pregrešna in porogljiva. Na to vstane nekoliko pomirjen, mislé, da mu milost božja gotovo pošlje kako jasnejšo misel, in nakrat se mu zazdi, kakor bi mu reklo nekaj od zgoraj: »Potrpi in počakaj, da se Rotgier vrne.« Dà, treba je bilo čakati. Rotgier onega mladeniča brezdvomno ubije, na to pa se že pojavi potreba, bodisi skriti Juranda in njegovo hčerko ali ju oddati. V prvem slučaju knez na nju gotovo ne pozabi. Ker pa ne bo vedel za gotovo, kdo je deklico ugrabil, jo bo iskal in pošiljal k velikemu mojstru pisma, v katerih se ne bo pritoževal, marveč le poizvedoval, in vsa reč se daleč zavleče. V drugem slučaju pa bo veselje radi vrnitve Jurandove hčerke večje nego želja po maščevanju radi ugrabljenja. Saj lahko rečemo, da smo jo našli še le po Jurandovem napadu.«

Ta poslednja misel je Siegfrieda popolnoma pomirila. Kar se tiče Juranda, sta on in Rotgier že davno iznašla sredstvo, da se ne bo mogel ni maščevati niti pritožiti, ako ga spusti na prosto. Siegfried se je celo radoval v svoji duši, mislé na to sredstvo.

Radoval se je takisto pri spominu na sodbo božjo, ki bi se imela vršiti na tehanovskem dvoru. Zastran povzročitelja te smrtne borbe ga ni mučil niti najmanjši nemir. Spomnil se je nekega turnirja v Kraljevcu, na katerem je premagal Rotgier dva slavna viteza, ki sta slovela v svoji očetnjavi za nepremagljiva borilca. Spomnil se je dvoboja pod Vilno s poljskim vitezom, z dvornikom Spitkom iz Melstina, katerega je Rotgier ubil. In lice se mu je zjasnilo, a srce njegovo napolnilo s ponosom, kajti Rotgiera, že slovečega viteza, je on prvi odpeljal na bojni pohod na Litvo in ga prvi učil, kako se mora s tem plemenom bojevati z najboljšim vspehom. Radi tega ga je tudi ljubil kakor sina s tako ljubeznijo, kakoršne so zmožni ljudje, ki so morali občutke ljubezni zapirati dlje časa v svojem srcu. Sedaj pa ta njegov sin prelije še sovraženo poljsko kri ter se vrne domu, pokrit s slavo. Saj je to sodba božja, po kateri bo križarski red rešen vsakega suma...

Sodba božja!... Za trenutek se mu je stisnilo staro srce v nekaki čudni tesnobi. Rotgier je namenjen, spustiti se v borbo v obrambo križarske nedolžnosti; ker pa so oni krivi, boril se bo le za laž in prevaro... Kaj, ako se zgodí nesreča? In za trenutek se je zdelo Siegfriedu, da to ni mogoče. Rotgier ne more biti zmagan. Da prav ima Rotgier, ko piše: »Kristusu je gotovo dokaj bolj mar za one, ki nosijo njegov križ, nego za Juranda, ali za krivdo kake mazurske deklice.« Dà, čez tri dni se vrne Rotgier, in sicer zmagovalec.

Pomirivši se tako, jame stari Križar premišljevati, ali bi mar ne bilo bolje, odposlati Danušo v kak bolj oddaljen gradič, ki bi nikakor ne mogel pasti pod navalom Mazurjev? Toda precej na to se otrese tudi te misli. Napadati Križarje in postaviti se napadnikom na čelo, bi mogel le mož Jurandove hčerke, toda ta pogine pod Rotgierovo roko... Potem bodo od strani kneza in kneginje dohajala zgolj vprašanja, dopisi in pritožbe, in med tem se vsa reč zavleče in pozabi. »Jaz gotovo že umrem poprej,« je dejal sam sebi, »predno oni kaj dosežejo, in tudi Jurandova hči se že postara poprej v sužnosti.« Vsekakor pa je naročil, naj bi bilo v gradu vse pripravljeno za obrambo ter ob enem tudi za potovanje, ker ni vedel dobro, kaj more nastati po posvetovanju z Rotgierom, in čakal je.

Med tem pretečeta dva dneva od onega časa, ko je bil Rotgier obljubil, da se vrne, potem pa še trije in štirje, toda nikaka karavana se ni pojavila pred ščitnovskimi vrati. Še le petega dné, ko je že napočil mrak, se oglasi rog pred vratarjevim stolpom. Siegfried, ki je bil ravnokar končal svojo večerno molitev, pošlje takoj strežaja, da poizve, kdo je dospel.

Služabnik se čez trenutek nekako razburjen vrne, toda Siegfried tega ni mogel zapaziti, ker je gorel v sobi ogenj v globoki peči ter je le slabo razsvetljeval mrak.

»Ali so dospeli?« vpraša stari vitez.

»Dà,« odvrne služabnik. Toda v njegovem glasu je tičalo nekaj, kar je napolnilo Križarja z nemirom. Zato je dejal:

»A brat Rotgier?«

»Brata Rotgiera so pripeljali.«

Po teh besedah vstane Siegfried s sedeža. Dljé časa se je držal z roko naslonjača, kakor bi se bal, da ne bi padel, na to pa je dejal z zamolklim glasom:

»Daj mi plašč!«

Služabnik mu ogrne plašč na rame, on pa je očitno že zbral svoje moči, ker si je nataknil sam kapuco na glavo, ter odšel iz sobe.

Čez kratko je stal na grajskem dvorišču, na katerem se je že popolnoma stemnilo, ter odšel z urnimi koraki po zmrzlem snegu naproti sprevodu, kateri, stopivši skozi vrata, se je ondi blizu ustavil. Tam je že stala gosta tolpa ljudij in gorelo nekoliko bakelj, ki so jih bili prinesli vojaki. Zagledavši starega viteza, so se »knehti« razstopili. V blesku bakelj je bilo môči videti prestrašena lica, in tihi glasovi so šepetali:

»Brat Rotgier.»

»Brat Rotgier je ubit.«

Siegfried se približa k sanem, na katerih je ležalo s plaščem pokrito truplo, ter dvigne konec plašča.

»Prinesite luč bliže,« reče, dvignivši kapuco.

Jeden od »knehtov« pripogne bakljo in pri njenem blesku zagleda Križar Rotgierovo glavo ter kakor sneg bledo njegovo lice, otrplo in obvezano s temnim robcem pod brado, očitno radi tega, da ne bi imel odprtih ust. Vse lice je imel nekako podaljšano in pri tem tako spremenjeno, da je bilo mogoče reči, da je to nekdo drugi. Oči je imel zaprte, okrog očes in na sencih pa je imel plave madeže. Lice mu je bilo pokrito z ivjem.

Komtur je med splošnim molkom dolgo gledal mrtveca. Ostali pa so gledali Siegfrieda, kajti vsem je bilo znano, da se je obnašal proti pokojniku kakor oče in ga zelo ljubil. Toda niti jedna solza mu ni privrela iz očij; lice je imel resnobnejše nego drugekrati in na njem se je zrcalil nekak otrpneli mir.

»Takega so mi poslali!« je rekel naposled. Takoj na to se obrne h grajskemu oskrbniku. »Naj do polnoči pripravijo rakev in potem položé truplo na oder v kapelici.«

»Ostala je še jedna krsta od onih, katere smo izgotovili za one, ki jih je Jurand pobil,« odvrne oskrbnik. »Torej zapovem, da jo pokrijejo s suknom.«

»Pokrijte ga s plaščem,« reče Siegfried, pokrivši Rotgierovo lice, »toda ne s tem, marveč s plaščem našega reda.«

In čez trenutek dodá:

»Toda pokrova ne zaprite!«

Ljudje se približajo k vozu. Siegfried si natakne znovič kapuco na glavo, ali spomnil se je še nečesa pred odhodom in vprašal:

»Ali kje je van Krist?«

»On je tudi ubit,« odvrne jeden sluga, »toda morali so ga pokopati v Tehanovem, ker je že začel trohneti.«

»Prav!«

Po teh besedah je odšel z urnimi koraki, in ko se je vrnil v sobo, se zgrudi zopet na oni stol, na katerem je sedel poprej, ko ga je doletela ta zlâ novica. In sedel je nepremično z licem nekako okamenelim, sedel dolgo, da se je že služabnik jel vznemirjati nad tem ter čimdalje pogosteje pokukaval skozi na pol odprta vrata v sobo.

Ura je minevala za uro, v gradiču je potihnil običajni trušč, samo semkaj od kapelice so se čuli zamolkli, nejasni udarci kladiva, sicer pa ničesar ni dramilo nočne tišine, razun navadnega klica stražnikov.

Bilo je že skoro o polnoči, ko se je zdramil stari vitez kakor iz snú ter poklical služabnika:

»Kje je brat Rotgier?« ga je vprašal.

Toda služabnik ga očitno ni razumel, ker ga je prestrašen pogledal in odgovoril z drhtečim glasom:

»Ne vem, gospod!...«

A starec se bridko nasmeje ter reče:

»Vprašam te, dečko, ali je že v kapelici?«

»Dà, gospod.«

»Prav. Reci Diderihu, naj pride sem s svetilnico ter naj počaka, dokler se ne vrnem. Naj prinese tudi posodo z žrjavico. Ali je v kapelici že svetlo?«

»Ondi goré sveče poleg krste.«

Siegfried je vzel plašč in odšel.

Dospevši h kapelici, se je pri vratih ogledal, če mar tu ni nikogar, na to jih je skrbno zaprl, približal se h krsti, odstavil dve sveči, ki sta goreli v velikih medenih svečnikih, ter pokleknil poleg rakve.

Ustnice se mu niso gibale, torej očitno ni molil. Nekaj časa je ogledoval mrtvo, toda še zmerom lepo Rotgierovo lice, kakor bi hotel najti na njem še sledove življenja.

Na to jame v globoki tišini, ki ga je obkoljevala, klicati z zamolklim glasom:

»Sinček! Sinček!«

In umolknil je. Zdelo se je, da čaka na odgovor. Na to stegne roke, vtakne svoje suhe, krempljem podobne prste pod plašč, ki je pokrival Rotgierove prsi, in jame se jih dotikati. Iskal je povsod, na sredini in okrog reber, dokler ni končno našel pod suknom rane, ki je segala od desne rame pod pazduho, otipal celo po vsej njeni dolžini ter spregovoril z otožnim glasom:

»O o!... Kako neusmiljen udarec je to!... A rekel si, da je tvoj nasprotnik še pravi deček... Tolikokrat si dvignil svojo roko na obrambo našega reda, a sedaj ti jo je odsekala poljska sekira!... In to je konec, to je vse!... Ni te blagoslovil Kristus, ker mu je očitno več mar za jedno človeško krivico nego za ves naš red. V imenu Očeta, Sina in svetega Duha; branil si krivico, radi krivice si podlegel, brez odveze, in nemara je tvoja duša...«

Besede mu zastanejo v grlu, usta mu jamejo drgetati in v kapelici nastane znovič gluha tišina.

»Sinček! Sinček!«

V Siegfriedovem glasu je odmevalo nekaj nalik prošnji, ob enem pa je klical še tiše, kakor delajo to ljudje, ki poizvedujejo nekako važno in strašno tajnost.

»Ako si ti, ako me čuješ, daj mi znamenje, zgani roko ali odpri za trenutek oči — sicer mi poči srce v starih prsih... Daj mi znamenje, ker sem te ljubil, spregovori!«

In podprši se z roko ob krsto, vpre svoje jastrebove oči v zaprte trepalnice Rotgierove in čaka:

»Oh, kako naj spregovoriš,« reče končno, »ko pa od tebe veje mraz in smrad? Ker pa ti molčiš, pa ti še jaz nekaj povem, naj prileti tvoja duša semkaj med te sveče in naj posluša.«

Po teh besedah se skloni nad mrtvečevo lice.

»Ali se spominjaš, da duhovnik ni pustil, da bi bili Juranda popolnoma ubili in da smo mu to s prisego obljubili? Prav! Jaz ostanem zvest prisegi, da te razveselim, pa če si kjersibodi, tudi med pogubljenimi...«

Po teh besedah je odstopil od krste, postavil znovič nazaj svečnike, katere je bil poprej odmaknil, pokril mrliča s plaščem ter odšel iz kapelice.

Pred vrati sobane je spal služabnik, od dolgega bdenja ves utrujen, v sobi pa je čakal na Siegfrieda Diderih.

Bil je ta človek nizke postave, zakrivljenih nog in čvetorooglaste glave, katero mu je zakrivala deloma črna kuklica, segajoča mu skoro do ramen. Na sebi je imel »kaftan« iz presne bivolove kože in prav tak pas. Za pasom je imel zataknjene ključe in kratek nož. V desnici je držal kositreno svetilnico, v levici pa medeni kotliček in bakljo.

»Ali si pripravljen?« ga vpraša Siegfried.

Diderih se mu molče prikloni.

»Zapovedal sem, da prineseš žrjavice v kotličku.«

Trščat človek zopet ne odgori ničesar, marveč pokaže na ogenj v peči; potem vzame železno lopatico, ki je stala poleg peči, ter jame metati živo žrjavico v oni kotliček, na to pa prižge svetilnico in čaka.

»Sedaj pa poslušaj, pes!« mu reče Siegfried. »Enkrat si izbleknil to, kar ti je zapovedal storiti komtur Danveld, in on ti je dal radi tega odrezati jezik. Ker pa moreš duhovniku na prstih pokazati to, karkoli se ti poljubi, radi tega ti povem, da te dam obesiti, ako mu le z jednim migljajem izdaš to, kar sedaj storiš na moje povelje.«

Diderih se znovič molče prikloni in samo lice se mu zlokobno namrdne pri spominu na vzrok, zaradi katerega mu je bil odrezan jezik, ki pa je bil povsem drugi nego je dejal Siegfried.

»Sedaj pojdi naprej in vodi me v Jurandovo podzemeljsko ječo.«

Rabelj vzame s svojo veliko pestjo kotlič, dvigne kvišku svetiljko in šla sta. Za vrati sta šla mimo spečega služabnika, in prišedši s stopnjic, se nista napotila k velikim vratom, marveč na nasprotno stran stopnjic, za katerimi se je raztegal dolg in ozek hodnik, segajoč čez vso širjavo poslopja tjekaj do težkih vrat, ki so bila skrita v zidu. Diderih jih je odprl in dospela sta pod milo nebo na majhno dvorišče, ki je bilo obkoljeno od vseh štirih stranij z zidanimi kaščami, v katerih je bila spravljena zaloga živil za slučaj, ako bi bil gradič oblegovan. Pod jedno teh kašč na desni strani se je nahajala podzemeljska ječa za sužnje. Tu ni bilo nikake straže, kajti jetnik, ko bi tudi prišel iz ječe, bi dospel na dvorišče, s katerega je bil izhod edino skozi ona majhna vratca.

»Čakaj!« reče Siegfried.

In oprši se z roko ob zid, obstane, kajti čutil je, da mu ni povsem dobro, da mu nedostaja sape, prav kakor bi mu tlačil prsi železni oklep. Vse to, kar je prenašal, je presegalo njegove moči. Začutil je tudi, da mu je čelo pod kuklico pokrito s kapljicami znoja, torej se je hotel za trenutek oddahniti.

Po neprijaznem dnevu je nastala nenavadno lepa noč. Na nebu je sijal mesec in vse dvorišče je bilo oblito z njegovo jasno svetlobo, v kateri se je lesketal sneg nekako zeleno. Siegfried je pohlepno srkal vá-se sveži in nekoliko hladen zrak. Med tem se je spomnil nakrat, da je prav v taki noči odjezdil Rotgier v Tehanov ter se vrnil od ondot mrlič.

»Ali sedaj ležiš tu v kapelici!« zamrmra Siegfried tiho.

Diderih, mislé, da komtur njemu govori to, dvigne svetilnico ter osvetli njegovo grozno bledo lice, podobno licu mrliča, ob enem pa slično glavi starega jastreba.

»Vodi me!« mu reče Siegfried.

Žolti krog svetlobe, ki ga je dajala od sebe svetilnica, je zamigotal na snegu, in šla sta dalje. V debelem zidu kašče je bila dolblina, pred katero je nekoliko stopnjic držalo k velikim železnim vratom. Diderih jih je odprl ter stopal polagoma navzdol po stopnjicah v globel črne čeljusti, držeč visoko svetilnico, da je komturju osvetlil pot. Spodaj na koncu stopnjic je bil hodnik, a na njem na desno in na levo nenavadno nizka vrata v jetniške celice.

»K Jurandu!« reče Siegfried.

Čez nekaj časa je zaškripal zapah in ona sta vstopila. V jami je bilo popolnoma temno, radi tega zapove Siegfried Diderihu, naj vzame baklјo, in pri svitlobi baklje je zagledal Juranda, ležečega na slami. Jetnik je imel verigo na nogah, a na rokah drugo verigo, tako dolgo, da je mogel nesti hrano v usta. Na sebi je imel ono isto vrečo, v kateri je stal pred komturji, ki pa je bila sedaj pokrita s temnimi madeži krvi, ker so ga onega dné, ko se je strašna borba končala s tem, da so vjeli besnega viteza v mrežo, hoteli »knehti« umoriti ter so mu s svojimi sulicami zadali nekoliko ran. Ta umor je sicer preprečil domači duhovnik in Jurandove rane niso bile smrtne, vsekakor pa je Jurand izgubil toliko krvi, da so ga odnesli v ječo skoro na pol mrtvega. V gradu so si vsi mislili, da ranjenec čez nekoliko ur umre, toda orjaška njegova životna moč je tudi to pot premagala smrt. Ostal je živ, dasi nihče ni obvezal njegovih ran, marveč so ga vrgli v podzemeljsko ječo, v kateri je po dnevu od vlažne stene kapala voda, po noči pa jih je pokrival sneg in mraz.

Jurand je ležal na slami, v verigah, onemogel, toda tako ogromen, da je bil ležeč podoben odlomljeni skali, iz katere je bila izklesana človeška podoba. Siegfried zapove Diderihu postaviti luč pred jetnikovo lice, katero je ogledoval nekaj časa mirno in molče, končno pa reče Diderihu:

»Ali vidiš, da ima le jedno oko; iztakni mu ga!«

V njegovem glasu je odmeval nekak strah in bojazen, in prav radi tega se je grozno povelje zdelo še strašneje. Za to je tudi strepetala nekoliko baklja v rabljevi roki, vendar pa jo je dvignil in kmalu na to so jele v Jurandovo oko padati velike, goreče kapljice smole, dokler mu ga končno niso popolnoma pokrile od obrvij do izbočene kosti na licu.

Jurandovo lice se zakremži, njegove plave brke se naježijo ter odkrijejo stisnene zobe, vendar pa ni rekel besedice, bodisi vsled prevelike onemoglosti, ali pa radi tega, ker je bila upornost prirojena njegovi grozni naravi.

Siegfried pa reče:

»Obljubljeno ti je, da pojdeš prost od tod, torej tudi pojdeš; da se pa ne boš mogel pritoževati o našem redu, radi tega ti bo odvzet jezik, s katerim si ga večkrat blatil.«

In zopet dá znamenje Didrihu; ta pa se odzove s čudovitim, zamolklim glasom, kazáje, da potrebuje za izvršitev tega povelja obe roki in da hoče, naj mu komtur sveti.

Starec vzame v jedno roko njegovo bakljo ter jo drži v drhteči roki, ko je pa Diderih pokleknil Jurandu na prsi, odvrne glavo v stran ter jame zreti ivje, s katerim je bila stena pokrita.

Čez nekaj časa se čuje žvenket verig, na to pa težko dihanje človeških prs, podobno zamolklemu, globokemu stokanju, in potem nastane tišina.

Končno se oglasi znovič Siegfriedov glas:

»Jurand, kazen, katero si prestal, imela te je zadeti na vsak način; tako je bilo odločeno, toda bratu Rotgieru, katerega je umoril mož tvoje hčere, sem obljubil, položiti tvojo desnico v njegovo krsto.«

Diderih, ki je bil že vstal, se je zopet sklonil nad Jurandom, ko je slišal te besede...

Čez nekaj časa sta stala komtur in Diderih zopet na onem dvorišču, zalitem od mesečne svetlobe. Prekoračivši hodnik, vzame Siegfried iz rabeljevih rok svetiljko in nekak temen predmet, zavit v robec, na to reče glasno:

Sedaj grem v kapelico, na to pa se vrnem v svojo sobo.

Diderih ga ostro pogleda, toda komtur mu naroči, naj gre spat, ter krevsa sam dalje, mahaje s svetiljko, k razsvetljenim oknom kapelice.

Čutil je nekako zanesljivo, da se tudi njemu že bliža konec in da je to njegovo poslednje dejanje na zemlji, za katero bo moral dajati odgovor; vsekakor pa je njegova križarska duša, že po svoji naravi okrutna, bila privajena, zakrivati in izvračati krvava križarska dela, da je tudi sedaj nehoté mislil na to, kako bi sramoto in odgovornost za Jurandove muke mogel odkloniti od sebe in od križarskega reda. Diderih je nem, on ne izda ničesar, ako se tudi za silo razumeta s kaplanom, vendar od samega strahu ne izda ničesar.

Torej kaj? Kdo more dokazati, da Jurand ni dobil vseh teh ran v boju? Jezika se je lahko iznebil s tem, da se je zbodel s kopjem med zobe; meč ali sekira mu je lahko odsekala desno roko; oko je imel tudi le jedno, kako čudo, ako mu je bilo ono iztaknjeno, ko se je zakadil sam na vso sčitnovsko posadko!

Oh Jurand! Poslednja radost v življenju je pretresla za trenutek srce starega Križarja. Dà, ako ostane živ, mora biti Jurand izpuščen iz ječe! Tu se Siegfried spomni, kako se je nekoč pogovarjal o tem z Rotgierom in kako mu je mlajši brat smehljaje se rekel: Naj potem gre, kamor ga oči ponesó, in ako ne bo znal pogoditi pota v Spihov, pa naj povpraša za njim. To, kar se je sedaj zgodilo, je bilo že dogovorjeno med njima. Toda sedaj, ko je Siegfried znovič stopil v kapelico, ko je pokleknil pri krsti ter krvavo Jurandovo roko položil k Rotgierovim nogam, se je odbila ta poslednja radost, ki je pretresla pred hipom njegovo srce, tudi na njegovem licu.

»Vidiš,« spregovorí, »storil sem celo več nego sva se bila dogovorila med seboj, kajti kralj Jan Luksemburški, dasi je bil slep, je še odšel v boj in ondi slavno poginil. Jurand pa se več ne bo boril, marveč pogine kakor pes za plotom.«

Tu zopet začuti, da mu je zmanjkalo sape, kakor nekoliko poprej, ko je bil odšel k Jurandu; na glavi pa začuti neko težo, kakor bi imel na njej železno čelado. Toda to je trajalo le trenutek. Globoko vzdihne ter reče:

»Ej, napočil je čas tudi zá-me. Imel sem tebe jedinega, a sedaj nimam nikogar. Toda če mi je še usojeno živeti, obljubim ti, da ti tudi ono roko, ki te je ubila, položim na grob, ali pa, da sam poginem. Tvoj ubijalec še živi...«

Tu se mu stisnejo zobje in on zaklepeta ž njimi tako, da mu besede zaostanejo v grlu, in še le čez nekaj časa spregovorí z zamolklim glasom:

»Dà... še je živ tvoj ubijalec, toda jaz ga najdem, in kadar ga najdem, pripravim mu še druge muke, ki so hujše nego smrt.«

Na to umolkne.

Čez nekaj časa vstane, pristopi h krsti ter spregovorí z mirnim glasom:

»Nù, sedaj se poslovim od tebe in pogledam ti zadnjikrat v obraz, da nemara zagledam, ali te veselí ta moja obljuba. Zadnjikrat!«

Na to odkrije Rotgierovo lice, pa se naglo umakne nazaj.

»Ti se smeješ,« pravi, »toda kako strašen je tvoj smeh!«

Mrtvo truplo se je bilo na toplem jelo tajati, in radi tega je jelo urno razpadati; lice mladega komturja je bilo zares strašno. Veliki nabuhli in začrneli ušesi sta imeli na sebi nekaj zlokobnega in okrog zamodrelih ustnic se je igral nekak čuden smeh.

Siegfried urno zakrije to razpačeno lice...

Na to vzame svetiljko ter odide iz kapelice. Potoma mu tretjič zmanjka sape, in ko dospe v svojo sobo, se vrže na svojo trdo redovniško posteljo, kjer leži nekaj časa nepremično. Mislil si je, da zaspi, kar se ga nakrat polasté nekaki čudni občutki.

Zdelo se mu je, da se mu spanec več ne približa, zato pa da dospe k njemu smrt, ako ostane še nadalje v tej sobi.

Siegfried se ni bal smrti; videl je v njej nekak velik počitek, toda ni se jej še hotel udati to noč; zato je sedel na svoji postelji in rekel:

»Daj mi še čas do jutri.«

Med tem začuje nekak razločen glas, ki mu zašepeta na uho:

»Pojdi iz te sobe. Jutri bo že prepozno in ti ne boš več mogel izvršiti tega, kar si obljubil. Pojdi iz te sobe!«

Komtur je vstal s težavo in šel vèn. Na obzidju so se menjale straže. Iz kapelice je padala žolta svetloba na sneg. Na sredi dvorišča sta se metala dva črna psa, boreča se za neko kost, sicer pa je bilo na dvorišču vse tiho in prazno.

»Torej je treba še to noč?« spregovori Siegfried. »Zelo sem utrujen, toda grem. Vsi spé; nemara utrujen od bolečin spi tudi Jurand, samo jaz nikakor ne morem zaspati. Grem, grem, kajti v sobi je smrt in jaz sem ti obljubil... Potem pa naj le pride smrt, ako ne more priti spanec. Ti se ondi smeješ, toda meni za to primanjkuje moči. Ti se smeješ, torej ti je to očitno drago! Samo glej, prsti so mi otrpneli, moč je zapustila moje roke in sam tega ne izvršim... Izvrši pa to služabnica, ki spi pri njej...«

Tako govoré je šel s težkimi koraki k stolpu, ki je stal poleg vrat. Med tem sta pritekla k njemu psa, ki sta se metala pri vodnjaku ter se mu jela laskati. V jednem je spoznal Siegfried »Britanca«, ki je bil tak nerazločljiv tovariš Dideriha, da so govorili v gradu, da ga ima po noči za vajšnico.

Pes pozdravi po svojem načinu komturja, nekoliko zalaja, na to pa se obrne k durim ter steče k njim, kakor bi pogodil človeške misli.

Siegfried je dospel čez nekaj časa k ozkim durim, ki so držale v stolp ter so se zapirale vsako noč od zunaj. Odpahnivši zapah stopi na stopnice, ki so se pričele tesno za durmi, ter se jame povspenjati kvišku. V svoji razčiljenosti je pozabil na svetiljko ter šel po temi, stopaje oprezno in iskaje z nogami, kam mora stopiti.

Nakrat po nekolikih korakih pa je obstal, ker je tikoma nad seboj začul neko hropenje, kakor sopenje človeka ali nekake živali.

»Kdo je?«

Ni bilo nikakega odgovora, samo sopenje je postalo čimdalje urnejše in glasnejše.

Siegfried ni bil plašljiv; on se ni bal smrti, vendar pa se je njegov pogum izčrpal v tej strašni noči. Po glavi mu spreleti misel, da mu je nemara Rotgier zastopil pot, in lasje mu stopijo po koncu na glavi, a čelo se mu pokrije s hladnim znojem.

Na to se umakne nazaj skoro do vhoda.

»Kdo je to?» vpraša jecljáje.

Toda v tem hipu ga zbode nekaj v prsi tako močno, da starec omamljen pade v znak skozi odprte duri, ne spregovorivši niti besedice.

Nastane tišina. Na to skoči iz stolpa neka temna postava ter jame urno teči proti hlevu na levi strani dvorišča. Veliki Diderihov pes steče urno za njo. Tudi drugi pes skoči za njima ter izgine v senci pod zidom, pa se kmalu vrne z nizko pobešeno glavo, kakor bi iskal njun sled. Tako se približa k Siegfriedu, ki je ležal nepremično na tleh, ga prevoha in končno, vsedši se mu h glavi, jame grozno tuliti.

Njegovo tuljenje se je razlegalo dovolj dolgo, napolnujé z novo žalostjo in grozo to zlokobno noč. Končno zaškripljejo velika vrata in na dvorišču se pojavi stražnik s helebardo.

»Kuga naj vzame tega psa!« reče. «Jaz te naučim tako tuliti po noči!«

In nastavivši sulico, hoče ž njo prebosti žival, toda v tem hipu zapazi, da leži nekdo blizu odprtih stopnih vrat.

»Herr Jesus! kaj je to?«

In pripognivši glavo, pogleda ležečemu človeku v obraz, na to jame klicati:

»Semkaj, semkaj! Na pomoč!«

Na to skoči k durim in potegne z vso močjo za vrvico zvona.

VIII.

Dasi je hitel Glavač na vso moč v Zgorelice, vendar ni mogel potovati tako urno, kakor bi bil hotel, ker pota so postala skoro povsem nerabljiva. Po strogi zimi, po velikem mrazu in po taki obilici snega, da so se pod njim skrile kar cele vasi, je nastalo nakrat toplo vreme. Najpoprej je padla na zemljo gosta in neprezirna megla, potem je jelo deževati, da se je v tem dežju kar nakrat tajal sneg pred očmí, ko je pa nehal padati dež, je zapihal tak veter, kakor navadno piha v marcu, ter razganjal goste in temne oblake po nebu. Po zemlji pa je požiral sneg, pod katerim je še dremalo grmovje in drevje do nedavna v tihem zimskem snù.

In gozdi so kmalu postali črni. Na polju se je lesketala na široko razlita voda; potoki in reke so se razvodenele. Samo ribiči so bili veseli te obilne vode; vsi ostali prebivalci pa so bili primorani, čepeti v hišah in kolibah. Na mnogih mestih se je le v čolnu moglo priti iz jedne vasi v drugo. Povsod je bilo dovolj sipa in potov, napeljanih skozi gozde in čez močvirja, toda ta sip je bil sedaj ves premočen, debla pa, po katerih je bila napeljana cesta čez močvirje, so se vdirala v zemljo, da je bilo nemogoče, ponekje celo nevarno hoditi po njej. Zlasti na jako slabo pot je naletel Čeh v vode bogati Veliki Poljski, kjer je bila vsako pomlad povodenj večja nego po drugih krajih. Potovati, zlasti še na konju, je bilo tukaj jako težavno.

Glavač je moral pogostoma obstajati in čakati po cele tedne, bodisi že v trgih, ali na vaseh, pri dvornikih, ki so ga, kakor po navadi, jako radi sprejemali, pogostili ter zelo radi poslušali njegove pripovedke o Križarjih, ter so mu s kruhom in soljo plačevali te novice. Napovedovala se je že pomlad, minila je že večja polovica meseca marca, predno se je on nekoliko približal Zgorelicam in Bogdancu.

Srce mu je jelo vtripati čimdalje močneje, ko je pomislil na to, da kmalu zagleda zopet svojo gospodinjo, kajti dasi je vedel, da je ne dobi nikdar nalik nekaki zvezdi na nebu, jo je vendar-le oboževal in ljubil s svojo dušo. Sklenil je pa, da pojde najpoprej k Matijcu, a to radi tega, ker je bil k njemu poslan, drugič pa tudi za to, ker je vodil s seboj ljudi, ki bi imeli ostati v Bogdancu. Ko je ubil Zbišek v dvoboju Rotgiera, je pobral skupaj njegove spremljevalce, katerih je bilo po predpisu križarskega reda deset ljudij in prav toliko konj. Dva sta odpeljala ubitega Križarja v Sčitno, druge pa je Zbišek z Glavačem odposlal v Bogdanec, ker je dobro vedel, kako si stari Matija želi delavcev.

Dospevši v Bogdanec, ni našel starega Matijca doma; rekli so mu; da je odšel s psi in lokom v gozd. Toda vrnil se je še po dnevu, in ko je poizvedel, da je prišlo precejšnje število ljudi k njemu, je pospešil korake, hoteč prišlece čimpoprej pozdraviti in ponuditi jim svoje gostoljubje. On ni takoj spoznal Glavača, in ko mu je ta povedal svoje ime, se je v prvem hipu močno prestrašil, vrgel lok in kučmo na tla ter zaklical:

»Za Boga! Ubili so mi ga! Govori, kaj ti je znano o njem!«

»On ni ubit,« odvrne Čeh, »tudi zdravje mu dobro služi.«

Ko Matija to čuje, zardi nekoliko, si globoko oddahne in reče:

»Hvala Kristusu Gospodu! Kje pa je?«

»Odšel je v Marburg; mene pa je poslal semkaj z novicami.«

»Po kaj je odšel v Marburg?«

»Po ženo.«

»Boj se, dečko, božjih ran! Po kako ženo?«

»Po Jurandovo hčerko. Imam vam kaj pripovedovati, ako treba vso noč, če mi dovolite, plemeniti gospod, da si nekoliko oddahnem, ker sem se grozno utrudil na poti ter prebil od polnoči neprestano na konju.«

Matija ga neha izpraševati, a to glavno radi tega, ker vsled začudenja ni mogel govoriti. Ko se nekoliko pomiri, zakliče dečku, naj naloži drv na ogenj in naj prinese Čehu jedi; sam pa jame hoditi semtertje po sobi. Mahaje z rokami, je dejal sam sebi:

»Svojim ušesom ne verjamem! Jurandova hčerka! Zbišek oženjen...«

»Oh, oženjen in ne oženjen!« reče Čeh.

Na to jame obširno pripovedovati, kaj in kako je bilo. Matija ga je poslušal pozorno, oviraje ga vsaki hip s kakim vprašanjem, ker mu v Čehovem pripovedovanju ni bilo vse jasno. Glavač na primer ni vedel povedati temeljito, kje se je poročil Zbišek, ker ni bilo nikakega gostovanja; vsekako pa je trdil odločno, da je Zbišek oženjen in da se je to zgodilo po volji same kneginje Ane Danute, da pa so za to poroko ljudje izvedeli še le po prihodu Križarja Rotgiera, s katerim se je boril Zbišek pred vsem mazoveškim dvorom, pozvavši ga na sodbo božjo.

»Aa! Boril se je?« zakliče Matija z največjo radovednostjo in oči se mu zalesketajo. »Nù, in kaj je bilo?«

»Skoro na dvoje je razsekal Nemca, meni pa je Bog dal srečo ž njegovim oprodo.«

Matija jame nekaj mrmrati, toda to pot vsled zadovoljnosti.

»Oj,« reče, »vrl dečko je, ni mu kaj reči. Zadnji od našega rodu, toda tako mi pomagaj Bog, ne poslednji. Že takrat, ko se je boril z onim Frigijcem! Toda takrat je bil še deček...«

Tu Matija Čeha resno pogleda in nadaljuje:

»Tudi ti si mi všeč. Že vidim, da se ne lažeš, ker jaz lažnjivca takoj spoznam. Kaj ta orožjenosec, ker sam praviš, da nisi imel ž njim mnogo posla; toda to, da si onemu pasjemu bratu izpahnil roko in še poprej ubil tura, to so kaj krasna in junaška dela.«

Potem nakrat vpraša:

»In plen? Ali je bil obilen?«

Pobrali smo orožje, konje in desetero ljudij, od katerih vam jih mladi gospod osem pošilja.«

»A kaj je storil z dvema?«

»Poslal ju je v Ščitno z mrtvim komturjem.«

»Ali mar ni mogel knez poslati svojih ljudij? Ona se več ne vrneta.«

Čeh se nasmeje pohlepnosti, kakoršno je Matija večkrat razodeval.

»Mlademu gospodarju ni treba toliko gledati na to,« reče. »Spihov je obširno posestvo.«

»Veliko! Toda kaj, ko še ni njegovo!«

»Čegavo pa bi naj bilo?«

Matija vstane.

»Govôri. Saj je vendar Jurand!...«

»Jurand tiči pri Križarjih v ječi in smrt visi nad njegovo glavo. Bog vé, ali še ostane živ, in ako ostane, ali se še vrne? Toda ako tudi ostane živ in se vrne, duhovnik Kaleb je že prečital njegovo oporoko ter rekel vsem, da je mladi gospod gospodar na Spihovem.«

Na Matijca so te novice očitno močno vplivale. Bile so tako nepričakovane in neverjetne, da se nikakor ni mogel prav spametovati. Novica, da se je Zbišek oženil, ga je v prvem hipu kaj bolestno zbodla. Kot rojstni oče je močno ljubil Jagjenko ter si želel, naj bi se Zbišek oženil ž njo. Toda na drugi strani se je bil že spoprijaznil z mislijo, da iz vsega tega ne bo ničesar; vrhu tega pa mu je prinesla Jurandova hčerka nekaj, česar mu Jagjenka ni mogla prinesti, namreč: knezovo milost in doto še za polovico večjo od njene. Matija je že gledal v duhu Zbiška kot knežjega dvornika in gospodarja v Spihovem in Bogdancu, dà, celo kot — kaštelana. To ni bilo nič nemogočega. Saj so vendar ob tem času običajno govorili o ubožnejšem plemiču: »Imel je dvanajst sinov, šest jih je v bitkah padlo, ostali pa so postali kaštelani.« Sorodstvo in junaštvo je vodilo človeka k velikosti. Zbišku je moglo v tem oziru pomagati njegovo obilno premoženje. Torej se je moral pohlepni Matija v tem oziru le veseliti.

Toda starca so spravljali tudi številni vzroki v nemir. Sam je potoval nekoč, hoté rešiti Zbiška, h Križarjem in prinesel s te poti železno špiljo pod rebri, — sedaj pa je odšel Zbišek v Marburg, prav kakor volku v grlo. Ali pa najde ondi ženo ali le svojo smrt? Ondi ga ne bodo gledali prijazno, misli si Matija, ker jim je ubil odličnega viteza, a že poprej je napadel Lichtensteina, in ti psi močno ljubijo osveto. Pri spominu na to se polasté starega viteza velike skrbi. Pride mu celo na misel, da ne preide tudi brez tega, da se Zbišek, vročekrven kakor je bil, ne spoprime ondi s kakim Nemcem. Toda v tem oziru njegov strah ni bil tako velik. Matija se je najbolj bal tega, da Zbiška vjamejo in vržejo v ječo. Vjeli so starega Juranda in njegovo hčerko, niso se bali ob svojem času vjeti celo samega kneza pri Zlatoriji. Čemu bi moral prav Zbišek biti izjema?

Tu mu pride na misel vprašanje, kaj bo takrat, ako se mladenič izpuli Križarjem iz rok, pri tem vsem pa vendar ne najde svoje žene?... Za trenutek se je

Matija radoval z mislijo, da mu po njej ostane Spihov, toda ta tolažba je trajala le kratko.

Staremu gospodarju je bilo kajpada mnogo mar za imetje, toda še bolj se je brigal za potomce, za Zbiškove otroke. Ako izgine Danuša kakor kamen v vodi, pa ne bo nihče vedel, ali je še živa ali je že mrtva, in Zbišek se ne bo mogel oženiti z drugo; na ta način pa tudi izumrje njegov rod popolnoma. Hej! z Jagjenko bi bilo drugače. Niti Močidola ne more kokoš s krili, ali pes z repom pokriti, toda taka žena bi mu brezdvomno vsako leto rodila, nalik rodovitni jablani na sadniku. In radi tega je Matijčeva žalost bila večja nego veselje radi tega novega posestva, radi česar je jel znovič izpraševati Čeha, kako je bilo s to poroko in kedaj se je vršila.

Ali Čeh mu odvrne:

»Sem vam že rekel, častiti gospod, da ne vem, kedaj je bilo to; na to, kar si domišljujem, pa tudi ne morem priseči.«

»Česa si domišljuješ?«

»Jaz ves čas bolezni svojega gospodarja nisem odstopil od njegove postelje ter sem celo spal ž njim v jedni sobi. Samo nekega večera mi je naročil, naj odidem, na to pa sem videl, kako so šli k njemu: sama milostljiva gospa kneginja in ž njo vred gospodična Jurandova, gospod de Lorche ter duhovnik Višonjek. Čudil sem se temu, zlasti ker je gospodična imela venec na glavi, toda mislil sem si, da hočejo gospodarja prevideti... Morda je bilo to takrat... Spominjam se, da mi je zapovedal gospodar, naj ga lepo oblečem, kakor za svatbo, toda mislil sem si, da le radi tega, ker on sprejme Telo Gospodovo.«

»Ali kaj je bilo po tem? Ali sta ostala sama?«

»Ej, nista ostala sama, ali ko bi bila tudi ostala, saj mladi gospodar takrat ni mogel sam hoditi. Vrhu tega pa so že prišli po gospodično ljudje, ki so dejali, da so dospeli od Juranda, in zarano je ona odpotovala ž njimi.«

»Od tega časa je Zbišek ni videl?«

»Nobeno človeško oko je ni več videlo.«

Nastane kratko molčanje.

»Kaj misliš?« vpraša Matija čez nekaj časa. »Ali jo vrnejo Križarji ali ne?

Čeh odkima z glavo ter mahne z roko.

»Po mojem mnenju,« reče polagoma, »je ona izginila na veke.«

»Čemu?« ga vpraša Matija prestrašen.

»Ako bi oni rekli, da jo imajo, bilo bi še upanje. Mogli bi se pritožiti, dati odkupnino, ali vzeti jo s silo. Toda oni govoré: »Imeli smo zares neko deklico, ki smo jo oteli razbojnikom, katero smo pokazali Jurandu, toda on je ni spoznal za svojo hčerko, marveč nam je za naše dobro srce pobil toliko ljudij, kolikor jih ne pade niti v večjem boju.«

»Torej so pokazali Jurandu nekako dekle?«

»Pravijo, da so mu jo pokazali. Bog sam vé to. Morda to ni resnica, morda so mu pokazali drugo. Samo to je res, da je on pobil njihove ljudi in da so oni pripravljeni priseči, da niso nikdar ugrabili njegove hčerke. Radi tega je to kaj težaven posel, ker, ako bi jim sam veliki mojster zapovedal, da naj vrnejo deklico, bi mu odgovorili, da je nimajo. A kdo naj jim to dokaže? Tim bolj, ker so dvorniki v Tehanovem govorili o Jurandovem pismu, v katerem stoji črno na belem, da deklice ni pri Križarjih.«

»Morda je tudi res ni?«

»Prosim vas, vaša milost! Ko bi jo bili ugrabili razbojniki, storili bi to gotovo le radi odkupnine. Sicer pa, razbojniki bi ne znali napisati pisma in ponarediti pečat gospoda iz Spihova, tudi bi ne mogli poslati h knezu takih poslancev.«

»To je resnica. Toda kaj je Križarjem mar za njo?«

»Maščujejo se na Jurandovi krvi! Oni imajo rajše osveto nego med in vino. Gospod iz Spihova jim je bil vsikdar strašen in to, kar jim je proti koncu storil, jih je razsrdilo do skrajnosti... Slišal sem, da je tudi moj gospodar napadel Lichtensteina, sedaj pa je ubil še celo Rotgiera. Meni je Bog pomagal, da sem jednemu teh psov izpahnil roko. Hej! lepo vas prosim, štirje od njih so že mrtvi in sedaj se nahaja le jeden še živ, in sicer najstarejši. Tudi mi imamo zobe, vaša milost!«

In znovič je nastal molk.

»Ti si vrl mladenič,« reče končno Matija in čez trenutek doda: »Kaj misliš, da oni storé ž njo?«

»Knez Vitold je mogočen knez; pravijo, da se mu celo sam nemški cesar do pasu uklanja, a kaj so oni storili ž njegovimi otroki? Ali mar imajo malo utrjenih gradov, podzemeljskih ječ, malo vodnjakov in motvozov za na vrat?

»Za Boga živega?« zavpije Matija.

»Bog daj, da ne pridržé še mladega gospodarja, navzlic temu, da je odšel tjekaj s knezovim pismom in gospodom de Lorche, ki je mogočen gospod in knežji sorodnik. Ej, nisem hotel iti semkaj, kajti ondi bi se dokaj lože našla priložnost k dvoboju, toda mladi gospodar mi je to zapovedal. Čul sem, kako je rekel nekoč staremu gospodarju iz Spihova: »Ali ste zvit? Tudi jaz se s tem ne morem hvaliti, toda pri njih je treba, da je človek zvit. »Oj« — je nadaljeval, »stric Matija bi nam bil tukaj potreben.« Za to me je tudi poslal semkaj k vam. Toda Jurandove hčerke niti vi ne najdete, kajti ona je morda že na onem svetu in proti smrti tudi največja zvijača ne more ničesar.«

Matija se zamisli in šele po daljšem molčanju reče:

»Ha, tu ni pomoči! Proti smrti niti zvijača več ne pomaga. Toda, ako bi šel tjekaj ter izvedel vsaj to, da so jo pokopali, bi ostal Spihov Zbišku, ki bi se lahko semkaj vrnil in se oženil.«

Matija si oddahne, kakor bi se iznebil kakega težkega bremena, Glavač pa vpraša z bojazljivim, tihim glasom:

»Z gospodično iz Zgorelic?«

»Dà,« odvrne Matija. »A to tem bolj, ker je sedaj sirota in jo Čtan iz Rogove ter Volk iz Brezove čimdalje huje nadlegujeta.«

Čeh skoči na noge ter zakliče: »Gospodična Jagjenka je sirota? A vitez Zih?«

»Ti torej ne veš ničesar?«

»Za Boga dragega, kaj se je pripetilo?«

»Res, kako bi to mogel vedeti, ker si še le prišel in tu le o Zbišku govoriva? Ona je sirota. Zgoreliški Zih ni nikdar dosti ostajal doma, k večjemu takrat, kadar je imel goste. Sicer mu je v Zgorelicah jelo kmalu presedati. Opat mu je bil pisal, da gre v goste h knezu Premku v Osvetin ter ga povabil, naj gre ž njim. Zihu je bilo to zelo všeč, zlasti ker je Premka poznal in se pogostoma veselil ž njim. Prišel je k meni in mi rekel: »Jaz grem v Osvetin, potem pa dalje v Glavico, vi pa pazite na Zgorelice.« Mene je takoj nekaj zbodlo in rekel sem mu: »Ne hodite! Čuvajte svojo vasico in Jagjenko, ker vem, da Čtan in Volk nameravata nekaj slabega.«

Treba ti je vedeti, da je opat od jeze na Zbiška hotel Jagjenko omožiti bodisi že z Volkom ali Čtanom, toda pozneje, ko ju je bolje spoznal, ju je naklestil s palico ter ju pognal iz Zgorelic. In to je bilo dobro, toda povsem še ne, ker sta se ona radi tega grozno razsrdila. Sedaj vlada nekoliko mir, ker sta se med seboj stepla in ležita, toda poprej niti za trenutek nismo bili varni pred njima.

Zdaj leži vse na moji glavi: obramba in varstvo. Sedaj pa Zbišek hoče, naj odidem..... Kako bi se takrat godilo Jagjenki, tega ne vem, toda med tem naj izpovem vse o Zihu. On se ni zmenil za moje besede in odšel je. Pa so se tudi gostili in veselili. Iz Glavice so šli k Premkovemu očetu, k staremu Nosaku, ki vlada v Tešinu. Tu pa je Janko, ratiborski knez, poslal pod vodstvom Čeha Hrena razbojnike nad nje. Knez Premko je padel in ob enem ž njim tudi gorereliški Zih, katerega je pušica zadela v pluča. Opata so omračili s cepcem, tako da še sedaj potresa glavo ter se prav ne zaveda; govorico pa je izgubil morda za vedno. Toda Hrena je stari knez Nosak od gospoda iz Zampaha kupil in ga tako kaznoval, da še niti najstarejši ljudje niso čuli o takih mukah. Vsekako pa si s to muko ni pomanjšal žalosti nad mrtvim sinom, ni oživil Ziha ali obrisal Jagjenki solz. To jim je prinesla zabava!..... Pred šestimi tedni so Ziha semkaj pripeljali in ga pokopali...«

»Tako hraber gospod!« reče sočutno Čeh Glavač. »Nisem bil takrat pod Boleslavcem več otrok, toda on me je takoj zmagal in me odpeljal v sužnost. Toda to je bila taka sužnost, kakoršne bi ne bil menjal niti za svobodo. Dober, vrl gospod! Bog mu daj večni mir! Ej, močno mi je žal za njim, toda še bolj pomilujem usodo gospodične Jagjenke. Revica!«

»Dà, ona je prava sirota. Nekatera še niti matere ne ljubi tako, kakor je ona ljubila očeta. A vrhu tega je sedaj za njo celo nevarno sedeti v Zgorelicah. Po pogrebu še ni pokril sneg Zihove mogile in že sta pridrvila Čtan in Volk na zgoreliški dvor. Na srečo so za to nakano izvedeli že poprej moji ljudje ter so mi še o pravem času pritekli na pomoč, in Bog je dal, da smo ju srečno odbili. Takoj po bitki mi je deklica objela kolena ter klicala: »Ker ne morem biti Zbiškova, pa rajše ne bom nobenega, samo teh lopovov me rešite, ker jaz rajše vidim smrt nego njih!...« Rečem ti pa, da sedaj komaj spoznaš Zgorelice, ker sem napravil iz njih pravcat utrjen gradič. Na to sta prihrumela še dvakrat, toda dosegla nista ničesar. Sedaj imamo nekaj časa pred njima mir, ker sta se stepla, kakor sem ti že rekel, tako med seboj, da nobeden niti rok niti nog ne more ganiti.«

Glavač ne odgovorí na to ničesar, marveč poslušaje to pripovedovanje o Čtanu in Volku, jame škripati z zobmi tako, kakor bi kdo odpiral in zapiral nenamazana vrata; na to pa si jame drgniti svoje velike roke, ki so ga očitno srbele. Končno se mu izvije iz ust samo jedna beseda:

»Prokleta!...«

Toda v tem hipu se začujejo v dvorani glasovi, duri se naglo odpró in v sobo plane Jagjenka ter ž njo vred najstarejši brat, štirinajstletni Janko, ki pa jej je bil tako podoben, kakor bi si bila dvojčka.

Poizvedevši od zgoreliških hlapcev, ki so videli karavano, katero je vodil Čeh, se je prestrašila tudi ona tako, kakor Matija, in ko so jej še povedali, da Zbiška ni bilo med njimi, je bila skoro gotova, da se mu je pripetila nesreča. Pritekla je torej na vso sapo v Bogdanec, hoté tu poizvedeti resnico.

»Za Boga, kaj se je zgodilo?« je zaklicala na pragu.

»Kaj se je pripetilo?« jej odvrne Matija. »Zbišek je živ in zdrav.«

Čeh priskoči k njej in, poklekni vši na jedno koleno, jej poljubi obleko, toda ona se dela, kakor bi ga niti ne videla. Čuvši odgovor starega viteza, je odvrnila glavo od ognja strani v senco in še le čez nekaj časa se je spomnila, da je treba pozdraviti gosta ter rekla:

»Hvaljen bodi Jezus Kristus!«

»Na veke vekov!« odvrne Matija.

Še le sedaj zagleda klečečega Čeha, skloni se k njemu ter reče:

»Veselim se te, Hlava, iz dnà svoje duše, toda povej, čemu si zapustil svojega gospodarja?«

»Ker me je poslal semkaj, milostljiva gospodična!«

»Kaj ti je zapovedal?«

»Zapovedal mi je, naj grem v Bogdanec.«

»V Bogdanec? In kaj še več?«

»Poslal me je po svet...... s poklonom in pozdravom.«

»Samo v Bogdanec... nu, prav! Ali kje je on?»

»Odšel je med Križarje. — v Marburg.«

Na Jagjenkinem licu se znovič pojavi — nemir.

»Ali mu ni drago mlado življenje? Po kaj?«

»Da poišče, milostljiva gospodična, to, česar nikdar ne najde.«

»Zares, da ne najde!« omeni Matija, »kakor žreblja ne zabiješ brez kladiva, tako ne opraviš ničesar proti božji volji.«

»Kaj pravite?« vpraša Jagjenka.

A Matija jej na vprašanje odgovori takisto z vprašanjem:

»Ali je govoril Zbišek s teboj o Jurandovi? Čul sem, da je govoril?«

Jagjenka mu ni takoj odgovorila. Še le čez nekaj časa, potlačivši vzdihljaj, je dejala:

»Sevéda je govoril. Čemu ne bi govoril?«

»To je prav — sedaj ti to dokaj lože povem!« jej odvrne stari vitez.

Na to jej jame pripovedovati vse, kar je slišal od Čeha, čudé se sam, da mu je to pripovedovanje bilo semtertje neugodno in mučno. Matija je bil zares zvit človek in dokaj mar mu je bilo za to, da ne bi razžalostil Jagjenke. Radi tega si je močno prizadeval dokazati, v kar je končno že sam verjel, da Zbišek pravzaprav nikdar ni bil Danuškin mož in da je ona zanj že izginila na veke.

Čeh mu je pritrjeval vsaki hip, bodisi že kimaje z glavo ali ponavljaje: »Tako, za Boga, istina je!« ali: »Tako je in nič drugače!« — Deklica ga je poslušala s pobešenimi očmí, ne povprašaje ga ničesar, toda tako tiho, da je ta njen molk vznemiril Matijca.

»Nú, in kaj rečeš ti?« jo vpraša, dovršivši svoje pripovedovanje.

Toda ona ne odgovorí ničesar, le dve solzi se jej zalesketata pod pobešenimi trepalnicami ter se ji strkljata po licu.

Čez nekaj časa pristopi k Matijcu, poljubi mu roko ter reče:

»Hvaljen bodi Jezus Kristus!«

»Na veke vekov,« odvrne starec. »Čemu se ti toliko mudi domu? Ostani pri nas.«

Toda ona ni hotela ostati, izgovarjaje se, da še doma ni pripravila večerje. Matija, dasi je vedel, da biva v Zgorelicah stara plemkinja Setjehovna, katera jo je mogla nadomestiti, je ni zadrževal preveč, ker je vedel, da žalost ne kaže rada ljudem svojih solz in da človek je kakor riba, katera se skrije na najglobljе mesto, ko začuti v sebi ostrino ostve.

Torej jo je samo pobožal po glavi in jo pospremil s Čehom na dvorišče. Čeh je pripeljal konja iz hleva, ga zasedel ter odjezdil za Jagjenko.

Matija se je vrnil, globoko vzdihnil, pokimal z glavo in zamomljal: »Ta Zbišek je zares bedast. Kar vonjava je ostala po tej deklici v sobi.«

In starec se je jako razžalostil. Pomislil je, kako bi moglo biti veselo, kaka bi bila tu radost in tolažba, ko bi se bil Zbišek takoj po svoji vrnitvi oženil z Jagjenko. Ali kaj pa sedaj? Ko se ga kdo spomni, njej takoj privró solze iz očij, mladenič pa se klati po svetu okrog ter namerava ondi nekje butati z glavo ob marburško obzidje, dokler si je ne razbije, toda v hiši je prazno, samo orožje se še lesketa na steni. Ni gospodinje, ni napredka, ni koristi niti od Spihova, niti od Bogdanca, ker ne bo imel ju komu zapustiti.

In jeza se jame kuhati v Matijevih prsih.

»Počakaj, trdoglavec!« reče glasno; »ne pojdem za teboj, in počenjaj ondi, kar hočeš.«

Toda v tem istem trenutku se ga polasti silovito koprnenje po Zbišku.

»Ne pojdem,« pomisli »toda čemu naj tudi sedim doma? Za rane božje!... Da bi ga v svojem življenju več ne videl, to ni mogoče! On je ondi zopet razčesnil jednega psa in zaplenil krasen plen... Drugemu lasje osivé poprej nego si pridobi vitežki pas, njega pa je že knez sam opasal... in sicer po vsej pravici. Nahaja se sicer dokaj hrabrih mladeničev med plemstvom, toda težko je še kateri njemu enak med njimi.«

In razžalostivši se popolnoma, jame ogledovati ščite, meče in sekire, ki so že začrnele od dima, kakor bi premišljeval, kaj hoče vzeti s seboj in kaj pustiti; potem pa gre iz sobe, največ radi tega, ker v njej ni mogel ostati, nekoliko pa tudi radi tega, da je dal namazati vozove in da je zapovedal dati konjem dvojnoteri obrok.

Na dvorišču, na katerem se je že mračilo, se spomni Jagjenke, katera je tu pred trenutkom zasedla konja, in nakrat se ga polaste nove skrbi.

»Oditi, to je lahko reči,« dé sam sebi, »toda kdo bo tu čuval deklico pred Čtanom in Volkom? Dal Bog, da bi treščilo v oba!«

Med tem je Jagjenka z malim Jankotom jezdila skozi gozd v Zgorelice, Čeh pa je molčé jezdil za njima, in srce mu je bilo prenapolneno od bolečine in tuge. Zdelo se mu je takisto, da se vsak hip stegnejo po njej iz goščave grabežljive roke Volka ali Čtana, in pri pomisleku na to se je zbudila v njem želja po boju. Ta želja je bila tako močna, da ga je mikalo, pograbiti sekiro ali meč ter sekati drevje ob cesti. Čutil je, da bi mu odleglo, ako bi se zopet dobro razmajal. Bil bi rad pognal svojega konja v skok, toda ona spredaj sta jezdila tako počasi, da sta konja komaj prestavljala noge, ne spregovorivši ni besedice med seboj. Ko je videl mali Janko, dasi jako zgovoren, da sestra ne mara govoriti, je končno tudi umolknil.

Toda ko so bili že blizu Zgorelic, je prevladala Čehova žalost njegov srd na Čtana in Volka, pa govori v duhu: Ne bilo bi mi žal niti moje krvi, samo da te potolažim, toda kaj naj sedaj nesrečnež storim? kaj naj ti rečem? Morem ti reči k večjemu to, da mi je on naročil, naj se ti poklonim. Bog daj, da bi te to vsaj malo potolažilo.

Po tem razgovoru s samim seboj, požene konja k Jagjenki.

»Milostiva gospodična!...«

»Ti jezdiš za nama?« ga vpraša deklica, kakor sprebudivši se iz sna. »Ali mi hočeš kaj povedati?«

»Pozabil sem, kar mi je naročil moj gospodar, da naj vam sporočim. Pred odhodom iz Spihova me je poklical k sebi ter mi dejal: »Pokloni se gospodični iz Zgorelic, kajti nje v sreči ali nesreči nikdar ne pozabim, a to za vse ono,« pravi, »kar je storila zá-me in za strica; naj jej Bog poplača ter jo ohrani pri zdravju.«

»Bog povrni tudi njemu za dobro besedo,« odvrne Jagjenka. Na to doda s tako čudnim glasom, da se je Čehu skoro popolnoma stajalo srce:

»In tudi tebi, Hlava!«

Razgovor se je za trenutek pretrgal. Mladenič je bil vesel, da jej je to povedal, in rekel je sam sebi: »Ona si niti ne misli, da jej nisem povedal resnice... Na to jame še znovič iskati v svoji domišljavi glavi, kaj bi jej še rekel, ter spregovori čez nekaj časa:

»Gospodična!...«

»Kaj hočeš?«

»Hotel sem samo povedati, kar sem že staremu gospodu v Bogdancu dejal, da je Jurandova že propala na veke in da je on nikdar ne najde, ako bi mu pomagal pri tem celo sam veliki mojster«.

»To je njegova žena,« odvrne Jagjenka.

A Čeh odkima z glavo.

»Kakšna žena je to?...«

Jagjenka mu ne odgovori ničesar, toda doma po večerji, ko so Janko in mlajši bratje že odšli spat, zapove, naj prinesó vrč medice in, obrnivši se k Čehu, ga vpraša:

»Nemara bi tudi ti rajše šel spat? Rada bi še nekoliko govorila s teboj.«

Čeh, dasi je bil truden, je bil pripravljen govoriti če treba celo do jutra. Jela sta se razgovarjati in on jej je natančno izpovedal vse dogodbe Zbiškove, Jurandove, Danušine in svoje.

IX.

Matija se je pripravljal na pot, toda Jagjenka se cela dva dni ni prikazala v Bogdancu. Večinoma je prebila ta čas v posvetovanju s Čehom. Še le tretjega dné, v nedeljo, jo je srečal stari vitez na poti v cerkev. Ona je šla v Krešnjo z bratom Jankom in z znatnim številom oboroženih hlapcev, ker ni bila gotova, da Čtan ali Volk ne prežita na njo, ako sta nemara že ozdravela.

»Jaz sem po maši itak hotela priti k vam v Bogdanec,« reče Jagjenka, pozdravivši Matijca, »ker se imam z vami marsikaj pomeniti. A tudi sedaj moreva govoriti o tem,«

Po teh besedah odjezdi naprej iz kroga svojih spremljevalcev, ker očividno ni hotela, da bi oni čuli njun razgovor. Ko je bila že tesno poleg Matijca, ga je vprašala:

»Torej vi nameravate jutri zatrdno oditi?«

»Ako Bog dá, jutri, ne pozneje.«

»V Marburg?«

«Nemara v Marburg, nemara pa tudi ne. Kakor nanese potreba.«

»Torej čujte me. Dolgo sem premišljevala, kaj naj storim, in sedaj vas hočem povprašati za svet. Poprej, dokler je bil še oče živ in dokler je še opat bil zdrav, je bilo vse drugače. Čtan in Volk sta si domišljevala, da jednega od nju vzamem, ter se vzajemno ovirala. A sedaj ostanem brez vsake obrambe, ali pa bom sedela v Zgorelicah za ograjo kakor v ječi; kdo vé, če mi ona ne povzročita kaj hudega? Recite sami, ali temu ni tako?«

»Dà,« odvrne Matija, »tudi jaz sem že mislil na to.«

»A kaj ste izmislili?«

»Ničesar nisem izmislil, toda nekaj ti moram reči, namreč to, da prebivamo v poljski deželi, kjer so za nasilje, povzročeno deklici, odločene v postavi grozne kazni.«

»Prav, to vem, toda ali je mar težavno priti čez mejo. Vem tudi, da je Šlezija poljska krajina, da se pa ondi knezi neprestano prepirajo med seboj. Ako bi tega ne bilo, bi bil moj oče še sedaj živ. Ondi se tudi nahajajo že Nemci, ki doprinašajo vsakoršna nasilja, in kdor se hoče med njimi skriti, ta se lahko skrije. To je gotovo, da bi se lahko uprla Čtanu in Volku, toda jaz moram misliti tudi na svoje brate. Ako mene ne bo tukaj, utegne biti mir, ako pa ostanem v Zgorelicah, Bog vé, kaj se utegne pripetiti? Nastanejo zopet napadi in poboji, a Janko je že dovršil štirinajst let in moja moč je preslaba, da bi ga mogla dalje brzdati. Zadnjič, ko ste mi vi prišli na pomoč, je stekel on naprej, in ko je Čtan udaril po ljudeh z buzdovanom, je le malo manjkalo, da mu ni razbil glave. Janko je že govoril družini, da hoče oba pozvati na dvoboj na poteptani zemlji. Pravim vam, da tu ne bo miru in tudi bratom se utegne prigoditi kaj hudega.«

»Zares, da sta ona prava pasja brata, ta Čtan in Volk,« reče Matija živo, »toda po otrocih vendar ne bosta stegovala svojih rok. Pfuj, to storé le Križarji.«

»Po otrocih ona ne sežeta, toda v gneči ali — kar pa Bog varuj! — v slučaju požarja utegne se lahko zgoditi nesreča. Kaj naj še rečem! Stara Setjehova ima jako rada moje brate, kakor svoje otroke, radi česar jim ne bo nedostajalo varstva, toda brez mene bodo oni še varnejši nego z menoj.«

»Mogoče,« odvrne Matija.

Na to bistro pogleda deklico in jo vpraša:

»Nù, kaj torej nameravaš?«

A ona mu odvrne z zamolklim glasom:

»Vzemite me s seboj.«

Dasi si je Matija lahko domislil, kakšen bo konec tega razgovora, se je vsekakor močno začudil, vstavil konja in rekel:

»Boj se Boga, Jagjenka!«

Ona je pobesila glavo ter odgovorila tužno in plaho:

»Nočem ničesar skrivati ali tajiti pred vami. Glavač in vi trdite, da Zbišek ne najde Danuše nikdar več, in Čeh si domišljuje še kaj hujšega. Bog mi je priča, da jej ne želim ničesar slabega; naj jo Mati božja ubrani in reši! Ona je bila Zbišku ljubša nego jaz, in zoper to ni pomoči. Takšna je že moja usoda! Ali glejte, dokler je Zbišek ne najde, ali, ako je sploh nikdar ne najde, kakor sami pravite, nù — pa...«

»Nù, kaj!« vpraša Matija, vidé, da prihaja deklica čim dalje v večjo zadrego.

»Pa nočem biti ni Čtanova, niti Volkova, nočem biti nikogar...«

Matija si zadovoljen oddahne.

»Mislil sem si, da si nanj že pozabila,« reče jej.

Ona pa mu odvrne še bolj otožno:

»Ej, kako neki?«

»Nù, kaj torej hočeš? Kako naj te popeljem s seboj med Križarje?«

»Saj ni treba med Križarje. Jaz bi le hotela priti k opatu, ki leží sedaj bolan v Seradcu. Ondi nima nobene prijateljske duše poleg sebe, ker njegovi »špilmani« se gotovo bolj brigajo za pijačo nego za njega. Vsekako pa je to moj boter in dobrotnik. A ko bi tudi bil zdrav, rajše bi se zatekla pod njegovo varstvo, ker njega se ljudje bojé...«

»Ne bom ti branil,« odvrne Matija, ki se je celo veselil tega sklepa. Poznavaje dobro Križarje, je bil trdno uverjen o tem, da Danuša ne uide živa iz njihovih rok.

»Samo nekaj ti povem,« je dejal, »da ima človek z dekletom na poti dokaj truda.«

»Nemara s katero drugo, toda ne z menoj. Doslej se še nisem z nikomur borila, vsekako pa zá-me ni nič novega, vzeti v roke lok in prenašati napore na lovu. Jaz prenesem vse, kar bode treba. Zá-me se ne bojte, oblečem Jankovo obleko, svoje lase spravim v mrežico, se opašem s pasom in pojdem. Janko je sicer mlajši, toda navzlic temu ni niti trohico manjši od mene ter mi je celo tako podoben, da naju celo oče ni mogel razločiti, ko sva se v šali enkrat preoblekla. Boste videli, da me ne spozna ni opat niti kdo drugi.«

»Niti Zbišek?«

»Ako ga sploh vidim...«

Matija se za trenutek zamisli, na to pa se nasmehne ter reče urno:

»Ali Volk iz Brezove in Čtan iz Rogova, ta dva se bosta vjedala.«

»Naj se vjedata! Huje bi bilo, ako bi odrinila za nami.«

»Nù, ne boj se! Star sem že, toda za nju je bolje, ako mi ne prideta v roke. Ne svetujem nobenemu, da bi se me lotil. Z Zbiškom sta se že srečala in ga spoznala.«

Tako se razgovarjaje sta dospela v Krešnjo. V cerkvi je bil tudi stari Volk iz Brezove, ki je sedaj pa sedaj vrgel na Matijca svoj mračen pogled, toda Matija se za to ni zmenil, marveč se lahkega srca vrnil z Jagjenko domu.

Toda ko sta se na razpotju poslovila drug od drugega in je zopet sam sedel v svojem Bogdancu, se ga polasté znovič turobne misli. Vedel je, da ni Zgorelicam, niti Jagjenkinim bratom ne grozi po njenem odhodu nobena nevarnost. »Oni bi hoteli seči le po deklici,« je dejal sam sebi, »ker to je kaj drugega, toda sirot in njihovega premoženja se nihče ne dotakne, ker bi se s tem grozno osramotil in nihče bi se ne obnašal proti njim drugače nego proti pravim volkovom. Toda njegov Bogdanec bo prepuščen potem edino varstvu božjemu! Jarke mi zasujejo, črede mi poberó in kmete odpeljejo drugam! Ako Bog dá, da se kedaj vrnem, dobim sicer vse nazaj, pozovem jih v sodišče, ker pri nas ne vlada le pest, marveč tudi pravica. Samo to, ali se sploh vrnem in kedaj se vrnem? Oni so sedaj grozno razsrjeni ná-me, ker jim nisem dopustil ugrabiti deklico, ko pa ona odide z menoj, bodo se še bolj hudovali.«

In polastila se ga je žalost, kajti že je pričel v Bogdancu dično gospodariti, sedaj pa je bil zagotovljen, da najde zopet vse prazno in ugonobljeno, kadar se vrne.

»I nù, treba si je nečesa izmisliti!« reče sam sebi.

Takoj po obedu si dá osedlati konja, ga zasede ter odjezdi naravnost v Brezovo.

Dospel je tjekaj v mraku. Stari Volk je sedel v sprednji sobi za vrčem medice in mlajši, opraskan od Čtana, je ležal na klopi, pokriti s kožami, ter takisto pil. Matija vstopi nepričakovano ter obstane na pragu, resnega lica, visok, koščen, brez orožja, samo dolgi meč je imel obešen ob pasu. Oba Volka sta ga spoznala takoj, ker mu je padala na lice jasna svetloba z ognjišča. Oče in sin sta skočila takoj na noge, stekla k steni ter pograbila orožje, kakoršno sta mogla najlože doseči.

Toda izkušeni starec, ki je poznal dobro ljudi in njihove običaje, nikakor ni bil osupnen. Še po meču ni segel, marveč vprašal z mirnim, porogljivim glasom:

»Kaj je to? Ali je tako gostoljubje doma tukaj v Brezovi?«

Na te besede omahnejo obema Volkoma roke; čez trenutek spusti starec svoj meč, mlajši pa svoje kopje na tla, in oba sklonita nekoliko svoje glave, toda lica so jima bila še neprestano mračna in osramočena.

Matija se nasmehne ter reče:

»Hvaljen bodi Jezus Kristus!«

»Na veke vekov.«

»In sveti Jurij!«

»Služiva mu.«

»Prišel sem k vam kot sosed z dobro voljo.«

Šele sedaj priskoči k Matijcu stari Volk in za njim tudi sin in oba mu stiskata desnico. Na to ga posadita na prvi sedež za mizo.

Na to kakor bi trenil naložé služabniki drv na ognjišče, pokrijejo mizo, prinesó sklede polne jedil, pivo in medico. Na to jamejo skupno jesti in piti. Mladi Volk je vpiral v Matijca sedaj pa sedaj svoj radoveden pogled, v katerem je nadkriljevalo spoštovanje do gosta tajno mržnjo, vendar pa mu je stregel tako marljivo, da je kar obledel od napora, ker je bil ranjen in še slab. Oče in sin, oba sta bila silno radovedna, čemu neki je prišel Matija k njima, vsekako pa ga nikdo ni vprašal tega, čakáje, dokler sam ne začne govoriti.

Matija, kot človek, ki pozna običaje, je hvalil jed, pijačo in gostoljubje, in ko se je nasitil, je pogledal resno po svojih gostiteljih ter dejal:

»Ljudje se pogostoma prepirajo in celo stepejo med seboj, toda najbolje je, ako vlada med sosedi mir.«

»Ničesar boljšega ni nego je mir!« odvrne enako resno stari Volk.

»Dogaja se tudi,« nadaljuje Matija, »da je človeku, ki mora iti na daljno pot, žal celo za onimi, s katerimi je živel v prepiru, in da noče oditi od njih brez slovesa.«

»Bog vam poplačaj to odkritosrčno besedo!«

»Ne le besedo, marveč tudi dejanje, ker prav radi tega sem prišel semkaj.«

»To je nama jako drago. Zahajajte, ako je treba, celo vsaki dan.«

»Daj Bog, da bi vaju mogel pogostiti v Bogdancu tako, kakor se spodobi ljudem, katerim je znano, kaj je vitežka čast; toda jaz moram takoj odriniti na pot.«

»Ali zopet na vojno, ali na kako božjo pot?«

»Jedno kakor drugo bi mi bilo enako ljubo. Toda z menoj je huje, ker grem med Križarje.«

»Med Križarje?« zakričita soglasno oče in sin.

»Tako je!« odvrne Matija. »Kdor pa gre med Križarje ter ni njihov prijatelj, ta se mora poprej spraviti z Bogom in z ljudmi, da v tem slučaju ne pride le ob časno, marveč tudi ob večno življenje.«

»To je res čudno!« reče stari Volk. »Jaz še ne poznam človeka, ki je imel opraviti ž njimi, kateremu bi oni ne vzročili krivice.«

»Kakor celemu našemu kraljestvu,« doda Matija. »Na Litvi, predno je bila krščena, niti Tatarji niso bili hujši nego so ti zlodjevi redovniki.«

»To je živa resnica! Vedite pa tudi to: Nabiralo se je in nabiralo, dokler ni prekipelo. Ali sedaj je treba napraviti temu konec. Evo, tako je!«

Po teh besedah si pljune stari na dlan, mlajši pa dodá:

»Drugače že ne more biti!«

»Gotovo je, da do tega pride, ali kedaj? Toda to ni naša skrb, marveč kraljeva. Morda pride kmalu do tega, morda tudi ne. To ve sam Bog, toda sedaj moram jaz iti med nje.«

»Morda z odkupnino za Zbiška?«

Ko je oče omenil Zbiška, je lice mladega Volka od sovraštva vse obledelo in postalo naravnost grozno.

Toda Matija odgovori povsem mirno:

»Morda tudi z odkupnino, toda ne za Zbiška.«

Na te besede sta postala oče in sin še bolj radovedna, in starec, ki se ni mogel dalje premagati, reče:

»Ali nama hočete povedati ali ne, čemu pojdete tjekaj?«

»Hočem, hočem!« odvrne Matija, kimaje z glavo. »Toda poprej vama še povem nekaj drugega. Evo, glejta, po mojem odhodu bo oddan moj Bogdanec v varstvo božje. Onikrat, ko sva se jaz in Zbišek bojevala pod knezom Vitoldom, je nadzoroval najino siromaštvo bistrovidni opat in nekoliko tudi Zih iz Zgorelic, toda sedaj ostane moje posestvo brez nadzornika. Strašno otožno je za človeka, ko pomisli, da se je zastonj trudil, zamán delal. Saj itak vesta, kako je. Ljudi mi naščujejo, meje razderó, od črede vsakdo vzame, kar se mu bo ljubilo, in ako mi gospod Jezus dopusti, da se še srečno vrnem, najdem tukaj zopet le puščavo. Proti temu je samo jedno sredstvo: dober sosed. Radi tega sem tudi prišel semkaj, da vaju kot sosed poprosim, da blagovolita paziti na Bogdanec in ne dopustiti, da bi mi kdo delal krivico.«

Oba Volka močno osupneta, ko začujeta to prošnjo. Nastalo je za nekaj časa molčanje, kajti niti jeden niti drugi mu ni mogel takoj odgovoriti. Matija dvigne kupico medice k ustom, jo izpije ter nadaljuje tako mirno in zaupljivo, kakor bi bili že davno najboljši prijatelji med seboj.

Povem vama odkritosrčno, koga se bojim, da mi bo tu delal največjo škodo. Nikogar drugega nego Čtana iz Rogove. Od vaju, naj si bi se tudi ločili v sovraštvu, se ne bojim ničesar, a to radi tega, ker vi ste vitežki ljudje, ki se ne bojé pogledati svojemu sovražniku v oči, ne pa, da bi se maščevali za njegovim hrbtom. Hej, z vama je nekaj povsem drugega! Kar je vitez, to je vitez. Toda Čtan je prostak in od prostaka se moreš nadejati vsega, to pa radi tega, ker je on ná-me jako hud vsled tega, da nisem dopustil, da bi on ugrabil Zihovo Jagjenko,«

»katero čuvate za svojega sinovca!« zakliče mladi Volk.

Matija ga strogo pogleda, na to pa se obrne k staremu ter reče povsem mirno:

»Vedite, da se je moj sinovec oženil s hčerko nekega mazurskega plemiča ter si ž njo vred pridobil zdatno doto.«

Nastane novo in še globlje molčanje; oče in sin sta gledala nekaj časa Matijca z odprtimi usti. Končno spregovori stari:

»Hoj! Kako? Kaj pravite? Nù, govorite!«

Matija nadaljuje, kakor da ne bi čul tega vprašanja:

»Prav radi tega moram na pot in zato vaju prosim: pazita na Bogdanec in ne dopustita, da bi mi kdo delal krivico, zlasti pa me čuvajta kot dobra in poštena soseda pred Čtanovim maščevanjem.«

Mladi Volk, ki je bil bistrega uma, je takoj spoznal, da je dobro imeti Matijca za prijatelja sedaj, ko je Zbišek oženjen, kajti Jagjenka je gojila do njega zaupanje ter je bila vsikdar pripravljena, ravnati se po njegovem svetu. In pred očmi mladega vročekrvneža se takoj pojavi novo obzorje. »Sedaj ni dovolj, da Matijcu ne nasprotujem, marveč si ga moram celo pridobiti!« je dejal. In dasi je bil nekoliko opit, je vendar dobro vedel, kaj dela; urno je stisnil očetovo koleno pod mizo v znamenje, naj ne reče ničesar nepotrebnega, sam pa je dejal:

»Čtana se ne bojte! Oho! Naj samo poskusi! Nekoliko me je res opraskal, pa tudi jaz sem mu jih dal toliko, da ga lastna mati ni spoznala. Ne bojte se ničesar nego odpotujte povsem mirno. Niti jedna vrana ne izgine na Bogdancu!«

»Kakor vidim, ste jako pošteni ljudje. Ali mi obljubita?«

»Obljubiva!« zakličeta oba.

»Na vitežko čast?«

»Na vitežko čast.«

»In na sveti križ?«

»Dà, tudi na sveti križ! Tako nama pomagaj Bog!«

Matija se zadovoljno nasmeje in reče:

»Nù, to sem tudi pričakoval od vaju. Ker pa je temu tako, hočem vama še nekaj reči... Zih, kakor je vama znano, mi je izročil v skrb svoje otroke. Za to sem tudi Čtanu in tebi, mladenič, stopil na pot, ko sta hotela posiloma vdreti v Zgorelice. Toda sedaj, ko bodem v Marburgu ali Bog vé kje, oni ne bodo imeli nobenega varstva... Resnica je, da nad sirotami čuva Bog in da onemu, ki jim vzroči krivico, odsekajo glavo ter ga vrhu tega še proglasijo človekom brez časti. Vsekakor pa mi hudo dene, da moram oditi. Grozno mi je hudo. Obljubita mi, da Zihovim sirotam ne le vidva ne provzročita nikake krivice, marveč da ne dopustita, da bi jim jo drugi delali.«

»Priseževa! Priseževa!«

»Na vitežko čast in poštenje?«

»Na vitežko čast in poštenje!«

»In na sveti križ?«

»In na sveti križ!«

»Bog je to slišal. Amen!« doda Matija.

Na to si oddahne globoko, kajti vedel je, da ona ostaneta zvesta svoji prisegi, čeprav bi si imel vsakteri odgrizniti svoje prste od jeze in zlobe.

Na to se je jel poslavljati, toda ona ga skoro posiloma pridržita. Moral je piti in se spoprijatljiti s starim Volkom; mladi pa, dasi se je rad prepiral, kadar je bil pijan, je to pot le Čtanu grozno pretil ter skakal okolo Matijca tako vneto, kakor bi že jutri imel dobiti od njega Jagjenko. Pred polnočjo je celo utrujen omedlel, in ko so ga pripravili k zavesti, je kmalu zaspal ter spal kakor hrast. Stari Volk se je kmalu ravnal po vzgledu svojega sina in Matija je oba kakor mrtva pustil za mizo.

Matija sam ni bil pijan, kajti njegova glava je bila zmožna dokaj prenesti, marveč samo nekoliko opit. Vračaje se domu, se je z veseljem spominjal tega, kar je baš opravil.

»Nù,« je rekel sam sebi, »Bogdanec je sedaj zavarovan in Zgorelice tudi. Ona se bosta sicer jezila radi tega, da odide Jagjenka, vendar pa bosta čuvala moje in njeno premoženje, ker sta se zavezala s prisego. Gospod Jezus je vendarle dal človeku spretnost; kjer nečesa ni môči doseči s pestjo, treba je to doseči z razumom. Daj Bog, da tudi pri Križarjih kaj opravim! Toda ž njim je težavnejši in hujši posel... Našinec, dasi je pravi pasji brat, kadar priseže na vitežko čast in na sveti križ, tudi ostane zvest prisegi, njim pa znači prisega toliko, kakor bi pljunil v vodo. Nù, morda mi presveta Jezusova mati pomore, da prispem Zbišku na pomoč, kakor sem sedaj prispel tudi Bogdancu in Zihovim otrokom...«

Tu mu šine v glavo, da bi sedaj deklici ne bilo treba oditi, ker jo bosta čuvala oba Volka kakor zenico svojega očesa. Toda čez nekaj časa zavrže tudi to misel. Volka bi jo kajpada skrbno čuvala, nasprotno pa bi jo Čtan napadal čimdalje huje... Bog vedi, kdo bi koga premagal, toda to je gotovo, da od teh napadov bi imele škodo Zgorelice, Zihove sirote, dà, tudi Jagjenka.

Volkoma bo dokaj lože čuvati samo Bogdanec, za deklico pa bo tudi v vsakem slučaju bolje, ako bo oddaljena od teh razbijalcev, ob enem pa blizu bogatega opata. Matija ni povsem verjel, da bi mogla Danuša priti živa iz križarskih rok, in radi tega tudi ni dal slovesa nadeji, da se vrne Zbišek sčasoma kot vdovec ter spozna, da ga je volja božja privedla k Jagjenki.

»Hej, mogočni Bog!« je dejal sam sebi, »ako bi on, ki ima že Spihov, vzel pozneje še Jagjenko z Močidolom ter s tem, kar ji zapusti opat, pa bi mu ne bilo žal polnega voza voska za sveče!«

Pri podobnih mislih si je jako prikrajšal pot iz Brezove, vsekakor pa je dospel v Bogdanec že v pozni noči in se močno začudil, ko je zagledal jasno razsvetljene šipe v oknih. Družina tudi ni spala; komaj je krenil na dvorišče, mu je pritekel služabnik nasproti.

»Ali imamo goste — ali kaj se godi?« vpraša Matija, stopivši s konja.

»Dà, tu je mladi gospodič iz Zgorelic in Čeh Glavač,« odvrne služabnik.

Matija se začudi temu obisku. Jagjenka mu je obljubila, da hoče priti jutri, predno se bo danilo, in potem bi imela iti skupaj na pot. Čemu je torej prišel Janko, in pri tem še tako pozno? Stari vitez si je ubijal glavo z mislijo, kaj se je neki moglo pripetiti v Zgorelicah in z gotovim nemirom v svoji duši je stopil v sobo.

V sobi so gorele v veliki glinasti peči jasno in veselo debele klade, nad mizo sta svetili v železnih kleščah dve baklji in v njiju svetlobi je zagledal Matija Janka, Čeha Glavača ter še jednega mladega fantiča z rdečim licem kakor jabolko.

»Kako se imaš, moj Janko? Kaj dela Jagjenka?« vpraša stari vitez.

»Jagjenka mi je naročila,« reče mladenič, poljubivši mu roko, »vam povedati, da se je premislila in da rajše ostane doma.«

»Boj se Boga! Kaj je zopet to? Kaj jej je neki prišlo v glavo?«

Ali deček ga pogleda s svojimi plavimi očmi ter se spusti v smeh.

»Čemu se smeješ?«

Toda v tem hipu se Čeh in še oni drugi spustita v veseli smeh.

»Ali vidite!« zakliče domneli mladič, »kdo me spozna, ker me še vi niste spoznali?«

Šele sedaj ga Matija pozornejše pogleda in zakliče:

»V imenu Očeta in Sina. To je pravcata maškara! Ali čemu si ti tukaj, škratelj?«

»I nù čemu? Kdor je namenjen na pot, mora biti pripravljen.«

»Rekla si, da prideš še le jutri.«

»O da! Jutri zarano, da bi me vsi videli. Jutri si bodo mislili v Zgorelicah, da sem pri vas v gostéh, in me do pojutrišnjega ne bodo iskali. Setjehovna in Janko vesta vse, vendar pa mi je Janko obljubil na svojo vitežko čast, da izpové to še le tedaj, ko se že jamejo vznemirjati. Toda kaj ne, da me niste spoznali?«

Še le sedaj se jame Matija smejati.

»Dovoli, da te nekoliko bolje ogledam... Ej, ti si mi prekrasen fant!... Pa še kak posebnež, ker od takega se je môči nadejati potomcev... Govorim čisto resnico! Ko bi ne bil tako star... no! Ali pravim ti: čuvaj se, deklica, da mi ne zahajaš pred oči. — Čuvaj se!«

In začel jej je groziti s prstom, smehljaje se, vendar pa jo je gledal z veliko zadovoljnostjo, ker takega dečka še ni videl v svojem življenju.

Ona je imela na glavi svilnato rdečo mrežico, na sebi pa jopiček iz zelenega sukna ter hlače široke v bedrih, a z ozkimi hlačnicami. Z bogato ozalšanim mečem ob pasu in z jasnim, smehljajočim se licem je bila tako krasna, da ni bilo mogoče odtrgati očij od nje.

»Za Boga!« zakliče razveseljen Matija, »človek res ne vé, ali je to kak čudovit mladenič ali kaka prekrasna cvetka!«

Na to se obrne k drugemu dečku ter vpraša:

»Ali kdo je to? Očitno zopet kak spremenjenec?«

»To je hči naše Setjehovne!« mu odvrne Jagjenka. »Ne spodobilo bi se, da bi bila sama med vami, radi tega sem vzela Anico s sęboj. Ako sve dve, bo dokaj bolj živahno in veselo. Tudi nje nihče ne spozna.«

»Tu jo imamo! Premalo je bila jedna, zato imamo kar dve.«

»Ne hudujte se!«

»Jaz se ne hudujem, toda po dnevu vsakdo spozna njo in tebe.«

»A po čem bi naju spoznal?«

»Po tem, ker se vama stiskajo kolena skupaj.«

»Dajte nama mir!«

»Dam vam mir, dam, ker moj čas je že minil; toda ali bosta mirovala Čtan in Volk, to ve le sam Bog. Ali pa veš, deklica, odkod se vračam? Iz Brezove.«

»Za Boga! Kaj pravite?«

»Res, kakor je resnica tudi to, da bosta Volka branila Bogdanec in Zgorelice pred Čtanom. Eh, pozvati na dvoboj sovražnika in boriti se ž njim, to je lahko, toda spremeniti sovražnika v čuvaja svojega imetja, to se ne posreči zlepa vsakomur.«

Tu jame Matija opisovati, kako je obiskal starega in mladega Volka, kako si ju pridobil in ju zavezal s prisego, ona pa ga je poslušala in se čudila. Ko je končno prenehal, je dejala:

»Vas gospod Jezus ni prikrajšal v zvijači. Že vidim, da bo vse tako, kakor vi hočete.«

Toda Matija jej odkima otožno z glavo:

»Ej, deklica, ako bi bilo vse tako, kakor jaz hočem, pa bi ti že davno bila gospodinja v Bogdancu.«

Na to ga pogleda Jagjenka s svojimi plavimi očmi, potem pristopi k njemu in mu poljubi roko.

»Čemu me poljubljaš?« jo vpraša starec.

»Nù — želim vam lahko noč. Pozno je že in jutri pred dnevom je treba oditi.«

Na to je prijela Setjehovno za roko in odšla. Matija je spremil Čeha v prednjo sobo, kjer se vležeta na zubrove kože in kmalu trdo zaspita.

X.

Leta 1331. so vzročili Križarji velika razdejanja v Seradcu, mesto so požgali, prebivalce pa pobili. Dasi je Kazimir Veliki mesto, spremenjeno v razvaline, znovič pozidal, vendar ni bilo več tako sijajno kakor nekdaj, niti se ni moglo kosati z drugimi utrjenimi mesti v poljskem kraljestvu. Toda Jagjenka, kateri je teklo življenje le med Zgorelicami in Krešnjo, se ni mogla dovolj načuditi, ko je zagledala krepko obzidje, mestno hišo in druga poslopja, zlasti pa še cerkve, s katerimi preproste lesene krešnjevske cerkve ni bilo môči primerjati. V prvem hipu je izgubila svojo odločnost do te mere, da si ni drznila glasno govoriti, marveč je le šepetaje izpraševala Matijca o vsej tej krasoti, od katere je imela zaslepljene oči, in ko jo je stari vitez zagotavljal, da je Seradec proti Krakovu tak, kakor je navaden plamen proti solncu, ni hotela verjeti svojim ušesom; dà, zdelo se jej je skoro nemogoče, da bi bilo še kako drugo enako lepo mesto na svetu.

V samostanu jih je sprejel oni stari prior, ki se je še spominjal križarskega klanja in kateri je nekdaj sprejel tudi Zbiška. Novica o opatu jih je napolnila z žalostjo in skrbjo. Opat se je mudil dolgo v samostanu, toda pred dvema tednoma je bil odšel k svojemu prijatelju, škofu plockemu.

Bil je še vedno jako bolan. Po dnevu, zlasti zarano, je bil pri polni zavesti, toda proti večeru se mu je zmešalo; vstal je ter naročil, naj denejo nanj oklep, potem pa je pozval na dvoboj kneza Jana iz Ratibora. Njegovi kleriki so ga morali z nasiljem držati v postelji, kar pa je bilo zelo težavno in celo nevarno. Še le pred dvema tednoma se mu je popolnoma vrnila zavest, pač pa je bil močno oslabel. Na to je naročil, naj ga odpeljejo v Plock.

»Rekel je, da nikomur ne zaupa tako, kakor škofu plockemu, ter da hoče iz njegovih rok sprejeti sveti zakrament in pri njem napraviti svojo oporoko... Mi smo se vpirali temu potovanju, kolikor smo se mogli, kajti bil je jako slab, in bali smo se, da živ ne dospe tjekaj. Toda njemu ni bilo lahko nasprotovati. In tako so ga naložili njegovi ljudje na voz in ga odpeljali, Bog daj, da srečno.«

»Ako bi bil umrl nekje blizo Seradca, bi to bili že slišali,« reče na to Matija.

»Dà, bili bi slišali,« odvrne starec, »torej si tudi mislim, da še ni umrl, ali da še vsaj pred Lenčico ni izdahnil svoje duše; — kaj pa se je moglo dalje pripetiti, tega ne vemo. Ako greste za njim, lahko to potoma poizveste.«

Matijca so močno vznemirile te novice in šel se je posvetovat z Jagjenko, katera je bila izvedela že od Čeha, kam je odšel opat.

»Kaj naj počnem?« jo je vprašal. Kaj storiš sedaj ti?«

»Greste v Plock in jaz pojdem z vami,« mu odvrne ona kratko.

»V Plock!« ponovi za njo s tankim glasom Setjehovna.

»Glejte, glejte, kako govorita! Ali se more tako kmalu priti v Plock, kakor bi mahnil s srpom?«

»A kako naj se s Setjehovno sedaj sama vrnem? Ako bi ne imela iti dalje z vami, bi bilo bolje, da bi bila ostala doma. Kaj mislite, da se oni doma niso še huje razsrdili?«

»Volkova te ubranita Čtana.«

»Jaz se takisto bojim Volkov, kakor Čtanovih napadov. Vidim pa, ako mi tudi nasprotujete, da to vaše nasprotovanje ni iskreno.«

Matija jej v resnici ni iskreno nasprotoval. Ljubše mu je bilo, da je šla Jagjenka ž njim dalje, nego da bi se vrnila, in ko je začul njene besede, se je nasmehnil in rekel:

»Izbilo se ti je dno in pamet je izkapljala.«

»Pamet ne tiči na dnu nego v glavi.«

»Toda Plock leží zá-me preveč v strani.«

»Čeh mi je dejal, da ni v strani, marveč da je ondi še bliže v Marburg.«

»Torej sta se že s Čehom posvetovala?«

»Kajpada! Pa rekel mi je še to: »Ako je mladi gospodar prišel v kako nezgodo v Marburgu, bi mu bilo s posredovanjem kneginje Aleksandre ploške lahko pomagati, kajti ona je kraljevega rodù in vrhu tega osebna prijateljica Križarjev ter ima nanje velik vpliv.«

»To je resnica, kakor Boga ljubim!« zakliče Matija. »To je znano vsem, in ako bi ona hotela dati pismo za velikega mojstra, pa bi potem lahko varno potovali po vseh križarskih deželah. Oni jo ljubijo, ker jih tudi ona ima rada.«

»To je dober svet. Ta Čeh je kaj bistroumen človek.«

»Nù, gotovo! Pa še kako!« zakliče vneto Setjehovna, dvignivši kvišku svoje plave oči.

»Glejte! Glejte! Kàj ti ga hvališ?«

Deklica se začuti nakrat v veliki zadregi, na to pobesi svoje dolge trepalnice in zarudi kakor roža.

Matija vidi, da ni druge pomoči, da mora obe deklici odpeljati dalje s seboj, kakor si je tudi želel v svoji duši. Torej so se poslovili naslednjega dné od priorja in odrinili na pot. Ker se je jel tajati sneg, je bilo povsod obilo vode, zato je bilo njihovo potovanje dokaj težavnejše nego doslej. Potoma so povpraševali po opatu na mnogih dvorih in v župniščih, in kjer teh ni bilo, po krčmah, po katerih so obstajali čez noč. Lahko je bilo iti za njegovim sledom, ker je delil povsod v izobilju miloščino, dajal denar za maše in podpiral ubožne cerkve. Marsikateri popotnik, marsikateri berač in marsikateri župnik se ga je s hvaležnostjo spominjal. Povsod so govorili o njem, da je šel mimo kakor angelj — povsod so molili za njegovo zdravje, — dasi so tu pa tam izražali bojazen, da ima bliže v večnost nego k telesnemu zdravju. Ponekje se je mudil radi prevelike slabosti po dva in po tri dni. Zato se je zdelo Matijcu lahko verjetno, da ga dotečejo.

Vsekakor pa se je zmotil v svojem računu, kajti zadržali sta jih razvodeneli reki Nera in Bzura. Ne dospevši še k Lenčici, so bili prisiljeni cele štiri dneve ostati v prazni krčmi, iz katere je zbežal njen lastnik iz strahu pred povodnjijo. Cesta, ki je držala od krčme v mesto, je bila res narejena po kladah in panjih, vendar pa je bila semtertje povsem vdrta v močvirje. Matijčev orožjenosec, Vit, ki je bil rojen v tej krajini, je čul res o neki poti skozi gozd, vsekakor pa se je bal peljati jih po tej poti, ker je verjel, da so imeli v končiškem močvirju nečisti duhovi svoje brloge. Najzlobnejši je bil strašni Borut, ki je zapeljal rad ljudi na nevarna mesta in jih potem rešil le za ceno njihove duše.

Krčma sama tudi ni bila na dobrem glasu, in dasi so vozili popotniki v onih časih živež s seboj ter se niso bali gladu, vendar jih je navdajalo bivanje v takih prostorih z nemirom.

Po noči so čuli nekako praskanje po strehi, a časih je celo nekaj trkalo po oknih in durih. Jagjenka in Setjehovna, ki sta spali v čumnati tesno poleg velike sobe, sta čuli še v temi nekak odmev drobnih nog po stropu, dà tudi po steni. Toda tega se nista preveč bali, ker sta bili doma privajeni na »škratelje«, katerim so morali dajati na Zihovo povelje sedaj pa sedaj hrane, in kateri po tedanjem splošnem mnenju niso bili zlobni, ako so jih pustili ljudje na miru. Toda neko noč se je razlegalo v bližnji goščavi grozno in nenavadno rjovenje in naslednjega dné so našli ogromno sled v blatu. Utegnil je to biti tur ali zuber, toda Vit jih je zagotavljal, da je to Borut, kateri, dasi se pojavlja v človeški podobi, ima vendar namesto škorenj kopita. Obuvalo, v katerem se prikazuje med ljudmi, namreč vsled varčnosti sezuje v močvirju.

Ko je Matija slišal, da si je Boruta mogoče pridobiti z dobro pijačo, je premišljeval ves dan, ali bi ne bilo pregrešno, skleniti s tem hudim duhom prijateljstvo, ter se je glede tega šel posvetovat z Jagjenko.

»Obesil bi mu čez noč v volovskem mehurju vina ali medice na plot,« je dejal, »in ako bi po noči kdo izpil vino, pa bi vsaj vedeli, da nekdo kolovrati naokrog.«

»Samo, da bi s tem ne žalili nebeških močij,« odvrne deklica, »kajti sedaj potrebujemo božjega blagoslova, da moremo Zbišku pomagati.«

»Tega se tudi jaz bojim, toda mislim si, da medica še ni duša. Duše ne dam, toda kaj znači nebeškim močem jeden volovski mehur medice!«

Na to poniža svoj glas ter dodá:

»Navada je, da pogosti plemič plemiča, ko bi bil tudi največji potepuh, in ljudje pravijo, da je tudi on plemič.«

»Kdo?« vpraša Jagjenka.

»Nočem izreči nečistega imena.«

In ta večer je Matija zares obesil na plot velik volovski mehur, v kakoršnih so takrat navadno vozili s seboj pijačo, in v jutro se je pokazalo, da je bil mehur prazen do dnà.

Čeh se je nasmejal res nekako čudno, ko so se o tem pomenkovali, vendar nihče ni opazil tega, in Matija se je razveselil v svoji duši, ker je upal, da ne naleti na nikake ovire, ko bo primoran potovati čez močvirje.

Pred vsem drugim pa je bilo treba izvedeti, ali se res nahaja kaka pot skozi gozd. To je bilo lahko mogoče, ker zemlja, pokrita s koreninami debel in grmičja, se v pomladi ni mogla razmočiti tako silno kakor na polju. Vsekakor pa se je Vit, ki je bil iz tega kraja doma ter bi imel ta namen najbolje izvesti, jel že pri samem spominu na to križati in kričati: »Ako me tudi ubijete, gospod, vendar ne grem!« Zamán so mu pojasnovali, da po dnevu nečisti duhovi nimajo moči. Matija je hotel iti sam, končno pa je obveljal sklep, da pojde Glavač, ki je bil kaj pogumen mladenič in kateri se je rad pobahal s svojo drznostjo pred ljudmi, zlasti pred deklicami.

Odšel je že ob svitu in vsi so pričakovali, da se že o poldne vrne; ker ga pa ni bilo, so se jeli vsi vznemirjati. Zamán je družina tudi popoludne poslušala in gledala proti gozdu.

Vit je samo mahal z roko. »On se ne vrne,« je dejal, »ako pa se vrne, gorjé nam, ker pride spremenjen v volkodlaka z volčjo glavo.«

Ko so ljudje to slišali, so se vsi jako bali; celo Matija sam je bil zelo vznemirjen. Jagjenka se je vsaki hip obračala proti gozdu in delala križe, Anica Setjehovna pa je vsaki hip segla po svojem predpasniku, ker pa ni našla ničesar, s čemur bi si mogla zakriti oči, jih je zakrivala s prsti, katere je imela vse mokre od solz.

Vendar o mraku, ko se je solnce že nagibalo k zatonu, se je vrnil Čeh, in sicer ne sàm, marveč z nekakim človeškim bitjem, katero je gnal na vrvi privezano pred seboj. Vsi so ga z radostnimi klici pozdravili, pa tudi takoj umolknili, ko so zagledali ono spako, ki je bila majhna, kosmata, črna in vsa ogrnena z volčjimi kožami.

»V imenu Očeta in Sina, kako spako si nam pripeljal?« zakliče Matija.

»Eh,« odvrne orožjenosec, »meni je rekel, da je človek in ogljar, toda ne vem, ali je to res.«

»Oj, to ni človek, to ni človek!« se oglasi Vit.

Toda Matija mu zapove, naj molči; na to jame pozorno ogledovati zvezano bitje, a potem nakrat reče:

»Prekrižaj se, takoj se mi prekrižaj!«

»Hvaljen bodi Jezus Kristus!« zakliče jetnik in se urno prekriža; na to se globoko oddahne ter zaupljivo pogleda navzoče. Čez kratko ponovi:

»Hvaljen bodi Jezus Kristus! kajti nisem vedel, ali se nahajam v krščanskih ali zlodjevih rokah. O Jezus!«

»Ne boj se! Nahajaš se med kristjani, ki radi slušajo sveto mašo. Kdo si?«

»Ogljar, gospod, ogljar! Sedem nas tiči v kolibi z ženami in otroki.«

»Kako daleč od tod?«

»Približno za tisoč korakov.«

»Po kateri poti hodite v mesto?«

»Imamo svojo pot ob zlodjevi dolini.«

»Ob zlodjevi? Prekrižaj se še enkrat!«

»V imenu Očeta, Sina in svetega Duha. Amen.«

»Prav. Ali je mogoče priti naprej z vozom po tej poti?«

»Sedaj je povsod mokrotno, toda ondi ni tako, kakor na cesti, ker po dolini piha veter in suši blato. Samo težavno je priti do Bude, toda jaz poznam gozd ter vas tjekaj pospremim.«

»Ali nas pospremiš za groš ali za dva?«

Oglar je radostno privolil. Izprosil si je še pol hleba kruha, ker ga v gozdu že davno niso videli, dasi niso umirali gladu. Sklenili so, da pojdejo jutri zarano, ker potovati po noči ni bilo dobro.

O Borutu je pripovedoval ogljar, da časih grozno »hrumi« po gozdu, da pa ne dela krivice niti popotnikom, niti drugim ljudem, marveč da preganja le druge zlodje po goščavi. Pač pa ni bilo dobro srečati ga po noči, zlasti ako je bil človek pijan. Po dnevu, in če je človek trezen, se ga ni treba bati.

»Toda ti si se vendarle bal?«

»Ker me je pograbil ta vitez nakrat tako močno, da sem si mislil, da ni človek.«

Jagjenka se je jela smejati, ker so smatrali ogljarja vsi za nekaj nečistega, on pa je zopet njih smatral za nečiste duhove. Anica Setjehovna se je smejala ob enem ž njo, Matija pa je rekel:

»Še se ti niso posušile trepalnice od joka za Čehom, pa se že smeješ?«

Čeh pogleda njeno zardelo ličice in vidé, da ima trepalnice še mokre, vpraša:

»Ali ste se jokali za menoj?«

»Ej ne!« odvrne deklica. »Samo bala sem se, in to je vse.«

»Saj ste plemkinja ter bi se morala tega sramovati. Vaša gospodinja ni tako bojazljiva. Kaj se vam je moglo tu pripetiti po dnevu in med ljudmi?«

»Meni ničesar — toda vam?«

»Toda poprej ste rekli, da se niste jokali za menoj.«

»Nisem se jokala za vami.«

»Torej zakaj?«

»Iz strahu.«

»In sedaj se ne bojite?«

»Ne.«

»A to zakaj?«

»Ker ste se vrnili.«

Na te besede jo Čeh hvaležno pogleda, se nasmeje ter reče:

»Res, na ta način bi se mogla pričkati do jutra. Jako zviti ste!«

Toda njej se je moglo reči poprej vse drugo, samo to ne, da je zvita. Glavač, ki je bil sam kaj bistroumen človek, je to dobro vedel. Vedel je takisto, da mu je deklica vsaki dan bolj naklonjena. On sam je sicer ljubil Jagjenko, toda brez nade, kakor podložnik ljubi hčerko svojega kralja.

Med tem ga je potovanje čimdalje bolj zbliževalo z Anico. Ker pa je bil vročekrven mladenič, so mu zagomazeli kar mravljinci po hrbtu, ko je pogledal njene jasne oči, njene plave lase, ki niso hoteli ostati pod mrežico, na mično njeno postavo ter mične kakor iz kamena izklesane noge, ki so objemale njenega vranca. In ni se mogel premagati, da je ne bi večkrat in čimdalje pozornejše ogledoval ter si pri tem nehoté mislil, kako težavno bi bilo ubraniti se skušnjavi, ako bi se zlodej spremenil v tako postavo. Anica je bila deček, sladek kakor med, a pri tem poslušna, smehljajoča; veselo je zrla v svet, kakor vrabec na strehi.

Časih so prihajale čudne misli Glavaču v glavo. Nekoč, ko sta nekoliko zaostala za drugimi, se obrne on nakrat k njej ter jej reče:

»Glejte, tako jezdim tu poleg vas, kakor volk poleg jagnjeta.«

A njej so se zasvetili zobje od iskrenega smeha.

»Ali bi me Vi hoteli snesti?« ga vpraša.

»Dà s kostmi vred.«

In pogleda jo s takim pogledom, da je na mah vsa zardela. Na to sta oba molčala dlje časa. Srca so jima močno vtripala; njemu od želje, njej pa od nekake sladke težnje in bojazni.

Čehova želja je postajala čimdalje večja in večja, in ko je dejal, da gre na Anico, kakor volk na jagnje, je govoril resnico. Še le ta večer, ko je zagledal njene od joka vlažne trepalnice, se je omehčalo v njem srce. On je razvidel, da je ona dobra, ljubka in nekako njegova, in ker je bil tudi sam nežne in vitežke narave, se jej ni porogljivo smejal, ko je zagledal njene solze, marveč jel jej še čimdalje bolj dvorjaniti. Ob enem je postal tudi mnogo zgovornejši in dasi je še nekako plaho stregel deklici pri večerji, je delal to vendar že drugače, in vrhu tega jej je dvorjanil tako, kakor mora plemiški orožjenosec dvorjaniti plemkinji.

Stari Matija je to zapazil, navzlic temu, da je imel v mislih le skorajšnji prehod skozi gozd, ga je pohvalil za to njegovo vitežko obnašanje, katerega se je moral brez dvoma naučiti od Zbiška na mazoveškem dvoru.

Na to, obrnivši se k Jagjenki, je dodal:

»Hoj, Zbišek! Ta se zna postaviti celo pred samim kraljem.«

Po večerji, ko so se imeli raziti k počitku, je poljubil Glavač Jagjenki in potem Anici roko ter dejal:

»Ne bojte se ne le zá-me, marveč poleg mene se ne bojte ničesar, ker jaz vas ne dam nikomur.«

Na to so se vlegli možje v veliki sobi, Jagjenka in Anica pa v čumnati na široki postelji. Nobena od nju ni mogla takoj zaspati; zlasti se je obračala Anica vsaki hip na vajšnici. Jagjenka se je primaknila k njej in zašepetala:

»Anica?«

»Kaj hočeš?«

»Zdi se mi, da imaš jako rada tega Čeha. Ali je temu tako?«

Toda vprašanje je ostalo brez odgovora. Jagjenka jej pošepeta znovič:

»Le povej mi, jaz to razumem.«

Setjehovna niti sedaj ni odgovorila, marveč jela strastno poljubovati svojo gospodinjo.

Revni Jagjenki so tudi jeli globoki vzdihljeji dvigati deviške prsi.

»Oj, jaz to razumem, razumem!« je šepetala tako tiho, da je mogla Anica komaj čuti te besede.

XI.

Po vlažni in megleni noči je nastal vetroven dan, časih svetel, pa zopet mračen, ker so se podili po nebu črni oblaki. Matija je zapovedal, da naj krenejo že o svitu na pot. Ogljar, ki jih je imel pospremiti k Budi, jih je zagotavljal, da konji prebrodijo povsod, vozove pa da bo treba semtertje raztrgati in jih prenesti, takisto tudi kovčke z obleko in hrano. To se pa ni moglo zgoditi brez truda in napora, toda trudu in naporom privajeni ljudje so se rajše poprijeli celo najtežjega posla, samo da jim ni bilo treba ostati dalje v prazni krčmi, ter so šli veselo na pot. Celo bojazljivi Vit, obodren po oglarjevih besedah, ni kazal nobenega strahu.

Takoj za krčmo so krenili v visok in navidezno neprediren gozd, skozi kateri je bilo mogoče le z največjo previdnostjo spraviti konje. Veter je časih prenehal, časih pa zapihal tako močno, kakor bi udaril z ogromnimi krili ob goste veje drevja ter jih lomil in zvijal; v gozdu je šumelo grozno od vetra, kakor da se gozd hoče nasilno ubraniti njegovih pogostih in krepkih udarcev.

Oblaki so časih popolnoma zakrili solnce in jel je škropiti dež, pomešan s snegom in točo. Stemnilo se je tako, kakor bi imel nastati večerni somrak. Vit je izgubil zopet pogum in rekel je, da se je »hudi duh razsrdil in da jim utegne škodovati,« toda nihče ga ni poslušal, dà, niti bojazljiva Anica se ni zmenila za njihove besede, saj je bil njen Čeh tako blizu, da je s svojim stremenom mogla vsaki hip zadeti ob njegovo streme. Čeh pa je gledal tako pogumno pred se, kakor bi hotel samega zlodja pozvati na dvoboj.

Za visokim gozdom se je pričel nižji gozd in potem taka goščava, skozi katero ni bilo mogoče prodreti. Ni kazalo drugače nego raztrgati vozove.

Izvršili so to gibčno in urno. Kolesa in druge težke dele voza so nesli krepki hlapci na ramenih, takisto tudi vse zaboje z živežem. Na ta način so morali prekoračiti veliki kos poti in še le proti večeru so dospeli v Budo. Ogljarji so jih gostoljubno sprejeli ter jih zagotovili, da po zlodjevi dolini, ali bolje poleg nje, je mogoče dospeti v mesto. Ti ljudje, živeči v puščavi, so jako poredkoma videli kruh in moko, toda niso umirali gladu, ker so imeli dovolj hrane, zlasti rib, katerih je bilo vse polno po močvirju. Pogostili so ž njimi bogato tudi svoje goste, za to pa so poželjivo stegali roke pe pečenem kruhu. Žene in otroki ogljarjev so bili črni od dima. Med njimi je bil tudi neki starec, ki je imel že čez sto let, kateri se je spominjal klanja v Lenčici l. 1331., v katerem letu so bili Križarji to mesto popolnoma razdrli. Dasi so Matija, Čeh ter obe deklici slišali vse to že poprej od priorja v Seradcu, so poslušali vendar sedaj radovedni tudi tega dedca, kateri sedé pri ognjišču in pregrebáje oglje, je izkopaval iz njega strašne spomine svoje mladosti. Dà, tudi v Lenčici kakor v Seradcu niso prizanesli Križarji niti cerkvam, niti duhovnikom in kri starcev, žensk in otrok je tekla izpod njihovih mečev. Križarji, večno Križarji!

Matijčeve in Jagjenkine misli so letale neprestano k Zbišku, kateri je bil sedaj res kakor v volčjem gobcu, sredi sovražnega plemena, ki ni poznalo niti usmiljenja niti gostoljubja. Tudi v Anici je jelo umirati srce, ker ni bila gotova, če jim morda na poti za opatom ne bo treba zaiti med te okrutne ljudi.

Starec je potem jel pripovedovati o bitki pri Plovcu, s katero je bil križarski pritisk končan in v kateri se je on boril z železnim buzdovanom v roki kot pešec v splošni kmečki četi. V tej bitki je poginil skoro ves rod Gradovcev, in Matija je dobro poznal vse njene podrobnosti. Ali navzlic temu je koprneče poslušal starčevo pripovedovanje o groznem porazu Nemcev, kako so padali nalik travi pod meči poljskih vitezov in pod krepko močjo kralja Laketka.

»Hej, še se spominjam!« je dejal ded. »Prihruli so v ta kraj, požgali trdnjave in gradove, dà, majhne otroke so kar v zibelkah morili, za to pa so tudi doživeli grozen konec. Ej, krasna je bila ta bitka! Kadar zaprem oči, takoj vidim bojno polje.«

In zaprl je oči ter umolknil, polagoma pregrebáje žrjavico na ognjiščču, dokler ga Jagjenka, ki ni mogla pričakati konca pripovedovanja, ni vprašala:

»Kako je bilo to?«

»Kako je bilo to?« ponovi starec. »Spominjam se onega polja, kakor bi ga še sedaj gledal; bilo je ondi grmičje, na desno mlaka in nekoliko polja s setvijo. Toda po bitki ni bilo več videti ni grmičja, niti polja, niti mlake, marveč je povsod ležalo železo, povsod je bilo polno sulic, mečev, sekir, kopij in oklepov, ležečih drug nad drugim, in ž njimi bi bilo mogoče pokriti vse zemljišče. Še nikdar nisem videl toliko ubitih ljudij in toliko prelite krvi...«

Ti spomini obodré znovič Matijčevo srce, ki reče:

»Resnica! Gospod Jezus je usmiljen! Takrat so napadli to kraljestvo kakor požar, kakor povodenj. Oni niso ugonobili le Lenčice in Seradca, marveč še več drugih mest. Toda kaj? Naš narod je jak, žilav, on ima v sebi nezlomljivo moč. Ako ga tudi pograbiš, pasji brat križarski, za brado, ga vendar ne moreš zadaviti, marveč ti še on izbije zobe. Glejte samo: kralj Kazimir je pozidal mesti Seradec in Lenčico tako lepo, da sta še lepši nego sta bili poprej, in ljudje se v njima odgojujejo kakor nekdaj, a Križarji, kakor so nekdaj padli pri Plovcu, tako še sedaj leže in gnijejo. Daj nam Bog vselej tako srečo!«

Starec je na to iz početka kimaje z glavo pritrjeval, končno pa je dejal:

»Ponekje oni ne ležijo in ne gnijejo! Kralj je po bitki zapovedal nam peščem, naj izkopljemo velike jame, in ljudje iz okolice so nam prišli pomagat. Zmetali smo Nemce v jamo ter jih dobro zagrebli, da bi se iz tega ne izcimila kaka bolezen, toda oni tam niso ostali.«

»Kako, da niso ostali? Kaj se je zgodilo ž njimi?«

»Jaz tega nisem videl sam, marveč pravim samo to, kar so ljudje govorili pozneje. Po bitki je nastala velika nevihta, ki je trajala dvanajst tednov, toda le po noči. Po dnevu je sijalo solnce, kakor po navadi, po noči pa je divjal vihar, le malo je manjkalo, da ni odnesel ljudem las z glave. Zlodji so letali namreč tolpoma po zraku, vsakteri z vilami, in kadar je kateri priletel, je zasadil vile v zemljo, nabodel Križarja ter ga odnesel v pekel. V Plovcu so slišali ljudje tak grozen hrup, kakor bi tulila cela jata psov, toda tega niso izvedeli, ali so tako tulili Nemci vsled strahu, ali pa so se tako radovali zlodji. Bilo je slabo, dokler zemlja o novem letu ni zmrznila tako, da ni bilo môči zasaditi vile va-njo.«

Za trenutek je umolknil in potem dodal:

»Toda daj nam Bog, gospod vitez, tak konec kakor ste rekli. Čeprav jaz tega ne učakam, toda taki mladeniči, kakor sta ta dva tukaj, učakajo to. Ali tega vendar ne bosta videla, kar so videle moje oči.«

Po teh besedah je jel ogledovati Jagjenko in Setjehovno, čudé se krasnim njunim licem, končno pa reče odmajaje z glavo:

»Ej, ej! takih mladeničev pa res še nisem videl!«

Tako in temu podobno so se razgovarjali večji del noči, na to pa so polegli po mahu, ki je bil mehak kakor perje. Pokrili so se s toplimi kožuhi, in okrepčani po trdnem spanju, so se napotili drugega dné zarano dalje. Pot poleg doline sicer ni bila dobra, pa tudi ne preveč slaba; še pred solčnim zahodom so zagledali lenčiški grad. Mesto je bilo znovič pozidano iz razvalin, deloma iz rdeče opeke, deloma iz kamena.

Obzidje je imelo visoko, opremljeno s stolpiči, ali cerkve še lepše nego so bile v Seradcu. Pri dominikancih so tudi lahko poizvedeli o opatu. Bil je pri njih in rekel jim je, da mu je bolje; tolažil se je z nadejo, da ozdravi še popolnoma, in pred nekoliko dnevi je šel na daljšo pot. Matijcu že ni bilo več dosti mar za to, da bi ga dohitel, kajti odločil se je bil, da popelje obe deklici v Plock, kamor bi ju bil vzel tudi opat s seboj. Ker pa se mu je zelo mudilo k Zbišku, ga je vznemirila dokaj bolj druga novica, da so po opatovem odhodu reke tako razvodenele, da nikakor ni bilo mogoče iti dalje.

Dominikanci, vidé viteza s številnim spremstvom, ki je šel h knezu Zemovitu, kakor je sam dejal, so jih uljudno sprejeli in pogostili ter dali Matijcu na pot majhno leseno ploščico, na kateri je bila po latinski napisana molitev k angelu Rafaelu, patronu popotnikov. Cela dva tedna je bil Matija prisiljen ostati v Lenčici. Jeden izmed orožjenoscev grajskega staroste je spoznal, da sta pažeta starega viteza prav za prav deklici ter se zaljubil v Jagjenko na smrt. Čeh ga je hotel že pozvati na dvoboj na poteptani zemlji, toda Matija mu je to zabranil, ker so imeli že naslednji dan odriniti dalje.

Pot, po kateri so krenili k Plocku, je bil veter že nekoliko posušil, ker je deževje, kakor je navadno v pomladi, trajalo le malo časa. Bilo pa je tudi že toplo in ugodno, kajti zima je že minila. Po polju so se po brazdah lesketali svetli pasovi vode, a od ogonov je duhtela krepka vonjava prsti. Močvirja so se pokrila z zelenim trsičjem, tice so se jele že oglašati v gozdu med vejami. V srca naših popotnikov je vstopila znovič tolažba in nadeja, in ugodno so potovali. Po šestnajstdnevnem potovanju so dospeli po kratkih odmorih pred ploška vrata.

Toda dospeli so po noči, ko so bila vrata že zaprta. Morali so prenočiti pri nekem tkalcu pod mestnim obzidjem. Deklici, ki sta pozno zvečer odšli spat, sta zarano še trdo spali, ko je Matija, katerega nikak trud ni mogel zlomiti, takoj, ko so se mestna vrata odprla, odšel v mesto, kjer je lahko našel stolno cerkev in škofijsko palačo, in prva novica, katero je tu izvedel, je bila ta — da je opat pred jednim tednom umrl.

Umrl je pred tednom dnij, toda po tedanjem običaju so se služile svete maše in se opravljale dnevnice celih šest dnij ter bi se imel vršiti pogreb še le danes, in po njem bi imela slediti sedmina v poslednjo čast pokojnikovemu spominu.

Matija, globoko užaljen, nikakor ni hotel ogledati mesta, katero je poznal že davno, ko je potoval s pismom kneginje Aleksandre k velikemu mojstru, marveč se je vrnil urno k tkalcu pod mestno obzidje, govoré sam s seboj:

»Ha, on je umrl, in Bog mu daj večni mir! Proti smrti ni sredstva na svetu, toda kaj hočem sedaj početi z deklicama?«

Na to je jel premišljevati, ali bi ne bilo bolje, pustiti ju pri kneginji Aleksandri ali pri kneginji Ani Danuti, ali naj ju odpelje v Spihov? Pogostoma si je mislil na poti, da ne bi škodovalo, ako bi Jagjenka ne bila predaleč od Zbiška v slučaju, ko bi se pokazalo, da Danuška ne živi več. Nikakor ni dvomil, da bo Zbišek dolgo žaloval in se jokal po Danuški, katero je tako vneto ljubil, nikakor pa tudi ni dvomil o tem, da taka deklica, ako ni daleč, tudi doseže svoj namen. Spominjal se je, kako so mladeniču pri Jagjenki gomazeli mravljinci po hrbtu, dasi je njegovo srce koprnelo le po oddaljeni Mazoviji. Radi tega, ker je bil prepričan, da je Danuška preminila za zmerom, se je odločil za to, da v slučaju opatove smrti ne spusti Jagjenke daleč od sebe. Ker pa je bil jako pohlepen po posestvu, mu je bilo kaj mar za to, da si pridobi tudi opatovo imetje. Opat je bil srdit na nje ter je rekel, da jim ne zapusti ničesar, toda morda se je le utolažil pred smrtjo?

Da je nekaj zapustil Jagjenki, to je bilo gotovo, ker je o tem večkrat govoril v Zgorelicah, a po Jagjenki je moglo to priti v Zbiškovo last. Časih se je Matijca polaščevala želja, da bi ostal v Plocku, da poizve, kako je in kaj se je zgodilo z opatovim imetjem, toda kmalu na to je zapodil od sebe take misli. »Jaz se hočem,« si je mislil, »brigati tukaj za premoženje, moj dečko pa steza morda k meni roke iz kake križarske ječe ter pričakuje od mene rešitve!«

Ostalo mu je še jedino sredstvo: pustiti Jagjenko pod kneginjinim in škofovim varstvom, s prošnjo, da ju ubranita vsake krivice, ako jej je opat kaj zapustil.

Toda to sredstvo Matijcu ni bilo posebno po godu. »Deklica ima,« si je mislil, »zdatno premoženje, ako pa še podeduje kaj po opatu, vzame jo za ženo kak Mazur, ker ona na moža ne bo dolgo čakala, saj je že pokojni Zih večkrat dejal, da ona hodi kakor po žrjavici.«

Stari vitez se je prestrašil te misli, kajti mislil si je, da bi v tem slučaju utegnili biti za Zbiška izgubljeni obe, Danuša in Jagjenka, česar pa on ni hotel za nikak denar na svetu.

»Katero mu je Bog odločil, tisto naj ima, toda jedno od nju mora imeti.«

Končno je sklenil, da mora pred vsem drugim pomagati Zbišku, in da Jagjenko, ako bo prisiljen, posloviti se od nje, pusti bodisi v Spihovem ali pri kneginji Danuti, toda nikakor ne v Plocku, kjer je bil dvor dokaj razkošnejši ter imel dokaj več lepih vitezov.

Zaglobljen v take misli je šel z urnimi koraki proti tkalčevi koči, da naznani čimpoprej Jagjenki opatovo smrt. Obljuboval je sam sebi, da jej tega takoj ne pove, kajti »nepričakovana novica bi jo utegnila prestrašiti in jo storiti nerodovitno.« Prišedši domu, je našel že obe deklici oblečeni, veseli in zadovoljni. Vsedel se je na stol ter zapovedal tkalčevim pomočnikom, naj mu prinesó vrč pogretega piva, na to pa se je zamračil še bolj nego drugekrati ter rekel:

»Ali čuješ, kako zvonijo v mestu? Ugani, čemu zvonijo. Saj danes ni nedelja, ob času jutranje maše pa si še spala. Ali bi hotela videti opata?«

»Kajpada bi hotela,« odvrne Jagjenka.

»Nù, torej ga zagledaš tako, kakor kralja Cveka«*)

»Ali je že zopet odšel?«

»Dà, odšel je. Ali mar ne čuješ, da zvonijo?«

»Ali je umrl?« vpraša Jagjenka.

»Le moli za večni mir njegove duše.«

Obe, Jagjenka in Setjehovna, sta pokleknili in jeli moliti z zvonečimi glasovi za njegov večni počitek. Solze so kar curkoma tekle po Jagjenkinem licu, kajti ona je močno ljubila opata, kateri, dasi je bil nagel in vročekrven, vendar ni storil nikomur krivice, marveč z obema rokama delil dobrote, njo pa, kateri je bil boter pri sv. krstu, je ljubil kakor svojo lastno hčerko. Matija se spomni, da je bil opat tudi njegov in Zbiškov sorodnik, radi tega se tudi razžalosti in nekoliko zjoče; ko si je s solzami nekoliko olajšal tugo, pa odpelje Čeha in obe deklici s seboj v cerkev na pogreb.

Pogreb je bil sijajen. Sprevod je vodil sam škof Jakob iz Kurdanova, v sprevodu pa so šli vsi duhovniki in vsi menihi, ki so imeli v Plocku svoje zavode. V mestu so zvonili z vsemi zvonovi; govorili so se razni govori, katerih razun duhovnikov nihče ni razumel, ker so se govorili v latinskem jeziku. Po pogrebu se je napotilo duhovenstvo in posvetni udeležniki pogreba k škofu na sedmino.

Šel je tjekaj tudi Matija z dvema dečkoma, ker je imel kot pokojnikov sorodnik in škofov znanec pravico do tega. Škof ga je sprejel kot pokojnikovega rojaka prijazno in z velikim spoštovanjem in mu takoj po pozdravu rekel:

---

*) To je bajeslovni kralj, katerega ni videlo nobeno človeško oko.

»Neka hosta je zapisana vam Gradovcem iz Bogdanca, a to, kar ostane ter ne spada k samostanu, ali k opatiji, ima dobiti za njim neka Jagjenka iz Zgorelic, kateri je bil pokojnik boter.«

Matija, ki ni pričakoval kaj posebnega, je bil vesel, da je dobil vsaj hosto; toda škof ni zapazil, da je jeden izmed pažetov starega viteza pri omembi Jagjenke iz Zgorelic dvignil kvišku svoje s solzami zalite, kakor plavice modre oči ter rekel:

»Bog mu povrni, toda hotela bi, da bi še živel.«

Matija se urno obrne ter reče jezno:

»Molči, da si ne nakoplješ sramote.«

Na to vstane naglo, in oči mu zalesketajo od osupnenja, lice pa postane mrzko in kakor volku podobno, kajti ne daleč od sebe, poleg vrat, skozi katere je ravnokar vstopila kneginja Aleksandra, je zagledal v dvorski opravi Kuna Lichtensteina, onega Lichtensteina, radi katerega bi bil Zbišek skoro prišel ob življenje v Krakovem.

Jagjenka ni še v svojem življenju nikdar videla Matijca takega. Lice je imel vse spačeno in izpod brk so se mu lesketali zobje; le za trenutek je obstal, nategnil si pas ter se napotil k sovraženemu Križarju.

Vendar pa se je ustavil na sredi poti ter si pogladil z dlanjo lase na čelu. Spomnil se je še pravočasno, da se nahaja Lichtenstein na ploškem dvoru morda le kot gost, ali kot poslanec, kar je bilo še verjetnejše, radi česar bi bil naletel ravno tako, kakor je naletel Zbišek pri Tinjcu, ako bi ga napadel brez vsakega vzroka.

Ker je imel več razuma in izkušenosti nego Zbišek, se mahoma premaga, naravna nazaj svoj pas, ublaži svoje lice in počaka, dokler se je kneginja, ki je pozdravila Lichtensteina, razgovarjala s škofom Jakobom iz Kurdanova; potem pa pristopi k njej, se jej globoko prikloni in pove, kdo je in kako jo kot svojo dobrotnico spoštuje radi onega pisma, katero mu je dala nekoč.

Kneginja se je komaj spominjala njegovega lica, toda takoj se je spomnila pisma in vsega onega dogodka. Bilo jej je tudi znano to, kar se je zgodilo na sosednem mazoveškem dvoru. Slišala je o Jurandu, o ugrabljenju njegove hčerke, o Zbiškovi poroki ter o njegovem smrtonosnem dvoboju z Rotgierom. Vse to jo je jako zanimalo, prav kakor kaka vitežka povest, ali katera izmed onih pesnij, ki so jih prepevali nemški »minstreli« ali mazoveški guslarji. Ona ni tako sovražila Križarjev, kakor žena Janušova, Ana Danuta, zlasti ne radi tega, ker so se jej oni dobrikali in jo obsipali z raznimi darovi, samo da si jo pridobijo; toda sedaj je bilo njeno srce na strani mladih zaljubljencev. Bila je pripravljena jima pomagati, a vrhu tega jo je veselilo, da je imela pred seboj človeka, ki jej je mogel vse minule dogodke natančno povedati.

Ali Matija, ki je bil že tako namenjen pridobiti si kneginjino pomoč in pokroviteljstvo, vidé, kako je ona radovedna, jej je jel živo praviti o nesrečni usodi Zbiška in Danuške; dà, ganil jo je do solz, a to tem bolj, ker je živo čutil sinovčevo nesrečo ter pomiloval iz vse duše njegovo usodo.

»Nikdar v svojem življenju še nisem čula kaj žalostnejšega,« reče končno kneginja. »A največja žalost me prevzema radi tega, da se je poročil Zbišek s to deklico, ko je bila že njegova, ali vendar ni užival ž njo nobene sreče. Nù, povejte, ali veste za gotovo, da je ni užival?«

»Oh, mogočni Bog!« odvrne Matija. »Kako naj bi jo užival, ko se je pa poročil v hudi bolezni ž njo zvečer, ob svitu pa so mu jo že odpeljali!«

»In mislite si, da so to storili Križarji? Pri nas so pripovedovali o razbojnikih, ki so prevarili Križarje, izročivši jim drugo deklico. Govorili so tudi o pismu, ki ga je bil Jurand poslal...«

»O tem ni odločila človeška, marveč božja sodba. Pripovedujejo, da je bil ta Rotgier velik vitez, ki je zmagoval največje junake, sedaj pa je padel pod mladeničevo roko.«

»Ej, to vam je mladenič,« reče kneginja s smehom, »kateremu ne sme kdor si bodi stopiti na pot. Zgodila se nam je velika krivica, to je resnica, in vi imate pravico maščevati se, vendar pa od teh štirih že trije ne živé več, in oni starec, ki je še ostal, je, kakor sem slišala, tudi komaj še ušel smrti.«

»Pa Danuška? In Jurand?« odvrne Matija. »Kje sta ona? Samo Bog vé, ali se ni pripetilo kaj hudega Zbišku, ki je odšel v Marburg?«

»Vem; vendar Križarji niso taki, kakoršne si vi mislite. V Marburgu, na strani velikega mojstra in njegovega brata Urha, ki je kaj vitežki človek, se ni moglo pripetiti vašemu sinovcu nič slabega, zlasti ako je imel, kakor si mislim, pismo od kneza Januša. K večjemu, če ni pozval ondi kakega viteza na dvoboj ter podlegel v boju, kajti v Marburgu je vedno mnogo najslavnejših vitezov od vseh strani sveta.«

»Ej, tega se baš ne bojim,« reče stari vitez. »Samo ako ga niso vrgli v ječo ali izdajski ubili, kajti ako je imel kak kos železa v svoji roki, pa se ne bojim zanj. Samo jeden se je že dobil, ki je bil močnejši ter ga je na bojnem turnirju zmagal, in to je bil mazoveški knez Henrik, oni, ki je bil tukaj škof ter se je zaljubil v prekrasno Ringalo. Toda takrat je bil Zbišek še pravcat deček. Vrhu tega pa bi on pozval na dvoboj samo jednega, onega, kateremu sem to tudi jaz že davno obljubil, ki pa je tukaj.«

Po teh besedah pokaže z očmi Lichtensteina, ki se je razgovarjal z vojvodo plockim.

Kneginja se je zamračila ter rekla s strogim, odurnim glasom, s kakoršnim je vsikdar govorila, kadar se je je polaščevala jeza:

»Ali ste mu obljubili kaj ali ne, toda to si zapomnite, da je on pri nas gost; kdor pa hoče biti naš gost, ta se mora ravnati po naših običajih.«

»Vem, milostljiva gospa,« odvrne Matija. »Že sem si bil zategnil pas ter šel proti njemu, pa sem se premagal pri misli, da je on morda tu kot poslanec.«

»Saj je tudi. On je med svojci jako ugleden človek, in celo sam veliki mojster rad posluša njegov svet ter mu ničesar ne odbije. Morda je bila božja volja taka, da ni bil v Marburgu tačas, ko je vaš sinovec dospel tjekaj. O njem marveč pripovedujejo, da je jako okruten in osvetljiv, dasi je plemenitega rodu. Ali vas pozna?«

»Kako naj bi me poznal, ker me še ni dostikrat videl? Na tinjski cesti sva oba nosila čelade, in pozneje sem radi Zbiška samo enkrat bil pri njem, toda na večer, ko je bilo že temno. Jaz sem se od tega časa zelo spremenil in brada mi je močno osivela. Videl sem tudi sedaj, da me je pogledal, toda očividno samo radi tega, ker se, milostljiva gospa, predolgo razgovarjam z vami. Potem je obrnil povsem mirno svoje oči drugam. Zbiška bi gotovo poznal, toda ná-me je pozabil in o moji obljubi morda niti ni slišal, ker mora misliti na druge še važnejše obljube.«

»Kako, še važnejše?«

»Saj so mu to obljubili še Zaviš iz Garbova, Povala iz Tačeva, Martin iz Vrotimovic, Pašek Zlodej in Lis iz Targoviške. Vsakteri izmed njih bi premagal po deset takih, kaj še le, ako jih je toliko! Bilo bi bolje zanj, ako bi ne bil rojen, nego da ima tak meč nad svojo glavo. Toda jaz svoje obljube nočem niti omeniti, marveč hočem gledati, da se spoprijateljim ž njim.«

»Čemu to?«

Matijčeva glava postane takoj zvita, slična glavi starega lisjaka.

»Da mi dá pismo, s čegar pomočjo bi mogel varno potovati po križarski deželi, in v slučaju potrebe priskočiti Zbišku na pomoč.«

»Ali se pa to strinja z vitežko častjo?« vpraša s smehom kneginja.

»Strinja se,« odvrne Matija z odločnim glasom. »Ako bi ga na primer napadel v bitki od zadej, predno bi zaklical, da naj se obrne, tedaj bi si res nakopal sramoto, toda da v mirnem času prekosim z razumom svojega sovražnika, tega se nobeden vitez ne sme sramovati.«

»Torej vaju jaz seznanim,« odvrne kneginja. Pomignila je Lichtensteinu in mu predstavila Matijca, ker je bila prepričana, da se mu ne zgodi nič hudega, ako ga Lichtenstein tudi spozna.

Toda Lichtenstein ga ni spoznal, ker ga je videl na tinjski cesti v čeladi, potem pa se je samo enkrat še razgovarjal ž njim, in sicer zvečer, ko je prišel Matija k njemu s prošnjo, naj prizanese Zbišku.

Vendar pa se mu je dovolj ponosno poklonil in še le tedaj, ko je zagledal dva lepo oblečena pažeta, se mu je lice nekoliko zjasnilo, kajti domislil si je, da kdorsibodi ne more imeti takih strežajev. Vsekakor pa ni prenehal odurno se muzati, kar je delal vselej, kadar je imel opraviti s človekom, ki ni bil večji od njega.

Kneginja, kazáje na Matijca, mu reče:

»Ta vitez gre v Marburg, in jaz ga priporočam milosti velikega mojstra; ker pa je poizvedel o ugledu, kateri imate v svojem redu, bi kaj rad dobil pismo od vas.«

Po teh besedah je odšla k škofu, Lichtenstein pa upre svoje hladne, jeklene oči v Matijca ter ga vpraša:

»Kaj vas je napotilo k temu, da nameravate obiskati našo skromno in pobožno prestolnico?«

»Moj napotljej je jako pobožen in pošten,« odvrne Matija, dvignivši oči. «Ako bi temu ne bilo tako, ne bi se potegnila zá-me milostljiva gospa kneginja. Vendar razun pobožne obljube, ki me vede tjekaj, želim spoznati vašega velikega mojstra, ki vzdržuje mir na zemlji in je najbolj sloveč vitez na svetu.«

»Kogar vaša milostljiva kneginja priporoča, ta se ne bo pritoževal o našem gostoljubju. Toda velikega mojstra boste ondi javaljne videli, ker je odšel v Gdansko že pred jednim mesecem, in od tod bi imel iti dalje v Kraljevec in še dalje na mejo, kajti dasi ljubi mir, mora vendar braniti križarsko last pred izdajskim Vitoldom.«

Po teh besedah se Matija kar zgane, a to tako očitno, da Lichtenstein, ki je bil posebno bistroviden, to zapazi ter mu dé:

»Sedaj vidim, da ste zares želeli spoznati velikega mojstra in izvršiti svoje obljube.«

»Sem, sem!« odvrne urno Matija. »Torej je vojna z Vitoldom za Žmudsko že gotova?«

»Sam jo je pričel, ker je pomagal vstašem, ne mené se za svojo prisego.«

Nastalo je za trenutek molčanje.

»Ha! Bog daj srečo križarskemu redu, kakor zasluži!« reče končno Matija. »Ako le ne bom mogel videti velikega mojstra, pa vsaj izvršim svoje obljube.«

Toda navzlic tem besedam sam ni vedel, kaj ima sedaj početi, in v veliki zadregi je vprašal samega sebe:

»A kje hočem sedaj iskati Zbiška in kje ga najti?«

Lahko mu je bilo presoditi, da nikakor ne kaže iskati Zbiška v Marburgu, ako je veliki mojster zapustil to mesto in odšel na vojno. V vsakem slučaju je bilo treba poizvedeti o njem kaj bolj natančnega.

Stari Matija je bil jako vznemirjen. Ker pa je bil človek, ki ne premišljuje dolgo, zato brzo sklene, da noče zapravljati zlatega časa, marveč da takoj drugi dan odrine dalje. Od Lichtensteina je lahko dobil pismo na priporočilo gospe kneginje, v katero je stavil komtur neomejeno zaupanje. Ko je torej imel v žepu priporočilno pismo na brodniškega starosto in na velikega sodnika v Marburgu, je podaril Lichtensteinu velik srebrni vrč, prekrasno izdelan v Vratislavi, tak, kakoršnega so si vitezi postavili po noči k svoji postelji, da so se v slučaju, ako niso mogli spati, okrepčavali nekoliko z vinom. Tej darežljivosti se je Čeh nekoliko začudil, ker je vedel, da stari vitez ni imel navade, obsipati koga z darovi; zlasti je bil skop še proti Nemcem, ali Matija mu reče:

»Storil sem to radi tega, ker sem mu bil obljubil dvoboj ter se moram ž njim boriti. Vsekakor pa mi je jako težavno, pograbiti za vrat človeka, ki mi je skazal uslugo. Mi nikakor nismo navajeni napadati svoje dobrotnike.«

»Toda prekrasnega vrča je vendarle škoda!« omeni Čeh.

Matija pa reče na to:

»Ne boj se, jaz ne storim ničesar, kar nisem poprej dobro premislil. Ako mi usmiljeni Jezus dovoli, da premagam Nemca, pa dobim ta vrč zopet nazaj, in vrhu tega še dokaj drugih dragocenih rečij.«

Na to se jamejo ona oba in ž njima tudi Jagjenka posvetovati, kaj jim je storiti. Matijcu pride v glavo, da bi Jagjenko in Setjehovno pustil v Plocku pod varstvom kneginje Aleksandre, to pa radi opatove oporoke, ki je bila spravljena pri škofu. Toda deklica se je temu uprla na vso moč. Resnica, da bi se brez nju dalo urneje potovati, ker bi jim za prenočevanje ne bilo treba iskati posebnih sob, in tudi bi res ne bilo treba toliko gledati na pristojnost in na razne druge nevarščine. Toda radi tega vendar niso odšli iz Zgorelic, da bi imeli sedaj sedeti v Plocku.

Oporoka je pri škofu ter ne more propasti; kar pa se nju tiče, bi bilo bolje, ako le morata nekje ostati pod varstvom kneginje Ane Danute, a ne kneginje Aleksandre, ker so bili na Danutinem dvoru manj naklonjeni Križarjem ter so Zbiška imeli res radi. Matija je seveda rekel, da ženske nimajo mnogo pameti in da deklica ne more v ničemur odločevati, ker še nima izkušenosti, vsekakor pa je kmalu odstopil od svojega namena, ko ga je Jagjenka odpeljala na stran ter mu rekla s solznimi očmí:

»Vedite! Bog vidi v moje srce ter vé, da ga vsako jutro in vsaki večer prosim za Danuškino in Zbiškovo srečo! Bog, ki je v nebesih, vé to najbolje. Toda kakor Glavač tako tudi vi pravite, da je ona že poginila in da ne pride živa iz križarskih rok. Ako je temu tako, potem jaz...«

Tu je nekoliko omahovala, zadrževane solze so jej strkljale po licu, in še le čez nekaj časa je skončala tiho:

»Potem hočem jaz biti blizu Zbiška.«

Matijca so ganile njene solze in te besede, vendar pa jej je dejal:

»Ako ona pogine, te Zbišek od same žalosti niti ne pogleda.«

»Saj nočem, da bi me gledal; marveč hočem samo biti blizu njega.«

»Dobro ti je znano, da si tudi jaz želim to, česar si sama želiš, toda on bi te utegnil v svoji največji žalosti celo razžaliti.

»Naj me pa razžali,« odvrne ona s tužnim nasmehom. »Toda on tega ne stori, ker ne bo vedel, kdo sem jaz . . .«

»On te spozna.«

»Ne spozna me. Saj me še vi niste spoznali. Recite mu, da sem Janko, in ta mi je zelo podoben. Pa si bo mislil, da je Janko odrastel in nič več.«

Na to jej omeni stari vitez še nekaj o zbočenih kolenih, na kar mu ona takoj in brez jeze odvrne, da se to večkrat pripeti tudi mladeničem, ker vsakteri ne izraste raven kakor sveča; sicer pa da je Janku zelo podobna.

»Seveda lase imam dolge,« je rekla Jagjenka, »toda Jankotu so po poslednjem striženju tudi že zrastli in nosi jih v mrežici precej dolge, kakor tudi drugi vitezi.«

Radi teh vzrokov zavrže Matija svoj prvotni namen, in jameta se pomenkovati o potovanju. Določili so, da odrinejo naslednje jutro. Matija se je odločil, da odrine v križarske pokrajine, v Brodnico, ter ondi temeljito poizve vse. Ako bi bil veliki mojster navzlic Lichtensteinovi trditvi še v Marburgu, je bil namenjen oditi v Marburg; če bi bil veliki mojster res odšel, pa se je odločil ob križarski meji dospeti v

Spihov, povprašujé potoma po mladem poljskem vitezu in po njegovem spremstvu. Stari vitez je pričakoval, da lože poizve kaj o Zbišku v Spihovu in njegovi okolici, nego na dvoru kneza Januša varšavskega ali kje drugje.

Drugega dné so odšli dalje. Sedaj je nastopila že popolna pomlad; vode bližnjih rek so se razvodenele do te mere, da so dospeli šele desetega dné po odhodu iz Plocka na mejo ter prišli v Brodnico. Mesto je bilo čedno in snažno, toda takoj pri vhodu vanj si opazil, da tu vladajo surovi Nemci. Zunaj mesta, v smeri proti Gorčenici, so stale vislice*), na katerih je viselo več trupel, a med njimi celo jedno žensko.

V stražnem stolpu in na stolpu je plapolala zastava z rdečo roko na belem polju. Komturja naši popotniki niso dobili v mestu, ker je bil odšel z oddelkom mestne posadke in z vsim plemstvom iz okolice v Marburg. To je povedal Matijcu stari Križar, ki je bil svoje dni v Brodnici komtur, pozneje pa se je slep na obe očesi nekako navezal na to mesto ter tu preživljal poslednje dneve svojega življenja. Ko mu je ondotni duhovnik prečital Lichtensteinovo pismo, je sprejel Matijca zelo gostoljubno, in ker je prebival sredi poljskih prebivalcev, je izvrstno govoril poljski jezik, da se je Matija jako lahko razgovarjal ž njim. Povedal je tudi svojemu gostu, da je bil pred šestimi tedni povabljen v Marburg na bojno posvetovanje, torej je tudi vedel, kaj se je vse zgodilo v križarski prestolnici.

---

*) Ostanki teh vislic so se ohranili do leta 1811. Opomba pisateljeva.

Ko ga je Matija vprašal, če morda vé kaj o mladem poljskem vitezu, je dejal, da se ne spominja njegovega imena, pač pa da je čul o nekem mladem vitezu, ki je vzbujal začudenje, ker je bil že navzlic svoji mladosti opasan in ker se je srečno boril na turnirju, ki ga je bil priredil veliki mojster, kakor je bilo navadno, za tuje goste pred odhodom na vojno. Na to se je še spomnil, da se je bil ta vitez prikupil ter tako bil sprejet v varstvo brata velikega mojstra, Ulrika von Juningen, in da mu je ta dal priporočilna pisma, s katerimi je potem mladenič odšel v vshodne pokrajine. Matija je bil teh novic jako vesel ter ni niti trohice dvomil o tem, da bi oni mladi vitez ne bil Zbišek. Vsled tega sedaj ni imel posebnega vzroka, hiteti v Marburg, kajti dasi so tam ostali še veliki sodnik in drugi križarski dostojniki in vitezi, ki bi mu sicer mogli dati temeljitejša poročila, vendar pa bi mu ne mogli povedati, kje je sedaj Zbišek. Sicer pa je Matija vedel sam najbolje, kje ga utegne najti, ker ni bilo težavno priti do misli, da kolobari okolo Sčitnega, ali ako tam ni našel Danuše, da jo išče po gradovih ostalih komturjev na vshodu.

Da ne zapravijo časa, so odrinili tudi oni po križarski pokrajini na vshod proti Sčitnu. Potovali so dovolj hitro, ker so goste vasi in mesta bila združena s cestami, katere so Križarji, in še bolj trgovci, vzdrževali v dobrem stanju, ali vsaj ne slabšem od poljskih, ki so bile narejene pod gospodarskim varstvom in močno roko kralja Kazimira. Vrhu tega je nastalo jako lepo vreme. Noči so bile zvezdnate in dnevi jasni; o poludne je pihal suh in topel veter, ki je napolnoval s svežostjo in zdravjem človeške prsi. Setev je že zelenela na polju, livade so se pokrile s prekrasnimi cvetkami, a od smrekovih gozdov se je jela širiti prijetna vonjava. Na vsem potovanju do Lidzbarke ter naprej k Dzialdovu in k Nedzboru niso zagledali naši popotniki oblačka na nebu. Šele v Nedzboru je prihrul vihar z nalivom in gromom, ki se je čul to pomlad prvič, kar pa je trajalo prav kratko, kajti že naslednji dan je bilo zopet jasno. Napočilo je zopet jasno, rožnato, zlato in tako svetlo jutro, da kamorkoli se je ozrlo oko, povsod se je vse lesketalo nalik biserjem in dragemu kamenju, in vsa krajina je bila videti, kakor bi se smejala in se radovala svojega bujnega življenja.

Ob takem krasnem vremenu so se napotili iz Nedzbora proti Sčitnu. Mazoveška meja ni bila več daleč, in lahko jim je bilo kreniti proti Spihovu. V prvem hipu je hotel Matija to tudi storiti, toda ko je vse dobro premislil, se je odločil, da dospe rajše poprej do onega strašnega križarskega gnezda, s katerim je bilo tako ozko zvezana Zbiškova usoda.

Najel si je kmeta za kažipota ter si je dal pokazati pot k Sčitnu, dasi mu ta kažipot ni bil neobhodno potreben, kajti od Nedzbora v Sčitno je držala ravna pot, na kateri so bile naznačene nemške milje z belimi kamni.

Sprevodnik je šel nekoliko korakov naprej, za njim je jezdil na konju Matija z Jagjenko, a precej daleč za njima je jezdil Čeh s Setjehovno. Potem so jim sledili vozovi, obkoljeni od oboroženih hlapcev, Bilo je prekrasno jutro. Rudasta barva se še ni zgubila na vzhodni strani neba, dasi je solnce že jasno sijalo, spreminjáje kapljice rose na drevju in grmičju v ogenj.

»Ali se ne bojiš iti v Sčitno?« vpraša Matija.

»Ne bojim se,« odvrne Jagjenka. »Bog čuje nad menoj, ker sem sirota.«

»Toda ondi nimajo nikake vere. Najhujši pes je bil res oni Danveld, katerega je ugonobil Jurand ob enem z Gotfriedom. Tako mi je povedal Čeh. Drugi za Danveldom je bil Rotgier, a ta je podlegel pod Zbiškovo sekiro, pa tudi ta starec je okrutnež ter udan zlodju. Ljudje ne vedo nič gotovega, jaz pa si mislim, ako je Danuška poginila, da je poginila pod njegovo roko. Pripovedujejo, da ga je doletela neka nezgoda, toda kneginja v Plocku mi je rekla, da se je že izlizal. Ž njim bomo imeli v Sčitnem opravek. Dobro, da imamo pisma od Lichtensteina, kajti njega se ti pasji bratje bolj bojé nego samega velikega mojstra. Pravijo, da je silno močan in pri tem jako osvetljiv. Niti najmanjše krivice ne odpusti nikomur. Brez njegovega pisma ne bi šel tako mirno v Sčitno.«

»Kako je ime staremu?«

»Siegfried de Löve.«

»Bog daj, da se pobotamo ž njim.«

»Bog daj!«

Matija se nasmeje ter reče čez nekaj časa:

»Kneginja v Plocku mi je rekla: »Vi se pritožujete kakor jagnjeta nad volkovi, a vendar od teh volkov že trije več ne živé, kajti nedolžni ovni so jih zadavili. In tako je tudi v resnici.«

»A Danuška in njen oče?«

»Tudi jaz sem rekel to kneginji. Toda v duhu se vendarle radujem, da se pokaže, kako nevarno je, ako se nam dela krivica. Saj tudi mi vemo, kako je treba pograbiti sekiro in kako mahniti ž njo. Kakor Čeh, tako si tudi jaz mislim, da Danuška in Jurand ne živita več, toda zanesljivega ne vé nihče nič. Zlasti še pomilujem Juranda, ki je prebil v življenju radi tega dekleta dovolj tuge, in ako je umrl, umrl je gotovo okrutne smrti.«

»Kadarkoli pomislim nanj, se spomnim tudi očeta, ki tudi ne živi več,« odvrne Jagjenka ter dvigne svoje solzne oči kvišku.

Matija pokima z glavo ter reče:

»On je gotovo že med izvoljenimi božjimi v večni svetlobi, kajti v vsem našem kraljestvu ni bilo boljšega človeka od njega.«

»Oj, ni ga bilo ne!« vzdihne Jagjenka.

Daljši razgovor jima pretrga kmet-kažipot, ki nakrat ustavi konja, na to se obrne, urno prijezdi k Matijcu in zakliče s čudnim, prestrašenim glasom:

»Za Boga! Poglejte, gospod vitez, kdo se nam bliža sèm z onega griča?«

»Kje?« vpraša Matija.

»Tamkajle! Nemara je kak orjak ali kaj?«

Matija in Jagjenka vstavita konja ter gledata tjekaj proti griču, kamor jima je kazal sprevodnik. Ondi res zagledata na griču človeško bitje, ki je navadnega človeka daleč nadkriljevalo.

»Prav ima. To je res velik človek,« zamomlja Matija.

Potem nagrbanči čelo, pljune na stran in zakolne.

»Čemu kolnete?« vpraša Jagjenka.

»Ker sem se spomnil, kako sva baš nekega takega jutra, kakor je danes, zagledala z Zbiškom na potu iz Tinjca v Krakov prav takega orjaka. Takrat sva si mislila, da je to Valkir. Pa pokazalo se je, da je bil to gospod iz Tačeva, in res se iz tega ni izcimilo nič dobrega.«

»To ni vitez, saj gre peš,« reče Jagjenka, upiraje v daljavo svoj pogled. »Razločno vidim, da nima orožja, marveč le palico drži v levi roki.«

»In maha s palico pred seboj, kakor bi bila noč,« doda Matija.

»Giblje se le komaj nekoliko. Morda je slep ali kaj?«

Pognali so konje in dospeli čez nekoliko časa k starcu, ki je stopal polagoma z griča ter iskal pred seboj s palico pot.

Bil je to človek visoke rasti, dasi od blizu ni bil več videti orjak. Spoznali so tudi, da je popolnoma slep. Namesto očij je imel dve rdeči jamici. Tudi desne roke ni imel, namesto katere mu je visel ob njej vozel iz prasnega platna. Beli lasje so se mu vsipavali na ramena, brke so mu segale do pasu.

»Siromak nima ni psa, niti dečka, marveč si sam s palico išče pot,« spregovori Jagjenka. »Za Boga, tega reveža ne moremo pustiti tukaj brez pomoči. Ne vem, ali me bo razumel, a vsekako ga nagovorim v našem jeziku.

Po teh besedah skoči urno s konja, stopi tesno pred starca ter išče denarja v usnjati mošnji, ki jej je visela ob pasu.

Starec, ki je zaslišal pred seboj konjski topot in človeško govorico, stegne pred se palico ter dvigne glavo kvišku, kakor navadno delajo slepci.

»Hvaljen bodi Jezus Kristus!« ga pozdravi deklica. »Ali me razumete, starec?«

Ko je slišal starec njen mlad in nežen glas, se strese, po licu mu spreleti nekak čudni blisk; bil je očividno zelo ganjen. Tako je stal, ves se tresoč, nekaj časa, na to pa vrže palico od sebe ter se zgrudi pred njo na kolena, moleč kvišku svoje roke.

»Vstanite! Rada vam hočem pomagati brez prošnje. Kaj vam je?« ga vpraša čudeča se Jagjenka.

Toda on jej ne odgovori ničesar, samo dve solzi se mu strkljata po licu in iz ust se mu izvije nerazumljivo tarnanje:

»Aa! A!«

»Za usmiljenje božje, ali ste mutast ali kaj?«

»Aa! A!...«

Na to dvigne starec svojo desno roko kvišku, napravi v zraku znamenje križa, potem pa potegne z levico preko ust.

Jagjenka ni razumela ničesar, zato je pogledala Matijca, ki jej je dejal:

»On ti kaže, da so mu izpulili jezik.«

»Ali so vam izpulili jezik?« ga vpraša deklica.

»A! A! A! A!« ponovi večkrat zaporedoma starec, kimáje pri tem z glavo.

Potem pokaže s prsti oči in dvignivši kvišku desnico brez pesti, pokaže z levico, da so mu jo odsekali.

Sedaj sta ga razumela oba.

»Kdo je vam to storil?« ga vpraša Jagjenka.

Starec napravi še nekolikokrat znamenje križa v zraku.

»Križarji!« zakliče Matija.

Starec pritrdi ter pobesi glavo na prsi. Nastane kratko molčanje. Matija in Jagjenka sta se vznemirjeno pogledala, ker sta imela pred seboj jasen dokaz, da Križarji ne poznajo ni usmiljenja, niti mere v svoji kazni.

»To je strašno!« reče končno Matija. »Kaznovali so ga grozno, in Bog sam vé, ali je bila kazen pravična. Toda tega od njega ne poizvemo. Samo ko bi vedeli, kam ga naj odpeljemo; očividno je to človek iz te okolice. On razume naš jezik in prostaki tukaj govoré tako, kakor tam v Mazoviji.«

»Ali nas razumete, kaj govorimo?« ga vpraša Jagjenka.

Starec pokima z glavo.

»Ali ste izmed tukajšnjih ljudij?«

Starec odkima z glavo.

»Nemara iz Mazovije?«

»Iz pokrajine kneza Januša?«

Starec zopet pokima.

»A kaj ste delali pri Križarjih?«

Starec ni mogel odgovoriti, toda na licu se mu pojavi izraz take neizmerne bolečine, da se je mehko Jagjenkino srce kar pretreslo od sočutja. Matija, dasi je bil bolj trdega kova, pa reče:

»Gotovo so mu napravili krivico ti psi, mogoče da še po nedolžnem.«

Jagjenka pa stisne revežu v roke nekoliko drobiža.

»Čujte me!« reče mu, »mi vas ne zapustimo. Pojdite z nami v Mazovijo in v vsaki vasi vas hočemo vprašati, ali ste tam doma. Morda tako najdemo vaš dom. Samo vstanite, ker mi nismo nikaki svetniki.«

Vendar starec ni vstal, marveč se je še bolj sklonil, objel njene noge, kakor bi se izročal njenemu varstvu, in pri tem se mu je neko začudenje, neko razočaranje pojavilo na licu. Po glasu je bil namreč sodil, da stoji pred njim deklica, med tem pa se je njegova roka dotaknila usnjatih škorenj, kakoršne so nosili na potovanju vitezi in oprode.

Jagjenka pa mu reče:

»Dà, tako ukrenemo. Takoj nas dojdejo naši vozovi, pa si počijete in se okrepčate. Toda v Mazovijo še sedaj ne pojdemo, ker moramo še poprej odriniti v Ščitno.«

Po teh besedah skoči starec mahoma na noge. Groza in osupnenje se mu čitata z obraza. Razprostrl je roke, kakor bi jim hotel zagraditi pot, iz ust pa se mu jamejo izvijati čudni in prestrašeni glasovi.

»Kaj vam je?« ga vpraša prestrašena Jagjenka.

Toda Čeh, ki v tem hipu s Setjehovno dospe in nekoliko trenutkov starca pazno ogleduje, se obrne nakrat s pobledelim licem k Matijcu ter mu reče z nekakim čudnim glasom:

»Za rane božje! Dovolite mi, gospod, da mu nekaj rečem, ker niti ne slutite, kdo bi utegnil to biti.«

In ne čakáje dovoljenja, priskoči bliže k starcu, mu položi roko na ramo in ga vpraša:

»Vi prihajate iz Ščitna?«

Starec se kakor iznenaden po njegovem glasu pomiri ter pokima z glavo.

»Ali niste iskali ondi svojega deteta?«

Bolestni vzdihljaj je bil jedini odgovor na to vprašanje.

Glavač nekoliko pobledi, na to ga še enkrat pogleda s svojimi presunljivimi očmí ter reče počasi in razločno:

»Vi ste Jurand iz Spihova?«

»Jurand!« zakliče Matija.

Toda Jurand je javaljne slišal to vprašanje, kajti predno je Glavač izgovoril, je omedlel.

Prebito trpljenje, glad in prevelik napor ter sedanje ganutje, so ga potlačili na tla. Bil je to že deseti dan, kar je je tako taval po svetu, iskáje s palico pred seboj poti, polomljen, lačen in utrujen, sam ne vedé, kam ga nesó noge.

Ker ni mogel nikogar vprašati za pot, je uravnaval svoje korake le po solnčnih žarkih, po noči pa je spal v jarku ob cesti. Kadar je šel skozi kako vas, ali ako je koga kje srečal, je stegnil roko in prosil miloščine, toda le poredkoma mu je kaka sočutna roka kaj podarila. Povsod so ga smatrali za kakega zločinca, katerega je zadela zaslužena in opravičena kazen. Že cela dva dni je dvomil, ali sploh dospe v Mazovijo — kar je tu nakrat srečal sočutna srca in prijateljske glasove svojcev, od katerih jeden ga je spominjal sladkega glasu jedine hčerke, in ko je bilo končno še izgovorjeno njegovo ime, pa je prekipela mera njegovega trpljenja, srce se mu je stisnilo v prsih, divje misli so mu zavrtele glavo in padel bi bil v cestni prah, ako bi ga ne bile pridržale krepke Čehove roke.

Matija skoči s konja, na to ga dvigneta oba in odneseta na voz ter položita na seno. Tu ga Jagjenka in Setjehovna vzdramita iz omedlevice, nahranita in napojita. Jagjenka, vidé, kako je slab, mu je sama prinesla k ustom kupico z vinom. In takoj na to se ga je polastil trd sèn, iz katerega se je še le tretji dan sprebudil.

Matija se je posvetoval s svojimi ljudmi, kaj bi bilo sedaj najbolje storiti.

»S kratkimi besedami vam povem to,« spregovori Jagjenka. »Mi sedaj ne smemo iti v Sčitno, marveč moramo iti v Spihov, da ga odložimo na varnem med njegovimi ljudmi, kjer mu ne bo pretila nikaka nezgoda.«

»Poglejte no, kako ti svetuješ!« odvrne Matija. »Mi ga sicer moramo poslati v Spihov, nikakor pa ni treba, da bi radi tega šli tjekaj vsi, ker za to zadoščuje jeden sam voz.«

»Jaz ne svetujem,« odvrne Jagjenka, »toda mislim si, da bi od njega mogli marsikaj poizvedeti o Zbišku in Danuški.«

»A kako se hočeš razgovarjati ž njim, ko pa nima jezika?«

»A kdo vam je pokazal, ako ne on, da ga nima? Vidite, saj smo tudi brez razgovora izvedeli to, kar je bilo treba, a kaj bo še le potem, ko se privadimo tega njegovega kazanja. Ako ga vprašate na primer, ali se je Zbišek že vrnil iz Marburga v Sčitno, pa nam on pritrdi, ali pa odmaja z glavo. Na ta način moremo poizvedeti tudi druge reči.«

»To je res!« zakliče Čeh.

»Ne ugovarjam in ne nasprotujem temu, da bi to ne bilo res, ker sem že tudi jaz sam na to mislil, samo da pri meni je prva stvar misel, a potem še le jezik.«

Po teh besedah zapove svojim ljudem, naj krenejo proti mazoveški meji. Potoma je Jagjenka vsaki hip pristopila k vozu, na katerem je ležal Jurand, v strahu, da bi jim potoma ne umrl.

»Nisem ga poznal,« je rekel Matija, »toda to ni nič čudnega. Bil je to človek kakor tur! Mazurji so govorili o njem, da on jedini bi se mogel kosati z Zavišem — toda sedaj je le ogrodje.«

»Govorili so,« omeni Čeh, »da so ga z mukami usmrtili, vendar mi tega nismo hoteli verjeti, da bi kristjani mogli tako ravnati z opasanim vitezom, ki ima takisto sv. Jurija za patrona.«

»Bog daj, da bi se maščeval Zbišek vsaj deloma zanj. Le poglejte, kaka razlika je med njimi! Resnica je, da so izmed teh štirjih psov že trije padli, toda padli so v boju, in nihče ni kateremu v sužnosti iztaknil oči ali mu izpulil jezik.«

»Bog jih kaznuje za to!« reče Jagjenka.

Matija se obrne k Čehu in ga vpraša:

»Precej ga nisem spoznal, dasi sem ga videl pozneje nego vi. Toda nekaj mi je dejalo, da je to Jurand, in čim dalje sem ga gledal, tem bolj sem bil prepričan tega. Ko sem ga zadnjič videl, ni imel dolge brade, niti belih las; kako naj bi ga sedaj spoznal v tem starcu? Toda ko je gospodična Jagjenka rekla, da gremo v Ščitno in je on na to tako grozno zatarnal, so se mi takoj odprle oči.«

Matija se zamisli.

Iz Spihova bo treba odpeljati ga h knezu, ki gotovo ne oprosti zločincem grozne krivice, storjene tako uglednemu človeku.«

»Oni se znajo povsod izkopati. Na izdajski način so mu ugrabili otroka ter se izmotali; sedaj pa tudi o njem porečejo, da je prišel v boju ob oči, roko in jezik.«

»Kajpada,« reče Matija. »Saj so vjeli ob svojem času celo kneza samega v sužnjost. On se sicer ne more ž njimi bojevati, ker bi jim ne bil kos, k večjemu ako bi mu naš kralj pomagal. Ljudje pripovedujejo in pripovedujejo o veliki vojni, vendar sedaj še male vojne ni.«

»Saj je vojna — s knezom Vitoldom.»

»Hvala Bogu, da se jih vsaj ta ne boji! Ej, knez Vitold... to je pravi knez! Z zvijačo ga tudi ne premagajo, kajti on je bolj zvit nego oni vsi skupaj. Pripetilo se je že, da so ga ti psi pritisnili tako, da je bil njegov pogin gotov, kakor meč nad glavo, vendar on se jim je zmuznil kakor gad ter jih še pičil povrh. Čuvaj se ga, kadar te bije, toda še bolj takrat, kadar te gladi.«

»Ali je on tak z vsemi?«

»Nikakor, marveč samo s Križarji. Do drugih je dober in plemenit.«

Matija se zamisli, kakor bi se hotel kneza Vitolda nekoliko bolje spomniti.

»To je povsem drugi človek nego so vsi naši knezi,« reče naposled. »Zbišek bi moral oditi k njemu, ker pod njim bi imel največ priložnosti boriti se s Križarji.«

Čez nekaj časa pa dodá:

»Kdo vé, če se mar tam oba ne snideva, ker pod njim se oba najlože maščujeva nad Križarji.«

Na to so se jeli znovič razgovarjati o Jurandu, o njegovi nesrečni usodi, o neizrečenih krivicah, ki so jih Križarji nad njim doprinesli. Najpoprej so mu umorili ljubljeno ženo, potem so kopičili osveto nad osveto, ugrabili mu dete in njemu samemu zadali take grozne muke, da bi si Tatarji sami ne mogli izmisliti hujših. Matija in Čeh sta kar škripala z zobmi pri pomisleku, da je tičala v tem, da so izpustili takega na prosto, le nova okrutnost. Stari vitez si je obljuboval v duhu, da se hoče pobrigati, da natančno poizve vse, kako je bilo, potem pa jim hoče z obrestmi vred vse povrniti.

Pri takih razgovorih in premišljevanju se jim je potovanje v Spihov močno skrajšalo. Po jasnem dnevu je napočila tiha, zvezdnata noč; torej se niso vstavili nikjer na prenočišče; samo trikrat so dobro nakrmili konje, prekoračili v temi mejo in zarano v jutro jih je pripeljal najeti kažipot na spihovsko zemljišče. Ondi je stari Tolim vodil vse kakor nekdaj s svojo železno roko. Komaj so dospeli v gozd, takoj sta jim prijahala nasproti dva oborožena hlapca, ki pa sta jih spustila naprej brez vprašanja, ne vidé pred seboj nikake vojske, marveč le majhno četico, katero sta pospremila po varni poti čez močvirje.

V gradiču sta sprejela goste Tolim in duhovnik Kaleb. Novica, da so dobri ljudje pripeljali s seboj njihovega gospodarja, se je po bliskovo hitro razširila med spihovsko posadko. Ko so pa videli, kak je prišel Jurand iz križarskih rok, je izbruhnila iz njih taka burja srda in besnote, da bi nikaka človeška moč ne mogla ubraniti grozne smrti nikakega Križarja, ako bi bil slučajno kateri v spihovski ječi.

Razjarjeni vojaki so hoteli takoj zasesti konje, odriniti na mejo, loviti Nemce in metati njihove noge k nogam svojemu gospodarju. Toda Matija jim je to zabranil. Vedel je, da Nemci sedé v gradovih in v trgih, toda vaščanje da so poljske krvi ter živé samo pod njihovim nasiljem. Vendar niti šum, niti krik, niti škripot kolesa pri vodnjaku na motovilo ni mogel sprebuditi Juranda, katerega so prenesli na medvedovi koži v njegovo sobo v postelj. Pri njem je ostal Kaleb, njegov sovrstnik od mladih nog ter njegov stari prijatelj, ki je ljubil Juranda kakor lastnega brata. Sedaj je klečal nad nesrečnim prijateljem ter vneto molil za njegovo zdravje.

Matija in njegovi ljudje, utrujeni od težavnega potovanja, so šli zgodaj spat. Matija se je sprebudil še pred poldnevom ter dal takoj poklicati Tolima.

Ko je poizvedel od Čeha, da je naročil Jurand pred svojim odhodom vsem, naj bodo Zbišku v vsem pokorni in da mu je izročil po ustih duhovnika Kaleba spihovsko imetje, je rekel staremu Tolimu:

»Jaz sem stric vašega mladega gospodarja, in dokler se on ne vrne, morate slušati moja povelja.«

Tolim skloni nekoliko svojo sivo glavo in priklonivši se mu, vpraša:

»Torej ste vi, plemeniti gospod, vitez iz Bogdanca?«

»Dà,« mu odvrne Matija. »Odkod veste to?«

»Ker se vas je nekoliko nadjal in povpraševal po vas naš mladi gospodar Zbišek.«

Matija skoči na to urno na noge ter zakriči:

»Ali je Zbišek v Spihovem?«

»Bil je, gospod. Odšel je pred dvema dnevoma.«

»Za Boga milega! Odkod je prišel in kam je odšel?«

»Dospel je semkaj iz Marburga, potoma se vstavil v Sčitnu, toda kam je odšel, tega ni povedal.«

»Ni povedal?«

»Morda je to povedal duhovniku Kalebu?«

»Mogočni Bog! Torej smo se izgrešili!« zakliče Matija ter se udari po kolenih.

Tolim se znovič skloni k Matijcu.

»Kaj pravite, gospod?«

»Kje je duhovnik Kaleb?«

»Pri starem gospodu v spalnici.«

»Pripeljite mi ga! Toda ne..... sam pojdem k njemu.«

»Pokličem ga!« reče starec.

Na to odide. Toda še poprej, nego pripelje duhovnika, pride Jagjenka.

»Pojdi sem! Veš, kaj se je zgodilo? Za dva dni smo zamudili. Zbišek je bil tukaj.«

Jagjenka pri teh besedah zarudi do ušes; njene noge v tesnih hlačah so jej vidljivo strepetale.

»Bil je tukaj, pa je odšel, a kam!« je vprašala s trepetajočim glasom.

»Pred dvema dnevoma je odšel, a kam -- to vé morda duhovnik Kaleb.«

»Pojdiva k njemu!« reče Jagjenka že s krepkim glasom.

Čez nekaj časa pride duhovnik Kaleb, ki si je mislil, da ga Matija kliče radi tega, ker želi poizvedeti nečesa o Jurandu, in ne čakaje vprašanja, reče:

»On še spi.«

»Čul sem, da je bil tu Zbišek!« zakliče Matija.

»Bil je. Pred dvema dnevoma je odšel.«

»Kam?«

»Tega še sam ni vedel. Šel je iskat. Odšel je na žmudsko mejo, kjer razgraja sedaj vojna.«

»Za Boga dragega, pripovedujte, oče, kar veste o njem.«

»Vem samo toliko, kar sem slišal od njega. Bil je v Marburgu in našel je ondi močno podporo, in sicer od mojstrovega brata, ki slovi med Križarji kot prvi vitez. Po njegovi zapovedi je dobil dovoljenje, iskati jo po vseh gradovih.«

»Juranda in Danuško?«

»Dà, toda Juranda on ni iskal, ker so mu rekli, da ne živi več.«

»Pripovedujte vse od početka.«

»Takoj, samo naj si oddahnem in se nekoliko zavem, ker prihajam iz drugega sveta.«

»Kako to... iz drugega sveta?«

»Iz onega sveta, kamor ni môči dospeti s konjem, kamor pa dospemo z molitvijo. Prihajam od nog Kristusovih, pri katerih sem prosil milosrdja za Juranda.«

»Vi ste prosili čudeža? Ali pa imate to moč?« vpraša Matija jako radoveden.

»Jaz nimam nikake moči, toda ima jo naš Odrešenik, ki more Jurandu vrniti jezik, roko in oči, ako hoče.«

»Ako bi hotel, to se vé, da bi mogel,« odvrne Matija, »dasi to, za kar ste prosili, ni nikaka malenkost.«

Duhovnik Kaleb ni odgovoril, morda ni niti slišal, kajti oči so mu bile nekako nezavestne, in lahko je bilo videti, da je bil še ves zatopljen v molitev.

Zakril si je lice z obema rokama in sedel tako nekaj časa molčé. Končno se je stresel, drgnil si z rokami oči in dejal:

»Sedaj me vprašajte.«

»Na kak način si je pridobil zá-se Zbišek sambijskega starosto?«

»On ni več sambijski starosta.«

»Pustimo to! Pazite samo na to, kar vas vprašam, in odgovarjajte mi, kar veste.«

»On si ga je pridobil zá-se na turnirju. Ulrik se rad bori, torej se je boril tudi z Zbiškom, ker je bilo mnogo vitežkih gostov v Marburgu ter jim je priredil veliki mojster bojne igre. Ulriku je počil jermen na sedlu ter bi ga bil Zbišek lahko vrgel s sedla, toda on tega ni storil, marveč je vrgel sulico na tla in je še pridržal viteza, ko je ta že hotel pasti.«

»Ej! Ali vidiš!« zakliče Matija, obrnivši se k Jagjenki. »S tem se je tudi Ulriku prikupil.«

»Dà, s tem se mu je prikupil. Ni se hotel boriti ž njim niti z ostrim, niti s topim kopjem. Zbišek mu je pripovedoval o svojem trpljenju, in Ulrik, kateremu je mar vitežka čast, se je strašno razsrdil ter odpeljal Zbiška k svojemu bratu, da se mu pritoži o sčitenskih Križarjih. Bog mu to povrni, ker med njimi ni mnogo takih, ki bi ljubili pravico. Zbišek mu je takisto dejal, da mu je tudi gospod de Lorche jako pomagal, katerega ondi radi njegovega rodu in bogastva vsi spoštujejo, in ki je vedno pričal Zbišku v prilog.«

»A kaj je pomagala pritožba in to pričevanje?«

»Pomagala je toliko, da je veliki mojster novemu sčitenskemu komturju zapovedal, naj takoj dopošlje jetnike in sužnje v Marburg, ne izvzemši samega Juranda. Gledé Juranda pa je komtur odpisal, da je umrl in da je v Sčitnem v cerkvi pokopan. Druge sužnje je izpustil, in med njimi je bila tudi neka pohabljena deklica, toda Danuške ni bilo.

»Jaz vem to od orožjenosca Hlave,« odvrne Matija, »da je Rotgier, katerega je Zbišek ubil, pripovedoval na dvoru kneza Januša o taki deklici. Rekel je, da so jo smatrali za Jurandovo hčerko, in ko mu je kneginja rekla, da so tudi oni sami videli pravo Jurandovo hčerko, jej je odgovoril: »To je resnica, toda mi smo si mislili, da jo je hudobec spremenil.«

»Prav to je pisal tudi komtur velikemu mojstru: da one deklice niso imeli v ječi, marveč pod svojim varstvom, ko so jo oteli razbojnikom, kateri so prisegli, da je to spremenjena Jurandova hči.«

»In veliki mojster je to verjel?«

»On sam ni vedel, ali naj verjame ali ne; toda Ulrik se je še bolj razsrdil ter pripravil svojega brata do tega, da so odposlali križarskega uradnika z Zbiškom v Sčitno, kar se je tudi zgodilo. Dospevši v Sčitno, nista več našla starega komturja, ker je bil že odšel na vojno z Vitoldom na vshod; toda našla sta njegovega namestnika, kateremu je križarski uradnik zapovedal, naj jima odpre vse zapore in podzemeljske ječe. Iskala sta in iskala, toda našla nista ničesar. Povpraševala sta tudi ljudi. Nekdo je dejal, da od duhovnika bi lahko marsikaj poizvedeli, kajti on je razumel nemega rabelja. Toda rabelja je vzel stari komtur s seboj, duhovnik pa je odšel v Kraljevec na nekako duhovniško zborovanje. Oni se ondi pogostoma shajajo in pošiljajo papežu svoje pritožbe o Križarjih, kajti tudi duhovnikom se pod njihovo vlado ne godi dobro...«

»Samo to se mi zdi čudno, da Juranda niso našli,« omeni Matija.

»Ker ga je stari komtur očividno že poprej izpustil. V tem dejanju je bilo gotovo več zlobe, kakor da bi mu bili odsekali glavo. Hoteli so, naj še pred svojo smrtjo pretrpi dokaj več, nego more pretrpeti človek njegovega stanu. Slep, nem in brez desnice! Bojte se Boga! Ni mogel najti poti domu, niti prositi miloščine. Mislili so si, da kje za kakim plotom gladu umre, ali da kje vtone. Kaj so mu pustili? Ničesar drugega, nego spomin na to, kar je bilo, ter spoznanje lastne bede. In to je muka, hujša nad vse druge!... Morda je sedel tam kje pri cerkvi, ali ob cesti, in Zbišek je šel mimo njega, vendar ga ni spoznal. Mogoče, da je celo čul Zbiškov glas, pa mu ni mogel ničesar reči. Oh, solze mi branijo dalje govoriti! Bog je storil čudež, da ste ga srečali, in radi tega si mislim da on stori še več nego to, za kar ga prosijo moja nevredna usta.«

»A kaj vam je še rekel Zbišek? Kam je odšel?« vpraša Matija.

»Rekel mi je: »Vem, da je bila Danuška v Sčitnem, toda oni so jo odpeljali ali umorili. To je storil stari de Löve, in tako mi pomagaj Bog, da si nočem poprej oddahniti, dokler ga ne najdem.«

»To vam je rekel? Ej, gotovo je odšel h komturjem na vshodu, toda ondi je sedaj vojna.«

»Vedel je, da je ondi vojna, in radi tega se je napotil h knezu Vitoldu. Rekel je, da ž njegovo pomočjo poprej doseže kaj od Križarjev, nego s pomočjo samega kralja.«

»H knezu Vitoldu!« zakliče Matija ter vstane. Na to se obrne k Jagjenki in reče:

»Ali sedaj vidiš, kaj je pamet? Mar nisem že sam rekel tega? Napovedal sem že poprej, da se napotimo še h knezu Vitoldu.«

»Zbišek se je nadejal,« spregovori duhovnik Kaleb, »da Vitold krene v Prusijo ter bo ondi jemal pruske gradove.«

»Ako mu bo le dopuščal čas, gotovo on to stori« odvrne Matija. »Nù, hvala Bogu, sedaj vsaj vemo, kje naj iščemo Zbiška.«

»Ali mi moramo takoj odriniti na pot!« reče Jagjenka.

»Molči!« jej zakliče Matija. »Otrokom se ne spodobi, da bi nam svetovali.«

Po teh besedah jó je pogledal tako pomenljivo, kakor bi jo hotel opomniti, da ona hoče, da se jo ima za mladeniča, in ko je nekoliko pomislila, je umolknila.

Matija je premišljeval nekaj časa, potem pa je rekel:

»Sedaj gotovo najdemo Zbiška, kajti on se nahaja brez dvoma pri knezu Vitoldu, vsekako pa bi morali še izvedeti, ali je namenjen iskati še kaj drugega po svetu, nego one tri križarske šapelje, katere je obljubil.«

»Ali kako hočete to izvedeti?« vpraša duhovnik Kaleb.

»Ako bi vedel, da se je oni ščitenski duhovnik že vrnil z zborovanja, bi hotel govoriti ž njim,« odvrne Matija. »Imam pismo od Lichtensteina ter morem varno odpotovati v Ščitno.«

»To ni bilo nikako zborovanje, marveč navadni shod,« odvrne duhovnik Kaleb, »torej se je oni duhovnik gotovo že davno vrnil.«

»To je dobro. Vse drugo pa prepustite moji glavi. Vzamem s seboj Glavača in dva hlapca s potrebnimi bojnimi konji za vse slučaje ter odrinem.«

»In potem k Zbišku?« vpraša Jagjenka.

»Dà, potem k Zbišku, toda ti ostaneš med tem tukaj in počakaš, dokler se ne vrnem iz Ščitnega. Mislim, da se ne zamudim dalje, nego dva ali tri dni. Jaz imam trde kosti in se ne vstrašim nikakega napora. Pred vsem drugim pa vas, oče Kaleb, lepo prosim, da mi daste pismo, ker med duhovniki vlada veliko zaupanje.«

»Ljudje dobro govoré o ondotnem duhovniku,« reče Kaleb. »Ako kdo kaj vé, vé on.«

In zvečer je napisal duhovnik pismo, a naslednjega dné, predno je izšlo solnce, že starega Matijca ni bilo več v Spihovem.

XII.

Jurand se je sprebudil v navzočnosti duhovnika Kaleba iz spanja. Pozabivši v snù, kaj se je ž njim zgodilo in ne vedé, kje je, je začel tipati z roko po zidu, ob katerem je stala postelja. A duhovnik Kaleb ga objame, ter mu jame govoriti z jokom:

»To sem jaz, Kaleb! Sedaj si v Spihovem! Brat Jurand! Bog te sluša..... toda sedaj si med svojimi. Dobri ljudje so te pripeljali sèm. Brat, Jurand! Brat!«

Pritisne ga na prsi ter mu jame poljubovati čelo, njegovi očesni jamici in potem ga zopet stiska k sebi. Jurand je bil iz početka ves omamljen ter ni niti vedel, kaj se godi ž njim. Končno si je pogladil z levico po glavi in po čelu, kakor bi hotel razpršiti težke oblake snù in osupnenja.

»Ali me čuješ? Ali me razumeš?« ga vpraša duhovnik Kaleb.

Jurand pokima z glavo, češ, da ga čuje, na to pa jame znovič tipati po steni, dokler ne najde srebrnega križa, katerega je bil odvzel nekemu nemškemu vitezu. Sname ga s stene, pritisne si ga na ustnice, na to ga ponudi očetu Kalebu.

Kaleb pa reče:

»Razumem te, brat. On ti še ostane, in kakor te je bil otel pozemske sužnosti, tako ti more vrniti vse, kar si zgubil.«

Jurand pokaže z roko kvišku v znamenje, da mu bo vse tam gori vrneno, a prazni očesni jamici se mu zopet zalijeta s solzami in neizmerna bolest se mu pojavi na izmučenem licu.

Duhovnik Kaleb, gledáje vso to bolest, si domisli, da Danuška ne živí več, torej poklekne poleg postelje in spregovori:

»Bog jej daj večni mir in večna luč naj jej sveti, naj počiva v miru! Amen!«

Na to se slepi Jurand dvigne in sede na posteljo; odmajal je z glavo ter mahal z roko, kakor bi hotel zanikati in zadržati duhovnika, toda nista se mogla sporazumeti, kajti v tem hipu je vstopil Tolim in za njim dokaj ljudij: prejšnji in sedanji spihovski kmetje, lovci in ribiči, kajti novica o gospodarjevi vrnitvi se je že razširila po vsem Spihovu. Vsi po vrsti so mu jeli objemati kolena, poljubovati mu roke in mnogi so se pri tem glasno jokali, zroči pohabljenca, ki ni bil nekdanjemu groznemu Jurandu niti trohice podoben. Nekatere, zlasti one, ki so navadno hodili ž njim na bojne pohode, je prevzela pri pogledu nanj huda jeza. Lica so jim bila bleda ter so kazala notranjo razburjenost. Čez nekaj časa so se jeli ljudje zbirati ter šepetati potihoma med seboj, pehati se z lakti, dokler končno ni stopil naprej neki človek izmed grajske posadke ter ob enem kovač, Suhar. Pristopil je k Jurandu, objel mu noge in mu rekel:

»Brž, ko so vas, gospodar, pripeljali v Spihov, hoteli smo mi udariti na Ščitno, toda oni vitez, ki vas je pripeljal, je to zabranil. Torej nam to dovolite sedaj vi, kajti to ne more ostati brez osvete. Naj bo tako, kakor je bilo drugekrati. Niso odšli brez kazni, kadar so nam delali krivico, in tako tudi sedaj ne uidejo. Mi smo šli nad nje pod vašim vodstvom, a sedaj pa pojdemo pod Tolimom, ali pa tudi brez njega. Mi moramo vzeti Sčitno ter preliti njihovo pasjo kri... tako nam Bog pomagaj!«

»Tako nam Bog pomagaj!« ponovi nekoliko glasov.

»Na Sčitno!«

»Krvi nam je treba!«

In vznetljivih mazurskih src se polasti plamen. Oči so se jim lesketale, lasje naježili in tupatam se začuje škripanje z zobmi. Toda čez trenutek se vsi pomirijo ter vpró svoje oči v Juranda.

Jurandu za trenutek zarudi lice, kakor bi se bila v njem zbudila nekdanja strogost in želja po boju. Na to pa se je dvignil ter jel znovič tipati po steni. Ljudje so si domišljevali, da išče meč, toda v tem hipu se njegova roka dotakne križa, katerega je bil obesil duhovnik Kaleb na prejšnje mesto.

Jurand ga sname drugič z zida, in lice mu obledi; na to se obrne k ljudem ter dvigne kvišku svoji prazni očesni jamici in stegne roko s križem.

Vsi so molčali. Zunaj se je že temnilo. Skozi odprto okno se je čulo gostolenje tičic, ki so se vsedale po grmovju in drevju k počitku. Poslednji žarki zapadajočega solnca so padali na povzdignen križ in na bele Jurandove lase.

Kovač Suhar pogleda Juranda, na to se ozre po tovariših enkrat, dvakrat, končno se prekriža ter odide iz sobe. Za njim odidejo potihoma tudi drugi in še le na dvorišču jamejo šepetati:

»Nù, kaj je?«

»Pojdemo ali ne pojdemo?«

»On ni dovolil tega.«

»On prepušča maščevanje Bogu. Videti je, da se je v njem spremenila vsa duša.«

In tako je bilo tudi v resnici.

V sobi pri Jurandu so ostali le duhovnik Kaleb, stari Tolim, Jagjenka in Setjehovna, kateri sta tudi prišli pogledat, kaj se godi, ko sta zagledali mnogo oboroženih ljudi iti čez dvorišče.«

Jagjenka, dokaj drznejša in samozavestnejša od svoje tovarišice, je pristopila k Jurandu.

»Bog vam pomagaj, vitežki Jurand!« je rekla. »To smo mi, ki smo vas pripeljali iz Prusije.«

Njemu se na odmev njenega nežnega glasu zjasni lice. Očividno je bilo, da se je povsem dobro spomnil vsega, kar se je pripetilo na ščitenski cesti, in jel jo je zahvaljevati, kimáje z glavo ter polagáje roko na srce. Ona pa mu jame pripovedovati, kako so ga srečali in kako ga je spoznal Čeh Glavač, ki je Zbiškov orožjenosec, in kako so ga končno pripeljali v Spihov. Povedala mu je tudi o sebi, da nosi ob enem s svojim tovarišem meč, čelado in ščit za vitezom Matijcem iz Bogdanca, Zbiškovim stricem, ki je odšel iz Bogdanca iskat svojega sinovca, a sedaj pa je odšel v Ščitno ter se namerava čez dva ali tri dni vrniti v Spihov.

Pri spominu na Ščitno se Jurand ni tako močno razčilil, nego poprej na cesti, vsekako pa se je velik nemir pojavil na njegovem licu. Jagjenka ga jame zagotavljati, da je Matija takisto zvit kakor hraber in da se ne dá tako kmalu vjeti. Vrhu tega pa ima tudi pismo od Lichtensteina, s katerim more povsod varno potovati. Te besede so znatno pomirile Juranda; bilo je videti, da bi jo bil rad marsikaj vprašal, ker pa ni mogel, je neizmerno mnogo trpel. Bistrovidna deklica je to zapazila in rekla:

»Ako se bova pogosteje razgovarjala, se bova lože razumela.«

Na to se Jurand nasmehne, stegne roko ter jo položi na njeno glavo, in jo drži tako nekaj časa, kakor bi jo blagoslovljal. Bil jej je zares jako hvaležen, toda še bolj si je naklonila njegovo srce njena mladost in njena gostobesednost, podobna ptičjemu žvrgoljenju.

Od tega časa, kadar ni molil — kar je navadno delal cele dneve — ali ni spal, jo je želel imeti vedno pri sebi, in kadar je ni bilo, je koprnel po njenem glasu ter si prizadeval dati to razumeti duhovniku Kalebu ali Tolimu, da želi imeti onega prijaznega mladeniča poleg sebe.

Ona pa je rada zahajala k njemu, ker je jako pomilovala revnega starca, vrhu tega pa jej je pri njem urneje mineval čas, da je lože čakala na Matijca, ki se je čudovito dolgo mudil v Sčitnem.

Imel se je vrniti v treh dneh, med tem pa je že minil četrti in peti. Šestega dné proti večeru je hotela skrbipolna deklica že poprositi Tolima, naj odpošlje nekoliko ljudi na poizvedovanje, kar se nakrat iz stražnega stolpa začuje znamenje, da se nekaki jezdeci bližajo Spihovu.

Čez nekaj časa res zatopotajo konjska kopita po spuščenem mostu in na dvorišče prijezdi orožjenosec Glavač z jednim hlapcem iz Matijčevega spremstva. Jagjenka, ki je bila že dospela iz gornje sobe ter ga čakala na dvorišču, je priskočila k njemu, še predno je utegnil stopiti s konja.

»Kje je Matija?« ga je vprašala z vtripajočim srcem, polna strahu.

»Odšel je h knezu Vitoldu ter zapovedal, da vi tukaj ostanete!« odvrne orožjenosec.

XIII.

Ko je Jagjenka začula, da ima na Matijčevo zapoved ostati v Spihovem, ni za nekoliko trenutkov mogla spregovoriti vsled začudenja, tuge in jeze niti besedice. Gledala je Čeha s široko odprtimi očmi, in Čeh, dobro vedé, da jej je prinesel neprijetno novico, jej je rekel:

»Rad bi vam povedal vse, kar smo delali v Sčitnem, ker je mnogo zelo važnih novic.«

»Ali tudi kaj o Zbišku?«

»Nikakor ne, marveč samo o sčitenskih zadevah... vedite....«

»Razumem! Naj hlapec sname raz konja sedlo, vi pa pojdite za menoj.«

In ko je to zapovedal hlapcu, popelje Čeha s seboj v sobo.

»Čemu nas je Matija zapustil? Čemu naj ostanemo v Spihovu? Čemu ste se vi vrnili?« ga vpraša deklica v jedni sapi.

»Vrnil sem se radi tega,« odvrne Glavač, »ker mi je vitez Matija to naročil. Rad bi bil šel na vojno, toda zapoved je zapoved. Vitez Matija mi je rekel tako-le: »Vrneš se, da boš čuval gospodičino iz Zgorelic ter počakaš na poročila od mene. Mogoče, da boš primoran pospremiti jo v Zgorelice, kajti sama se tjekaj ne vrne.«

»Za Boga dragega, kaj se je zgodilo? Ali se je našla Jurandova hčerka? Ali mar Matija ni odšel k Zbišku in samo po Zbiška? Ali si jo videl? Ali si govoril ž njo? Čemu je nisi pripeljal sem in kje je sedaj?«

Na ta nujna vprašanja poklekne Glavač pred njo ter reče:

»Ne srdite se, vaša milost, ako vam mahoma na vse to ne odgovorim, ker je nemogoče; pač pa vam povem vse po vrsti, ako me ne boste ovirali.«

»Prav! Ali so jo dobili ali ne?«

»Ne, toda toliko je gotovo, da je bila v Sčitnem in da so jo odpeljali v nekak gradič na vshodu.«

»Pa čemu moramo sedeti mi tu v Spihovu?«

»Eh, ako jo dobijo? Saj vendar veste, milostljiva gospodična.... To je resnica, da vi potem....«

Jagjenka je molčala, samo lice jej je zalila rudečica.

Čeh nadaljuje:

»Mislil sem si in si še mislim, da žive ne izpulimo iz teh pasjih kremplјev, toda vse je v roki božji. Moram pa pripovedovati od začetka. Mi smo dospeli v Sčitno. Vitez Matija je pokazal ondotnemu poveljniku Lichtensteinovo pismo, in poveljnik, ki je v svoji mladosti nosil meč za Lichtensteinom, je poljubil pečat pred našimi očmi, nas sprejel vse gostoljubno ter nas ni imel na nikakem sumu. Ako bi bili imeli v bližini nekoliko ljudij, bi se bili lahko polastili gradu, toliko nam je zaupal. Tudi z duhovnikom smo se brez ovire sešli in razgovarjali smo se ž njim dve noči ter izvedeli jako čudne reči, katere je izvedel duhovnik od rabelja.«

»Rabelj je nem.«

»Dà, on je nem, toda duhovniku zna s kazanjem vse povedati, kakor bi mu govoril z jezikom. To so kaj čudne reči, in gotovo tiči v tem prst božji. Ta rabelj je odsekal Jurandu roko, mu izdrl jezik ter izpahnil oči. On je tak, da ga ni strah nikakih muk, kadar ima pred seboj moškega, ako bi mu celo zapovedali, naj ga zgrize z lastnimi zobmi — on bi to storil. Toda dekleta se on ne dotakne nikakega, to pa radi tega, ker je sam imel nekdaj hčerko, katero je močno ljubil in katero so mu Križarji...«

Tu umolkne Glavač, ker ni vedel, kako naj nadaljuje, toda Jagjenka mu reče:

»Čemu mi pripovedujete o rabelju?...«

»Ker to tiče k stvari,« jej odvrne Čeh. »Ko je naš mladi gospod posekal viteza Rotgiera, bi bil komtur Siegfried kmalu zblaznel. V Sčitnem so govorili, da je bil Rotgier njegov sin. Tudi duhovnik je pritrdil, da oče sina ne more bolj ljubiti, nego je ljubil on njega. Da bi se maščeval, je prodal vragu svojo dušo, kar je rabelj videl. Z umorjenim je govoril tako, kakor jaz z vami, in Rotgier se mu je smejal iz krste ter se oblizoval s svojim črnim jezikom od veselja, ko mu je stari komtur obljubil Zbiškovo glavo. Ker pa gospoda Zbiška v tem hipu ni mogel najti, je dal mučiti Juranda. Na to je dal Rotgieru v krsto Jurandov jezik in Jurandovo roko. In Rotgier je to oboje surovo pojedel...«

»Človeka je groza to poslušati. V imenu Očeta in Sina in svetega Duha, amen,« je rekla Jagjenka.

Na to je vstala in naložila drv na ognjišče, ker se je bilo že popolnoma stemnilo.

»Seveda,« nadaljuje Glavač svoje pripovedovanje, »ne vem, kako bo na dan poslednje sodbe, kajti to, kar je Jurandovo, mu mora biti vrneno. Toda tega ne more umeti človeška pamet. Ko je torej stari komtur nasitil ubitega Rotgiera s človeškim mesom, je odšel, hoté mu prinesti Jurandovega otroka, ker mu je mrlič bržkone pošepetal, da si želi napiti se nedolžne krvi. Toda rabelj, kateri, — kakor sem že rekel — je pripravljen storiti vse, samo deklici ne more storiti nikake krivice, se je bil že poprej skril na stopnjicah. Duhovnik je dejal, da ta rabelj ni povsem pri pameti, da je časih ličen govedi, toda kar se zvijače tiče, se le malokdo more kosati ž njim. Rabelj se je torej nastanil na stopnjicah in čakal. Ko je komtur začul rabljevo hropenje ter zagledal njegove iskreče se oči, se je prestrašil, ker si je mislil, da je to sam zlodej. Med tem pa je udaril rabelj komturja s pestjo po vratu! Domišljeval si je, da mu s tem zlomi vrat in da si bodo ljudje pri tem mislili, da se je pri padcu ubil, toda ni ga še ubil s tem udarcem. Komtur je od strahu in bolečine omedlel, a ko se je zavedel, se je bal storiti Jurandovi hčerki kako krivico.«

»Ali jo je odpeljal?«

»Dà, in ž njo vred tudi rabelja. On ni vedel, dà, niti slutil ni, da jo je rabelj branil; domišljeval si je, da jo je ubranila nekaka višja moč, bodisi že huda ali dobra. Kaleba pa ni hotel pustiti v Ščitnem, ker se je bal njegovega pričevanja... Rabelj je sicer nem, toda pred sodnijo bi bil mogel s pomočjo duhovnika povedati vse, kar je vedel. Duhovnik je rekel proti koncu pripovedovanja Matijcu: Stari komtur ne ugonobi Jurandove hčerke, ker se je boji; ako bi pa naročil to komu drugemu, ne zgodi se jej nič hudega, dokler je Diderich živ, zlasti ker jo je že enkrat ubranil.«

»Ali je duhovnik vedel, kam so jo odpeljali?«

»Dobro tega ni vedel, toda slišal je, da so govorili nekaj o Ragnecu, kateri grad ne leži daleč proč od litevske in žmudske meje.«

»Ali kaj je rekel na to Matija?«

»Matija mi je rekel na to drugega dné: Ako je tako, pa jo utegnemo morda še najti, toda jaz moram pohiteti za Zbiškom, da ga Križarji ne prekanijo s pomočjo Jurandove hčerke, kakor so bili prekanili Juranda. Porečejo mu, da mu jo dajo, ako sam pride po njo, potem pa se stari Siegfried maščuje za Rotgiera, in sicer maščuje tako, kakor se še ni videlo maščevati človeško oko.«

»To je res!« zakliče prestrašena Jagjenka. »Prav ima, ako je radi tega tako hitel.«

Čez nekaj časa pa se obrne h Glavaču ter doda:

»Samo v tem se je zmotil, da je vas poslal semkaj. Čemu naj čuvate naju tu v Spihovem? Tu naju obrani stari Tolim, vi pa bi mogli ondi Zbišku pomagati, ker ste močni in pametni.«

»A kdo vaju v slučaju potrebe pospremi v Zgorelice?«

»V slučaju potrebe pridete vi poprej semkaj.

Ako ima poročilo kdo drugi prinesti, pa je lahko vi prinesete in naju potem pospremite v Zgorelice«.

Čeh jej poljubi roko ter jo vpraša z ganjenim glasom:

»Ali pa tudi ostanete dotlej tukaj?«

»Bog čuva sirote. Ostanem.«

»Ali vam ne bo dolgčas? Kaj boste tukaj delali?«

»Prositi hočem Boga, naj vrne Zbišku srečo in vas vse ohrani zdrave.«

Po teh besedah se spusti v jok.

A orožjenosec poklekne znovič pred njo.

»Vi ste zares taka,« reče, »kakor so angelji v nebesih...«

XIV.

Jagjenka si otare solze ter gre s Čehom k Jurandu, da mu naznani to novico. Našla ga je v veliki sobi. Sedel je z duhovnikom Kalebom v družbi Setjehovne in starega Tolima. Udomačena volkulja mu je ležala pri nogah. Grajski cerkovnik, ki je bil ob enem tudi pevec, je pel ter brenkal na pljunko o nekem davnem Jurandovem boju s Križarji, in oni, podprši si glave z rokami, so ga poslušali zamišljeni in otožni.

Po sobi se je razlivala mesečna svetloba. Po soparnem dnevu je nastal tih, jako topel večer. Okna so bila odprta in v mesečni svetlobi je bilo moči videti hrošče, ki so gomazeli po tleh, in katerih je bilo na obeh lipah vse polno. Na gorišču je še gorelo nekoliko polen, nad katerimi je mlad hlapec grel medico, pomešano z vinom in duhtečimi koreninami.

»Pevec in ob enem služabnik duhovnika Kaleba je prav pričel novo pesem »o srečnem srečanju...«

»Jezdi Jurand, jezdi na iskrem konjiču...« ko je vstopila Jagjenka in rekla:

»Hvaljen bodi Jezus Kristus!«

»Na veke vekov!« jej odvrne duhovnik Kaleb.

Jurand je sedel na klopi z naslonjačem ter se opiral ob naslonjač; ko je pa zaslišal njen glas, se je takój obrnil k njej ter jo jel pozdravljati s svojo kakor mleko belo glavo.

»Dospel je Zbiškov orožjenosec iz Ščitnega,« se oglasi deklica »in prinesel je novice od duhovnika. Matija se več ne vrne semkaj, ker se je napotil h knezu Vitoldu.«

»Kako, da se ne vrne?« zakliče duhovnik Kaleb.

In ona jame pripovedovati vse, kar je bila izvedela od Čeha o Siegfriedu, kako se je maščeval za Rotgierovo smrt, o Danuši, kako jo je hotel stari komtur zanesti Rotgieru, da bi ta izpil nedolžno njeno kri, in o tem, kako jo je rabelj iznenadoma ubranil. Ni zatajila niti tega, da se nadja Matija, da v družbi z Zbiškom najde Danuško, jo reši in pripelje v Spihov. Radi tega je šel skoro sam za Zbiškom ter njim naročil, naj ostanejo v Spihovem.

In glas jej je strepetal na koncu kakor od tuge in bolečine, in ko je končala, je nastala v sobi tišina. Samo v lipi na dvorišču se je razlegalo slavčkovo petje ter napolnjevalo skozi odprto okno vso sobo. Oči vseh navzočih so se obrnile v Juranda, ki je sedel s pobešeno glavo ter ni dal od sebe niti najmanjšega znamenja življenja.

»Ali čujete?« ga vpraša končno duhovnik Kaleb.

On pa še višje dvigne glavo, vzdigne kvišku levo roko ter pokaže s prstom v nebo.

Mesečna svetloba mu je padala naravnost na lice, na bele lase in na izkopane oči in z obraza se mu je bralo toliko mučeništva in ob enem toliko neizmerne udanosti v voljo božjo, da se je vsem zdelo, da vidijo zgolj njegovo dušo, rešeno telesnih verig, ki se je že povsem ločila od pozemeljskega življenja, od katerega ničesar več ne pričakuje in ničesar ne zahteva.

Nastala je znovič tišina in znovič se je začulo slavčkovo petje, ki se je razlegalo po dvorišču in po sobi.

Jagjenke pa se je polastila nakrat neizmerna žalost in neka detinska ljubezen do tega nesrečnega starca. Ker ni mogla premagati svojih občutkov, priskoči k njemu, ga prime za roko ter jo jame omivati s solzami.

»Tudi jaz sem sirota!« zakliče iz dnà svojega užaljenega srca. »Jaz nisem mladenič, marveč sem Jagjenka iz Zgorelic. Matija me je vzel s seboj, hoté me ubraniti zlobnih ljudi, toda sedaj ostanem pri vas, dokler se on ne povrne.«

Jurand se temu ni začudil, kakor bi bil že vedel, da je ona deklica, marveč jo je dvignil in si jo pritisnil na prsi; Jagjenka je neprestano poljubljala njegovo roko ter nadaljevala s pretrganim glasom:

»Ostanem pri vas... dokler se Danuška ne vrne... Potem pojdem v Zgorelice... Bog čuva sirote... Nemci so mi ubili očeta, toda vaša ljubljena hčerka živí in se vrne k vam. Daj to, milostljivi Bog! Daj to Mati najsvetejša!«

Duhovnik Kaleb nakrat poklekne ter spregovori resno:

»Kyrie elejson!«

»Kriste elejson!« odvrneta ob enem Čeh in Tolim.

Vsi poklekneje, ker so razumeli, da so to litanije, katere se ne molijo le ob smrtni uri, marveč tudi za rešitev sorodnih in dragih oseb iz smrtne nevarnosti. Poklenila je tudi Jagjenka, a tudi Jurand se zgrudi poleg nje na kolena ter globoko pobesi glavo.

In vsi so jeli moliti:

»Kyrie elejson! Kriste elejson! Oče nebeški, usmili se nas! Sin, odrešenik sveta, večni Bog, usmili se nas!«

In človeški glasovi ter proseči klici: »Usmili se nas...« so se pomešali s slavčkovim petjem.

A udomačena volkulja je nakrat vstala s svojega ležišča, se približala k odprtemu oknu in, pospevši se na zadnje noge, jela potihoma žalostno tuliti.

Dasi je Čeh Glavač oboževal Jagjenko, dasi ga je njegovo srce vleklo čimdalje bolj do lepe gospodičine Setjehovne, vendar je mlada in hrabra njegova duša najpoprej koprnela po boju. Na Matijčevo povelje se je kajpada vrnil v Spihov, ker je bil v njegovi službi in ker mu je bila jako prijetna misel, da bo stražnik obeh gospodičen; ko pa mu je Jagjenka rekla, kar je bilo tudi res, da jima v Spihovu ne grozi nobena nevarnost in da njegova dolžnost je biti pri Zbišku, je kaj rad pritrdil njenim besedam. Matija ni bil njegov neposredni poveljnik, vsled česar mu je bilo lahko opravičiti se pred njim radi tega, da ni ostal v Spihovem, marveč da se je ravnal po povelju svoje zapovednice, ki mu je naročila odriniti k Zbišku.

Jagjenka pa je to storila v mislih, da tako gibčen in močan mladenič lahko priskoči na pomoč Zbišku ter ga reši iz marsikatere nezgode. To je on tudi dokazal na onem knežjem lovu, na katerem bi bil Zbišek v boju z divjim zubrom skoro prišel ob življenje. Tem lože mu je mogel pomagati v vojni, zlasti taki, kakoršna je razgrajala na žmudski meji. Glavač se je torej toliko žuril na bojno polje, da jej je takoj, ko sta se vrnila od Juranda, objel noge in dejal:

»Jaz se hočem takoj pokoriti volji vaše milosti ter vas še prosim pred odhodom za dobro besedo.«

»Kaj govoriš?« vpraša Jagjenka. »Ali hočeš že danes oditi?«

»Ne, marveč jutri zarano, da si konji po noči nekoliko počijejo. Do Žmudske je daleč.«

»Le urno hodi, saj Matijca še lahko doideš.«

»To ne bo tako lahko. Stari gospod ne pozna nikakega truda ter je nekoliko dnij pred menoj odšel na pot. Vrhu tega potuje on čez Prusijo, da si s tem prikrajša pot, med tem ko moram jaz potovati čez pusto krajino. Gospod ima pismo od Lichtensteina, katero mu zagotavlja prosto pot, med tem ko morem jaz kazati samo to-le in si s tem delati tir.«

Po teh besedah položi roko na držaj svojega meča, ki mu je visel ob boku. Jagjenka, vidé to, je zaklicala:

»Le oprezen bodi! Ker že greš, je treba, da tudi dospeš tjekaj in da ne obtičiš v kaki križarski ječi. Pa tudi v puščavi pazi dobro, kajti ondi se klatijo sedaj razni škratelji, katerim se je uklanjal ondotni narod, dokler se ni poprijel krščanske vere. Spominjam se, kaj sta pripovedovala o tem Matija in Zbišek v Zgorelicah.«

»Spominjam se, toda ne bojim se ničesar, ker so to reveži, ne pa kumiri, ki nimajo nikake moči. Vedel si bom pomagati tudi nasproti njim kakor nasproti Nemcem, da se le vojna do dobrega vname.«

»Kaj, ali se morda še ni vnela? Povej, kaj si slišal o njej med Nemci?«

Glavač je naježil obrvi, pomislil nekoliko, končno pa je dejal:

»Vnela se je in se ni vnela. Mi smo marljivo povpraševali po vsem, zlasti Matija, ki je zvit ter zna prekaniti vsakega Nemca. Dela se, kakor bi povpraševal po nečem drugem, kar hoče izvedeti; z nobeno besedo se ne izda, ali izvleče iz človeka vsako novico kakor ribo na trnku iz vode. Ako me hočete potrpežljivo poslušati, pa vam povem vse. Knez Vitold, v nameri iti nad Tatarje in hoté imeti od nemške strani mir, je odstopil pred nekoliko leti Nemcem Žmudsko. Nastalo je med njimi prijateljstvo in sloga. Dovolil jim je staviti gradove, dà, še celo sam jim je pomagal. Shajala sta se z velikim mojstrom v nekem ostrogu, kjer so dobro jedli in pili ter si zatrjevali vzajemno ljubezen. Niti lov v ondotnih gozdih ni bil zabranjen Križarjem, in ko so se uprli revni Žmudci križarskemu gospodarstvu, je pomagal knez Vitold

Nemcem ter jim poslal na pomoč svoje vojake, kar so mu zamerili po vsej Litvi, češ, da ugonablja lastno kri. Vse to nam je pripovedoval mestni podpoveljnik v Sčitnem ter hvalil križarsko vlado na Žmudskem, rekoč, da so poslali Križarji tjekaj svoje duhovnike, ki bi jih imeli krstiti, in da so jim Križarji ob času glada doposlali živeža. Mogoče je tudi, da so ga jim poslali, kajti veliki mojster, ki se bolj boji Boga od drugih, jim je to zapovedal; za to pa so jim odnašali otroke v Prusijo, žene pa so onečaščali v navzočnosti njih mož in bratov, in kdor se je temu upiral, so ga obesili — nò, in radi tega je nastala sedaj vojna.«

»Pa knez Vitold?«

»Knez je tem žmudskim krivicam dolgo zapiral oči ter ljubil Križarje. Ni še temu davno, kar je kneginja, njegova žena, odšla v Prusijo, v mesto Marburg v posete, in ondi so jo sprejeli kakor samo poljsko kraljico. Ne, temu še ni dolgo. Ondi so jo obsuli z darovi; koliko pa je bilo bojnih iger, gostij in drugih gledaliških predstav, tega nihče ne bi seštel. Ljudje so si mislili, da bo ta ljubezen med njimi in Križarji trajala na veke, kar se je v njem iznenadoma spremenilo srce.«

»Iz tega razvidim, da je res, kar sta mi večkrat pripovedovala pokojni oče in Matija, da se v njem pogostoma spremeni srce.

»Proti krepostnim ljudem nikdar ne, toda proti Križarjem pogostoma, a to pa radi tega, ker tudi oni nikdar ne ostanejo mož-beseda. Oni so zahtevali od njega, naj jim izroči ubežnike, toda on jim je dejal, da jim je pripravljen izročiti kmete, ali nikakor ne svobodnih ljudij, češ, da svobodni ljudje morejo živeti povsod, kjer se jim poljubi. Na to so se oni jeli pričkati, pošiljati pisma s pritožbami ter si groziti nasprotno. Ko so Žmudci to slišali, so se nemudoma lotili Nemcev. Posadke so jim pobili, gradove razdrli, ter sedaj vdró semtertje celo v Prusijo, ker jim knez Vitold tega ne zabranjuje, marveč se nemškim komturjem smeji ter Žmudcem skrivaj pošilja pomoč.«

»Razumem,« odvrne Jagjenka. »Vendar ako jim le tajno pomaga, to še ni vojna.«

»Vojna je že z Žmudci ter ob enem tudi s samim Vitoldom. Nemci vró skupaj od vseh stranij, da branijo obmejne gradove, in radi bi z veliko silo udarili na Žmudsko, toda sedaj ne morejo storiti nič drugega, nego čakati, kajti ondi je močvirnat kraj, v katerem se nemški vitezi ne morejo bojevati. Kjer Žmud prodere, ondi obtiči Nemec, radi tega pa je zima prijateljica Nemcu. Brž ko nastane mraz, odrine tjekaj vsa nemška moč, knez Vitold pa pojde Žmudcem na pomoč, to pa z dovoljenjem poljskega kralja, kajti ta je najvišji vladar nad velikim knezom in nad vso Litvo.«

»Torej nastane morda vojna celo s kraljem?«

»Ljudje pravijo to, in sicer tako med Nemci, kakor pri nas. Križarji že sedaj iščejo pomoči na vseh dvorih in čapke jim goré na lobanjah, kakor navadno na zločincih, kajti s kraljevo močjo se ni šaliti, in vsi poljski vitezi kar mahoma jamejo pljuvati na roke, kadar jim kdo omeni Križarje.«

Jagjenka na to vzdihne ter reče:

»Mladeniču se godi na svetu vedno bolje, nego deklici. Na primer ti pojdeš na vojno, takisto kakor Zbišek in Matija, mi pa ostanemo v Spihovem.«

»Kako naj bi bilo drugače, gospodičina? Vi ostanete tukaj in boste popolnoma varni. Jurandovo ime je Nemcem še sedaj strašno, kar sem sam videl v Sčitnem. Takoj jih je prevzel strah in trepet, ko so izvedeli, da se nahaja ondi.«

»To vemo, da semkaj ne pridejo, ker jim to brani močvirje in stari Tolim, samo, da nam bo tu težavno sedeti brez novic.«

»Ako se kaj pripeti, hočem vam to takoj sporočiti. Jaz vem, da sta se še pred nami napotila tjekaj dva mladeniča, katerima Tolim ni mogel tega zabraniti, ker sta to plemiča iz Lekavice. Sedaj pojdeta zopet z menoj, in ako bo treba, pošljem vam kakega z novicami.«

»Bog ti povrni! Vedela sem, da si jako pameten v vsakem slučaju, za to pa ti tudi hočem biti za to ljubav hvaležna do smrti.«

Na to poklekne Čeh na jedno koleno in reče:

»Doslej mi še niste storili nič žalega, marveč sem sprejemal od Vas le dobrote. Vitez Zih me je zajel pri Boleslavicah še v detinskih letih ter mi je brez odkupnine ponudil svobodo, toda meni je služba pri vas bila ljubša nego svoboda. Bog daj, da bi mogel preliti, moja gospa, za vas svojo kri!«

»Bog te spremljaj in čuvaj!« mu odvrne Jagjenka ter mu poda roko.

Teda on se je pripognil k njenim nogam ter jih poljubil, da jej s tem izkaže večjo čast; potem pa dvigne glavo ter reče ponižno in plaho:

»Sem preprost človek, toda plemič sem in vaš zvesti služabnik.... Dajte mi kak spominek na pot.

Ne odrecite mi tega! Bliža se čas bojnega klanja, in sveti Jurij mi je priča, da hočem biti vedno v prednjih in nikdar v zadnjih vrstah.«

»Za kak spominek me prosiš?« ga vpraša nekoliko začudena Jagjenka.

»Opašite me na pot s tem vašim pasom, da bom lože umrl, ako mi bo le treba umreti.«

In znovič se je sklonil k njenim nogam, sklenil roki ter jo prosil, zroč jej v oči, toda na Jagjenkinem licu se pojavi strah, in čez nekaj časa mu odgovori globoko ganjena:

»Ne, moj dragi, ne prosi me tega, ker ta pas bi ti nič ne hasnil. Kdor je sam srečen, ta te naj opaše, ker to ti prinese srečo. A kaj neki imam jaz? Ničesar drugega nego svojo tugo. A kaj imam pred seboj? Ničesar drugega, nego žalost. Oh, jaz ne prinesem sreče niti tebi, niti komu drugemu, kajti tega, česar sama nimam, tudi komu drugemu ne morem dati. Usoda me tako proganja na svetu, da... da...«

Tu umolkne naglo, čuté, da bi se razjokala, ako spregovori še nekoliko besed. V očeh so se jej že lesketale solze. Čeh je bil močno ganjen. Razumel je, kako težavno bi jej bilo, vrniti se v Zgorelice, kjer bi morala živeti v bližini Čtana in Volka, ali istotako neugodno jej je bilo ostati v Spihovem, kamor poprej ali pozneje utegne priti Zbišek z Danuško. In Glavač je povsem dobro razumel vse to, kar se godi v njenem srcu, toda ni jej mogel pomagati v tej nezgodi, marveč jej je samo enkrat še objel noge, rekoč:

»Ej, da bi mogel umreti za vas, umreti!«

Ona pa mu reče:

»Vstani! Na vojno pa te naj opaše Setjehovna, ali naj ti dá kak drug spomin, ker ona te že davno ima rada.«

In takoj pokliče Setjehovno. Prišla je hitro, kajti bila je v stranski sobi, kjer je poslušala pri durih. Samo radi bojazljivosti se ni prikazala že poprej, dasi je silno koprnela, posloviti se pred odhodom od lepega orožjenosca. Prišla je vsa zbegana in plaha, srce pa jej je močno vtripalo v prsih, in oči so jej bile rosne od solz. Pobesivši trepalnice, je stala pred Glavačem podobna cvetu jablane, nezmožna spregovoriti niti besedice.

Glavač je spoštoval in oboževal Jagjenko, ni pa smel na njo niti misliti, zato pa je kaj pogostoma mislil na Setjehovno, in tudi sedaj se je to koprnenje vnelo v njem. Vroča kri mu je krožila po žilah, težko mu je bilo braniti se njenega prijaznega pogleda. A njena lepota je še bolj vplivala nanj, zlasti sedaj, ko jo je videl pred seboj vso zbegano in v solzah, ko je skozi te solze videl njeno ljubezen, prav kakor se skozi bistro vodo vidi zlato dnò.

Obrnil se je k njej in jej rekel:

»Vedite, da sedaj odrinem na vojno, kjer morda tudi padem. Ali vam bo kaj žal za menoj?«

»Žal mi je, da odhajate!« mu odgovori deklica s tankim glasom.

In takoj so jej privrele iz očij solze, katerih je imela vedno obilno pri roki. Čeh je bil močno ganjen. Jel jej je poljubovati roke, zatajevàje v sebi pred Jagjenko željo še po drugih poljubih.

»Opaši ga, ali pa mu daj kaj za spomin, da se bo s tvojim znamenjem boril,« jej reče Jagjenka.

Toda Setjehovna mu ni mogla tako lahko kaj dati, ker je imela na sebi moško obleko. Jela je iskati, toda ni našla niti traku niti kaj drugega. Ker je njena ženska obleka bila še vedno v škrinji, odkar sta odšli iz Zgorelic, zato je bila v veliki zadregi, iz katere pa jej je pomagala Jagjenka z nasvetom, naj mu dá mrežico za lase, ki jo je nosila na glavi.

»Zares! Dajte mi mrežico!« zakliče veselo Glavač. Obesim jo na čelado, in nesrečna bo mati onega Nemca, ki seže po njej.«

Setjehovna dvigne kvišku obe roki in kmalu se jej vsujejo njeni zlati lasje po hrbtu in po ramenih. Ko jo je videl Glavač tako razpleteno in krasno, se ves spremeni. Lice mu zarudi, a hipoma zopet obledi. Končno vzame mrežico, jo poljubi in si jo dene v nedra. Še enkrat objame za kolena Jagjenko, a potem objame dokaj močneje, nego je bilo treba, Setjehovno. Poslovili so se drug od drugega, in on je odšel, ne spregovorivši več niti besedice.

In dasi je bil truden, dasi si po potovanju še ni odpočil, vendar ni šel spat. Pil je na vso moč z dvema mladeničema iz Lekavice, ki sta imela oditi ž njim na Žmudsko. Vsekako pa se ni upijanil, in komaj je pričelo svitati, je bil že na dvorišču, kjer so jih čakali konji, pripravljeni na pot.

V steni glavnega poslopja se je odprlo nakrat okno, z živalskim mehurjem popeto, in na dvorišče so pogledale plave oči. Čeh jih je zagledal in hotel steči tjekaj k njim, da bi jim pokazal mrežico, pripeto na čeladi, toda to njegovo nakano sta preprečila duhovnik Kaleb in stari Tolim, ki sta prišla na dvorišče, da mu dasta na pot dober svet.

»Pojdi na dvor kneza Januša,« mu reče duhovnik Kaleb. Morda se je tudi vitez Matija ondi vstavil. V vsakem slučaju pa dobiš ondi zanesljive novice ter dokaj znancev. Od tod držé tudi dobro znana pota na Litvo, in lahko najdeš kažipota skozi gosto goščavo. Ako hočeš priti varno k mlademu Zbišku, ne pojdi na Žmudsko, ker ondi je že pruska meja, marveč pojdi preko Litve. Vedi, da te celo Žmudci vtegnejo ubiti še poprej nego porečeš, kdo si, dočim bo temu povsem drugače, ako dospeš tjekaj od strani kneza Vitolda. Sicer pa naj Bog blagoslovi tebe in oba viteza, da se vrnete vsi skupaj zdravi ter rešite deklico, za kar hočem vsaki dan po večernicah prositi Bóga.«

»Hvala vam, oče, za ta blagoslov,« odvrne Glavač. »Ne bo sicer lahko dobiti to žrtev živo iz onih zlodjevih rok, toda vse je v božjih rokah, in nadeja je vselej boljša nego obup.«

»Sevéda je boljša, radi tega je tudi ne izgubljaj! Dà... nadeja oživljuje tudi tedaj, ko srce ni brez bojazni. Najhuje je, da kaže Jurand s svojim prstom proti nebu, kadar kdo omeni njeno ime, kakor bi jo videl že ondi.«

»Kako bi jo mogel videti, ker je pa prišel ob oči?«

Toda duhovnik odvrne na pol Čehu, a na pol samemu sebi:

»Dogaja se večkrat, da kadar komu ugasnejo pozemeljske oči, vidi prav to, česar drugi ne morejo videti. Dà, dogaja se to, dogaja! Nù, nikakor pa tudi ni mogoče, da bi Bog dopustil, da bi kdo delal krivico takemu jagnjetu. Kaj je neki ona zakrivila Križarjem? Ničesar! Sicer pa je bila nedolžna, kakor lilija na polju, ter draga ljudem, kakor je ptičica, ki prepeva ves božji dan. Bog ljubi otroke ter ima sočutje s človeškim trpljenjem. Dà, ako bi jo oni ubili, jo more celo zbuditi od mrtvih, kakor je zbudil Lazarja, ki je vstal iz groba in potem živel še mnogo let. Potuj zdrav, in roka božja naj čuva vas vse in njo!«

Po teh besedah se je vrnil v kapelico, da odsluži rano sveto mašo, Čeh pa je zasedel konja, se priklonil še enkrat pred na pol odprtim oknom in odjezdil.

Med tem se je že popolnoma zdanilo.

XV.

Knez Januš in kneginja sta odšla z jednim delom svojega dvora na poletni ribji lov v Čersk, ker sta se jako rada vkvarjala s tem poslom, ki jima je bil kaj prijetna zabava. Od Mikolaja iz Dolgega lesa je izvedel Čeh dokaj važnih rečij, tikajočih se zasebnih zadev, kakor tudi vojne.

Najpoprej je izvedel, da je vitez Matija očividno odstopil od prvotne nakane, da bi odšel na Žmudsko preko pruske meje, ker je bil pred nekoliko dnevi v Varšavi, kjer je tudi našel kneza in kneginjo. Kar se je tikalo vojne, mu je potrdil stari Mikolaj vse novice, katere je Glavač že v Sčitnem slišal. Vsa Žmudska je, kakor jeden sam človek, vstala zoper Nemce, in knez Vitold, ne samo da ni pomagal Križarjem proti

Žmudcem, marveč je pošiljal tjekaj celo denar, ljudi, konje in živež. Kakor on, tako so tudi Križarji poslali svoje poslance k papežu, k cesarju in k drugim krščanskim vladarjem, očitaje si drug drugemu nezvestobo in izdajstvo. Od velikega kneza je odšel s takimi listinami modri Mikolaj iz Rženjeva, kateri je znal razpletati niti, s križarsko zvijačnostjo spletene, dokazujé povsod neizmerno krivico, kakoršno so delali Križarji litevski in žmudski pokrajini.

Ker pa se je med tem na vilenskem zborovanju še bolj utrdila zveza med Poljsko in Litvo, so upadla Križarjem srca, kajti lahko je bilo videti, da Jagiello, kot vrhovni vladar vseh zemelj, ki so bile pod oblastjo kneza Vitolda, bo stal v slučaju vojne na njegovi strani.

Grof Ivan Sayn, grudzijski komtur, in grof Schwartzburg, gdanjski komtur, sta odšla na zapoved velikega mojstra k poljskemu kralju z vprašanjem, česa se imajo nadejati? Kralj jima ni rekel ničesar, dasi so mu prinesli lepih darov. Za to pa so mu pogrozili z vojno, toda ne odkritosrčno, ker so dobro vedeli, da se veliki mojster in kapitula v duši grozno bojé Jagiellove moči in da si na vso moč želé oddaljiti dan jeze in poraza.

Za to pa so se razbili vsi dogovori, zlasti s knezom Vitoldom. Zvečer po Glavačevem prihodu so dospele v varšavski grad nove novice. Dospel je bil Broniš iz Tesnote, dvornik kneza Januša, katerega je bil poslal knez po novice na Litvo; ž njim sta dospela tudi dva odlična kneza s pismi od Vitolda in od Žmudcev. Te novice so bile grozne. Križarji so se pripravljali na vojno; utrjevali so gradove, pripravljali smodnik in stavili kamenite stolpe. Na mejo so pošiljali svoje viteze in »knehte«, in celi oddelki lahkejše konjice so že prihruli preko meje na Litvo in Žmudsko od strani Ragnete, Gotteswerdera in drugih obmejnih mest. Po goščavah, po polju in po vaseh se je jel razlegati bojni klic, in na večer je nad ondotnim morjem lesov svetila zarja požarjev. Vitold je vzel končno Žmudsko javno pod svoje varstvo, poslal tjekaj svoje ljudi, oborožencem pa je postavil svojega hrabrega Skirvoilla za poveljnika. Ta je vdrl v Prusijo ter ondi požigal, ugonobljal in pustošil. Tudi knez se je pomaknil s svojo vojsko bliže k Žmudskemu, kjer je utrdil nekatere gradove, a druge — kakor na primer Kovno, — pa razdrl, da se v njih ne bi ugnezdili Križarji, in nikomu že ni bilo več tajno, da precej, ko nastane zima ter vtrdi mraz močvirje in blato, ali morda še poprej, ako bo leto suho, napoči velika vojna, ki se razširi po vseh litevskih, žmudskih in pruskih pokrajinah, kajti ako kralj priskoči knezu Vitoldu na pomoč, pa mora nastati dan, ko nemški vál zalije bodisi pol sveta, ali pa se umakne odbit za dolga leta nazaj v svojo nekdanjo strugo.

Toda to se še ni imelo kmalu zgoditi, med tem pa se je po svetu razlegalo vpitje in klic po pravici. Pismo nesrečnega národa je bilo prečitano v Krakovu, v Pragi, na papeževem dvoru in na drugih kraljevih dvorih na zapadu. Knezu Janušu so prinesli to odprto pismo oni bojarji, ki so dospeli z Bronišem iz Tesnote. Marsikateri Mazur je nehoté posegel po meču, ki mu je visel ob boku, ter premišljeval, ali bi ne kazalo iti prostovoljno pod Vitoldov bojni prapor. Bilo je znano, da je sprejemal veliki knez jako rad leške bojevnike, ki so bili tako izvrstni v boju, kakor litevski in žmudski bojarji, samo da so bili bolje izvežbani in bolje oboroženi. Nekatere je tirala na boj tudi mržnja do nekdanjih leških sovražnikov, nekatere pa sočutje. »Čujte! Čujte!« so klicali kraljem, knezom in vsem národom Žmudci: »Bili smo prosti, bili smo národ plemenite krvi, toda Križarji nas hočejo spremeniti v sužnje! Njim ni mar za naše duše, marveč za našo zemljo in za naše imetje. Naša revščina je že tako velika, da moramo ali ropati ali pa beračiti. Kako nas hočejo umivati z vodo svetega krsta, ko pa sami nimajo čistih rok? Mi hočemo krst, toda ne s krvjo in mečem; hočemo vero, toda le tako, kakoršno nas učita krepostna vladarja Jagiello in Vitold. Čujte nas in pomagajte nam, ker poginjamo. Križarji nas želé krstiti, a to samo radi tega, da nas tim lože podjarmijo; oni ne pošiljajo k nam duhovnikov, marveč rabelje. Že so si osvojili našo zemljo, naše črede in vse pridelke naše zemlje; ne smemo več loviti rib, niti zverine po goščavi. Prosimo: Čujte nas, kajti nas, ki smo prosti ljudje, gonijo k nočnemu delu pri zidanju svojih gradov; pobrali so nam naše otroke v zastavnike, naše žene in hčerke pa sramoté pred očmi njihovih mož in očetov. Mi bi morali stokati, ne govoriti. Oni so požgali z ognjem naša mesta, oni so odvlekli v Prusijo našo gospôdo, naše odličnjake, kakor: Korkuta, Vasigina, Svolka in Sangajla so pobili, in nalik volkovom koprné po naši krvi. O, čujte! Saj smo vendar tudi mi ljudje, ne pa živali, radi tega kličemo k tebi, sveti oče, da zapoveš poljskim škofom, naj nas oni krsté, ker z vso dušo koprnimo po krstu, toda po takem, ki se deli z vodo ljubezni, ne pa z živo krvjo ugonobljenja.«

Tako in temu podobno so se pritoževali Žmudci, in ko so začuli njih pritožbe na mazoveškem dvoru, se je takoj nekoliko dvornikov in vitezov odločilo, da jim hoče iti na pomoč. Razume se, da jim kneza Januša ni bilo treba niti prositi dovoljenja, a to ne radi tega, ker je bila kneginja lastna sestra velikega kneza Vitolda. Srca vseh so se razvnela od jeze, ko so izvedeli od Broniža in bojarjev, da so si mnogi plemeniti žmudski mladeniči, ki so tičali v pruskih ječah, vzeli sami življenje, ker niso mogli dalje prenašati vseh okrutnostij in sramote, s kakoršno so jih mučili Križarji.

Glavač je bil te bojne strasti mazoveških vitezov jako vesel, ker si je mislil, da se vojna tim bolj razvname, čim več ljudij odrine h knezu Vitoldu, in da bo tem lože mogoče opraviti kaj proti Križarjem. Veselilo ga je tudi to, da zopet zagleda Zbiška, kateremu je bil jako udan, ter starega Matijca, o katerem mu je bilo znano, da je veščak v bojnem poslu. Veselilo ga je tudi to, da bo v njihovi družbi gledal nove divje pokrajine, nepoznana mesta, čete in vojake, katerih še ni videl, ter končno samega kneza Vitolda, čegar slava se je v tem času razlegala široko po svetu.

S takimi mislimi se je odločil iti po »velikih in zanesljivih cestah,« ne zadržujé se nikjer dalje, nego je bilo potrebno za počitek konjem. Oni mladi bojarji, ki so bili dospeli z Bronišem iz Tesnote, ter drugi

Litvini, ki so bili na knezovem dvoru, ker so se jim prostovoljno pridružili in so poznali dobro vsa pota in prelaze, bi imeli pospremiti njega in mazoveške viteze od naselbine do naselbine, od mesta do mesta, skozi gluhe in neizmerne goščave, s katerimi je bila pokrita večina površja Mazovije, Litve in Žmudske.

XVI.

V gozdu, oddaljenem jedno miljo proti vzhodu od Kovna, katerega je bil razdrl sam Vitold, so stale glavne moči Skirvoillove, seleče se v slučaju potrebe nalik blisku z jednega mesta na drugo, ter so napadale enako urno bodisi prusko krajino, ali pa gradove in utrdbe, ki so še bile v križarskih rokah, ter s tem razširjale bojni plamen po vsej pokrajini. Ondi dobi zvesti orožjenosec Zbiška in pri njem Matijca, ki je bil dospel tje še le pred par dnevi.

Pozdravil je Zbiška, na to pa je prespal Čeh vso noč kakor ubit, in še le drugega dné proti večeru je šel pozdravit starega viteza, kateri ga je utrujen in nevoljen prav neuljudno sprejel. Jezno ga je vprašal, čemu ni ostal, kakor mu je bil zapovedal, v Spihovem, in udobrovoljil se je nekoliko še le potem, ko je prišel Čeh do ugodne priložnosti, ko ni bilo Zbiška v šotoru, ter se je opravičil, da je došel semkaj na odločno zapoved Jagjenkino.

Rekel mu je tudi, da ga je razun povelja in prirojene strasti za vojno v tej krajini pripeljala tjekaj tudi želja, da jej v slučaju potrebe takoj donese kot poslanec novice v Spihov.

»Naša gospodičina,« je dejal, »ki ima dušo kakor angelj, moli celo v svoj neprilog za Jurandovo hčerko. Toda vsemu mora biti konec. Ako Jurandova več ne živí, naj jej sveti večna luč, kajti bila je nedolžna kakor jagnje; ako jo najdemo, treba je Jagjenki to nemudoma sporočiti, ali ne še le po vrnitvi Jurandove, da ne odide osramočena.«

Matija je jako nerad slišal te besede, toda navzlic temu je ponavljal vsaki hip: »Iz tega ne bo ničesar!« Toda Glavača to ni oviralo in odločil se je, da hoče odkritosrčno govoriti, zato je nadaljeval:

»Bilo bi mnogo bolje, ako bi bila gospodičina Jagjenka ostala v Zgorelicah, ker je zamán storila to pot. Neprestano smo zagotavljali revico, da Jurandova hči več ne živi, toda morda utegne biti drugače.«

»Ali kdo jej je govoril, da ona živi, ako ne ti?« ga vpraša jezno Matija. »Imel bi držati jezik za zobmi. Vzel sem jo s seboj, ker se je bala Čtana in Volka.«

»To je bil le izgovor,« odvrne orožjenosec. »Ona bi mogla povsem mirno sedeti v Zgorelicah, ker bi ona dva drug drugega ovirala. Toda bali ste se, da se v slučaju Danuškine smrti Zbišek ne bi izgubil, ali se zagledal v katero drugo in radi tega ste jo vzeli s seboj.«

»Kako, da si že tako predrzen? Ali si morda že opasan vitez, ne pa sluga?«

»Jaz sem sluga, toda sluga gospodičine Jagjenke, in radi tega se bojim, da bi je ne doletela kaka sramota.«

Matija se zamisli, kajti ni bil zadovoljen sam s seboj. Večkrat si je že očital, čemu je vzel Jagjenko s seboj, ker je vedel, da je s tem svojim postopanjem morala dokaj izgubiti v Zbiškovih očeh, v slučaju, ako bi našli Danuško, pa je mogla izgubiti vse. Čutil je takisto, da v ponosnih Čehovih besedah tiči resnica in da je Jagjenko prav radi tega odpeljal iz Zgorelic, ker jo je nameraval pustiti pri opatu v Plockem; ko je pa poizvedel za njegovo smrt, jo je vzel s seboj v Spihov, samo da jo ohrani Zbišku.

»To mi niti na misel ni prišlo,« odvrne končno, hoté pomiriti sebe in Čeha. »Sama me je silila, naj jo vzamem s seboj.«

»Sevéda je silila, ker smo jej zagotavljali, da ona druga ne živi več in da bo njenim bratom mnogo bolje, ako je ne bo doma — zato je tudi odšla z nami.«

»Ti si jo nahujskal k temu!« zakriči Matija.

»Jaz... in to je moja krivda. Toda sedaj se mora pokazati, kaj je in kako je. Nekaj se sedaj mora zgoditi, drugače rajše poginemo.«

»Kaj moreš storiti,« reče nestrpljivo Matija, »s tako vojsko in v taki vojni! Ako ima res biti kaj, nastane še le meseca julija, kajti Nemcem ugajata za vojno samo dva letna časa: zima in suho leto. Vojna pa sedaj tudi le tli, ne pa gorí. Knez Vitold je odšel v Krakov, sporočit vse kralju ter ga prosit dovoljenja in pomoči v slučaju boja.«

»Toda tu blizu se nahajajo križarski gradovi. Ako dobimo le dva, bi našli morda Jurandovo, ali pa bi vsaj zvedeli kaj o njej.«

»Ali pa tudi nič.«

Siegfried jo je gotovo odpeljal na to stran. To so nam rekli v Sčitnem in povsod, pa tudi sami smo si to mislili.«

»Ali si že videl te vojake? Stopi vèn iz šotora in oglej si jih. Nekateri imajo le cepce, a nekateri medene meče še po svojih pradedih.«

»Vendar, kakor sem slišal, so to hrabri vojaki.«

»Z golimi rokami si vsekako ne morejo osvojevati gradov, zlasti ne križarskih.«

Daljši razgovor jima pretrgata Zbišek in Skirvoillo, ki je bil žmudski poveljnik. Bil je to človek male rasti, toda močen in širokopleč. Prsi je imel tako napete, da so bile podobne grbi, a roke je imel tako dolge, da so mu segale skoro dò kolen. Sploh je bil jako podoben Zîndramu iz Maškovice, ki je bil sloveč vitez in katerega sta Matija in Zbišek v svojem času spoznala v Krakovem. Imel je debelo glavo ter izbočene noge. Sploh se je čul o njem le jeden glas, da je to veščak v bojnih zadevah. Skoro vse življenje mu je minilo v borbi s Tatarji, s katerimi se je bojeval dokaj let v Rusiji, in z Nemci, katere je sovražil kakor kugo. V teh bojih se je naučil ruskega jezika, na Vitoldovem dvoru pa nekoliko poljskega. Znal je govoriti po nemški ter ponavljal neprestano tri besede: ogenj, kri, smrt. V svoji veliki glavi je imel vedno dovolj drznih mislij in bojnih načrtov, katerih Križarji niso mogli že naprej spoznati, niti se jim izogniti, radi česar so se ga obmejni komturji zelo bali.

»Razgovarjala sva se o bojnem pohodu,« reče Zbišek Matijcu nenavadno živo, »radi tega sva prišla semkaj, da poizveva tudi za vaše mnenje.«

Matija posadi Skirvoilla na hrastov panj, pokrit z medvedovo kožo, zapove prinesti steklenico medice, katero so potem nalivali v čaše in pili. Ko so se dobro okrepčali, vpraša Matija:

»Ali hočete odriniti na pohod, ali ne?«

»Hočemo požgati kak nemški grad.«

»Kateri?«

»Ragneto ali Novo Kovno.«

»Ragneto,« ponovi Zbišek. »Pred štirimi dnevi smo bili pod Novim Kovnom, toda odbili so nas.«

»Tako je,« reče Skirvoillo.

»Kako to?«

»Prav.«

»Počakajte,« reče Matija, »jaz tukajšnjega kraja ne poznam dobro. Kje je Novo Kovno in kje Ragneta?«

»Odtod do Novega Kovna ni niti jedna milja,« odvrne Zbišek, »a od Starega do Novega Kovna je tudi toliko. Grad se nahaja na obrežju. Onikrat smo ga hoteli naskočiti, toda odbili so nas. Pol dneva so drvili za nami, dokler se nismo skrili v tej hosti, in vojaki so se nam tako razpršili, da smo našli nekatere še le drugi dan.«

»A Ragneta?«

Skirvoillo stegne svojo dolgo roko proti severu ter reče:

»Daleč! Daleč!...«

«Pojdimo nad njo prav radi tega, ker je daleč!« odvrne Zbišek. »Ondi je vse mirno, ker so prišli vsi ondotni prebivalci k nam. Nemci tamkaj ne pričakujejo nikakega napada, radi tega planemo na povsem nepripravljene.«

»To je res,« reče Skirvoillo.

Matija pa vpraša:

»Kaj mislite, ali bo mogoče vzeti grad?«

Skirvoillo odkima z glavo, v znamenje, da to ni mogoče, Zbišek pa reče:

»Grad je trden, in le slučajno bi ga bilo mogoče dobiti. Toda ondi lahko opustošimo krajino, požgemo vasi in mesta, ugonobimo zaloge živeža, a pred vsem drugim dobimo nekaj jetnikov, med katerimi bodo morda celo odličnjaki, in take Križarji radi odkupujejo ali zamenjavajo.«

Na to se obrne k Skirvoillu ter reče:

»Sami ste priznali, da imam prav, sedaj pa pomislite še to: Novo Kovno se nahaja na obrežju, kjer jim ne požgemo nikake koče, ne odženemo čred, niti ne vjamemo jetnikov. In ni še dolgo tega, kar so nas pobili. Nò, pojdimo rajše tjekaj, kjer nas ne pričakujejo.«

»Kdor zmaga, ne pričakuje napada,« zamomlja Skirvoillo.

Sedaj poprime Matija za besedo ter jame podpirati Zbiškovo mnenje, ker je videl, da mladenič pričakuje mnogo več od Ragnete, nego od Starega Kovna in da bi bilo pri Ragneti mnogo lože vjeti kakega odličnega jetnika, katerega bi mogli porabiti v zameno. Domišljeval si je takisto, da je v vsakem slučaju bolje iti dalje ter vdreti nepričakovano v krajino, manj zavarovano, nego povspenjati se na obrežje, ki je močno zavarovano že od prirode, na katerem stoji grad, zavarovan s krepko posadko.

Ker je bil veščak v bojnih zadevah, je govoril tako jasno in navajal tako važne razloge, da je moral vsakega prepričati. Za to so ga tudi vsi pozorno poslušali. Skirvoillo je pomignil semtertje s svojimi gostimi obrvi v znamenje, da mu pritrjuje, časih pa je zamomljal: »To je resnica!« Končno je sklonil svojo veliko glavo med široke dlani, da je bil videti, kakor bi bil grbast ter se je globoko zamislil.

Čez nekaj časa je vstal in ne da bi spregovoril kako besedico, se začel poslavljati.

»Nò, kako ste se odločili?« ga vpraša Matija. »Kam se napotimo?«

Skirvoillo mu odvrne kratko:

»Pod Novo Kovnò.«

Na to odide iz šotora.

Matija in Čeh gledata nekaj časa začudena Zbiška, na to se vdari stari vitez po kolenih ter zakliče:

»Fej! kak panj je to! Dela se, kakor bi poslušal, končno pa krene po svojem. Škoda je, brusiti si jezik!...«

»Jaz sem že čul o njem, da je tak,« odvrne Zbišek »in res je, da je tukaj ves národ tako trdoglav, kakor malokateri. Posluša tuje mnenje, potem pa, kakor bi pihnil v veter.«

»Čemu torej povprašuje?...«

»Zato, ker smo opasani vitezi, in pa radi tega, da presodi vsako zadevo od obeh strani. Toda on ni bedast!«

»Morda nas pod Novim Kovnom najmanj pričakujejo!« omeni Čeh, »zlasti radi tega, ker so vas ravnokar odbili. Imel je prav.«

»Pojdimo pogledat one ljudi, katerim jaz zapovedujem,« reče Zbišek, kateremu je bilo soparno v šotoru. »Moram jim zapovedati, naj bodo pripravljeni.«

In na to odidejo. Zunaj je bila že temna in mračna noč, razsvetljena od ognjišč, pri katerih so sedeli Žmudci.

XVII.

Za Matijo in za Zbiška, ki sta služila že poprej pod Vitoldom ter se do sitega nagledala litevskih in žmudskih bojevnikov, ni predstavljal pogled na tabor ničesar novega, toda Čeh je zrl na vse radovedno naokrog, premišljuje v duhu, kaj bi bilo mogoče pričakovati od takih ljudi v boju, ter jih ob enem primerjal s poljskim in nemškim vitežtvom. Tabor se je nahajal v nižavi, obkoljeni s hosto in močvirjem, radi česar je bil popolnoma zavarovan pred napadi ter se mu ni mogla bližati nikaka tuja vojska. Tudi sama nižava, na kateri so stale koče, je bila takisto močvirnata in blatna, toda oni so nasekali toliko hrastovih in jesenovih vej in jih položili po tleh, da so počivali popolnoma na suhem. Knezu Skirvoillu so postavili v naglici neko kolibo, podobno »numi« ali litevski koči, narejeni iz gline in neotesanih brun. Za nekatere odličnjake so naredili iz vej nekoliko šotorov; prostaki so sedeli okrog ognjev pod milim nebom ter imeli jedino varstvo proti promeni vremena v kožuhovini in kožuhih, katere so nosili na golem životu. V taboru še nihče ni spal, kajti ljudje, ki po poslednjem porazu niso imeli ničesar delati, so se naspali dovolj po dnevu. Nekateri so sedeli ali ležali poleg ognjev, polagáje na nje suhe hrastove veje, nekateri so razkopavali že pogašena in s pepelom zasipana ognjišča, od katerih se je širila vonjava pečene repe, ki je bila navadna hrana Litvincev.

Poleg vsakega ognjišča je ležalo na kupčke položeno orožje, a to tako blizu, da je v slučaju potrebe mogel vsak vojak pograbiti svoje. Glavač je ogledoval radovedno sulice z ozkimi in dolgimi bodali, skovane iz skaljenega železa, prače, izdelane iz mladega hrastičja, s katerimi so metali kamenje ali železne igle, neko orožje, podobno poljskim sekiram s kratkimi toporišči, katere so rabili jezdeci, ter one z dolgimi toporišči, s katerimi so se bojevali pešci.

Med njihovim orožjem je bilo tudi orožje iz medi, ki je bilo narejeno še v onih časih, ko se je železo še malo rabilo v teh zapadnih krajinah. Tudi nekateri meči so bili izkovani iz medi, a večina njih je bila izkovana iz dobrega, iz Novgoroda pripeljanega jekla. Čeh je jemal v roke sulice, kopja, meče, smolnate in v ognju skaljene loke ter je poskušal pri luči ognjišč njihovo ceno. Konj pri ognju ni bilo mnogo, kajti čreda se je pasla nekoliko dalje v gozdu pod varstvom skrbnih konjarjev; ker pa so hoteli nekateri odlični bojarji imeti svoje konje pri roki, jih je bilo radi tega nekoliko tudi v taboru, kjer so jih krmili vjeti sužnji. Glavač se je čudil tem nenavadno majhnim konjem, z močnimi vratovi, ki so bili tako čudni, da so jih smatrali zapadni vitezi za neko posebno vrsto živalij, ki je bila bolj podobna nosorožcem nego konjem.

»Veliki bojni konji tukaj niso nič vredni,« spregovori izkušeni Matija, spominjáje se svoje nekdanje službe pri Vitoldu, »ker veliki konj tukaj obtiči v blatu, tako žrebe pa prodere povsod prav tako kakor človek.«

»Toda na bojnem polju,« odvrne Čeh, »tukajšnji konji proti velikim nemškim ne vzdržijo.«

»Kajpada, da jim ne vzdržé. Za to pa nobeden Nemec Žmudcu ne uide, niti ga ne dohiti, ker so ti konjiči isto tako urno, ako še ne urnejši, nego tatarski.«

»Vendar pa se mi zdi to zelo čudno, kajti videl sem ujete Tatarje, ki jih je bil pripeljal Zih v Zgorelice, ki pa so bili majhni ljudje, kakor tudi njihovi konji, vendar ti tukaj so vsi krepko vzrastli ljudje.« In res so bili to krepko razviti ljudje. Pri svetlobi ognjišč je bilo moči videti pod kožami in kožuhi široke prsi in krepke roke. Jeden kakor drugi, vsi so bili medli, toda koščeni in veliki. Sploh so s svojo rastjo nadkriljevali prebivalce iz drugih litevskih pokrajin, kjer so včasih ljudje trpeli glad, tukaj pa je bil glad le malokedaj nadležen gost. Zato pa so s svojo divjostjo nadkriljevali celo Litvince.

V Vilni se je nahajal dvor velikega kneza in v Vilno so prihajali knezi z vshoda in zahoda, prihajali poslanci in tujezemski trgovci, radi česar so se navzeli meščanje nekoliko običajev tujine; toda tukaj se je pojavljal tujec le v podobi Križarja ali viteza, ki so donašali v pozabljene gozdne vasi samo ogenj, sužnjost in krst krvi; torej je bilo tudi tukaj vse surovo, neotesano in nasprotno vsaki novotariji; tukaj so se držali starih običajev in starega načina bojevanje, in paganstvo je imelo globoke korenine, to pa radi tega, ker nauka svetega križa nežni oznanovalec evangelija ni učil z ljubeznijo apostolov, marveč z dušo rabelja.

Skirvoillo ter drugi odlični knezi in bojarji so bili že kristijani, ker so se ravnali po vzgledu Jagiella in Vitolda. Ali drugi, in sicer najbolj preprosti ter najbolj divji bojevniki, so nosili v svojih prsih neko tajno čustvo, da se bliža smrt in pogin staremu svetu in stari veri. Bili so pripravljeni skloniti glavo pred križem, ako bi jim tega križa ne prinesle sovražne nemške roke.

»Mi prosimo za krst!« so klicali vsem knezom in narodom, »toda vedite, da smo ljudje, ne pa žival, katero je mogoče darovati, kupiti in prodati!« In dotlej, dokler je ugašala stara vera, kakor ugaša ogenj, na katerega nihče ne poklada drv, in dokler so se njihova srca odvračala od nove, radi tega, ker jim jo je vsiljevala nemška moč, je nastala v njihovih dušah puščoba, nemir, koprnenje po minulosti in globoka žalost. Čeh, ki je rastel že od svojih mladih nog v veselem bojnem trušču, ki ga je spremljalo petje in godba, je videl tu prvič tabor, jako tih in turoben. Samo tupatam je odmeval pri ognjiščih, oddaljenih od Skirvoillove kolibe, glas piščalke ali odmev pesmi, ki jo je pel »burtinikas« (žmudski pevec), in vojaki so ga poslušali s pobešenimi glavami in z v tla vprtimi očmi. Nekateri to sedeli poleg ognjišč ter imeli glave oprte ob lakte, ter bili v svoji obleki iz živalskih kož podobni divji ropni zverini. Ko so pa dvignili glave ter jeli ogledovati tuje viteze, je osvetlil plamen njihova mirna lica in plave oči, katere niso bile surove, niti grabežljive, marveč so zrle tako otožno, kakor zró otroci, katerim se godi krivica. Na koncu taborišča so ležali na mahu ranjenci, katere se jim je posrečilo odnesti iz poslednje bitke. Vražarji so izgovarjali nad njimi svoje kletve, ali pa so pregledovali njihove rane ter polàgali na nje zdravilna zelišča; ranjenci pa so ležali tiho in molčé ter potrpežljivo prenašali svoje bolečine in muke. Iz goščave se je čulo žvižganje konjarjev; časih je nastal veter ter napolnil z dimom ves tabor in hrumel glasno po temnem gozdu. Toda noč je nastajala čimdalje bolj temna, ognjišča so jela ugašati in tišina, še večja nego poprej, je zavladala v taboru, podobna tugi in zlokobni slutnji.

Zbišek je dal svoje povelje ljudem, katerim je načeloval in s katerimi se je lahko mogel sporazumeti, ker je bilo med njimi tudi nekoliko Poljakov, na to pa se je obrnil k svojemu orožjenoscu ter mu rekel:

»Dovolj si se že nagledal tabora, čas je že, da se vrnemo pod šotor.«

»Dà, nagledal sem se,« odvrne mladenič, »toda posebno me ni razveselilo to, kar sem videl, ker se vidi na prvi pogled, da so to poraženi ljudje.«

»Dà, dvakrat poraženi, in sicer pred štirimi dnevi pod gradom in pred kratkim na bojnem pohodu. Ali sedaj hoče Skirvoillo iti tjekaj še tretjič, da doživí še tretji poraz.«

»Kaj, ali mar ne vé, da s takimi vojaki ne doseže proti Nemcem ničesar? To mi je rekel že vitez Matija, a sedaj vidim sam, da so ti ljudje jako slabo sposobni za vojno.«

»Tudi v tem se motiš, kajti to so hrabri ljudje, kakor malo kateri drugi na svetu. Samo to posebnost imajo, da se boré v tolpah in brez reda, Nemci pa v vrstah. Ako se jim posreči razdreti vrsto, pa pogosteje zmaga Žmud Nemca, nego Nemec Žmudca. To pa je tudi Nemcem znano in radi tega se držé skupaj ter stojé čvrsto kakor stena.«

»Toda na jemanje gradov ni treba niti misliti,« omeni Čeh.

»Saj tudi nimajo za to potrebnega orožja!« odvrne Zbišek. »Orožje za jemanje gradov ima samo knez Vitold, in dokler on ne pride k nam, ne dobimo nobenega gradu, k večjemu morda slučajno ali po izdajstvu.«

Tako se razgovarjáje, so dospeli k šotoru, pred katerim je veselo plapolal ogenj in na katerem so služabniki pekli meso. V šotoru je bilo hladno in vlažno, zato sta se oba viteza in Glavač ž njima vred vsedla na razgrnene kože poleg ognja.

Ko so se okrepčali, so poskušali zaspati, toda niso mogli. Matija se je obračal z jedne strani na drugo; vidé pa, da Zbišek sedi pri ognju, se je vsedel tudi on, in objemši z rokami svoja kolena, ga vprašal:

»Čuj! Čemu si svetoval iti tako daleč, pod Ragneto, ter ne mnogo bliže pod Gotteswerder? Kaj si nameraval doseči s tem?«

»Radi tega, ker mi nekaj šepeta v duši, da je Danuška v Ragneti... in ondi so mnogo manj oprezni nego tukaj.«

»Nisva imela časa pomeniti se, ker jaz sem bil truden, ti pa si zbiral ljudi po porazu po hosti. Toda povej mi sedaj: ali nameravaš še vedno iskati to deklico?«

»Saj to ni nikaka deklica, marveč moja žena!« mu odvrne Zbišek.

Nastalo je molčanje, ker je Matija dobro vedel, da mu na to ne more odgovoriti. Ko bi bila Danuška še vedno Jurandova gospodičina, bi bil stari vitez brez dvoma jel nagovarjati svojega sinovca, naj jo pusti in pozabi na njo; ker pa sta že sprejela zakrament svetega zakona, je postalo iskanje njegova dolžnost, in Matija bi mu ne bil izrekel onega vprašanja, ako bi ne bil smatral Jurandove hčerke še vedno za deklico, ker ni bilo prave poroke niti pravega zakona.

»Dà! Dà!« spregovori čez nekaj časa. »Toda vprašal sem te pred dvema dnevoma, in rekel si mi, da ne veš ničesar.«

»Ker res ne vem ničesar, marveč samo to, da božja jeza visi nad menoj.«

Glavač se dvigne na medvedovi koži, sede, nastavi ušesa ter jame pozorno poslušati.

Matija reče:

»Dokler te ne premaga trudnost, pripoveduj nam, kaj si videl, kaj si delal in kaj si opravil v Marburgu?«

Zbišek si odgrne svoje lase, katerih si že davno ni dal striči ter so se mu vsipavali na oči, na to pa jame pripovedovati.

»Daj Bog, da bi jaz vedel toliko o svoji Danuši, kolikor vem o Marburgu. Vprašate me, kaj sem ondi videl? Videl sem neizmerno križarsko moč, kateri pomagajo vsi kralji in vsi narodi, in s katero se more težko kdo še kosati. Videl sem tak grad, kakoršnega nima morda sam rimski cesar. Videl sem neizmerne zaklade, videl prekrasno orožje, videl celo mravljišče oboroženih menihov, »knehtov« in vitezov ter toliko svetinj, kolikor jih ima sam sveti oče v Rimu — zato vam pravim, da je kar duša sahnela v meni, ko sem si mislil: kdo se sme predrzniti, da bi se jim postavil po robu? Kdo jih premaga? Kdo se jim vpre? Koga ne zlomi njihova moč?«

»Nas! Prokleta jim bodi mati!« zakliče Glavač, ki se ni mogel premagati.

Tudi Matija se je čudil Zbiškovim besedam. Ker je pa hotel poizvedeti vse mladeničeve dogodke, mu seže v besedo in reče:

»Ali si že pozabil na Vilno? Ali smo se že malo kedaj borili ž njimi s ščitom ob ščit, s čelom ob čelo? Ali si pozabil, kako so neradi prihajali k nam, kako so se pritoževali o nas, da vam ni bilo dovolj, vtruditi konja in prelomiti kopje, marveč da je trebalo ali nam vrat odsekati, ali pa svojega dati! Bili so tudi pri nas kot gostje, ki so nas pozivali na dvoboj, ki pa so vsi sramotno odšli. Kaj, da ti je tako upadel pogum?«

»Ni mi upadel pogum, ker sem se boril celo v Marburgu z ostrim mečem. Toda vi ne poznate vse njihove moči.«

Na to se starec razsrdi.

»Ali ti morda poznaš vso poljsko moč? Ali si že videl vse polke zbrane skupaj? Nisi jih videl. Ali vsa njihova moč sloni na izdajstvu in krivici, kajti ondi ni niti pedi zemlje, ki bi bila zares njihova. Naši knezi so jih sprejeli, kakor sploh sprejemamo reveža v hišo, in jih obdarovali; ko se jim je pa vtrdila njihova moč, so oni grizli ono roko, ki jih je živila, kakor kaki besni in potuhnjeni psi. Polastili so se zemlje, mesta si osvojili z izdajstvom, in to je njihova moč! Ko bi jim pritekli tudi vsi kralji sveta na pomoč — vendar enkrat napoči dan sodbe in osvete.«

»Sami ste mi rekli, naj vam pripovedujem, kar sem ondi videl, sedaj pa se srdite, zato rajše umolknem,« reče Zbišek.

Matija je nekaj časa jezno momljal, končno pa se je pomiril in dejal:

»Ali se mar to ne godi? Stoji v gozdu hrast, podoben steni, ter si misliš, da bo stal tako mnogo stoletij; ko pa le krepko zamahneš po njem s sekiro, se takoj zgrudi po tleh. Tako je tudi s Križarji. Toda jaz sem hotel, da mi pripoveduješ, kaj si delal in kaj si dosegel? Boril si se ondi z ostrim orožjem, kakor si dejal?«

»Dà. Iz početka so me sprejeli ošabno in neljubeznivo, kajti ondi je bilo že znano, da sem se boril z Rotgierom. Nemara bi se mi ne bilo godilo dobro, ko bi me ne bil branil gospod de Lorche, katerega oni jako spoštujejo. Potem pa so prišle na vrsto gostije in bojne igre, pri katerih me je blagoslovil Bog. Slišali ste že, da me ima brat velikega mojstra, Ulrik, jako rad. On mi je dal pismo, napisano od samega velikega mojstra, ki je zapovedal, da mi morajo vrniti Danuško.«

»Povedali so nam ljudje,« odvrne Matija, »da se mu je vtrgal jermen na sedlu, in ko si ti to videl, da nisi hotel udariti po njem.«

»Kajpada, dvignil sem kopje kvišku, in s tem sem se mu prikupil. Ej, mili Bog, dobil sem od njih strogo pismo, s katerim sem mogel iti od grada do grada in jo iskati. Že sem si mislil, da je napočil konec moje bede in mojega trpljenja, a glej, sedaj sedim tukaj v tej divji krajini, brez vsake pomoči, izmučen in žalosten, in moja bolečina je vsaki dan večja.«

Tu umolkne za trenutek, vrže z vso močjo poleno na ogenj, da so se kar iskre posipale naokrog, ter nadaljuje:

»Ako ta revica v kakem gradu joka in si misli, da sem na njo pozabil, pa bi bilo bolje, ko bi me pokosila smrt!«

In očividno se je v njem nabralo toliko nestrpljivosti in bolečine, da je jel znovič metati polena na ogenj. Matija in Glavač sta ga osupnena gledala. Nista niti slutila, da je imel Danuško tako rad.«

»Pomiri se!« zakliče Matija. »Kako je bilo s tem pospremnim pismom? Ali mar komturji niso hoteli ubogati zapovedi velikega mojstra?«

»Pomirite se, gospod!« reče Čeh. »Bog vas potolaži, morda kmalu.«

Zbišku se zalesketajo solze v očeh, vsekako pa se pomiri ter reče:

»Odpirali so pred menoj gradove in ječe. Bil sem povsod in iskal sem povsod. Med tem je izbruhnila vojna. V Gierdavi mi je starosta von Heidek dejal, da bojno pravo je povsem drugačno in da sedaj nimajo več veljave pospremna pisma, ki so bila izdana v mirnem času. Pozval sem ga takoj na dvoboj, toda on dvoboja ni sprejel, marveč me je dal zapoditi iz gradu.«

»Pa v drugih gradovih?« vpraša Matija.

«Povsod se je vršilo eno in isto. Komtur v Kraljevcu, ki je vrhovni poveljnik gierdavskega staroste, ni hotel niti čitati pisma, rekoč, da vojna je vojna, ter mi zapovedal, da naj urno odnesem svojo glavo, dokler je še cela. Poskušal sem še drugod, toda povsod je bilo eno in isto.«

»Sedaj razumem vse,« reče stari vitez. »Ko si videl, da ne dosežeš ničesar, si dospel semkaj, kjer se moreš vsaj maščevati.«

»Tako je,« reče Zbišek. »Mislil sem si tudi, da tu vjamemo kaj sužnjev, ali se polastimo kakega gradu, toda oni ne znajo jemati gradov.«

»Ej, kadar dospe semkaj knez Vitold, bo vse drugače.«

«Bog daj to!«

»On dospe gotovo. Čul sem na mazoveškem dvoru, da pride, in ž njim morda sam kralj z vso svojo poljsko močjo.«

Daljši razgovor jima pretrga Skirvoillo, ki stopi nenadoma iz sence, ter reče:

»Dvignimo se na pohod!«

Vitezi na to urno vstanejo, Skirvoillo se približa tesno njim ter reče z zamolklim glasom:

»Imam neko novico. Novo Kovno se namerava oskrbeti z živežem. Dva viteza spremljata »knehte«, jed in pijačo. Te hočemo napasti.«

»Torej moramo prebresti Njmen?« vpraša Zbišek.

»Dà, znan mi je prehod.«

»Ali v mestu vedó, da jim prihaja živež?«

»Vedó in gredo jim naproti, toda na te udarite vi.«

Na to jim jame praviti, kje se imajo postaviti, da bodo mogli iznenadoma napasti one, ki pridejo iz grada.

Njemu je bilo mnogo mar za to, da izvrši ob enem dve bitki, in se s tem maščuje za poslednji poraz, kar je moglo biti tolikanj lažje, čim varnejši se je čutil sovražnik po prvi zmagi. Odločil jim je prostore in čas, kedaj morajo biti tamkaj, vse drugo pa je prepustil njihovi hrabrosti in izkušenosti. Oni so se razveselili v svojih srcih, ker so takoj spoznali, da jim to govori vešč in izkušen bojevnik. Ko jim napove svoje naročilo, jim zapove, naj gredó za njim, na to pa se vrne v svojo kolibo, kjer so ga že čakali knezi in bojarji. Tu ponovi svoja povelja, na to dvigne k ustom piščalko, izrezano iz volčje kosti, ter zažvižga tako presunljivo, da se je glasilo od jednega konca tabora do drugega.

Na ta žvižg nastane živahno gomazenje okrog pogašenih ognjišč; tu pa tam zasršé iskre, ter izbruhne plamen, ki je rastel vsaki hip. Pri tem blesku plamena je bilo videti divje postave bojevnikov, ki so se zbirali okrog svojega orožja. Gozd je zadregetal in se sprebudil. Čez nekaj časa je bilo môči slišati klice konjarjev, ki so gnali konje k taboru.

XVIII.

Kmalu so dospeli k Njevaži in jo prebrodili: nekateri na konjih, drugi držeči se konjskih repov; nekateri na splavih, narejenih iz vej. Vse to se je izvršilo tako hitro, da so se Matija, Zbišek in Glavač ter drugi mazoveški vitezi jako čudili gibčnosti teh ljudij ter spoznali še le sedaj, čemu niti gozdi, niti močvirja, niti reke niso mogle zadržati litevske poplave.

Ko so prišli iz vode, ni slekel nobeden svoje obleke, niti kožuha, marveč so se osušili, nastavivši hrbte proti solncu, da se je kadilo od njih, kakor iz peči. Po kratkem počitku so se urno napotili proti severu. Proti večeru so dospeli k Njemenu. Prehod čez reko, veliko in od pomladnih vod razvodenelo, ni bil lahek. Plitvina, za katero je Skirvoillo vedel, je bila vendar na nekaterih mestih tako globoka, da so konji morali celo plavati. Dva človeka je prôd pred očmí Zbiška in Čeha — ki sta si zamán prizadevala, rešiti ju — celo odnesel, ker reveža nista smela klicati na pomoč, kajti poveljnik je bil zapovedal, da se ima prehod izvršiti v čim največji tišini. Vsi ostali so srečno dospeli na nasprotno obrežje, na katerem so potem sedeli brez ognjev do jutra.

Pri prvem svitu se razdeli vojska na dva oddelka. Z jednim je odšel Skirvoillo v globel krajine naproti onim ljudem, ki so vozili živež v Gotteswerden; drugi oddelek pa je odpeljal Zbišek k obrežju, da ondi napade one, ki bi imeli priti iz gradu.

Med tem se je danilo in bilo je môči soditi, da bo lepo vreme. Livada in hosta v nižavi sta bili pokriti z gosto meglo, ki je ovirala razgled. To je bilo jako po godu Zbišku in njegovim ljudem, da jih Nemci, prihajaje iz mesta, niso mogli zagledati ter se pravočasno odtegniti bitki. Mladi vitez je bil tega jako vesel in zadovoljen je dejal Matijcu:

»Niti samih sebe ne moremo videti v tej megli; Bog daj, da se ta megla ne izgubi pred poldnevom.«

To rekši, odide naprej, da oddá stotnikom, ki so korakali spredaj, potrebne zapovedi, na to se mahoma vrne in reče:

»Kmalu dospemo na pot, ki vodi od broda na obrežje. Ondi se nastanimo v gozdu ter jih hočemo počakati.«

»Kako ti veš za pot?« ga vpraša Matija.

»Od tukajšnjih kmetov, katerih imam nekoliko. Oni nas spremljajo povsod.«

»Ali kako daleč od gradu in obrežja jih hočeš napasti?»

›Za miljo daljave.«

»To je prav, kajti ako bi jih napadli bliže, bi zamogli iz gradu pozvati pomoč, tako pa nas ne zagledajo, niti ne začujejo.«

»Tudi jaz sem že mislil na to.«

»Ko sem mislil na jedno, sem si domislil tudi drugega. Ako so tvoji ljudje zvesti, pošlji jih kaka dva ali tri naprej, da nam on, ki prvi zagleda Nemce, takoj dá znamenje, da gredó.«

»Tudi za to je že preskrbljeno.«

»Torej ti še nekaj svetujem. Zapovej jedni ali dvema stotnijama ljudij, naj se ne spusté v boj, marveč naj takoj odjezdijo naprej in prestrižejo Nemcem pot v grad.«

»To je važno,« odvrne Zbišek, »pa tudi to povelje je že izdano.»

Matija je na to zadovoljno pogledal svojega sinovca, ker mu je bilo ljubo, da je Zbišek navzlic svoji mladosti tako razumel bojne posle. Nasmejal se je ter zamomljal:

»I nù, to je naša kri!«

Orožjenosec Glavač se je radoval še bolj v svoji duši nego Matija, kajti on ni poznal večjega razkošja od bitke.

»Ne vem,« spregovori, »kako se bodo ti naši ljudje borili, vsekako pa oni gredó tiho in pravilno in tudi vidi se na njih, da so bojaželjni. Ako je ta Skirvoillo premislil vse dobro, pa nam živ človek ne uide iz bitke.«

»Ali čemu to, gospod?« ga vpraša Čeh.

Zbišek mu odvrne:

»Pazite tudi vi, da bo to resnica. Ako je vitez križarski gost, potuje on od gradu do gradu, vidi dokaj ljudi ter izve mnogo novic; ako je Križar, pa še več. Prav radi tega sem dospel semkaj, da vjamem tu kakega odličnjaka ter ga potem zamenim. Le ta pot mi je še ostala, ako mi je sploh ostala katera...«

Po teh besedah spodbode konje ter odjezdi znovič na čelu svojemu oddelku, da oddá svoja poslednja povelja in se odtegne otožnim mislim, za katere ni imel časa, ker so se bili že približali k naprej določenemu mestu.

»Mladi gospod si morda misli, da njegova žena še živi in da se nahaja v tem kraju?« vpraša Čeh Matijca.

»Seveda, ako je Siegfried takoj v prvi jezi ni zadavil v Sčitnem,« odvrne Matija, »potem si je môči misliti, da je še živa. Ko bi jo bil ubil, bil bi nam duhovnik v Sčitnem gotovo povedal, ali pa bi ne bil dejal tega, kar je slišal sam Zbišek. Težavno je celo največjemu okrutniku dvigniti roko na onemoglo ženo, na nedolžno dete!«

»Je, toda nikakor ne Križarju. Kaj pa otroci kneza Vitolda?«

»Res je, da imajo Križarji volčja srca, toda tudi to je res, da je ni ubil v Sčitnem. Ker je pa sam šel v daljni kraj, je mogoče, da jo je skril v katerem od teh gradov.«

»Ej, ko bi se nam posrečilo vzeti ta grad!«

»Poglej samo te ljudi,« reče Matija.

»Sevéda, sevéda! Toda nekaj imam v mislih, kar hočem povedati mlademu gospodu.«

»Ko bi imel tudi deset sredstev v mislih, s sulicami ne podereš zidovja.«

Po teh besedah pokaže Matija celo vrsto sulic, s katerimi je bila večina bojevnikov oborožena, in ga vpraša:

»Ali si že videl kedaj tako vojsko?«

In Čeh res še ni videl nikdar nečesa temu podobnega.

Pred njim je stopalo veliko krdelo bojevnikov, drug tesno poleg drugega, toda brez reda, ker v gostem gozdu je bil vsak red nemogoč. Pešci so bili pomešani med jezdece, in nekateri so se držali griv, jermenov ali konjskih repov, v strahu, da ne bi zaostali. Imeli so na sebi volčje, risje ali medvedove kože, a iz kož, ki so jih imeli na glavah, so jim štrleli kvišku zobje mrjasca, rogovi jelena ali kosmata ušesa, tako, da si jih lahko smatral v megli za divjo zverino, ki gre nekam na rop, ako bi ne bili nesli s seboj orožja. Bilo je to nekaj groznega, a ob enem tudi nenavadnega, kakor bi imel človek pred očmi čudež, v kateri je prosti narod verjel, pri katerem oživí in zdirja naprej, ne le to, kar je živega, marveč tudi kamenje in drevje.

Vidé vse to, se približa k Čehu jeden od onih plemičev iz Lekavice, ki sta prišla s Čehom, se prekriža ter reče:

»V imenu Očeta in Sina! Saj gremo v družbi pravih volkov, ne pa ljudij.«

Glavač pa, dasi je videl sam prvič take vojake, mu odvrne kot vešč in izkušen človek, ki se ničemur ne čudi:

»Volki gredo v tolpi po zimi, toda križarska kri je sladka tudi po letu.«

Dà, bilo je res že leto, meseca majnika. Grmovje je bilo že pokrito s svežim zelenjem. Iz bujne in mehke mahovine, po kateri so tiho stopali vojaki, so že poganjali stebelca beli zvončki in rumene trobentice. Od obilnega deževja napito drevje je prijetno dišalo, s tâl pa se je dvigala rezka vonjava odpadlega jegličevja in listja. Solnce je obsevalo mično debele kapljice dežja na listju, in ptice so veselo prepevale.

Bojevniki so šli čimdalje hitreje, ker Zbišek jih je neprestano priganjal. Čez nekaj časa je prišel zopet k zadnjemu koncu oddelka, kjer se je nahajal Matija s Čehom in drugimi mazurskimi prostovoljci. Očividno ga je oživila nadeja, da bitka ne bo brezvspešna, ker z lica mu nisi razbral nikake skrbi, a oči so se mu svetile jasno.

»Naprej!« zakliče. »Mi moramo biti spredaj, ne pa na sredi.«

In vodi jih na čelo oddelka.

»Čujte!« reče jim, »morda napademo Nemce iznenadoma; toda ako nas oni poprej zapazijo ter se hočejo postaviti v bojni red, udarimo mi prvi po njih, ker je naše orožje boljše in so naši meči ostrejši.«

»Dà, tako bodi!« odvrne Matija.

In vsi se posadé trdneje v svojih sedlih, kakor bi imeli že takoj trčiti skupaj. Marsikateri je s širokimi prsi srkal sapo vá-se, drugi pa so poskušali, ali gre meč rad iz nožnice.

Zbišek jim ponovi še enkrat, da ako se dobi med »knehti« kak vitez ali kak redovnik z belim plaščem, naj ga ne ubijejo, marveč vjamejo, na to pa odjezdi naprej h kažipotom, ter čez nekaj časa vstavi oddelek.

Dospeli so do pota, ki je držal od gradu v hosto. Ni pa to bil pravi pot, marveč rajše široka steza, poteptana tako, da so mogli v slučaju potrebe celo voziti po njej. Na obeh straneh je stala visoka goščava, v kateri so stali sami debeli hrasti. Grmičje je ponekje bilo tako gosto, da se je le s težavo dalo prodreti skozi. Zbišek je izbral tak prostor za skrivališče, da jih Nemci, prihajajoči iz mesta, niso mogli videti, niti se postaviti v bojni red. Svoje ljudi je razstavil na obeh straneh steze ter jim naročil počakati sovražnika.

Gozdu in lesnim pobojem privajeni Žmudci so se skrili tako dobro za debla in za grmičje ter mlade jelke, da se je zdelo, da so se vrdli v zemljo. Človek se ni oglasil, niti ni zarezgetal konj. Sedaj pa sedaj je stekla mimo čakajočih ljudij kaka večja ali manjša gozdna žival, in ko so se je skoro dotaknili, je plašno zbežala na stran. Časih je zapihal veter ter napolnil ves gozd s slavnostnim, močnim šumom — na to pa je čez trenutek zopet vse utihnilo, in takrat se je dalo slišati le oddaljeno kukanje kukavice in bližnje klopotanje deteljev.

Žmudci so poslušali radostno te glasove, ker so smatrali detelje za napovedovalce sreče. A teh ptic je bilo jako mnogo v tem gozdu, torej se je to njih klopotanje oglašalo od vseh stranij, podobno klopotanju človeških rok, da se je zdelo, da so imeli ondi svoje kovačnice ter ves dan marljivo delali v njih. Matijcu in Mazurjem se je zdelo, da čujejo tesarje, ki zabijajo žreblje v deske na strehi, in spominjali so se pri tem svoje domovine.

Toda čas je tekel in tekel, vendar pa se ni čulo ničesar, razven onega lesnega trušča in ptičjega petja. Megla v dolini je postala redkejša, solnce se je že povspelo visoko ter jih jelo greti — oni pa so še ležali povsem tiho. Končno se je Glavač, kateremu je že presedalo to čakanje, sklonil k Zbišku in mu pošepetal na uho:

»Gospod, ako Bog dá, pa nam nobeden od teh psov ne sme uiti... Ali bi morda ne mogli potem po noči dospeti pod grad, ga iznenadoma obkoliti in vzeti?«

»Mar si misliš, da ondi nimajo straž niti gesel?«

»Dà, oni stražijo in tudi gesla imajo,« odvrne Čeh, »toda jetniki nam povedó geslo, ko jim nastavimo nož na vrat. Treba je samo, da dospemo na obrežje, pa tudi grad...«

Tu nakrat umolkne, ker mu Zbišek položi roko na usta, kajti na stezi je jelo odmevati vranje krokanje.

«Molči!« mu reče. »To je dogovorjeno znamenje!«

In čez toliko časa, da bi izmolil dva očenaša, se prikaže Žmud na majhnem konju, čegar kopita so bila povita z ovčjimi kožami, da ni odmeval od njih topot ter niso puščala nikakega sledu za seboj v blatu. Jezdec se je ogledoval bistro na obe strani, in zaslišavši odgovor na svoje krokanje, je izginil v gozdu. Čez malo časa je bil pri Zbišku.

»Gredo!...« mu je dejal.

XIX.

Zbišek ga jame urno izpraševati, kako gredo, koliko imajo konjice in koliko peščev, a pred vsem drugim pa, ali so še daleč? Iz Žmudčevega odgovora je izvedel, da v vsem oddelku ni več nego kakih sto petdeset bojevnikov, in med temi da je petdeset jezdecev, da jih ne vodi Križar, marveč nekak svetovni vitez, da korakajo v bojnem redu ter spremljajo prazne vozove, nekatere pa že naložene. Dalje je izvedel, da za kaka dva streljaja pred tem oddelkom koraka straža osmih mož, kateri pogostoma krenejo s poti, da pregledujejo hosto in goščavo, in da so še oddaljeni za dobro četrt milje.

Zbišku ni bilo posebno po godu to, da so prihajali v bojnem redu, ker je vedel iz izkušnje, kako je v takem slučaju težavno razbiti goste vrste Nemcev in kako se oni na ta način znajo braniti. Vsekako pa ga je razveselila novica, da niso več oddaljeni nego za četrt milje, ker je sprevidel, da so jim oni ljudje, katere je bil poslal naprej, že dospeli za hrbet, da jim torej ne uide niti živa duša. Za nemško prednjo stražo se ni mnogo brigal; ker jo je pa pričakoval, je bil že poprej zapovedal svojim Žmudcem, naj spusté stražo mirno naprej, ako bi pa jela pregledovati hosto in goščavo, naj jih polové vse do poslednjega.

To se je tudi res zgodilo. Prednja straža je dospela brez strahu. Za grmovjem skriti Žmudci so zagledali te »knehte«, kako so se na ovinku vstavili ter se razgovarjali med seboj. Njih vodja, krepak rudečebradi Nemec, da ostalim z roko znamenje, naj molčé ter jame pozorno poslušati. Bilo je očividno, da je omahoval, ali naj krene dalje v gozd, ali naj preišče najbližjo okolico. Na to je začul klopotanje deteljev ter si domislil, da bi se ti ptiči ne obnašali tako neskrbno, ako bi bil kdo skrit v gozdu. Zato je mahnil z roko in odpeljal svoj oddelek dalje.

Zbišek je počakal, dokler se Nemci niso zgubili v grmičju, na to pa se je potihoma približal tesno k poti na čelu nekoliko dobro oboroženih mož. Med njimi je bil Matija in Čeh, oba plemiča iz Lekavice, trije mladi vitezi iz Tehanova ter nekoliko odličnejših in bolje oboroženih žmudskih bojarjev. Daljše skrivanje že ni bilo več potrebno, ker Zbišek je nameraval, takoj ko zagleda Nemce, stopiti nemudoma na sredo poti in jih napasti. Ako se mu to posreči in ako se večja bitka spremeni v borbo med pojedinci, pa je smel računati, da Žmudci pobijejo Nemce.

In znovič je nastala tišina, katero je predramil samo časih gozdni šum. Toda kmalu začujejo bojevniki, stoječi na vshodni strani pota, človeške glasove.

Iz početka pomešani in dovolj oddaljeni, so se čimdalje bolj bližali ter bili glasnejši.

Zbišek je odpeljal svoj oddelek na sredo poti in ga ondi razstavil v podobi klina. Sam je stal na čelu ter imel tesno za hrbtom Čeha in Matijca.

V naslednji vrsti so stali trije vojaki, a potem štirje. Vsi so bili dobro oboroženi, dasi niso imeli dolgih vitežkih sulic, ker te bi jih na pohodih po gozdu le ovirale, pač pa so imeli kratka žmudska kopja, jako pripravna za prvi napad, ter meče in sekire pri sedlu, jako primerne za borbo moža z možem.

Glavač napne posluh, posluša, končno pa reče Matijcu:

»Pojó, prokleti....«

»Samo to se mi zdi čudno, da se ondi gozd odpira pred nami, ali mi jih vendar ne vidimo,« mu odvrne Matija.

Zbišek, ki se ni hotel dalje skrivati ali tiho govoriti, se obrne ter reče:

»Pot drži preko potoka ter ima mnogo ovinkov. Vidimo se povsem iznenadoma, to pa je še bolje.«

»A kako oni veselo popevajo!« ponovi Čeh.

In Nemci zares niso peli pobožne pesmi, kar se je dalo razbrati že iz samega napeva. Isto tako se je dalo razbrati, da poje le nekoliko ljudij, a vsi drugi ponavljajo samo jeden izraz, ki pa se je nalik gromu razlegal po hosti.

In tako so Nemci šli v smrt, veseli in brezskrbni.

»Takoj jih zagledamo,« reče Matija.

Pri teh besedah se mu nakrat spači lice ter se pojavi na njem nekak volčji izraz, ker ga je jelo žejati po boju in krvi, to pa radi tega, ker ga je mučila zavest, da se še ni bil maščeval za ono rano, ki mu jo je povzročila nemška pušica takrat, ko se je bil napotil s pismom Vitoldove sestre k velikemu mojstru, hoté rešiti Zbiška.

Radi tega se je pričelo sedaj v njem vpirati srce, in na vso moč se ga polasti želja po maščevanju.

»Ne bo se godilo dobro onemu, ki ga prvi sreča,« si misli Glavač, ko je pogledal starega viteza.

V tem hipu prinese veter do njih povsem razločen klic, ki so ga ponavljali v zboru vsi Nemci: »Tandaradei! Tandaradei!« in Čeh začuje takoj besede znane mu pesmi:

. . . .
»Bi den rôsen er wol mac,
Tandaradei!
. . . .
Merken wa mir'z houlet lac...«

V tem hipu pa se pesem pretrga, ker se od obeh strani pota oglasi tako močno krokanje, kakor bi v tem delu gozda tičala jata samih krokarjev. Tudi Nemci so se začudili temu, kako je to mogoče, da so vsi ti glasovi prihajali iz zemlje, ne pa od vrhov dreves. Prva vrsta »knehtov« se pojavi na poti ter obstane kakor vkopana v zemljo, ko je zagledala nepoznano konjico naravnost pred seboj.

V tem hipu se skloni Zbišek na sedlu, spodbode konje z ostrogami ter zakliče: »Po njih!«

Za njim pocepetajo vsi drugi. Z obeh stranij pota se jame razlegati krik žmudskih bojevnikov. Le za kakih dve sto korakov so bili Zbiškovi ljudje še oddaljeni od Nemcev, kateri hipoma kakor bi trenil namerijo cel gozd svojih sulic na sovražno konjico, med tem ko se obrnejo daljše njih vrste v največji naglici s čelom na oba kraja gozda, hoté se ubraniti napada sovražnikov od strani. Tej njihovi gibčnosti bi se bili čudili poljski vitezi, ako bi bili imeli čas in ako bi jih njih konji ne bili nesli na vso moč proti namerjenim nemškim sulicam.

Na Zbiškovo srečo se nemška konjica ni nahajala spredaj, marveč zadej pri vozovih. Dospela je sicer takoj k peščem; ker pa ni mogla prodreti njihovih vrst, niti jih prehiteti, radi tega jih ni mogla braniti pred prvim napadom. Vrhu tega so jih obkolili nalik mravljam besni Žmudci, ki so se jeli sipati iz grmovja, kakor nekak razdražen roj os, kadar stopi na njihovo skrito gnezdo človeška noga. A Zbišek se je v tem hipu na čelu svojih ljudij že spoprijel z nemškimi pešci.

Toda brez vspeha. Nemci so zataknili tanke konce svojih sulic močno v tla, se vstopili za svoje ščite, ter so se držali tako krepko, da lahka žmudska konjica tega zida ni mogla prodreti. Matijčev konj, ranjen s sulico v koleno, se povspne na zadnje noge in takoj na to zarije svoj gobec v zemljo. Za trenutek je že plavala smrt nad starim vitezom, toda on, veščak v boju, ki ne izgubi zavesti v nobeni nevarnosti, izvleče nogo iz stremena, prime s krepko roko ostrino nemške sulice, katera, namesto da bi mu prebodla prsi, mu je služila še v oporo. Planil je kvišku, skočil med konje izvlekel meč iz nožnice in se zaletel kakor roparski jastreb na jato dolgokljunastih čapelj.

Zbiškov konj, ki je dirjal skokoma, se povspne na zadnje noge, in mladi vitez se podpre s kopjem, ki pa se mu zlomi, vsled česar mahoma seže po meču. Čeh, ki je imel največ zaupanja v sekiro, vzame sekiro ter napade ž njim vred prve nemške vrste, in čez trenutek se je zdelo, da je že stal med njimi brez obrambe.

Jeden izmed plemičev iz Lekavice je padel, drugega pa se polasti pri pogledu na mrtvega brata naravnost znorela besnota. Zatulil je kakor volk, in zbadaje konja neprestano z ostrogami, je mahal s svojim težkim mečem grozno okrog sebe in silil Nemcem na sredo. Žmudski bojarji so sekali neusmiljeno s svojimi noži po nemških sulicah, izza katerih so se videla začudena in osupla lica nemških »lancknehtov«. Toda njihove bojne vrste se niso dale prodreti. Celo oni Žmudci, ki so jih napadli od strani, so odskočili znovič od Nemcev kakor od ježa. Vrnili so se zopet urno še z večjo besnoto, toda brez vsakega vspeha.

Nekateri so splezali hipoma na bližnja drevesa ter jeli od ondot pošiljati pušice v središče nemških »knehtov«. Ko je poveljnik »lancknehtov« to videl, je zapovedal svojim ljudem, naj se umaknejo nazaj k jezdecem. Tudi nemški strelci so pričeli streljati, radi tega je tudi marsikateri Žmud, skrit na smreki med vejami, padel ž nje na tla kakor dozorel češarek ter pulil z rokami mehki mah, ali zvijal se nalik ribi, kadar jo vržeš iz vode na suho. Nemci, obkoljeni od vseh stranij, se niso mogli nadejati zmage; videči pa dober vspeh svoje obrambe, so si mislili, da se vsaj nekateri od njih ubranijo ter morejo vdreti nazaj k reki.

Nobenemu od njih ni prišlo v glavo, udati se, kajti ker niso prizanašali sami jetnikom, so vedeli, da tudi oni ne morejo računati na usmiljenje ljudij, katere je njihova okrutnost prisilila v boj. Umikali so se torej molčé, mož pri možu, rama pri rami, sedaj dvigáje, pa zopet zniževaje svoje sulice, boré se obupno in bližaje se k svoji konjici, katera se je isto tako borila na življenje in na smrt z napadalci.

V tem hipu se je pripetilo nekaj povsem nepričakovanega, kar je hipoma odločilo usodo te hude borbe. Oni plemič iz Lekavice, ki je bil po smrti svojega brata kar znorel, se je pripognil k tlom, ne stopivši pri tem s konja, in vzdignil mrtvo truplo, ker je želel očividno odnesti ga na varno mesto, da bi ga lažje našel po bitki. Toda v tem hipu zbesni še huje, da skoro popolnoma izgubi zavest, in namesto da bi odjezdil na stran, zdrvi znovič nad Nemce ter vrže mrliča na ostre sulice, ki se mu zabodejo v prsi, v bedra in trebuh, ter se sklonijo pod tem bremenom. In še poprej, nego so Nemci mogli izdreti sulice iz mrtvega trupla, plane besen bojevnik v njihovo sredo ter jame podirati Nemce tako, kakor burja podira drevesa.

Hipoma, kakor bi trenil, se stegne proti njemu desetina rok, desetina sulic rani rebra njegovega konja, toda v tem hipu se zaziblje in raztrga vrsta nemških »knehtov«, in še poprej, nego se je utegnila znovič sestaviti, plane za plemičem iz Lekavice jeden od žmudskih bojarjev, ki je stal najbližje, za njim pa Zbišek in Čeh. Grozen metež je bil vsak trenutek večji. Tudi drugi bojarji pograbijo trupla svojih tovarišev ter jih jamejo metati na ostre sulice, od strani pa pritisnejo zopet Žmudci. Vse trdno doslej stoječe nemške vrste se zazibljejo ter stresejo nalik hiši, v kateri pokajo stene; razcepijo se kakor drevo pod klinom ter končno popolnoma razpadejo.

Sedaj se spremeni bitka v pravo klanje. Dolge nemške sulice so bile sedaj v borbi na pest povsem nerabljive. Zato pa so noži žmudskih jezdecev, sedečih na konjih, imeli obilno posla. — Konji so se vspenjali na zadnje noge ter razbijali s kopiti nemške lobanje in glave. Jezdeci so jih lahko dosegli z višave, pa so tudi sekali sovražnika brez milosti, brez počitka. Od obeh stranij so prihajale vedno nove tolpe divjih bojevnikov v volčjih kožah ter z volčjo žejo po krvi v svojih prsih. Njihovo tuljenje je ogluševalo glasove onih, ki so prosili milosti, ter stokanje umirajočih. Premagani so metali od sebe orožje; nekateri so si prizadevali zbežati v hosto, drugi so se delali mrtve ter so padali na tla; nekateri so stali vsi bledi po koncu, z zaprtimi očmí, drugi so molili. Jeden, kateremu se je očividno pamet zmešala od strahu, je jel svirati na piščalko, smejati se in dvigati oči kvišku, dokler mu žmudska sekira ni razcepila glavo. Gozd je nehal šumeti, kakor bi se bil prestrašil smrti.

Končno je padla poslednja peščica Nemcev. Samo v gozdu se je časih še začul kratek odmev borbe ali presunljiv krik obupa. Zbišek in Matija, in za njima vsi jezdeci, zdrvé sedaj k nemški konjici.

Ta se je še branila, stoječa v krogu, kakor so stali Nemci vselej, kadar jih je sovraznik s preveliko močjo obkolil. Jezdeci, ki so sedeli na dobrih konjih ter imeli boljše orožje nego pešci, so se borili tako hrabro, da jih je moral vsakdo občudovati. Med njimi ni bilo videti nobenega belega plašča, ker so bili večinoma srednji in manjši pruski plemiči, ki so morali iti v boj na povelje Križarjev. Tudi njihovi konji so bili večinoma oboroženi; nekateri so imeli trdne odeje, vsi pa železne čelade z jeklenim rogom na sredi glav.

Jezdecem je zapovedoval visok, šibek vitez v temno-modrem oklepu in v čeladi enake barve. Iz gozda je padala na nje pravcata toča pušic, ki pa so se odbijale od njihovih železnih oklepov in čelad. Vál žmudskih pešcev in jezdecev jih je obkoljeval od blizu, toda oni so se branili s svojimi dolgimi meči tako vspešno, da je pod kopiti njihovih konj ležal nekak venec mrličev. Ko bi se tudi hoteli napadniki umakniti, jim to ni bilo mogoče, ker so jih slednji potiskali naprej. Povsod je nastala največja gnječa in metež. Bliskanje mečev in lesk sulic je očem kar pogled jemal. Konji so jeli razgetati, plašiti se in skakati.

Sedaj zapove Matija vojakom, naj poberó na bojišču dolge nemške sulice, in oboroživši ž njimi kakih trideset divjih bojevnikov, se je jel ž njimi od strani bližati Nemcem. Ko dospejo k njim, zapove Matija: »Konjem pod noge!«, in takoj so se prikazale grozne posledice te borbe. Nemški vitezi, ki niso mogli doseči s svojimi dolgimi meči sovražnika, so bili povsem onemogli proti napadnikom, ki so zbadali neusmiljeno s sulicami kolena njihovih konj. Temno-modri vitez, ki se je vojskoval na čelu Nemcev, je sedaj spoznal, da je napočil konec boja in da jim ne preostaja nič drugega, nego narediti si pot skozi to tolpo, ki mu je ovirala vrnitev nazaj, ali pa poginiti.

Izbral si je prvo sredstvo, in kakor bi trenil, se obrnejo še ostali vitezi na njegovo zapoved proti oni strani, od koder so bili prišli. Žmudci zdrvé takoj za njimi, toda Nemci so si zakrivali hrbet s ščiti ter sekali naprej in na stran z meči in drvili nalik vetru na svojih urnih konjih proti vshodu. Nasproti jim pride oni oddelek, ki je nameraval ravnokar udeležiti se bitke, ki pa je padel hipoma tako, kakor pade trava pod koso. Pot v grad je bila sedaj prosta, toda rešitev še oddaljena in negotova, ker žmudski konji so bili urnejši od nemških. Temno-modri vitez je to takoj spoznal.

»Nesreča!« je rekel sam sebi. »Od vseh teh se ne reši nihče, k večjemu, ako jih s svojo lastno krvjo odkupim.«

In pomislivši na to, jame klicati najbližje, naj vstavijo konje; na to pa se sam obrne, se ne zmeni za to, ali je kdo ubogal njegovo zapoved ali ne, ter napade sovražnika.

Zbišek prijezdi prvi... in Nemec ga udari po okrilju na čeladi, katerega pa ne razbije ter mu ne poškoduje lica. Zbišek, namesto da bi mu vrnil udarec, prime viteza okolo pasa, prizadeváje si očividno, polastiti se živega ter ga potegniti s sedla. Toda pod njim se vtrga streme od velike teže, in oba viteza padeta na tla.

Dalje časa sta se valjala, boreča se z rokami in nogami, toda končno je nenavadno krepki mladenič premagal nasprotnika, in poklekni vši mu na prsi, ga držal pod seboj kakor volk drži psa, ki se je predrznil napasti ga v goščavi.

Toda stiskal in tlačil ga je po nepotrebnem, kajti Nemec je bil že izgubil zavest. V tem hipu dospeta k njemu Matija in Čeh. Zbišek zakliče:

»Pojdita semkaj in zvežita ga! To je nekak odličen in opasan vitez!«

Čeh skoči s konja, ko pa vidi, da se vitez ne zaveda, ga ni hotel vezati. Pač pa mu pobere orožje, razpne oklep, sname naramnice ter prereže pas s kratkim nožem in končno mu sname še čelado z glave.

Komaj pa pogleda viteza v obraz, skoči po koncu ter zakliče:

»Gospod! Gospod! Pridite pogledat!«

»De Lorche!« zakriči Zbišek.

Ali de Lorche je ležal bledega lica in z zaprtimi očmi nepremično na tleh, podoben mrliču.

XX.

Zbišek je zapovedal položiti vjetega gospoda de Lorcha na jeden izmed zajetih voz, na katerem so bila naložena nova kolesa za četo, ki se je bližala gradu z živežem. Sam pa zasede čilega drugega konja ter zdrvi skupno z Matijcem za bežečimi Nemci. Ta gonja ni bila posebno težavna, zakaj nemški konji niso bili sposobni za urni beg, zlasti tukaj, na tej razmočeni in po pomladnem deževju jako poškodovani poti. Prvi je Matija, ki je imel pod seboj posebno dobrega konja po pokojnem ubitem plemiču iz Lekavice, prekosil z nekolikimi skoki skoro vse Žmudce in kmalu dohitel prvega od nemških jezdecev. Takoj ga je pozval po takratnem vitežkem običaju, naj se mu uda, ali pa se spusti ž njim v boj. Toda jezdec se je napravil gluhega, odvrgel ščit, hoté s tem olajšati konju breme, ter še huje pognal konja. Stari vitez, ki je to videl, ga je udaril s svojo široko sekiro po hrbtu, in jezdec je padel s konja.

Tako se je bil maščeval za ono izdajsko pušico, s katero je bil nekdaj ranjen. Nemci so bežali pred njim, kakor jeleni, ter nosili v srcu neizrekljiv strah in se niso hoteli braniti, samo da pridejo izpred očij temu strašnemu možu. Nekateri od teh Nemcev so zbežali v goščavo, toda jeden je padel v blato, in tega so Žmudci urno z vrvijo zadavili. Za drugimi so cele tolpe Žmudcev zdrvile v goščavo, kjer se je pričel divji lov, spremljan z groznim kričem in obupnim vpitjem. Precej dolgo so odmevali ti glasovi po gozdu, dokler vseh bežečih vojakov niso polovili. Na to so se stari vitez iz Bogdanca ter Zbišek in Čeh vrnili na prvotno bojišče, kjer so ležali pobiti »knehti«. Mrliči so bili že slečeni in nekateri so bili od osvetljivih in okrutnih žmudskih rok grozno razmesarjeni. Zmaga je bila zdatna in zmagovalci kar pijani od veselja. Po poslednjem porazu njih poveljnika Skirvoille pod Gotteswerderom je Žmudcem močno upadel pogum, zlasti radi tega, ker jim od Vitolda obljubljena pomoč ni dospela tako naglo, kakor so jo pričakovali. Sedaj pa so njihove nadeje zopet oživele in želja po boju je zaplapolala v njih znovič, uprav kakor ogenj, ako vržeš nanj novih polen.

Med ubitimi je bilo mnogo Žmudcev in Nemcev; dokaj preveč, da bi mogli biti vsi pokopani. Vendar Zbišek je zapovedal izkopati grob vsaj za oba plemiča iz Lekavice, ki sta največ dopomogla k srečnemu koncu bitke. Pokopali so ju pod hrastom, na kateri je dal Zbišek vrezati znamenje svetega križa. Na to naroči Čehu, naj gre oskrbovat gospoda de Lorcha, ki se še vedno ni zavedal, potem pa odide s svojimi ljudmi po isti poti nazaj k Skirvoillu, da mu v slučaju potrebe skoči na pomoč.

Toda po dolgem pohodu naleti končno na prazno bojišče, prenapolneno takisto kot poprejšnje z žmudskimi in nemškimi mrliči. Zbišek je takoj razvidel, da je grozni Skirvoillo moral odnesti zmago, sicer bi bil potoma naletel na Nemce, bežeče v grad. Toda ta zmaga je morala biti krvava, ker so še zunaj pravega bojišča ležali celi kupi mrličev. Izkušeni Matija je sklepal iz tega, da se je tu jeden del Nemcev rešil pogina.

Ali jih je Skirvoillo preganjal ali ne, to je bilo težavno zaslediti, ker je sled bila jako slaba in pomešana med seboj. Vsekako pa je Matija razvidel, da se je ta boj izvršil mnogo poprej nego Zbiškov, kajti mrliči so bili že začrneli in zabuhli, in nad nekaterimi so se že jeli mastiti volkovi, ki so zbežali v hosto, ko so se jim jeli bližati oboroženi ljudje.

Z ozirom na to je sklenil Zbišek, da ne bo čakal na Skirvoilla, marveč da se sčasoma vrne na svoje prejšnje varno mesto. Prišedši tjekaj pozno v noč, je že našel ondi žmudskega poveljnika, ki je bil dospel tje nekoliko poprej. Njegovo navadno mrzko lice je kar žarelo od veselja. Takoj ga jame izpraševati o bitki, in ko je izvedel o zmagi, reče z glasom, podobnem vranjemu krokanju:

»Zadovoljen sem s teboj, kakor tudi sam s seboj. Pomoč še ne pride tako kmalu, ako pa veliki knez končno vendar-le pride, bo tega jako vesel, kajti grad bo naš.«

»Ali si dobil kaj jetnikov?« ga vpraša Zbišek.

»Same drobne ribice, a nobene ščuke. Bila je jedna ali dve, toda ušli sta nam. Ščuke z zobmi! Nekoliko so nas ogrizle, potem pa ušle.«

»Meni je Bog dopustil, da sem se polastil jednega,« odvrne mladenič. »To je kaj premožen in znamenit vitez, dasi posveten ter le gost med Križarji.«

Ali grozni Žmud se prime z rokami za vrat, pokaže z desnico, kako se omota okrog vratu motvoz, ter reče:

»Ž njim se zgodi isto tako, kakor z vsemi drugimi.«

Zbišku se naježijo obrvi.

»Čuj, Skirvoillo,« reče, »on ostane živ, ker je moj jetnik in prijatelj. Knez Januš je naju oba ob enem opasal ter ne pustim, da bi se ga kdo dotaknil. Ne pustim!«

»Ne pustiš?«

»Ne.«

In jela sta zreti drug drugemu v oči ter ježiti obrvi. Zdelo se je, da v obeh izbruhne na dan jeza, toda Zbišek, ki se ni hotel pričkati s starim poveljnikom, katerega je spoštoval in ljubil, in ker je bil v srcu radi današnje sreče jako zadovoljen, je objel nakrat poveljnika okrog vratu, ga stisnil k sebi in zaklical:

»Čemu mi ga hočeš izpuliti in ž njim vred poslednjo mojo nadejo? Čemu mi delaš krivico?«

Skirvoillo se ni branil Zbiškovega objema; ko je pa oprostil svojo glavo železnih Zbiškovih rok, je zrl še bolj mračno in razdraženo ter jel pri tem hudo sopsti.

»Nù,« reče čez nekaj časa, »jaz ukažem obesiti jutri vse jetnike; ako bi pa le potreboval katerega izmed njih, ti ga darujem.«

Na to sta se še enkrat objela in se razšla v lepi slogi, na veliko veselje Matijčevo, ki je rekel:

»Očividno je, da z zlobo od njega ne dobiš ničesar, z dobroto pa ga lahko omehčaš kakor vosek.«

»Tak je ves ta národ,« odvrne Zbišek, »samo da Nemci tega ne vedó ali nočejo vedeti.«

Po teh besedah zapove, da mu pripeljejo k ognju gospoda de Lorcha, ki je počival v šotoru. Čez nekaj časa ga pripelje Čeh brez orožja, brez čelade, le v navadni opravi, na kateri so se videli sledovi oklepa, in z rdečo kapo na glavi. De Lorche je že zvedel od orožjenosca, kdo ga je vjel, pa je prav radi tega prišel mračen in hladen in z obraza si mu lahko čital upor in preziranje.

»Zahvali Boga,« mu reče Zbišek, »da si prišel v moje roke, ker od moje strani ti ne grozi nič hudega.«

In poda mu prijateljski svojo desnico, toda de Lorche se niti ne gane.

»Ne podam svojih rok vitezom, ki so osramotili vitežko čast, boreči se s Saraceni zoper kristijane.«

Jeden navzočih Mazurjev prevede njegove besede, katerih pomen si je Zbišek že tako domislil. V prvem hipu zavre kri v njem nalik vreli vodi.

»Bedak!« zakriči ter seže nehoté po svojem kratkem meču.

A de Lorche dvigne glavo.

»Ubij me!« reče. »Znano mi je, da vi ne prizanašate jetnikom.«

»A vi jim prizanašate?« zakliče Mazur, ki ni mogel mirno poslušati takih besed. »Ali morda niste dali obesiti vse one, katere ste vjeli v poprejšnji bitki? Zato tudi Skirvoillo obeša vaše ljudi.«

»To se je res zgodilo,« odvrne de Lorche, »toda to so bili pagani.«

Vsekako pa se je nekak stud zrcalil v tem njegovem odgovoru, in ni bilo težavno spoznati, da v svoji duši ni odobraval tega ravnanja.

Zbišek se zave ter reče mirno:

»Gospod de Lorche! Iz jednih rok sva dobila pas in ostroge. Ti me poznaš ter veš, da mi je vitežka čast ljubša nego življenje in sreča, radi tega čuj, kaj ti povem. Prisegam ti pri svetem Juriju, da govorim resnico. Mnogi teh ljudij so že sprejeli krst, a to ne včeraj ali predvčerajšnjim; oni pa, ki še niso kristjani, pa stegajo po svetem križu kot svojem odrešenju svoje roke. Ali pa veš, kdo jih ovira, da se ne morejo rešiti in sprejeti svetega krsta?«

Mazur urno prevede Zbiškove besede, in de Lorche vpre v mladeniča svoj radoveden pogled.

Zbišek pa reče: »Nemci!«

»Ni mogoče!« zakliče geldrijski vitez.

»Pri kopju in ostrogah svetega Jurija, Nemci! Kajti ako bi tukaj zavladal križ, izgubili bi oni vsak vzrok do napadov in do vlade nad to deželo ter do podjarmljenja tega bednega národa. Ti, gospod de Lorche, jih vendar že poznaš ter veš, kaka je njihova pravičnost.«

»Toda jaz sem si mislil, da oni obmivajo svoje grehe, ker se boré s pagani in jih priganjajo, sprejeti sv. krst.«

»Oni jih krščujejo z mečem in s krvjo, ne pa z rešilno vodo. Prečitaj le to pismo in takoj spoznaš, da služiš razbojnikom in prijateljem peklenščka proti veri in zoper krščansko ljubezen.«

Po teh besedah mu da pismo Žmudcev, odposlano kraljem in knezom, ki je bilo splošno razširjeno. De Lorche vzame pismo ter ga jame čitati pri blesku ognja.

Kmalu je bil pri kraju s čitanjem, ker je znal dobro čitati; na to pa se je jako začudil ter vprašal:

»Ali pa je vse to res?«

»Tako meni in tebi pomagaj Bog, ki vidi najbolje, da tu ne služim samo svoji, marveč tudi pravični stvari.«

De Lorche za trenutek umolkne, na to pa reče:

»Tvoj jetnik sem.«

»Podaj mi roko,« odvrne Zbišek. »Ti si moj brat, ne pa jetnik.«

Segla sta si v roke ter sedla skupno k večerji, katero so na Čehovo zapoved pripravili služabniki. Pri večerji je de Lorche na veliko svoje začudenje izvedel, da Zbišek, navzlic temu, da je imel pisma od brata velikega mojstra, Danuške ni rešil iz križarske sužnosti, in da so komturji temu pismu odrekli veljavo, sklicujé se na to, da je izbruhnila vojna.

»Sedaj razumem, čemu se nahajaš tukaj,« reče Zbišku, »in Boga hvalim, da sem prav tvoj suženj, ker si mislim, da ti križarski vitezi dadó za mene vse, kar koli bodeš hotel. Sicer bi nastal iz tega velik krik na zapadu, ker jaz sem potomec bogatega in odličnega rodu.«

Nakrat pa se udari z rokami po kolenih ter zakliče: »Pri vseh svetinjah v Aachenu! Na čelu onih čet, ki so vhajale v Gotteswerder, sta bila Arnold von Baden in stari Siegfried von Löve. To vem iz pisma, ki je dospelo v grad. Ali ona nista vjeta?«

»Ne!« odvrne mu Zbišek. »Nihče izmed odličnejših ni bil vjet. Toda važno novico mi prinašaš. Imamo številne jetnike, od katerih poizvem poprej, nego jih obesijo, ali ni imel Siegfried s seboj kake ženske?«

In takoj zakliče služabnikom, naj mu prinesó luč, na to pa steče proti oni strani, kjer so se nahajali Skirvoillovi sužnji. De Lorche, Matija in Čeh odidejo za njim.

»Čuj!« mu reče potoma de Lorche. »Izpusti me na častno besedo, in jaz jo pojdem iskat po vsej Prusiji, a kadar jo najdem, vrnem se k tebi, in potem me za njo zamenjaš.«

»Samo, ako je še živa Samo, ako je še živa!« je ponavljal Zbišek.

Med tem dospó k Skirvoillovim sužnjem. Nekateri od njih so ležali vznak, drugi so stali pri drevesih, h katerim so bili privezani z močnimi vrvmi. Luč je jasno osvetljevala Zbiškovo glavo, in oči vseh nesrečnežev so bile vprte vanj.

Med tem zavpije neki presunljiv in obupen glas:

»Moj gospod in branitelj! Reši me!«

Zbišek vzame luč iz strežajevih rok, potem priskoči ž njo k deblu, od koder se je razlegal ta glas, in dvignivši luč kvišku, zakliče:

»Sanderus!« ponovi Čeh ves začuden.

Toda Sanderus ni mogel dvigniti svojih zvezanih rok, marveč je le pomignil z rameni ter znovič zaklical:

»Usmiljenje!... Vem, kje se nahaja Jurandova hči! Rešite me!...«

XXI.

Služabniki ga takoj odvežejo, toda on se zgrudi na tla, ker je imel vse ude otrpnele. Ko so ga pa dvignili, ga je jela zapuščati zavest, kajti bil je močno izdelan. Zamán so ga odnesli ljudje na Zbiškovo povelje k ognju, zamán so mu nudili jed in pljačo, drgnili ga s salom in potem pokrili s toplimi kožami. Sanderus se ni zavedel, marveč se vgreznil v tako trdo spanje, da ga je Čeh komaj drugega dné proti poludnevu mogel zbuditi.

Zbišek, katerega je nestrpljivost palila kakor ogenj, je šel takoj k njemu. Vendar iz početka ni mogel izvedeti ničesar, ker Sanderus se je bodisi iz strahu pred prebitimi dogodki ali radi prevelike slabosti jel tako bridko jokati, da ni mogel odgovoriti na stavljena mu vprašanja. Stokanje mu je stiskalo grlo, ustnice so mu drgetale in iz očij so mu tekle tako obilne solze, kakor bi imel ž njimi vred izgubiti življenje.

Končno se je nekoliko premagal ter okrepljen nekoliko s kobiljim mlekom, katero so se Litvinci naučili piti od Tatarjev, jel tarnati, da so ga ti »sinovi Belïala« premikastili s svojimi kopji ter mu vzeli konja, na katerem je nosil svoje svetinje, ki so se odlikovale z neizrekljivo močjo in ceno, in ko so ga končno privezali k deblu, da so ga mravlje tako ščipale ne le po nogah, marveč po vsem životu, da ga gotovo čaka smrt, ako ne danes pa jutri.

Toda Zbišek se naposled razsrdi ter reče:

»Odgovarjaj, capin, na moja vprašanja ter pazi, da te ne doleti še kaj hujšega.«

»Ne daleč od tod se nahaja gnezdo rdečih mravelj,« se oglasi Čeh. »Zapovejte, gospod, da ga položimo nanj in gotovo najde svoj jezik za zobmi.«

Glavač ni mislil na izvršitev tega nasveta resno ter se je celo nasmehnil, ker je bil naklonjen Sanderusu, toda Sanderus se je prestrašil ter jel klicati:

»Usmiljenje! Usmiljenje! Dajte mi še nekoliko te paganske pijače, in jaz vam povem vse, kar sem videl in česar nisem videl!«

»Ako zineš le jedno lažnjivo besedo, zabijem ti klin med zobe!« mu odvrne Čeh.

Na to mu vdrugič podá posodo s kobiljim mlekom k ustom, in Sanderus jo zgrabi ter si jo pritisne na usta tako, kakor se dete stisne k materinim prsim, in jame piti z velikimi požirki, odpiráje in zapiráje pri tem oči. Ko se do dobrega napije, se strese, si položi vrč na kolena ter reče:

»Gnjusoba!«

Na to se obrne k Zbišku:

»Sedaj pa me vprašaj, moj rešitelj!«

»Ali je bila moja žena v onem oddelku, s katerim si potoval?«

Na Sanderusovem licu se prikaže začudenje. On je bil sicer že slišal, da je Danuška Zbiškova žena; ker pa je bila ta poroka tajna, in je ona takoj po poroki bila ugrabljena, je na njo mislil še vedno le tako, kakor bi bila Jurandova hčerka.

Vendar pa odgovori urno:

»Dà, vojskovodja, bila je! Toda Siegfried de Löve in Arnold von Baden sta prodrla skozi sovražnika.«

»Ali si jo videl?« ga vpraša mladenič z razburkanim srcem.

»Njenega lica nisem videl, gospod, toda videl sem med dvema konjema povsem zakrite nosilnice, v katerih so jo nosili, a čuvala jo je ona kača, ki je bila od Danvelda dospela v gozdni gradič. Iz teh nosilnic je časih odmevalo otožno petje...«

Zbišek obledi od ganutja, na to sede na panj posekanega drevesa, in nekaj časa ni vedel, o čem naj še dalje povprašuje. Tudi Matija in Čeh sta bila jako ganjena, ko sta čula to veliko in važno novico. Čeh je morda pri tem mislil na svojo ljubljeno gospodično, ki je ostala v Spihovem in za katero je bila ta novica največja nesreča.

Nekaj časa so molčali vsi.

Končno pogleda zviti Matija Sanderusa, katerega še ni poznal, marveč je morda komaj čul o njem, ter ga vpraša:

»Pa kdo si ti? Kaj si delal med Križarji?«

»Kdo sem jaz, velemožni vitez,« odvrne Sanderus, »na to vprašanje naj vam odgovori ta bojeviti knez (pri teh besedah pokaže Zbiška) in ta hrabri češki grof, ki me že dolgo poznata.«

Tu je jel očividno že vplivati nanj kumis, kajti ves je oživel in, obrnivši se k Zbišku, jel govoriti z močnejšim glasom, v katerem ni bilo več sledu prejšnje slabosti.

»Gospod, vi ste mi sedaj že drugič rešili življenje. Brez vas bi me bili pojedli volkovi, ali pa bi me bila zadela kazen škofov, kateri, premoteni od mojih sovražnikov, so bili izdali zapoved, naj me radi mojih svetinj vlové, češ, da niso prave. Toda ti, gospod, si me rešil, niti volkovi me niso raztrgali, niti ljudje me niso vjeli, ker so me vsi smatrali za tvojega spremljevalca. A pri tebi nisem nikdar trpel pomanjkanja ni hrane niti pijače, in sicer dokaj boljše, nego je to kobiljino mleko, katero se mi gnjusi, katerega pa se še napijem, samo da pokažem, da se revni in pobožni romar ne boji trpljenja.«

»Govori, kvasač, hitro, kar veš in ne žlobudraj tolikih nepotrebnostij!« zakliče Matija.

Toda Sanderus si znovič dvigne posodo k ustom ter jo izprazni do dnà, kakor da ne bi slišal Matijčevih besed, na kar se obrne zopet k Zbišku.

»Radi tega si se mi tudi prikupil, gospod. Celo pravičen človek, kakor veli sveto pismo, greši devetkrat v jedni uri, torej se tudi Sanderusu časih pripeti, da greši, toda nehvaležen Sanderus ni bil in ne bo nikdar! Torej, ko te je zadela nesreča, ali se spominjaš, gospod, rekel sem ti, da hočem iti od gradu do gradu in učeč potoma ljudi, hočem iskati tvojo izgubljeno ženo.

Koga vse sem vprašal? Kje povsod sem bil? O vsem tem bi ti imel dolgo praviti! Dovolj bodi tega, da sem jo našel, in od tega trenutka se nisem več ločil od starega Siegfrieda, prav kakor se jermen ne loči več od opanke. Postal sem njegov sluga ter sem šel za njim od grada do grada, od komturja do komturja, od mesta do mesta, brez prestanka do poslednje bitke.«

Med tem je Zbišek premagal svoje ganutje in dejal:

»Hvaležen sem ti za to in nagrada ti ne odide. Toda sedaj mi odgovarjaj na to, kar te vprašam. Ali prisežeš pri zveličanju svoje duše, da je ona še živa?«

»Prisežem pri zveličanju svoje duše!« odvrne resno Sanderus.

»Čemu je odšel Siegfried iz Ščitnega?«

»Ne vem, gospod, marveč si to le domišljujem. On nikdar ni bil starosta v Ščitnem, in odšel je morda radi tega, ker se je bal povelja velikega mojstra, ki mu je pisal, kakor so govorili, naj svojo jetnico izroči kneginji mazoveški. Morda je pobegnil prav pred tem pismom, ker je imel dušo vso zakrknelo od tuge in bolesti za Rotgierom. Sedaj pripovedujejo, da je bil on njegov sin. Ne vem, ali je to res, pač pa mi je znano, da se mu je vsled besnote nekaj zmešalo v glavi, in dokler bo živ, ti Jurandove hčerke, hotel sem reči tvoje mlade žene prostovoljno ne oddá.«

»Vse to se mi zdi jako čudno,« mu seže nakrat Matija v besedo. »Ako bi se ta stari pes hudoval na ves Jurandov rod, bi bil Danuško ubil.«

»Saj je to tudi nameraval storiti,« odvrne Sanderus, »toda pri tem ga je doletelo nekaj, vsled česar je nevarno zbolel, in čudno, da ni izpustil poslednje sape. Ljudje si o tem marsikaj šepetajo. Nekateri pripovedujejo, da je šel po noči v stolp, da bi zadavil mlado gospodično, tu pa da je srečal samega peklenščeka, ali, kakor drugi trdé, angelja maščevalca. Dovolj bodi tega, ako povem, da so ga našli brez zavesti ležečega na snegu pred durmi. Še sedaj, kadar se tega spomni, se mu naježijo lasje na glavi ter se boji stegniti sam roko po njej ali naročiti to komu drugemu. Pri sebi ima Nemca, nekdanjega ščitenskega rablja, toda nihče ne vé, čemu, ker se je tudi ta boji, kakor vsi drugi.«

Te besede so ganile jako vse navzoče. Zbišek, Matija in Čeh se približajo Sanderusu, ki se prekriža in nadaljuje:

»Nikakor ni dobro biti med njimi. Pogostoma sem videl in čul marsikaj, radi česar se človeku vzdigujejo lasje po koncu na glavi. Rekel sem vam že, da se je staremu nekaj zmešalo v glavi. Ali to tudi ne more biti drugače, ker ga obiskujejo duhovi z onega sveta. Ako je sam, začne okrog njega nekaj tako sopsti, kakor takrat, ako jame komu vhajati sapa. To pa je sam Danveld, katerega je ubil oni grozni gospod iz Spihova. Siegfried mu pravi: »Kaj hočeš? Maše ti ničesar ne pomagajo, čemu torej prihajaš?« Oni pa se le zareži, na to pa jame znovič sopsti. Toda še pogosteje prihaja Rotgier, od katerega kar duhti v sobi po žveplu in s katerim se komtur še dalje razgovarja. »Ne morem,« mu pravi, »ne morem! Kadar napoči čas, takrat morda, toda sedaj ne morem!« Slišal sem tudi, kako ga je vprašal: »Ali ti prinese to olajšavo, sinček?« Dogaja se takisto, da po dva, po tri dni ne spregovori z nikomur niti besedice, in z obraza se mu čita grozna bolest.

One nosilnice čuva sam, pa tudi ona služabnica Križarjev tako pazljivo, da mlade gospice nihče ne more videti.«

»Ali je ne mučijo?« ga vpraša Matija z zamolklim glasom.

»Povem vam čisto resnico, da nisem čul udarcev, niti joka, marveč samo otožno petje in časih neki glas, kakor bi ptičica cvilila.«

»O gorjé! gorjé!« zakliče Zbišek ter stisne zobe.

Toda Matija mu pretrga daljša vprašanja.

»Dovolj bodi tega!« pravi. »Sedaj nam pripoveduj o bitki. Ali si jo videl? Kako sta ušla, in kaj se je zgodilo ž njima?«

»Videl sem,« odvrne Sanderus »in točno vam hočem vse povedati. Iz početka so se grozno borili, ko so pa razvideli, da so obkoljeni od vseh stranij, so jeli misliti na to, kako bi se izmuznili. In vitez Arnold, ki je pravi orjak, je prvi razbil kolobar in tako odprl pot, po katerem se je rešil komtur z nekoliko ljudmi in z nosilnicami, privezanimi med dva konja.«

»Ali jih ni nihče preganjal? Kako to, da so mogli zbežati?«

»Proganjali so jih, toda brez vspeha, zakaj, ko so preganjalci dospeli nekoliko bliže, se je orjaški Arnold obrnil ter se spoprijel z vsemi. Bog obvaruj vsakega, pograbiti se ž njim, ker je grozno močan človek ter mu ni pretežavno boriti se s celo stotnijo ljudij. Tako se je obrnil trikrat in trikrat ustavil preganjalce. Ljudje, katere je imel s seboj, so vsi poginili. Zdi se mi, da je bil celo on sam ranjen, pa tudi konja je imel ranjenega, toda ni se umaknil in tako dal staremu komturju priložnost, da je zbežal.

Matija si je na vse to domislil, da govori Sanderus resnico, ker se je spomnil, da je od onega mesta, na katerem je dobil Skirvoillo bitko, bil ves pot jako daleč pokrit z mrliči, ki so bili razsekani tako grozno, kakor bi jih bil pobil res kak orjak.

»Prav, toda kako si mogel videti vse to?« vpraša Sanderusa.

»Videl sem to,« odvrne Sanderus, »ker sem se oprijel repa jednega onih konj, ki sta nesla nosilnice ter sem ž njima vred tekel, dokler nisem dobil s kopitom udarca v trebuh. Takrat sem zgubil zavest, in tako padel v roke vašega poveljnika.«

»To se je res utegnilo zgoditi,« reče Glavač, »vsekako pa pazi, da ne lažeš, ker to bi se ti slabo izplačalo.«

»Saj se še pozna znamenje,« odvrne Sanderus, »in kdor hoče, ga more videti; vsekako pa je bolje verjeti odkritosrčne besede, nego očitati komu neresnico.«

»Ako tudi govoriš čisto resnico, ne moreš zahtevati, da se ti mora vse verjeti.«

In jeli so se pričkati, kakor so bili drugekrati navajeni, toda Zbišek jim pretrga daljši razgovor.

»Potoval si po tej krajini, torej jo tudi poznaš. Kakšni gradovi so ondi, kjer sta se po tvojem mnenju mogla skriti Siegfried in Arnold?«

»Ondi v bližini ni nikakih gradov, marveč je ondi puščava, čez katero je bil še le pred nedavnim narejen ta pot. Ondi tudi ni vasij, niti naselbin, ker so Nemci vse požgali radi tega, ker ondi stanuje národ istega plemena, kakor je ta, ki se je spuntal proti Križarjem. Jaz si mislim, gospod, da se Siegfried in Arnold sedaj klatita po gozdu in da se bosta hotela semkaj vrniti, ali skrivoma dospeti v ono trdnjavo, v katero smo bili pred to nesrečno bitko namenjeni.«

»To je res tako,« reče Zbišek.

Na to se globoko zamisli. Z njegovih naježenih obrvij in jako resnega lica se je moglo razbrati, da nekaj resnobno premišljuje, toda to ni trajalo dolgo. Čez nekaj časa dvigne glavo ter reče:

»Glavač! Preskrbi konje in, kadar bo vse pripravljeno, odidemo.«

Orožjenosec, ki ni imel navade, vprašati po vzroku povelja, je vstal, ni spregovoril niti besedice ter odšel h konjem. Matija pa je izbulil oči, začudeno pogledal sinovca ter vprašal ves osupnen:

»A... Zbišek? Ej! Kam hočeš iti? Kaj? Kako?

Zbišek mu odvrne:

»To si vendar lahko mislite? Ali ni to moja dolžnost?«

Stari vitez umolkne na to. Osupnenje je polagoma zginévalo z njegovega obraza, globoko si je oddahnil ter rekel, kakor bi hotel prepričati samega sebe:

»Ej, druge pomoči ni!«

Na to odide h konjem, Zbišek pa se obrne h gospodu de Lorche ter mu s posredovanjem Mazurja, ki je znal nemški, reče:

»Ne morem zahtevati od tebe, da mi pomagaš proti ljudem, s katerimi si služil pod istim praporom; radi tega si sedaj prost in lahko greš, kamor se ti poljubi.«

»Sedaj ti proti svoji vitežki časti ne morem pomagati z mečem,« odvrne de Lorche, »toda, kar se tiče svobode, je ne morem kar tako sprejeti. Ostanem tvoj jetnik na pošteno besedo ter dospem na poziv, kadar koli bodeš hotel. V vsakem slučaju pa si zapomni, da Križarji dadó zá-me v zameno vsako osebo, ker jaz sem potomec močnega rodu, jako zaslužnega za križarski red.«

Na to se jameta poslavljati, položivši si po običaju roke vzajemno na rame in poljubljaje si obraz. Gospod de Lorche reče pri tem:

»Odidem v Marburg, ali na mazoveški dvor, da boš vedel, kje me imaš iskati. Tvoj poslanec naj mi poreče le dve besedi: Lotaringija — Geldrija!«

»Prav,« odvrne Zbišek. »Jaz grem še k Skirvoillu, da ti dá znamenje, katero Žmudci spoštujejo.«

Na ta odide k Skirvoillu. Stari poveljnik mu dá znamenje ter niti trohice ni oviral njegovega odhoda, ker je dobro vedel, za kaj tu gre, ker je ljubil Zbiška ter mu bil hvaležen za poslednjo bitko; vrhu tega pa tudi ni imel pravice, pridrževati viteza, ki je bil iz drugega kraja ter je prišel Križarjem prostovoljno na pomoč. Zahvalivši se mu torej za vse usluge, ga preskrbi z živežem, ki mu je bil v tem pustem kraju neobhodno potreben, in poslovivši se od njega, je izrekel željo, da bi se še kedaj v življenju srečala, na priliko v veliki odlični bitki s Križarji.

Zbišku se je jako mudilo, ker ga je kuhala nekaka vročnica. Prišedši k svojim ljudem, dobi že vse pripravljene na pot, in med njimi tudi strica Matijca, oboroženega od glave do pete ter s čelado na glavi, že sedečega na konju. Takoj priskoči k njemu ter mu reče:

»Ali tudi vi pojdete z menoj?«

»Kaj naj storim drugega?« odvrne Matija nekoliko nevoljen.

Na to Zbišek ne odgovori ničesar, marveč samo poljubi oboroženo desnico svojega strica, zasede konja, in odjezdili so.

Sanderus je odjezdil ž njimi. Pot do bojišča so dobro poznali, toda dalje bi jim imel biti on kažipot. Računali so tudi na to, da morda naleté kje v gozdu na ondotne ljudi, ki jim kot davni nasprotniki svoje križarske gospode pomorejo preganjati starega komturja in tega Arnolda von Baden, o čegar nadčloveški moči je Sanderus toliko pripovedoval.

XXII.

Do bojišča, na katerem je pobil Skirvoillo Nemce, je bilo potovanje lahko, ker jim je bil pot znan. Dospeli so tjekaj jako urno, toda prekoračili so je še urnejše radi groznega smradu, ki se je razprostiral od nepokopanih trupel. Na poti tjekaj so splašili celo jato vranov in kavk ter čredo volkov. Na to pa so jeli iskati sled. In navzlic temu, da je po tej poti korakal ves oddelek vojakov, našel je vendar izkušeni Matija brez težave sledove velikih kopit ter jel pripovedovati manj izkušenim, mlajšim vitezom:

»Sreča, da po tej bitki ni deževalo. Glejte le! Arnoldov konj, ki je nesel nenavadno velikega moža, je moral biti tudi takisto velik, in to je tudi lahko mogoče spoznati, ker se je v begu močneje dotikal zemlje nego konji, ki so šli povsem mirno na nasprotno stran. Glejte, kako se poznajo na vlažnih mestih podkve. Ako Bog dá, pa morda lahko dobimo te pasje brate, samo ako si poprej za kakim zidovjem ne poiščejo zavetja.«

»Sanderus je dejal,« odvrne Zbišek, »da tu v okolici ni nikakih gradov, kar je tudi res, ker to krajino so si Križarji še le pred nedavnim osvojili ter se niso mogli še v njej vtrditi. Kam naj se oni skrijejo? Kmetje, ki so tu prebivali, so odšli v Skirvoillov tabor, ker ti so z Žmudci jeden in isti národ. Vasi, kakor je Sanderus dejal, so Nemci sami požgali, ženske pa so skrite s svojimi otroki v gozdnih globelih. Ako ne bomo ščedili konj, jih doidemo.«

»Toda konje moramo ščediti, kajti ako se nam tudi vse posreči, bodo potem konji naša rešitev,« reče Matija.

»Vitez Arnold,« spregovori Sanderus, »je bil ranjen s sulico v hrbet. On se za to ni zmenil, marveč se je le boril in ubijal, toda pozneje se mu je morala rana razboleti, kakor je to sploh običajno: s početka ni nič, toda pozneje se razboli. Radi tega tudi niso mogli urno bežati, ker so potoma brez dvoma večkrat počivali.«

»Ali rekel si, da niso imeli s seboj svojih ljudij?« ga vpraša Matija.

Dva moža sedita na svojih sedlih ter držita nosilnice; razun nju sta ondi še Arnold in stari komtur. Bilo je še nekoliko drugih, toda te so Žmudci vjeli in pobili.«

»Ta dva moža,« spregovori Zbišek, »ki sta pri nosilnicah, zvežejo naši služabniki, vi, strijc, ako hočete, zgrabite starega Siegfrieda, jaz pa napadem Arnolda.«

»Nù,« odvrne Matija, »Siegfrieda jaz že uženem v kozji rog, ker po milosti gospoda Jezusa še vedno čutim moč v svojih kosteh. Vendar ti se ne precenjuj, kajti Arnold je pravi orjak!«

»O, da! Bomo videli!« odvrne Zbišek.

»Ti si močan, tega ne tajim, toda dobijo se še krepkejši od tebe. Ali si mar pozabil na one naše viteze, katere sva videla v Krakovem? Ali bi ti nadvladal gospoda iz Tačeva, ali Paška Zlodeja iz Biskupic, ali Črnega Zaviša? Ne bodi lahkomišljen, marveč pazi, kaj delaš.«

»Rotgier tudi ni bil slab,« zamomlja Zbišek.

»Ali zá-me ne bo nikakega posla?« vpraša Čeh.

Vendar pa na svoje vprašanje ne dobi odgovora, kajti Matijčeve in Zbiškove misli so bile obrnjene nekam drugam.

»Ako nam Bog da srečo,« reče Matija, »pa se moramo pobriniti, da dospemo čim poprej v mazoveško puščavo. Ondi bomo na varnem, in vse bo srečno končano.«

Vendar čez nekaj časa vzdihne globoko; očividno si je domislil, da še takrat ne bo vse končano, ker bo treba storiti kaj z nesrečno Jagjenko.

»Ej!« zamomlja, »čudna so pota božje previdnosti. Večkrat premišljujem to, čemu ti ni bilo usojeno, da bi se bil mirno oženil in da bi jaz mirno sedel pri vama? Saj je to nekako običajno... in od vsega plemstva v naši kraljevini se samo mi klatimo po raznih mestih in krajinah, namesto da bi gospodarili doma po volji božji mirno.«

»Dà, v resnici je tako volja božja,« odvrne Zbišek.

Nekaj časa so jezdili molčé, na to pa se obrne stari vitez k sinovcu ter reče:

»Ali ti zaupaš temu klativitezu? Kak je ta človek?«

»On je jako lahkomišljen in morda celo nečimern človek, toda meni je jako naklonjen in njegovega izdajstva se ne bojim.«

»Ako je tako, pa naj odjezdi naprej, da se oni ne splašijo, ako jih dohiti. Naj jim reče, da je ušel iz sužnosti, kar mu bodo jako lahko verjeli. To bo mnogo bolje, nego takrat, ako nas zagledajo od daleč. V tem slučaju se bodo skušali skriti in se pripraviti na brambo.«

»Po noči on že ne gre sam naprej, ker je jako plah,« odvrne Zbišek, »toda po dnevu me posluša. In to bo tudi bolje. Naročim mu, naj se trikrat na dan vstavi in počaka na nas. Ako ga ne dobimo na odločenem mestu, pa bo to znamenje, da je on že pri njih, in takrat gremo po njegovem sledu ter planemo nepričakovano po njih.«

»Ali kaj, ako jih on opozori na nas?«

»Nikakor, on mi je bolj naklonjen nego njim. Rečem mu takisto, da hočemo tudi njega zvezati, kadar jih zmagamo, da se mu potem ne bo treba bati njihove osvete. Naj jim ne prizna, da je naš človek.«

»Ti jih torej hočeš pustiti žive?«

»Kaj drugega?« odvrne Zbišek začudeno. »Glejte, ako bi to bilo v Mazoviji ali kje pri nas, pozvali bi jih na dvoboj, kakor sem tudi jaz pozval Rotgiera, in pobili jih na smrt. Toda tukaj, v njihovem kraju, je to nemogoče... Tu gre za Danušo in za čim urnejši beg. Vse to je treba opraviti tiho in urno, potem pa nalik sopari urno izginiti v mazoveški puščavi. Ako vdarimo povsem nepričakovano po njih, jih morda zaskočimo brez orožja in brez mečev. Kako jih naj potem ubijemo? Mene je strah pred sramoto. Saj mi smo opasani vitezi prav kakor oni.«

»Dà,« reče Matija, »morda pa le pride do boja.«

Zbišku se naježijo obrvi in z lica se mu je čitala silna želja po boju, prirojena očividno vsem moškim iz Bogdanca. V tem hipu je bil močno podoben Matijcu, kakor bi bil njegov sin.

»Tudi jaz bi hotel to,« spregovori zamolklo. »Jako rad bi vrgel onega krvavega psa Siegfrieda Jurandu pod noge. Bog daj to!«

»Bog daj to, Bog!« ponovi takoj Matija.

Tako se razgovarjaje so prejezdili velik kos poti, med tem pa je nastopila mirna, tiha, toda temna noč. Morali so se vstaviti, da so dali odduška konjem ter se okrepčali z jedjo in spanjem.

Še poprej nego so se vlegli spat, zapove Zbišek Sanderusu, da mora iti jutri naprej, v kar je ta privolil, izprosivši si samo to, da sme v slučaju nevarnosti, ki bi mu grozila od kake zverine ali ljudi, priteči nazaj k njim, in da se sme po štirikrat na dan vstaviti, kajti v samoti se ga polašča vselej nekak strah, celo v obljudenih krajinah, kaj še le v tako divjem in odurnem gozdu, kakor je ta, v katerem se sedaj nahajajo.

Na to si pripravijo ležišče, in okrepčavši se z jedjo, se vležejo na kože pri malem ognjišču, zakurjenem ob cesti. Služabniki so čuvali pazljivo konje, kateri so se urno najedli ter zadremali, položivši glave drug drugemu na vrat. Vendar ko je posrebril prvi svit drevesa, je skočil Zbišek prvi po koncu, sprebudil tudi tovariše in takoj so odrinili dalje. Zopet so lahko našli sled orjaškega Arnoldovega konja, ki je bil vtisnen v blatni že nekoliko osušeni zemlji. Sanderus odjezdi naprej ter jim izgine mahoma izpred očij, ali čez tri ure so ga zopet našli na odločenem mestu. Rekel jim je, da še ni videl žive duše, razven velikega bivola, pred katerim pa ni zbežal, ker se mu je žival prva umaknila s poti. Pač pa jim je pravil opoldne, da je videl človeka-čebelarja z lestvo v roki, katerega pa ni zadrževal iz strahu, da bi jih morda vtegnilo biti v gozdu še več. Skušal ga je izpraševati to in drugo, toda nista se mogla razumeti.

Ko so zopet odšli dalje, se je jel Zbišek čimdalje bolj vznemirjati. Kaj bo, kadar pridejo v višjo suho krajino, ker na trdi poti ne bo mogoče več opaziti sledu? Kaj, ako bo njihovo iskanje trajalo predolgo ter jih privede v obljudeno okolico, kjer so se ljudje že davno privadili služiti Križarjem? Tam bi bila Danuškina rešitev nemogoča, ker bi domačini Siegfriedu in Arnoldu brez dvoma priskočili na pomoč, zlasti ako še nista našla zavetja za zidinami kakega gradiča.

Na srečo je bila ta bojazen prazna, kajti na naslednji postaji že niso našli več Sanderusa, pač pa so našli na veliki jelki, stoječi ob cesti, obsekano skorjo v podobi križa. To znamenje je bilo še le prav kar vsekano. Mahoma pogledajo drug drugega, lica jim postanejo resna, in srca jim jamejo urneje vtripati. Matija in Zbišek skočita takoj s konja, da tem pozornejše ogledata sledove na zemlji. Ni bilo treba dolgo iskati jih, ker so jima sami silili v oči.

Sanderus je bil očividno krenil s poti v gozd, stopáje za sledom velikih konjskih kopit, ki sicer ni bil tako globok kakor na cesti, vendar pa dovolj razločen, kajti tla so bila ilasta in težak konj je potlačil pri vsakem koraku jegličevje s podkvami, po katerih so ostale v njem rudaste jamice.

Bistremu Zbiškovemu pogledu ni ušla nobena stopinja ostalih jezdecev. Na to sta on in Matija zasedla vsak svojega konja ter so se jeli potihoma posvetovati s Čehom, kakor bi se sovražnik nahajal v neposredni bližini.

Čeh je svetoval, naj gredó rajše peš, toda ona dva tega nista hotela storiti, ker nista vedela, kako dolgo bodo morali še korakati po gozdu. Služabniki bi imeli iti peš spredaj pred njimi in v slučaju, ako bi kaj zagledali, bi imeli takoj dati znamenje, naj bodo pripravljeni.

Krenili so v gozd. Drugo znamenje križa na jelki jih je zagotovilo, da Sanderusovega sledu niso izgubili.

Kmalu so tudi zapazili, da so dospeli na stezo, po kateri je že korakala marsikatera človeška noga. Sedaj so bili zagotovljeni, da najdejo kako gozdno naselbino in v njej one, katere iščejo.

Solnce se je že zdatno znižalo ter sijalo z zlatimi žarki skozi drevje. Bližal se je prijeten večer. Gozd je bil tih, kajti vse, zverina in ptice, se je spravljalo k počitku. Samo tu pa tam so skakale gibčne veverice. Zbišek, Matija, Čeh in služabniki so jezdili drug za drugim. Med tem reče stari vitez svojemu sinovcu:

»Požurimo se za solncem. Od zadnje postaje do mesta, na katerem je bilo vsekano znamenje, smo prejezdili velik kos poti. Kazalce na uri se je že pomaknilo na tri. Sanderus je torej že davno med njimi ter je imel čas povedati jim svoje dogodbe. Samo, ako nas ni izdal.«

»Ne izda nas!« odvrne Zbišek.

»In ako so mu verjeli,« doda Matija, »kajti ako bi mu ne verjeli, pa mu bo predlo slabo.«

»Ali čemu mu ne bi verjeli? Ali mar oni vedó za nas? Ali njega dobro poznajo. Saj se vendar večkrat pripeti sužnju, da uide iz sužnosti.«

»Jaz le mislim na to, ako jim je rekel, da je zbežal iz sužnosti, da se vtegnejo morda bati preganjanja ter takoj odidejo dalje.«

»Ne. On jih pridrži, oni pa tudi vedó, da preganjalci ne pridejo tako daleč.«

Nekaj časa so molčali, kmalu pa se zazdi Matijcu, da mu Zbišek nekaj šepeta, zato pa se obrne in vpraša:

»Kaj praviš?«

Toda Zbišek je obračal oči proti nebu ter ni šepetal ničesar Matijcu. Priporočal je Bogu Danuško in svoje drzno podjetje.

Tudi Matija se je prekrižal, toda komaj je napravil prvo znamenje svetega križa, kar se vrne k njim jeden od naprej poslanih služabnikov ter reče:

»To je ogljarska koliba! Tukaj so!«

»Stoj!« zašepeta Zbišek, in v tem hipu skoči s konja.

Za njim skočita s konj še Matija in Čeh ter družinčad, od katerih trije dobé zapoved, naj ostanejo tu pri konjih in naj pazijo, da kateri, česar pa ne daj Bog! — ne bi zarezgetal. Ostalim peterim pa reče Matija:

»Ondi sta dva vojaka in Sanderus, katere takoj zvežite. Ako bi bil kateri oborožen ter se hotel braniti, udarite ga samo s palico po glavi.«

In takoj so odšli naprej. Potoma še zašepeta Zbišek stricu:

»Vi pograbite starega Siegfrieda, jaz pa hočem zgrabiti Arnolda.«

»Samo čuvaj se!« mu odvrne starec ter namigne Čehu, naj bo pripravljen priskočiti vsaki hip mlademu gospodarju na pomoč.

Čeh pokima z glavo, češ, da ga razume, na to globoko vzdihne ter poskusi, ali mu meč ne tiči pretrdo v nožnici.

Zbišek reče na to:

»Ne! Zapovem ti, da takoj priskočiš k nosilnicam, in da ob času borbe niti za trenutek ne odstopiš od njih.«

Šli so urno in tiho, neprestano po goščavi, toda niso imeli več daleč, kajti kmalu so bili na mali planoti, na kateri je bilo videti pogašene ogljarske kôpe in dve koči iz ilovice, ali »numi«, v katerih so gotovo prebivali ogljarji, dokler jih ni prognala ljuta vojna.

Solnce, ki je šlo k zatonu, je jasno osvetljevalo celo planoto in »nume«. Pred jedno sta sedela na kladi dva viteza, pred drugo pa krepak rudečelas sluga in Sanderus. Oba sta snažila s cunjami oklepe in pred Sanderusovimi nogami sta ležala še dva meča, katera je hotel osnažiti pozneje.

»Glej,« reče Matija, stisnivši na vso moč Zbiškovo roko, samo da ga še pridrži za trenutek. On jim je nalašč pobral meče in oklepe. Prav! Oni z osivelo glavo mora biti...«

»Naprej!« zakriči nakrat Zbišek.

In nalik vetru plane na planoto.

Nemci so skočili tudi urno po koncu, toda predno so utegnili dohiteti Sanderusa, zgrabi Matija starega Siegfrieda za prsi, ga skloni nazaj ter ga v tem hipu vrže na tla. Zbišek in Arnold planeta skupaj kakor dva jastreba, objameta se z rokami ter se jameta grozno trgati. Brkast Nemec, ki je sedel poleg Sanderusa, je sicer segel po meču, toda predno je mogel mahniti, ga udari Matijčev strežaj, Vit, s čakunom po rudasti glavi ter mu jo razkolje. Na to plane družina na povelje starega gospoda na Sanderusa in ta, dasi je vedel, kaj se godi in kako so se dogovorili, je jel od strahu tuliti kakor leto stare tele, ki ga peljejo v mesnico.

Dasi je bil Zbišek tako močan, da je, vzevši v roke vejo z drevesa, izžmel sok iz nje, je vsekakor le čutil, da ni prišel v človeške roke, marveč v medvedje tace. Začutil je ob enem, ako bi ne imel na sebi oklepa, da bi mu orjaški Nemec morda zlomil rebra in križ. Mladenič ga je res nekoliko dvignil, toda Nemec ga je vzdignil še višje, in zbravši skupaj vso svojo moč, hotel ž njim treščiti ob tla, da bi več ne vstal.

Pa tudi Zbišek je stisnil Arnolda tako grozno, da so se Nemcu kar oči zalile s krvjo, na to mu porine nogo med kolena, ga udari v bok ter ga vrže na tla.

V tem hipu padeta oba, samo da je bil mladenič pod orjaškim Nemcem. Toda v tem hipu priteče Matija, ki je bil že oddal na pol nezavestnega Siegfrieda v roke svojih služabnikov, in urno, kakor bi trenil, obvije Arnoldu pas okrog nog, potem skoči k njemu, kakor k zvezanemu mrjascu ter mu nastavi ostrino malega meča, misericordia imenovanega, na vrat.

Arnold zakriči grozno in roki mu onemoglo zdrsneta z Zbiškovega hrbta. Na to jame grozno kričati, to deloma iz strahu, deloma pa vsled bolečine, ki se mu je oglasila v rani, katero je dobil v boju s Skirvoillom.

Matija ga pograbi z obema rokama za ovratnik ter ga potegne z Zbiška. Zbišek se dvigne s tál in sede; hotel je vstati, toda ni mogel. Dlje časa je sedel nepremično. Lice mu je bilo pokrito z znojem in bledo, oči zalite s krvjo in usta povsem zasanela... in zrl je kakor brez zavesti pred se.

»Kaj ti je?« ga vpraša Matija nemirno.

»Ničesar, samo truden sem močno. Pomagajte mi vstati.«

Matija ga prime pod pazduho in ga vzdigne kvišku.

»Ali moreš stati?«

»Morem.«

»Ali te kaj boli?«

»Nič. Samo sape nimam.«

»Ko je videl Čeh, da je na bojišču vse končano, se prikaže pred kočico, držeč znano križarsko služabnico za vrat. Ko ju je zagledal, pozabi Zbišek mahoma na vso trudnost, moči se mu nakrat vrnejo, in kakor bi se niti ne bil boril z groznim Arnoldom, steče k »numi«.

»Danuška! Danuška!«

Toda nihče ne odgovori na njegov klic.

»Danuška! Danuška!« ponovi Zbišek ter umolkne.

V kočici je bilo temno, zato Zbišek v prvem hipu ni mogel ničesar videti. Namesto tega se je za kamenjem, s katerim je bilo ograjeno ognjišče, začulo urno, glasno dihanje kakor dihanje kake živali.

»Danuška! Za Boga! To sem jaz! Zbišek!«

V tem hipu zagleda Danuško, ki ga je gledala s svojimi široko odprtimi, prestrašenimi očmi.

Takoj priskoči k njej ter jo objame z rokami, toda ona ga ni poznala, marveč se mu jela puliti iz rok, ponavljáje s plašnim, zasopljenim glasom:

»Bojim se! Bojim se! Bojim se!...«

KONEC III. DELA.

IV. del.

I.

Niti ljubeznive besede, niti božkanje, niti prošnje niso pomagale; Danuška ni poznala nikogar ter ni prišla k zavesti. Jedino čustvo, ki je nadvladalo vse njeno bitje, je bil strah, podoben onemu groznemu strahu, ki ga opažamo na vjetih pticah. Ko so jej prinesli hrane, ni hotela pred ljudmi jesti, dasi se je z njenega pogleda, ki ga je obračala po hrani, jasno videlo, da je lačna morda že dolgo časa. Ko je bila sama, je skočila k skledi z lakomnostjo divje zveri; ko je pa stopil Zbišek v sobo, je skočila takoj v kôt ter se skrila za kopico suhega hmelja. Zamán je stegal Zbišek roke, zamán jo vabil k sebi, zamán prosil ter dušil v sebi solze. Ona ni hotela stopiti iz svojega skrivališča, niti takrat, ko so v sobi zakurili in ko je pri njegovi svetlobi mogla razločno videti Zbiškovo lice. Zdelo se je, da sta jo pamet in spomin obenem zapustila. Ali on je ogledoval njo in njeno upadlo lice z osupljivim pogledom, ogledoval njene vdrte oči, njene cape na raztrgani obleki, ki jo je imela na sebi, in srce mu je sahnelo od bolečine in besnote pri spominu na to, v kakih rokah je tičala in iz kakih rok so jo rešili. Končno se ga polasti taka jeza, da je pograbil svoj meč ter zdirjal ž njim k Siegfriedu, katerega bi bil gotovo ubil, ko bi ga ne bil prijel Matija za roko.

Na to sta se jela naravnost neprijateljski ruvati med seboj, toda mladenič je bil po prejšnjem boju z orjaškim Arnoldom tako oslabljen, da ga je stari vitez zmagal in zaklical:

»Ali si zbesnel ali kaj?«

»Pustite me!« odvrne Zbišek, škripáje z zobmi; »kar duša se hoče obrniti v meni!«

»Naj se pa obrne! Ne spustim te! Razbij si rajše glavo ob drevo nego bi osramotil sebe in ves naš rod.«

In stiskaje kakor z železnimi kleščami Zbiškovo roko, nadaljuje:

«Zavedi se! Osveta ti ne uide, in ti si vendar opasan vitez. Kako? Mari hočeš umoriti zvezanega sužnja? S tem ne pomagaš Danuški, sicer pa kaj ti še ostane? Ničesar nego sramota. Porečeš mi, da so časih celo kralji in knezi ubijali svoje sužnje. Dà, toda ne pri nas! Ali kar se odpusti njim, se ne odpusti tebi. Oni imajo kraljestva, gradove in mesta, kaj pa imaš ti? Samo svojo vitežko čast. Kdor njim ne bi zameril, ta tebi pljune v oči. Zavedi se, za Boga!«

Nastane trenutek molčanja.

»Pustite me!« ponovi zamolklo Zbišek. »Ne ubijem ga!«

»Pojdi k ognju, da se posvetujeva.«

In prime ga za roko ter ga vodi k ognju. Ondi se vsedeta. Matija se za trenutek zamisli, potem pa reče:

»Pomisli tudi na to, da si tega starega psa obljubil Jurandu! Šele ta se maščuje nad njim za svoje in za Danuškino trpljenje. On mu poplača, ne boj se! Tvoja dolžnost je tudi, da mu do tega pomagaš. To je tudi prav. Vsekakor pa to ni dovoljeno njemu, ker on ni zajel sužnja, marveč ga dobil v dar od tebe. Brez sramote in brez graje more on potegniti kožo ž njega, ali razumeš?«

»Razumem,« odvrne Zbišek. »Prav imate.«

»Vidim, da se ti vrača razum. Ako te še skuša zlodej, pa pomisli tudi na to, da si obljubil še Lichtensteinu in drugim Križarjem dvoboj, in ako bi neoboroženega jetnika ubil ter bi se to izvedelo, nihče ne bi hotel sprejeti od tebe dvoboja, in prav bi imel. Bog obvaruj! Saj imamo že itak dovolj nesreče, naj se vsaj izognemo sramoti. Govoriva rajše o tem, kaj naj sedaj storimo in kam naj se napotimo?«

»Svetujte!« reče mladenič.

»Jaz si mislim tako. Ono kačo, ki je bila pri Danuški, bi zamogli celo ubiti; ker pa se ne spodobi vitezom, da bi si onesnažili roke z žensko krvjo, radi tega jo izročimo knezu Janušu. Ona je zasnovala izdajstvo že v gozdnem gradiču pri knezu in pri kneginji, naj jo torej sodijo mazoveški sodniki, in ako jo tudi ne privežejo na kolo za to, kar je storila, vendar pravici božji ne uide. Dokler pa ne najdemo kake druge ženske, ki bi oskrbovala Danuško, dotlej nam je ona potrebna, pozneje pa jo lahko privežemo konju za rep. Toda sedaj se moramo pobriniti za to, da pridemo čim najpoprej v mazoveško puščavo.«

»Hipoma je to nemogoče, ker je noč. Morda dá Bog jutri Danuški kaj več pameti.«

»Naj si konji dobro počijejo. O svitu odrinemo.«

Daljši razgovor jima pretrga glas Arnolda von Baden, kateri je ležal na hrbtu zvezan z jermenom svojega lastnega meča ter začel nekaj po nemški klicati. Stari Matija je vstal ter šel k njemu; ker pa ga ni mogel dobro razumeti, se je jel ozirati po Čehu.

Toda Glavač ni mogel takoj priti. Imel je opraviti z nečim drugim. Med tem ko sta se razgovarjala oba bogdanska viteza pri ognju med seboj, je on šel h križarski služabnici ter položivši jej roko na vrat, jo potresel in jej dejal:

»Čuj, psica! Odidi sedaj v kolibo ter pripravi gospej posteljo, toda poprej jej obleci to svojo lepo obleko, sama pa navleci ná-se one cunje, v katerih ste jo doslej vodili... prokleta vam mati!«

In ker ni mogel krotiti svoje jeze, jo je potresal tako močno, da so jej kar oči hotele izskočiti iz jamic. Bil bi jej morda celo zlomil hrbet; ker pa se je spomnil, da jo še potrebujejo, je rekel:

»Med tem pa pripravim zá-te motvoz!«

Ona ga je prijela vsa prestrašena za kolena, in ko jo je namesto odgovora pahnil od sebe, je stekla v kočo, se zgrudila Danuški k nogam ter jela klicati:

»Reši me! Ne daj me!«

Toda Danuška je le zaprla oči in iz njenih ust je prihajal običajni, prestrašen šepet:

»Bojim se! Bojim se! Bojim se!«

Na to je povsem otrpnila, kar se je zgodilo vselej, kadar se jej je približala služabnica križarskega reda. Vendar pa je dopustila, da jo je slekla ter jej oblekla drugo obleko. Služabnica jej je priredila posteljo, položila jo na njo, kakor kako leseno ali voščeno punčiko, ter sedla sama k ognjišču, boječa se iti iz koče.

Toda Čeh, ki je prišel čez trenutek, se obrne najpoprej k Danuški in reče:

»Nahajate se med svojimi, gospica, torej spite mirno v imenu Očeta, Sina in svetega Duha!«

In prekrižal jo je z roko ter spregovoril povsem tiho, da Danuške ne bi prestrašil, križarski služabnici:

»Ti boš ležala zvezana pred pragom, toda ako zakričiš ter jo prestrašiš, takoj ti zavijem vrat. Vstani in pojdi!«

Odpeljal jo je iz sobe, jo zvezal, na to pa se je napotil k Zbišku.

»Naročil sem obleči gospici ono obleko, ki jo je imela ta jaščerica na sebi,« mu reče. »Ona jej je priredila postelj in gospica spi. Najbolje je, da več ne greste tjekaj, da se zopet ne prestraši. Bog daj, da po dobrem počitku jutri pride k sebi, pa tudi vi morate sedaj pomisliti na jed in počitek.«

»Vležem se na prag koče,« odvrne Zbišek.

»Torej odvlečem to križarsko psico na stran k truplu onega ubitega Nemca, vi pa morate sedaj jesti, ker imate še dolgo pot in velik trud pred seboj.«

Po teh besedah je odšel k vozu ter prinesel od ondot povojenega mesa in pečeno repo, katero so bili pripeljali s seboj iz žmudskega tabora; toda komaj je položil jed pred Zbiška, ga pozove Matija k Arnoldu.

»Povej mi vendar, kaj hoče ta orjak, kajti dasi razumem nekatere besede, vendar ne vem, kaj hoče.«

»Odnesem ga, gospod, k ognju in ondi se dogovorite,« reče Čeh.

Na to se je odpasal, zadrgnil Arnoldu pas pod pazduho, ter si ga naložil na hrbet. Močno se je pripogibal pod težkim bremenom, čeprav je bil krepak mož, končno pa ga zanese k ognju ter ga vrže poleg Zbiška na tla kakor vrečo graha.

»Razvežite mi roke,« spregovori Križar.

»To se lahko zgodi,« mu odvrne po Čehu Matija, »ako nam prisežeš na svojo vitežko čast, da se boš obnašal kakor naš suženj. Vendar tudi brez prisege ti dam izvleči meč izpod kolen in ti razvezati roke, da boš mogel sedeti, vsekakor pa ti ne razvežemo nog, dokler se ne dogovorimo.«

Na to pomigne Čehu, ki razveže Nemcu roko ter mu pomaga, da je sedel. Arnold ponosno pogleda Matijca, pa Zbiška in vpraša:

»Kdo ste vi?«

»Kako nas ti smeš vprašati? Kaj je tebi to mar? Povej nam pa ti, kdo si?«

»Meni je mar za to radi tega, ker bi le vitezom mogel priseči na vitežko čast.«

»Sem poglej!«

Po teh besedah razpne svoj jopič ter mu pokaže svoj vitežki pas.

Križar, jako osupnen, reče čez nekaj časa:

»Kako to? Vi torej prežite na plen kakor razbojniki v hosti? In pomagate paganom zoper kristjane?«

»Lažeš!« zakliče Matija.

In potem se prične neprijazen, zbadljiv in često prepiru podoben razgovor. Ko pa Matija odločno zatrdi, da prav Križarji ne dopusté, da bi Litva sprejela sv. krst, in ko navede za to svoje razloge, umolkne Arnold ves osupnen znovič, ker to je bila tako očitna resnica, da ni bilo mogoče prezreti je ali jo zanikati. Zlasti so osupnile Nemca besede, ki jih je izrekel Matija, ki se je ob enem prekrižal: »Kdo vé, komu vi prav za prav služite, ako ne vsi, pa vsaj nekateri?« Te besede so tem huje osupnile Arnolda, ker so že v samem križarskem redu sumili o nekaterih komturjih, da časté celo samega satana. Radi tega pa jih vendar niso klicali pred sodnijo, da sramota ne pade tudi na vse druge, toda Arnold je vedel povsem dobro, da so tako šepetali celo med brati ter so se že med národom trosile podobne novice. Vrhu tega je Matija, ki je poznal čudno obnašanje starega Siegfrieda, s svojim pripovedovanjem do dobrega razburil orjaka.

»Pa oni Siegfried, s katerim si šel na pohod in na vojno,« je dejal, »ali morda služi Bogu ali služi Kristusu? Ali nisi nikdar slišal, kako se je razgovarjal s hudobnimi duhovi, kako je ž njimi šepetal, se smejal, ali škripal z zobmi?«

»To je res!« zamrmra Arnold.

Zbišek, kateremu je bolečina in jeza razdirala srce, pa zakliče nakrat:

»In ti govoriš o vitežki časti? Sramuj se, ker si pomagal rabelju in peklenščeku! Sram te bodi, ker si mirno gledal muke bolne žene in vitežke hčerke, ali pa si jo morda celo sam mučil. Sram te bodi!«

Arnold izbulji oči, napravi po zraku križ ter reče:

»V imenu Očeta, Sina in svetega Duha!... Kako to?... Ona zmešana deklica, v katere glavi tiči sedem in dvajset zlodjev. Jaz?«

»Gorjé!« zavpije Zbišek z zamolklim glasom.

Prijel je za držaj svojega kratkega meča ter pogledal z divjim pogledom znovič proti oni strani, kjer je nekoliko oddaljen ležal v temi Siegfried.

Matija mu položi mirno roko na ramo ter ga stisne z vso močjo, da ga pripravi zopet k zavesti, in obrnivši se k Arnoldu, reče:

»Ta ženska je hči Juranda iz Spihova ter žena tega mladega viteza. Ali razumeš sedaj, čemu smo šli po vašem sledu in čemu si postal naš suženj?«

»Za Boga!« se začudi Arnold. »Kako? Saj ona je zmešana!«

»Ker so jo Križarji kot ›nedolžno jagnje‹ ugrabili in jo s trpljenjem pripravili ob pamet.«

Pri besedah »nedolžno jagnje« pritisne Zbišek svojo roko na usta ter stisne zobe in iz očij mu jamejo druga za drugo kapati solze neizrekljive bolečine in tuge. Arnold je sedel zamišljen, Čeh pa mu je s kratkimi besedami pripovedoval o Danveldovem izdajstvu, o ugrabljenju Danuške, o Jurandovih mukah in o dvoboju z Rotgierom. Ali ko je dokončal, je nastala popolna tišina, katero je dramil le šum gozda in praskanje polen na ognjišču.

Tako so sedeli nekaj časa, končno pa dvigne Arnold glavo ter reče:

»Prisežem vam ne le na svojo vitežko čast, marveč tudi na sveti križ Kristusov, da te ženske še skoro nikdar nisem videl, da nisem vedel, kdo je, in da nikdar nisem pomagal, mučiti jo.«

»Prisezi nam še, da hočeš prostovoljno iti z nami in da nočeš zbežati, pa te dam povsem razvezati,« reče Matija.

»Nù, pa bodi tako, kakor praviš — prisežem! Kam me popeljete?«

»V Mazovijo, k Jurandu iz Spihova.«

Po teh besedah mu razveže Matija sam pas na nogah ter mu poda mesa in repe. Zbišek vstane čez nekaj časa ter gre k počitku na prag pred kolibo, pred katerim ni našel več one križarske služabnice, ker so jo odnesli služabniki malo časa poprej med konje. Vlegel se je na prag pred kolibo na kožo, ki mu jo je prinesel Glavač, ter sklenil prebdeti vso noč ter čakati, če morda naslednje jutro ne prinese kako srečno premembo v Danuškinem stanju.

Toda Čeh se vrne k ognjišču, ker ga je v duši nekaj tiščalo, o čemur se je hotel razgovoriti s starim vitezom iz Bogdanca. Najde ga globoko zamišljenega. Ne mené se za hropenje Križarja Arnolda, ki je bil pojedel obilno povojenega mesa in repe ter na to trdno zaspal, vpraša:

»Ali vi ne greste počivat, gospod?«

»Sèn mi beži od trepalnic,« mu odvrne Matija. »Bog nam daj dobro jutro!...«

Po teh besedah pogleda na zvezde.

»Voz se je že prikazal na nebu, jaz pa še vedno premišljujem, kako vse to skonča.«

»Niti meni ni dosti za spanje, ker mi gospodična Jagjenka iz Zgorelic ne gre iz glave.«

»Oh, resnica, nova nezgoda! Sedaj je v Spihovem.«

»Dà, v Spihovem. Odpeljali smo jo iz Zgorelic, toda ne vemo, čemu?«

»Sama je to hotela,« odvrne nestrpljivo Matija, ki ni rad govoril o tem, ker se je čutil v duhu krivega.

»Dà, toda kaj sedaj?«

»Ha, kaj? Odpeljem jo nazaj domu, potem pa naj se zgodi volja božja!«

Čez trenutek pa doda:

»Dà, naj se zgodi volja božja. Toda ko bi bila ta Danuška zdrava ter taka, kakor so drugi ljudje, pa bi takoj vedel, kaj mi je storiti. Ali tako, kdo vé? Kaj potem, ako ona ne ozdravi... ne umre? Ko bi vsaj gospod Jezus naredil na to ali na drugo stran.«

Toda Čeh je mislil v tem hipu na Jagjenko.

»Glejte, gospod,« je dejal, »gospodična Jagjenka mi je rekla, ko sem odhajal iz Spihova: »Ako se kaj pripeti, pridite vi semkaj pred Zbiškom in pred Matijcem, ker mi ona ne pošljeta po nikom drugem teh novic, nego po vas, in vi me popeljete v Zgorelice.«

»Ej,« odgovori Matija. »Gotovo bi jej bilo neugodno ostati v Spihovem, ako se vrne Danuška. Ona mora oditi v Zgorelice. Meni je žal sirote, zelo žal, toda kaj, ako to ni bila božja volja! Zares, kaj naj napravimo? Počakaj! Ti praviš, da je ona rekla, da se naj vrneš pred nami z novicami, in da jo potem odpelješ v Zgorelice?«

»Ona mi je rekla to, kar sem vam ponovil povsem natančno.«

»Nù, ti bi torej moral oditi pred nami. Tudi staremu Jurandu bi bilo treba naznaniti, da se je našla hči, da ga nagla novica ne zamori. Kakor Boga ljubim, to se mora zgoditi. Pojdi in reci mu, da smo rešili Danuško, in da se ž njo kmalu povrnemo; ti sam pa vzemi revico ter odpelji jo domu!«

Pri teh besedah vzdihne stari vitez ker mu je bilo res žal za Jagjenko in za onimi nameni, ki jih je snoval v duši zastran nje.

Čez nekaj časa vpraša znovič:

»Vem, da si krepak in hraber človek, toda ali pa boš mogel braniti jo ter odvrniti od nje vsako krivico? Potoma bi se jej utegnilo marsikaj pripetiti.«

»Znal jo bom braniti, ako bi me imelo to tudi veljati glavo. Vzamem s seboj nekoliko vrlih mladeničev, česar mi spihovski gospodar ne bo branil, ter jo odpeljem, če treba, na konec sveta.«

»Nù, ne zanašaj se preveč na samega sebe. Zapomni si tudi to, da jo boš moral pozorno čuvati celo v samih Zgorelicah, kjer prežita na njo Volk iz Brozove ter Čtan iz Rogove. Toda — resnica! Tega mi ni treba praviti, ker je na nju bilo treba paziti samo dotlej, dokler smo mi mislili na kaj drugega. Ker pa te nadeje sedaj ni več, torej, kar ima biti, tudi bode.«

»Vendar jaz obvarujem gospodično tudi pred tema vitezoma, ker revna Zbiškova žena komaj še diše. Kaj ko bi umrla?«

»To je res, kakor Boga ljubim. Ona komaj diše ter utegne morda celo umreti.«

»To je treba prepustiti gospodu Bogu. Sedaj pa rajše mislimo na gospodično Jagjenko.«

»Bilo bi res najbolj prilično,« reče Matija, »da jo jaz sam odpeljem domu. Toda to je kaj težavna reč. Jaz sedaj ne morem pustiti Zbiška, in to vsled mnogih razlogov. Sam si videl, kako je škripal z zobmi in kako se grozil onem staremu komturju, češ, da ga ubije kakor psa. Ko bi se pripetilo, kakor si dejal, da bi nam deklica umrla na poti, pa res ne vem, ali mi bo mogoče, brzdati ga. Ako ne bom pri njem, ne pridrži ga nič, in velika sramota se navali na njega in na ves naš rod, česar pa ne daj Bog! Amen.«

Čeh odvrne:

»Dà, tudi proti temu se dobi pomoč. Izročite mi onega rabelja, in jaz ga ne zgubim na poti. Še le v Spihovem ga iztresem pred Jurandom iz vreče.«

»Bog ti daj zdravje! Ti imaš glavo!« zakliče Matija oveseljen. »To je najbolje! To je najbolje! Vzemi ga takoj in delaj ž njim, kar hočeš, samo da živega privedeš v Spihov.«

»Dajte mi še ono sčitensko psico. Ako me ne bo ovirala na poti, pripeljem tjekaj tudi njo, ako mi bo v nadlogo, pa jo obesim.«

»Morda zapusti Danuško poprej strah, če je ne bo videla več. Toda ako odpelješ to križarsko služabnico, pa ostane Danuška brez ženske postrežbe.«

»To ni mogoče, da v tej hosti ne bi našli domačinov brez žensk. Pa vzamete prvo najboljšo, ki vam pride pod roko, in vsaka bo gotovo boljša nego je ta. Med tem jej bo zadoščevala Zbiškova postrežba.«

»Ti govoriš jako pametno. Res je to. Morda pride ona poprej k sebi, ko vidi Zbiška samega pri sebi. On jej bo oče in mati. Prav. Ali kedaj odideš?«

»Ne bom čakal svita, vendar sedaj se za trenutek vležem. Morda še ni polnoč.«

»Veliki voz je že na nebu, kakor sem rekel, toda kosci še niso prišli.«

»Hvala Bogu, da sva se nekoliko pomenila, ker mi je bilo jako težko.«

Po teh besedah se vleže Čeh poleg dogorevajočega ognjišča, se pokrije s kosmato kožo in takoj zaspi.

Bila je še temna noč in nebo se še ni trohico belilo, ko se je sprebudil, prilezel izpod kože, pogledal na zvezde, nategnil nekoliko svoje otrpnele ude ter zbudil Matijca.

»Čas je, da grem!« je dejal.

»Kam?« ga vpraša Matija še le na pol zbujen.

»V Spihov.«

»Oh, res! A kdo tako hrope tu poleg mene? Celo mrtvega bi zbudil.«

»Vitez Arnold. Vržem nekoliko vej na ogenj ter odidem k služabnikom.«

Odšel je, toda čez trenutek se je z urnimi koraki vrnil ter spregovoril že od daleč s tihim glasom:

»Gospod, nesem vam novo in sicer slabo novico.«

»Kaj se je zgodilo?« zakliče Matija ter vstane.

»Služabnica je zbežala. Služabniki so jo odnesli med konje, strela naj jih udari! in ko so zaspali, se jim je izmuznila kakor kača ter zbežala. Pojdite, gospod.«

Vznemirjeni Matija je odšel urno z Glavačem h konjem, toda pri njih sta našla le jednega služabnika. Ostali so se razpršili po gosti hosti, da poiščejo ubežnico. Vendar pa so jo iskali zamán po goščavi ter so se kmalu vrnili s pobešenimi glavami. Matija jim je jel groziti s pestjo, na to pa se je vrnil k ognjišču, ker ni vedel storiti kaj boljšega.

Čez trenutek je prišel Zbišek, ki je prebdel noč na pragu pred kočo. Ker ni mogel spati, je začul korake ter hotel sedaj vedeti, kaj se je zgodilo. Matija mu je povedal, kako sta se s Čehom dogovorila, in mu naznanil, da je križarska služabnica zbežala.

»To ni velika nesreča,« je dejal, »ker sedaj bodisi pogine od gladu, ali ako jo najdejo kmetje v gozdu, pa jej oni dajo, kar jej gre, ako je poprej ne raztrgajo volkovi. Obžalujem samo, da je ušla kazni v Spihovem.«

Zbišek je tudi obžaloval, da je ni zadela kazen, sicer pa je začul to poročilo mirno. Ni pa tudi nasprotoval Čehovemu odhodu s Siegfriedom, ker je bil ravnodušen do vsega, kar se ni tikalo Danuške. In takoj je jel o njej govoriti.

»Jutri jo posadim pred se na konja, in tako odrinemo,« je dejal.

»Ali kako jej je? Ali spi?« ga vpraša Matija.

»Časih nekoliko stoka, toda ne vem, ali v snù, ali v bdenju; nisem hotel, zbuditi jo, da se ne bi prestrašila.«

Daljši razgovor jima pretrga Čeh, kateri zagledavši Zbiška zakliče:

»Ej, tudi vi ste že na nogah! Toda zá-me je čas. Konji so pripravljeni in stari zlodej je že privezan k sedlu. Kmalu bo svitalo, ker sedaj so noči kratke. Ostanite z Bogom, gospod!«

»Potuj z Bogom ter bodi zdrav!«

Toda Glavač odpelje Matijca na stran in mu reče:

»Hotel sem vas še prositi, da... ako bi se kaj pripetilo... veste, gospod... kaka nesreča ali... hitro pošljete glasnika v Spihov. Ako bi mi že odšli iz Spihova, naj se potrudi za nami...«

»Prav,« odvrne Matija. »Pozabil sem ti tudi reči, da odpelješ Jagjenko v Plock, razumeš? Pojdi ondi k škofu ter mu povej, da je bil pokojni opat njen krstni kum, da je ondi pri škofijstvu shranjena njena oporoka, ter ga ob enem poprosi, da jo vzame on v svoje varstvo, kakor je to zapisano v oporoki.«

»Ali ako nam škof zapove, naj ostanemo v Plocku?«

»Poslušaj ga v vsem in stori vse tako, kakor ti on svetuje.«

»Nù, torej z Bogom, gospod!«

»Z Bogom!«

II.

Ko je Arnold čul v jutro o tem, da je križarska služabnica zbežala, so je skrivoma nasmehnil ter rekel prav to, kar je rekel poprej Matija, da jo bodisi raztrgajo volkovi, ali pa jo ubijejo Litvini. To je bilo tem verjetnejše, ker so ondotni domačini grozno sovražili ves križarski red in vse, kar je bilo ž njimi v zvezi. Možje so deloma pritekli k Skirvoillu, deloma pa se spuntali, pobili Nemce in se skrili z rodbinami in z živino v nepristopnih lesnih globelih. Matijčevi ljudje so iskali celo drugi dan ubežnico, toda brez vspeha, zlasti ker je niso iskali preveč vestno, ali to radi tega, ker jim Matija in Zbišek tega nista strogo zapovedala. Ona dva sta namreč imela druge skrbi. Morala sta se požuriti s svojim odhodom v Mazovijo, ter sta hotela odriniti na pot takoj po solnčnem vshodu, toda nista mogla tega storiti, ker je Danuška trdno zaspala ter Zbišek ni dopustil, da bi jo bili zbudili.

On je poslušal, kako je stokala po noči, ter je slutil, da ni spala, sedaj pa je pričakoval kaj dobrega od tega njenega trdega spanja. Dvakrat se je tiho prikradel v kolibo in dvakrat videl pri medli svetlobi, ki je prodirala skozi špranje, njene zaprte oči, odprta usta in temno rdečico na obrazu, kakoršno navadno opažamo pri otrocih.

V njem se je kar od ganutja tajalo srce in potihoma jej je dejal: »Bog ti daj dober počitek in zdravje, moja cvetka najdražja!« Čez trenutek je dodal: »Končano je tvoje trpljenje, končan jok in usmiljeni Jezus da, da bo tvoja sreča mnogo večja nego voda reke, katere ni môči preplavati.« In ker je imel blago in dobro dušo, se je povzdignil v duhu k Bogu ter vprašal samega sebe, s čim mu vrne, kako se mu skaže hvaležnega, koliko odpošlje nekateri cerkvi zrnja, čred, voska, ali drugih temu podobnih in Bogu prijetnih plodov? In takoj bi bil obljubil ter temeljito navel vse, kar obljubuje, vsekako pa si je še premislil ter rekel, da še rajše počaka, ker še ni vedel, v kakem stanju se sprebudi Danuška. Ni imel še zagotovila, za kako dobroto se bo moral zahvaljevati.

Dasi je Matija vedel, da bodo povsem varni še le v krajini kneza Januša, je bil takisto prepričan, da Danuški ne gre kratiti počitka, kateri jedini jo morda utegne rešiti. Dasi je imel pripravljene za odhod ljudi in konje, je vsekako le še čakal.

Ko je pa že minil poldan ter je ona še zmerom spala, sta bila oba vznemirjena. Zbišek, ki je neprestano kukal skozi špranje v kočico in na vrata, je šel že tretjič v sobo ter se vsedel na panj, ki ga je križarska služabnica sinoči privalila k postelji, da je na njem preoblekla Danuško.

Zbišek se je vsedel ter jo začel gledati. Ona ni odprla očij, toda čez toliko časa, kolikor ga je treba, da človek počasi odmoli Očenaš in Češčeno Marijo, so jej usta zadrgetala in ona je zašepetala, kakor bi videla skozi zaprte trepalnice:

»Zbišek!«

Zgrudi se pred njo na kolena, prime njene slabe in medle ročice, jame jih poljubovati ter govoriti s tresočim se glasom:

»Hvala Bogu! Danuška! Ali si me spoznala?«

Njegov glas jo je popolnoma vzbudil. Vsedla se je na postelji ter ponavljala z odprtimi očmi:

»Zbišek!«

Nekaj časa je pomežikavala z očmi, potem pa se je ogledala okrog, kakor bi se nečemu čudila.

»Ti nisi več v sužnosti!« jej reče Zbišek. »Jaz sem te rešil iz njihovih rok, in sedaj potujemo v Spihov.«

Toda ona se oprosti njegovih rok ter reče:

»To je vse radi tega, ker ni bilo očetovega dovoljenja. Kje je kneginja?«

»Zavedi se, moja jagodica! Kneginja je daleč, mi pa smo te vzeli Nemcem.«

Ali ona, kakor da ne bi slišala teh besed ter govorila sama sebi, pa reče:

»Vzeli so mi pljunko ter jo razbili ob zid.«

»Za Boga dragega!« zakliče Zbišek.

Še le sedaj je zapazil, da so te oči kalne, brez zavesti in nenavadno leskeče, a lice da jej kar gori. V tem hipu mu šine v glavo misel, da je Danuška morda težko bolna in da je njegovo ime izrekla le radi tega, ker se jej je prikazal v vročnici.

In srce mu je zadrgetalo od strahu in hladen pot mu je pokril čelo.

»Danuška!« je dejal, »ali me vidiš in me razumeš?«

»Ona pa mu odvrne s ponižnim in plahim glasom:

»Vode! Vode!«

»Usmiljeni Jezus!«

In Zbišek steče iz sobe. Pred durmi sreča starega Matijca, ki je prišel ter hotel videti, kako se ima Danuška. Zaklical mu je le jedno besedo »vode!« ter stekel k vrelcu, ki je izviral izpod mahu, ne daleč v gosti goščavi.

Čez trenutek se vrne s posodo ter jo da Danuški, katera jame poželjivo piti hladno vodo. Še poprej pa je stopil v sobo Matija, pogledal bolnico ter postal resen.

»Ali jo kuha vročnica?» je vprašal.

»Dà,« odvrne Zbišek.

»Ali razume, kaj jej govoriš?«

»Ne.«

Starec se še huje zgane, potem dvigne roko ter se jame ž njo drgniti po vratu in po hrbtu.

»Kaj naj storimo?«

»Ne vem.«

»Samo nekaj nam še preostaja...« prične govoriti Matija.

Toda Danuška mu preseka besedo. Mahoma neha piti, vpre vanj svoje leskeče in od vročnice razširjene oči ter reče:

»Niti vama nisem ničesar zakrivila. Imejta usmiljenje!«

»Saj imam usmiljenje s teboj, drago moje dete, in ti želim vse dobro,« jej odvrne močno ganjen stari vitez.

In k Zbišku obrnjen dodá:

»Čuj! Tukaj je ne moremo pustiti. Ko jo veter opiha in solnce dobro ogreje, pa jej utegne biti bolje. Ne izpostavljaj, mladenič, glave, marveč odnesi Danuško v one nosilnice, v katerih so jo prinesli, ali na sedlo, in potem na pot! Ali razumeš?«

Po teh besedah stopi iz sobe, da da zadnja povelja; toda komaj pogleda pred se, obstane na mestu kakor vzidan.

Velika množica pešcev, oboroženih s kopji in sulicami, je od vseh štirih stranij nalik zidu obkoljevala kolibo, kupe oglja in poljano.

»Nemci!« si domisli Matija.

In njegove duše se polasti groza. Kakor bi trenil, pograbi za držaj svojega meča, ter stisne zobe. In tako je stal podoben divji zveri, katero iznenadoma napadejo lovci in katera se pripravlja na obupno brambo.

Tu zagleda, da se bliža k njemu orjaški Arnold z nekim drugim vitezom, ter mu reče:

»Sreča je opoteča. Doslej sem bil jaz vaš sužen j, sedaj pa ste vi moji jetniki.«

Po teh besedah pogleda ošabno starega viteza, kakor na bitje, ki je mnogo nižje od njega. Ni bil to zloben človek, niti preveč okruten, toda imel je napako, lastno vsem Križarjem, ki so bili spoštljivi in celo ponižni v nesreči, ošabni in prezirljivi pa nasproti premaganim, zlasti kadar so dobro čutili svojo moč.

»Vi ste moji sužnji!« ponovi Arnold ponosno.

Stari vitez pogleda mračno naokrog. V njegovih prsih ni bilo preveč plašljivo, niti preveč pogumno srce. Ko bi bil sedel oborožen na svojem bojnem konju, ko bi imel na svoji strani Zbiška in ako bi oba imela meče v rokah, sekire, ali ona grozna kopja, s katerimi so se takratni leški plemiči znali izvrstno boriti, pa bi bil poskusil prodreti oni zid kopij in sabelj, ki ga je obkoljeval. Toda Matija je stal tu pred Arnoldom na tleh, popolnoma sam in brez oklepa in ko je videl, da so njegovi vojaki že zmetali od sebe svoje orožje, ko se je spomnil, da je Zbišek v kočici pri Danuški takisto brez orožja, je razvidel, kot izkušen človek in veščak v borbi, da tu ni nobene pomoči.

Zato izvleče polagoma svoj meč iz nožnice ter ga vrže pred noge onemu vitezu, ki je stal poleg Arnolda. Ta pa se začudi, kakor tudi Arnold, ter mu ljubeznivo reče v čisti poljščini:

»Vaše ime, gospod. Jaz vas ne dam zvezati, ako mi daste svojo pošteno besedo, ker vidim, da ste opasan vitez in ker ste po človeški ravnali z mojim bratom.«

»Jaz vam dam svojo pošteno besedo,« mu odvrne Matija.

In ko je povedal, kdo je, vpraša še, ali sme iti v kočo in svariti svojega sinovca, da ne napravi kake neumnosti. Ko mu tujca to dovolita, izgine skozi duri ter se čez malo časa vrne z »mizerikordijo« v roki.

»Moj sinovec nima niti meča pri sebi,« reče, »ter prosi, dokler ne odrinete, da bi smel ostati pri svoji ženi.«

»Pa naj ostane,« reče Arnoldov brat; »pošljem mu hrane in pijače, ker še ne odrinemo tako kmalu, kajti moji ljudje so vtrujeni in tudi mi smo potrebni hrane in počitka. Vljudno vabim tudi vas, gospod, da greste z nami.«

Po teh besedah se obrnejo ter odidejo k onemu ognjišču, pri katerem je prebil Matija vso noč; toda bodisi iz ponosa, ali iz prostaštva, s katerim so se odlikovali mnogi Križarji, sta šla Nemca naprej, pustivši Matijca zadej. Toda on, kot jako izkušen človek, ki je poznal dobro vse vitežke običaje v vsakem slučaju, ju vpraša:

»Ali me zovete, gospod, kot gosta, ali kakor sužnja?«

Arnoldovega brata jame biti sram, zato obstane in reče:

»Pojdite, gospod, naprej!«

Stari vitez stopi naprej; ker se pa ni hotel zameriti človeku, od katerega je bilo mnogo odvisno, mu reče:

»Vidi se, gospod, da vi ne govorite le razne jezike, marveč da poznate vse vitežke običaje.«

Na to spregovori Arnold, ki je razumel le nekatere besede:

»Wolfgang, za kaj gre in kaj govori on?«

»On govori resnico!« odvrne Wolfgang, kateremu so očividno ugajale Matijčeve besede.

Na to sedejo k ognjišču in služabniki jim prinesó jed in pijačo. Nauk, ki ga je dal Nemcem Matija, ni ostal brez koristi, ker mu je dajal Wolfgang tudi pri jedi prednost. Iz razgovora pri tem je izvedel stari vitez, na kak način sta padla z Zbiškom Nemcem v sužnost.

Wolfgang, mlajši brat Arnoldov, je tudi vodil čluhovske pešce nad spuntane Žmudce proti Gotteswerderu; ker pa so pešci prihajali iz jako oddaljenega kraja, niso mogli dospeti o pravem času. Arnold ni maral čakati na nje, ker je vedel, da potoma naleti na druge čete pešcev, ki so prihajale iz raznih mest in gradov na litevski meji. Radi tega je dospel mlajši brat nekoliko dnij pozneje in nahajal se je baš na poti v bližini ogljarske kolibe, ko mu je križarska služabnica, ki je zbežala po noči, prišla povedat vse, kar se je zgodilo z njegovim starejšim bratom. Arnold je poslušal z zadovoljnostjo to pripovedovanje, ki mu ga je ponovil brat v nemškem jeziku, ter je rekel končno, da si je domišljeval, da bi se utegnilo vse tako zgoditi.

Zviti Matija, ki si je znal pomagati v vsakem slučaju, je pomislil, da je potrebno si oba Nemca še bolj nakloniti, zategadel je dejal čez nekaj časa:

»Velika nesreča je pasti v sužnost, vendar jaz hvalim Boga za to, da me ni izročil v kake druge, marveč v vajine roke, ker vidva sta prava viteza, ki spoštujeta vitežko čast.«

Wolfgang na to pomežika z očmi in pokima z glavo, seveda dovolj hladno, toda z očividno zadovoljnostjo.

Stari vitez nadaljuje:

»In vi znate tudi naš jezik! Bog vam je dal razum za vse.«

»Jaz znam vaš jezik radi tega, ker ves národ v čluhovskem kraju govori poljski jezik in ker jaz služim s svojim bratom že sedmo leto pod ondotnim komturjem.«

»Čez nekaj časa postanete naslednik njegovega dostojanstva. Drugače ne more biti. Vendar vaš brat ne govori poljski.«

»Razume nekoliko, toda govoriti ne zna. Brat je mnogo krepkejši od mene, dasi tudi jaz nisem slab, toda pamet ima slabejšo.«

»Ej, meni se zdi, da on ni bedast!« reče Matija.

»Wolfgang, kaj pravi on?« vpraša znovič Arnold.

»Hvali te!« mu odvrne Wolfgang.

»Sevéda hvalim,« doda Matija, »ker on je pravi pravcati vitez! Odkritosrčno vam tudi povem, da sem ga hotel spustiti na pošteno besedo, naj gre, kamor se mu ljubi, samo da se mi čez leto in dan vrne. Tak je običaj med opasanimi vitezi.«

Na to pogleda Wolfgangu bistro v oči, toda ta se zamrači ter reče:

»Tudi jaz bi morda vas pustil tako, ko bi ne bilo tega, da ste pomagali tem paganskim psom zoper nas.«

»To ni res!« odvrne Matija.

In znovič nastane tako strog prepir kakor prejšnjega dné z Arnoldom. Staremu vitezu je bilo tu mnogo težavnejše nego z Arnoldom, kajti Wolfgang je bil dokaj bistroumnejši nego njegov starejši brat. Vsekako pa je imel iz tega prepira Matija ta dobiček, da je mlajši brat izvedel za vse ščitenske okrutnosti in za nesrečno usodo Danuškino. Na vse očitke, ki mu jih je metal v oči Matija, ni mogel ta ničesar odgovoriti. Hoté ali nehoté je moral priznati, da je bila osveta povsem opravičena, in da sta poljska viteza morala storiti to, kar sta storila. Končno je rekel:

»Pri blagoslovljenih kosteh Liborijevih! Ne maram pomilovati Danvelda. O njem so govorili, da se je ukvarjal s črno magijo, toda moč in pravica božja sta močnejši od vse črne magije. Kar se tiče Siegfrieda, ne vem, ali je tudi on služil zlodju, in tudi za njim ne pojdem, ker prvič nimam konjice, drugič pa, ako je res on spravil v nesrečo to deklico, kakor vi pravite, pa naj niti iz pekla ne uide.«

Na to se prekriža ter doda:

»Bog, pridi mi na pomoč v moji smrtni uri!«

»Ali kaj naj se zgodi z našo nesrečno mučenico?« vpraša Matija. »Ali nam ne dovolite, da jo odpeljemo domu? Ali naj ona pogine v vaših podzemeljskih ječah? Spominjajte se sodbe božje!...«

»Meni za žensko ni dosti mar,« odvrne pikro Wolfgang. »Naj jo jeden od vaju odpelje domu, potem pa naj se vrne; toda drugega ne spustim.«

»Ali kaj, ko bi vam prisegel na svojo vitežko čast in na sulico svetega Jurija?«

Wolfgang je nekoliko omahoval, kajti to, kar je čul, je bila velika prisega, toda v tem hipu ga vpraša Arnold tretjič:

»Kaj ti on govori?«

Ko je to izvedel, jame rezko in surovo nasprotovati temu, da bi se oba izpustila na pošteno besedo. On je tudi imel za to svoje razloge: v veliki bitki ga je premagal Skirvoillo, v mali so ga premagali ti poljski vitezi. Kot vojak je dobro vedel, da se morajo bratovi pešci vrniti sedaj v Marburg, kajti hoté iti dalje k Gotteswerderu, bi šla po ugonobljenju drugih oddelkov naravnost v mesnico. Vedel je, da se bo moral zagovarjati pred velikim mojstrom in maršalom in mislil si je, da bo njegova sramota mnogo manjša, ako bo mogel pokazati vsaj jednega odličnejšega jetnika. Živ vitez, katerega pripelje predstojnikom pred oči, pomeni mnogo več nego pripovedovanje, da sta bila dva taka ujeta.

Ko je slišal Matija surove besede in kletve Arnoldove, je takoj razvidel, da je treba sprejeti to, kar mu dajejo; ker se ni smel nadejati ničesar več, se obrne k Wolfgangu ter reče:

»Torej vas prosim, gospod, še za jedno. Zagotovljen sem, da moj sinovec spozna, da je njegova dolžnost ostati pri svoji ženi in da moram jaz iti z vami. Toda v vsakem slučaju mi dovolite, da mu to naznanim, da v tej zadevi izostane vsako pričkanje, ker je taka vaša volja.»

»Prav, meni je to vsejedno,« odvrne Wolfgang.

»Pomeniva se še samo o odkupnini, ki jo ima vaš sinovec prinesti za vas in zá-se, ker od tega je vse odvisno.«

»O odkupnini!« vpraša Matija, ki bi bil ta razgovor rajše odložil na poznejši čas. »Kaj, ali nam preostaja tako malo časa? Kadar ima človek opraviti z opasanim vitezom, velja sama beseda toliko, kakor gotov denar, pa tudi gledé cene se bomo lahko sporazumeli. Mi smo pod Gotteswerderom zajeli vašega znamenitega viteza, gospoda de Lorche, pa ga je moj sinovec, ki ga je vjel, izpustil na pošteno besedo ter se za odkupnino niti ni zmenil.«

»Vi ste vjeli gospoda de Lorche?« ga vpraša Wolfgang živo. »Tega jaz poznam. To je kaj bogat vitez. Ali kako to, da ga nismo srečali na poti?«

»Ker očividno ni šel po tej poti, po kateri ste prišli vi, marveč v Ragneto, ali proti Gotteswerderu,« odvrne Matija.

»To je bogat vitez jako odličnega rodu,« ponovi Wolfgang. »Dober lov ste imeli! Toda prav, da ste me na to spomnili, kajti sedaj vas ne izpustimo za karsibodi.«

Matija se vgrizne v ustnice, vsekako pa ponosno dvigne glavo.

»Midva veva tudi brez tega, koliko sva vredna.«

»Tem bolje,« mu odvrne mlajši von Baden.

Toda takoj na to dodá:

»Tem bolje, toda ne za nas, ker mi smo pokorni menihi, ki smo napravili obljubo uboštva, marveč za naš red, ki hoče ves denar uporabiti v slavo božjo.«

Matija ne odgovori na to ničesar, marveč samo pogleda Wolfganga, kakor bi mu hotel reči: »Povej to komu drugemu!« ali čez trenutek se jameta pogajati za ceno.

To poslednje je bilo staremu vitezu jako nevšečno in težavno, kajti dasi ga je na jedni strani bolela vsaka večja izguba, vendar na drugi strani ni hotel prenizko ceniti sebe in Zbiškà. Radi tega se je vil in zvijal kakor piškur, a to tim bolj, ker je bil Wolfgang res spoštljiv tudi v svojem razgovoru, v tem poslu pa se je pokazal trdega in neizprosnega kakor kamen. Jedina tolažba Matijčeva je bila ta, da vse to poplača gospod de Lorche, vsekako pa se ni nadejal pri tem kakega dobička, ker ni računal na Siegfriedovo odkupnino. Bil je namreč trdno uverjen, da se niti Jurand, niti Zbišek za nobeno ceno ne odrečeta njegove glave.

Po dolgem pogajanju se končno pogodita za neko gotovo svoto in določita obrok za plačilo; končno se odločita, koliko ljudij in konj sme vzeti Zbišek s seboj. Matija na to urno gre povedat Zbišku ta dogovor ter mu svetuje, naj odide takoj, ker se je bal, da ne bi Nemcema šinila še kaka druga misel v glavo.

»Tako se nam dogaja v življenju,« vzdihne naposled; »včeraj si ti držal drugega za vrat, danes pa držé drugi tebe. I nù, težavna stvar! Toda Bog da, da zopet napoči naš čas, toda sedaj ne zapravljaj časa. Ako pojdeš urno, dohitiš Glavača, in dokaj varnejše bosta potovala, ako bosta oba skupaj. Ko prideta iz hoste ter dospeta v obljudeno mazoveško krajino, najdeta pri vsakem bojarju ali plemiču pomoč, hrano in pijačo. S tem postrežejo pri nas celo tujcem, kaj še le svojim ljudem! Morda tvoja sirota potoma popolnoma ozdravi.«

Tako govoré, pogleda Danuško, ki je ležala na postelji ter je hitro in glasno dihala. Njene blede roke so ležale na temni medvedovi koži ter nekako drgetale.

Matija jo prekriža ter reče:

»Vzemi jo ter odidi! Bog te naj spremlja, kajti zdi se mi, da težko prineseš živo domu.«

»Ne govorite mi tako!« zakliče Zbišek obupno.

»Volja božja! Naročim, naj ti pripeljejo konja, in odrini takoj!«

Na to odide iz sobe, da pripravi vse potrebno za odhod. Turka, katera je Zaviš podaril Zbišku, sta pripeljala konja z nosilnicami, obloženimi z mahom in kožami, strežaj Vit pa pripelje Zbišku njegovega žrebca. Čez trenutek pride Zbišek iz sobe, noseč Danuško na rokah. Ta prizor je bil tako ganljiv, da sta se začudeno pogledala oba brata, ki sta dospela iz radovednosti pred kolibo, gledáje še na pol detinsko Danušino postavo, z licem podobnim kipom po cerkvah, ter njeno tako veliko slabost, da niti glave ni mogla držati po koncu, marveč jo je pobesila na Zbiškove prsi. In v njunih srcih se jame vzdigovati jeza in srd proti povzročiteljem njenega trpljenja. — Zares rabeljevo ne pa človeško srce je imel Siegfried, je šepetal Wolfgang bratu, in ono kačo, dasi je pomagala k tvoji rešitvi, dam s šibami pretepsti. Še bolj ju je pa ganilo to, da je Zbišek nesel Danuško na rokah, prav kakor mati nese svojega otroka, in razumela sta njegovo ljubezen, ker je še mlada kri prodila v njunih žilah.

Zbišek je premišljeval nekaj časa, ali naj svojo drago bolnico posadi pred se na sedlo ter jo tako drži vso pot na svojih prsih, ali pa naj jo položi na nosilnice. Končno se odloči za poslednje, mislé si, da se bo počutila bolje, ako bo ležala. Približavši se stricu, se skloni, hoté mu poljubiti roko, toda Matija, ki ga je res ljubil kakor zenico svojega očesa, dasi ni hotel pokazati pred Nemci svojega ganutja, se ni mogel premagati, da ga ne bi objel ter pritisnil svoje ustnice na njegove bujne lase.

»Bog te spremljaj!« mu je dejal. »Spominjaj pa se tudi mene, starca, ker vsaka sužnost je huda.«

»Ne pozabim Vas,« mu odvrne Zbišek.

»Presveta božja Porodnica naj te potolaži!«

»Bog vam poplačaj za to... in za vse.«

Čez trenutek je sedel Zbišek že na konju, toda Matijcu šine še nekaj v glavo, kajti priskočil je k njemu, položil mu roko na koleno in dejal:

»Čuj, ako doideš Glavača, ne pričenjaj ničesar s Siegfriedom, da ne nakoplješ kake sramote niti ná-se, niti na mojo sivo glavo. Jurand — prav, toda ne ti! Prisezi mi na svoj meč in na svojo čast.«

»Dokler se vi ne vrnete, hočem skrbeti, da mu ničesar ne stori tudi Jurand, samo da se Nemci radi njega ne maščujejo nad vami,« odvrne Zbišek.

»Torej ti je toliko mar zá-me.«

Mladenič se otožno nasmehne.

»Saj vendar veste to!«

»Nù, na pot! Ostani zdrav!«

Konji odrinejo in kmalu jih zakrije zelena goščava. Matijca se polasti nakrat velika tuga in zapuščenost in duša mu je letela z vso svojo močjo za tem dragim mladeničem, v katerega je stavil vso nadejo svojega rodu. Toda otresel je žalost od sebe, ker je bil trd človek, ki je znal vladati nad samim seboj.

»Hvala Bogu, da ni ostal on v sužnosti, marveč jaz...«

In vrnil se je k Nemcem.

»A vi, gospodje, kedaj odidete od tod?«

»Kadar se nam bo zljubilo,« mu odvrne Wolfgang. »Pojdemo pa v Marburg, kjer boste morali stopiti, gospod, pred velikega mojstra.«

»Ej, ondi mi morda celo glavo odsečejo radi tega, ker sem pomagal Žmudcem,« reče sam sebi Matija.

Vsekako pa ga pomiri misel, da je zasužnjen gospod de Lorche in da bosta brata von Baden branila njegovo glavo, bodisi samo radi tega, da njima ne odleti odkupnina.

»Vendar v tem slučaju bi tudi Zbišku ne bilo treba priti, niti zmanjšati svojega premoženja.«

In ta misel ga je popolnoma pomirila.

III.

Zbišek ni mogel dohiteti Čeha, ker je ta jezdil po dnevu in po noči, počiváje samo toliko, kolikor je bilo treba, da mu niso popadali konji, ki so grizli samo travo ter so bili vsled tega slabi in nesposobni za dolgo potovanje. Glavač ni ščedil niti samega sebe; za Siegfriedovo starost in oslabljenost pa se niti ni zmenil. Stari Križar je močno trpel, in to zlasti radi tega, ker mu je bil žilasti Matija dobro prerahljal kosti. Vendar najhuje so ga mučili komarji, katerih je bilo mnogo v tej močvirnati krajini in katerim se ni mogel braniti, ker je imel zvezane roke in noge. Čeh ga ni nalašč mučil; ni ga pa tudi pomiloval, marveč mu je razvezal roke samo takrat, ko so počivali, pri jedi.

»Jej, stari volk, samo da te pripeljem k spihovskemu gospodarju živega!« S temi besedami ga je navadno priganjal k jedi.

Siegfried je mislil pričetkom potovanja res na to, da bi se umoril z gladom; ko so mu pa obljubili, da mu z noži razkrušijo zobe in mu hočejo posiloma devati hrano v usta, je rajše odnehal od svojega sklepa, da ni prišlo do tega, kar bi se ne strinjalo ž njegovo vitežko častjo in z dostojanstvom, ki ga je užival v redu.

Čeh je vsekako hotel dospeti mnogo poprej pred svojim »gospodom« v Spihov, samo da svojo oboževano gospodičino obvaruje vsake sramote. Ker je bil sam plemič, je vedel povsem dobro, da bi to bilo jako sramotno za Jagjenko, ko bi bila ob enem z Danuško v Spihovem. Morda bo mogoče — si je mislil — škofu v Plocku reči, da jo je moral stari gospod vzeti s seboj, ker je bil primoran za njo skrbeti. Ko pa se razglasi, da se nahaja ona pod škofovim varstvom in da ima tudi drugo dedščino po opatu, v takem slučaju pa še vojvodov sin za njo ne bo preveč imeniten. Ta misel mu je slajšala težavno ježo, dasi ga je jako mučila druga misel, da bo ona srečna novica, ki jo nese v Spihov, največja nesreča za revno Jagjenko.

Pogostoma se mu je prikazala pred oči, rdeča nalik jabelki, tudi Setjehovna. Pri spominu na njo je jel zbadati z ostrogami svojega konja, ker se mu je jako mudilo v Spihov.

Jezdili so po slabih, ali bolje po nikakih potih skozi hosto, naravnost pred se, kamor so jih peljale oči. Čehu je bilo znano samo to, da mora iti neprestano proti jugo-zapadu, in potem bo vse prav.

Po dnevu se je ravnal po solncu, po noči pa po zvezdah. Zdelo se mu je, da ta puščava nima niti meje niti konca. Glavač je mislil pogostoma, da mladi vitez ne prepelje svoje žene žive skozi to grozno in neobljudeno pustinjo, kjer nikjer ni bilo žive duše, kjer se je bilo treba po noči čuvati volkov in medvedov, po dnevu pa se umikati s poti čredam turov in zubrov; kjer so si grozni mrjasci ostrili svoje zobe ob korenine smrek; kjer človek po dnevu ni imel kaj jesti, ako s pušico ali s sulico ni vtegnil ubiti jelena ali srno.

»Kako hoče potovati tukaj z ono izmučeno žensko, katera že itak komaj diše!« si je mislil Glavač.

Pogostoma je moral obiti obsežne goščave ali globoka močvirja ter prebroditi potoke, razvodenele od pomladnih vod. V tej puščavi je bilo obilo jezer, ob katerih se je videlo cele črede jelenov in sobolov. Časih so zagledali tudi dim, ki jim je naznanjal, da se v tej krajini nahajajo ljudje.

Glavač se je približal nekekrati takim lesnim naselbinam, iz katerih so dohajali predenj napol divji ljudje, noseči surove kože na golem životu, oboroženi z loki ter zroči jako nevljudno izpod košatih obrvij in dolgih las, ki so se jim vsipavali na oči. Služabniki Čehovi so jih smatrali za volkodlake, in treba se je bilo okoristiti s prvim začudenjem, da so on in njegovi ljudje mogli čim najurneje oditi dalje.

Dvakrat so zažvižgale za Čehom pušice in proganjal ga je klic: »Wokili!« t. j. Nemci. Glavač je rajši hitro bežal, nego pojasnjeval, kdo da je. Čez nekoliko dnij je začel misliti, da je morda že prestopil mejo, toda ni bilo nikogar, da bi ga bil vprašal. Še le od drvarjev, ki so govorili poljski jezik, je izvedel, da se nahaja že na mazoveški zemlji.

Ondi mu je bilo že lože, dasi je bila vsa vshodna Mazovija takisto pusta puščava. Tudi ondi ni bilo premnogo ljudij, toda tam, kjer je dospel k naselbini, so bili mnogo prijaznejši, morda za to, ker je govoril njihov jezik. Samo to mu ni bilo po godu, da so bili ti ljudje tako radovedni, da so ga obsipavali z raznimi vprašanji, in ko so zagledali nemškega sužnja, so ga takoj jeli prositi:

»Daj ga nam, gospod, mi ga hočemo dobro spraviti.«

In prosili so ga tako uporno, da se je moral Čeh pogostoma razsrditi in jim reči, da je to knežji suženj. Takrat so se mahoma pomirili. Pozneje, v že obljudeni krajini, med plemiči in bojarji, se mu tudi ni godilo bolje. Oni so vsi grozno sovražili Križarje, ker so se še vsi dobro spominjali, kako so napadli ti lopovi ob času največjega miru pri Zlatoriji njihovega kneza in ga odpeljali v sužnost. Oni v resnici niso hoteli dobro »spraviti« Siegfrieda, ali marsikateri plemič je dejal: »Razvežite ga, da mu damo orožje in ga pozovemo na dvoboj na smrt!« Tem ljudem je Čeh komaj mogel pojasniti, da prvič ima pravico do osvete nesrečni gospod v Spihovu, in drugič, da se mu ta pravica ne sme odvzeti.

Zato pa so v obljudeni krajini lože hitreje potovali, ker so bila pota boljša ter so krmili konje povsod z ovsem in ječmenom. Čeh se je tu jako požuril, da je dospel deset dnij pred Telovem v Spihov.

Dospel je zvečer, kakor takrat, ko ga je bil stari Matija poslal iz Sčitnega z vestjo o svojem odhodu na Žmudsko, in kakor takrat, pritekla mu je tudi sedaj nasproti Jagjenka, ki ga je zagledala skozi okno. On se jej je zgrudil k nogam ter dlje časa ni mogel spregovoriti besedice. Toda ona ga je vzdignila ter ga hitro odvedla v gornjo sobo, ker ga pred ljudmi ni hotela ničesar vprašati.

»Kaj je novega?« ga vpraša, tresoča se nestrpljivosti, vsa zasopljena. »Ali so živi in zdravi?«

»Živi so in zdravi.«

»Ali so jo našli?«

»Dà. In rešili so jo.«

»Hvaljen bodi Jezus Kristus!«

Toda izgovorivši te besede, je vsa obledela, kajti vse njene nadeje so se nakrat razpršile. Vsekako pa je niso zapustile moči, marveč je takoj prišla k sebi ter ga vprašala znovič:

«Ali kedaj dospejo semkaj?«

»Čez nekoliko dnij. Težavno bo to potovanje... z bolnico.«

»Ali je bolna?«

»Dà. Od silnega trpljenja se jej je zmešalo v glavi.«

»Usmiljeni Jezus!«

Nastalo je za trenutek molčanje, samo obledele ustnice Jagjenkine so se rahlo gibale kakor v molitvi.

»Ali se ni spametovala pri Zbišku?« ga vpraša zopet.

»Morda se je, toda jaz tega ne vem, ker sem poprej odšel, da vam naznanim njihov prihod.«

»Bog ti povrni! Povej mi vse, kako je bilo.«

Čeh jej jame sedaj s kratkimi besedami pripovedovati, kako so rešili Danuško ter zasužnjili orjaškega Arnolda ob enem s Siegfriedom. Pove jej takisto, da je pripeljal starega Siegfrieda s seboj, kajti mladi vitez ga hoče darovati Jurandu.

»Jaz moram takoj k Jurandu!« reče Jagjenka, ko je končal Čeh.

In odšla je, toda Čeh ni ostal dolgo sam, kajti iz stranske sobe prihiti k njemu Setjehovna, on pa, bodisi da vsled hudega napora ni bil povsem pri zavesti, bodisi da je že premočno koprnel po njej, jo je objel okrog pasu, brž ko jo je zagledal, jo dvignil kvišku, pritisnil si jo na prsi, poljuboval njene oči, njeno lice in usta, prav kakor bi jej bil že davno poprej povedal to, kar se mora v takem slučaju povedati.

Mogoče, da jej je bil res povedal vse že v duhu poprej na svojem dolgem potovanju, ker jo je ljubil in poljuboval brez konca in kraja ter pritiskal jo k sebi s tako močjo, da jej je skoro pošla sapa — a ona se ni branila. Iz početka radi začudenja ni mislila na brambo, pozneje pa radi prevelike slabosti ni mogla ter bi bila gotovo padla na tla, ako bi je ne bile držale tako krepke roke. Vendar na srečo ni trajalo to predolgo, ker so se zunaj na hodniku začuli koraki in v sobo je pritekel duhovnik Kaleb.

Skočila sta drug proti drugemu in duhovnik Kaleb je znovič obsipal Glavača z vprašanji, na katera je ta odgovarjal s težavo, ker dlje časa ni mogel prav priti k sebi. Duhovnik si je mislil, da je to zakrivil velik napor. Ko pa mu je Čeh potrdil novico, da je Danuška najdena in rešena in njen rabelj pripeljan v Spihov, pa se je zgrudil na kolena ter je prisrčno zahvalil Boga za to. Med tem se je tudi umirila kri v Glavačevih žilah in dokaj mirnejše je pripovedoval duhovniku, kako so našli in rešili Danuško.

»Bog je ni rešil radi tega,« je rekel duhovnik, ko je vse slišal, »da bi pustil njen um in njeno dušo v temi in pod oblastjo nečistih duhov! Ko Jurand položi na njo svoje svete roke, pa jej jedna njegova molitev vrne zdravje in razum.«

»Vitez Jurand?« vpraša Čeh začuden. »Ali ima on tako moč? Ali je postal svetnik že v življenju?«

»Pred Bogom je on svetnik že v življenju, in kadar umre, bodo imeli ljudje v nebesih jednega patrona več — mučenika.«

»Rekli ste, velečastiti oče, da položi roke na glavo svoji hčerki. Ali mu je že zrastla desnica? Vem, da ste enkrat Jezusa prosili za to.«

»Rekel sem »roke«, kakor se to navadno pravi,« odvrne duhovnik, »toda pri božji milosti tudi jedna zadoščuje.«

»Gotovo!« pritrdi Glavač.

Toda v njegovem glasu je tičalo nekoliko razočaranja, ker si je mislil, da bo videl vidljiv čudež. Prihod Jagjenke jima pretrga daljši razgovor.

»Naznanila sem mu previdno to novico,« je dejala, »da ga naglo veselje ne bi zamorilo, toda on se je zgrudil na kolena pred križem, kjer še sedaj moli.«

»On po cele noči tako kleči in gotovo do jutra ne vstane,« odvrne duhovnik Kaleb.

In tako je tudi bilo. Pogledali so nekolikokrat v njegovo sobo, toda vedno so ga dobili v enakem položaju, vendar ne v snù, marveč v uneti molitvi.

Še le drugo jutro, ko je Jagjenka zopet prišla k njemu, je dal z roko znamenje, da hoče videti Glavača in sužnja. Takoj mu pripeljejo iz podzemeljske ječe Siegfrieda z rokami navskriž zvezanimi, in vsi skupaj, s Tolimom na čelu, odidejo k starcu.

V prvem trenutku ga Čeh ni mogel dobro videti, kajti okna, prevlečena z živalskimi mehurji, so puščala le malo svitlobe, vrhu tega je bil tudi ta dan jako temen radi oblakov, ki so pokrivali nebo ter žugali z grozno nevihto. Vendar ko so se bistre njegove oči privadile mraku, ga je komaj spoznal, tako močno je oslabel in shujšal.

Orjaški mož se je spremenil v pravcati kostenjak. Lice mu je bilo tako bledo, da se ni dalo razločiti od belih las in brk, in ko se je naslonil na naslonjač svojega stola ter zaprl oči, se je zdel Glavaču podoben mrliču.

Poleg stola je stala miza in na njej križ, vrč z vodo ter hlebec kruha, v katerega je bil zataknen kratek meč, imenovan »mizerikordija«, katerega so vitezi rabili za ubijanje ranjencev. Jurand že davno ni več užival druge hrane nego kruh in vodo. Za obleko mu je služila le presna hodnikova srajca, prepasana s preprostim pasom, katero je nosil na golem životu. Tako je živel po svoji vrnitvi iz ščitenskega jetništva bogati in nekoč tako strašni vitez iz Spihova.

Zaslišavši prišlece, je odrinil od sebe svojo ukroteno volkuljo, ki ga je grela v bose noge, ter se sklonil vznak. V tem hipu se je zdel Čehu kot nekak pravcat mrlič. Nastal je trenutek pričakovanja; vsi so si mislili, da dá znamenje, naj nekdo začne govoriti, toda on je sedel nepremično, bled in miren, z nekoliko odprtimi usti, kakor bi bil res že pogreznen v večno spanje smrti.

»Tudi Glavač je tukaj,« spregovori končno Jagjenka s sladkim glasom. »Ali ga hočete poslušati?«

On pokima z glavo v znamenje, da hoče, in Čeh jame že tretjič pripovedovati. Kratko mu opiše obe bitki, ki so jih imeli z Nemci pred Gotteswerderjem; opiše mu borbo z Arnoldom von Baden ter Danuškino rešitev. Ker pa ni hotel še bolj razžalostiti in vznemiriti starega mučenika, mu zataji, da se je v dolgem trpljenju in kruti sužnosti Danuški zmešala pamet.

Ker je pa sovražil Križarje ter si močno želel, da bi bil Siegfried strogo kaznovan, ni hotel nalašč zatajiti, da so jo našli povsem zapuščeno, bolno in slabo, ter se je videlo, da so prav rabeljski ravnali ž njo in da bi bila gotovo poginila ter ovenela, kakor ovene poteptana cvetka, ako bi bila še dlje ostala v njih groznih rokah. To mračno pripovedovanje je spremljal oddaljen grom, napovedujoč skorajšno nevihto. Temni oblaki so se čimdalje huje kopičili nad Spihovem.

Jurand je poslušal Čeha povsem nepremično, tako, da se je vsem navzočim zdelo, da spi. Vsekako pa je on vse to dobro slišal in razumel, ker sta se mu v njegovih praznih očesnih jamicah takoj prikazali dve solzi in mu strkljali po licu, ko je Glavač jel govoriti o Danuškinem trpljenju. Od vseh pozemeljskih občutkev ostal mu je še samo jeden: ljubezen do svojega otroka.

Med tem so se jele njegove zasanele ustnice gibati v molitvi. Zunaj je začelo zopet grmeti in blisk je pogostoma osvetljeval okna. Jurand je molil dolgo in znovič so mu kapale solze na belo brado. Ko je skončal, je nastalo dolgo molčanje, katero je bilo kmalu nevšečno vsem navzočim, ker niso vedeli, kaj jim je storiti.

Konečno reče Tolim, desna roka Jurandova, njegov tovariš v vseh bitkah, ter poglavitni stražnik Spihova:

»Pred vami, gospod, stoji ta peklenšček, ta križarski volkodlak, ki je mučil vas in vaše dete; dajte mi znamenje, kaj naj storim ž njim in kako naj ga kaznujem?«

Na te besede se Jurandovo lice nakrat spremeni in on dá znamenje, naj mu pripeljejo sužnja.

Kakor bi trenil, pograbita dva služabnika starega Siegfrieda za rame ter ga pripeljeta pred starca. Ta pa stegne roko ter otipa najpoprej Siegfriedov obraz, kakor bi se ga hotel spomniti, ali utisniti si v spomin črte njegovega obličja, potem jo spusti na Križarjeve prsi, otipa navskriž zvezane roke, dotakne se vrvi, zapre znovič oči ter sklone nazaj glavo.

Vsi so si mislili, da premišljuje. Toda to ni trajalo dolgo; čez kratek čas seže z roko v smeri proti oni strani, kjer je ležal na mizi hlebec kruha z zlokobno »mizerikordijo«.

Jagjenka, Čeh, stari Tolim in vsi navzoči so pridrževali sapo v prsih. Kazen je bila stoterokrat zaslužena in maščevanje opravičeno, vsekako pa je v vseh zadrgetalo srce pri pomisleku, da hoče ta na pol živi starec z nožem zaklati zvezanega starca.

Toda on vzame nož v roko ter mu otipa s prstom ostrino, da je vedel, česa se dotika, ter prične rezati vrv na Križarjevih rokah.

Vsi so se temu močno začudili, ker jim je bilo jasno, kaj hoče... in niso hoteli verjeti svojim očem. Kaj takega sploh niso pričakovali. Glavač je začel prvi godrnjati, za njim Tolim in potem družina. Samo duhovnik Kaleb je vprašal z glasom, ki se je hotel vsaki hip spremeniti v jok.

»Brat Jurand, kaj hočeš? Ali hočeš dati jetniku prostost?«

»Dà!« pokima Jurand z glavo.

»Ali hočeš, da odide brez maščevanja in kazni?«

»Dà!«

Jezno mrmranje se še bolj poveča, toda duhovnik Kaleb, ne hoté, da bi se oskrunil ta nezaslišan čin milosrdja, se obrne k nezadovoljnežem ter zakliče:

»Kdo sme nasprotovati svetniku? Na kolena!«

Na to poklekne sam ter jame moliti:

»Oče naš, ki si v nebesih. Posvečeno bodi tvoje ime. Pridi k nam tvoje kraljestvo...«

In izmoli očenaš do konca. Pri besedah: »In odpusti nam naše dolge, kakor tudi mi odpuščamo svojim dolžnikom,« se obrne nehoté k Jurandu, kateremu se je lesketalo lice v neki zares nadzemeljski svetlobi.

Ta pogled, združen z besedami molitve, napolni s potrtostjo srca vseh navzočih, in stari Tolim, čegar duša je v neprestanih bojih otrpnela, se je prekrižal, objel Jurandova kolena in dejal:

»Gospod, ako se ima izpolniti vaša volja, treba je odpeljati jetnika do meje?«

»Dà!« pokima Jurand z glavo.

In blisk je osvetljeval okna čimdalje pogosteje — nevihta se je čimdalje bolj bližala.

IV.

Dva jezdeca sta pri vetru in dežju jezdila k spihovski meji: Siegfried in Tolim.

Tolim je spremljal Nemca vsled bojazni, da ga ne bi ubili domačini ali spihovska družina, ki je gojila do njega grozno sovraštvo ter se hotela nad njim maščevati. Siegfried je jezdil brez orožja, vendar pa ni bil zvezan. Nevihta, ki jo je podil veter, je razgrajala tikoma nad njima. Konja sta se časih, kadar je močneje zagrmelo, povspela na zadnje noge. Ona pa sta jezdila molče po globokem jarku. Ponekje je bila pot tako ozka, da sta se dotikala drug drugega s stremenom ob streme. Stari Tolim, ki je bil že od svojih mladih nog privajen čuvati jetnike, je vsaki hip pogledal Siegfrieda s čuječim očesom, kakor bi mu bilo dokaj za to, da mu iznenadoma ne uide, ker se mu je zdelo, da se Križarjeve oči lesketajo v mraku kakor oči hudega duha ali vampirja. Mikalo ga je že, ga prekrižati, toda pri misli, da bi pod znamenjem svetega križa utegnil zatuliti z nečloveškim glasom, se spremenil v odurno pošast ter jel škripati z zobmi, se ga je polastil še večji strah. Stari bojevnik, ki se je znal sam boriti s celo tolpo Nemcev, kakor tudi s posamezniki, v dvoboju, se je vendar močno bal nečistih močij ter ni hotel imeti ž njimi opravka.

Za to bi bil najrajše pokazal Nemcu daljšo pot ter se sam vrnil, toda sram ga je bilo, in radi tega ga je spremljal prav do meje.

Ko sta dospela na konec spihovskega gozda, je prenehalo deževati, in oblake je obsevala neka čudna žolta svetloba. Zjasnilo se je, in Siegfriedove oči so izgubile svoj nenavadni lesk. Toda sedaj se je Tolima polastila druga skušnjava.

»Naročili so mi,« je dejal sam sebi, »zapeljati tega besnega psa varno na mejo, in jaz sem ga pripeljal; toda ali pa naj on res odide brez osvete in kazni, ta rabelj mojega gospodarja in njegovega otroka, in ali bi mar ne bilo to Bogu vsečno delo, ko bi ga ubil? Ej, ko bi ga pozval na dvoboj! On v resnici nima orožja, toda za jedno miljo dalje na dvoru gospoda Vartina mu že dadó kak meč ali sekiro, in potem se spoprimeva.

Ako Bog dá, da ga premagam, ga tudi usmrtim in kakor se spodobi, njegovo glavo zakopljem v gnoj.

Tako je govoril Tolim sam s seboj ter pri tem mrzko zrl na Nemca in širil svoje nosnice, kakor bi že ovohal vonjavo sveže krvi. In težko se je boril s tem koprnenjem, težko se premagoval. Še le tedaj, ko se je spomnil, da je Jurand daroval jetniku življenje ne le za pot do meje in da bi bil gospodarjev sveti čin s tem oskrunjen ter pomanjšana njegova nebeška nagrada, se je končno premagal, vstavil konja ter dejal:

»Tukaj je naša meja in do vaše ni več daleč. Prost si in ako te ne zadavi tvoja vest, ali ako te ne ubije strela, pa ti od strani ljudij ne grozi ničesar.«

Po teh besedah se obrne ter odjezdi nazaj, Siegfried pa naprej z divjim in nekako okamenelim licem. Na spremljevalčevo slovo ni odgovoril niti jedne besede, kakor bi ga niti ne bil slišal.

In jezdil je dalje po široki cesti, zatopljen v svoje misli.

Nevihta je prenehala le za malo časa in nebo se je zjasnilo samo za nekaj časa. Na to pa se je stemnilo tako, da bi človek rekel, da je nastal večer, oblaki so se spustili nizko, prav tik nad hosto. V višini se je oglašalo zamolklo bučanje; neprestano je švigal blisk, kateri je vodil angel nevihte. Ta blisk je osvetljeval grozno nebo in prestrašeno zemljo in pri njem se je dala razločiti široka pot, ki je držala skozi dve črni steni gozda in po njej je jezdil samcat jezdec na konju.

Siegfried ni bil popolnoma pri zavesti, ker ga je kuhala vročnica. Obup, ki ga je mučil že od časa Rotgierove smrti, okrutno maščevanje ter grizenje vesti radi prevelike okrutnosti, grozne prikazni in duševni nemir, vse to je toliko izmučilo njegovo pamet, da se je branil le z največjim naporom znorelosti, ali jej je včasih celo podlegel. Grozne muke na potovanju pod trdo Čehovo roko, prebita noč v spihovski ječi, negotova usoda, nad vse pa oni nezaslišan, skoro nadčloveški čin ljubezni in usmiljenja, ki ga je kar porazil — vse to ga je popolnoma potrlo. Časih ni mogel niti misliti ter ni niti vedel, kaj se je godilo ž njim; na to pa se je oglasila znovič vročnica ter sprebudila v njem nekako tiho čustvo obupa, propada in pogube; čustvo, da je že vse minulo, ugasnilo in končalo, da je okrog njega samo noč, pred njim pa neka nedogledna puščava, polna groze in strahu, v katero pa mora iti.

»Pojdi! Pojdi!« pošepeta mu nakrat na ušesa neki glas.

On se ogleda in zagleda — smrt. Bilo je je sama kost in sedela je na konjskem okostju ter jezdila poleg njega, popolnoma bela in škripajoča z zobmi.

»Ali si ti to?« jo vpraša Križar.

»Dà, sem. Pojdi! Pojdi!«

Toda v tem hipu je zapazil, da ima tudi na drugi strani tovariša, ki se dotika s stremenom njegovega stremena, ki pa je nekako bitje, podobno po telesu človeku, toda z nečloveškim licem, kajti glavo je imelo živalsko, z dolgimi ušesi, pokritimi s črnimi dlakami.

»Kdo si ti?« vpraša Siegfried.

Namesto odgovora jame mu spak kazati zobe in grozno škripati ž njimi.

Siegfried zapre oči, vendar zdajci začuje še močnejše drgnenje kostij in neki glas, ki mu je klical naravnost na ušesa:

»Čas je, čas! Požuri se! Pojdi!«

On pa odvrne:

»Pojdem!«

Toda ta odgovor se mu je izvil iz njegovih prs tako, kakor bi ga bil izrekel nekdo drugi.

Na to je, kakor gnan od neke nevidljive moči, stopil s konja, vzel z njega visoko vitežko sedlo in potem tudi uzdo. Tudi njegova tovariša sta poskakala s konj, toda niti za hipec se nista ločila od njega, marveč ga pospremila s poti v hosto. Tu mu pripogne črni vampir vejo ter mu pomaga, da priveže k njej uzdo.

»Požuri se!« mu pošepeta smrt.

»Požuri se!« zašumé nekaki glasovi na drevju.

Siegfried potegne kakor v snù jermen skozi jermen, naredi zadrgalnico, potem stopi na sedlo, katero je bil poprej zanesel pod drevo, ter si dene zadrgalnico na vrat.

»Potisni proč sedlo!... Takoj... Aaa!«

Odpahneno sedlo je strkljalo nekoliko korakov strani in telo nesrečnega Križarja je obviselo na veji.

Za trenutek se mu je zdelo, da je začul nekako zamolklo tuljenje in hropenje, kakor bi bil skočil oni prokleti vampir nanj, ga zagugal in potem mu jel z zobmi parati prsi, da mu odgrizne srce. Potem pa so ugasle njegove oči, ki so pa zagledale še nekaj drugega: smrt se je raztopila v nekak bel oblaček, ki se je pomikal polagoma k njemu, ga ovil, ogrnil in končno popolnoma pokril s svojim neprozornim ogrinjalom.

* * *

Naslednjega dne je potovala po isti poti precej številna karavana. Spredaj je jezdila Jagjenka s Setjehovno in s Čehom, za njimi so drdrali vozovi, katere so spremljali štirje služabniki, oboroženi z meči in loki. Vsak voznik je imel s seboj kopje in sekiro, da ne omenjamo vil in drugega orodja, ki se potrebuje na potovanju. Vse to je bilo potrebno kakor za obranbo zoper divjo zverino, tako tudi za varstvo zoper razbojnike, ki so se vedno klatili ob križarski meji in o katerih se je bridko pritoževal Jagiello v pismih na velikega mojstra in v osebnih razgovorih.

Ker pa so bili naši popotniki dobro oboroženi, ni se jim bilo treba bati, marveč so stopali pogumno naprej. Po včerajšnji nevihti je nastal prekrasen, tih in jasen dan, tako jasen, da ondi, kjer ni bilo sence, je prevelika svetloba popotnikom kar jemala pogled. Niti jeden list se ni ganil na drevju, na vsakem pa so visele velike deževne kapljice, lesketajoče se na solncu.

Deževnica se je stekala po poti ter se zbirala v male potočke, ki so se s šumom stekali na nižja mesta. Vsa okolica je bila mokra, toda ob enem tudi vesela vsled jutranje svetlobe. V tako jutro prevzame radost tudi človeška srca, torej so služabniki in vozniki potihoma popevali, čudeči se molčanju onih, ki so jahali spredaj.

Ali oni spredaj so molčali radi tega, ker je tlačila Jagjenkino dušo prevelika tuga. V njenem življenju se je nekaj zlomilo, nekaj skončalo in deklica je začutila, dasi sama ni prav vedela, kaj se godi v njej, da je minulo in propadlo vse, za kar je živela doslej, da se je v njej raztopila poslednja nadeja, kakor se razprši jutranja megla nad poljano, da se mora odreči vsemu, da mora pozabiti na vse ter pričeti odslej novo življenje.

In neizmerna tuga za izgubljeno minulostjo je stisnila njeno srce ter jej prignala solze v oči. Toda ona se ni hotela jokati, ker je vrhu onega bremena, ki je tlačilo njeno dušo, začutila v sebi še veliko sramoto.

Mislila si je, da bi bilo bolje, ako bi ne bila odšla iz Zgorelic, nego da se sedaj tako vrača iz Spihova. Niti sami sebi namreč ni mogla tajiti, da ni prišla sem samo radi tega, ker ni vedela, kaj naj stori po opatovi smrti, ali le radi tega, da se odtegne nadlegovanju Čtana in Volka. Ne! To je vedel tudi Matija, ki je ni peljal s seboj iz tega razloga, in tega si brez dvoma domisli tudi Zbišek. Pri misli na to je zarudela in trpkost je prevzela njeno srce. »Nisem bila dovolj ponosna,« si je dejala, »sedaj pa imam to, kar sem hotela!« In poleg bolečin in tuge jo jame mučiti še kes.

Toda daljnje težke misli jej pretrga neki človek, ki jim pride z urnimi koraki naproti. Čeh, ki je pazil pozorno na vse, je pognal k njemu svojega konja;

ker pa je oni človek imel na sebi usnjato torbo in pero šoje na kučmi, je spoznal v njem lovca.

»Hej! Kdo si? Stoj!« je zaklical nanj.

Lovec se mu je približal z urnimi koraki in s prestrašenim licem, kakor je to navadno pri ljudeh, ki hočejo povedati nekaj nenavadnega, ter zaklical:

»Pred vami tam visi človek ob cesti.«

Čeh se vznemiri, v strahu, če morda to ni kaka razbojniška prevara, zato ga vpraša živo:

»Ali je daleč od tod?«

»Za streljaj iz loka. Ob sami cesti.«

»Ali nihče ni pri njem?«

»Nihče. Splašil sem samo volka, ki se je plazil okrog njega.«

Omemba o volku pomiri Glavača, ker sedaj je bil prepričan, da tu v bližini ni ljudij, niti ne stoji nikdo na preži.

Jagjenka pa se obrne h Glavaču ter reče:

»Poglej, kdo je?«

Glavač odjezdi hitro naprej, pa se čez trenutek še hitreje vrne.

»Siegfried visi!« zakliče ter vstavi konja pred Jagjenko.

»V imenu Očeta, Sina in svetega Duha! Križar?«

»Križar! Na svoji uzdi se je obesil.«

»Sam?«

»Sam! To je razvidno iz tega, ker leži sedlo poleg njega. Ako bi bili to storili razbojniki, bi ga bili kar ubili, sedlo pa vzeli s seboj, ker je to mojsterski izdelek.«

»Nù, pojdimo tje!«

»Ne hodimo tje, ne hodimo!« zakliče bojazljivo Anica Setjehovna. »Še nam se kaj pripeti.«

Jagjenka se je nekoliko vstrašila, ker je verjela, da se okrog trupla samomorilca zbirajo hudi duhovi v velikih tolpah; toda Glavač, ki se ni bal ničesar, je dejal:

»Bil sem tesno poleg njega ter sem ga celo sunil s kopjem, toda nisem videl zlodja na njegovem vratu.«

»Ne greši!« mu zakliče Jagjenka.

»Jaz ne grešim,« odvrne Čeh, »marveč zaupam v božjo pomoč. Vendar ako se bojita, lahko obkoljimo hosto.«

Setjehovna ga jame prositi, naj jo obkoljijo, toda Jagjenka pomisli za trenutek ter reče:

»Ej, grdo bi bilo, če bi ne pokopali mrtveca. To je krščansko dobro delo, ki ga je sam Kristus zapovedal. Saj je to vendarle človek.«

»Dà, toda Križar, okrutnik in rabelj! Ž njim se bodo gostili volkovi in gavrani.«

»Ne govori kar tako! Za njegove grehe ga bo Bog sodil, mi pa storimo svojo dolžnost. Radi tega se nam ne zgodi nič hudega, ker izvršimo pobožno delo.«

»Nù, naj se zgodi vaša volja!« odvrne Čeh.

In takoj da povelje služabnikom, ki so mu bili sicer poslušni, toda jako neradi. Boječi se Glavača, so končno vzeli lopate in sekire ter odšli naprej, da mu izkopljejo pod drevesom jamo. Tudi Čeh je šel ž njimi, da jih je bodril; prekrižal se je ter lastnoročno prerezal jermen, na katerem je visel mrtvec.

Siegfriedovo lice je bilo povsem višnjevo in grozno, kajti oči ni imel zaprtih, v njih pa je tičal izraz strahu; tudi usta je imel odprta, kakor bi lovil ž njimi poslednjo sapo. Služabniki izkopljejo v naglici jamo ter vržejo vanjo truplo, obrneno z licem k zemlji, na to pa jamejo iskati kamenje. Bilo je namreč v tem kraju že od pamtiveka običajno, obložiti trupla samomorilcev s kamenjem, ker bi sicer vstajali po noči in ovirali popotnike.

Kamenja je bilo dovolj na poti in tudi v hosti sami, torej se je jela nad Križarjem kmalu dvigati visoka gomila. Glavač izteše na to s sekiro na deblo znamenje križa, toda ne stori tega radi Siegfrieda, marveč za to, da se ne bi zbirali hudobni duhovi na tem mestu, potem pa se vrne k svoji karavani.

»Duša mu je odšla v pekel, truplo pa v zemljo,« reče Jagjenki. »Sedaj lahko gremo.«

In šli so. Jagjenka, jezdé mimo groba, odtrga s smreke vejico ter jo vrže na kamenje; njen zgled so posnemali vsi drugi, kajti tako je zahteval starodavni običaj.

Dlje časa so jezdili, zatopljeni v misli, premišljaje o nesrečnem vitezu redovniku in o kazni, ki ga je zadela. Končno je rekla Jagjenka:

»Božja pravica ne spi. Neprilično celo je moliti za večni mir njegove duše, kajti zanj ni več usmiljenja.«

»Pokazali ste s tem svoje usmiljeno srce, da ste ga dali pokopati!« odvrne Čeh.

Ali potem doda omahovaje:

»Ljudje pravijo, ali nemara ne ljudje, marveč vražarji in čarodejniki, da obešenčev jermen ali motvoz prinaša srečo, vendar jaz nisem vzel Siegfriedovega jermena, ker se za vas ne nadejam pomoči od čarov, marveč samo pomoči Gospoda Jezusa.«

Jagjenka mu ne odgovori ničesar, marveč le vzdihne ter reče, kakor sama sebi:

»Ej moja sreča je za menoj, ne pa pred menoj!«

V.

Še le deveti dan po Jagjenkinem odhodu dospe Zbišek na spihovsko mejo, toda Danuška je bila že tako blizu smrti, da je izgubil že vso nadejo, da jo prinese živo očetu. Takoj naslednji dan, ko je jela nejasno govoriti in odgovarjati, je opazil, da ni le njena duša bolna, marveč da se je tudi njenega telesa polastila huda bolezen, zoper katero že ni bilo dovolj moči v tem izmučenem in shujšanem telesu. Mogoče, da je odmev grozne Matijčeve in Zbiškove borbe z Nemci razlil čašo njenih muk in da jo je prav takrat napadla ta bolezen; gotovo pa je, da je od tega trenotka ni zapustila vročnica do konca njenega potovanja. To je bila velika ovira, ker jo je nosil Zbišek preko one grozne puščave kakor mrtvo, ali ona, povsem brez zavesti, ni potem niti vedela, kaj se godi okolo nje. Ko pa so prekoračili puščavo ter dospeli v obljudeno pokrajino, kjer so našli kmečke in plemenitaške naselbine, je bil tudi konec njegovih naporov in nadlog. Ljudje so kar tekmovali med seboj s postrežbo, ko so izvedeli, da je to dete rešeno iz križarskih rok in pri tem še hči onega slavnega Juranda, o katerem so prepevali pevci pesmi po gradovih, po dvoriščih in kočah. Radi so jim dali hrane za ljudi in konje. Zbišku so bile odprte vsake duri na stežaj. Ni mu tudi bilo treba nositi več Danuške v nosilnicah med dvema konjema, marveč so jo nosili krepki mladeniči v nosilnicah od vasi do vasi, tako skrbno in previdno, kakor bi nesli kako svetinjo. Ženske so jej stregle z največjo pozornostjo. Možje, ki so čuli o krivdah, kakoršne je morala pretrpeti, so škripali z zobmi in marsikateri je mahoma dal ná-se oklep, pograbil meč, sekiro ali kopje ter šel za Zbiškom, da se po zasluženju maščuje nad Nemci.

Toda Zbišek v tem hipu ni mislil na maščevanje, marveč le na Danuško. Živel je v žarkih nadeje, kadar je bolnici nekoliko odleglo, ali pa v topem obupu, kadar se jej je zopet shujšalo. Pogostoma se mu je vrivala na početku potovanja čudna misel, da po oni puščavi, čez katero so potovali, koraka za njimi smrt ter čaka samo ugodnega trenutka, da se vrže na Danuško in izsrka iz nje ostanek življenja. Ta prikazen, ali bolje počutek, je bil zlasti po temnih nočeh tako močan, da se ga je polastila nakrat želja, obrniti se ter pozvati na dvobôj ono grozno smrt, baš kakor se pozove kakega viteza, ter se ž njo boriti do poslednjega zdihljaja. Toda na koncu potovanja je bilo še huje, ker se mu je zdelo, da smrt ne hodi več za karavano, marveč v njeni sredi, da je on sicer ne vidi, vsekako pa da je ona tako blizu, da že čuti njeno hladno sapo. In sedaj je spoznal, da proti njej ne pomaga močna pest, niti bojno orožje, marveč da jej bo moral brez vsake borbe oddati najljubšo glavo na svetu.

In to čustvo je bilo najstrašnejše, ker se mu je pridruževala še tuga, nevzdržljiva kakor veter in globoka kakor morje. In kako ne bi stokala v Zbišku duša od bolečine, ko je ogledoval svojo predrago Danuško ter jej govoril nehote: »Radi tega sem te ljubil, radi tega poiskal in rešil, da te jutri zasujem z zemljo in te nikdar več ne vidim!« In tako govoré, je ogledoval njeno razpaljeno lice, njene kalne in nezavestne oči ter jo zopet vprašal: Ali me res zapustiš? Ali me ne pomiluješ? Ali pri tem si je mislil, da se tudi njemu že meša v glavi. Prsi mu je razdiral nekak preogromni jok, ki ni mogel izbruhniti, ker ga je zadrževal srd in odpor proti tej neusmiljeni moči, ki se je vrgla, slepa in hladna, na nedolžno dete. Ko bi se bil nahajal v tem hipu zloglasni Križar v njegovem spremstvu, gotovo bi ga bil raztrgal na kosce, kakor divja zver.

Dospevši do lesnega gradiča, se je hotel tam vstaviti, toda ondi je bilo vse prazno. Od stražnikov je izvedel, da sta odšla knez in kneginja k bratu Ziemovitu v Plock; zato je odstopil od svojega prvotnega namena, potovati v Varšavo, kjer bi mogel dvorski zdravnik bolnici pomagati. Moral se je požuriti v Spihov, ali to je bilo strašno, ker se mu je zdelo, da gre vse h koncu in da prinese Jurandu le mrliča.

Vendar nekoliko ur pota pred Spihovem pade v njegovo srce zopet jasnejši žarek nadeje. Danušino lice je jelo bledeti, oči so jej bile manj kalne, dihanje ne preveč glasno in prehitro. Zbišek je to kmalu zapazil ter zapovedal, naj se karavana vstavi, da si bolnica nekoliko počije. Bili so morda še za jedno miljo od Spihova, daleč od človeških prebivališč, na ozki poti, ki drži čez polje in livade. Toda ne daleč od pota stoječa hruška jim je dajala zavetje pred solncem.

Vstavili so se pod njenimi vejami. Služabniki so stopili s konj ter polegli v travo. Dve ženski, ki sta stregli Danuški, in ljudje, ki so jo nesli, vtrujeni od potovanja in vročine, so se vlegli v senco ter zaspali. Samo Zbišek je bdel pri nosilnicah; vsedel se je na korenine hruške ter ni odtegnil od bolnice svojih očij.

Ali ona je v poldnevni tišini mirno ležala z zaprtimi očmi. Vendar pa se je zdelo Zbišku, da ne spi. In res, ko je jel na drugem koncu livade neki kosec klepati svojo koso, je ona lahno strepetala, odprla za trenutek svoje oči, pa jih mahoma zopet zaprla; prsi so se ji dvignile kakor od globlejšega vzdihljaja, iz ust pa se jej je izvil komaj slišljiv šepet:

»Cvetice duhté...«

Bile so to prve jasne besede, kar jih je izustila na svojem potovanju, kajti rahli vetrič je res prinašal z livade, ogrete od solnca, močno vonjavo. V Zbišku je zadrgetalo srce od veselja pri misli, da se jej vrača zavest. V prvem razvnetju se je hotel zgruditi k njenim nogam, toda vsled bojazni, da je ne bi prestrašil, je poklenil poleg nosilnic in sklonivši se nad njo, potihoma zaklical:

»Danuška! Danuška!«

Ona je odprla oči ter ga nekaj časa gledala, na to pa je smeh razvedril njeno lice in ona je prav kakor v ogljarski kolibi, samo jasnejše, zaklicala njegovo ime:

»Zbišek!«

In hotela mu je podati roko, toda radi prevelike slabosti ni mogla tega storiti; pač pa jo je objel on s srcem tako ganjenim, kakor bi se jej zahvaljeval za kako neizmerno milost.

»Sprebudila si se!« je dejal. »O, hvala Bogu!..« Nato mu zastane sapa... in nekaj časa sta se nemo gledala. Tišino je dramil samo duhteč pih vetra, ki je prihajal z livade, in nerazločno petje kosca.

Danuška je gledala popolnoma bistro ter se smehljala neprestano, prav kakor dete, ki vidi v sanjah angelja. Polagoma pa se jej jelo zrcaliti v očeh nekako začudenje.

»Kje sem?« je vprašala.

Zbišek jej jame odgovarjati na vso sapo:

»Pri meni si! Pod Spihovem! K očetu greva. Končano je tvoje trpljenje, moja Danuška! Iskal in rešil sem te. Nimajo te več Nemci v svoji oblasti. Ne boj se! Takoj bova v Spihovem. Bila si bolna, toda Jezus se te je usmilil! Koliko je bilo bolesti, koliko joka! Danuška! Sedaj je že dobro. Pred teboj je samo sreča! Ej, koliko sem te iskal! Koliko zemlje prepotoval! Ej, veliki Bog! Ej!«

In oddahnil si je globoko, kakor bi bil odvalil ostanek tuge in bolečine od svojih prs.

Danuška je ležala mirno ter govorila nekaj povsem tiho sama s seboj; končno pa je vprašala:

»Ti me torej nisi pozabil?«

In dve solzi sta jej strkljali na vzglavje.

»Kako bi te mogel pozabiti!« zakliče Zbišek.

V tem zamolklem vzkliku je bilo več moči, nego v največjih prisegah, ker jo je res ljubil z vso svojo dušo, ali od onega časa, ko jo je našel, mu je bila dražja nego ves svet.

In zopet je nastala tišina; v daljavi je nehal kosec peti ter jel brusiti svojo koso.

Danuškina usta so se jela gibati, toda šepetala je tako tiho, da je Zbišek ni mogel razumeti, zato se je sklonil nad njo in jo vprašal:

»Kaj govoriš, moja jagodica?«

Ali ona je ponovila:

»Cvetke duhté...«

»Ker se nahajamo na livadi,« odvrne Zbišek »toda takoj odidemo dalje... k tvojemu očetu, ki je takisto rešen iz sužnosti. In sedaj boš moja do smrti. Ali me dobro čuješ? ali me razumeš?«

Nato se Zbišek nakrat prestraši, ker zapazi, da jej je lice bolj in bolj bledelo in so se pokazale na njem debele kapljice znoja.

»Kaj ti je?« jo vpraša prestrašen.

Čutil je, kako so mu stopali po koncu lasje na glavi in mu gomazeli mravljinci po životu.

»Kaj ti je? Povej!« je ponovil.

»Temno je!« zašepeta ona.

»Temno? Solnce sije — tebi pa se zdi, da je temno,« jo je vprašal s pridržano sapo. »Ali pravkar si govorila popolno jasno in razločno! Za Boga, reci mi samo jedno jedino besedo!«

Zganile so se jej še enkrat ustnice, vendar pa ni mogla več šepetati. Zbišek je samo uganil, da izgovarja njegovo ime, da ga kliče. Takoj na to se jameta njene medle roke tresti na odeji, s katero je bila pokrita. To je trajalo le malo časa. Ni jej bilo mogoče več pomagati... ona je umirala.

On pa jo je v svojem strahu in trepetu začel prositi, kakor bi mu mogla prošnja pomagati.

»Danuška! O usmiljeni Jezus! Počakaj vsaj, da prideva v Spihov. Počakaj! Počakaj! O Jezus! O Jezus! O Jezus!«

Med tem se sprebudita ženski in prihité služabniki, ki so spremljali Danuško ter čuvali nekoliko dalje konja na livadi. Spoznavši na prvi pogled, kaj se godi, so vsi pokleknili ter pričeli glasno moliti litanije.

Vetrič je prenehal, listje je nehalo šumeti na hruški in samo besede molitve so se razlegale v globoki tišini.

Danuška je pred koncem litanij še enkrat odprla oči, kakor bi hotela že zadnjikrat pogledati Zbiška — in ta od solnca obsijani svet, potem pa je mahoma zaspala v večnem spanju.

* * *

Ženski sta jej zaprli oči ter odšli po cvetke na livado, služabniki so jima sledili, in tako so vsi gazili v solnci med bohotno travo, podobni poljskim duhovom, prigibaje se vsaki hip in prelivaje solze, ker jim je bilo srce napolneno s tugo in žalostjo.

Zbišek je klečal v senci poleg nosilnic, glavo položeno na Danuškine noge, ter se ni niti ganil, brez besed, prav kakor bi bil že tudi sam mrtev. Služabniki in ženski so se bližali vsaki hip z natrganimi duhtečimi cvetkami. Na vlažni nižavi so našli tudi lilije. Ko so imeli polno naročje cvetic, so obkoljili nosilnice ter pokrili s cvetkami mrtvo telo tako, da se jej je videlo samo lice, ki je bilo sredi zvončkov in poljskih lilij povsem belo in mirno spavajoče v večnem snù — videti prav angeljsko.

Do Spihova je bila komaj še dobra milja, zato so čez nekoliko časa, ko so nekoliko ublažile hudo bolečino in tugo solze, dvignili zopet nosilnice ter se napotili h gozdu, kjer je pričelo Jurandovo zemljišče.

Služabniki so za žalostnim sprevodom vodili konje. Zbišek je nesel nosilnice pri vzglavju, ženski pa, ovenčani z ostalimi cvetkami, sta šli spredaj ter prepevali pobožne pesmi, in tako so šli med zeleno livado in ravnimi sivkastimi ledinami kot kaka žalostna procesija.

Na modrem nebu ni bilo videti niti oblačka in ves svet se je ogreval v zlatih solnčnih žarkih.

VI.

Končno so dospeli z Danuškinim truplom v spihovski gozd, na čegar meji so po dnevu in po noči stražili oboroženi Jurandovi služabniki. Jeden od njih je stekel z otožnim poročilom naprej k staremu Tolimu in k duhovniku Kalebu, drugi pa so šli za nosilnicami, s početka po močvirnati in ozki, pozneje pa široki gozdni poti, tje do mesta, kjer se je končal gozd in se pričelo močvirje, polno vsakovrstnih ptic in povodnih živalij, za katerim je stal na višini spihovski grad. Spoznali so tudi takoj, da je otožna vest o njih že dospela v Spihov, kajti komaj so stopili iz hoste na plano, so začuli glas zvona iz spihovske kapelice. Kmalu potem so zagledali, da jim gre naproti večja množica ljudij, v kateri so bili moški in ženske. Ko se jim je približala za dva streljaja z loka, so zamogli razločiti že posamezne osebe. Na čelu je korakal sam Jurand, podpiran od Tolima in tipaje pred seboj s palico. Lahko ga je bilo spoznati po orjaški rasti, po rdečih jamah namesto očij in po belih laseh, ki so se mu vsipavali na ramena. Poleg njega je korakal oblečen v belo srajco in s križem v roki duhovnik Kaleb. Za njim je nesel mladenič zastavo z Jurandovim grbom, poleg nje so stopali spihovski vojaki, za njimi so šle omožene z ovitimi glavami in deklice z razpuščenimi lasmi. Na koncu sprevoda je ropotal voz, na katerega bi imeli položiti telesne ostanke Danuškine. —

Ko je zagledal Zbišek Juranda, je zapovedal nosilcem, naj postavijo nosilnice na tla, katere je on tudi sam nosil pri vzglavju; na to pa je stekel k njemu ter jel klicati z groznim glasom, s kakoršnim more klicati le neizmerna bolest in tuga:

»Iskal sem jo, dokler je nisem našel in rešil, toda ona je odšla rajše k Bogu nego v Spihov.«

In bolečina ga je obvladala; zgrudil se je Jurandu na prsi, ga objel ter zajeknil:

»O Jezus! O Jezus! O Jezus!«

Ta prizor gane vsa srca spihovskih oboroženih ljudij; vsi začnejo vdarjati z meči ob svoje ščite, ne vedé, kako bi izrazili drugače svojo žalost in svoje koprnenje po osveti. Ženske se spusté v jok. Tekmujé druga z drugo so klicale, zakrivaje si z robci oči: »Oh, usoda! oh, usoda! Ti uživaš veselje, me se moramo pa jokati! Oh, usoda! Tebe je pokosila britka smrt! Oj! Oj!...« Nekatere so odkrile svoje glave ter jele tožiti: »Ali se ti je, cvetka, godilo med nami tako slabo? Zapustila si tukaj očeta v veliki žalosti, ti pa se že veseliš v svetem raju. Oj! Oj!« Nekatere so očitale pokojnici, češ, da se ni usmilila očeta in svojega moža. In to žalovanje in stokanje je bilo na pol podobno petju, ker drugače niso vedele izraziti svoje žalosti.

Jurand se je izvil iz Zbiškovega objetja ter stegnil pred se palico v znamenje, da hoče iti k Danuški. Tolim in Zbišek ga primeta na obeh straneh pod pazduho ter ga pripeljeta k nosilnicam. Tu poklekne pri mrliču, ga poboža z roko po glavi in po životu tje do rok, prekrižanih na prsih, ter nekolikokrat skloni glavo, kakor bi hotel reči, da je to ona, njegova Danuška, nihče drugi in da on pozna svoje dete. Na to jo objame z jedno, pa z drugo roko, brez pesti, ter jo dvigne kvišku. Iz tega so navzoči spoznali, da tako toži Bogu svoje gorje.

Zbišek, čegar lice je bilo kakor izklesano iz kamena, je klečal na drugi strani, in naokrog je bilo tako tiho, da se je čulo sopenje konj, čvrčanje kobilic in brenčanje muh. Končno poškropi duhovnik Kaleb z blagoslovljeno vodo Danuško, Juranda in Zbiška ter zapoje »Requiem aeternam«. Po dokončani molitvi je glasno molil. In zdelo se je ljudem, da slišijo preroški glas, ko je prosil, naj bi muka nedolžnega deteta bila ona kapljica, ki se prelije iz posode krivic, naj bi napočil dan sodbe, kazni, jeze in poraza.

Na to so odšli v Spihov, toda Danuške niso položili na voz, marveč jo nesli na čelu sprevoda. Glas zvona, ki ni nehal doneti, se je zdel, kakor da jo kliče k sebi. In oni so šli, pevaje pod jasnim in vedrim nebom, kakor bi jih pokojnica vodila res v odsevu večerne zarje v večno svetlobo. Bil je že večer, in delavci so se že vračali s polja, ko so dospeli tjekaj. Kapelica, v katero so položili pokojnico, se je kar lesketala svetlobe sveč in baklje. Po zapovedi duhovnika Kaleba je molilo sedem deklic po vrsti pri mrliču litanije.

Zbišek tudi ni odstopil do jutra od Danuške. Rano jo je sam položil v krsto, katero so napravili vešči mizarji iz močnih hrastovih desek in katere pokrov so ozaljšali z velikim nakitom iz jantara.

Jurand pri tem ni bil navzoč, kajti ž njim se je godilo nekaj čudnega. Takoj po svoji vrnitvi na dom je začutil, da so ga zapustile noge; ko so ga položili na posteljo, je zgubil zavest popolnoma, tako, da ni vedel, kje je in kaj se godi ž njim. Zaman ga je klical duhovnik Kaleb, zaman ga povpraševal, kaj mu je: on ga ni slišal niti razumel. Ležeč vznak se je smehljal jasnega lica in ves srečen ter včasih gibal ustnice, kakor bi se razgovarjal z nekom. Duhovnik Kaleb in stari Tolim sta razumela, da se razgovarja z rešeno svojo hčerko in se jej smehlja. Domislila sta si takisto, da že umira in da gleda z duševnimi očmi svojo večno srečo, toda v tem sta se motila, kajti on, neobčutljiv in gluh za vse, kar ga je obkoljevalo, se je po cele tedne tako smehljal, in Zbišek, ki je končno odšel z odkupnino za Matijca, ga je pustil še živega v gradu.

VII.

Po Danuškinem pogrebu Zbišek ni bil bolan tako, da bi bil moral ležati, ali živel je kakor brez zavesti. S početka, v prvih dneh, mu še ni bilo tako slabo; hodil je naokrog, govoril o svoji pokojni ženi, obiskoval Juranda ter sedel pri njem. Pripovedoval je tudi Kalebu o tem, da je Matija vjet, in oba sta sklenila, da odpošljeta v Marburg in v Prusijo Tolima, da poizve, kje je Matija, in ga odkupi ter plača ob enem tudi za Zbiška toliko griven, za kolikor so se dogovorili z Arnoldom von Baden in njegovim bratom. V spihovski blagajnici je bilo dovolj srebra, ki ga je bil Jurand o svojem času prigospodaril ali naplenil; duhovnik je bil tega mnenja, da Križarji, takoj ko dobé denar, izpuste starega viteza in da niti ne bodo zahtevali, naj bi se mladi vitez osobno predstavil.

»Idi v Plock,« reče Kaleb Tolimu, ko se je odpravljal na pot, »ter vzemi od ondotnega duhovnika pospremno pismo. Sicer bi te prvi komtur oplenil in vrgel v ječo.«

»Ej, saj jaž jih poznam,« odvrne stari Tolim. »Oni znajo opleniti tudi one, ki pridejo s pospremnimi pismi.«

In odšel je. Toda duhovnik Kaleb je kmalu obžaloval, da ni odpravil samega Zbiška. On se je kajpada bal, da se v prvem hipu bolesti mladi mož ne bi znal tako obnašati, kakor je treba, ali da se morda razvname proti Križarjem in se tako izpostavi nevarnosti. Vedel je takisto, da mu bo težko oditi od ljubljene žene ter se odpraviti na pot, ker je že tako živo čutil svojo tugo in osamljenost na težavni poti — od Gotteswerdera v Spihov. Pozneje se je pa kesal, da je vzel vse to v poštev, ker Zbišku je bilo od dne do dne huje. On je živel do Danuškine smrti v neprestanem trudu ter je napenjal grozno svoje moči; potoval je na vse strani sveta, boril se ter rešil svojo ženo, prehodil puste krajine in divje gozde... ali nakrat je vse to končalo tako, kakor bi bil kdo z mečem presekal, in ostalo je samo spoznanje, da je bilo vse to zaman, da je bil brezvspešen ves napor, ki je sicer že minul, da je pa ob enem ž njim minul dober kos življenja, minula nada, poginila ljubezen, in da ni ostalo ničesar. Vsakdo živi za jutrišnji dan, vsakdo računa na bodočnost, toda Zbišku je bilo malo mar za vsako jutro, in kar se bodočnosti tiče, je imel Zbišek ono in isto čustvo, kakor Jagjenka, ki je pri odhodu v Spihov vzdihnila: »Moja sreča je za menoj, ne pa pred menoj!«

In to čustvo v njem je rastlo in rastlo neprestano, kakor je naraščala tudi njegova tuga za Danuško. Ta tuga ga je prevzela in obvladala tako, da končno v njegovem srcu ni bilo prostora za nič drugega. Mislil je le na svojo nesrečo, živel samo za njo, bil nepristopen za vse drugo, zaglobljen v nekak polusen, ne vedé za nič, kar se godi okrog njega. Vsa njegova poprejšnja drznost in pogum sta izginila brez sledu, v vsem njegovem gibanju se je opažala neka starikava okornost. Cele dneve in noči je presedel bodisi v podzemlju pri Danuškini rakvi, ali na dvorišču, ter se grel o poldnevnih urah na solncu. Časih je bil tako zamišljen, da ni niti odgovorjal na vprašanja. Duhovnik Kaleb, ki ga je imel rad, se je jel bati, da ga ne bi oglodala tuga tako, kakor ogloda rja železo, in z žalostjo v svojem srcu si je mislil, da bi bilo morda bolje, ko bi se bil napotil Zbišek z odkupnino za Matijca h Križarjem.

»Treba je,« je dejal svojemu cerkovniku, kateremu je zaupal svoje skrbi, kadar ni imel nikoga drugega, »da ga pretrese kak nenavaden dogodek, kakor veter potrese drevo, ker drugače propade in pogine.« In cerkovnik mu je pritrjeval ter navel za vzgled primero, da je najbolje, udariti po hrbtu človeka, kateremu je obtičala v grlu kost.

Toda takega slučaja ni bilo nikakega, pač pa je dospel nekoliko dnij pozneje iznenadoma gospod de Lorche. Njegov prihod je pretresel Zbiška, kajti spomnil se je, kako je bil odšel na Žmudsko ter rešil Danuško. De Lorche sam pa ni mislil na to, da bi vzbujal v njem take žalostne spomine. Ko je poizvedel za Zbiškovo nesrečo, je odšel takoj ž njim molit na Danuškin grob, govoril je o njej neprestano, in ker se je ukvarjal nekoliko tudi s pesništvom, je zložil o njej pesem, katero je pel pri luninem svitu po noči pri mreži spihovskega podzemlja tako uneto in otožno, da se je Zbižek, dasi ni razumel besed, že od napeva samega ganjen razjokal ter se je jokal do jutra.

Izmučen od joka in prevelike bolečine je končno trdo zaspal, in ko se je sprebudil, je bilo videti na njem, da mu je bolečina s solzami nekoliko odtekla, kajti bil je živahnejši nego prejšnje dni, tudi pogled je imel bistrejši. Jako se je veselil gospoda de Lorche ter ga jel zahvaljevati za njegov prihod; končno ga je še vprašal, kje je izvedel o njegovi nesreči.

Gospod de Lorche je odgovoril, in duhovnik Kaleb je prevel, da je o Danuškini smrti izvedel še le v Lubavi od starega Tolima, katerega je videl pri lubavskem komturju v ječi; da bi pa bil tudi brez tega prišel v Spihov, hoté se Zbišku predstaviti kot njegov suženj.

Novica o zaporu starega Tolima je jako ganila Zbiška in duhovnika. Spoznala sta, da je bila odkupnina izgubljena, kajti ničesar ni bilo težjega na svetu, nego izpuliti Križarjem denar, katerega so se polastili. Ni preostajalo torej drugega, nego oditi tjekaj z drugo odkupnino.

»Gorje meni!« zavpije Zbišek. »Moj revni stric me ondi pričakuje ter si misli, da sem nanj pozabil. Zato moram takoj oditi k njemu.«

Na tó se obrne h gospodu de Lorche.

»Ali veš, kako se je to zgodilo? Ali veš, da je stric v križarskih rokah?«

»Vem,« odvrne de Lorche, »ker sem ga videl v Marburgu, in radi tega sem prišel semkaj.«

Med tem jame duhovnik Kaleb tožiti.

»Slabo smo naredili to,« je dejal, »toda nihče ni imel glave... Jaz sem dokaj več pričakoval od Tolima. Čemu ni odšel v Plock in čemu je odšel brez pospremnega pisma med te lopove?«

Gospod de Lorche pomigne z rameni.

»Kaj se oni zmenijo za pospremna pisma? Ali sam knez plocki, kakor tudi vaš, trpi od njih malo krivic? Na meji se vrše večne borbe in napadi, ker jim tudi vaši ne ostajajo ničesar dolžni. Toda vsak komtur dela, kar hoče, in v grabežljivosti kar tekmujejo drug z drugim.«

»Radi tega je bil Tolim še bolj dolžan, oditi v Plock.«

»On je hotel to tudi storiti, toda potoma, ko je prenočeval na meji, so ga ujeli in zavlekli v ječo. Bili bi ga celo ubili, ako bi jim ne bil povedal, da nese komturju v Lubavo denar. S tem se je rešil, toda komtur ima sedaj priče, da je Tolim sam to rekel.«

»Ali kaj dela stric Matija? Ali je zdrav? Ali ne gre tam za njegovo glavo!« vpraša Zbišek.

»Zdrav je,« odvrne de Lorche. »Oni so tam strašno jezni na »kralja« Vitolda in na one, ki pomagajo, in gotovo bi usmrtili takega viteza, ako bi jim ne bilo žal odkupnine. Tudi brata von Baden ga iz tega razloga branita, in vrhu tega je kapituli mnogo mar za mojo glavo; ko bi jo oni žrtvovali, bi zahrumelo proti njim vse viteštvo v Flandriji, Geldriji in Burgundiji. Vi že veste, da sem sorodnik geldrijskega grofa«.

»Ali čemu bi šlo za tvojo glavo?« ga vpraša Zbišek začuden.

»Ker si me ti zasužnjil. Zato sem jim rekel v Marburgu : Ako vzamete staremu vitezu iz Bogdanca glavo, vzame pa njegov sinovec mojo.«

»Ne vzamem je. Tako mi pomagaj Bog!«

»Vem, da je ne vzameš, toda oni se tega bojé, in radi tega je Matija bolj varen med njimi. Rekli so mi, da si tudi ti zajet in da sta te brata von Baden spustila samo na tvojo vitežko besedo, in da se ti ni treba tjekaj vračati. Toda jaz sem jim odgovoril, da si ti bil takrat svoboden, ko si me zajel. In tukaj me imaš! Dokler sem jaz v tvojih rokah, se ne zgodi niti tebi, niti Matijcu nič hudega. Ti poplačaj bratoma von Baden odkupnino, za-me pa zahtevaj dvakrat ali trikrat toliko. Oni morajo plačati. Ne govorim tako radi tega, ker si mislim, da sem več vreden nego vidva, marveč, za to, da kaznujem njihovo grabežljivost, katero preziram. Nekoč sem mislil o njih povsem drugače, toda sedaj so se mi omrzili, kakor tudi njihovo gostoljublje. Pojdem v sveto deželo iskat junaških dogodeb, ker njim ne maram več služiti.«

»Ali pa ostanite pri nas,« mu reče duhovnik Kaleb. »Mislim si tudi, da bo temu tako, ker ne verjamem, da bi oni za vas plačali odkupnino.«

»Ako je oni ne plačajo, jo naštejem sam,« odvrne de Lorche. »Dospel sem z izdatnim spremstvom ter imam obložene vozove, in to, kar je na njih, bo gotovo zadoščevalo.«

Duhovnik Kaleb je ponovil Zbišku te besede, na katere bi Matija gotovo ne bil ostal hladnokrven, toda Zbišek, mlad in po imetju manj pohlepen človek, odgovori :

»Pri moji časti, ne zgodi se tako, kakor praviš. Bil si mi brat in prijatelj, in odkupnine od tebe ne vzamem.«

Na to se objameta ter začutita, da je sklenjena med njima nova vez. Gospod de Lorche se nasmeje in reče:

»Prav. Samo naj ne izvedó tega Nemci, ker sicer bi ne prizanesli Matijcu. Toda videli boste, da bodo morali plačati, ker se bodo bali, da se ne bi razglasilo po dvorih med vitežtvom, da radi vabijo in vidijo vitežke goste, ko pa kateri njih pade v sužnost, da nanj takoj pozabijo. Ali Križarjem je sedaj mnogo na tem, da bi imeli več gostov, ker jih je strah pred Vitoldom; še bolj pa se bojé Poljakov in njihovega kralja.«

»Nù, pa bodi tako!« odvrne Zbišek. »Ti ostani tukaj, ali kjer hočeš v Mazoviji, jaz pa odidem v Marburg po strijca, in se bom delal, kakor da sem tvoj najhujši sovražnik.«

»Pri svetem Juriju, stori tako!« odgovori de Lorche. »Toda najpoprej čuj, kaj ti povem. V Marburgu pravijo, da dospe v Plock poljski kralj in da se snide z velikim mojstrom bodisi v Plocku, ali kje na meji. Križarji po tem jako koprné, ker hočejo poizvedeti, ali bo kralj pomagal Vitoldu, ako jim ta napove vojno za Žmudsko. Ha, oni so zviti kakor kača, toda v tem Vitoldu so našli svojega mojstra. Križarji se ga bojé, ker nikomur ni znano, kaj on namerava storiti. »On nam je izročil Žmudsko,« govoré v kapituli, »ali s tem drži neprestano meč na našem vratu. Ako izusti samo jedno besedo,« pravijo, »pa je vstaja gotova!« Taka je tudi resnica. Jaz moram oditi na njegov dvor. Morda se dobi prilika, da se ž njimi spoprimem na turnirju, vrhu tega pa sem čul, da so ondi ženske tako krasne kakor angelji.«

»Omenili ste, gospod, da pride poljski kralj v Plock?« ga vpraša duhovnik Kaleb.

»Dà. Naj se pridruži Zbišek kraljevemu dvoru. Veliki mojster si hoče pridobiti za-se kralja ter mu ničesar ne odbije. Vedite, da ob času potrebe nihče ni pokornejši od Križarjev. Naj se torej pridruži Zbišek njegovemu spremstvu, in naj se kolikor mogoče najglasnejše pritožuje o križarskih krivicah. Drugače ga zaslišijo, ako bode pri kralju in pri krakovskih vitezih, ki so slavni in proslavljeni med svetom in med vitežtvom.«

»Izvrsten svèt. Pri samem svetem križu, to je izboren svèt!« zakliče duhovnik.

»Dà!« pritrdi de Lorche. »Ali ugodnih priložnostij se tudi ne bo manjkalo. Čul sem v Marburgu, da hočejo ondi prirediti gostije in turnirje, kjer se hočejo zamejni vitezi poskusiti s poljskimi. Tako ima na priliko dospeti tudi vitez Jan iz Aragonije, ki je največji izmed vseh krščanskih vitezov. Ali še ne veste tega? Saj je že poslal iz Aragonije svojo rokavico vašemu Zavišu, da ne bodo govorili po dvorih, da se še nahaja kdo drugi njemu enak na svetu.«

Prihod gospoda de Lorche in njegov razgovor sprebudi Zbiška iz bolestne njegove otrpnelosti, ki ga je tlačila, tako, da je radovedno poslušal njegove novice. Jana iz Aragonije je poznal po imenu, kajti takrat je bil vsak vitez dolžan poznati imena vseh proslavljenih bojevnikov, in slava aragonskih vitezov ter zlasti onega Jana je bila razširjena po vsem svetu. Nijeden vitez mu ni bil kos na turnirju in Mavri so zbežali pri samem pogledu na njegovo orožje. Sploh je bilo razširjeno mnenje, da je prvi junak v vsem krščanstvu.

Spomin nanj je sprebudil v Zbišku bojno vitežko dušo in jel ga je izpraševati z največjo radovednostjo.

»On je torej pozval na dvoboj Črnega Zaviša?«

»Že je preteklo leto od tega časa, kar je poslal svojo rokavico, in mu je Zaviš vrnil svojo.«

»Torej Jan iz Aragonije pride gotovo?«

»Ali pride gotovo, to še ni znano, toda čuje se, da pride. Križarji so ga že davno pozvali k sebi.«

»Daj mi Bog, da bom vse to videl!«

»Bog daj!« reče de Lorche. »In ako bo Zaviš zmagan, kar se utegne lahko zgoditi, pa bo to velika čast zanj, da ga je izzval sam Jan iz Aragonije, kakor tudi za ves vaš narod.

»Bomo videli!« reče Zbišek. »Jaz pravim samo jedno: Bog mi daj, da bom videl vse to!«

»Tudi jaz želim to.«

Vendar njuna želja se to pot še ni imela izpolniti, kajti stare kronike omenjajo, da dvoboj Zaviša s proslavljenim Janom iz Aragonije se je izvršil še le nekoliko let pozneje v Perpignanu, kjer je v navzočnosti cesarja Zigmunda, papeža Benedikta XIII., kralja aragonskega in mnogih knezov in kardinalov, Zaviš Črni iz Garbova s prvim udarcem svojega kopja vrgel svojega nasprotnika s konja in ga tako sijajno zmagal.

Sedaj pa sta se Zbišek in de Lorche veselila v svojih srcih, ker sta si mislila, da bosta videla znamenita vitežka dela tudi takrat, ako Ivan iz Aragonije ne bi mogel priti, ker je v poljski kraljevini bilo mnogo junakov, ki so le nekoliko zaostajali za Zavišem, med križarskimi gosti pa se je dalo dobiti mnogo francoskih, angleških, burgundskih in italijanskih vitezov, ki so bili pripravljeni, spoprijeti se z vsakim.

»Čuj!« reče Zbišek gospodu de Lorche. »Meni je dolgčas po stricu Matijcu ter ga moram kmalu odkupiti. Radi tega odrinem jutri v Plock. Toda, čemu naj ti ostaneš tukaj? Ker si že moj suženj, pojdi z menoj, pa boš videl dvor in kralja.«

»Hotel sem te baš že prositi za to!« odvrne de Lorche, »ker sem že davno želel, videti vaše viteze, in vrhu tega sem slišal, da so gospe pri kraljevem dvoru podobne bolj angeljem nego bivalcem te solzne doline.«

»Nekoliko poprej si rekel to o Vitoldovih dvornicah«, omeni Zbišek.

VIII.

Zbišek si je že sam očital v duši, da je bil v svoji bolečini pozabil na strijca; ker pa je bil navajen hitro izvršiti to, kar je odločil, sta odšla takoj naslednjega dne z gospodom de Lorche v Pľock. Pota ob meji niti za časa največjega miru niso bila varna pred roparji, katere so jemali celo Križarji pod svoje pokroviteljstvo, kar jim je očital rezko kralj Jagiello. Navzlic vsem pritožbam, ki so prihajale v Rim, navzlic grožnji in strogim kaznim so obmejni komturji dovoljevali svojim ljudem pogostoma, da so se pridružili razbojnikom; odrekli so se vseh teh, ki so bili tako nesrečni, da so padli v poljske roke, pač pa so dajali zavetje vsem onim, ki so se vračali s plenom in z jetniki, in to ne le v svojih vaseh, marveč tudi v svojih gradovih.

V take roparske roke so padli pogostoma popotniki in obmejni prebivalci, zlasti še otroci bogatih ljudij, katere so radi lovili zaradi odkupnine. Vendar naša dva mlada viteza, ki sta imela s seboj izdatno spremstvo dobro oboroženih služabnikov, sta dospela brez vsake nezgode v Plock, kjer ju je takoj pri vhodu čakalo prijetno razočaranje.

V krčmi sta našla Tolima, ki je bil jeden dan poprej dospel semkaj. Ali zgodilo se je to tako, ker je križarski starosta v Lubavi začul, da se je posrečilo poslancu, ko je bil napaden nedaleč od Brodnice, skriti del odkupnine, ter ga je zato odposlal v ta gradič komturju s priporočilom, naj ga prisili pokazati, kje je shranil ta denar. Tolim je uporabil to priložnost ter zbežal. Ko sta se viteza čudila, češ, da se mu je to tako lahko posrečilo, jima je pojasnil vso zadevo tako-le:

»Vsega tega je kriva njihova lakomnost. Brodniški komtur mi ni hotel dati straže, samo da se ne bi razglasila novica o denarju. Morda sta se dogovorila z lubavskim komturjem, da si hočeta razdeliti denar, ker sta se bala, da bo treba izdatno svoto odposlati v Marburg, ali pa da bo treba oddati vse bratoma von Baden. Za to mi je dal za spremljevalca samo dva človeka: jednega zanesljivega »knehta«, ki je moral veslati z menoj preko Drvenice, in nekakega pisarja. Njemu je bilo samo za to, da bi nas nihče ne videl. Zato smo odšli na noč, in vi veste, da je ondi meja blizu. Dali so mi v roke hrastovo veslo... Nò, in po milosti božji se nahajam sedaj v Plocku.«

»Vem! Ali ona dva se nista vrnila?« vpraša Zbišek.

Prijazen smehljaj razvedri resno Tolimovo lice.

»Saj Drvenka se steka v Vislo,« reče. »Kako bi se mogla vrniti proti vodi? Križarji ju najdejo še le v Torunju.«

Čez trenutek pa, obrnivši se k Zbišku, dodá:

»Jeden del novcev mi je ugrabil lubavski komtur, toda oni del, ki sem ga skril pri napadu, sem oddal vašemu orožjenoscu, da ga je shranil, ker on stanuje v gradu pri duhovniku, kjer je denar mnogo bolj varen nego pri meni v krčmi.«

»Torej je moj orožjenosec tukaj v Plocku? Kaj dela tukaj?« vpraša Zbišek začuden.

»Ko je pripeljal Siegfrieda, je odšel z gospodičino, ki je bila v Spihovem, in sedaj je dvornica tukajšnje kneginje. Včeraj mi je to rekel.«

Ali Zbišek, ki je bil po Danuškini smrti tako pogreznen v svojo bolečino, da ni v Spihovu vprašal po nikaki reči in ničesar ni vedel, se je spomnil še le sedaj, da je bil Čeh poslan naprej s Siegfriedom. Pri spominu nanj se mu je stisnilo srce od tuge in želje po osveti.

»Resnica!« je dejal. »Ali kje je sedaj oni rabelj? Kaj se je zgodilo ž njim?«

»Ali vam ni povedal tega duhovnik Kaleb? Siegfried se je obesil, in vi ste jezdili mimo njegove gomile.«

Nekaj časa je vladala tišina.

»Vaš orožjenosec mi je rekel,« spregovori čez nekaj časa Tolim, »da gre k vam, ter bi bil morda že davno pri vas, ako bi mu ne bilo treba streči gospodični, ki je po vrnitvi iz Spihova iznenadoma zbolela.«

Zbišek se je otresel žalostnih spominov ter vprašal znovič:

»Kateri gospodični?«

»Nù, oni« — odvrne starec — »vaši sestri, ali sorodnici, ki je dospela z vitezom Matijcem v Spihov v moški obleki ter je na poti dobila našega gospodarja. Ako bi nje ne bilo, ne bila bi ga spoznala niti vitez Matija, niti vaš orožjenosec. Tudi naš gospodar jo je imel jako rad, ker mu je stregla kakor lastna hči, in ker ga je razun duhovnika Kaleba samo ona mogla razumeti.«

Mladi vitez začuden odpre široko oči.

»Duhovnik Kaleb mi nikdar ni rekel ničesar o kaki gospodični, a jaz nimam nikake sorodnice.«

»Nisem vam rekel, gospod, ker ste bili nekako mrtvi za vse in ker o božjem svetu niste vedeli ničesar.«

»In kako je tej gospodični ime?«

»Klicali so jo Jagjenka.«

Zbišku se je zdelo, da sanja. Misel, da bi bila mogla Jagjenka dospeti iz Zgorelic v Spihov, mu nikakor ni hotela v glavo. Čemu? Zakaj? Njemu je bilo dobro znano, da ga je deklica rada videla v Zgorelicah, toda on jej je sam priznal, da je oženjen, in radi tega ni mogel dopustiti, da bi jo bil stari Matija vzel s seboj v Spihov v ta namen, da bi jo ž njim omožil. Sicer pa mu niti Matija niti Čeh o njej nista niti zinila. Vse se mu je zdelo tako čudno in nerazumljivo, da je jel znovič obsipavati z vprašanji Tolima, kakor človek, ki ne verjame svojim ušesom ter hoče, da se mu ponovi neverjetna novica.

Tolim pa mu ni vedel povedati ničesar drugega nego to, kar mu je že rekel; nù za to je odšel v grad, da poišče služabnika, s katerim se je vrnil še pred solnčnim zahodom.

Čeh pozdravi radostno svojega mladega gospodarja, vsekako pa se ne more ubraniti žalosti, ker je bil že poizvedel vse, kar se je pripetilo v Spihovem. Pa tudi Zbišek ga prisrčno sprejme, vedé, da mu je njegovo srce udano in zvesto, jedno od onih src, kakoršnih človek v nesreči najbolj potrebuje. Žalosten in ves prevzet je pravil Zbišek Čehu o Danuškini smrti; ta pa je delil ž njim bolečino, žalost in solze, kakor jih deli z bratom brat. In vse to je trajalo precej dolgo, zlasti radi tega, ker je zapel na Zbiškovo prošnjo gospod de Lorche ono otožno pesem, ki jo je bil zložil o pokojnici. Pel jo je s kitaro v rokah pri odprtem oknu, dvigaje oči proti zvezdam.

Ko jim je končno nekoliko odleglo, so jeli govoriti o poslih, ki so jih čakali v Plocku.

»Vstavil sem se tukaj na poti v Marburg,« je rekel Zbišek Čehu, »kajti veš, da stric Matija se nahaja v sužnosti, in jaz grem z odkupnino k njemu.«

»Vem,« odvrne Čeh. »Prav ste storili, gospod. Tudi jaz sem hotel oditi v Spihov in vam svetovati, da greste v Plock. Kralj ima namen, sniti se v Raciažu z velikim mojstrom, in pri kralju se lože doseže pravica, kajti pred njegovim veličanstvom niso Križarji tako oholi, marveč krščansko zmerni.«

»Tolim mi je rekel, da si hotel priti k meni, pa da te je zadrževala bolezen Jagjenke Zihove. Čul sem, da jo je pripeljal stric Matija v ta kraj in da je bila celo v Spihovem. Temu sem se jako začudil. Povej mi, čemu jo je odvedel stric iz Zgorelic?«

»Vzrokov je bilo mnogo. Vitez Matija se je bal, ako jo pusti brez vsakega varstva, da jej Volk in Čtan ne bosta dala miru, pri čemur bi se mogla goditi krivica celo mlajšim otrokom.

Brez nje so oni ondi bolj varni, kajti na Poljskem, kakor veste, se pripeti, da plemič — kadar ne more drugače — ugrabi deklico s silo, toda na male otroke nihče ne dvigne svojih rok, ker vé, da ga za to pričakuje rabljev meč, in kar je še več — sramota! Bil pa je tudi še drugi vzrok, in sicer ta, da je umrl opat ter imenoval Jagjenko dedičem svojega premoženja, katerega varuh je bil tukajšnji škof. Radi tega je odpeljal Matija gospodično v Plock.«

»Pa jo je odpeljal tudi v Spihov?«

»Dà, ker je po odhodu škofa in knežje dvojice ni imel komu pustiti. In bila je sreča, da jo je odpeljal. Ko bi ne bilo gospodične, bili bi mi šli mimo viteza Juranda, kakor mimo kakega navadnega berača. Tako je pa uravnal vse to Bog po njenem usmiljenem srcu.«

Na to jame pripovedovati, kako pozneje Jurand ni mogel prebiti brez nje, kako jo je ljubil in jo blagoslovljal. Zbišek je poslušal pozorno njegovo pripovedovanje, dasi je vse to vedel že od Tolima, ter bil jako hvaležen Jagjenki.

»Bog jej daj zdravje!« reče naposled. »Samo to se mi zdi čudno, da mi poprej niste ničesar zinili o njej.«

Čeh se malce vznemiri, pa vpraša:

»Kje, gospod?«

»Pri Skirvoillu, tam na Žmudskem.«

»Nismo omenili? O ne! Meni se zdi, da smo, da ste pa vi imeli nekaj drugega v glavi.«

»Rekli ste mi, da se je Jurand vrnil, toda o Jagjenki niti besedice.«

»Ej, pozabili ste. Sicer pa sam Bog vedi, kako je bilo. Morda si je mislil vitez Matija, da sem vam to povedal jaz, jaz pa zopet, da vam je to rekel on. Sicer pa bi tudi ne bilo nič hasnilo, ako bi vam bili kaj rekli. To tudi ni nič čudnega! Toda sedaj je temu povsem drugače. Sreča, da je Jagjenka tukaj, ker ona more Matijcu priskočiti na pomoč.«

»Kaj more ona storiti zanj?«

»More reči kako dobro besedo o njem tukajšnji kneginji, ki jo ima jako rada. Križarji končno kneginji ničesar ne odrekó, a to radi tega, ker je kraljevega rodu, nekaj pa tudi radi tega, ker je prijateljica križarskega reda. Sedaj se je, kakor ste morda že čuli, knez Skirgiell (takisto lastni brat kraljev) uprl knezu Vitoldu in zbežal h Križarjem, ki ga želé dvigniti na Vitoldovo mesto. Kralj ima kneginjo jako rad in rad jo usliši — za to Križarji hočejo, naj bi ona naklonila kralja na stran Skirgiella zoper Vitolda. Njim... prokletnikom... je znano, da bi imeli mir, ako bi ne bilo Vitolda. Poslanci Križarjev se od jutra do večera kneginji uklanjajo ter si prizadevajo, pogoditi vsako njeno željo.«

»Jagjenka ima jako rada strica Matijca in gotovo se potegne zanj,« reče Zbišek.

»Gotovo! Toda pojdite, gospod, na grad in jej povejte, kaj jej ima reči.«

»Jaz sem bil že namenjen iti z gospodom de Lorche v grad,« odvrne Zbišek, »in radi tega sem prišel semkaj. Le lase si moram še počesati in se primčno obleči.«

Čez nekaj časa je dodal.

»Hotel sem si že dati v žalosti ostriči lase, toda pozabil sem.«

»To je še bolje!« odvrne Čeh.

Na to odide po služabnika ter se povrne ž njim; dokler sta se pripravljala mlada viteza na večerno gostijo, jima je on pripovedoval, kaj se je godilo na kraljevem in knežjem dvoru.

»Križarji,« je dejal, »kopljejo Vitoldu jamo, kolikor morejo, kajti dokler je še on živ ter vlada z močno roko nad svojo pokrajino, ne bodo imeli miru. Oni se v resnici samo njega še bojé. Zato pa tudi rujejo in kopljejo pod njim kakor krti! Tu so že nahujskali proti njemu kneza in kneginjo; vrhu tega so že dosegli, da je sedaj celo knez Januš nevoljen nanj...«

»Ali sta knez Januš in kneginja Ana tukaj?« vpraša Zbišek. »Tukaj dobim mnogo znancev, saj nisem danes prvič v Plocku.«

»Kajpada!« odvrne orožjenosec. »Ona sta oba tukaj ter imata opraviti s Križarji, o katerih se hočeta pritožiti gledé njihovih krivic pred samim kraljem.«

»Nù in kralj? Pri kom stoji on? Ali se on ne huduje na Križarje ter jim ne grozi z mečem?«

»Kralj nima rad Križarjev in že davno jim grozi z vojno. Kar se pa tiče kneza Vitolda, ga ima kralj dokaj rajše nego svojega lastnega brata Skirgiella, ki je jako pust in lahkomišljen. Radi tega tudi govoré vitezi, ki so pri kralju, da se kralj Vitoldu ne izneveri in da proti njemu ne obljubi Križarjem pomoči. In to je tudi verjetno, ker tukajšnja kneginja Aleksandra jako marljivo hodi okolo kralja, da je pa nekako nemirna.«

»Ali je Črni Zaviš tukaj?«

»Ni ga; vsekako pa se človek ne more nagledati onih, ki so tukaj. Hej, ko bi do česa prišlo! Ha, mogočni Bog, kako bi letelo perje od Nemcev, kakor iz vreče!«

»Ne bom jih pomiloval.«

Čez nekaj časa so bili lepo opravljeni, na to pa so odšli v grad. Tega večera gostija ni bila prirejena pri knezu, marveč pri mestnem starosti Andreju iz Jasenic, čegar ogromno poslopje je stalo na koncu mestnega obzidja, pri velikem nasipu.

Ker je bila prekrasna noč in pri tem topla, se je starosta bal, da bi gostom v sobi in dvoranah ne bilo presoparno; zato je zapovedal, naj se mize postavijo zunaj na dvorišču, kjer so med kamenjem rastli javorji in breze. Zapaljeni sodčki smole so osvetljevali dvorišče z žoltim plamenom, toda še jasneje je svetil mesec, ki se je lesketal na jasnem nebu, sredi neštevilnih zvezd, kakor kak srebrn vitežki ščit. Venčani gostje še niso dospeli, pač pa je bilo že vse polno domačih vitezov, duhovnikov ter kraljevih in knežjih dvornikov. Zbišek jih je dokaj poznal, zlasti onih z dvora kneza Januša; od svojih nekdanjih krakovskih znancev pa je videl tukaj Hrena iz Kozje Glave, Lisa iz Targoviska, Martina iz Vrotimovic, Domarata iz Kobiljan ter Staška iz Harbimovic ter končno Povalo iz Tačeva, katerega se je zelo razveselil, ker se je spomnil, kako uslugo mu je skazal nekoč ta vitez v Krakovem.

Vsekako pa k nobenemu od njih ni mogel takoj pristopiti, ker so jih domači mazoveški vitezi obkoljevali v tesnem krogu, vpraševaje jih o Krakovu, o dvoru, o zabavah, o raznih bojnih opravkih, ter pregledovaje ob enem njih sijajno opravo, njihove lepo počesane lase ter učé se od njih vitežkih običajev in dvorskega obnašanja.

Vendar Povala iz Tačeva je spoznal Zbiška, in prodrši skozi Mazure, pristopil k njemu.

»Spoznal sem te, mladenič!« reče, stiskaje mu roko. »Kako se imaš? Odkod si prišel semkaj? Za Boga! Že vidim, da nosiš celo pas in ostroge! Drugi čakajo na to do svojih sivih las, toda ti, kakor je videti, dobro služiš svetemu Juriju!«

»Bog vam daj srečo, plemeniti gospod,« odvrne Zbišek. »Ko bi vrgel tudi najodličnejšega Nemca s konja, ne bil bi tega tako vesel, kakor sem vesel sedaj, da vas zdravega vidim.«

»Tudi meni je to jako drago. Ali kje je tvoj oče?«

»Ne oče — marveč stric! On je v sužnosti pri Križarjih, in baš sedaj grem z odkupnino po njega.«

»In ona deklica, ki te je s kopreno pokrila?«

Zbišek ne odgovori ničesar, marveč samo dvigne kvišku oči, ki se mu zalijejo s solzami. Ko gospod iz Tačeva to vidi, reče:

»Živimo pač v solzni dolini! Ničesar, nego trpljenje! Toda pojdiva na klop pod oni javor, da mi poveš svoje dogodbe.«

In odpelje ga v kôt dvorišča. Zbišek je sedel poleg njega ter mu začel pripovedovati o Jurandovi nesreči, v Danuškinem ugrabljenju in o tem, kako jo je iskal, kako mu je umrla in kako jo je rešil. Povala ga je pozorno poslušal in jeza, groza ter pomilovanje so se mu zrcalile na licu. Ko je Zbišek končal, je rekel:

»Jaz povem to vse našemu kralju. On se namerava pritožiti pri velikem mojstru radi malega Jaška iz Kretkova ter zahtevati stroge kazni za one, ki so ga ugrabili. Ugrabili pa so ga radi tega, ker je bogat in ker hočejo dobiti odkupnino. Njim ni to ničesar, stegniti roko po otroku.«

Tu se zamisli, na to pa nadaljuje kakor bi govoril sam sebi.

»To je nenasitljivno pleme, hujše nego so Turki in Tatarji. Oni se boje v duhu kralja in nas, vendar se ne morejo vzdržati ropa in uboja. Oni napadajo vasi, ubijajo kmete, utapljajo ribiče in ugrabljajo otroke kakor volkovi!... Veliki mojster pošilja pisma kralju in drugim dvornikom in se mu sladka v oči, ker bolje pozna nego vsi drugi našo moč. Toda končno bo mera vendarle polna!«

Na to vtihne znovič za trenutek ter položi roko na Zbiškovo ramo.

»Jaz povem vse to kralju,« ponovi, »v njem vre jeza že davno, kakor krop v loncu; torej bodi si v svesti, da povzročitelji tvoje krivice ne uidejo strogi kazni.«

»Od teh, gospod, že nobeden ne živi več,« odvrne Zbišek.

Povala ga pogleda prijateljski prijazno.

»Da bi te! Kakor vidim, ti ne odpustiš sovražniku tako lahko. Jedinemu Lichtensteinu še nisi povrnil, ker vem, da nisi mogel. Tudi mi smo mu v Krakovem obljubili dvoboj, toda za to je treba vojne, katero nam da Bog, ker on ne more sprejeti dvoboja brez dovoljenja velikega mojstra. Veliki mojster pa potrebuje njegov razum, radi česar ga pošilja na razne dvore ter mu ne da rad dovoljenja.«

»Najpoprej moram odkupiti strica.«

»Dà... Tudi jaz sem že povpraševal po Lichtensteinu. Ni ga tukaj in ne bo ga tudi v Raciažu, ker je bil odposlan k angleškemu kralju. Za strica se ne boj. Ako reče kralj ali tukajšnja kneginja le jedno jedino besedo, pa veliki mojster ne dovoli, da bi strica še dalje pridrževati.«

»Tem bolj, ker tudi jaz imam odličnega sužnja, viteza de Lorche, ki je bogat in med njimi proslavljen gospod. On bi se vam, gospod, jako rad poklonil in se z vami seznanil, ker nihče ne spoštuje bolj slavnih vitezov nego on.«

Po teh besedah namigne gospodu de Lorche, ki je stal v bližini, in ta, vprašavši že poprej, s kom se Zbišek razgovarja, se je hitro približal, ker si je zares želel, seznaniti se s tako slavnim vitezom, kakor je bil Povala.

Ko ju je Zbišek predstavil drug drugemu, se je priklonil de Lorche najuljudnejše in dejal:

»Samo jedna sreča bi bila zame še večja, gospod, nego je ta, da vam morem stisniti roko, in sicer ta, da bi se mogel boriti z vami v dvoboju ali v bitki.«

Mogočni vitez iz Tačeva, ki je bil poleg drobnega in šibkega gospoda de Lorche kakor gora, se je pri teh besedah nasmejal in rekel:

»Jaz pa sem nasprotno vesel, da se srečava pri polnih vrčih, in Bog daj, da se nikdar ne srečava drugače.«

De Lorche je omahoval nekoliko, potem pa spregovoril nekako plaho:

»Ako bi vi, plemeniti gospod, hoteli trditi, da Jagjenka iz Dolgega lesa ni najlepša in najkrepostnejša ženska na svetu... bila bi za-me velika čast... se z vami spreti... in...«

Tu je prenehal ter pogledal Povalo spoštljivo, a ob enem tudi bistro in pozorno v oči.

On pa, morda radi tega, ker je vedel, da bi gospoda de Lorche zmečkal z dvema prstoma, kakor oreh, ali radi tega, ker je bil neizmerno dobrotljive in vesele nravi, se je glasno nasmejal in dejal:

»Ej, tudi jaz sem bil napravil o svojem času obljubo kneginji burgundski, toda ona je bila tedaj deset let starejša od mene. Ako bi vi hoteli trditi, da moja kneginja ni starejša nego vaša gospodična Jagjenka, pa morava oba takoj zasesti konja.«

Ko gospod de Lorche to čuje, gleda nekaj časa začuden gospoda iz Tačeva, na to pa mu zadrgeta lice in on se spusti v prisrčen smeh.

Povala pa se skloni, prime ga z roko pod pazduho, dvigne ga od tal ter jame ž njim mahati tako lahno, kakor bi držal kakega otroka v svoji roki.

»Pax, pax!« je zaklical, kakor govori pri vsaki priliki škof Kropilo... »Prikupili ste se mi, vitez, toda za Boga, ne spuščajva se v borbo za nikako žensko.«

Na to ga spusti na tla, ker se je pri vhodu na dvorišče oglasila tromba in je tjekaj vstopil knez Ziemovit Plocki s svojo soprogo.

»Tukajšnji knežji par prihaja pred kraljem in pred knezom Janušem,« reče Povala Zbišku, »kajti dasi je gostija pri gospodu starosti, nahaja se vsekakole v Plocku, kjer pa oni gospodarijo. Pojdi z menoj k gospej, ker ti je znana še iz Krakova, ko se je zate potegnila pred kraljem.«

Prime ga za roko ter pelje čez dvorišče. Za knezom in kneginjo so šli dvorniki in dvornice, zaradi kraljeve navzočnosti vsi v krasni in sijajni opravi, da se je po vsem dvorišču od njih kar razjasnilo, kakor bi nasejal cvetek po njem. Zbišek, bližaje se s Povalo, je ogledoval od daleč njih lica, radoveden, če morda ne zagleda med njimi kakega znanca, nakrat pa obstane ves začuden, kajti tesno za kneginjo zagleda znano mu lice, toda tako resno, tako gosposko in lepo, da si je mislil, da ga morda varajo oči.

»Ali je to Jagjenka, ali morda hči kneza in kneginje plocke?«

Toda to je bila Jagjenka Zihova iz Zgorelic, kajti v trenutku, ko so se srečale njune oči, se mu je prijateljski in otožno nasmejala in pri tem nekoliko obledela. S povešenimi očmi, z zlato mrežico na črnih laseh, v neizmernem lesku svoje lepote, visoke in zale rasti, je bila ne le kneginji, marveč sami kraljici enaka.

IX.

Zbišek se je globoko priklonil kneginji in jej ponudil svojo službo, toda ona ga v prvem trenutku ni spoznala, ker ga že dlje časa ni videla. Ko pa jej je povedal svoje ime, je rekla:

»Zares! Jaz pa sem si mislila, da je ta kdo s kraljevega dvora. Zbišek iz Bogdanca! Dà, dà! Bil je tukaj v gosteh vaš stric Matija, stari vitez iz Bogdanca, in spominjam se, kako so meni in mojim dvornicam curkoma tekle solze, ko nam je pripovedeval o vas. Ali ste našli svojo ženo? Kje je ona sedaj?«

»Umrla mi je, milostljiva gospa...«

»O mili Jezus! Ne govorite dalje, ker se ne morem vzdržati solz. Samo to tolažbo imate, da je ona gotovo v nebesih in da ste vi še mlad. Močni Bog! Vsaka ženska je slaba stvar. Za to pa vas v nebesih čaka nagrada, ondi jo gotovo dobite. Ali je stari vitez iz Bogdanca pri vas?«

»Ni ga, marveč sedi pri Križarjih v ječi. Sedaj grem, da ga odkupim.«

»Torej tudi on ni srečen! Ali vsekako pa je on izkušen in bistroumen človek. Kadar ga odkupite, pridite ž njim semkaj k nam. Radi vas sprejmemo.«

»Storim tako, in to tem rajše, ker sem nalašč radi tega prišel semkaj, da naprosim vašo milost, spregovoriti zanj dobro besedo.«

»Prav. Pridite jutri pred odhodom na lov, ko bom imela malo več časa.«

Daljši njun razgovor pretrga znovič odmev trombe in bobnov, najavljajočih prihod mazoveškega kneza Januša in njegove soproge. Ker je stal Zbišek s kneginjo plocko tesno pri vhodu, ga je kneginja Ana Danuta takoj zapazila ter pristopila k njemu, ne zmené se za poklone domačega staroste.

Mladeniču se je zopet užalilo srce, ko jo je zagledal. Pokleknil je pred njo, in objemši njena kolena, klečal nekaj časa molče pred njo. Ali ona, sklonivši se nad njim in stisnivši mu z rokami glavo, je jokala in njene solze so kapale na njegovo glavo. Jokala je tako, kakor mati objokuje nesrečo svojega sina.

In na veliko začudenje dvornikov in gostov je plakala jako dolgo, ponavljaje: »O usmiljeni Jezus!« Na to je dvignila Zbiška ter dejala:

»Jočem se za njo, za svojo Danuško, jočem pa se tudi nad teboj. Bog je vse tako ravnal, in zaman je bil ves tvoj trud, kakor so sedaj zaman vse naše solze. Toda pripoveduj mi o njej in o njeni smrti, zakaj ako bi te poslušala celo do pol noči, mi tega vendar nikdar ne bo dovolj.«

In odpeljala ga je na stran, kakor ga je poprej odpeljal gospod iz Tačeva. Oni gostje, ki niso poznali

Zbiška, so jeli povpraševati po njegovih dogodkih, in tako so dlje časa govorili vsi samo o njem in o Danuški ter o Jurandu. Poizvedovali so to tudi poslanci križarskega reda, Friderik von Venden, torunski komtur, poslan kralju naproti, in Jan von Schönfeld, komtur iz Osterode. Ta poslednji je bil sicer po rodu Nemec, toda doma iz Šlezije, radi česar je znal dobro poljski.

Torej je izvedel kaj lahko, za kaj gre, in ko je vse slišal od Jaška iz Zabera, dvornika kneza Januša, je dejal:

»Danvelda in de Löve je imel veliki mojster sam na sumu, da se ukvarjata s črno magijo.«

Na to je spoznal takoj, da bi to pripovedovanje utegnilo vreči na ves red tako senco, kakoršna je pokrila ob svojem času templarje, zato je dodal hitro:

»Tako so vsaj nekateri govorili, ker to ni bilo res, kajti takšnih ni med nami.«

Toda blizu stoječ gospod iz Tačeva omeni:

»Kogar je mrzelo pokristjanjenje Litve, tega mora mrzeti tudi sv. križ.«

»Mi nosimo križ na svojih plaščih,« odvrne ponosno Schönfeld.

Povala pa reče:

»Ali treba ga je nositi v srcu.«

Med tem se oglasi tromba še glasneje, na kar pride sam kralj in ob enem ž njim nadškof iz Gnezdna, škof plocki, kaštelan krakovski in nekoliko drugih velikašev in dvornikov, med katerimi sta bila tudi Zindram iz Maškovic ter mladi knez Jamont, kraljev pobočnik.

Kralj se ni dosti spremenil od tega časa, kar ga je Zbišek zadnjič videl. Lice mu je bilo še sedaj takisto rdeče in lase je imel dolge ter si jih je vsaki hip uravnaval za ušesa, in imel je takisto gibčne in nemirne oči. Zbišku se je samo zdelo, da ima na sebi nekoliko več resnobe in veličanstva, tako kakor bi se že čutil trdnega na prestolu, katerega je po smrti kraljice že hotel zapustiti, ne vedé, ali se vzdrži na njem ali ne, kakor bi šele sedaj spoznal svojo neizmerno moč in veljavo.

Oba mazoveška kneza sta se takoj približala kralju, svojemu gospodarju; spredaj so se mu vklanjali nemški poslanci, naokrog pa so stali uglednejši velikaši in dvorniki. Zidovje, obkoljujoče dvorišče, se je kar treslo od neprestanih živio-klicev, od odmevov tromb in bobnov.

Ko je končno nastala tišina, je jel križarski poslanec von Venden govoriti nekaj o rečeh križarskega reda; ko pa je spoznal kralj po nekoliko besedah, kam meri s svojim govorom, je mahnil nestrpljivo z roko ter spregovoril z gromovitim, zvonečim glasom:

»Molčite rajši! Prišli smo semkaj na zabavo, zato hočemo pogledati jedi in pijače, ne pa vaše pergamente!«

Pri tem pa se je nasmejal, ker ni hotel, da bi si bil Križar mislil, da mu je resno odgovoril, in dodal:

»O opravkih hočeva govoriti z velikim mojstrom v Raciažu.«

Obrnivši se h knezu Ziemovitu, je dejal:

»Jutri odrinemo v hosto na lov, kaj ne?«

To vprašanje je bilo ob enem tudi naznanilo, da se ta večer noče razgovarjati o ničemur drugim nego o lovu, kateremu je bil privržen z dušo in telesom in radi katerega je rad zahajal v Mazovijo, kajti v Mali Poljski in Veliki Poljski je bilo mnogo manj gozdov, in nekatere krajine so bile že tako obljudene, da tam sploh ni bilo.

Lica navzočih so se vsa razveselila, kajti bilo je znano, da je kralj pri razgovoru o lovu bil vedno jako vesel in ljubezniv.

Knez Ziemovit je začel takoj pripovedovati, kam da odrinejo in kakšne zveri bodo lovili; knez Januš je poslal jednega od svojih dvornikov, da mu pripelje dva »čuvaja«, ki sta znala pograbiti divje bivole za roge ter zlomiti kosti medvedom, katera je hotel pokazati kralju.

Zbišek bi se bil jako rad poklonil kralju, toda ni mogel priti blizu. Samo od daleč mu je knez Jamont, ki je bil očividno že pozabil na strog odgovor, ki ga mu je dal vitez nekoč v Krakovu, prijazno pokimal, ter mu dal znamenje z očmi, naj se mu ob prvi priložnosti približa. Toda v tem hipu se neka roka dotakne njegove rame, in on začuje tesno za seboj sladek ter ob enem otožen glas:

»Zbišek!«

Mladenič se obrne ter zagleda pred seboj Jagjenko. Zadržan poprej po pozdravu kneginje Ziemovitove, pozneje po razgovoru kneginje Januševe, se doslej ni mogel približati deklici, zato je ona sama uporabila ugodno priliko ob času kraljevega prihoda ter prišla k njemu.

»Zbišek!« ponovi ona, »naj te potolaži Bog in Najsvetejša Devica!«

»Bog vam povrni!« jej odvrne vitez.

In pogledal jej je hvaležno v njene plave oči, v katerih se je pojavila za trenutek neka rosa. Na to sta stala molče drug drugemu nasproti, kajti dasi je prišla ona k njemu kakor dobra in otožna sestra, se mu je zdela v svoji kraljevi lepoti in sijajni dvorski opravi povsem druga nego je bila ona nekdanja Jagjenka, tako, da si v prvem hipu ni predrznil tikati jo, kakor nekoč v Zgorelicah in Bogdancu. Ona pa si je mislila, da mu po teh besedah, ki jih je izrekla, nima več kaj reči.

Oba sta se čutila v zadregi, ki se jima je zrcalila na licih. Toda v tem hipu je nastal na dvorišču šum, kajti kralj je sedel k večerji. K Zbišku pristopi znovič kneginja Ana ter mu reče:

»Žalostna bo ta gostija za naju oba, toda strezi mi, kakor si mi nekdaj stregel.«

Mladi vitez je moral oditi od Jagjenke, in ko so gostje sedli k mizi, se je vstopil za kneginjinim hrbtom, da jej je menjaval sklede in jej nalival vodo. Opravljaje ta posel, je ogledoval nehoté Jagjenko, katera je sedela kot dvornica pri kneginji plocki, in nehoté je moral občudovati njeno lepoto. Jagjenka se je v teku nekoliko let jako spremenila. Ne samo, da je zrastla in se razcvetela, marveč privadila se je tudi resnobe in uglajenosti v obnašanju, o čemur nekdaj ni bilo videti na njej skoro sledu. Nekoč, ko je v svojem kožuhu in s cvetjem v razkodranih laseh drvila s konjem po hosti in livadah, jo je moral človek zares smatrati za lepo vaško deklico, sedaj pa je videl v njej na prvi pogled devo znamenitega rodu in plemenite krvi — tak dostojanstveni mir se je zrcalil na njenem licu.

Zbišek je takisto zapazil, da je izginila njena nekdanja živahnost, toda temu se ni čudil, ker je vedel za Zihovo smrt. Bolj se je čudil njenemu dostojanstvu. Iz početka se mu je zdelo, da jej daje tak ugled njena sijajna oprava. In ogledoval je pozornejše zlato mrežico, ki je objemala njeno kakor sneg belo čelo in njene črne lase, ki so ji v dveh kitah viseli navzdol po hrbtu, po modri tesno se prilegajoči opravi, z rdečim robom, katera ni mogla zakriti krasnih oblik njenega života in dekliških njenih prs... In rekel je sam sebi: »Zares prava princezinja!« Pozneje pa je spoznal, da ni le obleka povzročila to njeno premembo, marveč, da bi on ne mogel tako drzno občevati ž njo, kakor nekdaj, ko bi tudi imela na sebi le preprost kožušček.

Opazil je takisto, da jo razni mladi in celo priletni vitezi ogledujejo živo in strastno; a nekoč, ko je zamenjal izpred kneginje pladnik, pade njegov pogled na razvneto lice gospoda de Lorche, ki jo je pozorno gledal. In pri tem pogledu je začutil v svojem srcu do njega jezo. To isto je zapazila na geldrijskem vitezu tudi kneginja Ana, ki ga je spoznala in rekla!

»Evo, gospod de Lorche! Gotovo se je zopet v katero zaljubil, da je tako spremenjen.«

In sklonila se je nekoliko nad mizo, pogledala proti Jagjenki in dodala:

»Nikako čudo ni, da gasnejo sveče pri tej baklji.«

Zbiška je jako vleklo k Jagjenki, ki ga je takisto ljubila, in jasno je čutil, da boljše tovarišice v svoji žalosti ne more najti v nikakem drugem srcu nego v srcu Jagjenkinem, toda ta večer ni mogel spregovoriti ž njo niti besedice radi tega, ker so ves čas, dokler je trajalo gostovanje, peli pevci svoje pesmi, ali pa so trombe trobile tako glasno, da se niso mogli dobro razumeti niti oni, ki so sedeli tesno drug poleg drugega. Obe kneginji in ž njima vred tudi druge ženske so vstali poprej od mize nego kralj, kneza in vitezi, ki so bili navajeni popivati pozno v noč. Jagjenka, ki je nosila vajšnico, na kateri je sedela kneginja, ni mogla zaostati, marveč je tudi odšla, toda pri svojem odhodu se je znovič nasmejala Zbišku in mu pokimala z glavo.

Pozno, že skoro ob svitu, so šli Zbišek, gospod de Lorche in njuna orožjenosca k počitku. Nekaj časa so korakali zatopljeni v svoje misli, ko pa že niso bili več daleč od krčme, je pričel gospod de Lorche govoriti nekaj svojemu strežaju, ki je dobro razumel poljski jezik, in ta se je takoj obrnil k Zbišku:

»Moj gospod bi rad vašo milost nekaj vprašal.«

»Prav,« mu odvrne Zbišek.

Zamenjala sta znovič nekoliko besed, na to pa strežaj, smehljaje se nekoliko pod brkami, zopet reče:

»Moj gospodar bi vas rad vprašal, ali je ona gospodična, ki se je z vašo milostjo razgovarjala, umrljivo bitje, ali kak angel, ali svetnica?«

»Reci svojemu gospodu,« mu odvrne nekako nestrpljivo Zbišek, »da me je že poprej nekaj podobnega vprašal, in da se jaz čudim temu vprašanju. V

Spihovu mi je dejal, da pojde na dvor kneza Vitolda radi lepote litevskih žensk, pozneje je radi istega vzroka hotel iti v Plock, v Plocku je hotel danes izzvati viteza iz Tačeva na dvoboj radi gospodične iz Dolgega lesa, a sedaj že misli spet na drugo. Taka je njegova vitežka stanovitnost in zvestoba.«

Ko je začul gospod de Lorche ta odgovor iz ust svojega strežaja, je globoko vzdihnil, pogledal bledo nočno nebo in odvrnil Zbišku:

»Ti govoriš resnico. Jaz nimam niti stanovitnosti, niti vere, ker jaz sem grešen človek, ki nisem vreden nositi vitežkih ostrog. Kar se tiče gospodične iz Dolgega lesa, je res, da sem se jej zaobljubil, in ako Bog dá, hočem tudi vstrajati, toda čuj, kaj ti povem, kako okrutno je postopala z menoj v Čerskem gradu.«

Na to je znovič vzdihnil, pogledal na nebo, ki se je na vshodu čimdalje bolj jasnilo, in ko je počakal, da je strežaj prevel njegove besede, je nadaljeval:

»Rekla mi je, da ima nekega sovražnika-čarovnika, ki prebiva sredi gozda ter vsako leto pošilja nad njo zmaja, ki prihaja vsako pomlad pod čersko obzidje ter preži, če bi je mar ne mogel ugrabiti. Ko mi je to povedala, sem naznanil takoj, da se hočem boriti s tem zmajem. Toda čuj, kaj ti še nadalje povem! Ko sem dospel na odločen prostor, sem zagledal grozno spako, ki me je nepremično čakala. Veselje je napolnilo moje srce, ker sem si domislil, da morda poginem, ali da rešim revno deklico one odurne spake in si tako pridobim neumrljivo slavo. Toda ko sem pristopil bliže in nameril kopje, kaj si misliš, da sem takrat zagledal? Evo, velik kup slame na lesenih kolih, opremljene z repom iz konjske žime. In nakopal sem si splošen smeh, ne pa neumrljivo slavo, ter sem moral pozvati na dvoboj dva mazoveška viteza, s katerima sem imel mnogo posla. Tako je ravnala z menoj ona, katero sem naravnost oboževal in katero jedino sem hotel ljubiti.«

Strežaj, ki je prevajal te besede, se je tu pa tam vgriznil v jezik, da se ni spustil v glasen smeh. Zbišek bi se bil tudi gotovo nasmejal, ako bi ne bil preveč zamišljen in otožen. Zato je odgovoril resno :

»Nemara je to storila iz razbrzdanosti, ne pa iz zlobe.«

»Radi tega sem jej tudi odpustil,« odvrne de Lorche, »za kar imaš najlepši dokaz v tem, da sem se hotel z vitezom iz Tačeva boriti za njeno lepoto in krepost.«

»Ne stori tega!« mu reče še resnejše Zbišek.

»Jaz vem, da pomeni to smrt; vendar ljubše mi je umreti nego živeti v neprestani otožnosti in trpljenju.«

»Gospodu Povali se ne sučejo takšne misli po glavi. Pojdi rajši jutri z menoj k njemu ter skleni ž njim prijateljstvo.«

»To tudi storim, ker se mi je jako prikupil, toda on odide jutri s kraljem na lov.«

»Torej pojdeva rano. Kralj ljubi lov, vendar nocoj je dolgo bdel.«

Kakor rečeno, tako storjeno, toda zaman, ker jima je povedal Čeh, ki je odšel še pred njima v grad, hoteč govoriti z Jagjenko in jo vprašati, ali nima kake ukaze zanj, da Povala to noč ni spal v svojem šotoru, marveč v kraljevi sobi. Na poti v hosto pa dobi

Zbišek ugodno priložnost, da spregovori nekoliko besed s knezom Jamontom, od katerega izve prijetno novico.

»Ko sem slačil kralja pred spanjem,« je dejal, »sem mu omenil tebe in tvojo krakovsko nezgodo. Ker je bil navzoč tudi vitez Povala, je ta takoj dodal, da so tvojega strica zasužnjili Križarji, in ob enem prosil kralja, naj se on potegne zanj. Kralj, ki se močno srdi na nje radi ugrabljenja malega Jaška iz Kretkova in radi drugih napadov, se je razsrdil še huje. K njim ni treba iti z lepimi besedami,« je dejal, »marveč s kopjem, s kopjem!« In Povala je še nalašč pokladal več polen na ogenj. In zarano, ko so ga križarski poslanci čakali pri vratih, jih kralj ni hotel niti pogledati, dasi so se mu klanjali do tál. Ej, sedaj ne dobé od njega obljube, da ne bo pomagal knezu Vitoldu, in oni ne bodo vedeli, kaj jim je početi. Ti pa vedi, da se kralj potegne za tvojega strica pri razgovoru z velikim mojstrom.«

Tako ga je razveselil knez Jamont, a še bolj ga je razveselila Jagjenka, katera, spremljaje kneginjo Zjemovito v puščavo, se je potrudila, da se je nahajala ob času svoje vrnitve pri Zbišku.

Na lovu je vladala običajno velika prostost, in nazaj domu so se lovci vračali navadno paroma. Ker pa nobenemu paru ni bilo dosti mar za to, da bi bil blizu drugega, sta se lahko svobodno razgovarjala. Jagjenka je izvedela že poprej od Čeha, da se nahaja Matija v sužnosti, zato ni zapravljala časa. Na njeno prošnjo je napisala kneginja pismo velikemu mojstru in razun tega je dosegla še to, da se ga je spomnil komtur torunski von Venden v svojem pismu, v katerem je poročal o tem, kaj se godi v Plocku. On se je sam pohvalil kneginji, da je napisal, »da se ta stvar mora urediti, ako hočejo spraviti kralja v dobro voljo.« In velikemu mojstru je bilo v tem času mnogo mar za to, da se mogočen vladar spravi čim najpoprej v dobro voljo ter se Križarji zavarujejo od te strani, da bodo mogli udariti z vsemi močmi na Vitolda.

»Tako sem storila vse, kar mi je bilo mogoče,« je dejala Jagjenka pri koncu svojega pripovedovanja, »in ker se kralj vsikdar potrudi, da vstreže svoji sestri v manjših rečeh, si bo gotovo še tem bolj prizadeval, ugoditi jej tudi v večjih, o tem sem prepričana.«

»Ko bi ti ljudje ne bili tako verolomni,« odvrne Zbišek, »odnesel bi jim kar tjekaj odkupnino, in s tem bi bilo vse končano; toda pri njih se mi lahko pripeti to, kar se je zgodilo Tolimu, da človeku ukradejo denar, in tega, ki ga prinese, pridržé, ako ne stoji za njim kaka večja moč.«

»Razumem,« odvrne Jagjenka.

»Vi sedaj vse razumete,« omeni Zbišek, »in dokler bom živ, bom vam za to hvaležen.«

Ona pa, dvignivši k njemu svoje otožne in dobre oči, ga vpraša:

»Ali čemu me ne tikaš kot svojo prijateljico od mladih nog?«

»Ne vem,« jej odvrne on odkritosrčno. »Nekaj me ovira. Sedaj niste več deklica, kakor ste bila nekdaj, marveč... marveč....«

Ni znal prav izpovedati tega, kar je hotel, toda ona mu je pomagala iz zadrege.

»Res,« je dejala, »postarala sem se za nekoliko let... Ali Nemci so mi ubili očeta v Šleziji.«

»Bog mu daj večni mir in pokoj in večna luč naj mu sveti!« odvrne Zbišek.

Nekaj časa sta jezdila molče, globoko zamišljena, kakor bi poslušala, kako šumi drevje v hosti; končno ga vpraša Jagjenka:

»Kadar Matijca odkupite, ali ostanete potem v tem kraju?«

Zbišek jo začuden pogleda, ker doslej je bil tako zatopljen v svojo žalost, da na to niti mislil ni, kaj ima biti pozneje. Dvignil je oči kvišku, kakor bi premišljeval, čez nekaj časa pa je dejal:

»Ne vem! Usmiljeni Jezus, kako bi mogel to vedeti? Vem samo to, da pojde tudi moja žalost z menoj tjekaj, kamor pojdem jaz!... Zares bridka usoda!... Najpoprej odkupim strica, potem morda pojdem k Vitoldu, da izpolnim svoje križarske obljube... in morda poginem.«

Pri teh besedah se deklici ovlažijo oči in, pripognivši se nekoliko k mladeniču, mu reče:

»Ne hoti poginiti! Ne hoti!«

In znovič se nehata razgovarjati; šele pred obzidjem se predrami Zbišek iz svojih mislij, ki so ga mučile, ter reče:

»A vi... a ti ostaneš tukaj na dvoru?«

»Ne,« odvrne mu Jagjenka. »Meni je dolgčas po bratih in po Zgorelicah. Čtan in Volk sta se brez dvoma že oženila; če se pa še nista, ne bojim se ju več.«

»Ako Bog dá, pa te stric pospremi v Zgorelice. On je tvoj odkritosrčen prijatelj, da se smeš v vsaki zanesti nanj. Pa tudi ti ne smeš pozabiti nanj!«

»Sveto ti to obljubim, da mu hočem biti kakor njegova lastna hčerka.«

Po teh besedah se spusti v jok, kajti njenega srca se polasti ogromna žalost.

*

Naslednjega dne pride Povala iz Tačeva v krčmo k Zbišku ter mu reče:

»Po Telovem odide kralj nemudoma v Raciaž, da se srečata z velikim mojstrom, in ti si prištet h kraljevim vitezom ter pojdeš ob enem ž njimi.«

Zbišek zarudi ves od veselja na te besede, ker ga ta pridelitev h kraljevim vitezom ni le čuvala pred križarsko izdajo, marveč mu je služila tudi v veliko čast in slavo. K tem vitezom je pripadal tudi Črni Zaviš in njegova brata Farujej in Kruček ter sam Povala iz Tačeva in Hren iz Kozjeglave, Stah iz Harbimovic, Pašek Zlodej iz Biskupic, Lis iz Targoviska ter še mnogo drugih najslavnejših vitezov, znanih doma in za mejo. Kralj Jagiello jih ni imel mnogo s seboj, kajti nekateri so ostali doma, drugi so iskali nenavadnih dogodkov v daljnih pomorskih krajih, toda vedel je, da s temi je smel, ne bojé se križarskega izdajstva, oditi, če treba v Marburg, ker bi oni v slučaju potrebe podrli celo zidovje in presekali si pot skozi Nemce. In Zbišek je imel tudi vzrok navduševati se pri misli, da bo imel odslej take tovariše.

V prvem hipu je pozabil Zbišek na svojo tugo, in stisnivši Povali iz Tačeva roko, mu je rekel jako vesel:

»Za to se imam zahvaliti samo vam, gospod, samo vam, nikomur drugemu!«

»Meni le deloma,« odvrne Povala, »nekoliko tukajšnji kneginji, največ pa našemu milostljivemu gospodarju, kateremu se takoj pojdi priklonit, da te ne bo smatral za nehvaležnika.«

»Pripavljen sem umreti zanj. Tako mi pomagaj Bog!« zakliče Zbišek.

X.

Shod v Raciažu, na kateri se je napotil kralj po Telovem, ni bil tako srečen ter se ni odlikoval s tako uspešno rešitvijo nekaterih poslov, kakor oni, ki se je vršil na tem mestu dve leti pozneje, na katerem je dobil kralj nazaj dobrzinsko zemljo, katero je bil opolčik na izdajski način odstopil Križarjem. Jagiello je dospel jako razdražen vsled opravljanja, s katerim so ga blatili Križarji po zapadnih dvorih in celo v samem Rimu ter ob enem tudi jezen na nepoštenost križarskega reda.

Veliki mojster se ni hotel spuščati v dogovor o Dobrzinu, in njegovi dostojniki, kakor tudi on sam, so dan na dan ponavljali Poljakom: Mi nočemo vojne niti z vami, niti z Litvo, toda Žmudska je naša, ker nam jo je dal sam Vitold.

Obljubite nam, da mu ne boste pomagali, pa se naša vojna ž njim kmalu konča, potem pa se hočemo razgovarjati o Dobrzinu in podeliti vam več predpravic.

Toda kraljevi svetovalci, ki so imeli zdravo in bistro pamet ter so poznali križarske zvijače, se niso dali prevariti. »Kadar vam zraste moč, pa postanete še predrznejši,« so odgovorili velikemu mojstru. »Vi pravite, da vam ni mar za Litvo, vsekako pa hočete posaditi Skirgiella na prestol v Vilni. Toda za Boga dragega! To je vendar kraljeva dedščina, kateri jedini more v Litvi postaviti za kneza, kogar hoče, in radi tega čuvajte se, da vas naš veliki kralj ne kaznuje!« Veliki mojster pa jim odvrne: »Ako je kralj pravi gospodar Litve, naj zapove Vitoldu, da odstopi od vojne in vrne Križarjem Žmudsko, ker drugače so primorani udariti na Vitolda, in sicer tam, kjer ga morejo doseči in raniti. In tako so se vlekli dogovori od jutra do večera, kakor kak nedogleden pot v labirintu. Kralj, ne hoté se z ničemur zavezati, je postajal čimdalje nestrpljivejši ter je dejal velikemu mojstru, ako bi bila Žmudska pod križarsko roko bolj srečna, da bi Vitold gotovo ne bil niti prsta zganil, ker bi za to ne imel nobene priložnosti niti vzroka. Veliki mojster, ki je bil jako miroljuben človek in ki je bolje nego drugi bratje poznal Jagiellovo moč ter si prizadeval, spraviti kralja v dobro voljo in, ne oziraje se na mrmranje nekaterih zbadljivih in ošabnih komturjev, ni ščedil prijaznih besed ter je včasih bil celo ponižen. Ker pa je tičala v tej pokorščini časih celo grožnja, zato je ostalo vse posvetovanje brez vspeha. Pač pa so se dovršili dogovori o važnejših predmetih jako kmalu ter so se že naslednjega dne pomenkovali o manj važnih rečeh. Kralj je ostro grajal Križarje, češ, da so jemali v varstvo razbojnike, ki so ropali na meji ter so ugrabili Jurandovo hčerko in malega Jaška iz Kretkova, da so ubijali ribiče in kmete. Veliki mojster se je zvijal in prisegal, da se je godilo vse brez njegove vednosti, ob enem pa je očital kralju, da ne le Vitold, marveč tudi poljski vitezi so pomagali paganskim Žmudcem v borbi proti Križarjem ter je navel v dokaz celo Matijca iz Bogdanca. Na srečo je kralj že vedel od Povale, kaj so vitezi na Žmudskem iskali, ter je na njegovo pritožbo tem lože odgovoril, ker je imel Zbiška v svojem spremstvu, v spremstvu velikega mojstra pa sta bila oba brata von Baden, ki sta dospela semkaj v nadi, da se jima morda posreči, spoprijeti se s Poljaki v dvoboju.

Toda do tega ni prišlo. Križarji so hoteli povabiti velikega kralja v slučaju, ako bi se bilo vse gladko končalo, v Torun, kjer bi njemu na čast priredili sijajne gostije in bojne igre; ker pa so se dogovori končali z jezo in nezadovoljnostjo, zato nikomur niso dišale zabave. Samo časih v jutranjih urah so poljski in križarski vitezi poskušali zmeriti svojo moč in bojno gibčnost, pa tudi to ni obodrilo Križarjev, kakor je dejal veseli knez Jamont, kajti Povala iz Tačeva je pokazal, da ima močnejšo roko nego Arnold von Baden, Dobek iz Olešnice je prekosil vse v borbi s kopjem, Lis iz Targoviska pa v skakanju čez konja.

Pri tej priložnosti sta se Zbišek ter Arnold von Baden dogovorila zastran odkupnine. De Lorche, ki je kot grof ter odličen gospod zrl preko ram na Arnolda, se je temu protivil, rekoč, da prevzame vse to náse. Toda Zbišek si je mislil, da mu vitežka čast nalaga, poplačati ono svoto, katero se je bil zavezal plačati, in radi tega ni hotel sprejeti posredovanja gospoda de Lorche niti sprejeti popust Arnolda von Baden, ki mu je sam hotel znižati ceno.

Arnold von Baden je bil kaj priprost človek, dovolj bedast in nekoliko hlepeč po denarju. Njegova največja prednost je bila močna pest. V njem ni bilo križarske zvitosti, radi tega se tudi ni skrival pred Zbiškom, zakaj je hotel ponižati dogovorjeno ceno.

»Med kraljem in velikim mojstrom,« je dejal, »ne pride do sporazumljenja, pač pa bo treba zameniti jetnike, in ti bi v tem slučaju utegnil celo zastonj dobiti strica. Ali jaz rajše vzamem nekaj nego nič, kajti moja mošnja je vedno prazna ter komaj zadostuje za tri vrčke piva vsaki dan, meni pa jih je po pet ali šest neobhodno treba!« Zbišek se razsrdi nanj radi teh besed ter mu reče: »Jaz plačam, ker sem dal svojo vitežko besedo, ter nočem popusta, da boste vedeli, da sva res toliko vredna.«

Arnold ga na te besede objame, poljski in nemški vitezi pa ga pohvalijo, rekoč: »Prav je, da že v tako mladih letih nosi pas in ostroge, ker tako pazi na svojo čast.«

Med tem se pogodita kralj in veliki mojster zares zastran zamene jetnikov, pri čemur so prišle na dan kaj čudne stvari, o katerih so pisali pozneje škofje in kraljevi velikaši raznim dvorom. Evo, v poljskih rokah je bilo sicer dovolj sužnjev, toda to so bili sami krepki in odrasli možje v najboljših letih, zajeti z orožjem v roki v obmejnih bitkah. Nasprotno pa so se nahajale v križarskih rokah večinoma ženske in otroci, ugrabljeni pri nočnih napadih samo radi odkupa. Sam papež v Rimu je obrnil na to svojo pozornost, in navzlic vsej gibčnosti Ivana von Felde, pokrovitelja Križarjev pri apostolski prestolnici, je izrazil glasno svojo nevoljo nad križarskim redom.

Glede Matijca so nastopile nove ovire. Veliki mojster jih sicer ni stavil resno, marveč le navidezno, samo da je dal vsakemu popustu večjo važnost. Radi tega je trdil, da kristjanski vitez, ki se je bojeval z Žmudci vred proti križarskemu redu, ima biti po pravici obsojen v smrt. Zaman so ponovili kraljevi svetovalci znovič vse, kar jim je bilo znano o Jurandu, o njegovi krivdi in vse grozne krivice, s katerimi so se pregrešili Križarji proti tema dvema in proti vitezu iz Bogdanca. Veliki mojster jim je odgovoril po čudnem slučaju skoro iste besede, ki jih je izrekla ob svojem času kneginja Aleksandra Ziemovita staremu vitezu:

»Vi se smatrate za jagnjeta, naše pa opisujete za volkove. Med tem od onih štirih volkov, ki so se udeležili ugrabljenja Jurandove hčerke, nobeden več ne živi, a jagnjeta hodijo varno po svetu.«

To je bilo sicer res, vendar gospod iz Tačeva odvrne na to z vprašanjem:

»Dà! Ali je pa morda bil kateri na izdajski način ubit? Ali oni, ki so poginili, niso padli z mečem v roki?«

Veliki mojster na to ni vedel ničesar odgovoriti; ker je pa zapazil, da se je kraljevo lice pomračilo in da so se mu jele lesketati oči, je rajši odstopil, ker ni hotel razsrditi mogočnega vladarja. Na to je bilo sklenjeno, da naj vsaka stranka dopošlje svoje jetnike.

Od poljske strani so bili odločeni v ta namen Zidram iz Maškovic, vitez Povala in ž njim tudi Zbišek iz Bogdanca.

Zbišku je skazal to uslugo knez Jamont. Potegnil se je zanj pri kralju v ta namen, da bi se mladenič poprej sešel s stricem in ga tem lože rešil, ako dospe tjekaj kot kraljev poslanec. Kralj ni odklonil prošnje mladega kneza, ki je bil radi svoje živahnosti in lepote ljubimec njegov in vsega dvora, ter pri tem zá-se ni prosil ničesar. Zbišek se mu je zahvalil za to iz dna duše, kajti sedaj je vedel, da reši Matijca iz križarskih rok.

»Tebe marsikdo zavida,« mu je dejal, »da se nahajaš pri kralju, toda prav je to, ker ga navajaš le na dobra dela in ker gotovo nihče nima boljšega srca od tebe.«

»Pri kralju je dobro,« mu odvrne mladi bojar, »vsekako pa bi šel rajši na bojno polje proti Križarjem, in radi tega te zavidam, da si se ž njimi boril.«

Čez trenutek pa doda:

»Včeraj je dospel torunski komtur von Venden, danes zvečer pa pojdete k njemu na prenočišče z mojstrom in mojstrovim spremstvom.«

»Ali potem v Marburg?«

»Potem pa v Marburg.«

Tu se knez Jamont nasmeje.

»To potovanje ne bo posebno dolgo, pač pa jako neugodno, ker Nemci niso ničesar dosegli od kralja, pa tudi nad Vitoldom ne bodo imeli veselja. On je že zbral vse svoje moči ter gre s svojo litevsko vojsko na Žmudsko.«

»Ako mu kralj pomaga, nastane iz tega velika vojna.

Za to prosijo Boga vsi naši vitezi. Ko bi pa kralj iz usmiljenja nad krščansko krvjo ne pričel velike vojne, bo pomagal Vitoldu s hrano in denarjem, in vrhu tega mu pojde dokaj poljskih vitezov prostovoljno na pomoč.«

»To je živa resnica!» odvrne Zbišek. »Nù, potem morda napovedó Križarji radi tega kralju vojno?«

»Ej ne!« odvrne knez. »Dokler je sedanji veliki mojster živ, ne bo vojne.«

In prav je imel. Zbišek je poznal velikega mojstra že poprej, še bolj pa ga je mogel spoznati sedaj na poti v Marburg, ko je z' Zindramom iz Maskovic in s Povalo iz Tačeva bil vedno pri njem. Na tem potovanju se je utrdil v prepričanju, da veliki mojster Konrad von Juningen ni zloben ali pokvarjen človek. Primoran pa je bil pogostoma krivično postopati, ker je ves križarski red delal same krivice. Moral je varati in se hliniti, ker je celo čast velikega mojstra bila sedaj združena s prevaro in hlimbo, katero so smatrali le za politično znanje in gibčnost. Vsekako pa ni bil okrutnež, ker se je bal sodbe božje, in kolikor je bilo v njegovi moči, je krotil lopovščine onih križarskih dostojnikov, ki so na vso moč koprneli po vojni s kraljem Jagiellom. Vsekako pa je bil slaboten človek.

Križarji so se bili v teku stoletij tako privadili prežati na tujo lastnino in osvajati si tuje zemljišče, da Konrad ni mogel ukrotiti njihove pohlepnosti, marveč da jej je časih celo sam podlegel. Vrhu tega je bil že jako oddaljen čas Winricha von Kniprode, čas železne discipline, radi katere je občudoval Križarje ves svet.

Že ob času poprejšnjega mojstra, prednika Konrada von Juningen — Konrada Walenroda — je bil križarski red tako opojen s svojo močjo, da se ni zmenil več za nobeno pravo, marveč je le prelival kri in se s tem vzdržal na svoji višini. Sam veliki mojster je pazil strogo na pravo in pravico ter je, kolikor mu je bilo le mogoče, odtegoval železno križarsko roko, ki ni tlačila samo kmetov in meščanov, marveč tudi duhovstvo in plemstvo, ki je imelo svoje zemljišče v križarskih deželah. Radi tega se je mogel v okolici Marburga marsikateri kmet in meščan pohvaliti ne le z izobiljem, marveč celo z bogastvom. Toda v oddaljenih krajih so svojeglavni komturji poteptali vsako pravico, odjemali podložnim celo poslednji novec, izžemali solze in pogostoma celo kri tako, da se je glasil po vseh širokih pokrajinah samo odmev nevolje in tuge. In ako je izobilje križarskega reda zahtevalo, da se nekoliko odjenja, kakor časih na Žmudskem, se lakomni in okrutni komturji za to niso dosti zmenili. Zato si je mislil Konrad von Juningen, da je nekak kočijaž, katerega ne ubogajo samopašni konji, zato je spustil vajeti iz rok in izročil voz njegovi usodi. Pogostoma so se polaščevale njegove duše zle predslutnje in pogostoma so mu prihajale v spomin proroške besede:

»Prestrojil sem jih v koristne čebele in utrdil sem jih na pragu krščanskih dežel, toda oni so vstali zoper mene, ker oni ne skrbe za dušo ter ne pomilujejo teles onega naroda, ki se je iz blodnje spreobrnil k rimsko-katoliški veri in k meni. In napravili so iz njega sužnja, a ne učé ga božjih zapovedij, in odjemaje mu svete zakramente, ga obsojujejo še v večje peklenske muke, nego so te, ki bi ga zadele, ako bi bil ostal v paganstvu. Ali vojskujejo se zgolj iz pohlepnosti. Za to pa pride čas, ko jim bodo polomljeni zobje, ko jim bo odsekana desna roka, ko jim desna noga postane hroma, da spoznajo svoje grehe.«

Veliki mojster je vedel, da so te grožnje, ki jih je izrekel tajnosten glas zoper Križarje v razodenju sv. Brigite, bile opravičene. Vedel je, da se dolgo ne more vzdržati hiša, postavljena na tuji zemlji, na krivici in hlimbi, na izdajstvu in verolomstvu. Bal se je, da se podere pod jednim udarcem močne poljske roke, podkopavana v teku tolikih let s solzami in krvjo. Začutil je že naprej, da mora zavoziti v propast voz, v katerega so vpreženi nepokorni konji, zato si je prizadeval odnesti kolikor le mogoče dan kazni in sodbe. Radi' tega se je navzlic svoji slabosti krepko vpiral svojim drznim in okrutnim svetovalcem ter nikakor ni dopustil, da bi bilo prišlo do vojne s Poljsko. Zaman so mu očitali bojazljivost in nesposobnost, zaman so obmejni komturji storili vse, samo da bi prišlo do vojne. On se je temu vprl že v poslednjem trenutku, ko je imel ogenj že izbruhniti in je potem zahvaljeval Boga v Marburgu, da se mu je posrečilo pridržati meč, ki je bil že vzdignjen nad glavo križarskega reda.

Vedel pa je, da do vojne mora priti. Toda prepričanje, da križarski red ne sloni na božji pravici, marveč na krivici in laži in da mora radi tega propasti, ga je napravilo najnesrečnejšega človeka na svetu. On bi bil dal takoj svoje življenje in svojo kri, ako bi mogel to predrugačiti, ako bi pridobil čas, kreniti na pravo pot, toda čutil je, da je bilo že prepozno! Kreniti na pravo pot — to bi pomenilo: vrniti pravim lastnikom vso ugrabljeno zemljo, a ž njo vred mnogo tako bogatih mest, kakor je bilo mesto Gdansk. In še ne dovolj tega. To bi pomenilo, odreči se Žmudske, odreči se napadov na Litvo, vtakniti meč v nožnico ter končno popolnoma oditi iz krajin, v katerih že niso imeli več koga spreobračati na pravo vero ter nastaniti se zopet v Palestini ali na nekaterem grškem otoku in ondi braniti sveti križ zoper prave Saracene.

Toda to je bilo nemogoče, kajti to bi bilo slično obsodbi, s katero bi bil križarski red ugonobljen. Kdo naj bi se strinjal s tem? Kateri veliki mojster bi mogel zahtevati kaj takega? Konrad von Juningen sicer ni bil okrutnež, vsekako pa bi on prvi dal zapreti v temnico onega, ki bi svetoval kaj podobnega, kot človeka brez razuma in pameti. Moralo je iti dalje in dalje, do onega dne, ko sam Bog naredi temu konec.

Veliki mojster je torej šel, toda žalosten in otožen v dnu svoje duše. Glavo in brado je imel že precej osivelo in njegove nekdaj jasne oči so mu bile vedno na pol zakrite s trepalnicami. Zbišek nikdar ni videl na njegovem licu smeha. Lice velikega mojstra ni bilo niti grozno, niti mračno, marveč se je zrcalila na njem neka tajna bolest. Pod oklepom, s križem na prsih, sredi katerega je čepel majhen črn orel pod belim plaščem, na katerem je bilo takisto videti znamenje svetega križa, je bil podoben sliki veličanstva in tuge. Konrad je bil svoje dni veseljak ; ljubil je šale in zabavo, tudi sedaj se ni ogibal gostij, gledališč in turnirjev ter jih celo sam prirejal, vsekako pa se sam ni mogel razvedriti niti med vitezi, ki so trumoma prihajali v Marburg, niti v radostnem trušču, pri odmevu tromb, pri žvenketu orožja, niti pri polnih vrčih ; dà, niti takrat, ko je vse okrog njega razodevalo največjo moč in največje bogastvo, ko so cesarski in kraljevi poslanci ponosno klicali, da je križarski red prav tako močan, kakor druga kraljestva, se on ni motil, marveč mislil zgolj na one zlokobne besede v razodenju svete Brigite : »Zatorej napoči čas, ko jim bodo polomljeni zobje, ko jim bo odsekana desna roka, ko jim desna noga postane hroma, da spoznajo svoje grehe.«

XI.

Potovali so po suhem mimo Helmže k Gradziadu, kjer so prenočili, kajti veliki mojster je imel ondi rešiti zadevo zaradi ribolova med križarskim mestnim starosto in plemstvom po okolici, ki je imelo svoja posestva ob Visli. Odtod pa so odpluli na križarskih ladijah po reki Nogati v Marburg.

Zindram iz Maškovic, Povala iz Tačeva in Zbišek so se nahajali neprestano pri velikem mojstru, kateri je bil jako radoveden, kak vtis napravi, zlasti na Zindrama, križarska moč, ko jo bo videl od blizu. Velikemu mojstru je bilo mnogo na tem, ker Zindram iz Maškovic ni bil le hraber vitez, strašen v dvoboju, marveč tudi nenavadno izkušen bojevnik. V vsej deželi ni nihče znal voditi tako pametno vojske nego on, ali ravnati z bitko, ali zgraditi kako trdnjavo, ali napraviti most čez široko reko, z jedno besedo: nikomur niso bile tako znane bojne znanosti kakor njemu. Veliki mojster je vedel, da je pri kraljevem posvetovanju mnogo veljala njegova beseda ter si je mislil, da gotovo za dlje časa odnese vojno, ako ga iznenadi z veličino križarske moči in z leskom križarskega bogastva. Pred vsem drugim pa je sam pogled na Marburg mogel napolniti s strahom srce vsakega Poljaka, kajti s to trdnjavo se ni mogla kosati nobena druga trdnjava na svetu.*) Vitezi so zagledali že od daleč močne utrdbe in stolpe, ki so se odbijali na obnebju. Dan je bil povsem jasen, zato se je vse dobro videlo, in ko so ladije dospele bliže, se je zalesketal še močneje cerkveni stolp pri visokem gradu, kakor tudi visoko obzidje, sloneče drugo na drugem. Obzidje je bilo narejeno večinoma iz opeke ter prevlečeno s sivkasto belim ometom, katerega so znali pripravljati samo križarski zidarji. — Velikost tega obzidja je nadkriljevala vse, kar so poljski vitezi doslej videli. Zdelo se jim je, da ondi rastejo stavbe na stavbah, tvoreč tako nekako goro, katere teme je bil stari grad, vznožje pa Prednja trdnjava.

V tem orjaškem gnezdu oboroženih redovnikov je tičala taka moč in sila, da se je lice velikega mojstra nekoliko zjasnilo, ko ga je zagledal.

«Ex luto Marienburg«, (iz blata je Marburg), reče, obrnivši se k Zindramu, »toda tega blata ne razdere človeška moč.«

---

*) Marburg je popolnoma razdrl Friderik II., pruski kralj, po propadu poljske ljudovlade.

Zindram mu ne odgovori, marveč samo molče ogleduje utrdbe in ogromno obzidje, opremljeno z visokim nasipom.

Konrad von Juningen dodá čez nekaj časa:

»Kaj porečete o tej trdnjavi vi, gospod, ki veste, kaj so trdnjave?«

»Meni se zdi, da je ta trdnjava nepremagljiva,« odvrne nekako zamišljeno poljski vitez, »toda...«

»Toda kaj! Kaj morete grajati na njej?«

»Toda vsaka trdnjava more spremeniti svoje gospodarje.«

Velikemu mojstru se naježijo obrvi.

»Kako si vi mislite to?«

»Jaz si mislim, da so sodbe in pota božja skrita človeškim očem.«

In znovič jame zamišljen ogledovati obzidje. Zbišek, kateremu je Povala prevel njegov odgovor, pa ga pogleda z največjim začudenjem. V tem hipu se mu je predočila velika podobnost med Zindramom in žmudskim poveljnikom Skirvoillom. Oba sta se odlikovala z jako debelimi glavami, ki sta bili kakor zabiti med krepka ramena, ter sta imela nekoliko izbočene noge.

Veliki mojster, ne hoté, da bi poljski vitez imel poslednjo besedo, nadaljuje:

»Pravijo, da je naš Marburg šestkrat večji nego vaš Vavel.«

»Ondi na skali ni toliko prostora, kakor tukaj na ravani,« odvrne gospod iz Maškovic, »toda srce je pri nas na Vavelu večje.«

Konrad ga začuden pogleda.

»Jaz vas ne razumem.«

»Kaj je srce v mestu drugega, ako ne cerkev? A naša stolna cerkev je trikrat večja od vaše.«

Po teh besedah je pokazal na zares neveliko grajsko cerkev, na kateri se je lesketal v presbiteriju kip Device Marije.

Velikemu mojstru zopet ni bilo ljubo, da se je razgovor obrnil na to stran, zato je dejal:

»Vi, gospod, odgovarjate jako hitro, pa tudi jako čudno.«

Med tem so dospeli do mesta. Izvrstna križarska straža je že vse priredila za prihod velikega mojstra, kajti razun brodarjev in razun nekoliko bratov so ga pričakovali tudi mestni trobci, ki so navadno trobili pred velikim mojstrom. Na drugi strani broda so stali pripravljeni konji, katere so zasedli ter odjezdili skozi čevljarska vrata poleg vrabčeve utrdbe v Prednjo trdnjavo. Pri vhodu je pozdravil velikega mojstra veliki komtur Wilhelm von Helfenstein, ki pa je nosil le še nekoliko mescev ta naslov, kajti njegove posle je opravljal že dlje časa Runo Lichtenstein; dalje veliki sodnik, Runov sorodnik, Konrad Lichtenstein; veliki kapitan Rumpenheim in veliki blagajnik Burghard von Wobecke, in končno mali komtur, ki je nadzoroval mestne delavce. Razun teh bratov je bilo ondi še nekoliko drugih, posvečenih, ki so vodili cerkvene zadeve v Prusiji, potlačevali druge samostane kakor tudi svetske duhovnike, ker so jih silili k najtežjemu delu. Pri njih je bilo tudi mnogo svetnih vitezov, to je takih, ki niso smeli opravljati kanoničnih dolžnostij. Njihove močne in krepke postave (slabih Križarji niso hoteli sprejemati) njihova ramena, dolge brade in strogi pogledi so jih delali podobnejše nemškim roparskim vitezom-razbojnikom nego redovnikom. Iz očij jim je zrla neizmerna oholost. Oni niso ljubili Konrada radi tega, ker se je bal vojne z Jagiellom; pogostoma so mu na sejah v kapituli očitali bojazljivost, risali ga na zid in navajali norce, da so se mu smejali v oči. Vsekako pa so sedaj pokorno sklonili pred njim svoje glave, zlasti radi tega, ker so videli, da prihaja spremljan od tujih vitezov, in zdajci so priskočili, da so mu prijeli konja za uzdo in streme.

Veliki mojster, stopivši s konja, se takoj obrne h Helfensteinu in ga vpraša:

»Ali so došle kake novice od Vernera von Tetlingen?«

Verner von Tetlingen, kot veliki maršal in prvi poveljnik križarskih čet, se je nahajal sedaj na vojni proti Žmudcem in proti Vitoldu.

»Važnih novic ni,« odvrne Helfenstein, »pač pa so nam povzročene škode. Divji narod je požgal naše naselbine pod Ragneto in nekatere vasi poleg drugih naših mest.«

»Nadejam se, da velika bitka zlomi njihovo zlobo in trdovratnost,« odvrne veliki mojster.

Po teh besedah dvigne oči kvišku, in ustnice se mu jamejo gibati v molitvi, katero je molil za vspeh križarske vojne.

Na to pokaže z roko poljske viteze ter reče:

»To so poslanci poljskega kralja: vitez iz Tačeva, vitez iz Bogdanca in vitez iz Maškova, ki so dospeli k nam zastran zamene jetnikov. Naj jih grajski komtur sprejme, jih pogosti ter jim pokaže sobane, kakor se spodobi.«

Po teh besedah jamejo križarski vitezi radovedno ogledovati poslance, zlasti Povalo iz Tačeva, čegar ime kot slavnega viteza je bilo že nekaterim znano. Oni pa, ki niso še čuli o njem na burgundskem, češkem in krakovskem dvoru, so se čudili njegovi orjaški postavi; njegov bojni konj je bil tako nenavadno velik, da se je zdel izkušenim Križarjem, ki so v mladih letih obiskali sveto zemljo in Egipt, sličen velblodom in slonom.

Nekateri so poznali tudi Zbiška, ki se je boril o svojem času na turnirju v Marburgu, in ti so ga dovolj prijazno pozdravili, spominjaje se, da je on jako močan in da mu je brat velikega mojstra, Ulrik von Juningen, jako naklonjen. Najmanjšo pozornost je obračal na-se oni vitez, ki je imel v bližnji bodočnosti zadati križarskemu redu najhujši udarec, to je Zindram iz Maškovic, ker se jim je zdel radi svoje male rasti nekako sličen pritlikovcu, ko je stopil s konja. Njegove predolge roke in vzbočene noge so vzbujale na licu mladih bratov smeh. Jeden izmed njih, znan šaljivec, je pristopil k njemu ter mu hotel nekaj reči, toda pogledavši mu v oči, je izgubil pogum ter odšel molčé.

Med tem je grajski komtur sprejel in odpeljal goste. Najpoprej so dospeli na veliko dvorišče, na katerem se je nahajala, razun šole in sedlarske delavnice, še kapelica sv. Nikolaja; na to pa so prekoračili most pri kapelici ter so prišli v Prednjo trdnjavo. Komtur jih je vodil nekaj časa med močnim obzidjem, zavarovanim z manjšimi stolpi. Zindram iz Maškovic je ogledoval vse najpozornejše, a sprevodnik, ne čakaje vprašanja, mu je kazal kaj rad nove stavbe, kakor bi mu bilo največ mari za to, da si gostje vse temeljito ogledajo.

»Ta velika stavba, ki jo, vaša milost, vidite pred seboj na levi roki, to so naši hlevi. Mi smo sicer revni menihi, a ljudje vendar pripovedujejo, da pa drugod vitezi nimajo takega stanovanja kakor pri nas konji.«

»Ljudje vas ne obrekujejo radi uboštva,« odvrne Povala, »toda ondi mora biti še nekaj več nego hlevi, kajti ta stavba je visoka, in konj vendar ne vodite po stopnjicah.«

»Nad hlevi, ki so spodaj in v katerih se nahaja 400 konj,« odvrne grajski komtur, »so kašče, v katerih je nakopičeno hrane za 10 let. Mi sicer nočemo biti oblegovani, vendar ako le pride do oblege, z gladom nas ne ukroté.«

Po teh besedah krene na desno, jih odpelje znovič čez most pri utrdbi sv. Lovrenca ter jih pripelje na veliko dvorišče, ležeče sredi Prednje trdnjave.

»Vedite, vaša milost,« reče Nemec, »da je vse to, kar vidite proti jugu, dasi je po božji milosti nepremagljivo, zgolj »Vorburg« (Prednji grad) ter po svoji utrdbi ne more tekmovati ni s Srednjo trdnjavo, v katero vas sedaj popeljem, kaj še le z Visoko?«

Dvigljiv most je delil Srednjo trdnjavo od dvorišča, zato so si mogli naši vitezi takoj pri grajskih vratih, ki so bila na nekoliko vzvišenem mestu, ogledati ves ta orjaški četverokotnik, ki se je imenoval Prednja trdnjava. Poslopje je stalo tu poleg poslopja, tako, da se je zdelo Zindramu, da vidi pred seboj celo mesto. Bila so ondi ogromna skladišča drv, zravnanih na kupe, tako velikih kakor hiše, ter cela skladišča kamenitih krogelj, zloženih v piramide; dalje pokopališča, bolnišnica in vkladališča. Na strani poleg umetnega ribnika, ležečega na sredi, je stalo krepko zidovje »templa«, to je velikega vkladališča z jestvinami za najemnike in služabnike. Pod južnim nasipom so bili hlevi za vitežke in velikega mojstra izbrane konje. Dalje so bili šotori za orožjenosce in za najete vojake, na nasprotni strani četverokotnika pa stanovanja za razne križarske mojstre in uradnike, potem skladišča, kašče, pekarne, velika orožnica, ječe in stara puškarna; vsako poslopje je bilo tako čvrsto in zavarovano, da se je v vsakem bilo môči braniti kakor v trdnjavi. Vse to je bilo obkoljeno z visokim zidom in dobro utrjeno, za obzidjem je bil jarek, za jarkom venec ogromnih palisad, za njimi na zapadu pa je tekel žolti Nogat, med tem ko se je na severu in vzhodu lesketala voda velikega ribnika, na jugu pa sta štrlela kvišku Srednja in Visoka trdnjava.

Z jedno besedo: strašno gnezdo, v katerem je tičala neizprosna moč in v kateri sta se bili združili dve takrat največji znani moči: moč duhovnika in moč meča. Kdor se je uprl jedni moči, tega je zdrobila druga. Kdor je vzdignil proti njim roko, proti temu je nastal krič po vseh krščanskih deželah, češ, da jo je dvignil proti križu.

Vrhu tega so mu tudi vitezi od vseh stranij prihajali na pomoč. To gnezdo je bilo vedno prenapolneno raznih rokodelcev in oboroženih ljudij; v njem je vrelo neprestano kakor v čebelnjaku. Pred stavbami, po hodnikih, na dvoriščih, povsod je bil hrup in trušč, kakor na sejmu. Odmev je raznašal udarce kladiv, ropot mlinov, razgetanje konj, žvenket orožja, glasove tromb in bobnov, klice in povelja.

Na dvoriščih si slišal vse jezike sveta; tu si srečal vojake vseh narodov; videl si angleške lokostrelce, ki nikdar niso zgrešili cilja, kateri so na sto korakov pogodili goloba in katerih pušice so prebijale bojne oklepe tako lahko, kot kako navadno sukno, ter grozne švicarske pešce, ki so se borili z dvoreznimi meči, ter nenavadno močne, toda nenasitne Dance; viteze francoske, pripravljene enako k smehu kakor k prepiru, kratkobesedno toda ponosno špansko plemstvo, sijajne italijanske viteze, ki so bili najgibčnejši borilci, oblečeni v svilo in žamet v miru, v boju pa so imeli na sebi beneške, milanske in florentinske oklepe, viteze burgundske, frigijske in končno Nemce iz vseh nemških dežel. Med njimi pa so se vili »beli plašči« kot njih vrhovni gospodarji.

»Hiša polna zlata,« to je posebna sobana pri Visoki trdnjavi polega stanovanja velikega mojstra, polna denarja in dragocenih kovin, je dovoljevala križarskemu redu primerno sprejemati goste, kakor tudi trume najetih vojakov, katere so pošiljali od tod v boj, ali v razna mesta na razpolago svojim komturjem in starostam. Tako je bilo tu s silo meča in z duhovsko močjo združeno neizmerno bogastvo, ob enem pa tudi železna disciplina, kakoršne ni bilo v drugih mestih, ki pa se je vzdržala v samem Marburgu. Semkaj so dohajali tudi sami vladarji, da se borijo s pagani in da dobe denarja, ter najslavnejši vitezi, da se nauče bojne umetnosti, kajti na celem svetu se nihče ni znal bojevati tako, kakor so se bojevali Križarji. Ko je nekoč ta red dospel v ta kraj, ni imel razun najbližnje okolice in nekoliko gradičev, ki mu jih je daroval lahkomišljen poljski kralj, niti pedi zemlje, sedaj pa je vladal nad velikim prostranstvom, večjim nego marsikatera kraljevina, polnim krasnih mest in nepremagljivih gradov. Vladal in nadzoroval je svoje imetje nalik pajku, ki prede mrežo, od katere drži vse niti v svoji oblasti. Odtod, s te Visoke trdnjave, od velikega mojstra in »belih plaščev« so raznašali glasniki povelja na vse strani: lenskemu plemstvu, mestnim svetovalcem in starostam, kapitanom najetih vojsk; kar je tu izmislila križarska misel in volja, to je takoj izvršilo na stotine in tisoče železnih pestij. Semkaj se je stekal denar od vseh stranij, semkaj je dohajal ves davek in dohodki, semkaj ves živež in hrana; odtod so se končno stegale grabežljive roke po vseh sosednjih deželah in narodih.

Številni pruski, litevsko narečje govoreči narodi so bili že zbrisani s površja zemlje. Litva je že davno čutila na sebi železno križarsko nogo, ki jej je tlačila prsi tako grozno, da jej je pri vsakem vzdihljaju kri pritekla iz srca, in Poljska, dasi je zmagala v grozni vojni pod Plovcem, je vendar izgubila za časa vladanja kralja Laketka vse svoje pokrajine na levem obrežju Visle, skupno z Gdanskim, Tezevom, Gnievom in Svečjem. Vitežki red inflantski je stegal svoje roke po ruski zemlji in oba ta reda sta prodirala kot prvi veliki val nemškega morja ter zalivala čimdalje širje in širje slovansko zemljo.

Toda solnce križarsko-nemške pohlepnosti je nakrat zatemnelo. Litva je sprejela krst iz poljskih rok in prestol krakovski je dobil Jagiello ob enem z roko prekrasne kraljice. S tem križarski red kajpada ni zgubil niti jedne pedi zemlje, niti jednega gradu, toda čutil je, da je proti njegovi moči vstala druga moč, vrhu tega pa je red zgubil vzrok ostati še na dalje v Prusiji. Ko je bila Litva krščena, bi se imel red vrniti v Palestino, da ondi čuva popotnike, obiskujoče sveto deželo. Toda vrniti se... to bi pomenilo: odreči se bogastva, oblasti, moči, gospodstva, mest, dežel in celih kraljestev. In sedaj se je začel križarski red zvijati od strahu in besnote, prav tako, kakor se zvija divji mrjasec, kadar ga prebode sulica.

Veliki mojster Konrad se je bal postaviti vse na jedno kocko, vsekako pa ga je prevzel strah pri pomisleku na vojno z mogočnim kraljem, vladarjem poljskih, litevskih in prostornih ruskih pokrajin, katere je Olgierd izpulil Tatarjem, toda k temu ga je priganjala večina križarskega viteštva, čuté, da je treba pričeti boj na življenje in smrt, dokler so njihove moči še cele, dokler čar križarskega reda še ni obledel, dokler mu je hitel še ves svet na pomoč, dokler še papežev grom ne pade na njihovo gnezdo, ker mu ni bilo več mar za to, da razširja krščanstvo, marveč da utrdi svoje paganstvo.

Radi tega so se pritoževali med narodi in na raznih dvorih na Jagiella in na Litvo, češ, da njeno pokrščenje je le navidezno, trdé, da ni mogoče, da se je v nekoliko letih izvršilo to, česar križarski meč ni mogel doseči v teku več desetletij. Ščuvali so proti Poljski, proti njenemu vladarju in proti njenim vitezom, kakor proti braniteljem in zaščitnikom poganstva — in ti glasovi, katerim niso verjeli samo v Rimu, so se širili nalik valu po vsem svetu ter privabljali v Marburg kneze, grofe in viteze z juga in zapada. Križarski red je čimdalje bolj zaupal v svojo veliko moč. Marburg (Marienburg) s svojimi gradovi in utrdbami je zaslepljeval ljudi z večjo močjo in silo nego drugekrati; zaslepljevalo jih je bogastvo in stroga disciplina, ter se je zdelo, da je križarski red sedaj dokaj močnejši nego je bil drugekrati.

Vendar nihče izmed knezov, nihče izmed onih vitežkih gostov, nihče, razun velikega mojstra, niti med Križarji ni pojmil, da se je od tega časa, ko je Litva sprejela sv. krst, dogodilo nekaj takega, kakor da bi valovi Nogate, ki so od jedne strani branili grozno trdnjavo, jeli tiho, toda neizprosno spodkopavati njeno obzidje. Nihče ni pojmil, da je v tem orjaškem telesu še ostala moč — da je pa iz njega odletela duša. Kdor pa je iznenadoma prišel ter pogledal na ta »ex luto« pozidani Marienburg, na to zidovje in utrdbe, na črne križe na vratih, na hiše in poslopja, temu je sililo na misel mnenje, da niti same peklenske moči ne premagajo te glavne križarske prestolnice.

S podobnimi mislimi sta zrla to trdnjavo ne le Povala iz Tačeva in Zbišek, ki je bil že poprej ondi, marveč tudi dokaj izkušenejši nego ona dva, Zindram in Maškovic. Tudi njemu se je zamračilo lice, ko je zrl na vse te orjaške utrdbe, stolpe in nasipe, ko se je nehote spomnil ponosnih besed, s katerimi so nekoč Križarji grozili kralju Kazimiru:

»Večja je naša moč, in ako ne odjenjaš, te bodo proganjali naši meči do Krakova.«

Med tem pa odpelje grajski komtur naše viteze dalje v Srednjo trdnjavo, kjer so bile na vshodni strani prirejene sobe za goste.

XII.

Matija in Zbišek sta se dolgo objemala, ker sta se res imela jako rada, a razne nezgode so v poslednjih letih še bolj povečale to njuno ljubezen. Stari vitez je spoznal že na prvi pogled, da Danuška več ne živí, vendar pa ni vprašal po ničemur, marveč stiskal k sebi mladeniča, hoté mu s tem pokazati, da še ni povsem zapuščen na svetu, marveč da ima poleg sebe sočutno dušo, ki je pripravljena deliti ž njim njegovo trpljenje.

Ali ko so jima solze izdatno olajšale bolečine, ga vpraša Matija po daljšem molčanju:

»Ali so ti jo zopet ugrabili, ali ti je umrla na tvojih rokah?«

»Na rokah mi je umrla pred samim Spihovem,« odvrne mladenič.

Na to mu jame pripovedovati, kaj in kako se je zgodilo, pričenjaje z vzdihljaji in jokom svoje pripovedovanje, Matija pa ga je pozorno poslušal ter je takisto vzdihal in končno vprašal:

»Ali je Jurand še živ?«

»Jurand je bil še živ, ko sem odšel, toda dolgo ne bo več tlačil trave; gotovo ga več ne vidim.«

»Torej bi morda bilo bolje, ako bi ne bil odšel?«

»Kako sem vas mogel tukaj pustiti?«

»Nekoliko tednov poprej ali poznej, to bi bilo vsejedno!»

Toda Zbišek ga pozorno pogleda in reče:

»Vi ste itak bili bolni! Saj ste kakor mrlič.«

»Saj ako tudi solnce ogreva zemljo, je vendar pod zemljo vedno temno in vlažno, ker je voda blizu. Mislil sem si, da hočem kar splesneti. Tudi zrak je bil nezdrav, zato se mi je rana znovič odprla... saj veš, ona, katero sem si zdravil v Bogdancu z bobrovo mastjo.«

»Vem,« odvrne Zbišek, »saj sva odšla z Jagjenko na bobrov lov. A tu so vas ti psi držali v ječi?«

Matija pokima z glavo in odvrne:

»Da ti odkritosrčno povem — niso me tu videli radi in slabo mi je predlo. Oni tu kuhajo strašno jezo na Vitolda in na Žmudce, a še huje na one izmed nas, ki jim pomagajo. Zaman sem jim pojasnjeval, po kaj smo šli med Žmudce. Bili bi me morda obglavili, a tega niso storili samo zato, ker jim je bilo žal za odkupnino, kajti to veš, da njim je denar ljubši nego maščevanje, vrhu tega pa so hoteli imeti v rokah dokaz, da kralj pošilja paganom Poljake na pomoč. Kajti to, da revni Žmudci prosijo za krst, samo ne iz njihovih rok, to vemo dobro mi, ki smo bili ondi, toda Križarji se delajo, kakor bi tega ne vedeli ter se pritožujejo radi njih na vseh dvorih in ob enem tudi radi našega kralja.«

Tu premaga Matijca naduha, da je moral za trenutek umolkniti; še le ko si je oddahnil, je nadaljeval:

»In bil bi morda poginil v ječi. Potegnil pa se je za-me Arnold von Baden, kateremu je bilo takisto ležeče na odkupnini; toda on med njimi ne uživa nobenega ugleda in imenujejo ga medveda. Na srečo je poizvedel zá-me od Arnolda de Lorche, ki je takoj napravil grozen trušč. Ne vem, ali ti je to povedal, ker on rad taji svoja dobra dela. Njega tukaj vsi močno spoštujejo, ker je jeden njegovih sorodnikov opravljal v redu važno službo, pa tudi on sam je odličnega rodu in bogatin. Rekel jim je torej, da je naš jetnik in da mu ti vzameš glavo, ako mi storijo kaj žalega, ali ako jaz poginem v ječi. Celo zagrozil se je kapituli, da na vseh zapadnih dvorih pove, kako ravnajo Križarji z opasanimi vitezi. Tega so se prestrašili in premestili so me v bolnišnico, kjer sta zrak in hrana boljša.«

»Jaz od gospoda de Lorche ne vzamem niti groša, tako mi Bog pomagaj!«

»Prijetno je vzeti od sovražnika, toda prijatelju se mora odpustiti,« odvrne Matija; »ker pa je s kraljem že sklenjen dogovor zastran zamene jetnikov, torej ti zá-me ne bo treba plačati.«

»Toda naša vitežka beseda?« vpraša Zbišek. »Dogovor je dogovor, toda Arnold bi nam mogel očitati, da nismo pošteni.«

Matija se na to zamisli ter reče:

»Nù, morda bi mu le utegnil nekaj utrgati?«

»Midva sva se cenila sama. Ali mar imava sedaj manjšo ceno?«

Matija postane še bolj otožen, na očeh si mu čital začudenje in še večjo ljubezen do Zbiška.

»Čast zna braniti! Tak se je že rodil!« zamomlja sam zá-se.

Na to jame vzdihati. Zbišek si je mislil, da vzdihuje za denarjem, ki ga je imel našteti Arnoldu, zato reče:

»Glejte, denarja imava dovolj, ko bi le najina usoda ne bila tako težka.«

»Bog ti jo polajšaj!« reče ginjen stari vitez. »Saj jaz itak ne bom živel več dolgo na svetu.«

»Ne govorite tako! Vi še ozdravite, brž ko vas veter nekoliko opiha.«

»Veter? Veter pripogne mlado drevo, staro pa zlomi.«

»Ej, vaše kosti še niso tako slabe, in do starosti imate še daleč. Torej ne bodite otožni!«

»Ko bi bil ti vesel, bi se tudi jaz smejal. Vsekako pa imam še drugi vzrok za tugo, in da resnico povem, ne samo jaz, marveč mi vsi.«

»Kak?«

»Ali se še spominjaš, kako sem te grajal v Skirvoillovem taboru radi tega, ker si toliko hvalil križarsko moč? Na bojnem polju je sicer naš narod že dovolj utrjen, toda jaz sem si te pasje brate še le sedaj od blizu ogledal.«

Tu Matija zniža svoj glas, ker se je bal, da bi ga kdo ne slišal:

»Sedaj vidim, da si imel prav ti, ne pa jaz. Bog nas varuj, kajti to je moč, to je sila! Naše viteze srbe roke, in hoteli bi čim najpoprej planiti na Nemce, toda oni ne vedó, da jim vsi narodi in vsi kralji pomagajo, da imajo dokaj več denarja nego mi, da so njihove trdnjave dokaj močnejše in da so njihove bojne priprave dokaj boljše od naših. Čuvaj nas pred njim roka božja!... Pri nas in tukaj govoré, da mora priti do velike vojne, in kadar pride, pa naj se Bog usmili našega kraljestva in našega naroda!«

Tu se prime z obema rokama za svojo sivo glavo, jo opre ob kolena in umolkne.

Zbišek pa reče:

»Torej glejte! V borbi med posamezniki je marsikateri krepkejši nego so oni, toda kako bi bilo v veliki vojni, o tem ste se že prepričali sami.«

»Dà, prepričal sem se! Bog daj, da se o tem prepričata tudi kraljeva poslanca, zlasti oni vitez iz Maškovic.«

»Videl sem, kako se je zamračil. To je jako sloveč bojevnik in veščak v bojnih poslih; pravijo tudi, da nihče na svetu ne razume vojne tako kakor on.«

»Ako je to res, pa morda ne bo vojne.«

»Ako Križarji opazijo, da so močnejši, pa bo gotovo vojna. In rečem vam odkritosrčno: Bog daj, da se že enkrat odloči tako ali tako, ker se dalje tako ne da živeti.«

In Zbišek pobesi glavo, kakor bi mu jo bile potlačile lastne misli, Matija pa reče:

»Škoda odličnega kraljestva, in bojim se, da nas Bog za našo preveliko drznost ne bi kaznoval. Ali se še spominjaš, kako so naši vitezi pred stolno cerkvijo na Vavelu takrat, ko so ti imeli odsekati glavo, izzivali celo samega Timura Hromega, ki vlada nad štiridesetimi kraljevinami in ki je zidal cele gore človeških glav... Njim niso dovolj Križarji, marveč hočejo ob enem izzvati vse, in to utegne biti razžaljenje božje.«

Zbišek se prime pri spominu na to za svoje plave lase, ker ga je prevzela znovič neizmerna tuga. Na to zavpije:

»Ali kdo me je takrat rešil pred mečem rabelja, ako ne ona? O, Jezus! Moja Danuška! O, Jezus!«

Na to si jame puliti lase, grizti si prste, s katerimi je hotel pridržati svoje solze, tako se mu je nakrat užalilo srce od prevelike bolečine.

»Dečko, imej Boga v srcu ter molči!« zakliče Matija. »Kaj delaš? Pomiri se! Molči!«

Vendar Zbišek se dlje časa ni mogel pomiriti. Prišel je k sebi šele takrat, ko je Matija, ki je bil še vedno bolan, tako oslabel, da je omahnil ter padel brezzavesten na klop. Mladenič ga je položil takoj v posteljo in ga okrepčal z vinom, ki mu ga je bil poslal grajski komtur, ter čul pri njem, dokler stari vitez ni mirno zaspal.

Naslednje jutro se je prebudil pozno, ob enem pa tudi svež in spočit.

»Nù,« spregovori Matija, »morda še ni odbila moja ura, in mislim si, da še obsedim na konju, kadar me nekoliko veter opiha.«

»Kraljeva poslanca ostaneta tukaj še nekoliko dnij, ker vsaki čas prihajajo k njima ljudje s prošnjami za sužnje, ki so bili zajeti na bojišču v Mazoviji ali v veliki Poljski, toda midva moreva oditi, ko se boste čutili dovolj trdnega.«

V tem hipu pride v sobo Glavač.

»Ali ne veš, kaj delata poslanca?« vpraša stari vitez. —

»Ogledujeta si Visoko trdnjavo in cerkev,« odvrne Čeh. »Grajski komtur sam ju spremlja; potem odidejo v veliko obednico na obed, na kateri hoče veliki mojster povabiti tudi vas.«

»Kaj pa si delal davi?«

»Ogledal sem si nemške najete pešce, katere so njihovi kapitani urili, in primerjal sem jih z našimi, češkimi.«

»Ti se še spominjaš čeških?«

»Vitez Zih iz Zgorelic me je ujel še kot dečka, vsekako pa se jih dobro spominjam, ker sem jih že z mladih nog jako rad ogledoval.«

»Nù, in kaj praviš?«

»Ničesar! Križarski pešci so krepki in dobro izurjeni, toda to so voli, med tem ko so naši Čehi volkovi. Ako pride do nečesa, vedite, da voli ne jedo volkov, pač pa so volkovi govejega mesa jako lakomni.«

»To je res!« reče Matija, kateremu je bilo očividno to že znano, »kdor se ob vas drgne, ta odskoči kakor od ježa.«

»V bitki ima jeden vitez na konju tako ceno, kakor deset pešcev,« reče Zbišek.

»Toda Marienburg morejo vzeti le pešci,« odvrne Čeh.

S tem se je končal razgovor, kajti Matija, ki je sledil svojem mislim, je rekel:

»Čuj, Glavač, mi odrinemo takoj, brž ko se najemo in si nekoliko počijemo.«

»Kam?« vpraša Čeh.

»Razume se, da v Mazovijo, v Spihov,« odvrne Zbišek.

»Ali potem ostanemo ondi?«

In Matija vpre v Zbiška svoj radoveden pogled, ker doslej se še nista pomenkovala o tem, kaj bosta dalje delala. Mladenič je morda že imel svoj sklep, vsekako pa ni hotel ž njim iznenaditi strica, zato se je le nasmejal in dejal:

»Najpoprej morate vi ozdraviti.«

»In potem?«

»Potem se vrnete v Bogdanec. Jaz vem, kako vam je Bogdanec pri srcu.«

»In ti?«

»Tudi meni je pri srcu.«

»Ne branim ti, da ne bi šel k Jurandu,« reče polagoma Matija, »kajti ako umre, treba mu je omisliti dostojen pogreb. Vsekako pa pazi, kaj ti povem, ker si mnogo mlajši od mene. To je nekako nesrečno zemljišče, ta Spihov. Kar si doživel dobrega, si doživel drugje, ondi te je doletelo le trpljenje in nezgode.«

»Prav imate!« reče Zbišek, »vendar ondi se nahaja Danuškin grob...«

»Molči!« zakliče Matija prestrašen, da bi Zbiška ne prevzela zopet taka bolest, kakor prejšnji večer.

Toda na mladeničevem licu se pojavi samo tiha tuga. —

Še bova imela čas, da se posvetujeva,« spregovori čez nekaj časa. »V Plocku si morate počiti.«

»Ondi ne boste brez postrežbe,« omeni Glavač.

»Res je« reče Zbišek. »Ali pa veste, da je tam Jagjenka? Ona je dvornica kneginje Ziemovitove. Da, vi to veste, ker ste jo sami tjekaj odpeljali. Bila je tudi v Spihovem. Samo to se mi zdi čudno, da mi pri Skirvoillu niste niti besedice zinili o njej.«

»Ona ni bila le v Spihovu, marveč bi se bil Jurand, ako bi ne bilo nje, še Bog vé kje klatil, ali pa morda že poginil na poti. Jaz sem jo odpeljal v Plock radi opatove dedščine ter nisem poprej zinil o njej, ker je bilo že tako vsejedno, ali sem bil to storil ali ne. Ti se takrat nisi brigal za nič.«

»Ona vas ima jako rada,« reče Zbišek. »Hvala Bogu, da nismo potrebovali kakih listin, vsekako pa je ona dobila za vas pismo od kneginje in križarskih poslancev.«

»Bog naj jo blagoslovi, kajti boljše deklice, nego je ona, ni na svetu!« reče Matija.

Daljši razgovor jima pretrga prihod Zindrama iz Maškovic in Povale iz Tačeva, katera sta bila poizvedela za včerajšno Matijčevo slabost ter sta ga prišla obiskat.

»Hvaljen bodi Jezus Kristus!« pozdravi Zindram, stopivši čez prag. »Kako se počutite danes?«

»Bog vam povrni. Nekoliko boljše. Zbišek pravi, da mi bo povsem dobro, ko me veter nekoliko opiha.«

»Čemu bi vam ne bilo? Bo že! Vse bo zopet prav.«

»Dobro sem se naležal.« odvrne Matija. »Vi ste čilejši, čul sem, da ste zgodaj vstali.«

»Najpoprej so prihajali k nama ljudje zastran zamene sužnjev,« reče Zindram, »na to pa sva si ogledala križarsko gospodarstvo, Prednjo trdnjavo in obe drugi utrdbi!«

»Dobro gospodarstvo, krepke utrdbe!« zamomlja Matija resno.

»V resnici krepke. Cerkev je pozidana v arabskem slogu, o katerem so nam Križarji povedali, da so se ga naučili od Saracenov v Siciliji; v trdnjavi se nahajajo sobane, stoječe na samih stolpih. Poglejte le veliko obednico. Utrdba je povsod jako krepka. Takemu obzidju ne more škodovati niti največja kamenita kroglja. Zares, človek si to rad ogleda.«

Zindram je to govoril tako veselo, da ga je Matija začuden pogledal in ga vprašal:

»Ali ste videli njihovo bogastvo, njihove naprave, njihove goste in vojsko?«

»Vse so nam pokazali, kajpada iz gostoljubja, v resnici pa zato, da bi nam upadlo srce.«

»Nù, in kako sodite vi o vsem tem?«

»Ej, ako Bog dá, da pride do vojne, pa jih zapodimo za gore in za morje, od koder so prišli.«

Matija je pozabil v tem hipu na svojo bolezen ter poskočil ravno na noge.

»Kako to, gospod? Pravijo, da imate posebno bister razum... Jaz sem kar omedleval, ko sem si ogledoval njihovo moč. Za Boga, kako si vi mislite to?«

Na to se obrne k svojemu sinovcu.

»Zbišek, zapovej, da nam prinesó ono vino, ki so ga nam včeraj poslali. Sedite, gospodje, in govorite, ker za mojo bolezen mi ne more dati noben zdravnik boljšega zdravila.«

Zbišek, sam takisto radoveden, postavi na mizo vrč z vinom in čaše, na kar se vsedejo okrog mize, in gospod iz Maškovic jame govoriti:

»Ta trdnjava ne znači ničesar, kajti to, kar more človeška roka pozidati, more tudi razdreti. Ali veste, kaj drži opeko skupaj? Apno! Ali veste, kaj veže skupaj ljudi? Ljubezen!«

»Za rane božje! Med se vam cedi iz ust!« zakliče Matija.

Ali Zindram, oveseljen v svojem srcu po tej pohvali, nadaljuje:

»Od tukajšnjih ljudij ima ta pri nas v verigah brata, ta sina, ta sorodnika, zeta ali koga drugega. Obmejni komturji jim priporočajo, naj hodijo k nam ropat, in marsikateri od njih pogine, marsikaterega naši vjamejo. Ko pa so ljudje tukaj izvedeli o pogodbi med velikim mojstrom in kraljem, so dohajali k nam od ranega jutra in napovedali imena sužnjev, katera je zapisoval naš pisar. Najprvi je prišel neki tukajšnji sodar, Nemec, premožen meščan, ki ima v Marburgu hišo, ter nam je dejal: »Ko bi mogel vašemu kralju s čim vstreči, ne dal bi mu mu le svoje imetje, marveč tudi svojo glavo!« A jaz sem ga odpravil, domišljujé si, da je Judež. Potem pa pride svetski duhovnik izpod Olive, nas poprosi za brata in reče: »Je-li to resnica, gospod, da hočete vi napovedati vojno naši pruski gospodi? Vedite, da tukaj ves narod misli na vašega kralja, kadar moli: »Pridi k nam tvoje kraljestvo!...« Na to sta prišla dva plemiška sinova, prišli kupci iz Gdanska, prišli rokodelci, zvonar iz Kvidzina ter dokaj drugih... in vsi so nam isto povedali.«

Tu preneha gospod iz Maškovic, vstane ter gre pogledat, če ga morda za durmi kdo ne posluša, in vrnivši se reče z zamolklim glasom:

»Jaz sem jih dolgo izpraševal o vsem. Po vsej Prusiji sovražijo Križarje vsi: duhovniki in plemstvo, meščanje in kmetje. Ali ne sovražijo jih le oni, ki govore naš ali pruski jezik, marveč celo sami Nemci. Kdor je primoran, ta jim služi, sicer pa je vsakemu ljubša kuga nego Križar.«

»Dà, toda v kaki zvezi je to s križarsko močjo?« vpraša Matija.

Zindram si pogladi z dlanjo svojo visoko čelo, pomisli nekoliko, kakor bi iskal primerne prispodobe, potem se nasmeje in vpraša:

»Ali ste se že kedaj dvobojevali?«

»Seveda, in sicer ne le enkrat,« odvrne Matija.

»Kaj mislite torej? Ali morda ne pade s konja pri prvem spopadu vitez, bodisi najmočnejši, ako nima v redu stremena ali pasu pri sedlu?«

»Seveda!«

»Nu, vidite, križarski red je tak vitez.«

»Za Boga!« zakliče Zbišek. »Niti v knjigi ne najdete kaj lepšega.«

Matija se začudi ter reče z nekoliko tresočim se glasom:

»Bog vam povrni! Za vašo glavo, gospod, mora kovač skovati posebno čelado, ker za njo še nima gotove nobene.«

XIII.

Matija in Zbišek sta hotela takoj odpotovati iz Marburga, toda nista še odrinila onega dne, ko jima je bil Zindram iz Maškovic tako močno okrepčal dušo, kajti v vsem gradu je bilo pripravljeno dvoje gostij, obed in večerja na čast poslancem in gostom, na kateri je bil povabljen kot kraljevi vitez tudi Zbišek in Zbišku na ljubo tudi Matija. Družba je obedovala v krasni veliki obednici, v katero je prodirala svetloba skozi deset oken in katere strop je bil pozidan tako umetno, da je bil oprt le ob jeden stolp, kar je bilo v tedanjem času redek stavbarski pojav. Razun kraljevih gostov je sedel k mizi tudi neki tujec, in sicer poslanec burgundski, ki je bil podložnik bogatih vladarjev, pa je vsekako prišel le za to, da si je izposodil denar od Križarjev. Od domačih vitezov so bili na obedu, razun velikega mojstra, še štirje dostojanstveniki, tako imenovani glavni stebri križarskega reda, to je veliki komtur, blagajnik, miloščinar in intendant. Peti poglavitni dostojanstvenik, to je veliki maršal, pa je bil ob tem času na vojni proti Vitoldu.

Dasi je napravil red obljubo uboštva, so jedli vendar gostje iz zlate in srebrne posode ter pili malvazijo, kajti veliki mojster je hotel zaslepiti oči poljskih gostov. Vsekako pa navzlic vsemu izobilju jedi in pijače to gostovanje ni bilo posebno veselo, ker so gostje morali čuvati svoje dostojanstvo. Nasprotno pa je bila večerja v orjaškem redovniškem refektoriju zelo živahna, ker so se je udeležiii vsi križarski vitezi in vsi oni gostje, ki s svojim velikim maršalom niso šli na vojno z Vitoldom. Tega veselja ni kazil nikak prepir, nikako pričkanje. Tujezemski vitezi so gledali sicer nekako mrzko Poljake, ker so vedeli dobro, da se ž njimi prej ali slej spoprimejo, toda Križarji so jim naročili, naj ostanejo mirni, ker so se bali v osebah poslancev razžaliti poljskega kralja. Pa tudi v tem se je pokazala neprijaznost reda, ker so zatrjevali gostom, da so Poljaki grozno vročekrvni ter pripravljeni človeka za vsako rezko besedo pograbiti za brado ali ga suniti z nožem. Zato pa so se gostje močno začudili dobrodušnosti Povala iz Tačeva in Zindrama iz Maškovic, in razumnejši so sprevideli, da obnašanje Poljakov ni surovo, marveč da so le jeziki Križarjev zlobni in strupeni.

Nekateri gostje, navajeni na sijajne zabave na uglajenih zapadnih dvorih, si niso pridobili posebno dobrega mnenja o šegah in običajih Križarjev, ker so godci na tej zabavi svirali samo vriščeče skladbe, »špilmani« pa prepevali nedostojne pesmi, pri tem pa so plesali nalik medvedom s polunagimi ženskami. Ko so se začudili temu, da so tudi ženske v gradu, se je pokazalo, da je bila ta prepoved že davno ovržena in da je sam veliki Vinrih Kniprode plesal ob svojem času z zalo Marijo von Alfleben. Križarji so govorili, da ženske ne morejo le na Visoki trdnjavi stanovati, marveč da morejo zahajati tudi v refektorij na gostije, in da je v minulem letu tudi kneginja Vitoldova, ki je prebivala v stari, po kraljevo urejeni puškarni, prihajala skoro vsaki dan semkaj igrat s cekini, katere so jej vsakega večera darovali.

Tudi ta večer so igrali za zlate cekine na šah in na kocke, in sicer so igrali več nego se razgovarjali, ker so jih oglušėvali pevci in preveč truščni godci. Vsekako pa je napočil časih kak trenutek tišine, in nekoč se je s takim trenutkom okoristil Zindram iz Maškovic ter vprašal velikega mojstra, ali so križarski podložniki v vseh pokrajinah udani križarskemu redu.

Konrad von Juningen mu je odgovoril na to:

»Kdor je udan križu, mora ljubiti tudi naš red.«

Ta odgovor je bil všeč Križarjem in njihovim gostom ter so pričeli hvaliti ga radi teda. Veliki mojster se je razveselil in nadaljeval:

»Kdor je naš prijatelj, njemu so godi pri nas dobro, ali kdor je naš sovražnik, za tega tudi imamo dvojno sredstvo.«

»Kako?« vpraša poljski vitez.

»Morda še ne veste, da jaz pridem iz svojih sob v ta refektorij po malih stopnjicah v zidu, in pri teh stopnjicah je obokana soba. Ko bi odpeljal vašo milost v to sobo, spoznali bi prvo sredstvo.«

»Tako je!« zakličejo Križarji.

Ali gospod iz Maškovic se spomni, da veliki mojster govori o oni sobi, polni zlata, s katerim so se toliko hvalili Križarji, na to pa nekoliko pomisli ter spregovori:

»Nekoč... a temu je že davno... je pokazal neki nemški cesar tako sobo našemu poslancu, ki se je imenoval Skarbek, ter mu rekel: »Jaz imam s čim pridobiti tvojega kralja!« Skarbek pa je vrgel med ono zlato svoj dragoceni prstan ter odgovoril: »Pojdi zlato k zlatu, ker mi Poljaki imamo rajše železo!« Ali pa veste, kaj se je potem zgodilo? Potem je došlo do Hundsfelda...«

»Kaj je Hundsfeld?« vpraša takoj nekoliko vitezov.«

»Hundsfeld,« odvrne Zindram mirno, »je bilo polje, na katerem nihče ni utegnil pokopati mrtvih Nemcev, in so jih končno zakopali psi.«

Vitezi in menihi so se čutili po tem odgovoru v veliki zadregi, ker niso vedeli, kaj bi mu odgovorili; Zindram iz Maškovic pa dodá:

»Z zlatom se ne moreš upreti železu.«

»Ej!« zakliče veliki mojster, »saj je to naše drugo sredstvo: železo! V naši Prednji trdnjavi ste videli naše kovačnice. V njej se kuje noč in dan železo, in takih mečev ter oklepov, kakor mi, nima nihče na svetu.«

Na to stegne Povala iz Tačeva svojo roko na sredo mize ter vzame dolg in jako širok nož, s katerim se je rezalo meso, ter ga zvije tako lahko, kakor bi bil iz pergamenta.

Na to ga dvigne kvišku, da ga vsi vidijo, in potem ga poda velikemu mojstru.

»Ako imate tako železo v svojih mečih,« reče, »pa ž njimi dosti ne opravite.«

Na to se zadovoljen nasmeje, toda duhovni in posvetni gostje vstanejo s svojih sedežev ter se rinejo k velikemu mojstru, na kar jamejo drug drugemu podajati zviti nož, toda vsi so molčali pri pogledu na tako moč.

»Pri glavi svetega Liborija!« zakliče končno veliki mojster, »vi, gospod, imate železne roke.«

Grof burgundski pa dodá:

»Ali še iz boljšega železa nego je to. On je tako zvil ta nož, kakor bi bil iz voska.«

»Pa še zarudel ni, niti so se mu napele žile!« zakliče nekdo izmed redovnikov.

»Naš narod je preprost,« odvrne Povala, »ter ne pozna takih stvarij, kakor jih vidim tukaj, pač pa je čil.«

Sedaj se mu približajo francoski in italijanski vitezi ter mu jamejo govoriti s svojim zvonečim jezikom, o katerem je Matija dejal, da zveni tako, kakor bi tolkel po cinastih skledah s pestjo. Občudovali so njegovo moč, on pa jim je napil in odvrnil:

»Pri nas napravimo pogostoma kaj takega, in časih se pripeti, da celo kaka deklica zvije nekoliko slabejši nož!«

Nemci, ki so se pred tujimi gosti radi ponašali s svojo rastjo in močjo, so se sramovali in se hudovali, radi tega je jel klicati stari Helfenstein preko mize:

»To je prava sramota za nas! Brat Arnold von Baden, pokaži, da so tudi naše kosti nekaj vredne. Dajte mu nož.«

Služabniki takoj prinesejo nož ter ga položé pred Arnolda, kateri, bodisi da je prišel v zadrego pred tolikimi pričami, ali pa je imel zares manj moči v prstih, nego Povala, je zvil nož do polovice, toda zakrožiti ga ni mogel.

Marsikateri zamejnih gostov, katerim so že povedali Križarji, da nastane po zimi vojna s kraljem Jagiellom, se je spomnil ob tem času, da je zima v tej krajini zelo okrutna, ter bi morda bilo le bolje, vrniti se pod toplejše podnebje, dokler je še čas.

Ali bilo je to tim bolj čudno, ker so jim take misli prihajale v glavo v velikem srpanu pri najlepšem vremenu in v veliki vročini.

XIV.

V Plocku nista dobila Zbišek in Matija nikogar z dvora, kajti knez in kneginja sta bila odšla s svojimi osmerimi otroci v Čersk, kamor ju je bila povabila kneginja Ana Danuta. O Jagjenki sta izvedela od škofa, da je hotela ostati v Spihovem pri Jurandu do njegove smrti. To jima je bilo jako všeč, ker sta bila tudi sama namenjena iti v Spihov. Matija je hvalil Jagjenko zato, da se je odločila iti rajši k umirajočemu človeku, ki ni bil niti njen rojak, nego v Čersk, kjer je bilo dovolj plesov in drugih zabav.

»Morda je storila to radi tega, da se z nami ne bi sešla,« reče stari vitez. »Že davno je nisem videl, in rad jo imam, ker vem, da mi je jako naklonjena. Morala je že vzrasti in gotovo je še lepša nego je bila.« —

Zbišek pa je dejal:

»Močno se je spremenila. Ona je bila že poprej jako krasna, dasi je bila kaj preprosta deklica, toda sedaj je — kakor bi nalašč vzrastla za kraljeve sobane.«

»Ali se je tako spremenila? Saj je to stari rod Jastrebovcev iz Zgorelic, ki se v bojnem času borijo kakor orli.«

Za trenutek so umolknili, na to pa se je oglasil stari vitez:

»Gotovo bo temu tako, kakor sem ti rekel, da ona koprni po Zgorelicah.«

»Meni je bilo to jako čudno, da je odšla od tam.«

»Kaj pa opatovo imetje? Vrhu tega se je bala Čtana in Volka, in jaz sem jej rekel, da brez nje bodo njeni bratje bolj na varnem nego tedaj, ako bi bila doma.« —

»Kajpada, sirot ni smela izpostavljati v nevarnost.«

In Matija se globoko zamisli.

»Nù, če se le oni niso tam maščevali nad menoj za to, ker sem jo odpeljal iz Bogdanca; kdo vé, če mi vsega Bogdanca niso razdrli? Ne vem takisto, ali se jima bom mogel ubraniti, kadar se vrnem? Ona dva sta mlada in krepka, jaz pa sem že star.«

»Ej, to recite njemu, ki vas ne pozna!« odvrne Zbišek.

In zares Matija to pot ni govoril resnice, ker njemu je bilo mar nekaj povsem drugega. — Mahnil je z roko ter dejal:

»Ako bi ne bil bolehal v Marburgu, nù, potem bi bil že še. Toda o tem se pomenimo v Spihovem.«

In že naslednjega dne so odrinili iz Plocka v Spihov.

Dnevi so bili jasni, pot suha in varna, ker so bili Križarji vsled poslednjih dogovorov krepko prijemali razbojnike na meji. Vrhu tega sta pripadala oba dva viteza k takim popotnikom, katerim se je bilo bolje umakniti nego jima zagraditi pot, zato so tudi mirno potovali in že petega dne zarano so dospeli v Spihov. Jagjenka, ki je bila Matijcu naklonjena tako, kakor svojemu najboljšemu prijatelju, ga je pozdravljala skoro kakor svojega očeta. Matija pa, dasi ga ni bilo lahko presenetiti, je bil vendar od te dekličje naklonjenosti močno ganjen. Ko je Zbišek pozneje, ko je povprašal po Jurandovem zdravju, odšel k njemu in k svoji pokojnici, je starec globoko vzdihnil in dejal:

»Ej, kogar je Bog hotel vzeti, njega je vzel, kogar pa je hotel pustiti, njega je pustil, toda mislim si, da je sedaj konec naše nezgode in našega klatenja po raznih trnjevih potih.

Ali čez trenutek je dodal:

»Ej, kam je povsodi že naju gospod Jezus v poslednjih letih vodil!«

»Toda vas je čuvala roka božja,« odvrne Jagjenka.

»Res, da me je čuvala, toda sedaj je čas, da se vrnem domu.«

»Dokler je Jurand živ, moramo ostati tukaj,« reče deklica.

»Ali kako je ž njim?«

»On samo zre kvišku ter se neprestano smeje; očividno že vidi raj in v njem svojo Danuško.«

»Ti ga oskrbuješ?«

»Oskrbujem, toda duhovnik Kaleb pravi, da njega oskrbujejo tudi angelji. Včeraj je gospodinja videla celo dva.«

»Pravijo,« reče na to Matija, »da je plemiču najbolj primerno, umreti na bojnem polju, toda tako, kakor umira Jurand, je dobro umreti tudi v postelji.«

»On ne jé in ne pije, marveč se samo smehlja,« reče Jagjenka.

»Pojdimo k njemu! Zbišek je že gotovo ondi.«

Toda Zbišek se je le malo časa mudil pri Jurandu, ki ni nikogar poznal; na to pa je odšel k Danuškinemu grobu pod zemljo. Ondi je ostal tako dolgo, dokler ga stari Tolim ni prišel klicat h kosilu.

Odhajaje od groba, je zapazil pri slabi svetlobi, da je bil ves grob okrašen z lepimi venci in da je okrog njega bilo nasuto dokaj cvetja, od katerega se je širila prijetna vonjava. To je jako ganilo mladeniča, zato je vprašal:

»Kdo oskrbuje to rakev?«

»Gospodična iz Zgorelic,« odvrne Tolim.

Mladi vitez ne odgovori na to ničesar, toda trenutek pozneje, ko je zagledal Jagjenko, se zgrudi pred njo, in objemši jej kolena, zakliče:

»Bog ti povrni tvojo dobroto ter za one cvetke, nabrane za Danuško.«

Po teh besedah se spusti v jok, ona pa ga prime z obema rokama za glavo, kakor sestra, ki hoče obodriti svojega ljubljenega brata, ter reče:

»Oh, moj Zbišek, jaz bi te hotela še drugače potolažiti.«

Na to so se vlile tudi njej solze curkoma iz očij.

XV.

Jurand je umrl nekoliko dnij pozneje. Ves teden je molil duhovnik Kaleb nad njegovim truplom, katerega se ni polaščevala trohnoba, v čemur so vsi videli čudež božji. Ves teden je dohajalo dokaj gostov v Spihov. Po tem je nastalo nekaj časa tiho, kakor nastane navadno po pogrebu. Zbišek je zahajal pogostoma pod zemljo; časih je odšel tudi na lov v hosto, kjer pa ni streljal zverine, pač pa hodil semtertje zamišljen. Nekega večera je prišel v sobo, v kateri sta sedeli deklici z Matijcem in Glavačem, ter rekel povsem iznenadoma:

»Poslušajte, kaj vam povem. Tuga nikomur ni mila, radi tega bo gotovo bolje, da se vrnete v Bogdanec in v Zgorelice nego da sedite tukaj v žałosti.«

Vsi so molčali nekaj časa, ker so slutili, da se iz teh besed razvije jako važen razgovor. Še le čez nekaj časa spregovori Matija:

»Bilo bi to bolje za nas in za-te.«

Ali Zbišek potrese svoje svetle lase.

»Ne!« reče. »Bog da, da se tudi jaz vrnem v Bogdanec, toda sedaj moram iti na drugo pot.«

»Ej,« zakliče Matija. »Mislil sem si že, da je konec, toda vendar še ni konec! Boj se Boga, Zbišek!«

»Saj veste, da sem to obljubil.«

»Ali je mar to vzrok? Ako ni Danuške, pa tudi ni več obljube. Smrt te je rešila tvoje prisege.«

»Rešila bi me moja smrt, ne pa njena. In jaz sem prisegel na vitežko čast. Nù, kaj hočete? Na vitežko čast.«

Vsaka beseda o vitežki časti je imela na Matijca naravnost čaroben vpliv. On se v svojem življenju ni dosti brigal za druge naredbe nego za božje in cerkvene, zato pa se je strogo držal onih, za katere mu je bilo zares mar.

»Jaz ti ne pravim, da moraš postati nezvest prisegi.«

»Nu, torej?«

»Jaz le pravim to, da si še mlad in da imaš še časa za vse dovolj. Pojdi sedaj z nami, ondi si počiješ, se otreseš nekoliko svojih bolečin in svoje žalosti, potem pa greš, kamor te je volja.«

»Odgovorim vam tako odkritosrčno kakor pri spovedi,« odvrne Zbišek, »jezdim, kamor je treba, govorim z vami, jem in pijem, kakor vsak človek, toda odkritosrčno vam povem, da si v svoji notranjosti, v svoji duši ne vem pomagati. Ničesar drugega ni nego tuga, in solze mi same teko iz očij.«

»Prav radi tega ti bo med tujci še hujše.«

»Ne,« reče Zbišek. »Bog vedi, da bi v Bogdancu naravnost poginil. Kadar vam pravim, da ne morem, — pa ne morem. Meni je treba vojne, ker na bojnem polju se pozabi vse najlože. Čutim, da mi odleže, kadar izvršim svojo obljubo, ko bom mogel reči oni čisti duši: Vse sem izvršil, kar sem ti obljubil. Poprej ne! Vi me niti privezanega ne obdržite v Bogdancu.«

Po teh besedah nastane v sobi taka tišina, da se je moglo slišati, kako so letale muhe pod stropom.

»Ako ima le poginiti v Bogdancu, pa naj rajše odide,« spregovori končno Jagjenka.

Matija si založi obe roki za tilnik, kar je delal vselej v trenutkih največje žalosti, globoko vzdihne ter zakliče:

»Oh, mogočni Bog!«

Jagjenka pa doda:

»Ti, Zbišek, pa nam prisezi, ako te ohrani Bog pri življenju, da ne ostaneš tukaj, marveč da se vrneš k nam.«

»Čemu se ne bi vrnil? Kajpada, da daleč od Spihova ne odidem, tukaj pa tudi ne ostanem.«

»Ako ti je toliko mar za njo, za Danuško, prenesemo ti jo v Krešnjo,« doda Jagjenka s tišjim glasom.

»Jagjenka!« zakliče Zbišek globoko ganjen.

»In prevzet od občutkov hvaležnosti se jej zgrudi k nogam.

XVI.

Stari vitez bi bil jako rad spremljal Zbiška k vojski kneza Vitolda, toda Zbišek o tem ni hotel niti slišati. Sklenil je oditi sam, brez spremljevalcev in brez vozov; samo troje jezdecev je hotel vzeti s seboj, od katerih je bilo jednemu naročeno, da ima nositi živež, drugi orožje, tretji pa medvedje kože za prenočišče. Zaman sta ga prosila Jagjenka in Matija, da naj vzame vsaj Glavača za orožjenosca in služabnika z neprekosljivo zvestobo in močjo s seboj. Zbišek tega ni hotel, rekoč, da mora pozabiti na bolest, ki ga teži, Glavač pa bi ga spominjal na to, kar je bilo in je minilo.

Še pred odhodom pa so se resno posvetovali o tem, kaj se ima zgoditi s Spihovem. Matija je svetoval, da naj se zemljišče proda. Rekel je, da je to nesrečna zemlja, ki ni prinesla nikomur nič drugega nego nesrečo in tugo.

V Spihovem je bilo mnogo raznovrstnega bogastva, bodisi že denarja, orožja, konj, obleke, kožuhov, dragocenih kož in vsakovrstnih čred, vendar Matijcu je bilo mnogo na tem, da se povzdigne Bogdanec, ki mu je bil ljubši nego vse druge krajine. Dalje časa je trajalo posvetovanje, toda Zbišek ni hotel privoliti v prodajo.

»Kako naj prodam — je dejal — Jurandove kosti? Ali naj se mu tako zahvalim za vse dobrote, s katerimi me je obsipal?«

»Obljubili smo ti, vzeti s seboj pokojno Danuško,« reče Matija, »pa moremo tudi Jurandovo truplo vzeti s seboj.«

»Toda on je tukaj pri svojih prednikih, in v Krešnji bi mu bilo dolg čas brez njih. Ako vzamete Danuško, ostane on brez svojega otroka, ako vzamete tudi njega, ostanejo njegovi predniki sami.«

»Ti ne pomisliš na to, da se nahaja Jurand v raju, kjer jih vsaki dan gleda; saj oče Kaleb trdi, da je v raju,« odvrne stari vitez.

Vendar duhovnik Kaleb, ki je bil na Zbiškovi strani, reče:

»Duša je v raju, toda truplo je na zemlji, kjer ostane do sodnega dne.

Matija se nekoliko zamisli in zasledujé svoje misli spregovori:

»Vendar Jurand morda ne vidi teh, ki niso zveličani; temu pa mi ne moremo pomagati.«

»Čemu naj mi prerešetujemo naredbe božje!« reče Zbišek. »Pa tudi tega ne daj Bog, da bi se ptuj človek nastanil nad njegovimi svetimi ostanki! Najbolje je, da pustimo tukaj vse, kakor je, kajti Spihova ne prodam, ko bi mi kdo tudi celo kneževino ponudil zanj.«

Po teh besedah je Matija že vedel, da ni druge pomoči, kajti poznal je uporno naravo svojega sinovca, ter se čudil z drugimi vred tej njegovi lastnosti.

Zato reče čez nekaj časa:

»Res je, da mi ta mladenič nasprotuje, toda v tem, kar govori, ima prav.«

In zamračil se je, ne vede, kaj bi počel.

Toda Jagjenka, ki je doslej molčala, je prišla z novim nasvetom.

»Najbolje bi bilo, ako bi se dobil človek, ki bi tukaj gospodaril in vzel Spihov v najem. Najbolje bi bilo, dati ga v najem, ker bi potem ne imeli nobenih skrbij — marveč gotov denar. Morda bi Tolim? On je že star ter se razume bolj na vojno nego na gospodarstvo, toda ako ne on, pa morda duhovnik Kaleb?«

»Draga gospodična,« odvrne na to duhovnik Kaleb, »meni in Tolimu je treba zemlje, toda one, ki naju pokrije, ne pa te, po kateri hodiva.«

Po teh besedah se obrne k Tolimu:

»Ali ni res, stric?«

Tolim se skloni, položi roko na svoje uho, da bi bolje slišal, ter vpraša, kaj bi radi? Ko mu duhovnik Kaleb ponovi svoje besede glasneje, jim reče:

»To je sveta resnica. Jaz nisem več za gospodarstvo.

S sekiro že lože orjem nego s plugom... Maščevati pa bi se hotel za gospodarja in za njegovega otroka...«

Na to dvigne kvišku svoje suhe, toda žilaste roke, na katerih so bili prsti podobni krempljem grabežljivih ptic, in sklonivši svojo osivelo lobanjo, podobno volčji glavi, dodá:

»Vaša milost, peljite me nad Nemce, to je moja služba.«

In prav je imel. On je jako pomnožil Jurandovo bogastvo, toda le z bojem in plenom, ne pa z gospodarstvom.

Jagjenka, ki je ob času tega razgovora premišljevala, kaj bi rekla, je dejala:

»Tu bi bil primeren mlad človek, ki bi ne poznal strahu, ker je tu križarska meja blizu; tak, ki bi se pred Nemci ne skrival, marveč jih celo sam iskal, in tak bi mogel biti le naš Glavač...«

»Glejte, kako svetuje!« zakliče Matija, ki je res močno ljubil Jagjenko, vsekako pa ni mogel dopustiti, da bi se v tako važen posel mešala ženska glava in pri tem še tako mlada deklica.

Toda Čeh vstane s klopi, na kateri je sedel, ter reče:

»Bog me vidi ter vé, da bi z gospodom Zbiškom rad odšel na vojno, kjer sva že namlatila nekoliko Nemcev, pa bi jih utegnila še več. Ako pa le imam ostati, tukaj bi ostal jako rad. Tolim mi je prijatelj, on me pozna. Križarska meja je blizu, toda kaj za to! Meni je to celo jako drago. Videli bi, komu bi to sosedstvo jelo poprej presedati. Če bi se le imel jaz njih bati, pa se naj rajši oni mene boje. Gospod Jezus pa tudi ne daj, da bi vam na gospodarstvu delal krivico, in vse le zá-se grabil skupaj. Gospodična Jagjenka me pozna ter ve, da bi rajše poginil nego storil kaj takega, radi česar bi si ne upal stopiti pred njo. Gospodarstvo poznam res le toliko, kolikor sem se ga v Zgorelicah naučil, vidim pa, da bo treba tu več s sekiro in z mečem nego s plugom gospodariti. To vse mi je jako po godu, samo jedno... to je, ako ostanem tukaj...«

»Ali kaj je to?« vpraša Zbišek. »Čemu se čutiš v zadregi?«

Glavač postane še bolj zbegan in jecljaje je nadaljeval:

»To je, ako gospodična odide v Zgorelice, odidejo ž njo vsi. Ako se bo treba bojevati, nù dobro, ako gospodariti, tudi prav... toda tako sam, brez vsake pomoči. Meni bi bilo zelo dolg čas brez gospodične Jagjenke in brez... onega, kar sem hotel reči... Ona vé, da tudi ni sama potovala po svetu... tako, ko bi mi tu nihče ne pomagal... ne vem, ali...«

»O čem govori ta človek?« vpraša Matija.

»Vi imate jako bister razum, pa še ničesar niste opazili?« odvrne Jagjenka.

»Kaj sem imel opaziti?«

Namesto odgovora se obrne Jagjenka h Glavaču ter ga vpraša:

»Ko bi Anica Setjehovna ostala pri tebi, ali bi potem ostal?«

Na te besede se jej zgrudi Glavač k nogam, da se je kar zaprašilo v sobi.

»Ž njo bi ostal celo v peklu,« zakliče, objemaje njena kolena.

Ko Zbišek začuje ta klic, jame jako začuden gledati mladeniča, ker doslej še ničesar ni vedel niti slutil. Tudi Matija se je čudil v duhu temu, kako mnogo pomeni ženska v človeških rečeh, in kako se pod njenim vplivom vsaka reč mora bodisi posrečiti ali pa se popolnoma skaziti.

»Hvala Bogu!« je zamomljal, »da se jaz za nje več ne zmenim.«

Jagjenka pa se znovič obrne h Glavaču ter reče:

»Sedaj moramo še poizvedeti to, ali Anica tudi hoče ostati pri tebi?«

Na to pokliče Setjehovno, in ona pride, morda v slutnji, o čem govore, ker si je z rokami zakrivala oči ter imela glavo pobešeno tako, da je bilo môči videti le njene jasne lase, ki so se jej lesketali v solnčnih žarkih. Najpoprej je obstala pri drugih, potem priskočila k Jagjenki, se zgrudila pred njo na kolena in skrila glavo v njeni suknjici.

Čeh je pokleknil poleg nje ter zaklical Jagjenki:

»Blagoslovite naju, gospodična!«

Naslednjega dne je napočil čas Zbiškovega odhoda. Sedel je visoko na svojem bojnem konju, in prijatelji so ga obkoljevali. Jagjenka, stoje poleg stremena, je dvigala molče k njemu svoje otožne, plave oči, kakor bi se ga hotela pred ločitvijo še do sitega nagledati. Matija in duhovnik Kaleb, Glavač in Setjehovna so stali na drugi strani.

Spregovorili so med seboj nekoliko onih kratkih besed, ki se navadno ponavljajo pred slovesom:

»Ostanite zdravi!«... »Bog te spremljaj!«... »Že je čas!«... »Ej, čas je čas!«... Že poprej se je bil poslovil od vseh in tudi od Jagjenke, pred katero je pokleknil ter jo iskreno zahvaljeval za njeno naklonjenost. Sedaj pa, ko je zrl na njo z visokega, vitežkega sedla, hotel jej je reči še kako prijazno besedo, kajti njene oči so mu klicale razločno: »Vrni se!«, da mu je bilo srce prenapolneno hvaležnosti.

In on, kakor bi hotel odgovoriti na ta njen pogled, je dejal:

»Jagjenka, jaz pridem k tebi kakor k svoji lastni sestri... Saj ti veš... Ne rečem ti ničesar več...«

»Vem. Bog ti povrni!«

»Ne pozabi na strica!«

»Tudi ti nas ne pozabi!...«

»Vrnem se gotovo, ako ne poginem!«

»Bodi zdrav! Ne pogini!«

Že v Plocku mu je rekla, ko jej je dejal, da odrine na vojno, istotako: »Ne pogini!«, toda sedaj so se jej izvile te besede iz globeli njene duše, in morda radi tega, da je skrila solze, se je sklonila tako, da se je njena glava dotaknila njegovega kolena.

Služabniki, ki so držali pri vratih pripravljene konje, pa so začeli peti:

»Ne zgubi se prstan, ne zgubi,
ne zgubi,
ker vran s polja ž njim sem prileti,
prileti.«

»Na pot!« zakliče Zbišek.

»Bog te spremljaj!«

Konjska kopita zaropotajo po spuščenem mostu, konji zarazgetajo veselo, in oni odjezdijo. Jagjenka, Matija, duhovnik, Tolim in Čeh s svojo nevesto ter služabniki, ki so še ostali v Spihovu, vsi so stopili na most ter gledali za odhajajočimi. Duhovnik Kaleb jih je še dolgo blagoslovljal s križem, dokler niso izginili za visokim jelševjem. Na to reče:

»Pod tem znamenjem se jim ne pripeti nič hudega.«

Matija pa doda:

»Res, to je dobro znamenje, da so konji veselo zarezgetali.«

Matija in Jagjenka nista dolgo ostala v Spihovem. V dveh dneh je dognal stari vitez s Čehom vse, kar je bilo potrebno zastran najemščine, na to pa je na čelu dolge vrste vozov, obkoljenih z oboroženimi služabniki in z Jagjenko na strani, odjezdil proti Bogdancu. Duhovnik Kaleb in stari Tolim nista zrla posebno zadovoljno za odhajajočimi, kajti — da povemo resnico — Matija je na dobro oplenil Spihov, toda nihče mu ni smel ugovarjati, ker je prepustil Zbišek vse njegovi volji. Matija bi bil vzel še več, ko bi ga ne bila pridržala Jagjenka, s katero se je sicer pričkal, očitaje jej ženski razum, kateri pa je bil poslušen v vsem.

Danuškine krste pa vendar-le niso odpeljali s seboj. Spihov ni bil prodan, radi tega je Zbišek sklenil, naj ona ostane pri svojih prednikih. Pač pa so odpeljali mnogo denarja in drugega blaga, zaplenjenega največ — v raznih bitkah v Nemčiji, kjer se je boril Jurand z Nemci. Matija je zadovoljno ogledoval naložene vozove, pokrite s kožami, ter se radoval v duhu pri pomisleku, kako sedaj dvigne in uredi vse v Bogdancu. Vsekako pa mu je to veselje kalila nekoliko bojazen, da utegne morda Zbišek umreti, toda ker je poznal njegovo bojno izurjenost, ni izgubljal nadeje, da se mladenič srečno vrne, in je že s slastjo mislil na ta trenutek.

»Mogoče, da je Bog hotel tako,« je dejal, »da Zbišek dobi najpoprej Spihov, potem Močidol in to, kar je po opatu ostalo. Samo da se srečno vrne, pa mu postavim gradič v Bogdancu in potem bomo videli.«

Tu se spomni, da ga Čtan iz Rogove in Volk iz Brezove ne bosta posebno vesela, in da se bo morda moral ž njima bojevati, toda ni se bal tega, kakor se tudi stari konj ne boji, kadar je treba iti v bitko. Zdravje se mu je vrnilo, čutil je v udih nekdanjo moč in vedel je, da si bo znal pomagati s tema pretepalcema, ki sta bila res grozna, ki pa nista imela nikakih vitežkih vrlin. On je res pred nedavnim govoril Zbišku o njima še drugače, toda samo radi tega, da ga nakloni do vrnitve.

»Ej, jaz sem ščuka, ona pa sta piškurja,« si je mislil. »Naj mi rajše ne hodita blizu glave.«

Namesto tega pa ga je vznemirilo nekaj drugega. Bog ve, kedaj se vrne Zbišek, in pri tem ljubi Jagjenko le kot sestro. Mogoče, da ga tudi Jagjenka ljubi le kot brata in da niti ne bo čakala njegove vrnitve?«

Zato se je sklonil k njej in rekel:

»Čuj, Jagjenka, nočem govoriti niti o Čtanu, niti o Volku, ker to sta preprosta človeka, ki nista primerna za-te. Ti si sedaj dvorska gospodična. Toda leta so že tukaj, da začneš misliti na možitev. Saj je že pokojni Zih govoril, da čutiš v sebi božjo voljo, toda temu je že nekoliko let. Pravijo, da deklica, ko začuti na svoji glavi venec, se takoj ozira po nekom, ki ga jej sname. Razume se, da to ne bo niti Čtan, niti Volk. Ali kaj misliš ti?«

»Čemu me vprašujete to?«

»Ali se ne omožiš s komur si bodi?«

»Jaz?... Jaz hočem postati redovnica.«

»Ne govori budalosti! Kaj pa, ako se vrne Zbišek?«

Toda ona potrese glavo.

»Jaz bom redovnica.«

»Ali ako bi se on vá-te zaljubil in te lepo prosil?«

Na to obrne deklica stran svoje rdeče lice, toda veter, ki je pihal s polja, je donesel Matijcu njen tih odgovor:

»Potem bi ne postala redovnica.«

XVIII.

Nekaj časa so se mudili v Plocku, da uredijo zadeve gledé dedščine po opatu, in potem, ko so dobili v roke potrebne listine, so odrinili dalje, ne da bi počivali dosti na poti, ki je bila kaj ugodna in varna, kajti vročina je posušila močvirje in pomanjšala reke, pot pa jih je peljala po krajini, v kateri so prebivali njim sorodni in jako gostoljubni ljudje. Iz Jeradza pa je poslal previdni Matija glasnika naprej v Zgorelice, da ondi naznani njegov in Jagjenkin prihod. Janko, Jagjenkin brat, jim je pritekel naproti ter jih pospremil na čelu svojih oboroženih služabnikov domu.

Pri tem srečanju je bilo mnogo radosti, iskrenih pozdravov in veselih vzklikov. Janko je bil povsem podoben Jagjenki kakor kaplja kapljici, vsekako pa jo je že prerastel. Bil je krepak mladenič, vesel in šaljiv, kakor pokojni Zih, po katerem je podedoval nagnjenje do petja, in živahen je bil kakor iskra. Smatral se je že za odrastlega moža ter je kot pravi poveljnik načeloval svojim služabnikom, ki so izvršili urno vsako njegovo zapoved, boјé se očividno njegove strogosti.

Matija in Jagjenka sta se temu jako čudila, on pa je občudoval z veliko zadovoljnostjo nenavadno lepoto svoje sestre, katere že dolgo ni videl. — Rekel je, da se je že napravljal na pot k njej, in da je le malo manjkalo, da bi ga ne našli doma, ker čas je že, da si nekoliko ogleda svet, se seznani z ljudmi, privadi vitežkih običajev in dobi priložnost, poskusiti se s kakim popotnim vitezom v dvoboju.

»Spoznati svet in običaje,« odvrne na to Matija, »je kaj dobro, ker to te nauči, kako se imaš v vsakem slučaju obnašati in kaj imaš reči po svoji prirojeni pameti. Kar pa se tiče vitežkih dvobojev, je bolje, da ti povem to jaz nego nekateri tuji vitez, da si za nje še premlad. Tujec bi se ti smejal na to željo na vse grlo.«

»Vendar po tem smehu bi se razjokal,« odvrne Janko, »ako ne on, pa njegova žena in njegovi otroci.«

Na to pogleda tako ponosno pred se, kakor bi hotel reči vsem potujočim vitezom na svetu: »Pripravite se na smrt!« Toda stari Matija zaobrne razgovor ter ga vpraša:

»Ali sta Čtan in Volk pustila vas na miru? Onadva sta oba rada videla Jagjenko.«

»Ej, Volka so ubili v Šleziji. Hotel je tam vzeti nemški grad in ga je tudi vzel, ker pa so zavalili nanj klado z obzidja, je čez dva dni umrl.«

»To je škoda! Tudi njegov oče je hodil tjekaj na Nemce, ki ondi tlačijo naš narod, ter jih pošteno oplenil. Najhujše je jemanje gradov, ker pri tem ne pomaga niti orožje niti vitežka hrabrost. Ako Bog dá, pa knez Vitold ne bo jemal gradov, marveč na odprtem polju bo mlatil Križarje... In Čtan? Kaj se čuje o njem?«

Janko se nasmeje.

»Čtan se je oženil. Vzel je za ženo kmečko hčer z Visokega Brega, znano krasotico. Toda ona ni samo lepa, marveč je tudi krepostna ženska. Čtanu se skoro vsakdo rad izogne, toda ona ga bije po ustih in ga vodi za nos, kakor medveda na verigi.«

Stari vitez se na to razveseli.

»Vidiš jo! Vse ženske so enake; Jagjenka, tudi ti bodeš taka! Hvala Bogu, da s tema pretepačema niste imeli preveč opravka, kajti odkritosrčno rečeno, kar čudim se, da nista razlila svoje jeze nad Bogdancem.«

»Čtan je to hotel, toda Volk, ki je bil pametnejši, mu ni dovolil. Volk je prišel k nam v Zgorelice ter vprašal, kaj se je zgodilo z Jagjenko. Rekel sem mu, da je odšla po dedščino za opatom. On pa mi je dejal: »O tem mi vitez Matija ni ničesar omenil.« — »Ali je mordà Jagjenka tvoja, da bi se ti moral spovedovati?« sem mu rekel. Ali on, pomislivši nekoliko, je dejal: »Resnica je, da ona ni moja!« Ker je pa bil bistre pameti, je takoj sprevidel, da nas in vas pridobi za-se, ako bo branil Bogdanec pred Čtanom. In stepla sta se, pošteno naklestila drug drugega, na to pa sta pila na smrt kakor zmerom.«

»Bog, usmili se Volkove duše!« reče Matija.

Na to se globoko oddahne, zadovoljen, da v Bogdancu ne dobi druge škode nego ono, ki jo je povzročila njegova dolga odsotnost.

In res je ni našel; nasprotno so se mu pomnožile črede; iz povsem malih žrebet so vzrastli že dveletni konji, od katerih so bili zlasti nekateri nenavadno veliki in močni.

Škodo je imel samo v tem, da mu je nekoliko ljudij zbežalo, toda teh ni bilo mnogo, kajti zbežati so mogli samo v Šlezijo, tam pa so nemški ali ponemčeni vitezi ravnali ž njimi mnogo huje nego poljsko plemstvo. Staro veliko poslopje se je že močno nagnilo ter pretilo zrušiti se. Strop je popokal, stene so se skrivile, tramovi, ki so bili že več sto let stari, so začeli trohneti. V vse sobane, v katerih so nekdaj stanovali sloveči bogdanski Gradovci, se je ob deževnem vremenu stekala voda. Strop in streha sta bila razdrta ter semtertje pokrita s svežim mahom.

»Ko bi se vse popravilo, bi utegnilo nekaj časa še držati, ker se je še le pred nedavnim jelo podirati,« je rekel Matija staremu oskrbniku Kondratu, ki je za časa njegove odsotnosti tukaj gospodaril.

Ali čez trenutek je dodal:

»Jaz bi še tukaj prebil do smrti, toda Zbišku je treba postaviti graščino.«

»O, za Boga, graščino!«

»Nu, čemu ne?«

To je bila najpriljubljenejša starčeva misel: postaviti graščino Zbišku in njegovim potomcem. Vedel je, da plemiča, ki ne čepi v navadnem dvoru, marveč za nasipom in ograjo, v kateri stražnik opazuje okolico ter takoj naznani, kaj se godi v njej, smatrajo sosedje za nekaj več in da tak lože doseže kako dobro službo. Zá-se si Matija dosti ni poželel, toda zastran Zbiška in njegovih potomcev ni hotel, da ostane pri starem, in to tem bolj, ker jim je sedaj tako narastlo imetje.

»Samo, ko bi še vzel Jagjenko,« si je mislil, »in si ž njo vred pridobil Močidol ter opatovo zapuščino, pa bi nam nihče ne bil enak v okolici — kar Bog daj!«

Vendar vse to je bilo odvisno od tega, ali se tudi Zbišek vrne, kar pa je bilo jako negotovo in odvisno od milosti božje. Radi tega je dejal Matija sam sebi, da mora biti sedaj z Bogom v najboljšem prijateljstvu, ter ga z ničemur ne žaliti. Radi tega je tudi cerkvi v Krešnji daroval medu in voska, kož in zverin, a nekega večera, ko je dospel v Zgorelice, je rekel Jagjenki:

»Jutri odrinem v Krakov, na grob naše svete kraljice Jadvige.«

Ona vstane prestrašena s klopi ter ga vpraša:

»Ali ste dobili kako slabo novico?«

»Nisem dobil nikakih novic, ker jih še nisem mogel dobiti. Ti se še spominjaš, da sem takrat, ko sem bil bolan in si šla ti z Zbiškom po bobrovo mast, napravil obljubo, da hočem potovati na ta grob, ako mi Bog vrne zdravje. Vsi so me za to takrat pohvalili. In res. Gospod Bog ima dovolj svetnikov, toda marsikateri ni vreden toliko nego naša kraljica, katera mi ne odbije prošnje, ko jo poprosim za Zbiška.«

»To je živa resnica!« reče Jagjenka. »Toda vi ste se še le pred nedavnim vrnili z dolgega pota.«

»Kaj za to! Rajše vse nakrat opravim, potem pa hočem mirno doma sedeti, dokler se Zbišek ne vrne. Samo če se naša kraljica potegne zanj pri gospodu Jezusu, pa mu Nemci, navzlic njih izbornemu orožju, ne bodo mogli škodovati. Potem mu še z večjo nadejo postavim graščino.

»Kosti imate še zdrave.«

»Kajpada, krepak sem še. Toda povem ti nekaj drugega. Naj Janko, ki ima veselje do potovanja, odide z menoj. Iskušen človek sem in znal ga bom krotiti. Ko bi se pa le kaj pripetilo, ker ga roke močno srbé, tudi veš, da se znam dobro boriti, bodisi že peš ali na konju, z mečem ali s sekiro.«

»Vem, nihče bi ga ne čuval bolje nego vi.«

»Jaz pa si mislim, da ne bo priložnosti za borbo, kajti v Krakovu je bivalo dokaj tujih vitezov, dokler je živela kraljica, ki so hoteli videti njeno lepoto, sedaj pa vsi rajše potujejo v Marburg, kjer jih napajajo s samo malvazijo.«

»Ej, v Krakovu imajo novo kraljico.«

Matija se namrdne ter mahne z roko.

»Videl sem jo, toda več ne rečem ničesar, razumeš?«

Ali čez nekaj časa dodá:

»Čez tri ali štiri tedne se vrneva.«

Tako je tudi bilo. Stari vitez je samo zahteval od Janka, naj mu priseže na vitežko čast in na glavo sv. Jurija, da noče siliti nikamor dalje, in odšla sta.

V Krakov sta dospela brez vsakih nezgod, ker je povsod vladal mir in ker manjši obmejni knezi in nemški vitezi niso napadali poljske meje iz strahu pred mogočnim kraljem.

Opravivši svoje obljube, sta dospela s pomočjo Povale iz Tačeva in kneza Jamonta na kraljev dvor. Matija si je mislil, da ga bodo na dvoru in pri drugih uradih radovedno izpraševali o Križarjih, kot človeka, ki jih je dobro poznal in jih od blizu videl. Toda po razgovoru s kancelarjem in s krakovskim mečnikom se je na svoje veliko čudo prepričal, da oni vedó o Križarjih nič manj, marveč še več nego on. Vedeli so vse, do najmanjših podrobnostij, kaj se je zgodilo v samem Marburgu in v drugih zdatnejših mestih. Vedeli so, kateri so križarski poveljniki, koliko imajo vojakov, koliko bojnih priprav in koliko časa bi potrebovali Križarji, da zberó skupaj svojo vojsko, ko bi napovedali vojno poljskemu kralju. Vedeli so celo o vsakem komturju, ali je človek vroče krvi in surov, ali resnoben in miren, in vse to so si zapisovali tako skrbno, kakor bi imela vojna napočiti že jutri.

Stari vitez je bil tega jako vesel, ker je sprevidel, da se na ta boj dokaj bolje in resnobnejše pripravljajo v Krakovu nego v Marburgu. »Gospod Jezus nam je dal enako veliko, ako še ne večjo moč,« je govoril sam sebi Matija, »toda dokaj večjo opreznost in večjo pamet.« In tako je takrat tudi bilo. Poizvedel je takisto, odkod so bila zajeta ona poročila: donašali so jih pruski prebivalci, ljudje vseh stanov, enako Poljaki kakor Nemci. Križarji so bili vzbudili zoper sebe mržnjo, da so vsi bivalci pričakovali kakor rešitev prihod Jagiellovih čet.

Matija se spomni, kar je nekoč Zindram iz Maškovic govoril o Marburgu, ter si ponavljal v duhu:

»Ta ima glavo! To je pamet!«

In ponovivši si vsako njegovo zapoved, izposodil si je tudi njegovo modrost. Ko ga je namreč mladi Janko izpraševal o Križarjih, je dejal:

»Močni so, to je resnica, toda kaj misliš? Ali morda ne pade s sedla tudi najkrepkejši vitez, ako nima v redu pasu ali stremena?«

»Pade, to je res, kakor tukaj stojim.«

»Ha, ali vidiš!« zakliče Matija z gromečim glasom. »K temu sem te hotel privesti.«

»Čemu?«

»Ker križarski red je tak vitez.«

Čez trenutek pa dodá:

»Iz drugih ust tega ne čuješ, ne boj se!«

Ker pa mladi vitez ni mogel še dobro razumeti, za kaj gre, mu jame starec to podrobno pojasnovati, samo to mu je pozabil povedati, da si te prispodobe ni izmislil sam, marveč da je ona izšla iz modre glave Zindrama iz Maškovic.

XIX.

V Krakovu se nista dolgo mudila in bila bi odšla še poprej, ako bi Janko Matijca ne bil uneto prosil, naj še ostane, ker on je hotel pregledati mesto in ljudi, ker se mu je zdelo vse to kaj nenavadno in čudno. Staremu vitezu se je med tem močno mudilo domu k žetvi, radi tega prošnja ni dosti pomagala, in o Velikem Šmarnu sta bila že doma, jeden v Bogdancu, a drugi v Zgorelicah pri sestri.

Od tega časa je bilo njih življenje povsem jednolično, bavili so se z gospodarskimi opravki in z navadnim delom na polju. Žetev se je v zgoreliški nižini, zlasti še v Jagjenkinem Močidolu, kaj dobro obnesla, toda v Bogdancu je vsled suhega leta bila žetev slaba in klasje je bilo težko pobrati. Sploh pa je bilo v Bogdancu le malo obdelane zemlje. Večina Bogdančevega zemljišča je bila obraščena z gozdom, in vsled dolge odsotnosti gospodarjev, ko se je nahajalo to zemljišče v najemu, je bila še ta zemlja vsled pomanjkanja delavnih rok le slabo obdelana. Dasi je obžaloval stari vitez vsako izgubo, si tega ni gnal preveč k srcu, ker je videl, da bo imel deti s čim vse to v red, — samo ko bi se le imel za koga truditi, za koga delati! Toda prav ta dvom mu je zastrupoval delo in življenje. Ni sicer stal s prekrižanimi rokami, kajti vstajal je pred dnevom, nadzoroval polje in delo v hosti, poiskal si prostor, na katerem je hotel postaviti gradič ter jel dovažati gradivo, toda ko je na večer zarudelo solnce ter se jelo poslavljati pred zvezdami, se ga je polaščevala pogostoma taka tuga, tak nemir, kakoršnega še ni imel nikdar. »Jaz se tukaj mučim,« je govoril sam sebi, »moj mladenič pa morda leži na kakem polju preboden s sulico, in volkovi mu z zobmi zvoné, namesto zvonov.« Vsled take misli mu je sahnelo srce od velike bolesti. Pozorno je poslušal, če morda ne začuje kje topota konjskih kopit, ki mu je napovedoval vsakdanji Jagjenkin obisk. Pred njo se je kazal, kakor da se nadeja in pričakuje vse najboljše, ter si s tem okrepčeval svojo izmučeno dušo.

Ona je dohajala vsaki dan, navadno proti večeru, z lokom pri sedlu in s kopjem v roki, da se je mogla braniti v slučaju napada na poti proti domu. Seveda se ni moglo pripetiti, da bi bila našla Zbiška iznenadoma doma, ker ga Matija pred poldrugim letom ni pričakoval. Vsekako pa je gojila deva v sebi to nadejo, ker ni zahajala semkaj kakor nekdaj v navadni obleki, v preprostem kožuhu in z listjem v kodrastih laseh, marveč z lepo spletenimi lasmi in v krasni opravi iz seradskega sukna. Matija jej je prihajal naproti in prvo njeno vprašanje je bilo:

»Nù in kaj?« kakor tudi njegov odgovor:

»Sedaj še ni nič.«

Na to jo je peljal v sobo in pri ognju sta govorila o Zbišku, o Litvi, o Križarjih, o vojni, sploh vedno o jednem in istem predmetu, toda nobenemu od nju ni prišlo v glavo, naj spremeni ta razgovor, ker ga njima nikdar ni bilo dovolj.

In tako je trajalo cele mesce. Časih je tudi on odšel v Zgorelice, toda pogosteje je ona prihajala v Bogdanec. Časih pa, ko je v okolici nastal kak nemir, ali ob času, ko so jeli medvedje biti ljudem nevarni, je spremljal Matija Jagjenko domu. Dobro oborožen se ni bal divje zverine ter bil on njej bolj nevaren nego ona njemu. Takrat sta jezdila drug poleg drugega, in pogostoma se jima je oglašal les s silnim šumom, toda ona sta pozabila na vse ter se razgovarjala le o Zbišku, kje je, kaj dela, ali je že pobil, ali pa vsaj kmalu pobije toliko Križarjev, kolikor jih je obljubil pokojni Danuški in njeni materi, in če se kmalu vrne? Jagjenka je izpraševala pri tem Matijca vse to, kar ga je že stokrat vprašala, in on jej je odgovarjal tako premišljeno in resno, kakor bi jej odgovarjal prvikrat.

»Vi pravite,« ga je vprašala, »da borba na odkritem polju ni za viteza tako strašna nego jemanje trdnjav in gradov?«

»Spomni se na to, kar se je pripetilo Volku. Pred klado, katero zavalé z grajskega obzidja, te no ubrani noben oklep; na bojnem polju pa se pravemu vitezu, samo ako ima dober oklep, ni treba bati niti deseterih.«

»Ali Zbišek? Ali ima dober oklep?«

»Ima jih več, toda najboljši je oni, katerega je odvzel Frigijcu, ker je skovan v Milanu.«

»Takega oklepa torej ne more poškodovati nobeno orožje, kaj ne?«

»Kar je naredila človeška roka, to more človeška pest tudi ugonobiti. Milanski oklep more presekati milanski meč, ali ga prestreliti angleška pušica.«

»Angleška pušica?« vpraša Jagjenka vznemirjena.

»Ali ti morda že nisem rekel, da na svetu ni boljših strelcev nego so oni; le divji Mazurji v puščavi bi se utegnili kosati ž njimi, toda ti nimajo tako dobrega orožja. Angleška pušica prebije na sto korakov najboljši oklep. Videl sem to pod Vilno. Nihče izmed njih ne zgreši cilja; najdejo se celo taki, ki zadenejo jastreba v letu.«

»Oj, paganski sinovi! Kako ste se borili ž njimi?«

»Ni bilo drugega sredstva, nego takoj planiti na nje. Oni se hrabro borijo od daleč, toda v bližini se nam ne morejo postaviti po robu.«

»Vas je varovala roka božja, pa bo varovala tudi Zbiška.«

»Tudi jaz pravim pogostoma: Gospod Bog, ki si nas vstvaril in nas nastanil v Bogdancu, glej takisto, da ne poginemo. Ha, to je delo božje!«

Tako sta se vselej razgovarjala, bodrila se in spodbujala svojo nadejo. Med tem so minevali dnevi, tedni in meseci. V jeseni je imel Matija prepir s starim Volkom iz Brezove. Volk se je pravdal že z opatom za mejo v hosti, za zemljišče, katero je opat, ki je imel zemljišče v najemu, dal iztrebiti in znovič zasaditi. On je v svojem času celo pozval oba Volka na dvoboj, ki pa se ž njim nista hotela boriti, pri sodniji pa tudi nista opravila ničesar. Sedaj se je spomnil stari Volk tega zemljišča, in Matija, kateremu ni bilo za nikako reč toliko mar na svetu nego za zemljo, tudi ni hotel niti slišati o tem, da bi mu ga odstopil. In bila bi gotovo takoj odšla k sodniji, ako bi se ne bila sešla v Krešnji pri župniku. Ondi ob hudem prepiru je rekel stari Volk nakrat: »Poprej, nego bodo naju ljudje sodili, zatekam se k Bogu, ki se bo maščeval nad vašim rodom radi doprinešene mi krivice.«

Stari Matija obledi na te besede in za trenutek umolkne, na to pa odvrne prepirljivemu sosedu:

»Čujte! Jaz prepira nisem pričel, marveč opat. Bog sam vé, kdo ima prav. Toda ako kličete nesrečo nad Zbiška, pa vzemite ono zemljišče, Zbišku pa naj dá Bog zdravje in srečo, kakor vam to zemljo iz srca rad odstopim.«

In podal mu je roko. Volk, ki ga je poznal že dolgo, se je temu neizrecno začudil, ker ni vedel, kako je ta trdi človek ljubil svojega sinovca in kako silno se je brigal za njegovo usodo. In dlje časa ni mogel spregovoriti besedice, dokler ju ni župnik, oveseljen vsled takega konca prepira, zaznamoval s križem, in je rekel Volk:

»Ako je tako, pa je to nekaj drugega. Meni ni bilo mar za dobiček, ker sem star in nimam komu zapustiti premoženje, marveč mi je mar samo za pravico. Kdor je z mano dober, temu še rad dodam kaj od svojega. Vašega sinovca pa naj Bog blagoslovi, da se na starost ne boste jokali za njim, kakor se jaz jočem za svojim jedincem.«

Na to sta se objela ter se dolgo prličkala zastran tega, kdo naj vzame v last to zemljišče. Matija se končno da preprositi, ker je bil Volk res sam na svetu ter ni imel komu izročiti imetja.

Potem povabi starega Volka v Bogdanec, kjer ga je dobro pogostil z jedjo in pijačo, ker se je sam jako radoval v svoji duši. Radoval se je, ker se je nadejal, da bo žito na tem zemljišču dobro vspevalo, kakor tudi, ker je vedel, da je od Zbiška odvrnil veliko nesrečo.

»Samo, da se le vrne, ker zemlje in živine bo imel tu dovolj!« si je mislil.

Jagjenka je bila tudi vesela, da je končal prepir tako srečno, »Ako usmiljeni Jezus hoče pokazati,« je dejala, »da mu je sloga ljubša nego prepir, pa se mora sedaj Zbišek srečno vrniti.«

Matijčevo lice se razvedri pri tem, kakor bi padel nanj solnčni žarek.

»Tudi jaz si mislim tako!« je dejal. »Bog je vsemogočen, vsekako pa je treba ugoditi njegovi vsemogočnosti, za kar pa je treba imeti bistro pamet.«

»Vam razsodnosti še nikdar ni nedostajalo!« odvrne Jagjenka, dvignivši oči.

Čez trenutek pa, kakor bi se na kaj spomnila, je vprašala:

»Ali Vi tako ljubite Vašega Zbiška, ej!«

»Kdo bi ga ne ljubil?« odvrne stari vitez.

»In ti? Ali ga ti morda sovražiš?«

Jagjenka v prvem hipu ne reče ničesar.

Ker je pa sedela z Matijcem na klopi, pomakne se še bliže in, obrnivši od njega glavo, se ga dotakne z laktom ter reče:

»Dajte mi mir!«

XX.

Vojna med knezom Vitoldom in Križarji je zanimala vse ljudi v kraljevini tako, da so neprestano povpraševali, kako vse to skonča. Nekateri so bili prepričani, da pojde Jagiello svojemu bratrancu na pomoč in da iz tega nastane s Križarji kmalu velika vojna. Vitezi so koprneli po njej, in po vseh plemenitaških dvorih so govorili, da je celo večje število kraljevih svetovalcev v Krakovem naklonjeno vojni, češ, da je vendarle treba enkrat obračuniti s tem sovražnikom, ki se nikdar ni hotel zadovoljiti s svojo lastnino, marveč je mislil neprestano na tuje, dá, mislil tudi takrat, ko ga je prevzel strah pred veliko sosednjo silo.

Toda Matija, ki je bil razumen in izkušen človek, ki je marsikaj videl in poznal, ni verjel, da bi bila ta vojna že tako blizu, ter se je o tem pogostoma razgovarjal z mladim Jankom iz Zgorelic in z drugimi sosedi, s katerimi se je shajal v Krešnji.

«Dokler je še veliki mojster Konrad živ, ne bo iz tega ničesar, kajti on je pametnejši nego drugi ter ve, da bi to ne bila kaka navadna vojna, marveč da bi nastalo klanje, v katerem bi veljalo pravilo: Tvoja ali moja smrt! Ali v to on, ki pozna kraljevo moč, nikakor ne privoli.«

»Kaj pa, ako jim kralj prvi napove vojno?« so vprašali sosedje.

Toda Matija odmaje z glavo.

»Glejte! Jaz sem ogledoval vse to od blizu in sem zapazil marsikaj. Ko bi bil naš kralj potomec starega kraljevega rodu, čegar udje so bili vedno kristijani, pa bi morda prvi vdaril na Nemce. Toda naš kralj Ladislav Jagiello ki je kaj dober gospod in katerega, naj Bog ohrani pri življenju in zdravju, je bil poprej nego smo ga mi izvolili za svojega kralja, litevski veliki knez in pagan ter je še le pred nedavnim sprejel krščansko vero, radi česar Nemci neprestano lajajo po svetu, da v njem tiči še vedno paganska duša. Radi tega ni mogoče, da bi on sam prvi napovedal vojno in prelival krščansko kri. Iz tega vzroka tudi ne gre na pomoč Vitoldu, dasi ga roke srbé, kajti meni je znano tudi to, da sovraži Križarje kakor kugo.«

S takim govorjenjem si je pridobil Matija slavo pametnega človeka, ki zna vsako reč razložiti kakor na mizi.

V Krešnji so ga torej vsako nedeljo po sv. maši obkoljili sosedje, pozneje pa je bilo običajno, da je ta ali oni sosed, ki je slišal kako novico, odšel takoj v Bogdanec, da mu je ondi stari Matija pojasnil to, česar navadna plemiška glava ni mogla razumeti. On je vsakega rad videl in ga pogostil, z vsakim se je rad razgovarjal, in ko je gost končno odhajal, poslovil se je Matija od njega z besedami:

»Čudite se moji pameti, toda kadar se vrne Zbišek, temu se boste še le čudili. On je sposoben, da sedi pri kraljevem posvetovanju, tako je pameten in razsoden.«

In ker je zagotavljal tako svoje goste, je uveril o tem tudi samega sebe in Jagjenko. Zbišek sam se mu je zdel podoben kraljeviču v bajki. Ko je nastala pomlad, sta komaj še ostala pri domačiji.

Vrnile so se lastavice, vrnile se čaplje in prepelice so se začele oglašati po žitu, vrnili so se žrjavi in slavčki — samo Zbišek se ni vrnil. Toda med tem ko so ptice prihajale z juga, prinašal je severni veter poročila o vojni. Pripovedovali so o bitkah in bojih, v katerih je gibčni Vitold zmagal ali pa bil premagan; govorili so o velikih izgubah, ki so jih pretrpeli Nemci radi bolezni in zime. Končno se je po vsej krajini razširila radostna novica, da je pogumni Kiejstutovič vzel Novo Kovno ali Gotteswerder ter ga razdrl tako, da ni ostal kamen na kamenu. Ko je čul Matija to novico, je takoj zasedel konja in odjezdil v Zgorelice.

»Ha,« je dejal, »znan mi je ta kraj, ker smo ondi z Zbiškom in Skirvoillom Križarje dobro naklestili. Ondi smo tudi vjeli poštenega gospoda de Lorche. Glej, Bog je dal, da se je Nemcem ondi spodrsnilo, kajti tega gradu ni bilo lahko dobiti.«

Jagjenka je slišala še pred Matijčevim prihodom o vzetju Novega Kovna, toda sedaj je čula še več, namreč, da se je knez Vitold jel poganjati za mir. Ta novica jo je zanimala še bolj nego prva, kajti ko bi nastal mir, moral se bo Zbišek vrniti domu, ako je še živ. Radi tega jame vpraševati starega viteza, ali je to res. Starec se nekoliko zamisli ter jej odvrne:

»Pri Vitoldu je to vse mogoče, kajti on je povsem drugačnejši človek nego so drugi, ter izmed vseh krščanskih vladarjev najbolj zvit. Kadar hoče razširiti svoje gospodarstvo po Rusiji, sklene mir z Nemci; ko pa doseže to, kar je hotel, pa takoj pograbi zopet

Nemce za lase. Oni ne morejo priti ž njim do kraja, kakor ne s to nesrečno Žmudsko. On jim enkrat dá, drugič pa jim zopet vzame. So še med nami, kakor tudi na Litvi, mnogi, ki mu jako zamerjajo, da se tako igra s krvjo onega nesrečnega národa. Tudi jaz bi mu to štel v zlo, ako bi ne bil on Vitold. Časih si mislim, saj je on pametnejši nego jaz, ter že vé, kaj dela! Tako sem čul od samega Skirvoilla, da je napravil iz te nesrečne pokrajine grozen klin in ga zabil v križarsko telo, da več ne ozdravi. Matere na Žmudskem bodo neprestano rodile otroke, a krvi ni škoda, samo da se ne preliva zaman.«

»Meni je mar le za to, da se Zbišek vrne.«

»Kakor Bog dá; toda daj Bog, da si, deklica, izrekla to o pravem času.«

Preteklo je nekoliko mescev. V tem času so došle novice, da je bil mir v resnici sklenjen.

Žito je jelo že rumeneti, klasje se je pripogibalo k zemlji, detelja je zarudela, toda o Zbišku še ni bilo sledu.

Končno se Matija ni mogel več dalje premagovati, zato je sklenil oditi v Spihov, da ondi v bližini Litve povpraša po Zbišku in da ob enem pogleda, kako Čeh vodi gospodarstvo.

Jagjenka je hotela po vsej sili iti ž njim, toda on ni dopustil, radi česar sta se prepirala ves teden. Ko sta se pa nekega večera jela zopet pričkati v Zgorelicah, je priletel nalik vetru v sobo služabnik iz Bogdanca, brez kape in brez čevljev, ter prihitevši k skednju, v katerem sta baš sedela, zaklical na vso moč:

»Mladi gospodar se je vrnil.«

Zbišek se je res vrnil, toda bil je jako čuden; ne samo shujšan in zagorel, marveč tudi žalosten in kratkobeseden. Čeh, ki je dospel ž njim s svojo ženo, je govoril za njega in zá-se. Rekel je, da se je bojni pohod mlademu vitezu očividno posrečil, ker je na Danuškin grob v Spihovu položil celo kopico pavovih in nojevih peres. Vrnil se je z zaplenjenimi konji in oklepi, od katerih sta bila zlasti dva nenavadno dragocena, dasi sta bila močno oguljena od udarcev mečev in sekir.

Matija je kar gorel radovednosti, hoté poizvedeti vse iz ust samega sinovca, toda ta je samo mahal z roko ter odgovarjal na polovico, tretjega dné pa je tako oslabel, da se je moral vleči. Pokazalo se je, da je bil ranjen na levi strani, da je imel dve rebri zlomljeni, kar ga je močno oviralo pri dihanju in pri hoji. Vrhu tega so se oglasile tudi bolečine, katere je trpel, ko ga je bil potlačil divji zuber, in končno je še močno oslabel vsled potovanja iz Spihova v Bogdanec. Vse to samo na sebi še ni bilo pregrozno, kajti bil je še mlad človek in pri tem krepak kakor hrast, vendar ga je sedaj prevzela nakrat taka onemoglost, kakor bi mu jel ves napor, kolikor ga je že prenesel doslej, še le sedaj glodati kosti. Matija si je početkom mislil, da po dva-ali tridnevnem počitku vse to preide, toda temu ni bilo tako. Tu ni pomagalo nobeno mazanje niti kadenje z zeliščem, ki ga je nabral domači ovčar, niti zdravila, ki jih je skuhala Jagjenka, niti ona, ki jih je poslal duhovnik iz Krešnje. Zbišek je čimdalje bolj slabel ter bil čimdalje bolj turoben in nemiren.

»Kaj ti je? Morda bi hotel kaj?« povprašuje stari vitez.

»Nočem ničesar, meni je vsejedno!« je odgovarjal Zbišek.

Tako je minil dan za dnevom. Jagjenka se je spomnila, da Zbiška morda ne muči le bolezen, marveč da ima morda kako tajnost, ki ga muči, zato je jela prigovarjati Matijcu, naj ga vpraša, kaj bi utegnilo to biti.

Matija je takoj privolil, vsekako pa je nekoliko pomislil ter rekel čez nekaj časa:

»Morda bi to poprej povedal tebi nego meni. Kajti vedi, da te on iskreno ljubi, zakaj videl sem, kako je zrl za teboj, kamorkoli si se obrnila v sobi.«

»Ali ste videli to?« vpraša Jagjenka.

»Če sem ti rekel, da je gledal, pa je gledal! Ali kadar te dolgo ni, se neprestano ozira v vrata. Vprašaj ga ti.«

»Pri tem je tudi ostalo. Vsekako pa se je pokazalo, da se Jagjenka ne drzne storiti tega. Ko bi prišlo do tega, da bi povprašala, je vedela, da bi morala govoriti o Danuški in o Zbiškovi ljubezni do pokojnice, toda te besede niso mogle priti čez njene ustnice.

»Vi ste bolj zvit in izkušen,« je rekla Matijcu, »spregovorite ž njim vi, jaz ne morem.«

Matija je zato hoté ali nehoté sklenil, da ga povpraša. Nekega jutra, ko se mu je zdel Zbišek nekoliko bolj svež nego drugekrati, je pričel ž njim razgovor.

»Glavač mi je povedal, da si celo kopico pavovih peres položil na rakev v Spihovu,« mu je dejal.

Zbišek, ki je imel oči vprte v strop, kamor je, ker je ležal na hrbtu, vpiral oči, je pokimal z glavo v znamenje, da je res tako.

»Gospod Jezus ti je dal srečo, kajti na vojni se dobi poprej prostaka nego viteza. »Knehtov« utegneš že pobiti, kolikor hočeš, toda za vitezom se je treba dobro ogledati... Tako so ti sami lezli pod meč?«

»Pozval sem jih nekoliko na dvoboj na poteptanih tleh, a enkrat so me obkoljili v bitki,« odvrne leno mladenič.

»Ali plena si dosti pripeljal?«

»Dà, pa tudi knez Vitold me je obdaroval.«

»Ali je tako darežljiv?«

Zbišek zopet le pokima z glavo; očividno ni imel volje za daljši razgovor.

Toda Matija ga ni hotel pustiti, marveč je bil sklenil, da hoče priti tej reči do živega.

»Povej mi odkritosrčno,« mu reče, »gotovo ti je odleglo, ko si položil one šapelje na rakev. Človek je vselej vesel, kadar izpolni kako obljubo. Je-li, da si bil tega vesel, kaj?«

Zbišek odtegne svoje turobne oči od stropa, jih vpre v Matijca ter se oglasi z glasom začudenja:

»Nikakor.«

»Ali ne? Boj se Boga! Jaz pa sem si mislil, da kadar razveseliš duše v raju, pa bo konec vsemu.«

Mladenič zapre za trenutek oči, kakor bi premišljeval, in končno reče:

»Zveličanim dušam ni treba človeške krvi.«

Oba sta umolknila.

»Čemu si torej šel na vojno?« vpraša končno Matija.

»Čemu?« odvrne nekoliko živahnejše Zbišek. »Sam sem si mislil, da se mi polajša. Sam sem si mislil, da Danuško in sebe potolažim. — Ali potem mi je bilo jako čudno pri srcu. Ko sem prišel iz podzemlja, mi je bilo prav tako težko pri srcu kakor poprej. Iz tega torej lahko spoznam, da zveličanim dušam ni treba človeške krvi.«

»To ti je moral nekdo reči, sam bi si tega ne bil domislil.«

»Jaz sem to sam razvidel po tem, da nisem bil veselejši nego sem bil poprej. In duhovnik Kaleb mi je to potrdil.«

»Umoriti sovražnika v boju, ni greh, marveč kaj hvalevredno je, saj so to sovražniki našega plemena.«

»Jaz si tega tudi ne štejem v greh in jih ne pomilujem.«

»Ali še žaluješ po Danuški?«

»Dà, kadar se je spomnim, mi je močno žal. Toda bila je to volja božja! Njej je bolje pri Bogu, jaz sem se tega že privadil.«

»Čemu se torej ne otreseš svoje tuge? Česa ti je treba?«

»Kaj jaz vem?...«

»Čas imaš, da si počiješ, polagoma te popuste bolečine. Pojdi v kopelj, da se okoplješ, izpij vrč medice, da se izpotiš, in vse bo dobro.«

»Nu, in kaj potem?«

»Takoj boš bolj vesel.«

»Odkod bi se vzelo veselje? V samem sebi ga ne najdem, posodi pa ga mi tudi nihče.«

»Ti nekaj skrivaš pred menoj.»

Zbišek pomigne z rameni.

»Nimam veselja v sebi, kakor tudi ničesar, kar naj bi skrival.«

In izrekel je to tako odkritosrčno, da ga Matija takoj neha izpraševati po njegovi skriti tajnosti, pač pa si jame gladiti svoje sive lase, kar je delal vselej, kadar je bil jako zamišljen; končno pa reče:

»Jaz pa ti povem, česa nimaš. Tebi se je nekaj končalo, nekaj se pa še ni pričelo. Ali razumeš?«

»Ne prav — ali je mogoče!« odvrne mladenič.

Na to se zravna, kakor človek, ki hoče zaspati.

Matija pa si je bil v svesti, da je pogodil pravi vzrok, in to mu je bilo jako ljubo, vsled česar ga je tudi zapustil dosedanji nemir. A še bolj je jel zaupati v svoj lastni razum, in rekel si je v duhu:

»Nikako čudo ni, da se ljudje prihajajo posvetovat z menoj.«

Ali ko je došla po tem razgovoru na večer Jagjenka, jej je rekel še poprej nego je stopila s konja, da že vé, kaj je Zbišku treba.

Deklica je takoj skočila s sedla in vprašala:

»Nù kaj? Kaj? Govorite!«

»Prav ti imaš zdravilo zanj.«

»Jaz? Kako?«

In objemši jo okrog pasa, jej je jel nekaj šepetati na uho, toda ne dolgo, kajti čez kratko je odskočila kakor poparjena od njega, in zakrivši si z obema rokama lice, je zaklicala:

»Eh, pojdite, pojdite! Nimam vas rada!«

»Kakor Boga ljubim, jaz govorim resnico!« jej odvrne s smehom Matija.

XXI.

Stari Matija je dobro pogodil, toda le na polovico. Zbišku se je končal jeden del življenja popolnoma. Njemu je bilo hudo po Danuški, kadarkoli se je je spomnil, vsekako pa je sam govoril, da se jej godi gotovo bolje na nebeškem dvoru nego tu na kakem kneževskem. Spoprijaznil se je bil z mislijo, da je ni več na svetu, ter vedel, da temu ne more biti drugače. Nekdaj se je v Krakovu jako čudil raznim svetnikom, naslikanim na cerkvenih oknih, pa si je tako predstavljal sedaj tudi Danuško. Videl jo je vso čisto in nebeško, z zlatimi ročicami in s kvišku dvignjenimi očmi, kako je igrala na svoji pljunki sredi drugih blaženih svirateljev, ki godejo Materi Božji in njenemu Sinu. Na njej ni bilo nič pozemskega, marveč jo je v duhu gledal tako prozorno in čisto, da se je čudil, kako je mogla nastati taka prememba, ko se je spomnil, kako je ona v lesnem gradiču stregla kneginji, kako se smejala, govorila in sedela za mizo. Že na vojni pri Vitoldu, ko je bil popolnoma zatopljen v bojne posle, je nehal koprneti po njej, kakor koprni mož po ženi, ter je mislil na njo samo tako, kakor misli pobožen človek na svojo varuhinjo. In tako se je njegova ljubezen otresla vseh pozemskih lastnostij ter se spremenila v neko tajno in sladko pobožnost.

Ako bi bil človek slabotnega telesa in drugih mislij, bi bil šel k menihom ter bi v tihem samostanskem zidovju čuval kot največjo svetinjo drag spomin na svojo drago pokojnico, dokler mu ne bi zletela duša iz telesa nalik tici iz kletke. Toda njemu se je imelo pričeti še le tretje desetletje v življenju; v pesteh je imel tako moč, da je izžemal sok iz sveže veje; konju je zamogel zapreti sapo, kadar ga je stisnil z nogami. Bil je tak, kakoršni so bili takrat vsi mladi plemiči, ki so bili telesno tako krepki, da so se vdajali grozni razbrzdanosti in pijanstvu, in jim vendar to ni škodovalo, ali da so se ženili tako mladi, da so pozneje, ko so odšli na vojno, imeli po štirindvajset sinov okrog sebe, ako niso odšli med duhovnike.

Toda Zbišek ni vedel, da je bil tak, zlasti sedaj, ko je bil bolan. Polagoma pa so se mu zacelila zlomljena rebra, in ostala je le mala izbočina na boku, ki ga pa v ničemur ni ovirala in katero je zakril ne le oklep, marveč tudi navadna obleka. Tudi turobnost je izginila. Njegovi bujni plavi lasje, ostriženi v znamenje žalosti za Danuško, so mu zrastli znovič in se mu vsipavali na ramena. Tudi prejšnja lepota se mu je povrnila. Ko je bil pred nekoliko leti v Krakovem veden v smrt, da pogine pod rabljevo roko, je bil videti še deček odličnega rodu, toda sedaj je bil lepši, kakor pravcat kraljevič, podoben po svojih širokih prsih in širokih ramenih orjaku, po svojem lepem licu pa mladi deklici. V njem je kar kipela moč življenja, kakor vrela voda v loncu, in kosti mu je vsled dolgega počitka prešinjal živi plamen. On ni vedel, kaj je to, marveč si je mislil, da je še vedno bolan ter se je še valjal po postelji in bil jako zadovoljen, da ga Matija in Jagjenka oskrbujeta in mu v vsem vstrezata. Časih se mu je zdelo, da se mu godi tako dobro, kakor v nebesih, pa tudi zoperno in neugodno, zlasti kadar ni bilo pri njem Jagjenke. Takrat je bil čemeren, da se mu je kar zdehalo, in govoril je Matijcu, ko ozdravi, da pojde znovič na konec sveta, nad Tatarje ali Nemce, ali na kak drugi pohod, samo da se iznebi življenja, ki mu je že nadležno. Matija se ni hotel pričkati ž njim ter mu je le pritrjeval in kimal z glavo, ob enem pa tudi takoj poslal po Jagjenko, poleg katere so se mahoma razpršile Zbiškove misli na bojne pohode, kakor se staja sneg na solncu.

Ona je na tak poziv rada pritekla, dospela pa je tudi često prostovoljno, ker je ljubila Zbiška z vsem svojim srcem in z vso svojo dušo. Ko je bivala na škofovem in knežjem dvoru v Plocku, je videla ondi mnogo lepih in hrabrih vitezov, ki so pogostoma poklekovali pred njo ter jej obljubovali zvestobo do smrti — toda Zbišek je bil njen prvi izvoljenec, v katerega se je zaljubila s svojo prvo ljubeznijo, in vse nesreče, kolikor jih je pretrpel, so povekšale njeno ljubezen tako, da jej je bil ljubši ne samo kot drugi vitezi, marveč tudi kot vsi knezi na zemlji. Ali sedaj, ko se mu je vračalo zdravje in ko je bil od dné do dné lepši, se je spremenila njena ljubezen v pravo strast ter jej zakrila ves ostali svet.

Vsekako pa ni priznala tega niti sama sebi, pa tudi pred Zbiškom je to skrbno tajila v strahu, da je ne bi preziral. Dà, celo pred Matijcem je bila previdnejša in bolj molčeča, in ni mu zaupala več svojih skrivnostij, kakor nekdaj. Samo časih je zadrgetala, kadar je zavezovala Zbišku rano, vsekako pa si je prizadevala, skrivati svoje notranje občutke. Nekoč je rekla kakor mimogredé Zbišku:

»Da te tako oskrbujem, to se godi edino le iz naklonjenosti do Matijca. Ti si si morda mislil kaj drugega. Povej!«

In delala je tako, kakor da si popravlja lase na čelu, zakrila si je lice z dlanjo ter gledala Zbiška skozi prste. On pa, osupnen vsled takega nepričakovanega vprašanja, je zardel nalik gospodični, ter jej čez trenutek odgovoril:

»Jaz si nisem mislil ničesar. Ti si sedaj povsem druga.«

»Druga?« vpraša končno deklica s tihim in mehkim glasom. Dà — zares sem druga. Toda Bog obvaruj, da bi te radi tega ne mogla trpeti!«

»Bog ti povrni tudi to!« odvrne Zbišek.

Odslej sta se počutila dobro, kadar sta bila sama, dasi sta se čutila v zadregi. Večkrat se ti je zdelo, da se o nečem razgovarjata, mislita pa na povsem kaj drugega. Zbišek, ki je ležal v postelji, jo je spremljal z očmi, kamorkoli se je ganila, kakor je bil rekel Matija, kajti videla se mu je tako krasna, da se je ni mogel nikdar dovolj nagledati. Časih se je pripetilo, da so se njuni pogledi nakrat srečali, in takrat sta oba zardela, njene deviške prsi so se od globokih vzdihljajev dvigale, in srce jej je vtripalo v pričakovanju, če morda ne začuje nekaj, vsled česar se raztopi njena duša... Toda Zbišek je molčal, kajti pred njo je bil izgubil svoj nekdanji pogum; bal se je, prestrašiti jo s kako neprimerno besedo, in navzlic vsemu temu, kar je videl s svojimi očmi, je bil vtrjen v prepričanju, da mu ona skazuje samo svojo sestersko ljubezen.

Nekega dné se je spustil o tem v razgovor z Matijcem. Prizadeval si je govoriti mirno, malomarno, ter ni niti zapazil, da so njegove besede postajale čimdalje bolj podobne pritožbi nad svojo tužno usodo. Matija ga je poslušal potrpežljivo ter mu končno odgovoril samo jedno besdo:

»Ti si bedast!«

In odšel je iz sobe.

»Ha!« je rekel sam sebi, »takrat, ko ti je mogla priti po ceni, je nisi hotel niti pogledati, torej se najej sedaj strahu, ker si bedast! Jaz hočem staviti gradič, ti pa se oblizuj med tem! Ne rečem ti ničesar, ne potegnem ti mrene z očij, ako bi tudi stokal glasnejše nego tvoji konji v Bogdancu. Kjer ležé polena na oglju, ondi mora prej ali slej izbruhniti plamen. Jaz pa tudi ne mislim razpihavati ognja, ker si mislim, da to ni potrebno.«

In zares ga ni razpihaval, marveč se postavljal Zbišku po robu in ga dražil, kakor kak star zdražbar, ki se igra z neizkušenim mladeničem. Ko mu je Zbišek nekega dné znovič ponavljal, da se hoče napotiti na nekak daljni pohod, da se iznebi svojega neznosnega življenja, mu je dejal:

»Dokler še nisi imel brk pod nosom, sem ti svetoval, — sedaj pa naj bo po tvojem. Ako se zanašaš samo na svoj razum, pa pojdi!«

Zbišek se jako začudi ter sede na postelji.

»Čemu naj bi ti nasprotoval? Meni je res jako žal za našim rodom, ki bi poginil ob enem s teboj. Toda tudi za to se dobi pomoč.«

»Kaka pomoč?« vpraša Zbišek nemirno.

»Kaka? Nu, treba je priznati, da sem jaz že v letih, vsekako pa sem še dovolj trden! Res Jagjenki bi bilo primerno, da dobi mladega človeka, ker pa sem bil jaz prijatelj njenemu očetu... kdo vé...«

»Vi ste bili prijatelj njenemu očetu,« odvrne Zbišek, »a vi me nikdar niste prav ljubili... nikdar, nikdar...«

In umolknil je, ker se mu je jela brada tresti.

»Kaj mi je početi, ako le hočeš poginiti?«

»Prav! Delajte, kar hočete — jaz pa še danes odidem na tuje.«

»Bedast si!« ponovi Matija.

In znovič zapusti sobo ter gre nadzorovat ljudi, ki mu jih je Jagjenka iz Zgorelic in Močidola posodila, da mu pomagajo kopati nasip, ki bi imel obkoljevati novo graščino.

XXII.

Zbišek seveda ni izvršil svoje grožnje ter ni odpotoval, pač pa se mu je po preteku dveh daljših tednov popolnoma vrnilo zdravje, da ni mogel več ležati v postelji. Matija mu je rekel, da mora sedaj iti v Zgorelice in zahvaliti Jagjenko za vse, kar je storila zanj. Nekega dne, ko se je okopal v kopelji, je sklenil, da odrine brez odloga. V ta namen zapove, naj mu prinesejo iz škrinje najboljšo obleko, katero je imel le poredkoma na sebi, ter je jel devati v red svoje lase. To pa ni bil posebno lahek posel, kajti Zbišek je imel bujne lase, ki so se mu nalik grivi vsipavali na ramena. Vitezi so v istem času nosili lase, zvezane s trakom in naperjene kvišku, kar je bilo jako primerno na vojni, ker jih je več ali manj tlačila čelada; kadar pa so šli na kako veselico ali gostijo, so si namazali lase z duhtečo mastjo ter si jih gladko počesali, da so se držali glave in se lesketali. Tako se je hotel sedaj počesati tudi Zbišek. Toda dve ženski, poklicani iz družinske sobe, mu nista mogli pomagati, ker nista bili privajeni takemu delu. Bujni in neurejeni lasje se nikakor niso hoteli udati ter so se ježili in silili kvišku, kakor trava na z mahom poraščeni strehi. Tu ni pomagal niti glavnik, niti česalo, ki ga je bil odvzel Zbišek frigijskemu vitezu, dà, niti čohalo, po katero je odšla jedna ženska v hlev. Zbišek se je jel že hudovati, med tem pa stopi v sobo Matija z Jagjenko, ki je povsem nepričakovano dospela.

»Hvaljen bodi Jezus Kristus!« je rekla deklica.

»Ne veke vekov!« odvrne Zbišek s presenečenim licem. »O to je čudno! Hotel sem ravnokar oditi v Zgorelice, med tem pa si ti tukaj.«

In oči so se mu zalesketale od veselja. Vselej, kadarkoli jo je gledal, mu je bilo v duši tako jasno, kakor bi bil gledal solnčni vshod.

Ali Jagjenka, ki je zagledala osupneni ženski s česalom v roki in s čohalom, ležečim na klopi, poleg Zbiška, ter njegove kuštrave lase, se je spustila v smeh. —

»Ej, to je slamnata metla! to je slamnata metla!« je zaklicala, kažoča med rdečimi ustnicami svoje bele zobe. »Treba te je postaviti na vrt, ali v konoplje, da ondi strašiš ptice.«

On se zamrači ter jej odvrne:

»Hotel sem oditi v Zgorelice, toda prav je, da sem ostal doma. V Zgorelicah bi morali jemati ozir na goste, tu pa se mi lahko posmehuješ, kolikor hočeš, kar delaš vedno rada.«

»Jaz da to delam rada?« vpraša deklica. »Ej, mogočni Bog! Dospela sem ravnokar, da vaju povabim k večerji; sicer pa se ne smejem tebi, marveč tema ženskama, ki si ne znata pomagati, kar bi vendar meni ne delalo nikake preglavice.«

»Tudi ti bi ne opravila ničesar.«

»Ali kdo pa neki češe Janka?«

»Janko je tvoj brat!« odvrne Zbišek.

»Dà!«

Stari in izkušeni Matija sklene, da jima pomaga.

»V hišah,« je dejal, »kjer po striži vitežkemu dečku zrastejo lasje, mu jih češe sestra, v odrastlih letih pa češe žena svojega moža. Navada pa je tudi, da vitezu, ki nima niti žene, niti sestre, stori to uslugo plemenitaška deklica, naj bi bila tudi popolnoma tuja.«

»Ali je res taka navada?« vpraša Jagjenka ter pobesi oči.

»Ne samo po dvorih, marveč tudi v gradovih in na kraljevem dvoru,« odvrne Matija.

Na to se obrne k ženskama in zakliče:

»Ker ne znata nič, odrinita v družinsko sobo.«

»Naj mi prineseta nekoliko tople vode,« doda deklica.

Matija odide ob enem z ženskama iz sobe, da pogleda, če prav opraviti, in čez nekaj časa pošlje pogrete vode, katero ženska pusti v sobi. Mlada človeka ostaneta sama v sobi. Jagjenka namoči najpoprej Zbiškove lase ter jih jame gladiti z rokami; ko so se že nekoliko prijeli glave, vzame česalo ter sede mladeniču nasproti, da izvrši daljši posel.

In tako sta dolgo sedela, oba jako lepa in močno zaljubljena drug v drugega. Ker sta se čutila v zadregi, sta oba molčala. Jagjenka je česala njegove bujne lase, on pa je čutil bližino njenih kvišku dvignenih rok ter trepetal od glave do pet, premagujé se z vso močjo svoje volje, da je ni objel okrog pasu ter jo pritisnil na svoje prsi.

V tej tišini, ki ju je obkoljevala, je bilo moči slišati njuno urno dihanje.

»Morda si bolan?« vpraša deva čez nekaj časa. »Kaj ti je?«

»Ničesar,« jej odvrne mladi vitez.

»Ker tako hitro dihaš.«

»Ti tudi tako dihaš?«

In zopet nastane tišina. Jagjenki zarudi lice kakor roža. Čutila je, da Zbišek niti za trenutek ne odtegne očij od nje, in hoté zakriti svojo zadrego, ga vpraša znovič:

»Čemu me tako gledaš?«

»Ali ti to ni po godu?«

»Ne to. Marveč te samo vprašam.«

»Jagjenka!«

»Kaj hočeš?«

Zbišek si globoko oddahne ter jame gibati ustnice, kakor bi jej hotel nekaj reči, toda očividno ni imel dovolj poguma, zato samo ponovi:

»Jagjenka!«

»Kaj?«

»Jaz se bojim ti reči to...«

»Ne boj se! Jaz sem preprosta deklica ter nisem nikak zmaj.«

»Seveda, da nisi zmaj. Toda stric Matija pravi, da te hoče vzeti.«

»Hoče, zares, toda ne za sebe.«

In umolknila je, kakor bi se prestrašila lastnih besed.

»Za Boga dragega! Moja Jagjenka! Toda kaj praviš ti na to? Jagjenka« zakliče Zbišek.

Jagjenkine oči se zalijejo s solzami, ustnice jamejo drgetati, toda njen glas je bil tako tih, da jo je Zbišek komaj slišal, ko mu je odgovorila:

»Oče in opat sta hotela... in tudi jaz... ti sam veš to...«

Na te besede se vname radost v Zbiškovem srcu, kakor živ plamen. On objame deklico, jo dvigne kvišku kakor pero ter jame klicati, kakor bi bil znorel:

»Jagjenka! Jagjenka! Zlato moje! Solnce moje! Ej! Ej!«

In kričal je tako, da je stari Matija, v mislih, da se je zgodilo kaj nenavadnega, urno pritekel v sobo. Zagledavši Jagjenko v Zbiškovem naročju, je bil močno osupnen nad tem, da se je to zgodilo tako naglo, ter je zaklical:

»V imenu Očeta in Sina! Zavedi se, mladenič!«

Zbišek skoči k njemu ter postavi Jagjenko na tla; na to sta hotela oba poklekniti, toda predno sta utegnila to storiti, ju objame starec s svojimi koščenimi rokami ter si ju na vso moč pritisne k prsim.

»Hvala Bogu!« zakliče. »Vedel sem, da to tako konča. Bog vaju blagoslovi! Sedaj mi bo lože umreti. Deklica je kakor čisto zlato... kakor pred Bogom, tako tudi pred ljudmi. Res! Sedaj naj se zgodi, kar hoče, da sem le to veselje doživel. Bog me je skušal, pa me je tudi potolažil. Moramo takoj oditi v Zgorelice, da povemo to Janku.« Ej, ko bi še živela stari Zih in opat! Toda jaz vama nadomestim oba, kajti da vama povem resnico, ljubim vaju tako, da me je kar sram povedati.«

In dasi je bil človek trdega kova, je bil vendar ganjen tako, da ga je nakrat nekaj stisnilo za grlo. Na to je še poljubil Zbiška in Jagjenko na obe lici in v solzah s težavo je spravil iz sebe besede: »To je med, ne pa deklica!« ter odšel v hlev, kjer je dal osedlati konje.

Prišedši iz sobe, se je naslonil na neko deblo pred hišo, na katerega drevju je bilo že porumenelo listje, prav kakor bi bil pijan.

»Evo, sedaj sta svoja!« je dejal. »Ako Bog dá, bo še bogdanskih Gradovcev več!«

Na to je korakal proti hlevu ter momljal poluglasno:

»Bogdanec, opatovo zemljišče, Spihov, Močidol... Bog že vé, kaj dela, ter se dotakne sčasoma tudi starega Volka. Na to bi se še dalo kupiti Brezovo... Travniki so ondi lepi.«

Jagjenka in Zbišek tudi dospeta vèn pred hišo, vsa radostna in srečna, v lesku kakor solnce.

Matija se vrne k njima, razprostre roke ter ju jame klicati kakor v gozdu:

»Hop! Hop! Zdrava bodita!«

XXIII.

Ona sta prebivala v Močidolu, stari Matija pa je stavil za nju graščino v Bogdancu. Stavba je bila kaj težavna, kajti hotel je, naj bi bil ves temelj iz kamena, zidovje iz opeke, katero pa je bilo težko dobiti v okolici. Prvo leto je delal nasipe, kar ni bilo pretežavno, ker je bil grič, na katerem je hotel staviti graščino, nekdaj utrjen, nemara še v paganskih časih. Bilo je treba samo odpraviti one jarke grmovja in kamenja ter jih potem dobro urediti in utrditi. Pri kopanju jarkov so naleteli na vrelec žive vode, ki je imel toliko vode, da je kmalu napolnil ves jarek, da je Matija moral misliti na to, da je napravil odtok nepotrebne vode. Potem je napravil na nasipu plot ter jel kopičiti les za stavbo gradiča, hrastova debla tako debela, da jih trije možje niso mogli objeti. Potem je postavil temelj in jel staviti na njem zidovje, na katero je polagal tako krepke in zdrave tramove, da niso mogli trohneti niti pod apnom in glino.

Dasi so mu neprestano pomagali kmečki ljudje iz Zgorelic in Močidola, se je lotil stavbe sten še le drugo leto ter se poprijel tega posla tim vnetejše, ker je Jagjenka med tem povila dvojčka. Sedaj se je nebo odprlo pred starim vitezom, kajti sedaj je že imel za koga delati in se truditi, kajti vedel je, da rod Gradovcev ne pogine in do bo Topa podkev še pogostoma omadeževana s sovražnikovo krvjo.

Dvojčka sta dobila imeni: Matija in Janko. »To sta tako lepa dečka,« je rekel starec, »da jima ni para v vsem kraljestvu, a vrhu tega še ni večer.«

In takoj se ju je oklenil z močno ljubeznijo ter razun Jagjenke ostalega sveta ni več videl. Kdor jo je pohvalil pred njim, ta je mogel od njega doseči vse. In vsi so jo zares zavidali Zbišku ter jo hvalili, ne le radi tega, ker jim je to prinašalo korist, marveč za to, ker je bila res podobna najzalši cvetki na zelenem travniku. Svojemu možu je prinesla veliko doto, dà, še več nego doto: iskreno ljubezen in veliko lepoto, kateri so se vsi čudili, pri tem pa je bila tako delavna, da bi vsak vitez mogel biti ponosen na njo. Njej ni bilo pretežavno že čez nekoliko dni po porodu vstati ter se zopet poprijeti gospodarstva in potem odjezditi z možem na lov, ali odpotovati iz Močidola zarano v Bogdanec ter se še pred poldnevom vrniti nazaj k Matijčku in Jankotu. Mož jo je ljubil kakor zenico svojega očesa; ljubil jo je stari Matija, ljubila jo je družina, do katere je bila jako usmiljenega srca, in ko je v nedeljo prišla v cerkev v Krešnji, so jo ondi vsi začudeni pozdravljali. Njen nekdanji snubač, Čtan iz Rogove, ki se je pozneje oženil s hčerko nekega kmeta, ko je pil po maši in v krčmi s starim Volkom iz Brezove, je večkrat dejal:

»Jaz sem se za njo večkrat stepel z vašim sinom, ker sem jo hotel imeti, toda to je bilo tako, kakor bi segal po luni na nebu.«

Drugi so glasno priznavali, da take žene nemara ni niti na kraljevem dvoru v Krakovu, ker so poleg njene lepote in bogastva proslavljali tudi njeno nenavadno moč. Čul se je le jeden glas, češ, da »je to jedina ženska, ki z vilami podpre medveda, in kateri orehov ni bilo treba grizti, ker jih je lahko zdrobila v rokah, kakor bi jih zdrobil z mlinskim kamnom.« Tako so jo proslavljali po vsej krešnjevski župniji ter po vseh sosednih vaseh in celo v vojvodini seradski. Vsekako pa je niso zavidali Zbišku iz Bogdanca, ker on je užival veliko bojno slavo, kakor nihče drugi po vsej okolici.

Mladi plemiči in bojarji so si vzajemno pripovedovali cele historije o Nemcih, kako jih je namlatil v bojih pod Vitoldom ter v dvobojih na poteptani zemlji. Govorili so, da mu nobeden ni mogel biti kos, da jih je v Marburgu dvanajst vrgel s konja, med njimi tudi brata velikega mojstra, Ulrika; da se je mogel boriti s krakovskimi vitezi in da je nepremagljivi Črni Zaviš bil njegov iskren prijatelj.

Nekateri tako nenavadnim glasovom niso hoteli verjeti, ko se je pa vrtel nekoč razgovor o tem, koga naj izvolijo vitezi iz okolice za svojega vodjo, ako bo treba oditi v boj, so ti dejali: »koga drugega nego Zbiška«, ter so se še le po njem spomnili kosmatega Čtana iz Rogove in drugih plemičev, ki so v junaštvu in v vitežkem obnašanju daleč zaostajali za mladim gospodarjem iz Bogdanca.

Poleg velike slave se je odlikoval tudi z velikim bogastvom. Z Jagjenko je dobil Močidol in opatovo zemljišče, kar res ni bila njegova zasluga, toda on je imel že poprej Spihov z velikimi zakladi, ki jih je že Jurand nakopičil, a razun tega so si šepetali ljudje, da toliko kot cele tri ali štiri vasi so vredni konji, sužnji, orožje in druge dragotine, katere sta viteza iz Bogdanca zaplenila od svojih sovražnikov.

V vsem tem se je torej videl nekak poseben blagoslov božji nad rodom Gradovcev, z grbom Tope podkve, ki je še pred nedavnim tako globoko padel, da razun praznega Bogdanca ni imel ničesar, sedaj pa se je dvigal nad vse druge rodove po okolici. »Po požaru je v Bogdancu ostala samo jedna pokvečena hiša,« — so govorili ljudje — »ter sta radi pomanjkanja delavnih rok morala dati vse zemljišče opatu v najem, sedaj pa si ondi stavita že graščino!« In vsi so se temu jako čudili, ker pa so ob enem tudi slutili, da gredo nasproti velikim dogodkom in da je po volji božji bil to le prirojen napredek, radi tega v tem občudovanju ni bilo nikake nevošljivosti. Vsa okolica je bila nasprotno ponosna na ta viteza iz Bogdanca ter se je celo bahala ž njima. Ona sta bila najboljši dokaz, kaj vse more doseči krepka plemenitaška desnica v zvezi z junaškim srcem in z vitežko nevstrašenostjo. Marsikateri je tudi pri pogledu na nju nakrat začutil, da mu je pretesno v domačem kôtu, v svoji rojstni zemlji, in da so za njimi velika bogastva ter prostrane zemlje, ki bi se dale pridobiti na svojo lastno korist, kakor tudi na korist vse kraljevine. In to čustvo je dvigalo moč ne le posameznih rodov, marveč vse okolice tako, kakor kvas dviga testo, ki mora kipniti. Kralj, ki je ljubil mir, in modri krakovski velikaši so mogli še za nekaj časa zadrževati to moč ter odgoditi to usodepolno vojno z mrzkim sovražnikom še za kako leto, toda nikaka človeška moč je ni mogla popolnoma potlačiti, niti pridržati onega poleta, s katerim se za vélikim ciljem povznaša vsaka krepka in velika duša.

XXIV.

Matija je doživel srečne dneve v svojem življenju. Pogostoma je govoril svojim sosedom, da je dosegel več nego je pričakoval. Starost mu je zares že pobelila glavo in brado, ni pa mu odvzela niti zdravja niti moči.

Srce mu je bilo polno takega veselja, kakoršnega ni poznal nikdar poprej. Njegovo nekoč resno lice je bilo čimdalje dobrodušneje in oči so se mu prijazno smehljale. Bil je prepričan v duši, da je vsaka nezgoda končana za vedno in da mu nikaka skrb ne ogreni več življenja, ki je teklo mirno, kakor jasen potočič. Gospodarstvo je šlo kakor po loju. Gozdi so bili najlepše urejeni, na pooranih ogonih je zelenelo vsakovrstno žito; živina se je množila, na travnikih se je paslo štirideset kobil z žrebci, katere je plemič vsaki dan ogledoval; čreda ovac in rogatih koz se je pasla po pašnikih. Bogdanec se je popolnoma spremenil; poprejšnja puščava se je spremenila v bujno in v krasno urejeno okolico, in kdor se jej je prvič približal, je zapazil pred seboj visoko zidovje iz rdeče opeke, kako se je lesketalo na zlatem solncu, prav kakor se leskečejo zvezde v noči.

Stari Matija se je veselil v svojem srcu tega krasnega napredka in povoljne usode ter ni ugovarjal, ko so mu ljudje govorili, da ima srečno roko. V jednem letu po rojstvu dvojčkov se je zopet rodil deček, kateremu je dala Jagjenka na čast in na spomin svojega očeta ime Zih. Matija ga je sprejel z največjim veseljem in ni ga niti trohice skrbelo, da odslej razpade premoženje, nabrano v teku več let s tolikim trudom. »Kaj smo imeli?«, je rekel nekoč Zbišku. »Ničesar! A vendar nas je Bog blagoslovil. Stari Pakoš iz Sulislavic ima samo jedno kmetijo pa dvaindvajset sinov, ali vendar ne umirajo gladu. Ali je pa morda malo vasij in gradov v lopovskih križarskih rokah? Ej, ako jim samo gospod Jezus dá srečo, bodo imeli vsega dovolj, in ker so križarski gradovi postavljeni iz same opeke, pa jih morda milostljivi kralj nastani ondi za kaštelane.«

To pa je bila kaj pomenljiva reč. Križarski red je stal na vrhuncu svoje moči ter je z bogastvom in množico izurjenih čet nadkriljeval vse kraljevine na zapadu, vsekako pa je stari vitez mislil na križarske gradove kakor na bodoča bivališča svojih vnukov. In zares so mnogi tako mislili v Jagiellovem kraljestvu, ne samo radi tega, ker je bil red nastanjen v deželah, ki so bile svoje dni poljske, marveč tudi za to, ker so začutili ono silno moč, ki se je zbudila v prsih naroda ter iskala duška na vseh straneh.

Šele v četrtem letu po Zbiškovi ženitvi je bila graščina dogotovljena, in sicer s pomočjo ne le domačih, zgoreliških in močidolskih, marveč tudi sosednih rok, zlasti starega Volka iz Brezove, ki se je bil jako spoprijateljil z Matijcem, ko je ostal po smrti svojega sina sam na svetu, med tem pa je naklonil svoje srce Jagjenki in Zbišku. Matija je okrasil sobane z vsakovrstnim plenom, ki ga je bil sam zaplenil z Zbiškom, ali onim, ki ga je bil pripeljal po Jurandovi smrti iz Spihova. K vsemu temu je dodal še opatove dragocenosti in vse to, kar je Jagjenka od doma prinesla; šipe za okna je dobil iz Seradza ter tako prekrasno uredil svoje stanovanje. Zbišek z ženo se je preselil v novo trdnjavo še le v petem letu svojega zakona, ko so bila postavljena že gospodarska poslopja, kakor hlevi, kuhinje, kopeli, kakor tudi drugi podzemeljski prostori, katere je dal Matija napraviti iz samega kamena, samo da so bili trpežnejši. Sam Matija pa se ni preselil v graščino, marveč je rajše ostal v svoji stari hiši, in na vse prošnje Zbiška in Jagjenke odgovarjal tako-le:

»Jaz hočem umreti ondi, kjer sem se rodil. Glejte, za časa vojne med Naleči in Grimaliti je bil Bogdanec popolnoma požgan. Zgorele so vse stavbe, vse koče, da, tudi ploti, samo hiša je še ostala. Ljudje so govorili, da se streha radi množice mahu ni hotela vneti, jaz pa si mislim, da je bila to milost in volja božja, da se še semkaj vrnemo in se tu znovič dvignemo. Dokler smo se mi bojevali po svetu, omenil sem jaz večkrat, da se nimamo kam vrniti, toda nisem govoril resnice. Res, gospodariti ni bilo na čem, niti kaj deti v usta, pač pa je bilo kje stanovati. Vidva sta mlada, to je kaj drugega; jaz pa si mislim, ker nas ni zapustila ta stara hiša, da je tudi jaz ne smem zapustiti.«

In ostal je. Vsekako pa je rad zahajal v graščino, da se je čudil njeni lepoti in velikosti ter primerjaje jo z nekdanjo staro hišo, se je radoval ob enem tudi pri pogledu na Zbiška, na Jagjenko in na svoje vnuke. Vse, kar je bilo videti v graščini, je bilo večinoma njegovo delo, a vendar ga je napolnjevalo z občudovanjem in ponosom. Časih je k njemu zahajal stari Volk, da se je razgovarjal ž njim pri ognjišču, ali pa ga je on obiskal v Brezovi. Nekoč mu je tudi povedal, kaj misli o tem novem redu.

»Vidite, da se mi zdi časih vse to zelo čudno. Znano je, da je bil Zbišek v Krakovem in na gradu pri kralju, kjer bi bil skoro izgubil glavo, v Mazoviji, v Marburgu in pri knezu Janušu — Jagjenka je tudi odrastla v izobilju, toda lastne graščine vendarle nista imela... In sedaj je to tako, kakor bi nikdar ne bila živela drugače... Hodita, pravim vam, po sobanah, hodita in hodita ter dajata povelja, in kadar se utrudita — pa se vsedeta. Pravi kaštelan in kaštelanka. Imata tudi sobo, v kateri obedujeta s svojo družino, in v njej so lepe klopi zanj, za njo pa nekoliko višje, med tem ko vsi drugi sedé nižje ter čakajo, dokler si gospodarja ne napolnita svojih pladnikov. Tak je tam dvorski običaj, da se mora človek spomniti, da to ni nikaka velika gospoda nego najbližji rojaki, ki mene, starca, na rokah nosijo, me posajajo na prvo mesto in me imenujejo svojega dobrotnika.«

»Za to ju je tudi Bog blagoslovil,« omeni stari Volk.

Na to je pokimal otožno z glavo, napil se medice, razkopal z železnim drogom oglje na ognjišču ter dejal:

»Ali mojega sina ni več!«

»Volja božja!«

»Dà, dà! Starejši, bilo jih je pet, so že poprej poginili. Saj veste. Toda tako je božja volja. Vendar poslednji je bil izmed vseh najkrepkejši. Pravi Volk, ako bi ne bil poginil, bi imel morda danes tudi že svojo graščino.«

»Ko bi bil rajše poginil Čtan!«

»Kaj ta Čtan! Njemu je lahko naprtiti si mlinski kamen na hrbet, toda kolikokrat ga je moj Volk namlatil! Moj sin je bil vitežki izvežban, Čtana pa bije njegova žena po ustih, kajti on je sicer močan, toda bedast človek.«

»Ej, to je res!« potrdi Matija.

Pri taki priložnosti je povzdigoval do nebes ne samo Zbiškovo vitežko obnašanje, marveč tudi njegov razum, ker se je v Marburgu slavno boril z najslavnejšimi vitezi, s knezi pa se je razgovarjal tako, kakor bi orehe grizel. Hvalil je njegovo varčnost in njegovo dobro gospodarstvo, brez katerega bi mu graščina kmalu pojedla imetje. Ker pa ni hotel, da bi si stari Volk mislil, da bi se moglo kaj takega zgoditi, je dodal z zamolklim glasom:

»Nù, po božji milosti imamo mi vsega blaga dovolj, mnogo več nego je ljudem znano, toda ne pravite o tem nikomur.«

Ljudje pa so si domišljevali in govorili zlasti o onem bogastvu, ki sta ga pripeljala bogdanska viteza iz Spihova. Govorili so, da so denar kar v vrečah peljali iz Mazovije. Matija je posodil znatno svoto denarja tudi mogočnim bojarjem na Konecpolju in to je do dobrega uverilo prebivalce po okolici o njegovih »zakladih«. Vsled tega je čimdalje bolj naraščal ugled bogdanskih gospodarjev, in Bogdanec nikdar ni bil brez gostov, Matija pa, dasi jako varčen, jih nikdar ni neprijazno gledal, kajti vedel je, da to pomnožuje slavo njegovega rodu.

Med tem so imeli večkrat krščenje, kar se je vršilo vselej dovolj truščno. Neko leto je po Velikem Šmarnu priredil Zbišek veliko gostovanje za vse sosede, katerega so se udeležile tudi plemenitaške žene in deklice, da se nagledajo vitežkih običajev, da se dovolj naslušajo bojnih pripovedek ter do sitega naplešejo z mladimi plemiči. Stari Matija je bil močno vesel pri pogledu na Jagjenko in Zbiška, ker sta bila tako gosposka. Zbišek je bil krepkejši in bolj moški in dasi je bil pri svoji krepki rasti videti nekoliko premlad, je bil vsekako v svoji bogati in sijajni opravi tak, da je ne le Matija, marveč tudi marsikateri drugi plemič rekel sam sebi: »Za Boga, to je pravi knez, ki sedi v svojem gradu.« — Pred Jagjenko pa so pogostoma poklekovali oni vitezi, ki so poznali zapadne običaje, ter jo prosili, naj bi bila ona gospa njihovih mislij — tako je ona kipela zdravja, mladosti in lepote. Sam stari graščak na Konecpolju, ki je bil vojvoda seradski, se je čudil njeni nenavadni lepoti, in primerjal jo z jutranjo zarjo, dà, celo z jasnim solncem, ki daje svetu svetlobo ter celo stare kosti ogreva z živim ognjem.

XXV.

Vendar v petem letu, ko je bila letina nenavadno dobra in ko je že nekoliko mescev nad dovršenim stražnim stolpom plapolala zastava s »Topo podkvo« in je Jagjenka srečno povila že četrtega sina, kateremu so dali ime Jurand, je rekel stari Matija Zbišku:

»Vse nam pojde po sreči, in ko bi nam gospod Jezus podelil še samo jedno, pa rad mirno umrjem.«

Zbišek ga radovedno pogleda ter ga čez trenutek vpraša:

»Vi govorite morda o vojni s Križarji, ker ničesar drugega nam ni treba.«

»Jaz samo pravim, kar sem rekel že poprej,« odvrne Matija, »da dokler bo veliki mojster Konrad živ, ne bo vojne.«

«Ali pa bo on večno živel?«

»Saj tudi jaz ne bom živel večno. Radi tega tudi mislim na nekaj drugega.«

»Na kaj?«

»Bolje je, da ti niti ne odgovorim. Med tem pojdem v Spihov in morda se mi posreči, da naletim na kneze v Plocku in v Čersku.«

Zbišek se ni malo začudil temu odgovoru, ker je Matija v poslednjih letih večkrat zahajal v Spihov, zato ga samo vpraša:

»Ali ostanete dolgo ondi?«

»Dalje nego navadno, ker se hočem muditi v Plocku.«

In res, za teden dnij pozneje je Matija odšel, vzevši s seboj nekoliko vozov in dobro orožje, »ako pride do tega, da se kje pobije na junaškem dvoboju.« Pri odhodu je ponovil, da se morda pomudi dalje nego je navadno, in res se je mudil dalje nego drugekrati — ker celo pol leta o njem ni bilo niti sledu.

Zbišek je bil že nemiren, končno pa se je napotil nalašč v Spihov, toda že za Seradcem je srečal Matijca in se vrnil obenem ž njim.

Stari vitez se je vrnil nekako čemeren, toda ko je izprašal Zbiška vse, kar se je za časa njegove odsotnosti zgodilo, in ko je slišal, da je vse dobro, se je nekoliko razvedril ter jel pripovedovati o svojem potovanju.

»Ali veš, da sem bil v Marburgu?

»V Marburgu?«

»Kje neki drugje?«

Zbišek ga pogleda z začudenimi očmi, potem se nakrat vdari z roko po kolenu ter reče:

»O, za Boga. Toda jaz sem na to pozabil!«

»Ti si na to lahko pozabil, ker si že izpolnil svojo obljubo,« odvrne Matija, »toda ne daj Bog, da bi tudi jaz pozabil na svojo čast in svojo prisego! Ni pa tudi najin običaj, da se kaki reči odrečeva, in tako mi pomagaj sveti križ, da jaz ne odstopim od svojega namena, dokler mi še sapa ne zastane v pljučih.«

Tu se Matijcu nagubanči lice ter postane mrzko in grozno, kakoršnega je videl Zbišek v davnih časih pri Vitoldu in Skirvoillu, ko je imelo priti do boja s Križarji.

»Nù kaj? Ali se vam ni odzval?«

»Ne, ker ni sprejel dvoboja.«

»Zakaj ne?«

»Ker je postal veliki komtur.«

»Kuno Lichtenstein je veliki komtur?«

»Dà, in mogoče je celo, da ga izvolijo za velikega mojstra. Kdo vé to? On si že sedaj misli, da je knezom enak. Pripovedujejo takisto, da on vse vlada in da se vse zadeve križarskega reda vrté po njegovi glavi, in da veliki mojster brez njega ne prične ničesar, Kako bi naj tak odličnež sprejel dvoboj na poteptani zemlji? Samo smeha si nakoplješ.«

»Ali so se vam smejali?« vpraša Zbišek, kateremu se nakrat jezno zaiskré oči.

»Smejala se mi je kneginja Aleksandra v Plocku. »Pojdite« — je dejala — »ter pozovite tudi rimskega cesarja!« Njega — to je Lichtensteina — so pozvali tudi Črni Zaviš, Povala in Pašek iz Biskupic, toda on niti tem možem ni ničesar odgovoril, ker ne more. Ni brez poguma, toda on je redovnik ter zastopa odličen urad in dostojanstvo in misli na popolnoma druge stvari, ker bi se bolj pregrešil proti svoji časti, ako bi sprejel dvoboj, nego ako ga odkloni.«

»Ali kaj ste rekli vi na to?«

»Grozno sem se vznemiril ter sem rekel, da vsekako le moram iti v Marburg, da morem potem reči pred Bogom in pred ljudmi: »Storil sem vse, kar je bilo v moji moči!« In poprosil sem kneginjo, naj mi izroči kako poslanstvo, naj me odpošlje s pismom v Marburg, ker sem vedel, da bi drugače ne prinesel svoje glave iz tega volčjega gnezda zdrave. V duhu pa sem si mislil: On se ni hotel odzvati niti Zavišu, niti Povali, niti Pašku, toda ako ga pred samim velikim mojstrom, pred vsemi komturji in gosti pograbim za usta in mu brado izpulim, pa bo moral sprejeti dvoboj.«

»Da bi vas!« zakliče Zbišek navdušen.

»Kaj?« odvrne stari vitez. »Za vse se dobi pomoč, dokler še nosi človek glavo na vratu. Toda tu mi je gospod Jezus prikratil svojo milost, kajti nisem ga našel v Marburgu. Rekli so mi, da je odšel kot poslanec k Vitoldu. Nisem torej vedel, kaj naj storim, ali ga naj počakam, ali grem za njim? Bal sem se, da se ne bi srečala. Ker pa sem bil že poprej dobro znan velikemu mojstru in drugim, sem jim zaupal svojo tajnost, in oni so mi dejali, da je to nemogoče.«

»Zakaj?«

»Iz tega razloga, ki ga je navedla kneginja v Plocku. Ali veliki mojster je rekel na to: »Kaj bi si mislili o meni, ako bi jaz od vsakega viteza v Mazoviji ali na Poljskem sprejel dvoboj?« Nù, prav je imel, ker on bi že davno več ne tlačil trave. Začudila sta se oba, on in glavni upravitelj, ter sta se pomenkovala o tem za mizo pri večerji. Pravim ti, da je bilo, kakor bi sprožil sršene. Zlasti je med gosti takoj nastal krič: »Kuno ne more, pač pa moremo mi!« Izbral sem si tri, hoteč se ž njimi boriti zaporedoma, toda veliki mojster je po dolgih prošnjah to dovolil samo jednemu, ki se je tudi imenoval Lichtenstein ter je bil Kunov sorodnik.«

»Nù, in kaj se je zgodilo?« zakliče Zbišek.

»Ej, pripeljal sem s seboj njegov oklep, toda tako razpokan, da bi mi nihče ne dal niti groša zanj.«

»Bojte se Boga! Torej ste izpolnili svojo prisego!«

»Iz početka mi je bilo to drago, ker sem si to tudi sam domišljeval, toda pozneje sem si domislil:

»Ne, to ni vsejedno!« In še sedaj nimam miru, ker to res ni vsejedno.«

Zbišek ga jame tolažiti.

»Vi me poznate, da v takih zadevah ne prizanašam niti sebi niti drugim; toda ko bi se meni pripetilo kaj podobnega, bi bil zadovoljen. In še to vam povem, da mi celo najodličnejši vitezi v Krakovu to pritrdijo. Sam Zaviš, ki vitežke običaje najbolje pozna, vam ne pove nič drugega.«

»Ali misliš?« vpraša Matija.

»Pomislite le: oni slové po vsem svetu in pozvali ste ga tudi, a nihče njih ni storil tega, kar ste storili vi. Obljubili ste smrt Lichtensteinu, pa ste tudi Lichtensteina ubili.«

»Morda,« odvrne stari vitez.

Na to ga vpraša Zbišek radovedno:

»Povejte mi, ali je bil mlad ali star? In kako sta se borila? Peš ali na konju?«

»Štel je pet in trideset let ter nosil brado dolgo do pasa. Bog mi je pomagal, da sem ga s kopjem zmagal, potem pa sva vzela vsak svoj meč v roke. Toda njemu je, pravim ti, kri tako vrela iz ust, da je imel vso brado krvavo.«

»Pa ste se že večkrat pritoževali, da se starate.«

»Kadar sedim na konju, ali se na tleh dobro razkoračim, držim se še dobro, toda obložen s svojim orožjem ne morem več skočiti na konja.«

»Niti sam Kuno bi se vam ne bil ubranil.«

Starec mahne prezirljivo z roko v znamenje, da bi imel s Kunom lažji opravek, na to pa sta šla si ogledat zaplenjen oklep, ki ga je Matija prinesel s seboj v znamenje zmage, kajti bil je res ves razbit in brez vsake cene. Samo deli na bedrih, ki so bili jako lepo izdelani, niso bili poškodovani.

»Vsekako bi mi bilo dokaj ljubše, ako bi bil to Kunov oklep,« spregovori Matija.

Zbišek odvrne:

»Bog že vé, kaj dela. Ako postane on veliki mojster, pa Kuna več ne dosežete, k večjemu v kaki veliki bitki.«

»Nastavil sem ušesa ter poslušal, kaj pripovedujejo ljudje,« odvrne Matija. »Nekateri pravijo, da po Konradu bo naslednik Kuno, drugi pa, da bo brat Ulrik njegov naslednik.«

»Meni bi bilo ljudše, ako bi bil Ulrik,« odvrne Zbišek.

»Tudi jaz, ali pa veš čemu? Kuno je pametnejši, Ulrik pa strožji. To je pravi vitez, ki mnogo drži na vitežko čast ter si želi, da pride do vojne z nami. Pripovedujejo tudi, da ako bo on veliki mojster, pa napoči taka vojna, kakoršne še ni bilo na svetu. O Konradu pa se pritožujejo radi njegove bojazljivosti. Nekoč so ga oblatili celo pred menoj. Ej, mogoče, da še to dočakamo.«

»Bog daj to! Ali je nastalo kako novo nesporazumljenje med njimi in našim kraljem?«

»Nesporazumljenje je staro in novo. Križar ostane Križar. Dasi vedó, da si močnejši in da s teboj ni dobro biti v prepiru, te bodo vendar le zbadali, ker ne morejo drugače.«

»Toda oni si mislijo, da je križarski red močnejši nego vsi kralji.

»Ne vsi, marveč večina njih, in Ulrik ž njimi vred. V resnici pa je tudi velika njihova moč.«

»Ali še pomnite, kaj je rekel Zindram iz Maškovic?«

»Spominjam se. Ali ondi je vsako leto hujše. Brat brata tako ne sprejme, kakor so mene ondi sprejemali, kadar tega ni videl kak Križar. Oni jih imajo tam že vsi dovolj.«

»Torej ne bomo več dolgo čakali!«

»Ne dolgo ali pa tudi dolgo,« odvrne Matija.

Čez trenutek pa doda:

»Med tem pa treba ščediti in se skrbno pripravljati, da dostojno opremljeni stopimo na bojno polje.«

XXVI.

Leto dnij pozneje je veliki mojster Konrad zares umrl. Janko iz Zgorelic, Jagjenkin brat, ki je izvedel v Seradcu novico o njegovi smrti ter o tem, da je bil izvoljen Ulrik von Juningen, jo je prvi prinesel v Bogdanec, kjer je ta vest, kakor tudi po vseh drugih plemenitaških dvorih, močno pretresla vse duše in srca.

»Sedaj nastajajo časi, kakoršnih še ni bilo,« reče resno stari Matija, in Jagjenka pripelje takoj svoje otroke pred Zbiška ter se jame od njega poslavljati, kakor bi imel že jutri oditi na vojno. Matija in Zbišek sta kajpada vedela, da vojna še takoj ne izbruhne kakor ogenj na ognjišču, vsekako pa so bili uverjeni, da nastane gotovo, ter se jeli pripravljati na njo. Izbirali so konje in orožje, urili v bojni znanosti svoje ljudi, kakor tudi siromašnejše plemiče, ki so se v takih slučajih kaj radi pridružili svojim močnejšim in bogatejšim tovarišem. To se je godilo po vseh dvorih; povsod so odmevala kladiva v kovačnicah, povsod so snažili stare oklepe, povsod so s salom mazali loke in tetiva, povsod so kovali vozove ter pripravljali živež in meso. Ob nedeljah in praznikih so pred cerkvenimi vrati povpraševali drug drugega po novicah, ter so bili otožni, ako so čuli, da je vse mirno, kajti vsakdo je čutil v svoji duši, da je treba storiti konec groznemu sovražniku celega plemena, in da se kraljestvo ne bo razcvitalo mirno in srečno, dokler po besedah sv. Brigite »Križarjem ne bodo zlomljeni zobje in dokler jim ne bo odsekana desna roka.«

V Krešnji so obkoljevali zlasti Matijca in Zbiška kot človeka, ki sta poznala križarski red ter sta poznala vojno z Nemci. Niso ju povpraševali le po novicah, marveč tudi po načinu bojevanja z Nemci, kako jim je najlože priti do živega, kako se oni borijo, v čem so močnejši od Poljakov in v čem slabejši, in ali je bolje vdariti po njih s sekiro ali z mečem, kadar imajo že kopje zlomljeno.

Matija in Zbišek sta bila v teh zadevah res veščaka, zato so ju vsi z največjo pozornostjo poslušali, a to tem bolj, ker je bilo splošno razširjeno mnenje, da ta vojna ne bo lahka, marveč da se bodo morali Poljaki meriti z najboljšimi vitezi iz vseh krajev, in da ne bo dovolj, da se dobi zmaga nad sovražnikom, marveč je treba ugonobiti ga popolnoma ali pa poginiti. Radi tega so govorili plemiči med seboj: »Ker le mora tako biti, pa naj bo; njihova smrt ali naša!« In pokoljenju, ki je v svoji duši nosilo čustvo bodoče velikosti, ni odvzemalo to želje po borbi. Nasprotno, odločnost je vsaki hip le naraščala, ljudje so se pripravljali na borbe brez vsake lahkomišljenosti, brez vsake samohvale, kakor se sploh resni ljudje pripravljajo na smrt.

»Bodisi že nam ali njim je sojena smrt!« so dejali.

Med tem pa je čas tekel in tekel, a vojne le ni bilo. Pripovedovali so res o prepiru med kraljem Ladislavom in križarskim redom zastran dobrzinske zemlje, dasi je ta bila že pred več leti odkupljena; o nemirih na meji ter o nekem Drezdenku, o katerem se je čulo prvokrat v življenju in o katerem sta se prepirali obe stranki, toda vojne le ni bilo. Nekateri so začeli celo dvomiti o tem, ali sploh pride do vojne, ker prepirov je bilo že poprej dosti, pa so se vendar vsi mirno poravnali. Tako se je sedaj razširila novica, da so nekateri križarski poslanci dospeli v Krakov, poljski poslanci pa so odšli v Marburg. Govorili so takisto o posredovanju kraljev češkega in ogerskega, dà, celo samega papeža. Iz Krakova se ni čulo nič gotovega, marveč so krožile razne čudne in neverjetne novice med ljudmi, toda vojne ni bilo.

Končno celo sam Matija, ki se je spominja mnogih takih groženj, ni vedel, kaj si ima misliti, zato je odšel v Krakov, da ondi čuje kake bolj zanesljive novice. Ondi se ni mudil dolgo, ker se je povrnil že v šestem tednu, in sicer s kaj vedrim in veselim licem. Ali ko so ga v Krešnji, kakor po navadi, obkoljili radovedni plemiči, jim je odgovoril na njih številna vprašanja tudi on z vprašanjem:

»Ali pa imate sekire in meče že nabrušene?«

»Kaj? Nù? Za rane božje! Kake novice prinašate? S kom ste govorili?« so klicali nanj od vseh stranij.

»S kom sem govoril? Z Zindramom iz Maškovic. Ali kake so te novice? Take, da bo treba takoj osedlati konje.«

»Za Boga, kako to? Govorite.«

»Ali ste čuli o Drezdenku?«

»Kajpada, da smo čuli. To je tak gradič, kakoršnih je mnogo, in zemlje je ondi komaj toliko, kakor pri vas v Bogdancu.«

»To pa še ni nikak vzrok za vojno; kaj ne?«

»Seveda ni. Bili so še večji vzroki, toda vojne vendar ni bilo.«

»Ali pa veste, kaj vse mi je povedal Zindram iz Maškovic o tem Drezdenku?«

»Govorite vendar, saj veste, da se nam kar kučme na glavah vnemajo od radovednosti.«

»Rekel mi je: Slepec je šel po cesti, pa je padel, ko je naletel na kamen. Padel je radi tega, ker je bil slep, toda kamen je bil vzrok tega padca. Nù, Drezdenek je tak kamen.«

»Kako to? Saj križarski red še stoji po koncu.«

»Ali ne razumete? Zato vam povem drugače. Kadar je posoda prenapolnena, zadoščuje jedna kapljica, da gre tekočina čez rob.«

Vse vitežtvo je bilo na te besede tako vneto, da jih je moral Matija krotiti, ker so hoteli takoj zasesti konje in odjezditi v Seradz.

»Bodite pripravljeni,« jim je dejal, »ter čakajte potrpežljivo. Saj oni na vas ne pozabijo.«

Bili so pripravljeni ter so čakali dolgo, tako dolgo, da so nekateri zopet začeli dvomiti.

Dvomil pa ni Matija, kajti kakor spoznamo iz tega, da se jamejo vračati iz toplih krajev ptice, da se bliža pomlad, tako je on kot izkušen človek spoznal iz teh mnogih znamenj, da se bliža vojna, in sicer velika vojna.

Najpoprej je bil prirejen velik lov po vseh pragozdih, tako velik, da se najstarejši ljudje niso spominjali podobnega. Tega lova se je udeležilo na tisoče lovcev, pred katerimi so popadale cele črede jelenov, zubrov, divjih mrjascev in razne druge zverine. Po gozdih so neprestano kurili. V dimu so sušili povojeno meso in ga potem pošiljali v razna vojvodska mesta in odtod dalje v Plock. Bilo je očividno, da jim je za oskrbovanje velike vojske. Matija je dobro vedel, kaj si naj o tem misli, kajti take love je prirejal pred vsako večjo vojno knez Vitold na Litvi. Toda bilo je tudi dovolj drugih znamenj. Ljudje so jeli tolpoma bežati »izpod Nemcev« v kraljevino in v Mazovijo. V okolico Bogdanca so dohajali zlasti podložniki nemških vitezov iz Šlezije, ter se je izvedelo, da se tako godi povsod, zlasti v Mazoviji. Čeh, ki je gospodaril na Spihovem v Mazoviji, je poslal od tod nekoliko Mazurjev, ki so pribežali k njemu iz Prusije. Ti ljudje so ga prosili, da bi se smeli kot pešci udeležiti vojne, ker so se hoteli maščevati nad Križarji, katere so sovražili iz vse svoje duše. Ubežniki so pripovedovali, da so v Prusiji cele vasi zapuščene, ker so kmetje z ženami in otroci zbežali pod krilo mazoveških knezov. Križarji so res obešali vjete begunce, vendar pa niso mogli pridržati teh nesrečnikov, ki so rajše celo umrli nego bi ostali dalje pod njihovo oblastjo. Končno so jeli rojiti po vsej okolici razni pruski podložniki. Vsi so hiteli proti Krakovu, prihajali pa so iz Gdanska, iz Marburga, iz Toruna, dà, celo iz daljnega Kraljevca in iz vseh mest. Med njimi niso bili samo berači, marveč tudi menihi, cerkovniki in razni samostanski služabniki, kleriki, dà, celo duhovniki. Razume se, da so donašali novice o vsem, kar se je godilo v Prusiji, o bojnih pripravah, o vtrjevanju gradov, o posadkah, o najetih vojakih in gostih. Govorili so, da so vojvode v vojvodskih mestih ter kraljevi svetniki v Krakovu zbirali in se posvetovali po cele ure, da so se zaslišavali in si zapisovali novice, katere so prinašali. Nekateri so se urno vračali v Prusijo ter se potem takisto urno vrnili nazaj. Prihajale so novice, da kralj in njegovi svètniki vedo dobro za vsak korak Križarjev.

Povsem nasprotno pa se je godilo v Marburgu. Neki duhovnik, ki je zbežal iz tega mesta, se je pomudil pri gospôdi v Konecpolju in jej pripovedoval, da se veliki mojster Ulrik in drugi Križarji ne brigajo za novice iz Poljske in da so prepričani, da z jednim vdarcem zdrobé in ugonobé vse kraljestvo na veke vekov, tako, da po njem ne ostane niti sledu. Pri tem je ponovil besede velikega mojstra, ki jih je izrekel na gostovanju v Marburgu: »Čim več jih je, tim bolj po ceni bodo kožuhi v Prusiji.« Pripravljali so se na vojno veselo in ponosno, zanašaje se na svojo moč in na pomoč, katero jim pošljejo privrženci iz najdaljših krajin.

Toda navzlic vsem tem znamenjem in pripravam se vojna vendar ni bližala tako urno, kakor so si to ljudje želeli. Mlademu gospodarju v Bogdancu je bilo že tudi dolgočasno doma. Vse je bilo že davno pripravljeno; njegova duša je koprnela po slavi in po boju, zato ga je težila vsaka zamuda, in pogostoma je to očital stricu, prav tako, kakor bi bila vojna ali mir od njega odvisna.

»Obljubovali ste vojno tako za gotovo; rekli ste, da napoči gotovo, — toda vojne le ni.«

Matija pa mu odvrne:

»Ti si pameten, toda ne preveč. Mar ne vidiš, kaj se godi?«

»A kaj, ako pa kralj v poslednjem trenutku napravi drugače? Pravijo, da on noče vojne.«

»Noče je. Ali kdo je, ako ne on, vskliknil: »Jaz bi ne bil kralj, ko bi dovolil, da mi oni vzamejo Drezdenek!« Ali Drezdenek so Nemci vzeli ter ga še sedaj držé. Kralj noče, da bi se prelivala krščanska kri, vendar njegovi svetovalci, ki so kaj bistroumni možje, čutijo premoč na poljski strani ter pritiskajo Nemce k zidu. Rečem ti samo to, da bi se našel drugi vzrok, ako bi ne bilo Drezdenka.«

»Čul sem, da je še veliki mojster Konrad vzel Drezdenek, ali on se je vendar bal kralja.«

»Bal se ga je, ker je bolje poznal od vseh drugih poljsko moč, vsekako pa ni mogel brzdati lakomnosti križarskega reda. V Krakovu so mi rekli: Stari von Ost, gospodar Drezdenka, se je poklonil ob onem času, ko so Križarji zavzeli Novo Marko, kot vazal našemu kralju, ker je ta zemlja bila že od pamtiveka poljska ter je hotel ostati pod poljsko oblastjo. Toda Križarji so ga pozvali v Marburg, ga napojili z vinom in dobili od njega podpis. Tu je torej kralju pošla potrpežljivost.«

»Nikako čudo ni — da mu je pošla,« zakliče Zbišek.

Matija pa dodá:

»Nù, to je tako, kakor je rekel Zimdram iz Maškovic. Drezdenek je oni kamen, na katerem se je spodtaknil slepec.«

»Ali kaj bi se zgodilo tedaj, ako bi Nemci vrnili Drezdenek?«

»Dobil bi se gotovo drugi kamen. Toda Križar ne vrne tega, kar je enkrat požrl, drugače če mu trebuh razparaš. Bog daj, da se to zgodi čim najpoprej!«

»Ne!« zakliče očividno oveseljeni Zbišek. Konrad bi ga morda še vrnil, ali Ulrik nikakor ne. On je pravi pravcati vitez, na katerem ni nikakega madeža, vsekako pa je jako okruten.«

Tako sta se ondi razgovarjala med seboj, med tem pa so se razvijali dogodki, kakor se vali v propast kamen, ki se strklja popotniku na hribu izpod nog. —

Nakrat se raznese po vsej krajini novica, da so Križarji zavzeli in oplenili staropoljski Santok, darovan svoje dni Johanitom. Novi veliki mojster Ulrik je nalašč odšel v Marburg, ko so dospeli tjekaj poljski poslanci, da bi mu čestitali k izvolitvi, in kateri je bil zapovedal, da se s poljskim kraljem ne sme več občevati v latinskem marveč v nemškem jeziku, ter tako javno pokazal, kdo da je. Krakovski dostojanstveniki, ki so potihoma spodbadali k vojni, so mogli sedaj pokazati, da veliki mojster Križarjev javno podpira vojno in da dela taka razžaljenja poljskega naroda, kakoršnih niso delali veliki mojstri niti takrat, ko je križarska moč bila v resnici mnogo večja nego poljska.

Vsekako pa so si mirnejši in izkušenejši dostojniki križarskega reda nego je bil Ulrik, oni, ki so poznali Vitolda, prizadevali, da bi si ga naklonili z darovi in s prilizovanjem, presegajočim vsako mero. Podobno prilizovanje je bilo moči najti le v onih časih, ko so rimskim cesarjem doprinašali žive žrtve ter so se njim na čast zidali templji in oltarji. »Naš red ima dva dobrotnika,« so klicali, ter se priklanjali Vitoldu, kot Jagiellovemu namestniku, »prvi je Bog, drugi pa knez Vitold. Radi tega je vsaka Vitoldova beseda in vsaka njegova želja sveta slehernemu Križarju!«

Prosili so ga, naj gledé Drezdenka posreduje med njimi in poljskim kraljem ker so si mislili, da s tem razžali kralja, ako se predrzne kot podložnik svojega gospodarja soditi, in da bo njuno prijateljstvo skaljeno, ako ne za vedno, pa vsaj za dlje časa. Ker pa so kraljevi svetniki v Krakovem vedeli dobro za vse, kaj se godi v Marburgu, radi tega je pozval Vitolda za posrednika.

Križarski red je kmalu užalila ta izvolitev. Križarski dostojniki, katerim se je zdelo, da poznajo velikega kneza litevskega, ga še niso dovolj poznali, kajti

Vitold ne samo da je Drezdenek prisodil Poljakom, marveč vidé, da to mora nekoč končati, je na novo zanetil vstajo na Žmudskem in jel križarskemu redu kazati čimdalje groznejše lice ter pomagal vstašem z ljudmi, orožjem in hrano, doposlano mu iz poljskih krajin.

Ko se je to zgodilo, so spoznali ljudje po vseh krajinah ogromne države, da je odbila odločilna ura. In res je odbila.

Ko so sedeli nekoč stari Matija, Zbišek in Jagjenka pred grajskimi vrati v Bogdancu ter se veselili lepega in toplega vremena, je prijezdil nakrat pred nje na penastem konju nepoznan človek ter vrgel nekaj podobnega vencu, spletenemu iz vrbovine in vinske trte, pred noge naših vitezov in zaklical: »Na noge! Na noge!« ter odjezdil urno dalje.

Oba viteza urno skočita po koncu. Bila sta jako ginjena. Matijčevo lice je bilo nakrat resno in strašno. Zbišek je zdirjal, da je odposlal hlapce s tem poročilom dalje, ter se potem s plamtečim pogledom vrnil in zaklical:

»Vojna! Vojna! Končno je Bog dal vojno!«

»In sicer tako, kakoršne še doslej nismo videli,« doda Matija resno. Na to zakliče služabnikom, ki so se mahoma zbrali okrog svojega gospodarja:

»Zatrobite na rogove s stražnega stolpa na vse štiri strani sveta. Drugi naj odrinejo med kmete z naročilom, da naj vsi, ki so sposobni za vojaško službo, pridejo v trdnjavo. Drugi pa naj priženejo konje in jih zaprežejo v vozove! Urno!»

Njegov glas še ni utihnil in že so stekli služabniki na vse strani, izvršit njegovo zapoved, kar jim ni bilo nič težavnega, ker je bilo že vse pripravljeno: ljudje, vozovi, konji, orožje, strelivo in živež. Bilo je treba le osedlati konje, vsesti se na nje in odjezditi.

Zbišek se obrne k Matijcu ter ga vpraša:

»Ali morda vi ne ostanete doma?«

»Jaz? Kaj si neki misliš?«

»Postava ne zahteva, da se vdeležite vojne, ker ste že v letih, in Jagjenka bi imela varuha, ker bi ne ostala tu z otroki sama.«

»Nù, poslušaj me! Do svojih sivih las sem čakal na to uro.«

In res je zadostoval pogled v njegovo hladno in resno lice, da je človek spoznal, da bi bilo tu sleherno odvračevanje zamán. Vrhu tega pa je bil ta človek navzlic svojemu sedmemu križu še tako močan, kakor hrast, in roke je imel tako krepke, da je povsem lahko mahal tudi z najtežjo sekiro. Oborožen od glave do pet res ni mogel skočiti na konja, toda tega ni moglo storiti niti mnogo mladih vitezov, zlasti zapadnih. Nasprotno pa je točno poznal vse vitežke običaje ter je slovel kot najbolj izkušen človek po vsej okolici.

Jagjenka se očividno ni bala ostati sama, ker ko je zaslišala besede svojega moža, mu je poljubila roko in dejala:

»Ne brigaj se zá-me, moj dragi Zbišek. Grad je trden in ti veš, da jaz nisem strahopetna, in da znam vzeti v roke bodisi lok ali sulico. Ni ti treba misliti ná-me, kadar je treba braniti kraljevino, ker nad nami bo čuval Bog.«

In nakrat se jej oči napolne s solzami, ki so ji strkljale v debelih kapljicah po krasnem licu. In pokazala je na svoje otroke ter nadaljevala z ganjenim in drhtečim glasom :

»Hej ! Ko bi ne bilo teh poberkov, prosila bi te tako dolgo, da bi me vzel s seboj na vojno.«

»Jagjenka !« zakliče Zbišek ter jo objame.

Objela ga je okrog vratu, se stiskala k njemu ter ponavljala z drhtečim glasom :

»Samo ti se mi vrni, moj zlati, moj jedini, moj najmilejši Zbišek !«

»Zahvaljuj Boga vsaki dan, da ti je dal tako ženo !« reče z resnim glasom stari Matija.

Jedno uro pozneje je bila sneta zastava s stražnega stolpa v znamenje, da gospodarja ni doma. Zbišek in Matija sta dovolila, da ju je Jagjenka z otroki pospremila v Seradz. Ko so se okrepčali, kakor je treba, so odrinili z oboroženimi ljudmi in z dolgo vrsto voz od doma.

Dan je bil jasen, brez vetra. Gozd je stal v tišini, nepremičen. Živina na polju se je radovala svojega poludnevnega počitka ter nekako zamišljena in zadovoljno prežvekovala svojo hrano. Tu pa tam se je dvigal s suhe ceste oblaček prahu in nad njim so se lesketali v solncu mali plamenčki. Zbišek jih je pokazal ženi in otrokom ter rekel :

»Ali veste, kaj se ondi tako lesketa nad prahom ? To so sulice in kopja. Očividno se je začul že povsod bojni klic in od vseh stranij dere narod nad Nemce.«

In tako je tudi bilo. Ne daleč za Bogdancem so srečali Jagjenkinega brata, mladega Janka iz Zgorelic, ki je kot premožen posestnik vodil s seboj dvajset oboroženih mož.

Kmalu na to so zagledali na razpotju v oblaku prahu kosmato lice Čtana iz Rogove, kateri res nikdar ni bil prijatelj bogdanskih vitezov, toda sedaj jim je zaklical že od daleč: »Hajdimo nad pasje brate!«, se jim poklonil globoko ter odjezdil dalje. Srečali so tudi starega Volka iz Brezove. Glava se mu je od starosti že nekoliko tresla, a vsekako je odrinil tudi on, da se maščuje za smrt sina, katerega so mu Nemci v Šleziji umorili.

Čim bolj so se bližali Seradcu, tem pogosteje so srečavali množice oboroženih ljudij, in ko so se jim v daljavi že pokazali mestni stolpi, je bila vsa cesta polna oboroženih vitezov in drugih ljudij. Vsi so hiteli na odločeno mesto, kjer so se imeli zbrati. Videč te številne ljudi, krepke in čvrste, izurjene v boju in pripravljene na vse bojne trude in napore, se je stari Matija razveselil v svojem srcu, ker se je zanesljivo nadejal zmage.

XXVII.

Končno je napočila vojna. Bitek sicer ni bilo mnogo, in te, ki so se vršile, niso bile za Poljake posebno povoljne. Predno so dospele na bojišče vse poljske moči, so vzeli Križarji Bobrovnik, razdrli do tal Zlatorijo ter zajeli znovič krajino dobrzinsko, ki je bila pred nedavnim pridobljena z veliko težavo.

Češko in ogersko posredovanje je vstavilo za nekaj časa bojni hrup. Nastalo je premirje, v katerem času je Vaclav, kralj češki, imel razsoditi prepir poljske kraljevine s križarskim redom.

Vsekako pa sta obe stranki neprestano zbirali svoje čete v zimskih in poletnih mesecih, in ker se je podkupljeni češki kralj izjavil v prilog križarskega reda, je morala vojna izbruhniti na novo.

Nastalo je leto, in takoj so dospeli ljudje, ki jih je vodil knez Vitold. Prebrodivši reko pod Červinskem, sta se združili obe vojski mazoveških knezov. Na drugi strani, v taboru pod Svetjem, je stalo sto tisoč Nemcev v železnih oklepih. Kralj je hotel prebroditi preko Drvence ter iti po kratki poti v Marburg; ko pa se je pokazalo, da prehod ni bil mogoč, je krenil od Kužetnika k Dzialdovu, razdrl križarski grad Dambrovno ali Gilgenburg ter se ondi vtaboril.

Kakor kralj, tako so tudi poljski in litevski dostojniki vedeli, da mora kmalu priti do odločne bitke, vsekako pa ni mislil nihče, da bi moglo priti do tega poprej nego čez nekoliko dnij. Vsi so si mislili, da veliki mojster zastopi pot kralju ter privošči svojim krdelom počitek, da bodo močnejša in tem bolj pripravna za smrtno borbo. Med tem se je kraljeva vojska vstavila čez noč v Dombrovni.

Vzetje te trdnjave brez povelja, da celo proti volji bojnega sveta, je napolnilo kraljevo in Vitoldovo srce z nadejo, kajti to je bil utrjen grad, zalit z jezerom, z močnim obzidjem in s števılno posadko. Poljski vitezi so vzeli grad skoro mimogredé s tako veliko vnemo, da poprej nego je dospel ves tabor, je po mestu in po gradu ostalo le pogorišče in razvaline, v katerih so divji Vitoldovi bojevniki in Tatarji, ki jih je vodil Saladin, pobijali brez prizanašanja obupno se braneče nemške »knehte.«

Požar ni razgrajal dolgo, ker ga je gasil kratek, toda jako silen naliv. Vsa noč od štirnajstega do petnajstega julija je bila čudovito burna in spremenljiva. Veter je donašal nevihto za nevihto. Časih se ti je zdelo, da kar nebo zgori od bliska, in grom je močno odmeval od zapada proti vshodu. Pogosto bliskanje je napolnilo ozračje s posebno vonjavo in močan šum dežja je zagluševal od časa do časa vse druge glasove. Potem je veter razkadil oblake in med njimi je bilo videti zvezde in jasni mesec. Šele po polnoči je nastala tišina, da je bilo mogoče prižgati ogenj. Hipoma se je zalesketalo na tisoče ognjev po ogromnem poljsko-litevskem taboru. Vojaki so sušili pri njih premočeno obleko ter prepevali vojaške pesmi.

Kralj je tudi bdel, kajti v hiši, stoječi na koncu tabora, v katero se je skril pred nevihto, se je vršilo bojno posvetovanje; tukaj so tudi on in njegovi svetniki zaslišali poročilo o vzetju Gilgenburga.

Ker se je vdeležil napada polk seradski, je bil njegov poveljnik Jakob iz Konecpolja ob enem z drugimi poklican na bojno posvetovanje, da se opraviči, čemu so brez zapovedi vzeli mesto in čemu niso odstopili od napada, ko jim je kralj poslal v ta namen svojega glasnika in nekatere dvornike?

Seradski vojvoda ni vedel, če ga morda radi tega dejanja ne doleti ukor ali celo kazen, zato je vzel s seboj nekoliko odličnih vitezov, med drugimi tudi Matijca in Zbiška, za priče, da so poslanci dospeli še takrat, ko so oni bili že na mestnem obzidju, v najkrutejši bitki z mestno posadko. A na vprašanje: »čemu je vdaril na grad?«, je odgovoril: »da je težavno paziti na vse, ko je vojna raztegnjena na nekoliko milj. Poslan naprej, sem si mislil, da je moja dolžnost, ugonobljati in odstranjati vse ovire pred vojsko ter pobijati sovražnika, kjerkoli ga srečam.«

Kralj, knez Vitold in gospodje so se v duhu radovali radi tega, kar se je bilo zgodilo, in ko su čuli te besede, niso vojvode ali Seradčanov grajali radi njih dejanja, marveč so pohvalili njih hrabrost, »s katero so tako hitro premagali grad in močno posadko.«

Matija iz Zbišek sta imela priložnost, videti največje glave v kraljestvu, kajti razven kralja in mazoveških knezov sta bila ondi oba poveljnika poljsko-litevskih krdel, Vitold, ki je zapovedoval Litevcem, Žmudcem, Rusinom, Besarabcem in Tatarjem, in Zindram iz Maškovic, ki je imel v svojem grbu jasno solnce, mečnik krakovski, glavni upravitelj poljskih čet, ki je nadkriljeval vse druge s svojim bojnim znanjem.

Razun njih so bili na bojnem posvetovanju še ti-le veliki bojevniki in državljani: kaštelan krakovski, Kristin iz Ostrova in vojvoda krakovski Janko iz Tarnova; poznanjski Sedzivoj iz Ostroroga ter sandomerski vojvoda Mikolaj iz Mihalovice, župnik cerkve sv. Florijana in podkancelar Mikolaj Tromba, kraljevi maršal Zbignjev iz Brezja in Peter Žabranec, kraljevi podkomornik, ter končno Ziemovit, sin Ziemovita, kneza na Plocku, ki je bil še jedini mladenič med vsemi, vsekako pa je bil v vojni tako vešč, da ga je sam kralj visoko cenil.

V stranski sobi, da so bili kralju vedno pri roki, pa so čakali največji vitezi, ki so sloveli po vsej Poljski in še daleč izven njenih mej. Tu sta Matija in Zbišek zagledala Zaviša Črnega, Sulimčika in njegovega brata Fauroreja, Abdanka Skarbka iz Gorâ, Dobeka iz Olešnice, ki je vrgel nekdaj na turnirju v Torunu s konja dvanajst nemških vitezov, ter orjaškega Paška Zlodeja iz Biskupic, Povalo iz Tačeva, ki je bil njun dober prijatelj, Hrena iz Kozje glave, Martina iz Vrotimovic, ki je nosil veliko zastavo cele kraljevine, Florijana Delitčika iz Koritnice ter v ročni borbi groznega Lisa iz Targoviska in Staška iz Harbimovic, ki je popolno oborožen mogel skočiti čez dva konja.

Bilo je ondi še dokaj drugih vitezov iz raznih krajev Poljske in Mazovije, ki so se imenovali »predzastavniki,« ker so v prvi vrsti odrinili na boj. Njuni znanci, in zlasti še Povala iz Tačeva, so veselo pozdravili Matijca in Zbiška ter se takoj začeli razgovarjati ž njima o davnih časih.

»Ej !« je rekel Zbišku gospod iz Tačeva. Ti imaš s Križarji težek račun, toda čutim, da jim poplačaš za vse čase.«

»Poplačam jim, ako treba s krvjo, kakor jim hočemo plačati mi vsi !« odvrne Zbišek.

»Ali pa veš, da je tvoj Kuno Lichtenstein sedaj veliki komtur ?« se oglasi Pašek Zlodej iz Biskupic.

»Vem, tudi moj stric ve to.«

»Bog daj, da ga srečam,« spregovori resno Matija, »ker jaz imam ž njim svoj poseben račun.«

»Ej, saj smo ga izzvali že tudi mi,« odvrne Povala, »toda on nas je odbil, ker mu menda njegova čast ne dovoljuje, da bi se boril. Nù, sedaj si pa morda to dovoli.«

Zaviš, ki je govoril vedno jako resno, reče:

»Njega dobi on, komur to Bog odloči.«

Zbišek pove takoj Zavišu stričevo zadevo ter ga vpraša, ali je bilo tej obljubi vstreženo s tem, da se je Matija boril z jednim Lichtensteinovim sorodnikom, katerega je starec ubil. Vsi so dejali, da je bilo tega dovolj, Matija pa je dejal:

»I, nù, vendar bi bil bolj gotov svojega izveličanja, ko bi se bil boril s samim Kunom.«

Potem se jamejo razgovarjati o vzetju Golgenburga in o veliki bitki, katero so pričakovali v najbližnjih dneh, ker veliki mojster ni mogel storiti nič drugega nego zastopiti kralju pot.

Toda v tem času, ko so si ubijali glave radi tega, v kolikih dneh bi moglo priti do bitke, pristopi k njim velik in medel vitez v rdeči čapki na glavi, ki razprostre roke ter reče z mehkim, skoro ženskim glasom:

»Zdravstvuj, vitez Zbišek iz Bogdanca!«

»De Lorche!« zakliče Zbišek. »Ti si tukaj?«

Na to ga objame z rokami, ker ga je vezal nanj hvaležen spomin. Poljubovala sta se kakor najbližja prijatelja ter povpraševala drug drugega:

»Ti si tukaj? Na naši strani?«

»Mnogi vitezi iz Geldrije se nahajajo na nasprotni strani,« odvrne de Lorche, »toda jaz sam radi Dolgega lesa služim svojemu gospodarju, knezu Janušu.«

»Ti si torej posestnik v Dolgem lesu po starem Mikolaju?«

»Dà. Po smrti starega Mikolaja in njegovega sina, ki je bil ubit pri Bobrovniku, je prišel Dolgi les v last lepe Jagjenke, ki je že pet let moja žena in gospa.«

»Za Boga!« zakliče Zbišek. »Povej nam, kako se je to zgodilo?«

De Lorche pozdravi starega Matijca ter reče:

»Bivši vaš orožjenosec, Glavač, mi je dejal, da vas tukaj dobim, in sedaj čaka v mojem šotoru ter pazi na večerjo. To je res daleč, na drugem koncu tabora, toda konji nas hitro ponesó tjekaj — pojdite torej z menoj.«

Na to se obrne k Povali, katerega je bil že spoznal v Plocku, in doda:

»Pozdravljeni bodite, gospod! Pojdite z nami! To bo za-me velika čast.«

»Prav,« odvrne Povala. »Prijetno mi je, pomenkovati se z znanci, in potoma si tudi ogledam tabor.«

Odidejo, da bi zasedli konje. Poprej pa jih še služabnik gospoda de Lorche ogrne s plaščem, katerega je bil očividno nalašč prinesel. Na to pristopi k Zbišku, mu poljubi roko in reče:

»Klanjam se vam, gospod, in vam želim srečo. Jaz sem bivši vaš služabnik, toda v temi me ne morete poznati. Ali se še spominjate Sanderusa?«

»Za Boga!« zakliče Zbišek.

In hipoma oživé v njem spomini na prebito žalost in bolečino, na staro neprijazno usodo, prav tako, kakor takrat, ko se je po dolgi odsotnosti sešel s svojim nekdanjim strežajem Glavačem.

Čez trenutek mu reče:

»Sanderus! Kadar se spomnim teh starih časov, se spomnim tudi tebe. Kaj si ondi delal in kje si bil? Ali ne nosiš več svojih svetinj?«

»Ne, gospod. Do poslednje pomladi sem bil cerkovnik pri cerkvi v Dolgem lesu; ker pa se je moj pokojni oče ukvarjal z bojnim rokodelstvom, mi je jela ta služba kmalu presedati, in v meni se je sprebudila težnja po železu in jeklu.«

»Kaj čujem?« zakliče Zbišek, ki si nikakor ni mogel misliti, da bo videl kedaj Sanderusa z mečem ali sekiro v roki pred seboj.

Sanderus poda Zbišku stremen ter reče:

»Pred jednim letom sem bil po zapovedi plockega škofa v Prusiji in s tem sem mu storil izdatno uslugo, toda to vam hočem povedati pozneje. Sedaj pa blagovolite, vaša milost, zasesti konja in odjezditi, ker oni češki grof, katerega imenujete Glavača, čaka vas z večerjo v šotoru mojega gospodarja.«

Zbišek zasede konja, se približa gospodu de Lorche in jezdi poleg njega, ker si je želel izvedeti njegove dogodke.

»Jako mi je drago,« mu reče, »da se nahajaš na naši strani, dasi se mi to zdi precej čudno, ker si služil poprej pri Križarjih.«

»Služijo le oni, ki jemljejo plačo,« odvrne de Lorche, »toda jaz je nisem jemal. Ne! Jaz sem prišel med Križarje v ta namen, da tu doživim nenavadnih dogodkov in si pridobim vitežki pas, katerega sem dobil, kakor ti je znano, iz rok poljskega kneza. Bil sem dolgo v tem kraju in spoznal sem, na kateri strani je pravica. Ko pa sem se tukaj oženil in udomačil, kako sem se mogel postaviti proti Vam? Smatram se že za domačina, in glej, celo vašega jezika sem se že naučil. Dà, celo svoj materni jezik sem že nekoliko pozabil.«

»In tvoje imetje v Geldriji? Slišal sem, da si sorodnik ondotnega vladarja ter lastnik obširnega zemljišča in mnogih gradov.«

»Jaz sem svoja zemljišča odstopil svojemu rojaku Fulkonu, ki mi jih je izplačal. Pred petimi leti sem bil v Geldriji in pripeljal sem od tod dokaj blaga in denarja, s katerim sem si v Mazoviji nakupil pohištva.«

»Ali kako se je zgodilo, da si se oženil z Jagjenko iz Dolgega lesa?«

»Oh!« odvrne de Lorche. »Kdo neki more uganiti žensko narav? Ona se mi je neprestano rogala, in ko sem jej nekoč dejal, da imam že vsega dovolj ter da odidem na vojno v Azijo, odkoder se več ne vrnem, se je ona iznenadoma razjokala in rekla: »nù, potem pa jaz postanem redovnica!« Na te besede sem se jej zgrudil k nogam in čez dva tedna je naju poročil plocki škof v cerkvi.«

»Ali imata kaj otrok?« vpraša Zbišek.

»Po vojni odrine moja žena na grob vaše kraljice Jadvige, da jo poprosi blagoslova,« odvrne de Lorche ter globoko vzdihne.

»Prav. Pravijo, da je to najboljše sredstvo in da v tej zadevi ni druge boljše priprošnice nego je sveta naša kraljica. Velika bitka nastane čez nekoliko dnij, potem pa bo mir.«

»Dà.«

»Toda Križarji te gotovo smatrajo za izdajico.«

»Ne!« odvrne de Lorche. »Znano ti je, kako se jaz držim vitežkih običajev. Sanderus je bil po naročilu plockega škofa v Marburgu in po njem sem poslal pismo velikemu mojstru Ulriku, v katerem sem mu odpovedal službo ter navel vzroke, radi katerih se nahajam na vaši strani.«

»Ha, Sanderus!« zakliče Zbišek. »Rekel mi je, da mu je jela presedati cerkovnikova služba in da se je v njem vzbudila težnja po železu in po jeklu, čemur se jako čudim, ker je bil vedno velik plašljivec.«

Gospod de Lorche pa odvrne:

»Sanderus ima tu toliko opraviti z železom, da brije mene in moje orožjenosce.«

»Ah, tako!« zakliče razveseljen Zbišek.

Nekaj časa so jezdili molčé, na kar dvigne de Lorche oči proti nebu ter reče:

»Povabil sem vas na večerjo, toda predno tjekaj dospemo, utegne biti večerja že zajutrek.«

»Mesec še sveti,« odvrne Zbišek. »Naprej!«

Dohitevši Matijca in Povalo, so jezdili dalje vsi štirje skozi tabor po široki ulici, ki je bila naravnana med šotori in ognji. Hoté dospeti k mazoveškim praporom, stoječim na nasprotnem koncu tabora, so morali prejezditi ves tabor.

»Odkar stoji Poljska,« je rekel Matija, »ni še nikdar videla toliko čet, kolikor se jih je tukaj zbralo od vseh stranij sveta.«

»Noben drugi kralj ne more postaviti toliko vojakov na bojno polje,« odvrne de Lorche, »ker nijeden nima tako velike države.«

Ali stari vitez se obrne k Povali iz Tačeva ter ga vpraša:

»Koliko čet, gospod, je dospelo s knezom Vitoldom?«

»Štirideset,« odvrne Povala. »Naših poljskih in mazurskih je petdeset, ki pa niso take kakor Vitoldove, ker pri njem pogostoma po tisoč ljudi služi pod jednim praporom. Ha, čuli smo, da je veliki mojster nekoč dejal, da so ti ljudje sposobnejši za žlice nego za meče, toda Bog daj, da je to izrekel v slabem času, kajti mislim si, da se litvinske sulice značno pomažejo s križarsko krvjo.«

»Kdo so ti vojaki, mimo katerih korakamo?« vpraša de Lorche.

»To so Tatarji; pripeljal jih je Vitoldov vazal Saladin.«

»Ali so dobri vojaki?«

»Litvinci se znajo ž njimi bojevati ter so si jih precejšni del podjarmili, radi tega so morali priti na to vojno. Toda zapadno vitežtvo jim le težko pride do živega, ker so v begu strašnejši nego v boju.«

»Oglejmo si jih nekoliko natančneje,« reče de Lorche.

In krenili so k ognjem, katere so obkoljevali ljudje z golimi rokami, ki pa so imeli na sebi ovčje kože z volno na zunaj, dasi je bilo poletje. Večina od njih je spala na golih tleh, ali na mokri slami, ki se je kadila od ognja, drugi pa so sedeli poleg ognja.

Nekateri so si krajšali čas po noči s tem, da so popevali svoje divje pesmi ter udarjali z jedno konjsko podkvo ob drugo; drugi so imeli male bobenčke, ali nekake vrste gosli s konjskimi strunami. Nekateri so vlačili iz žrjavice velike, še krvave kose mesa ter jih tlačili v usta. Vsi so bili tako divji in strašni, da so bili mnogo podobnejši nekakim gozdnim bitjem nego ljudem. Od ognjev se je dvigal gost in smradljiv dim ter se je na ognju cvrla slanina; vrhu tega se je širila povsod neprijetna vonjava od osmojenih kožuhov in v naglici pečenega mesa. Na drugi strani so se nahajali konji, od katerih se je rasprostiral smrad njihovega znoja. Ti konji, vedno pripravljeni v bližini, so grizli travo pred seboj ter rezgetali in grizli se med seboj.

Posamezniku ni bilo varno hoditi med nje, ker so bili to jako divji in ropaželjni ljudje. Nekoliko za njimi so stali isto tako divji Beserabci z rogovi na glavi, ter dolgolasi Valahi, ki so nosili namesto ščitov na hrbtu in na prsih lesene pobarvane deske, in čez nje potegnjene prižaste kože divjih zverin. Še dalje so stali Srbi, v katerih taboru, kjer so sedaj spali, se je čulo neprestano sviranje, toliko je bilo tu gusel, tamburic, dudelj in drugega godbenega orodja.

Ognjišča so žarela, z neba, med gostimi oblaki, katere je razganjal veter, pa je svetil velik in svetel mesec, in naši vitezi so si pri njegovi svetlobi ogledovali tabor. Za Srbi so stali nesrečni Žmudci. Nemci so izžmeli iz njih potoke krvi, ali vendar so oni na vsak Vitoldov poziv prihajali na novo borbo. Tudi sedaj, ko so slutili, da utegne biti njihovi revščini v kratkem konec za vedno, so dospeli semkaj, napojeni z duhom junaškega Skirvoilla, ki je že samo s svojim imenom zadajal največji strah in trepet Nemcem. Ognjišča Žmudcev so se prav dotikala litevskih ognjišč, kajti ti so si bili po jeziku kakor tudi po običajih bližnji sorodniki.

Pri vhodu v litevski tabor se je prikazal očem naših vitezov poseben prizor. Na precej visokih vislicah sta visela dva obešenca, katera je majal veter semtertje tako, da so vislice pod njuno težo otožno škripale. Konji so pri pogledu na trupli ostrmeli ter se povspeli na zadnje noge, vitezi so se pobožno prekrižali, in ko so dospeli mimo, je rekel Povala:

»Knez Vitold je bil pri kralju, pa tudi jaz sem bil ondi, ko so mu pripeljali ta dva zločinca. Že poprej so se pritoževali naši škofje in dostojanstveniki, da se Litvici preveč okrutno borijo ter da niti cerkvam ne prizanašajo. Ko so ju pripeljali — in bila sta dva odličnjaka, ki sta se pregrešila zoper Najsvetejše — se je razsrdil knez tako, da ga je bilo groza videti. Takoj je zapovedal, da se morata obesiti. Reveža sta si morala sama postaviti vislice in se sama obesiti; dà, še spodbujala sta drug drugega rekoč: »Nù, le hitro, da se knez še huje ne razsrdi!« In strah je prevzel Litvine in Tatarje, ker oni se bolj boje kraljeve jeze nego smrti.«

»Dà, spominjam se,« reče Zbišek, »da mi je svetoval mladi knez Jamont, ki je bil na kraljevem dvoru, naj se obesim, ko se je kralj razsrdil ná-me v Krakovu. Svetoval mi je to s prijateljskim srcem, dasi bi ga bil takrat najrajše pozval na dvoboj na poteptani zemlji, ako bi ne bilo šlo za to, da so mi imeli takrat odsekati glavo.«

»Knez Jamont se je že naučil vitežkih običajev,« reče Povala.

Tako se razgovarjaje so prekoračili velik litevski tabor in ležišče treh sijajnih ruskih polkov, od katerih najštevilnejši je bil smolenski, ter prišli v poljski tabor. Tam je stalo petdeset praporov, jedro in ob enem tudi poglavitna moč vse vojske. Tu so bili konji večji, orožje boljše in vitezi bolj izurjeni, ki v ničemur niso zaostajali za zapadnim vitežtvom. Ker pa so bili privajeni vsem bojnim nezgodam, so bili celo strašnejši nego bojevniki z zapada. Njih običaji so bili bolj preprosti, oklepe so imeli bolj okorne, vsekako pa so bili dokaj vstrajnejši ter so pri tem tako prezirali smrt, da so se jim vsled tega jako čudili francoski in angleški vitezi.

Gospod de Lorche, ki je že davno poznal poljske junake, spregovorí tako-le:

»V teh počiva vsa naša nadeja in naša moč. Spominjam se, kako so v Marburgu večkrat tožili, da v bitki z vami je treba vsako ped zemlje s krvjo odkupiti.«

»Tudi sedaj bo tekla kri v potokih,« odvrne Matija, »kajti križarski red še nikdar ni zbral toliko moči skupaj.«

Povala pa reče:

»Vitez Korzbog, ki je potoval od kralja k velikemu mojstru s pismi, je dejal, da si Križarji domišljujejo, da takih močij še nikdar ni zbral rimski cesar, niti kateri drugi kralj, in da križarski red bi si mogel vsa kraljestva osvojiti.«

»Ali nas je vendar več!« reče Zbišek.

»Dà, toda oni jako slabo cenijo Vitoldove čete, domišljujé si, da se razpršijo pod prvim udarcem prav kakor se razleti glinast lonec pod batom. Ali je to res, ali ne, ne vem.«

»Res je to in ni!« odvrne na to izkušeni Matija. »Jaz in Zbišek jih poznava, ker sva se že ž njimi bojevala. Res, da imajo bornejše orožje in slabše konje, radi česar se pogostoma pripeti, da se umaknejo napadu viteštva, ali v hrabrosti prekosijo celo same Nemce.«

»To se kmalu pokaže,« reče Povala. »Kralju neprestano kapljajo iz očij solze pri misli, da se prelije toliko krščanske krvi, ter bi do zadnjega trenutka želel skleniti mir, česar pa ne dovoljuje križarska ošabnost.«

»To je res! Jaz poznam Križarje in mi vsi jih poznamo,« pritrdi Matija. »Bog je že pripravil tehtnico, na katero je položil našo kri in kri naših sovražnikov.«

Nahajali so se že nedaleč proč od mazoveških čet, med katerimi je bil tudi šotor gospoda de Lorche, kar zagledajo nakrat sredi »ulice« množico ljudij, ki so gledali v nebo.

»Stojte! Stojte!« zakliče nekdo iz množice.

»Kdo govori in kaj delate tukaj?« vpraša Povala.

»Jaz sem klobuški župnik. Kdo pa ste vi?«

»Povala iz Tačeva, viteza iz Bogdanca in de Lorche.«

»Oh, to ste vi, gospod,« reče župnik s tajnostnim glasom ter pristopi k Povalovemu konju. »Poglejte, gospod, mesec, in kaj vidite na njem? Usodna in čudovita noč je to.«

Vitezi so dvignili glave ter zrli v mesec, ki je bledel ter imel vsak trenutek zaiti.

»Ničesar ne morem zapaziti,« odvrne Povala. »Ali kaj vidite vi?«

Redovnik s kuklico se bori s kronanim kraljem. Glejte! glejte! Oh! V imenu Očeta, Sina in svetega Duha! Kako se grozno borita! Bog bodi milostljiv nam grešnikom!«

Naokrog je nastala popolna tišina. Vsi so pridrževali sapo v prsih.

»Glejte! Glejte!« zakliče duhovnik.

»Res, da je ondi nekaj takega!« reče Povala.

»Res! Res!« pritrjujejo drugi.

»Ha! Kralj je podrl redovnika!« zakliče nakrat župnik klobuški. »Nogo je postavil nanj! Hvaljen bodi Jezus Kristus!«

»Na veke vekov!«

V tem hipu zakrije črn oblak mesec, da je nastala temna noč... samo ogenj od ognjišč je metal svojo rudasto svetlobo na pot.

Vitezi so odjezdili dalje, in ko so bili že dovolj daleč, vpraša Povala:

»Kaj ste videli?«

»Iz početka nič,« odvrne Matija, »toda pozneje sem videl, kako se je kralj boril z redovnikom.«

»Tudi jaz!«

»Tudi jaz!«

»To je božje znamenje!« odvrne Povala. »Ha, navzlic kraljevim solzam se ne spremeni ničesar.«

»Pač pa nastane taka bitka, kakoršne se še ne spominja svet!« reče Matija.

In odjezdili so dalje molčé, ali srca so jim bila slavnostno ginjena.

Toda ko so že bili blizu šotora gospoda de Lorche, nastane nakrat tak veter, da so mahoma ugasnili vsi ognji po taboru. Ozračje je bilo prenapolneno s tisočerimi iskrami, in dim se je razširjal na vse strani.

»Kak veter je nastal!« reče Zbišek ter se zavije v plašč, s katerim mu je veter obvil glavo.

Jezdecem se je zdelo, da so v tej vihri čuli jok in človeški stok.

»Kmalu jame svitati, toda nihče ne vé, kaj nam prinese ta dan,« reče gospod de Lorche.

XXVIII.

Proti jutru se vihar ni polegel, marveč se še ojačil do te mere, da ni bilo moči razpeti šotora, v katerem je imel kralj navado poslušati vsaki dan po tri svete maše. Končno je dospel Vitold s prošnjo, da naj se služba božja odloži na ugodnejši čas in da vojska odrine naprej. Kralj je tej prošnji vstregel, ker ni moglo biti drugače.

Ob solnčnem vshodu je odrinila vojska naprej, za njo pa nepregledna karavana voz. V jedni uri je utihnil veter za toliko, da je bilo mogoče razviti prapore. In kakor daleč je oko segalo, se je pokrilo polje kakor s prižastimi cvetkami. Nobeden pogled ni mogel pregledati vseh čet in celi gozd bojnih znamenj, pod katerimi so stopali posamezni polki naprej. Krakovska četa je šla pod rdečim praporom z ovenčanim belim orlom, in ta je bil glavni prapor vse kraljevine, poglavitno bojno znamenje vse vojske. Nesel ga je Martin iz Vrotimovic, ki je imel v svojem grbu Polukozo, močan in daleč po svetu sloveč vitez. Za njim so šli dvorski dostojanstveniki; jeden je nosil dvojnat litevski križ, drugi pa majhno zastavo. Pod banderom sv. Jurija je korakal oddelek najetih vojakov in zamejnih prostovoljcev, večinoma Moravcev in Čehov. Njih je mnogo dospelo na to vojno, ker jih je bila polna vsa devetinštirideseta četa. Bili so to divji ljudje, zlasti, pešci, ki so korakali za suličarji, toda tako hrabri in tako besni v boju, da so bojevniki odskakovali od njih kakor pes od ježa. Bili pa so oboroženi s kosami, s sekirami in s cepci z železom okovanimi, s katerimi so grozno mlatili okolo sebe. Oni so se dali najeti od vsakega, kdor jih je plačal, ter so se živili le z vojno, ropom in s plenom.

Poleg Moravcev in Čehov je korakalo pod svojimi bojnimi znamenji šestnajst poljskih praporov, od katerih je bil jeden premiški, jeden levovski, jeden gališki in trije podoljski; za njimi so stopali poljski pešci, oboroženi večinoma s kosami in sulicami. Mazoveška kneza, Januš in Ziemovit, sta vodila jedenindvajseti, dvaindvajseti in triindvajseti prapor. Potem so šla škofijska in gosposka krdela. Vseh skupaj je bilo dvaindvajset. In tako je zacvetela pod njimi zemlja, kakor zacvete livada v pomladi. Bilo je to celo morje konj, celo morje ljudij in nad njim je štrlel kvišku cel gozd sulic z malimi banderci, za njimi pa vsa moč peščev. Vsi so vedeli, da gredó v grozno bitko, ob enem pa so tudi vedeli, da mora biti tako; zato so šli z veselim srcem.

Na desnem krilu so stopale Vitoldove čete pod raznobarvnimi banderi, toda vse z isto litevsko hrabrostjo. Ni bilo mogoče pregledati vseh oddelkov, ker so se razprostirali preko polja in livad za jedno nemško miljo na širjavo.

Pred poldnevom je dospela vojska k vasi Logdan in k Tannenbergu ter se vstavila na robu gozda. Ta prostor je bil jako primeren za počitek ter zavarovan pred vsakim nepričakovanim napadom, kajti od leve strani je bil zavarovan z jezerom dubrovskim, od desne strani z jezerom ljubičkim, pred vojsko pa se je razprostirala jedno miljo široka poljana. Na sredi te planote, ki se je dvigala kvišku proti zapadu nekoliko, je bil zelen log Grunwaldski; nekoliko dalje so se lesketale slamnate strehe ter pusto in otožno obrežje pri Tannenbergu. Sovražnika, ki bi se bližal od strani gozda ali z griča, je bilo moči dobro videti, toda nihče se ni nadejal, da bi mogel dospeti pred jutrišnjim dnem. Vojska se je vstavila tu samo radi počitka, toda navzlic temu je razvrstil krdela tako, da so mogla biti vsaki hip pripravljena na boj. Na njegovo povelje so bile takoj odposlane ogledne straže daleč tjekaj h Grunwaldu in k Tannenbergu in še dlje, da pregledajo okolico; med tem pa so postavili kralju šotor na visokem obrežju jezera Ljubeca, da je mogel biti pod njim navzoč pri svetih mašah.

Jagiello, Vitold, mazoveška kneza in vsi bojni svetovalci so šli v šotor. Pred šotorom so se zbrali vitezi radi tega, da se pred groznim dnevom priporočijo Bogu in da vidijo kralja. In videli so ga, ko je korakal v sivi opravi in z resnobnim licem, s katerega je bilo môči brati veliko skrb. Leta so le malo spremenila njegovo postavo; niso mu pokrila z vraskami lica, niso mu pobelila las, katere si je še sedaj takisto spravljal za ušesa kakor takrat, ko ga je Zbišek prvič videl v Krakovu. In hodil je sklonjen pod bremenom težke odgovornosti, ki je ležalo na njegovih ramah, kakor pogreznen v veliko tugo.

Vojaki so pripovedovali, da se je kralj neprestano jokal nad to krščansko krvjo, ki ima biti prelita, in to je bilo res. Jagiello je drgetal pred vojno, zlasti z ljudmi, ki so na svojih plaščih in praporih nosili znamenje križa, ter je z vso svojo dušo koprnel po miru. Zaman so mu stavili poljski dostojanstveniki ter celo ogerska posredovalca Scibor in Gara pred oči križarsko prevzetnost, katera se je bila polastila velikega mojstra Ulrika tako, da je ves svet hotel pozvati na borbo, zaman mu je njegov lastni poslanec Peter Korzbog prisegel na Gospodov križ in na svoj grb, da križarski red noče niti slišati o miru in da so komturja gnievskega, grofa von Wende, kateri jedini je bil naklonjen miru, vsi drugi grdili in osramotiti. Kralj je še vedno gojil nado, da prizna sovražnik, da so opravičene njegove zahteve, da bo pomiloval človeško kri ter po mirnem potu reši svoje zadeve.

Tudi sedaj je šel molit v šotor, kajti njegovo blago in dobro dušo je gnal tjekaj največji nemir.

Nekoč je obiskal Jagiello križarske pokrajine z ognjem in mečem, toda to je storil še kot paganski litvinski knez; vendar ko je sedaj, kot poljski kralj in kristijan, videl požgane vasi, pusto pogorišče, kri in solze, se je prestrašil jeze božje, zlasti radi tega, ker je bil to še le začetek vojne. Ko bi vsaj s tem že bilo vse končano! Toda evo, danes ali jutri se vsa zemlja omadežuje s krvjo. Resnica, da ta sovražnik dela krivico, vsekako pa nosi križ na svojem plašču, in branijo ga tako velike in svete svetinje, da se je umikala vsaka misel na boj pred njimi.

V vsej vojski so mislili z bojaznijo na nje. Ne sulic, mečev in sekir, marveč teh svetih močij so se bali Poljaki. »Kako hočemo dvigniti roko na velikega mojstra,« so govorili najbolj neprestrašeni vitezi, »ko pa ima na oklepu škrinjico za svete ostanke in v njej spravljen ostanek sv. križa?«

Vitold je koprnel po vojni ter silil na bitko, toda pobožno srce kraljevo je drgetalo, ko se je spomnil onih nebeških močij, s katerimi je križarski red zakrival svoje krivice.

XXIX.

Duhovnik iz Klobucka je ravnokar odslužil prvo sv. mašo in župnik kališki bi imel služiti drugo, med tem je šel kralj ven pred šotor, da se nekoliko vzravna ter dá po dolgem klečanju nogam nekoliko počitka, kar nakrat pridrvi na penastem konju nalik vetru plemič Hanko Ostojčik ter zakliče še poprej, predno skoči s sedla:

»Nemci gredó, milostljivi gospod!«

Na te besede planejo vitezi po koncu, kralj se za trenutek ves spremeni v lice ter zakliče:

»Hvaljen bodi Jezus Kristus! Kje si jih videl in koliko jih je?«

»Videl sem jeden polk v Grunwaldu,« odvrne Hanko še ves zasopljen, »toda za tem polkom se je dvigal prah, kakor bi jih šlo ondi še več.«

»Hvaljen bodi Jezus Kristus!« ponovi kralj.

Vitold, kateremu je pri prvih Hankovih besedah kri vdarila v lice, se obrne k dvornikom ter zakliče:

»Odpovejte drugo mašo — in dajte mi konja.«

Kralj mu položi roko na ramo ter reče:

»Pojdi ti, brate, jaz pa ostanem ter se vdeležim še druge sv. maše.«

Vitold in Zindram iz Maškovic zasedeta konja, toda prav v trenutku, ko sta hotela odjezditi v tabor, pridrvi drugi glasnik, Peter Okša iz Vlostove, ter zakliče že od daleč:

»Nemci! Nemci! Videl sem dva polka.«

»Na konje!« se oglase glasovi med dvorniki in vitežtvom.

Peter ni še umolknil, kar se začuje topot konjskih kopit, ter prijezdi tudi tretji glasnik, a za njim četrti, peti in šesti, in vsi so videli nemške čete, ki so prihajale v velikem številu. Že ni bilo več nikakega dvoma, da vsa križarska armada zastopa pot kraljevi vojski.

Vitezi odjezdijo, kakor bi trenil z očmi k svojim četam. Pri kralju je ostalo le malo perišče dvornikov, duhovnikov in plemenitaških dečkov. V tem hipu pa se oglasi zvon v znamenje, da je župnik kališki pričel služiti drugo sv. mašo. Jagiello pobožno sklene roke, dvigne oči proti nebu ter odide s počasnimi koraki v šotor.

Ko je stopil po končani maši zopet ven pred šotor, se je zamogel na lastne oči prepričati, da so govorili poslanci resnico, kajti na obzorju, ondi kjer se je končala obširna ravan, je bilo videti nekaj črnega, prav kakor bi nakrat zrastel gozd na praznem polju, in nad tem gozdom je plapolalo pod jasnim solncem brez števila praporov. Še dalje za Grunwaldom in Tannebergom pa se je dvigal proti nebu ogromen oblak prahu. Kralj pregleda z jednim pogledom vso to grozno obzorje, na kar se obrne k podkancelarju Mikolaju ter ga vpraša:

»Katerega svetnika god obhajamo danes?«

»Spomin razpošiljatve apostolov,« odvrne podkancelar.

Kralj vzdihne:

»Torej god razpošiljatve apostolov bo poslednji dan za toliko tisoč kristijanov, ki se pobijejo na tem polju.«

Na to pokaže z roko po široki prazni ravani, na kateri je samo na sredi, na pol pota od Tannenberga, stalo nekoliko visokih hrastov.

Na to mu pripeljejo konja, v daljavi pa se pojavi šestdeset suličarjev, ki jih je poslal Zindram iz Maškovic kot telesno stražo kralju.

*

Kraljevo telesno stražo je vodil Aleksander, mlajši sin kneza v Plocku ter brat onega Ziemovita, ki je bil dobro vešč bojne znanosti ter je prisostvoval bojnim posvetovanjem. Njega je nadomeščal kraljev litvinski sinovec, Zigmund Koribut, jako nadarjen mladenič z veliko bodočnostjo, toda kaj nemirnega duha. Med vitezi so bili najslavnejši: Janko Mužik iz Dobrave, pravcat orjak, po postavi skoro Pašku iz Biškupic enak, ki se je s svojo močjo zamogel kosati celo s samim Črnim Zavišem; Žoltava, češki baron, droben in suh, toda jako gibčen človek, sloveč na češkem in ogerskem dvoru radi svojih dvobojev, na katerih je zmagal nekoliko avstrijskih vitezov, drugih Čeh Sokol, strelec med strelci, pa Velikopoljak Benjoš Veruš, potem Peter Milanski in litvinski bojar Senko iz Pokosta, čegar oče Peter je načeloval jedni smolenski četi, pa kraljev rojak knez Fjedušek in knez Jamont ter končno sami poljski vitezi, izbrani iz onih tisočev, ki so bili prisegli, da hočejo braniti kralja do poslednje kaplje krvi pred vsako nezgodo.

Neposredno pri kraljevi osebi so stali duhovnik, podkancelar Mikolaj in tajnik Zbišek iz Olešnice, učen mladenič, vešč čitanja in pisanja, ob enem pa tudi zelo močan. Na kraljevo orožje so pazili trije plemeniti mladeniči: Čajko iz Novega Dvora, Mikolaj iz Moravice in Danilko Rusin, ki je nosil kraljev lok. V kraljevem spremstvu je bilo še nekoliko dvornikov, ki so imeli nalogo na urnih konjih raznašati povelja.

Orožjenosci so oblekli kralju sijajen oklep ter mu pripeljali tudi izmed tisočev izbranega konja, ki je veselo razgetal in šel, kakor bi hotel zleteti.

Brž ko je kralj začutil pod seboj konja in v roki sulico, se je nakrat ves spremenil. Tuga mu je izginila z lica, male, črne oči so se mu močno zalesketale in na licu se je pojavila rdečica. Toda to je trajalo samo za trenutek. Ko ga je jel podkancelar blagoslovljati s križem, je postal kralj znovič resnoben, in pokorno je sklonil glavo, pokrito s srebrno čelado.

*

Med tem je nemška vojska zapustila polagoma višino, je stopala mimo Grunwalda in Tannenberga ter se vstavila v bojnem redu na sredi polja. Iz poljskega tabora spodaj je bilo moči razločno videti celo morje konj in vitezov pod železnimi oklepi. Bistrejše oči so razločevale celo razna znamenja na posameznih praporih, kolikor je to dopuščal veter, kakor tudi: križe, orle, meče, čelade, glave zubrov in medvedov.

Stari Matija in Zbišek, ki sta se že bojevala s Križarji ter poznala njihove čete in grbe, sta kazala svojim Seradčanom dva polka velikega mojstra, v katerima se je nahajal cvet križarskih vitezov, in poglavitno četo vsega reda, kateri je zapovedoval Fridrik von Wallenrod, ter močen polk svetega Jurija z rdečim križem na belem polju in mnogo drugih križarskih čet. Nista poznala samo znamenja raznih zamejnih gostov, katerih je bilo došlo na tisoče in tisoče od vseh strani sveta: iz Avstrije, iz Bavarske, iz Švabske, iz Švice, iz slavne Burgundije, iz bogate Flandrije, iz solnčne Francije, o katere vitezih je Matija pripovedoval, da še takrat, ko že ležé na tleh, izgovarjajo bojevite besede, iz prekmorske Anglije, domovine najboljših strelcev, celo iz daljne Španije, kjer je vsled neprestanih borb s Saraceni bila vitežka čast in hrabrost v najlepšem cvetu.

V trdih plemičih izpod Seradca, iz Konecpolja, iz Krešnje, iz Bogdanca, iz Rogova, iz Brezove, kakor tudi iz drugih poljskih krajev je zavrela kri v žilah pri pomisleku na to, da se v kratkem spoprimejo z Nemci in z vsem tem slavnim vitežtvom. Lica priletnih vitezov so bila mračna in resna, ker vsi ti so vedeli, kak krut in težak posel jih čaka. Srca mlajših pa so poskakovala, kakor poskakujejo lovski psi na vrvici, kadar zagledajo v daljavi divjačino. Nekateri so stisnili krepkejše v pesti kopja, držaje mečev in toporišča sekir; konji so se povspenjali na zadnje noge ter se pripravljali na skok; drugi so jeli urneje dihati, kakor da jim je postalo nakrat pretesno pod oklepi. Toda izkušenejši so jih pomirjali, rekoč:

»Ne odide vam to delo, marveč se ga dobi za vsakega dovolj. Bog daj samo, da bi ga ne bilo preveč!«

Križarji so zrli z visočine na lesnato nižino ter videli na robu gozda samo nekoliko poljskih praporov, zato niso bili povsem gotovi, ali je to že vsa poljska vojska. Na levi strani poleg jezera je bilo res videti večje krdelo bojevnikov, v trsičju se je nekaj lesketalo nalik sulicam in kopjem, kakoršna so rabili Litvinci. Toda to so utegnile biti samo številnejše poljske prednje straže. Še le ubežniki iz razrušenega Gilgenburga, katerih je bilo nekoliko pripeljanih pred velikega mojstra, so pritrdili, da pred nemško vojsko stoji vsa poljsko-litevska bojna moč.

Toda zamán so govorili o njeni moči. Veliki mojster Ulrik jim ni hotel verjeti, ker je od početka te vojne verjel samo to, kar mu je bilo po godu in kar mu je napovedovalo nedvomljivo zmago. On ni pošiljal pred seboj poslancev in poizvedovalcev, ker je vedel, da mora priti tudi brez teh do odločilne bitke, in ta bitka da ne more končati drugače nego z groznim porazom sovražnika. Zaupaje v moč, kakoršne doslej še nobeden veliki mojster ni vodil na bojno polje, je jako nizko cenil svojega nasprotnika, in ko mu je gnievski komtur, ki je dal na lastno roko preiskati okolico, dejal, da je Jagiellova vojska mnogo številnejša, mu je odvrnil:

»Kakšne čete so to? Samo s Poljaki bomo imeli nekoliko posla, vsi drugi pa, ko bi jih bilo še toliko, so bolj sposobni za žlice nego za orožje.«

In koprneč z vso dušo po bitki, se je sedaj močno razveselil, da se je nahajal končno pred tem sovražnikom; in ko je zagledal glavni prapor vsega kraljestva, ki je plapolal ondi desno pred gozdom, ni utegnil niti dvomiti, da stoji pred njim vsa glavna poljska vojska.

Vendar Nemci niso mogli vdariti na Poljake, dokler so oni stali v gozdu in na kraju gozda, kajti njih viteštvo je bilo sicer grozno na odprtem polju, ni pa se znalo bojevati v goščavi.

Radi tega se zberó njih glavni poveljniki na kratko posvetovanje okrog velikega mojstra, na kak način bi bilo mogoče izvabiti sovražnika iz hoste.

»Pri samem svetem Juriju!« zakliče veliki mojster. »Mi smo že prekoračili dve milji brez počitka, in vročina postaja čimdalje večja, da nas kar znoj zaliva pod oklepi. Mi nočemo tukaj čakati, dokler sovražnik noče stopiti na odprto polje.«

Grof Wende, star in izkušen človek, odvrne na to:

»Že so se tukaj posmehovali mojim besedam, posmehovali se taki, ki bodo bežali z bojnega polja, na katerem jaz padem (pri tem pogleda na Wernera von Tetlingen), toda navzlic temu pravim, kar mi veleva moja skrb in ljubezen za križarski red: Poljaki niso plašljivci, toda njihov kralj, kakor vem, pričakuje do zadnjega trenutka poslance miru.«

Werner von Tetlingen ne odgovorí ničesar, marveč se samo prezirljivo nasmeji, toda velikega mojstra so neljubo dirnile besede grofa von Wende, radi tega reče:

»Ali je mar sedaj čas misliti na mir? Ali se moramo posvetovati o drugih rečeh?«

»Vedno je čas, izvršiti povelje božje,« odvrne grof von Wende.

Toda okrutni člukovski komtur, Henrik, ki je bil prisegel, da hoče dati nositi pred seboj dva gola meča, dokler ju do dobrega ne omadežuje s poljsko krvjo, obrne k velikemu mojstru svoje debelo, znojno lice ter zakričí jako srdito:

»Meni je ljubša smrt nego sramota. Ako ostanem sam, napadem sam s tema mečema vso poljsko vojsko!«

Ulrik nekoliko naježi obrvi.

»Ti govoriš proti pokorščini.«

A obrnjen h komturjem dodá:

»Svetujte samo, kako naj izvabimo sovražnika iz hoste?«

In razni svetovalci so dàjali razne svete, dokler končno komturjem in vsem uglednejšim gostom ni najbolje ugajalo mnenje Gerodorfovo, naj se pošljeta k poljskemu kralju dva glasnika z naznanilom, da mu veliki mojster pošilja dva meča in da poziva Poljake na smrtni boj, in ako mu je bojno polje premajhno, da hoče nekoliko odstopiti, da mu ga razširi.

*

Kralj je bil prav odjezdil z obrežja nad jezerom in krenil proti poljskim praporom na levem krilu, kjer se je nahajala množica odličnih vitezov, kar mu prijavijo, da se bližata dva glasnika od križarske vojske.

Srce kralja Ladislava se napolni z nadejo.

»Gotovo prihajata s pravičnim mirom!«

»Bog daj!« odvrnejo duhovniki.

Kralj pošlje po Vitolda, med tem pa se glasnika polagoma približata taboru.

V jasni solčni svitlobi je bilo mogoče izvrstno videti jezdeca na velikih konjih, krasno odičenih. Jeden je imel na svojem ščitu cesarskega orla na zlatem polju, drugi, ki je bil glasnik kneza ščetinskega, pa jastreba na belem polju. Bojne vrste se razstopijo pred njima in ona stopita s konja ter kreneta pred kralja, kateremu se spodobno priklonita ter spregovorita tako-le:

»Veliki mojster Ulrik,« reče prvi glasnik, »pozivlje vaše veličanstvo, gospod, in kneza Vitolda na smrtni boj, in da spodbode nekoliko vašo hrabrost, katere vam očividno primanjkuje, pošilja vam ta dva gola meča.«

Po teh besedah položi kralju meča pred noge.

Janko Mužik iz Dobrave prevede kralju njegove besede, toda komaj jih izgovori, stopi naprej drugi glasnik z jastrebom na ščitu ter spregovori:

»Mojster Ulrik je naročil, naj vam naznanim, gospod, da vam nekoliko odstopi s polja, ako ga imate za bitko premalo, da se vam ne bo treba skrivati po hosti.«

Janko Mužik znovič prevede njegove besede, na kar nastane tišina; samo vitezi v kraljevem spremstvu jamejo škripati z zobmi nad to drznostjo in razžaljenjem.

Poslednje Jagiellove nadeje so se razpršile kakor dim. Pričakoval je poslancev sloge in miru, med tem pa sta bila to poslanca zasmeha in vojne.

In dvignivši solzne oči kvišku, reče:

»Mečev imamo sami dovolj, sprejmem pa tudi ta dva kot znamenje moje zmage, katero mi sam Bog po vama pošilja. Tudi bojno polje vam On naznači. Jaz se povsem udam v Njegovo pravičnost ter naprtim vso odgovornost na vašo prevzetnost. Amen.«

In dve debeli solzi mu strkljata po zagorelem licu.

Na to jamejo klicati vitezi, nahajajoči se v njegovem spremstvu:

»Nemci se umičejo in nam odstopajo bojno polje!«

Glasnika odideta in čez trenutek je bilo videti, kako sta jezdila na svojih velikih konjih in kako se je svetila na njima svila, ki sta jo nosila vrh oklepa.

*

Poljske čete pridejo iz hoste ter se postavijo v bojni red. Spredaj je stalo krdelo, tako imenovano »načelno«, v katerem so bili najgroznejši vitezi; za njim je stal glavni oddelek in za tem pešci in najemniki. Med temi krdeli sta bili dve dolgi ulici, po katerih sta jezdila Zindram iz Maškovic in Vitold. Ta poslednji brez čelade na glavi, pod leskečim oklepom, je bil podoben zlokobni zvezdi ali plamenu, ki ga podi veter.

Vitezi so si globoko oddahnili ter se jeli krepkeje posajati na sedlo. Bitka se je imela vsak hip pričeti.

*

Veliki mojster je ogledoval kraljeve čete, kako so vrele iz hoste.

Dolgo je opazoval ogromno njihovo število, njihova nalik orjaški ptici razširjena krila, njihove prapore, s katerimi je vihral veter, in nakrat mu je stisnilo srce neko nejasno, toda strašno čustvo. Morda je s svojimi duševnimi očmi zagledal cele kupe trupel in reke krvi. Ne boje se ljudij, se je bal morda Boga, ki je držal že ondi na višavi tehnico zmage.

Sedaj mu je prišlo prvič na misel, kako zlokoben dan je napočil, prvič je začutil, kako neizmerno odgovornost je prevzel na svoje rame.

Lice mu obledi, ustnice mu zadrgetajo in iz očij mu priteko obilne solze. Komturji začudeni pogledajo svojega poveljnika.

»Kaj vam je, gospod?« vpraša grof von Wende.

»To je res kaj ugoden čas za solze,« se oglasi okrutni Henrik, komtur čluhovski.

Veliki komtur Kuno Lichtenstein pa reče:

»Javno ti to očitam, mojster, kajti tvoja dolžnost je, spodbuditi vitežka srca, ne pa jih oslabovati. Takega te še nikdar poprej nismo videli.«

Toda mojstru so navzlic vsemu premagovanju kapale solze na črno brado, kakor bi v njem jokal nekdo drugi.

Končno se nekoliko premaga, pogleda s strogim pogledom komturje ter zakliče:

»K praporom!«

Vsakteri takoj poskoči k svojemu praporu, on pa stegne svojo roko proti orožjenoscu ter reče:

»Daj mi čelado!«

*

Srca v obeh vojskah so grozno vtripala, toda trombe še vedno niso dale znamenja za boj.

Nastal je trenutek pričakovanja, težji nego sama bitka. Na polju med Nemci in kraljevo vojsko je stalo na strani Tannenberga nekoliko osamljenih hrastov, na katere so splezali domačini, da vidijo gibanje teh številnih čet, kakoršnih še od pamtiveka ni videl svet. Toda razun tega drevja je bilo vse polje prazno, slično mrtvi stepi. Po njem je šumel veter, a nad njim je plavala smrt. Oči vitezov so se nehoté obračale po zlokobni, molčeči ravani. Oblaki so jadrali po obnebju ter so sedaj pa sedaj zakrivali solnce, in takrat je padal na njo smrtni mrak.

Med tem nastane vihar, zašumi v hosti ter odtrga na tisoč listov in jih vrže na polje, na to zašumi po suhi travi, dvigne cele klobčiče prahu ter jih zanese križarskim četam v oči. V tem hipu zadoni presunljiv glas rogov, tromb in piščalk, in vse litevsko krilo se dvigne ter zleti nalik neizmerni jati ptic naprej. Jezdili so takoj, kakor po navadi, skokoma. Konji so stegnili vratove in dvignili ušesa ter so zdrvili naprej na vso moč. Jezdeci so mahali z meči in sulicami ter so leteli z groznim krikom proti levemu krilu Križarjev.

Tudi veliki mojster se je nahajal pri tem krilu. Njegovo razčiljenje je že prešlo, a namesto solz so mu iskre švigale iz očij. Zagledavši pred seboj litevsko konjico, se obrne k Fridriku Wallenrodu, ki je zapovedoval na tej strani, in reče:

»Vitold je prvi stopil v borbo. Stopite tudi vi v imenu božjem.«

In ko mahne z roko, krene z mesta štirinajst čet železnih vitezov.

»Gott mit uns!«

Polki pobesijo kopja ter jezdijo s početka korakoma. Toda kakor skala, ki se vtrga na gori, štrklja navzdol s čimdalje večjo naglico, tako so šli tudi oni, s početka korakoma, potem skokoma in šli so tako strašno, nevzdržljivo kakor lavina, ki podira in ugonoblja vse pred seboj.

Zemlja je ječala in stokala pod njimi.

*

Bitka se je pričela in se razširila na celi črti. Poljski polki so jeli prepevati staro bojno pesem svetega Vojteha. Sto tisoč z železom pokritih glav se je dvignilo proti nebu, in iz sto tisoč prs se jame razlegati ogromen glas, podoben nebeškemu gromu:

Bogorodnica, Devica,
od Boga slavljena Marija!
Pri Tvojem Sinu, Gospod,
Mati presveta, Mati jedina,
sprosi odpuščanje grešnikom!
Kyrie Elejson!...«

In takoj pride moč v njihove kosti in njih srca so bila pripravljena na smrt. V teh glasovih, v tej pesmi je tičala taka neizmerna zmagovalna moč, kakor bi se res pravi grom jel razlegati po nebu. Kopja so zadrgetala v vitežkih rokah, zadrgetali prapori in praporčki, zadrgetal zrak, strepetale veje v gozdu in sprebujen gozdni odmev se je jel razlegati po lesni globeli, razširjaje se po jezeru in logu, po vsej zemlji, kakor je dolga in široka :

»Sprosi odpuščanje grešnikom !
Kyrie Elejson !...«

In poljska vojska je prepevala dalje, odmev pa je ponavljal : »Kyrie Elejson !« Med tem pa je na desnem krilu že vrela besna borba ter se čimdalje bolj bližala središču.

Žvenket orožja, razgetanje konj in glasen krič bojevnikov se je mešal z glasovi pesmi.

Toda časih je bil ves ta krič tišji, kakor bi ljudem zmanjkalo sape v prsih, in v takih trenutkih so se mogli slišati gromeči glasovi :

»Adam, ti božji hlapec,
ki pri Bogu prebivaš,
popelji nas, svoje otroke,
tje, kjer so božji angelji !
Ondi je radost,
ondi je milost,
tam se gleda Stvarnika,
angelsko brez konca !
Kyrie Elejson !...«

In znovič se je ponovil odmev po gozdu : »Kyrie Elejson !« Krič na desnem krilu se je povečal, toda nihče ni mogel niti videti, niti razločiti, kaj se godi tam, kajti veliki mojster Ulrik, ki se je z visočine oziral po bitki, je odposlal podpoveljnika Lichtensteina z dvajsetimi prapori nad Poljake.

K poljskemu »načelnemu« krdelu, v katerem so stali najboljši vitezi, pa pridrvi nalik gromu Zindram iz Maškovic, pokaže z mečem na bližajoči se oblak Nemcev, ter zakriči tako glasno, da so se konji v prvih vrstah povspeli na zadnje noge:

»Nad nje! Naprej!«

In vitezi se sklonijo na vratove svojih konj, namerijo kopja pred seboj in zdrvé naprej.

*

Litva se je zamajala pod groznim navalom Nemcev. Prve vrste, najbolje oborožene in sestavljene iz najhrabrejših bojarjev, popadajo hipoma na tla. Ostali so se besno spoprijeli s Križarji, toda nobena hrabrost, noben pogum, nobena človeška moč jih ni mogla ubraniti poraza. Temu tudi ni moglo biti drugače, ker so se na jedni strani borili vitezi, popolnoma vkovani v železne oklepe, na drugi pa ljudje, v resnici krepki in hrabri, toda na majhnih konjih in pokriti samo s kožami.... Zaman si je prizadeval vstrajni Litvin, kako naj pride do nemške kože. Sulice, kopja, sablje, železni in kameniti buzdovani so se odbijali od železnih oklepov tako, kakor od skale, ali kakor od grajskega obzidja. Težki bojevniki in konji so gazili nesrečne Vitoldove vojake, lomili njihove meče in sekire ter jih ubijali s konjskimi kopiti. Knez Vitold je pošiljal v to mesnico smrti neprestano nove in nove oddelke, zaman je bil ves upor, zaman vsa hrabrost;

nič ni pomaglo preziranje smrti, nič jim niso koristile reke krvi! Prvi so zbežali Tatarji, Besarabci in Valahi; kmalu je padla litevska stena in divji strah in trepet je prevzel vse bojevnike.

Večina vojske je zbežala v smeru proti ljubeckemu jezeru, a za njim so drvile glavne nemške moči, ki so sekale upornike tako grozno, da je bilo kmalu vse polje pokrito z mrliči.

Drugi, manjši del Vitoldovih čet, v katerem so bili trije smolenski polki, se je umikal proti poljskemu krilu, in za njimi je drvilo šest nemških praporov, katerim so se pozneje pridružili še oni, ki so se že vračali iz seče. Toda dobro oboroženi Smolenčani so se jim junaško postavili po robu. Bitka se je spremenila v pravo klanje. Potoki krvi so zalivali vsak korak, vsako ped zemlje. Jeden smolenski polk je bil pobit skoro do zadnjega moža, med tem ko sta se dva druga besno branila. Toda zmagovitih Nemcev ni mogla pridržati nikaka reč več. Nekatere njihove čete je prevzela prava bojna besnota. Posamezni vitezi so spodbadali svoje konje ter zdrvili slepo z mečem ali s sekiro v roki med najgostejše vrste sovražnikov. Vdarci njih mečev in dolgih sekir so bili prav nadčloveški, in ves ta prôd, pobijajoč in teptajoč, je zdrvil končno z boka proti poljskemu načelnemu in glavnemu oddelku, ki se je takisto že celo uro boril z Nemci, katerim je načeloval Kuno Lichtenstein.

Kunovo stališče ni bilo lahko, ker je bila tu večja enakost orožja in konj, jednaka tudi bojna izurjenost. Poljska kopja so odbila Nemce, zlasti radi tega, ker so prvi vdarili na nje trije grozni polki: krakovski in še druga dva, pod poveljništvom Henrika iz Brohotiča in Povale iz Tačeva. Toda prava borba je nastala še le takrat, ko so bojevniki polomili svoja kopja ter pograbili za meče in sekire. Tu je vdaril ščit ob ščit, spoprijel se človek s človekom, da so padali konji, prevračali se bojni prapori, pokale pod udarci buzdovanov čelade, železo se je oblivalo s krvjo in vitezi so padali s sedel kakor podžagane smreke. Oni Križarji, ki so spoznali že pod Vilno, kako se borijo Poljaki, so vedeli, kako žilavi in neprestrašeni so ti ljudje, toda novincev se je polastilo osupnenje, strahu podobno. Marsikateri je nehote vstavil konja ter srpo zrl pred se, ali predno si je domislil, kaj ima storiti, je že izginil pod groznim vdarcem poljske desnice. In prav tako, kakor se siplje toča iz črnega oblaka na žitno polje, tako gosto so padali grozni vdarci, sekali meči, vdarjali buzdovani, sekale sekire, sekale brez oddiha in milosrdja, pod njimi pa so kakor v kovačnici žvenkljali oklepi, in smrt je nalik vetru ugašala življenje, vzdihljaji so se izvijali iz prs, vgašale so oči in junaške glave so se pogrezovale v večni sèn.

V zrak pa so švigale iskre, izkresane iz železa, kosovi zlomljenega orožja, nojevo in pavovo perje. Konjska kopita so gazila okrvavljena telesa onih nesrečnikov, ki so ležali na zemlji. Kdor je padel ranjen, tega so poteptali konji.

Vsekako pa še ni padel nobeden od odličnejših poljskih vitezov; vsi so drvili naprej ter klicali imena svojih patronov ali gesla svojega rodu, prav kakor gre po suhi stepi ogenj, ki požira grmičje in travo. Prvi je napadel Lis iz Targoviska hrabrega komturja

Gamrata iz Osterode, kateri je izgubil v borbi svoj ščit ter si je ovil okrog levice svoj beli plašč in se ž njim branil pred udarci.

Lis je presekal z ostrim mečem plašč in naramnik ter mu odsekal roko pri rami, z drugim mahljajem mu je prebodel trebuh tako, da mu je z mečem zadel hrbtno kost. Ljudje iz Osterode so ob pogledu na mrtvega svojega poveljnika zakričali od strahu, Lis pa plane med nje kakor jastreb med golobe, in ko sta mu še Stanko iz Harbimovic in Domarat iz Kobiljan priskočila na pomoč, je začela ta trojica podirati sovražnika tako grozno, kakor medvedje podirajo slabe kopice, kadar zaidejo na polje, obsejano z mladim grahom.

Pašek Zlodej iz Biskupic je usmrtil slavnega brata Kunca Adelsbacha. Ko je Kunc zagledal pred seboj orjaka s krvavo sekiro v roki, na kateri so bili s krvjo prilepljeni človeški lasje, se je jako prestrašil ter se hotel udati. Toda Tašek ni slišal v tem groznem metežu njegove prošnje, marveč se je nekoliko povspel v stremenih ter mu presekal glavo z železno čelado vred, prav kakor bi kdo jabolko razklal na dvoje. Takoj na to je ubil Locha iz Meklenburgije in Klingensteina, Švaba Helmsdorfa iz bogatega grofovskega rodu, Limpaha iz Mainza in Nachterwitza takisto iz Mainza, končno pa so se na desno in na levo jeli umikati pred njim prestrašeni Nemci, on pa je mlatil po njih, kakor po podirajoči se steni, in vsaki hip se je videlo, kako se je povspel na sedlu, kako se je zasvetila njegova sekira ter je zopet jeden nemški vitez padel med konje.

Hrabri Andrej iz Brohotic, ki je zlomil svoj meč na glavi viteza, ki je imel sovo na svojem ščitu ter čelado izdelano v podobi sove, je pograbil tega viteza za roko, mu izpulil nož ter mu vpihnil življenje. Zajel je tudi mladega Dynheima, katerega je dohitel brez čelade, pa ga ni hotel umoriti, ker je bil še skoro otrok ter ga je gledal prav z detinskim pogledom. Andrej ga je izročil svojim služabnikom, ne sluté, da je dobil v njem svojega zeta, kajti ta vitez je pozneje vzel njegovo hčer za ženo ter je za vedno ostal v Poljski.

Na to so pridrvili besno Nemci, ki so hoteli rešiti mladega Dynheima, ki je bil potomec bogatega rodu nadrenskih grofov, toda vitežki »predpraporščaki« Samik iz Nadbroža, dva brata iz Plomikova, Dobek Okvia in Zih Pikna jih pridržé na mestu, kakor lev pridrži bika, ter jih ženejo k praporu sv. Jurija, noseč med nje propad in ugonobljenje.

Z vitežkimi gosti se je spoprijela kraljeva dvorska četa, katero je vodil Telek iz Želihova. Ondi je Povala iz Tačeva z nadčloveško močjo prevračal ljudi in konje, razbijal železne čelade, kakor kake jajčje lupine in napadal sam cele tolpe; poleg njega so šli Lešek iz Goraje, drugi Povala iz Vihuča, Mistislav iz Skrinjeva in dva Čeha: Sokol in Zbislav. Tu je boj dolgo trajal, ker so udarili na jeden poljski prapor trije nemški, ko pa jim je sedemindvajseti prapor pod Jankom iz Tarnova dospel na pomoč, so bili Nemci odbiti za kakih sto korakov od mesta, na katerem so se bili prvič spoprijeli s sovražnikom.

Še dalje jih je vrgel nazaj velik krakovski polk, katerega je vodil sam Zindram. Na njega čelu med predpraporščaki je korakal najstrašnejši izmed vseh Poljakov Zaviš Črni, grba Lulima. Na njegovi strani so se bojevali njegov brat Farujej, Florijan Jelitčik iz Koritnice, Skarbek iz Gorâ in oni slavni Lis iz Targoviska, Pašek Zlodej, Jan Naleč in Stanko iz Harbimovic. Pod težko Zaviševo roko so ginili najhrabrejši možje, kakor da jim je prišla pod onim črnim oklepom sama smrt naproti. On pa se je boril z naježenimi obrvi, s stisnjenimi nosnicami, resnoben in miren, kakor bi opravljal svoj navadni posel. Časih je dvignil nekoliko svoj ščit ter odbijal vdarce; na vsak mahljaj njegovega meča je odgovoril strašen krič ranjenega moža. Toda on se ni niti ozrl, marveč je drl naprej nalik črnemu oblaku, iz katerega zalesketa vsaki hip blisk.

Poznanjski polk, ki je imel na svojem praporu orla brez krone, se je boril takisto na življenje in smrt, nadškofijski in trije mazoveški prapori pa so tekmovali ž njim. V deradskem praporu se je zaganjal mladi Zbišek iz Bogdanca v najgostejše vrste, poleg njega pa je korakal grozni Matija, ki se je boril povsem mirno, kakor se bori volk, ki ne vgrizne človeka drugače nego na smrt.

On je iskal povsod z očmi Kuna Lichtensteina; ker ga pa v gnječi ni mogel najti, zato je mlatil po onih, ki so imeli na sebi sijajnejše oklepe, in nesrečen je bil vsak vitez, ki se je moral spoprijeti ž njim. Ne daleč od obeh vitezov iz Bogdanca se je boril Čtan iz Rogove. Pri prvem navalu so mu Nemci razbili čelado, zato se je boril gologlav ter strašil s svojim okrvavljenim in kosmatim licem Nemce, katerim se je zdelo, da pred seboj nimajo človeka, marveč nekako gozdno pošast.

Med tem je popadalo na obeh straneh na stotine, celo na tisoče vitezov na zemljo, končno pa se pod groznimi vdarci Poljakov jamejo zibati nemške vrste. V tem hipu pa se je pripetilo nekaj, kar je moglo odločiti izid vse bitke.

Nemški prapori, ki so se vračali od zasledovanja Litvincev, pijani od zmage, so vdarili v bok poljske vojske na levem krilu.

V mislih, da je že vsa kraljeva vojska razbita in zmaga že dobljena, so se vračali Nemci v velikih in neurejenih krdelih s krikom in petjem, kar zagledajo pred seboj grozno klanje in zmagonosne Poljake, ki so porivali pred seboj nemške vrste.

Križarji pobesijo glave ter gledajo nekaj časa začudeni to, kar se tu godi, na to pa spodbodejo konje ter se takisto zakade v borbo.

In tako udari krdelo na krdelo, in kmalu je na tisoče in tisoče Križarjev napadalo vtrujene poljske prapore. Nemci so radostno zakričali, ko so videli, da jim prihaja pomoč.

Okrutna borba se je znovič razvnela na vsej črti. Zemlja se je zalila s potoki krvi, nebo se je pokrilo z oblaki, oglasil se oddaljen grom, kakor bi se nebo samo hotelo pomešati med to grozno borbo.

Zmaga se je jela že nagibati na nemško stran. Poljske vrste se jamejo zibati in Križarji jamejo jednoglasno popevati zmagonosno pesem:

»Christ ist erstanden«

. . . .

Ali tu se zgodi še nekaj groznejšega.

Jeden Križar, ki je že ležal na tleh, razpara z nožem trebuh konju, na katerem je sedel Martin iz Vrotimovic, noseč veliko, vsej poljski vojski sveto poljsko kraljevo zastavo s kronanim orlom. Konj in jezdec padeta oba h krati in ž njima vred pade tudi zastava.

V tem trenutku se na sto železnih rok stegne po njej in iz vseh nemških prsij se izvije vzklik veselja. Zdelo se jim je, da je nastal konec; mislili so si, da sedaj se strah in trepet polasti Poljakov, da je napočil čas poraza, klanja in seče in da bo treba samo proganjati in pobijati ubežnike.

Toda čakala jih je grozna prevara.

Poljski vojaki so sicer zakričali kakor jeden mož, ko so videli, da je padel sveti prapor, toda v tem klicu ni bilo strahu, marveč besnota. Človek bi dejal, da je živ ogenj padel na njihove oklepe. Kakor razjarjeni levi zdrvé najhrabrejši možje na ono mesto od obeh stranij, in zdelo se ti je, da je grozna nevihta jela razgrajati okrog kraljeve zastave. Ljudje in konji so se spletli v jeden orjaški krog, iz katerega so se dvigale roke, odsevali meči, bliskale sekire, vdarjalo železo ob železo, čulo se divje vriskanje in vpitje ranjencev, ki se je zlivalo v jeden sam glas, kakor bi zavreščali iz pekla. Dvignil se je prah, iz njega pa so dirjali od strahu zaslepljeni konji brez jezdecev, s krvavimi očmi in z razkodranimi grivami.

Toda to je trajalo le kratko. Niti jeden Nemec ni ušel živ iz te zmešnjave, čez trenutek pa je znovič zaplapolala nad poljskimi vrstami rešena poljska zastava. Veter jo je razvil, da se je razširila kakor ogromna cvetka, kakor znamenje nadeje in božje jeze za Nemce in znamenje zmage za poljske viteze.

Vsi polki so jo pozdravili z zmagonosnim klicem ter udarili tako strastno na Nemce, kakor bi se bila podvojila moč v vsaki četi, v vsakem vojaku.

In Nemci, pobijani brez usmiljenja, brez odduška in brez takega odmora, kakoršen je potreben, da se napolne prsi s svežim zrakom, pritiskani od vseh stranij, sekani neizprosno z meči in sekirami, so se jeli zopet premikati in umikati. Tu pa tam so se čuli glasovi, proseči milosti. Tupatam je bežal iz bojnih vrst marsikateri tujezemski vitez, bledega lica in ves osupnen. Bežal je slepo, kamor ga je nesel njegov zdivjani konj. Večina belih plaščev, katere so nosili Križarji nad oklepom, je že ležala na tleh.

Težak nemir se je polastil src križarskih vitezov, kajti razumeli so, da njih rešitev je odvisna samo od velikega mojstra, ki je načeloval šestnajsterim praporom.

On pa, zroč s svoje visočine na bitko, je tudi spoznal, da je napočil usedopolen trenutek, zato je takisto odjezdil s svojim železnim oddelkom drvé kakor vihar, ki žene pred seboj temen leden oblak.

*

Toda še poprej se prikaže na svojem zasopljenem konju pred tretjo poljsko vrsto, ki se še doslej ni vdeležila boja, slavni Zindram iz Maškovic, ki je sledil vsemu ter pozorno opazoval ves razvoj bitke.

»Pripravite se! Pripravite se!« je klical z grmečim glasom Zindram iz Maškovic, ki je jezdil nalik blisku mimo teh čet.

»Pripravite se! Pripravite se!« so ponavljali nižji poveljniki.

Ko kmetje razvidijo, da je vdarila njihova ura, spuste svoja kopja, vile in kose na tla, se prekrižajo ter si jamejo pljuvati na svoje velike in delavne dlani. Na vsej črti se je začulo to pljuvanje, na kar je vsakteri pograbil svoje orožje ter se globoko oddahnil. Med tem prihiti k Zindramu kraljev glasnik in mu pošepeta nekaj na uho, na kar se Zindram obrne k peščem, mahne z mečem ter zakliče:

»Naprej!«

»Naprej! Vsi skupaj! Enakomerno!« začuje se klic podpoveljnikov.

»Kvišku! Nad nje! Na pasje brate!«

In šli so. Da bi pa korali enakomerno in ne kazili reda, so jeli enoglasno moliti:

»Če-šče-na si Ma-ri-ja, mi-lo-sti pol-na, Gospod je s te-boj!«

In tako so korakali naprej. Šli so najemniki in domačini, kmetje iz Male Poljske in Velike Poljske in Šlezije, ki so pred to vojno zbežali v kraljevino, Mazurji izpod Elka, ki so ušli Križarjem. Od kos in cepcev se je zjasnilo in razsvetlilo celo polje.

Tako so dospeli na odločeno mesto.

»Udari!« zakličejo podpoveljniki.

»Uh!«

In vsakteri vzdihne, kakor drvar, ki prvič zamahne s težko sekiro, potem pa so jeli sekati in podirati sovražnika, kolikor jim je dopuščala njihova moč.

Krič in bojni hrup pa se je razlegal do neba.

*

Kralj, ki se je s svojega vzvišenega mesta oziral po bitki, je razpošiljal na vse strani svoje glasnike, razdajal povelja, da je prišel že skoro ob glas, in ko je končno videl, da so se že vsi polki spustili v borbo, se je tudi sam pripravil na boj.

Njegovi dvorniki so ga pridržavali, bojé se za posvečeno osebo kraljevo. Žolava pograbi konja za vajeti, in dasi ga je kralj vdaril po roki, jih ni hotel izpustiti. Drugi pa mu zastopijo pot, proseč in zagotovljaje ga, da on s tem itak ne odloči bitke.

Med tem pa zapreti največja nevarnost kralju in vsemu njegovemu spremstvu.

Veliki mojster, po vzgledu onih Nemcev, ki so se po porazu Litevcev vrnili ter hoteli od strani napasti Poljake, je popeljal svojih šestnajst izbranih čet nekoliko na stran, vsled česar so one morale korakati mimo griča, na katerem je stal Ladislav Jagiello.

Kraljevi ljudje so takoj zapazili nevarnost, toda umakniti se, niso imeli časa. Urno so zvili kraljev prapor, ob enem pa odjezdi kraljevi pisar Zbignjev iz Olešnice na svojem konju k najbližjemu praporu, ki se je bil baš pripravljal, da pozdravi sovražnika, in kateremu je zapovedoval Mikolaj Kielbasa.

»Kralj je v nevarnosti! Na pomoč!« zakliče Zbignjev.

Ali Kielbasa, izgubivši poprej svojo čelado, dvigne svojo od znoja mokro in okrvavljeno kapo z glave, jo pokaže glasniku ter zakriči s srditim glasom:

»Glej, ali morda mi tukaj pasemo lenobo! Norec! Ali ne vidiš, da drvi na nas ta oblak, ki bi se sicer zakadil nad kralja? Pojdi od tod, ako ne, te prebodem z mečem.«

In ne mené se za to, s kom govori, steče zares ves besen nad glasnika, a ta, ko vidi, s kom ima opraviti, in da ima stari vojak prav, se urno vrne h kralju ter mu pove, kar je pravkar slišal.

Kraljevi stražniki pa obkolijo nalik steni svojega vladarja, da ga branijo s svojimi prsi. Toda kralj se ni dal zadržati, marveč se je vstopil v prvo vrsto. Nù, komaj so se postavili, so dospeli nemški prapori že tako blizu, da so se dali dobro razločiti grbi na križarskih ščitih. Pogled na njih je zamogel prestrašiti tudi najhrabrejša srca, kajti to je bil izbran cvet nemškega viteštva. Obdani s sijajnimi oklepi, sedeči na vojaških konjih in še povsem čili, nevtrujeni od boja, katerega se doslej še niso vdeležili, so šli nalik nevihti s plapolajočimi prapori, a sam veliki mojster je jezdil pred njimi v svojem belem, širokem plašču ki je bil podoben krilom velikega orla.

Veliki mojster pusti na strani kraljevo spremstvo ter zdrvi v najupornejšo bitko, ne zmené se za peščico vitezov na nizkem griču, med katerimi ni slutil, niti spoznal samega kralja! Toda iz jedne čete se odtrga orjaški Nemec, ki je bodisi spoznal Jagiella, ali ga je privabil k sebi kraljev srbrni oklep, ali pa se je hotel skazati s posebnim junaštvom, nameri kopje ter naravna konja naravnost nad kralja.

Kralj spodbode konja z ostrogami in zdrvi proti njemu poprej, predno so ga mogli pridržati. In bila bi se brez dvoma pobila na smrt, ako bi ne bilo mladega kraljevega tajnika Zbignjeva iz Olešnice, ki je bil takisto veščak v bojnem poslu, kakor v latinskem jeziku. Držé v rokah zlomljeno kopje, prijezdi Zbignjev od strani k Nemcu, ga oplazi ž njim ter vdari po glavi, da mu čelada pade na tla. »V tem hipu ga vdari sam kralj z mečem po odkritem čelu in ga tako lastnoročno ubije.«

»Tako je poginil slavni nemški vitez Dipold Kikieritz von Dieber. Njegovega konja je vjel knez Jamont, on sam pa je ležal smrtno ranjen na tleh pod svojim leskečim se oklepom in s pozlačenim pasom. Oči so se mu prevlekle z mreno, noge so še za trenutek kopale po tleh, dokler mu največja človeška pomirjevalka — smrt — ni pokrila s temo glave in ga pomirila za vedno.

Vitezi izpod njegovega prapora so privreli, da maščujejo smrt svojega tovariša, toda sam veliki mojster jim zastopi pot, kličoč: »Herum! Herum!», na kar jih popelje tjekaj, kjer bi se imela odločiti usoda tega krvavega dné, v glavno bitko.

Med tem se pripeti nekaj čudnega. Mikolaj Kielbasa, ki je bil najbliže, spozna res sovražnika, toda radi prahu ga niso spoznale druge poljske čete, in v mislih, da se Litvinci vračajo v boj, mu ne pohité nasproti.

Prvi zdrvi proti velikemu mojstru, ki je jezdil spredaj, Dobek iz Olešnice, ker ga je spoznal po plašču, po ščitu in po velikem relikvijaru, katerega je nosil na prsih, na oklepu. Toda poljski vitez si ni drznil vdariti s kopjem po relikvijaru, dasi je velikega mojstra znatno nadkriljeval s svojo močjo, in veliki mojster mu odbije meč na stran ter mu rani nekoliko konja, na kar odjezdita vsak k svojim.

»Nemci! Sam veliki mojster!« zakliče Dovbek.

Poljski prapori se na to premaknejo s svojega mesta ter odjezdijo v največji naglici na sovražnika. Prvi navali nanj s svojimi Mikolaj Kielbasa, in borba se prične znovič.

Nù, bodisi da vitežtvo iz helminskega kraja, med katerimi je bilo dokaj vitezov poljske krvi, ni vdarilo dovolj pogumno, bodisi, da ničesar več ni moglo vstaviti poljskega navala — ni dosegel ta nemški napad onega vspeha, kakor ga je bil pričakoval veliki mojster. Zdelo se mu je, da bo to poslednji udarec, ki ga zada poljski moči, med tem pa se je kmalu prepričal, da napadajo Poljaki, da gredó naprej ter bijejo, sekajo in obkoljujejo njegov oddelek, in da njegovi vitezi se le branijo, ne pa napadajo.

Zaman jih je spodbadal z grmečim glasom, in zaman jih z golim mečem podil v boj. Oni so se zares branili, branili se hrabro, toda v tem boju ni bilo več one vneme, ki vodi vojake k zmagi, katere so bila prevzeta poljska srca. V polomljenih oklepih, posuti z ranami, obliti s krvjo, s polomljenim orožjem in brez sape v prsih so vdarjali poljski vitezi na najgostejše tolpe Nemcev, ki so vstavljali svoje konje ter se ozirali nazaj, kakor bi hoteli videti, če se mar že niso zaprle železne klešče, s katerimi so jih poljski vitezi čimdalje bolj obkoljevali, sicer počasi, toda neprestano, kakor bi hoteli zbežati iz tega zlokobnega kroga.

Med tem se jame semkaj od gozda razlegati nov krič. Ondi je peljal Zindram in spustil kmete v boj. Kmalu so zažvenkljale po železnih oklepih ostre kose in okovani cepci, in mrliči jamejo v čimdalje večjem številu padati na tla. Kri je lila v potokih na poteptano zemljo in bitka se vname znovič z jednim velikim plamenom. Nemci so spoznali, da samo v meču tičí njihova rešitev, zato so se jeli obupno braniti.

*

In tako so se borili nekaj časa v negotovosti, na katero stran se nakloni zmaga, dokler se ne dvigne nakrat s tál silen prah na desni strani bitke.

»Litvinci se vračajo,« zakličejo radostni glasovi poljski.

In uganili so. Litvinci, katere je bilo lože razgnati nego premagati, so se vračali v boj ter jezdili nalik vetru na svojih urnih in lahkih honjih.

Nekateri komturji, njim na čelu Werner von Tetlingen, priskočijo k velikemu mojstru.

»Reši se, gospod!« mu zakliče z obledelimi ustnicami komtur Elblong. »Reši sebe in naš red, dokler nas popolnoma ne obkoljijo.«

Toda vitežki Ulrik ga tožno pogleda in, dvignivši roko k nebu, zakliče:

»Ne daj Bog, da bi jaz zapustil to polje, na katerem je padlo toliko junakov. Ne daj Bog!«

In ko je zaklical svojim ljudem, naj gredó za njim, je odjezdil v središče bitke. Med tem pridrve Litvinci in nastane taka zmešnjava, da človeško oko ni moglo razločiti ničesar.

Veliki mojster, vdarjen z ostrino litevske sulice v usta in ranjen dvakrat v lice, je še odbijal nekaj časa z oslabljeno desnico krepke vdarce, končno pa, zadet z vilami v vrat, pade kakor posekan hrast na tla.

In v zverinske kože oblečeni bojevniki ga pokrijejo kakor mravlje.

*

Werner von Tetlingen se spusti z nekoliko četami v beg, a vse druge obkolji železen obroč kraljeve vojske. Bitka se spremeni v klanje in v tako nečuven poraz Križarjev, da mu je v zgodovini človeštva bilo le malo podobnih. Nikdar se tudi v času krščanstva od borbe Rimljanov z Goti ter Karola Martela z Arabci nista borili med seboj dve tako močni vojski. Toda sedaj je jedna od njih večinoma že ležala na tleh kakor žito, pokošeno s koso. Končno se podajo prapori, ki jih je bil sam veliki mojster pripeljal v boj. Helminci vtaknejo v zemljo svoje zastave in drugi nemški vitezi poskačejo s konj, v znamenje, da se podajo. Ves polk svetega Jurija, v katerem so služili tujezemski gostje, se uda zmagovalcem skupno s svojim poveljnikom.

*

Bitka pa je še trajala dalje, ker so mnogi križarski polki hoteli rajše umreti nego prositi milosti ali iti v sužnost. Nemci so se po svoji stari navadi postavili še nekekrati v ogromen kolobar ter se v njem branili tako, kakor se brani jata divjih mrjascev, kadar jih obkoljijo volkovi. Toda poljsko-litevski prstan je obkoljeval čimdalje tesneje ta krog, kakor kača stiska truplo bika. In znovič so se dvigale roke, vdarjali so cepci in žvenketale kose, sekali meči, zbadale sulice in sekale sekire. Naši so sekali Nemce, kakor bi podirali kak gozd, in oni so umirali molčé, stojé nepremično, hrabro in neprestrašeno.

Nekateri so dvigali čelade, se poslavljali drug od drugega, in si dajali pred smrtjo poslednji poljub; drugi so se vrgli slepo v bojni metež, kakor bi bili znoreli; tretji so se borili, kakor v snù, četrti se ubijali sami, zbadaje se s kratkimi meči, zopet drugi so metali od sebe svoje vratnike ter prosili svoje tovariše: »Zabodi!«

Poljska žilavost je razbila kmalu veliko kolo nekoliko manjših krdel, in sedaj je bil posameznim vitezom mnogo olajšan beg. Toda v tem razbitem krogu so se borili ljudje še vedno z največjim obupom.

Malokateri je pokleknil na tla ter prosil milosti, in ko je grozni napad Poljakov razpršil končno tudi manjše vrste, se niso hoteli posamezni vitezi več živi udati v roke zmagovalcev. To je bil za križarski red in za vse zapadno viteštvo dan največjega poraza, toda ob enem tudi največje slave. Pod orjaškim Arnoldom von Baden, katerega so obkoljili kmečki pešci, so ležali celi kupi poljskih mrličev, on pa močan in nepremagljiv, je stal nad njimi, kakor stoji mejnik, postavljen na višini. Kdorkoli se je približal njegovemu meču, je poginil, kakor bi bilo treščilo vanj.

*

Končno prijezdi k njemu sam Zaviš Črni, Šulimčik, toda ko je videl viteza brez konja, ga ni hotel proti vitežkemu običaju napasti od zadej, zato je skočil takisto s konja ter mu zaklical od daleč:

»Obrni, Nemec, glavo in udaj se, ali pa se spoprimeš z menoj.«

Arnold se obrne, spozna Zaviša po črnem oklepu in ščitu, ter si reče v duhu:

»Smrt prihaja, in moja ura je odbila, ker temu nihče ne uide živ. Toda ko bi ga premagal, bi si pridobil neumrljivo slavo in morda bi si rešil življenje.«

Po teh besedah skoči proti njemu in ona dva se srečata kakor dve nevihti na polju z mrliči pokritem. Toda Zaviš je tako močno nadkriljeval vsakega, da so bili nesrečni stariši, katerih otroci so se morali spustiti ž njim v boj. Pod vdarcem njegovega meča je počil v Marburgu skovani ščit, razletela se je njegova jeklena čelada kakor glinast lončič, in hrabri Arnold je padel z razklano glavo na tla.

*

Henrik, čluhovski komtur, ta največji sovražnik poljskega plemena, ki je prisegel, da dá nositi dotlej dva meča pred seboj, dokler oba ne omadežuje s poljsko krvjo, je sedaj urno bežal z bojnega polja, kakor beži lisica iz kroga lovcev, kar mu zastopi pot Zbišek iz Bogdanca. Ko je videl komtur pred seboj povzdignjen meč, je zaklical: »Erbarme dich meiner!« ter od strahu sklenil roke. Mladi vitez je sicer čul njegovo prošnjo, ni pa mogel več pridržati roke; pač pa je nekoliko umaknil meč ter oplazil komturja po njegovih debelih ustnicah. Potem ga je izročil svojemu orožjenoscu, ki mu je vrgel vrv na vrat in ga vlekel kakor vola tjekaj, kamor so vodili vse križarske sužnje.

*

Stari Matija je iskal na bojišču neprestano Kuna Lichtensteina, in Poljakom v vsem naklonjena usoda mu ga je dala končno v roke v goščavi, v kateri se je skrila peščica vitezov, bežečih iz poraza. Solnčni žarki, ki so se odbijali od njegova oklepa, so ga izdali njegovim sovražnikom. Vsi so se zgrudili na kolena in se udali preganjalcem; ko pa stari Matija izve, da je križarski veliki komtur med jetniki, da ga pripeljati pred se, in snevši si čelado, ga vpraša:

»Kuno Lichtenstein, ali me poznaš?«

Kuno naježi obrvi ter, uprši svoj pogled v Matijčevo lice, reče čez nekaj časa:

»Videl sem te na dvoru v Plocku.«

»Nikakor!« odvrne Matija, »videl si me že poprej. Videl si me v Krakovu, kjer sem te prosil za življenje svojega sinovca, ki je bil radi nepremišljenega napada na-te obsojen, da mora biti obglavljen. Takrat sem napravil obljubo Bogu in prisegel na svojo vitežko čast, da te poiščem in se s teboj pobijem na smrt.«

»Vem,« odvrne Lichtenstein in prezirno namrdne ustnice, dasi je obenem grozno pobledel, »toda sedaj sem tvoj jetnik in ti bi se zelo osramotil, ko bi dvignil ná-me svoj meč.«

Matijčevo lice se zlokobno zamrači ter postane podobno volku.

»Kuno Lichtenstein,« reče »jaz nočem dvigniti svojega meča na človeka brez orožja, toda pravim ti, da te dam obesiti kakor psa, ako mi odkloniš dvoboj.«

»Nù, pa naj se zgodi, ker ne more biti drugače,« zakliče veliki komtur.

»Na smrt ali ne na sužnost!» ponovi še enkrat Matija.

»Na smrt!«

In čez trenutek se spoprimeta pred poljskimi in nemškimi vitezi. Kuno je bil mlajši in gibčnejši, vsekako pa je Matija nadkriljeval svojega nasprotnika z močjo svojih rok in nog tako, da ga je hipoma podrl na tla in mu pokleknil na prsi.

Komturjeve oči zlezejo od strahu iz jamic.

»Usmili se me!« zajeclja, in pena se mu prikaže na ustnicah.

»Ne!« odvrne neizprosni Matija.

Nato nastavi svojo »mizerikordijo« na nasprotnikov vrat ter ga dvakrat zabode. Kuno grozno zahrope in kri mu curkoma privre iz ust. Telo se mu jame zvijati v smrtni borbi, na kar se nategne, in velika pomirjevalka vitezov ga pomiri za vedno.

*

Bitka se spremeni v pravo klanje. Kdor se ni hotel udati, je poginil. V onem času je bilo na svetu že mnogo bitek in bojev, toda nihče se še ni spominjal tako groznega poraza. Pod nogami velikega kralja ni padel le križarski red, marveč so popadali tudi vsi Nemci, ki so s svojim najboljšim viteštvom pomagali tej tevtonski prednji straži, ki se je zadirala čimdalje globlje v slovansko telo.

Od sedemdeset »belih plaščev,« ki so vodili to germansko povodenj, jih je ostalo komaj petnajst. Na tisoče trupel je ležalo v večnem snù na krvavem bojišču.

Različni prapori, ki so še opoludne plapolali nad neizmerno križarsko vojsko, so padli v krvave, zmagujoče roke Poljakov. Niti jeden ni ostal, ali se rešil. Sedaj so jih metali poljski in litevski vitezi kralju Jagiellu pod noge, kateri je dvigal pobožno roke proti nebu, ter ponavljal z ginjenim glasom: »Bog je tako hotel!« Predenj so pripeljali tudi odličnejše sužnje. Abdank Skarbek iz Gôr je pripeljal ščetinskega kneza Kazimira, češki vitez Trocnovski obešniškega kneza Konrada, Predpelko Kropidlovski težko ranjenega Jurija Gersdorfa, ki je pod zastavo svetega Jurija zapovedoval vsem vitežkim gostom.

Dvaindvajset narodov je stalo v tej vojni križarskega reda proti Poljakom, in sedaj so kraljevi pisarji zapisovali sužnje, kateri so pokleknili pred kralja ter so ga prosili milosti, da se proti odkupnini smejo vrniti domu.

Križarski armadi je bil s tem zadan konec. Poljaki so si osvojili ves križarski tabor in v njem neizmerno množico voz, naloženih z verigami za Poljake, ter z vinom, pripravljenim za veliko gostijo po zmagi.

*

Solnce se je nagibalo k zapadu. Iz oblakov se je vsul kratek, toda obilen dež, ki je ugonobil prah. Kralj, Vitold in Zindram iz Maškovic so hoteli baš oditi na bojišče, ko so jeli donašati pred njih trupla padlih poveljnikov. Litvinci so prinesli na sulicah s krvjo in s prahom pokrito truplo velikega mojstra Ulrika von Juningen ter ga položili pred kralja, on pa je otožno vzdahnil in rekel:

»To je torej človek, ki si je še danes jutro mislil, da je večji od vseh kraljev na svetu.«

Na to mu jamejo kapati solze na lice; toda čez trenutek spregovori zopet:

»Ker pa je poginil kot hraber bojevnik, torej proslavimo njegovo hrabrost in mu oskrbimo krščanski pogreb.«

Na to zapove, naj se truplo skrbno umije v jezeru, čedno obleče, in dokler krsta ni izdelana, naj se pokrije z belim križarskim plaščem.

Med tem so mu donašali neprestano nove mrliče, katere so jetniki poznali. Prinesli so velikega komturja Kuno Lichtensteina z grozno prebodenim grlom ter križarskega maršala Fridrika Wallenroda, velikega upravnika grofa Alberta Schwarzberga, in glavnega blagajnika Tomaža Mercheima, in grofa von Wende, ki je padel pod roko Povale iz Tačeva, ter še nad šestdeset trupel znamenitih komturjev in bratov.

Ljudje so jih pokladali drugega do drugega, in oni so ležali kakor posekana debla z lici, belimi kakor so bili njihovi plašči, z odprtimi steklenimi očmi, iz katerih je še neprestano odsevala jeza in strah.

Nad njihovimi glavami so vtaknili v tla osvojene zastave. Večerni vetrič jih je zvijal in razvijal, da so plapolale, kakor bi hotele zbuditi mrliče. V daljavi so bili videti v večerni zarji litevski oddelki, ki so vlačili zajete topove, katerih so se v tej bitki prvič posluževali Križarji, s katerimi pa niso prizadejali velike zgube zmagovalcem.

Na višini so se zbrali okrog kralja največji vitezi; dihali so globoko z utrujenimi prsi ter ogledovali zastave in mrliče, ležeče pri njihovih nogah, kakor gledajo vtrujene ženjice požeto in povezano snopje na njivi. Težak je bil dan in strašen vspeh te košnje, toda evo, napočil je velik božji radostni večer.

Neizmerna sreča je razjasnila lica vitezov; vsi so spoznali, da je bil to večer, s katerim so se končale muke ne le tega dneva, marveč celih stoletij.

Ali kralj, dasi je dobro razumel velikost poraza, je vsekako le zamišljeno zrl pred se ter končno vprašal:

»Ali ves križarski red leži tukaj?«

Na to mu podkancelar Mikolaj, kateremu je bilo znano prerokovanje svete Brigite, odvrne:

»Napočil je čas, ko so jim polomljeni zobje in jim je odsekana desna roka!...«

Na to dvigne roko ter jame blagoslavljati z znamenjem sv. križa ne le one, ki so ležali najbliže, marveč vse bojno polje med Grunwaldom in Tannenbergom. V jasni večerni svetlobi in v od dežja očiščenem zraku se je dobro videlo ogromno krvavo bojišče, pokrito s polomljenimi sulicami, vilami in kosami, s kupi konjskih in človeških trupel, iz katerih so štrlele kvišku mrtve noge in roke... Žalostno polje smrti, pokrito z mnogimi tisoči mrtvih bojevnikov, se je raztegalo dalje nego je mogel segati človeški pogled.

Služabniki so dirjali po tem ogromnem pokopališču ter pobirali orožje in slačili oklepe s padlih borilcev. V višini pod rudastim nebom pa je krožila jata vran, orlov in krokarjev, krokajoča in veseleča se obilne gostije.

*

Ali pod kraljevimi nogami ni ležal le red križarski, marveč tudi vsa nemška moč, ki je doslej nalik valu zalivala nesrečne slovanske pokrajine, na ta dan rešitve pa se je razbila ob poljske prsi.

*

Tebi, velika sveta minulost in tebi, žrtvovana kri, pa bodi čast in slava na veke!

XXX.

Matija in Zbišek sta se vrnila v Bogdanec. Stari vitez je še dolgo živel, Zbišek pa je v popolni moški moči doživel oni srečen čas, ko je skozi jedna vrata v Marburgu odhajal križarski veliki mojster s solznimi očmi, skozi druga pa prihajal v mesto, na čelu svojih polkov, poljski vojvoda, da v imenu kralja in kraljevine zasede to mesto in vso pokrajino tjekaj do sinjih valov baltiškega morja.

KONEC.

DRŽ. BIBLIOTEKA V LJUBLJANI

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA
COBISS ®
00000076091